

NOVELLARVM CON-

STITVTIONVM IVSTINIANI PRINCIPIS POST
repetitam Codicis prælectionem editarum liber, Grego-
rio Haloandro interprete.

DE HAEREDIBVS ET FALCIDIA. Constitutio I.

Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni gloriosiss. sacrorū per Orientem præ-
toriorū præfecto, iterum ex consule & patricio.

MNI CVRARVM GENERE NOBIS CIRCA
rem publicam occupatis, neq; de re parua cogitatione instituenti-
bus, sed quomodo hinc Persæ mansuescant, hinc Vandali cū Mau-
ritanis obediant, hinc Carthaginienses pristinam nobis libertatē
acceptam referant, quasq; nunc primum in ditionē Romani no-
minis redacti inter subditos perseverent, id quod usq; adhuc non
dum Deus Romanis, nisi sub nostro imperio concessit: consuevit
etiam ex quotidiana subditorū nostrorum ad nos relatione curā
de rebus privatis, quarū cum unicuiq; singulatim convenientem
formam damus: tum uero quæ per partes crebriore indigent auxilio, possuntq; cōprehē-
sa lege in commune omnibus, quatenus opus habet, adferre utilitatem: ea si & legibus inclu-
damus, & subditis nostris tradamus, ut suapte natura usui sint, neq; semper principum ius-
siones desiderent, operæ nos precii facturos arbitramur. Assidue certe nos obturbant,
qui de legatis relictis, non tamen præstitis, item de libertatibus, de cæteris deniq; rebus nos
adeunt, eo quod hi quidem assignata hæreditate dari aliquibus fieriūe quid præceperunt, il-
li uero & bona impudenter appetunt, eaq; ad se recipiunt, neq; iussa tamen perficiunt: quan-
tū & a ueteribus legum latoribus proditum sit, conuenire, ut morientiu dispositiones, quæ
cunq; legibus non repugnent, omnibus modis impleantur. Quoniam uero ea de re cō-
scriptas leges magna iam ex parte neglegenter habitas inuenimus: & reparari eas oportere
putauimus, & tam uiuentibus illarū beneficio præstare securitatem, quam defunctis debitū
inde honorē & officium persolvere. PRINCIPIO igitur illud considerandum, quod
his, qui testamēta condunt, partim lex necessitatem imponit, ut certam bonorum partē cer-
tis personis attribuant, perinde quasi ea iure quodā natura illis debeatur: quo in genere cen-
sentur filij & nepotes, patres & matres, interdum etiam fratres, & si quid præterea personarū
inter eos, qui uel ex nobis sunt, uel ex quibus nos sumus, leges enumerarunt: partim nulla
imminet necessitas dandæ bonorum suorum partis, sed spontanea existit liberalitas, quæ ex
uoluntate testatoris ad quoduis porrigatur. His antea nobis definitis: sancimus, ut his,
qui uel hæredes ab aliquibus scripti sunt, uel fideicommissa (siue ea uniuersorum bonorum, si-
ue specialia sunt) aut legata meruerūt, omnimodo necessitas incumbat implendi eius, quod
testator, aut qui legato eos honorauit, constituit: modo quod iniunctum est, legitimum sit,
nec ulla id lex prohibeat, aut ut maxime honoratus facere omittat, ratum nihilominus fore
expressis uerbis demonstrat. Si quis autem quod à testatore dispositum est, non imple-
at, sed dum quod iussus est, facere recusat, decreto iudiciario admonitus, per integrum an-
num ea, quæ honorato relictū nomine competunt, extraxerit: si quidem ex illorum nume-
ro est, qui necessario aliquid lege capiunt, in maiorem autem partem, quàm lex requirit,
hæres scriptus est: tantum capiat duntaxat, quantum illi in rationem trientis iure successio-
nis ab intestato lex dari concedit. quod reliquum est, id totum auferatur. & si quidem alij hæ-
redes scripti existunt, ad crescat illis pro ea parte, quæ cuiq; in institutione attributa est.
Quod si nemo alius hæres existat, aut qui scripti sunt, hæreditatē forte nō adeunt: tunc
quod aufertur, adijciatur reliquis rebus, neq; non legatarijs, fideicommissarijs, & seruis liber-
rate donatis copia fiat adeundæ & adquirendæ eius hæreditatis: ut tamen in odium omnibus
imperata faciant, uidelicet cautione prius ab eis præstanda, prout uel rerum uel personarū
ratio admiserit, omnia se perceptis rebus facturos, quæ testatores recte uoluerint. Enim
uero si nemo eorum, quorum in testamento habita est mentio, hoc est neq; cohæres, neq; le-
gatus

gatarius, neque fideicommissarius, neque seruus libertate donatus, adire uoluerit: tunc post eum, qui scriptus quidem hæres, in legitimam uero duntaxat partem per hanc legem conclusus est, ad alios, quos ab intestato lex uocat, bona deferantur: ut consimiliter cautionem dent se complenturos, quæ testamento sunt comprehensa. Inordinati autem uel cõfusi aliquid admitti ne in hac quidem parte uolumus: sed ut quisque post eum, qui nostra iam lege exclusus est, prior ex ordine uocatur, ita & uocetur prior. postea qui eum sequitur, & deinceps, donec qui postremus relinquitur, locum faciat uel alicui externo adire uolenti & relicta exsequi. post quos etiam fiscum (si uoluerit) ponimus. Eundem etenim ordinem in legatariis quoque ac fideicommissariis esse uolumus: ut prius adeundi copia detur fideicommissario uniuersorum bonorum, aut plures cum sunt, ei, qui maiorem portionem habet: quandoquidem imitatione propemodum hæres existit, præsertim nobis imperitantibus, qui Pegasiani SEN. consulti ambages exosi explodentesque, soli Trebelliano in huiusmodi fideicommissis locum dedimus. Quod si uel nemo existat, qui uniuersitate bonorum honoratus sit, uel is, quod testator iussit, exsequi recuset: ad eos huiusmodi facultas transeat, qui maioribus spectabilibus legatis uel fideicommissis honorati sunt. Eoque modo seruis etiam libertate donatis tempus & facultas dabitur adeundæ hereditatis, & libertatis sine ulla interpellatione obtinendæ, & percipiendorum bonorum, & iussa testatoris perficiendi, cum cautione, ut prædiximus. Quod si nemo legatarius uel fideicommissarius existat, qui per uniuersitatem bonorum, aut etiam specialiter maiore portione uel legato honoratus sit, sed parem omnes fortunam obtineant: tunc ea ratione, quam ante exposuimus, item uniuersales fideicommissarii, aut qui ex illis quod præceptum est, uult exsequi, cæteris præferantur. Reliqui uero legatarii uel fideicommissarii, qui nihil inter se legato differant, uel ad unum omnes, si uolent, uel quotquot ex illis uolent, uocentur. Si neque legatarius quisquam, neque fideicommissarius hoc in se receperit: damus facultatem seruis, qui libertate donati sunt, ut eo ordine, quo dominus quengnominauit, prærogatiuam inter se habeant. Atque hæc quidem omnia sancimus, ubi necessaria quædam datio in quempiam eorum, quibus natura aliquid ex testatoris ac defuncti successione debetur, subest. Si uero nulla huiusmodi persona in institutionibus subsit, sed spontanea liberalitatem testator in nouissima sua cõtulerit, deinde scriptus hæres intra tempus ante à nobis dictum, imperata non faciat: auferantur illi quidquid, quæ relicta sunt, ut neque occasione Falcidiæ, neque ulla alia de causa quidquam possit capere. Similiter autem cum superioribus & ea obtineant, ut si quidem cohæredes adfuerint, hi ipsi uocentur, deinde ad fideicommissarios, & legatarios, & seruos, & omnes adeo, qui ab intestato succedunt, eo ordine, quem paulo ante assignauimus, bona perueniant, ubique adnexo onere implendi ea, quæ (ut prædiximus) testator legibus conformia præceperit. Si uero institutio præterea substitutionem habuerit: nemini dubium, quin prius (si uelit) ad substitutum, qui ad legis præscriptum omnia legata præstet, bona peruentura sint. sique illo non uolente: tunc secundum observationem à nobis dictam, ablata accedant cohæredibus, legatariis, seruis, successoribus ab intestato, item extraneis, & fisco, qui per omnia legitimas defunctorum uoluntates exsequantur. propterea enim ad tam uaria successiõnum genera respeximus, ne cuius defuncti hæreditas non adita caduca fiat. Exhæredatos uero liberos, si iuste à patre excludi sint, nihilque ex uoluntate patris habeant, neque uocamus, neque admittimus, etiam si plures milies uelint. Vna enim hæc est legum intentio, ut quæ defuncti constituerunt, impleantur. Eum enim, quem defunctus ipse à substantia sua abigit, quomodo iustum fuerit uocare ad res, quarum ille eum per exhæredationem expresse contra ipsum factam participem esse noluit? Quod uero eam partem, quæ auferitur defuncti uoluntatem non implenti, prius ad substitutos, mox ad cohæredes, & exinde ad legatarios & fideicommissarios, necnon & seruos deduximus, eoque pacto ad eos, qui ab intestato uocantur, & extraneos, ac fiscum deuenimus: non id absurde, neque temere, neque quod quenquam decorem latuerit, sed providentia quadam singulari & ex sententia legis factum est, ut decursis primum omnibus personis testamento comprehensis, tum demum ad successionem ab intestato & cæteros perueniremus. In omnibus autem casibus, in quibus cum supra scripti uoluntate testatoris non implent, personas uel ex testamento, uel ab intestato, uel etiam cæteros uocamus: permittimus uniuersis eiusmodi personis, ut & hæredes fiant, & aditionis siue pro hærede gestionis (quæ legis uocabula sunt) ius habeant, omniaque ut hæredes gerant, siue conueniantur, siue alios conueniant: id, quod propria autoritate uetustissimæ etiam leges præstabant, facientes hæredes eos, qui neque hæredes scripti fuerant, neque ab intestato ad hæreditatem uocabantur.

cabantur. His omnibus obtinentibus, etsi non ab hærede, sed à legatario, uel fideicommissario, uel qui mortis causa quid percipit, dari quippiam fieriue testator uoluerit: eodẽ ordine seruato & ablatarum rerum occasione, ut à substituto quidem legatarii incipiat, desinat uero in fiscum. Neque quisquam legi huic indignetur, si talibus quodammodo relictis priuatur: sed animo reputans, quod omnibus omnino hominibus uitæ finis mors sit, non tantum spectet, quid ipse ab alijs accipiat, sed potius recogitet, quod & ipse moriturus alijs mandata dabit: & nisi ab hac ei lege auxilium feratur, nihil eorum, quæ uel summo cum studio præceperit, ad effectum perueniet. neque enim his tantum, qui uel sub imperio nostro, uel hoc tempore homines uiuunt, hanc legem proferimus, sed omnibus etiam post currentibus seculis. HINC NOS cura & cogitatio quædam legis Falcidiæ subiit, quæ uel innitis testatoribus, si patrimonium legatis consumant, hæredibus permittit retinere, quantum illis ad trientem uel semissem bonorum efficiendum satis sit. tamen si enim pugna contra testatoris uoluntatem hac parte suscipi uidetur, lege tamen permittente id factum defenditur. Sancimus igitur (ubi que enim sustentanda nobis defunctorum uoluntas est) ut hæredes, si eius legis beneficio uti uelint, incontaminatam legi auctoritatem cõseruent, neque ob ea forte, quæ uel subripuerint, uel dolo interuerterint, conentur Falcidiam introducere, quæ nequaquam cõperitura sit, si nihil dolo malo egissent interuertissentque. Fiat igitur ab hærede, qui metuit, ne quando post æs alienum detractum solutaque legata Falcidiam hæbiturus non sit, inuentarium eo modo, intraque ea tempora, intra quæ antea, cum hæreditatis oneribus usque ad relictum patrimonij modum redactis, homines damno, quod ex aditionibus in bonis proprijs experiebantur, eximimus, id ut fieret, lege lata determinauimus: illo solo adiecto, quod huiusmodi hæredem, qui non tantum creditores, sed etiam legatarios ueretur, metuitque non tantum ne quid damni accipiat, sed etiam ne careat lucro, scire oporteat, oēs omnino legatarios & fideicommissarios, quotquot in ciuitate præsentis sunt, assumendos esse, aut certe qui uicem eorum gerant, si forte uel personarum natura, uel dignitas, uel qualitas, uel ætas, uel etiam quæuis necessitas facultatem illis in consiciendo inuentario absentis præbeat. Si qui uero abfuerint: eius rei testes ex fide dignissimis in ea ciuitate hominibus, qui ibi rem soli possideant, nec malæ existimationis sint, non pauciores quam tres accedant (quod enim ad eam rem pertinet, tabularijs solis fidem non habemus) coram quibus inuentarium fieri conuenit: quo magis redeuntibus aliquando legatariis, & forte que rentibus subtractum esse quid rerum, aut in inuentario non expressum, integrum sit non solum per quæstiones & tormenta seruorum (permittimus enim & hoc sanè, ut tamen obseruentur, quæ à nobis antea de seruilibus tormentis dicta sunt) sed etiam iureiurando tam hæredis, quam testium, qui se actis adfirmant interfuisse, spectasseque, quæ tunc gerebantur, neque conficios esse ullius ab hærede perpetrati maleficii, rem ipsam inquirere, & ueritatẽ de his, quæ mortis tempore testator in bonis habuit, inuenire: nisi forte præsentis legatarii uel omnes, uel quidam ex ijs testato conuenti, uenire & consiciendo inuentario adesse noluerint. tunc enim inueniuntur: repõto nihilominus & istis legatariis tam hæredis iureiurando, quam seruorum tortura. Atque his omnibus obseruatis, beneficium habeat Falcidiæ. eo enim pacto neque legem tantopere in nostra usque tempora probatam minuere, neque defuncto iniuriam facere uidebimur. Nam si omnino cupit aliquos sibi hæredes existere, & ex successione sua consolationem percipere, seque sufficientes facultates possidere arbitrat, nec rei ueritas id ostendit: per purgationem. Enim uero si inuentarium ea forma, quam diximus, non retinebit Falcidiam, sed legatariis & fideicommissariis satisfaciatur, tamen si legatorum præstatio puræ substantiæ defuncti modum excesserit. neque hoc dicimus, quod legem nostram infirmemus, quam de eo tulimus, ne quid per creditores damni hæredibus adferatur in rebus suis. præstabit enim illis, ut poenâ suæ improbitatis luat, ex eo quod leges transgressus sit, cum licuisset illi caute omnia agenti non solum nihil sentire damni, sed etiam per contrariũ ea, quæ lege Falcidia deferuntur, lucrificare. Hæc autem dicimus, ubi errans testator de sua substantia hoc agit, aut forte cum debuisse etiam ampliorem quantitatem heredi relinquere, pro minore disposuit. etenim etiã hoc errantis sententiã est, et non puræ et integræ designationis. Si uero expressim designauerit, non uelle hæredem retinere Falcidiam: necessarium est testatoris ualere sententiã, & aut uolentem eum parere testatori, si uel etiã quædam iuste & pie relinquendi, lucrum non in percipiendo, sed solummodo pie agendo habentem: aut si noluerit, eum reddere quidem ab huiusmodi institutione, locum uero fieri (sicut dudum prædiximus) substitutis & cohæredibus, a ij

Fideicommissarijs, & legatarijs, & seruis, & ijs, qui ab intestato ueniunt, & alijs, secundum prius a nobis intum tam in talibus uiam. Non dabimus aut heredi, exacte patrimonij modum noscenti, licentiam, ut alijs quidem protinus ab initio integra legata soluere, ipsamque testatoris uoluntatem plene conseruare (id, quod etiam constitutiones nostrorum antecessorum dicunt) alijs uero partem detrahare uelit, & ita partim testatoris uoluntati satisfacere, partim eam minuere: sed ut is, qui circa substantiae quantitate nihil omnino errauerit, & statim atque cognouit, testatoris uoluntatem secutus sit, per omnia eam exsequatur, neque poenitentia abducatur ad deteriora. neque enim hoc esset pure sequi. Sed neque illis, qui cum initio pernoscerent, inconsiderate tamen soluere, ut percipientibus post deinde negotij facessant, cupiantque, quod soluere, ab ijs recipere. conuenit enim, ut consiliu ante facta capiatur, tum demum agatur, non autem quod recte feceris, rescere in ignorantiam, nisi iusta aliqua id causa introducat, puta si quid praeter opinionem emergat, quod patrimonium deminuat, & repetitioni locum faciat. Illud quoque prospeximus, ne tempus in eiusmodi quaestionibus in longum producat. Sancimus enim, ne qua huiusmodi quaestio aut controuersia anni spatium excedat: necessitates heredi imponentes, ut omnino ab adita hereditate intra annum & legata soluat, & a testatore relicta pro cuiusque rei natura praestet, oia denique faciat, quae supra diximus. Ac quemadmodum iam ante diximus, anno initium damus ex admonitione iudicario decreto facta. nam si culpa heredis annus praetereat: tunc & ipse relictis excidet, & alij ad ea perueniunt, quos antea uocauimus. Pupillis sane, & aetate minoribus lex nostra nihil praediuidat. nam si quid ex causis a nobis enumerationis damni acceperint, duplici potius ut auxilio, tum ut restitutionem in integrum petant, tum ut curatores negligentiae condegnent. Sed neque patronorum successiones excipimus. nam & illic legitima illis portio ne, quam nos definimus, conseruata: si quid illis ultra hanc relictum sit, & a libertis rogati, ut quippiam praestent, deinde id facere recusent: sancimus, ut idem ordo obtineat, quem sub initia sacrae huius constitutionis protulimus: nempe ut legitima quidem portio in talibus apud eos salua & incolumis permaneat, reliqua uero ea uia procedant, quam modo in huiusmodi casibus aperuimus, maxime postquam in ea constitutione, quam de iure patronatus tulimus, libertinorum successiones quodammodo ad instar ingenuorum redeimus. Quoniam uero duplex ratio testamentorum existit, ut uel in dispositionem scripto comprehensam deferatur, uel in uoluntatem sine scripto consistentem: omnia haec eodem modo & ex aequo obseruari, tam in testamentis absque scripto consistentibus, quam in quauis ultima uoluntate & persona sancimus, siue ea priuata sit, siue militaris, siue sacerdotalis, siue ex regio comitatu, siue qualiscunque tandem. In uniuersum enim omnibus hac legem hominibus communem posuimus. Haec nos pro communi omnium hominum utilitate scripsimus, ut tam uiuentes ijs, quae relicta sunt, persuantur, quam etiam hi, qui moriuntur, alacrius & uiraciter decesserint fore, quod ipsis sepultis lex opem adferret, & simul quae illi imperarent, ad effectum deduceret. Quamobrem cum haec ad communem omnium hominum utilitatem tendant: si ent quidem hic ab excellentia tua edicta, quae omnibus uim legis declarent, diriguntur autem & per omnium gentium prouincias, tam quae pridem Romanorum ditioni fuerunt subiecti, quam quae per nos nuper diuino beneficio acceperunt. Sed & qui per metropoles principatus obtinent, accipientes ea, quemadmodum lege iam a nobis expressa sunt, per singulas ciuitates transmittent, nemoque erit, qui eam legem non percipiat, quae neque in paupertate querere, neque cum animi anxietate uitam finire sinis.

NE MULIERES, QVAE NVPTIAS ITERANT, ELECTIONEM HABEANT, IN QUEM FILIORUM DONATIONE ANTE NVPTIAS CONSERANT. DEQ; ALIJS CAPITVLIS. Constit. II.

Imp. IUSTINIANVS A. Hermogeni gloriosissimo, magistro sacrorum officiorum, ex consule, & patricio.

In ante nos legislatoribus Romanis cotinuum legislationis occasionem emergentium uisum dabat uarietas, & nos oem partem legislationis ordinantes reipublicae, cum tam penes correctionem aliquando quidem pro egentium interpellationibus aliquando uero in iudicialibus quaestionibus celebrauimus, & multas leges hinc subiectis nostris conscripsimus. quale est, quod etiam nunc emergens ad hanc nos uocauit legem. Graecia enim supplicauit, dicens habuisse se dudum uirum, & duos fecisse filios, & sic

Et foeminam, & extulisse quidem maritum, plurimoque a filio excepta fauore, aestimauit oportere, ne relinqueret eum sine remuneratione, nec extra competentem honorem dimitteret. Igitur antenuptiale donationem, licet non ueniens ad uota secunda, tamen restituit & dedit filio, qui non tamen uiuens ei permansit, sed abijt ex hominibus, antequam ad secundas uenire uellet nuptias mater. & lex tam antiqua, quae nostra uocauit ambas, & filiam & matrem ad minoris successionem. Et siquidem in prioribus mater nuptijs permansisset, nulla quaestio fuerat. sed illa quidem ad uirum descendit, secundum usum fructum, qui fuerat, omnem habens antenuptialem donationem. licet enim eam etiam omnem donauit, ut usus quidem apud eam remaneret, proprietatem autem fieret apud filium. Omnem uero proprietatem filia percipere minabatur, non secundum quantum haeres erat fratris, sed secundum quantum pater dederat matri, dicens nullam fiduciam habere matrem ad secunda uota migrantem, proprietatem habere donationis quacunque ratione. Verum mater nequaquam hoc antenuptialem esse donationem omnino affirmabat, sed permixtam iam rebus filij, & tanquam hereditatis, non autem tanquam donationis existentis, competere ei lex uinciarum & proprietatem & usum fructum. Et non solum hoc dubitabatur, sed etiam de ipsa hereditate fratris contra eam filia reluctabatur, matre quidem petente eius hereditatem pro media parte, secundum quam eam nos ad hereditatem filij uocauimus una existente sorore, moriente uero filio cum ea uocata: filia uero obtinere hereditatem fratris ualde fortiter ex prioribus sanctionibus insistente, & dicente, quia mater, siquidem ad secundas nuptias non uenisset, recte uindicaret hereditatem filij. ueniens uero ad uirum alij omnino priuari his, quae ex paterna substantia filius acquisita uir: quia si post secundas nuptias filius mortuus esset, undecunque acquisita est ei substantia, ipsa esset domina, haec constitutionibus ambabus uolentibus, quae talia discernunt. Mater quidem ualde crudeliter habere constitutiones illas, & dignas clementia nostrorum temporum affirmabat. uerum tamen uia est a nobis posita constitutione, dicens hac non subditi constitutionibus prioribus, atque matres quidem non diu ad uirum secundum ueniens cum filijs uocari, quae uero secundis copulantur nuptijs, ne quaquam. Hic autem etiam aliquid adesse peregrinum se enim in filij largitatem conferentem occasione electionis rursus de donatione potius recepisse uideri. & sic simpliciter iusti irrationabile habere. Haec nos diu persequentes, & oem talium electionum & hereditatum contemplationem considerantes, oportere credidimus, omnino super his scribere legem, secundum quam & praesens quaestio suscipitur. Prospeximus itaque non consilium hoc de electionibus indiderimusque relinquere, sed huiusmodi dare ordinem causae, & matrem semel ad secundas nuptias ueniente, usum mox tantummodo ante nuptialis donationis (filiorum proprietate manente) eius fieri, & nullam esse licentiam matri alios quidem filiorum eligere, alios autem exhonore, quoniam omnibus simul secundis nuptijs fecit iniuria. Quapropter & in praesenti proprietatem antenuptialis donationis tota ad filiam ueniet, usu apud matrem, donec uiuet, seruando. Et secundum nostram constitutionem, siquidem mater praemoriatur, filiae tota antenuptialis donatio competit. si uero filia: manet quidem apud matrem lucrum ex pacto non existentium filiorum, reliquum uero erit filiae, & moriens hoc transmittit ad suos haeredes, qui ex lege uocantur. Hoc autem quod, si quidem semper, expressim uero nondum lege determinatum eum, hoc ad melius incrementum & interpositionem damus huic legi. Nam si non filio forte, sed alicui extraneo, mater adhuc secundas non experta nuptias, partem quandam antenuptialis donationis, aut aliquam rem ex ea, uel totam donec, aut per alium forte alienum modum, deinde ad maritum ueniat secundum palam est, quia superuenientibus secundis nuptijs alienatio euacuatur, nec hoc omnibus modis sed in suspensio & alienatio & euacuatio maneat. nam si manserint superstitibus filij: euacuabitur omnino quod factum est, lege proprietatem antenuptialis donationis ad filios deducere, & non respiciente muliere, si quid egerit in lesionem filiorum. Si uero praemoriatur matri omnes filij: erit contractus firmus non in totum, sed secundum pactum non existentium filiorum (quod nos introduximus prima, & filia uim nuper de hoc scribentes legem) secundum quandam quidem partem erit contractus firmus, secundum quandam uero infirmus apparebit: hoc est, secundum hoc quidem, quod permanet apud matrem occasione pacti filiorum non existentium, ualebit: secundum hoc uero, quod transmittitur ad filij successores, infirmus erit. & si mater sola filio succedens ueniat, omnis contractus rursus firmus erit. Quoniam uero contra binubos poenae communes & uiri sunt & mulieris, ille quidem in dote ad secundas ueniens nuptias periculum sustinebit, haec autem in antenuptiali seu propter nuptias donatione, & haec lex in utraque sit posita persona. haec & de electione & alienatione & lucro sancimus. CVM Igitur reliquum sit cogitare de hereditatibus filiorum, pro quo etiam praesens est dubitatio: oportere credimus generali lege, & praesentem quaestionem dirimere & determinare, & in futuro mouendis omnibus dare decisionem. Et sancimus alias res post antenuptialem donationem ad filios ueniens, siquidem filius masculus aut foemina forte testetur, secundum legem uenire ad scriptos haeredes: hic matre non prohibita scribi a filio haerede, sed etiam contra testamentum ei datis allegationibus, si forte filius ea praetermiserit, aut irrationabiliter exhaeredita fecerit. Si uero intestatus decesserit, referuans illius partem: siquidem habuerit filios proprios, ad filios uenire. sin autem non habuerit filios proprios: sit fratrum uocatio & matris una cum fratribus (secundum quod a nobis sancitum est) ad hereditatem ueniens, & eam firme habentis, siue ad secundas uellet uenire nuptias, siue non. Nec enim maiores poenas aduersus mulieres, quae ad secundas ueniunt nuptias, faciunt castarum nuptiarum (licet secundae sint) ab his quidem abstineant, & descendant ad quendam interdictas permixtiones, & forsitan etiam ad seruorum corruptiones, & quoniam non licet legaliter caste uiuere, Codicis positam nostrae pietatis constitutionem discernentem de hereditatibus filiorum, quos matres ad secundas nuptias ueniens uiderunt praetorbeantes: uel in sexto libro eiusdem conscriptionis sub

titulo ad SEN. CONS. Tertullianū, quā de mulieribus disputat secundis quidē nuptijs sanctis, ante secunda tñ copulationem filios amittentibus: sed uocet ad filij hereditatē modis oībus mater cū fratribus, & hanc habeat firmē, nihil ex secundis lādenda nuptijs. Quod & in subiecta quæstione, quā legem hanc mouit, obtineat, & mater unā cum filia succedat hereditati, aut etiā succedens hanc irre fragabiliter habeat, nihil ex spe secundarum lādenda nuptiarum, sed domina eiusdem hereditatis cū filia absolute consistens. Optimum itaq; est, atq; laudabile, & dignum oratione, ut mulieres ita se honeste tractent, quatenus quæ semel ad uirum uenerunt, seruent inuiolatum morientium torum. Et huiusmodi mulierem & miramur pariter, & laudamus, & non procul à uirginitate ponimus.

Sin autem non uoluerit, & cum forsitan iuuentus hoc non patiar, nec possit contra feruorē naturæ resistere, non est torquenda propter hoc, nec interdiciendæ sunt ei cōmunes leges, sed ad uiri al terius ueniat nuptias honeste, & omī luxuria abstineat, & fruatur successione filiorum. Sic enim cos adhuc amplius diligit, & non quasi quōdam odibiles respiciet pœnis subdita amaris. Sicut enim pa tres si ad secundas ueniunt nuptias, non fraudamus filiorum suorum successione, nec quælibet est lex aliquid tale dicens: sic neq; matres priuabimus filiorum successione, si matres ad uirum ueniant. Ite dum, licet ante nuptias secundas aut post secundas filij moriantur. Alioquin ex absurditate legis, licet præmoriātur filij omnes, non relinquentes filios aut nepotes, nihilominus supplicium manet: & nō succedit eis mater, nec si sine filijs moriantur, sed inhumane ab eorum expellitur successione, frustra quidem pariens, frustra simul & nutrens, propter legales nuptias subiecta pœnis: & succedent quæ dem illis aliqui ex longa cognatione, mater autem irrationabiliter expellitur. quapropter & ipsa suc cedat filijs, & sit hæc lex clemens & mitis, matres filijs concilians. Colligentes igitur huius legis partem, sancimus, quia matrem (secundum quod iam dudum diximus) assimilamus patri, in ante nuptiali donatione & ipsam sustinere quidē pœnas, sicut sustinet pater in dote. in hereditate autem fi liorum sine tergiuersione ueniat & pater & mater secundum subiectas utriq; casui quæstiones. Pro inde quod patres habēt, siue ad secundas uenientes nuptias, siue nō: hoc etiā matres habeāt, uoceturq; mater ad filij hereditatem, siue iam ad secundas uenit nuptias, siue postea ueniet. Antenuptiali uero donatione ad secundum ueniens consortium, neq; secundum quantum hæres existet filij, fruatur: sed hoc filiorum sit solum lucrum eis à lege datum, & non uideatur esse pars hereditatis filij, sed ad huc antenuptialis donationis naturam nō abiciens. Quæ conuenit tenere etiam circa eas, quæ nunc iam sunt uiduatae mulieres, & proprijs successerunt filijs, & quæ nondū ad secundas ueniunt nuptias, licet postea ueniat. Quod igitur hic habet, sic omī tēpore sancitur.

ALIVD VERO quiddā occasione secundo nubentium mulierū & antenuptialis donationis, adijcere prioribus bene se habere credidimus. præcis nancq; constitutionibus præbentibus electionem mulierū, quæ ad secunda uota descendit, si uellet accipere ante nuptias donationem, secundum quod ei permittunt pacta, & exponere filijs cautionem, quia moriens hæc restitueret, siue cum non ualeret dare cautionē, aut nolleret forte, manerent quidem res antenuptialis donationis apud filios, soluerent autem ei etiā tertiam partem centesimæ usuræ: nos ex quæstionē emergentiū uarietate moti (quoniam inuenimus minores in hoc periculum patientes antenuptiali donatione in pecunijs existente, & alios quidem aurum non habentes, coactos autē omnia paterna uendere, quatenus exsolueretur antenuptialis donationis debitum, ad eos utiq; secundum legem antenuptiali donatione ueniente) propterea iudicamus oportere huc dare ordinem causæ, ut si quis contulerit res secundum antenuptialem donationem, siquidem om nes immobiles sint: maneat harum usus apud matrē, & ipsa eum colligat, & non respuat, neq; ex gat filios pro harum æstimatione usuras. sed & diligentiam earum habeat, sicut lex iubet usu quidem existentes dominos, & custodiat eas secundum leges antiquas filijs superstitibus: aut si omnes mori antur, secundum nostram legem ueterem casus quidem non existentium filiorum matri, reliquum uero filiorum hæredibus conferuetur. Si autem omnis antenuptialis donatio in pecunijs forte uel alijs mobilibus rebus constet: tertiam usurarum partem percipientem matrem cum cautione iam definita non exigere à filijs aurum: nisi forte idonea sit uiri substantia, & habeat aurum, & argente tum, & uestem, & quicquid conscriptum fuit matri. tunc enim electionem matri dabimus, siue uolu erit res percipere, & præbere cautionem: siue istam, quam diximus, usuram accipere & secundū prior res leges & nostram.

Si uero permixtæ sint res, & donatio ante nuptias aliud quidē in pecunijs, aliud uero in immobilibus habeat rebus: immobilia quidem modis omnibus manere apud matrē, ut alimentum habeat inde. Porro de mobilibus hæc ualere, quæ sanctuimus prius, si omnia antenu ptialis donationis essent in rebus mobilibus consistētia.

ILLVD quoq; dudū acerbe quidē san ctum, raro autem in iudicio examinatum æstimamus oportere clara lege completi, & tradere usu, & deducere ad iudicia pro cōmuni positum adiutorio. Si enim coniungantur aliqui alterutris cum dotis & antenuptialis donationis documentis, deinde uir quidem antenuptialem præbeat donatio nem, mulier autem scribat dotem, aut ipsa præbente eam, aut dante patre, aut quolibet extraneo, po stea appareat matrimonij tempore dos non data marito, sed sustineat onera matrimonij, & matrimo nium morte uiri soluat: non est iustum omnino mulierem dotem non dantem marito, antenuptia lem accipere donationem. Sin autem etiam non totam dedit dotem: & ipsa pro tanto exigat donatio nem, in quantum dedit dotē. æqualitatis enim & iusticiæ sumus amatores, quam cū in oībus alijs tum & in consortijs uolumus obtinere. Quapropter quæ mulier nil omnino dat, nil omnino per cipiat, quæ uero r. Inus, quam professā est, dedit: tantum recipiat solum, quantum obtulerit. siq; etiā hoc optimum in præsentī lege incrementum plurima decenente, quæ semper in dubitatione lunt, uix autem modo ad legislationē deducta. Hanc autem ualere uolumus legē, & in casu dante d uix autem modo ad legislationē deducta. Hanc autem ualere uolumus legē, & in casu dante d uix autem modo ad legislationē deducta. Hanc autem ualere uolumus legē, & in casu dante d uix autem modo ad legislationē deducta.

*Hæc alius leguntur de uerbo ad uerbū infra i Nouel. 91.

Quæ igitur placuerunt nobis, tua sublimitas operi effecturq; dare festinet, & manifesta uniuersis per programmata propria

propria faciat, quatenus in omnibus ciuitatibus, quas nostra ditio continet, hæc ualeant, & certa o minibus fiant, secundum quod à nobis dispositum est.

VT DETERMINATVS SIT NVMERVS CLERICO.

rum sanctis. maioris ecclesiæ, neq; non cæterarum sanctis. ec clesiæ huius augustis. urbis. Constit. 111.

Imp. IVSTINIANVS A. Epiphania regie huius urbis archiepi
scopo, & uniuersi eius tractus patriarchæ.

Ommuni quidem ac generali lege iam pridē tam ad beatitudinem, o patriar cha, tuam, quam reliquos sanctis. patriarchas de ordinatione sanctissimorum episcoporum, & reuerendis. clericorum, neq; non mulierum, & diaconorum, & ne ordinatorum numerus ueterem modum excederet, conscripta, dispositi mus quæ unq; nobis honesta, & decora, sacrisq; regulis conformia esse uide bantur. Præterem uero legem specialiter ad beatitudinem tuam scribimus, digerentes item in ordinem ea, quæ ad numerum reuerendis. clericorum in hac urbe pertinent.

Ac cum nihil penē eorum, quæ honesta & pulchra sunt, si modum egrediantur, debeat ne reuerendis. quidem clericos aut reuerendis. diaconissas tot ordinari conueniat, ut illis a lendis sacrosancta maior ecclesia in necessitatem magni æris alieni incidat, & ad extremam paulatim inopiam deferatur. Si quidem compertum habemus, sacrosanctam huius regie urbis maiorem ecclesiam nostri imperij matrem per hanc occasionem tam magno alieno ære inquietari, ut singularem erogationes in reuerendis. clericos aliter facere nequeat, nisi prius immensam aut uim parum sub obligatione hypothecarum, partim datione pigno rum in præstantis. eius prædijs & suburbij mutuo defumat. Ea propter uisum nobis est, ip sos nos ad causæ inquisitionem demittere, ac perdiscere, quo se modo initio habuerit, quid ue postea temporum series adinuenierit.

Ex omni igitur parte ea peruestigantes, de præ hendimus eos, qui sacrosanctam aliquam ecclesiā in hac alma urbe exardificauit, non solu curam ædificij egisse, sed etiam ut sacris ædibus, quas ipsi instituerent, sufficiens erogatio suppeteret, utq; definirent, quot per singulas uersari ecclesias presbyteros conueniret, quot diaconos uel mares uel fœminas, quot subdiaconos, & item cantores simul & lectores, & osti arios. ad hæc ædis sumptum determinasse, adieciisse præterea peculiares redditus, qui institu ti, huic suo satis essent. neq; multitudinem aliquam adiectam, cui exinde competens solutio fieri non posset. Atq; hæc sæpe in ea obseruatione longo temporis spacio permansisse, & quandiu manserūt, tandiu & sibi deputatis sacrosanctarum ecclesiarum res sufficere. Simul ac uero dei amantissimi episcopi assiduus nonnullorum precibus intenti, ad plures ordinan dos effusi sunt: excreuisse quidem sumptus quantitatem in immensum, undiq; uero credi tores & usuras, ac postremo ob uacillantem iam fidem ne creditores quidem de cætero, sed (indignum factu, & neq; in priuata familia utcuq; instituta ferendum) necessitate extortas & legibus prohibitas alienationes exstitisse, ut ex huiusmodi absurditate neq; prædia neq; suburbia ad hypothecas & pignora sufficerent, eamq; ob causam neq; creditorū copia esset, & ad summā ipsa inopiā deueniret, neq; ipsis amplius ministris alimenta præbere posset, imo etiam ad conditionem omnium calamitosissimam delaberetur, ut creditoribus bonis uniuersis cederet, id quod etiam ueremur dicere, & ne in posterum fiat, prouidimus. Nam si ne mo facile eum, qui ultra substantiæ suæ modum sumptus faciat, æquo animo ferat: quare non & nos ea ad sollicitudinem nostram reuocabimus? Præterea si nō oportet undiq; ad sum ptus possessiones conquirere (nam id insatiabili cuidam auariciæ simul & impietati pro ximum est) sed ex moderatis facultatibus sumptum temperare: ea propter conuenienter & quæ ista concernunt, lege includemus, & infinitatem manifeste ei rei medicina adhibita eiiciemus.

Sancimus igitur, ut reuerendis. clerici, & ministrantes mulieres, & ostiarij, qui adhuc usq; diem in eadem sacrosancta maiore ecclesia cæterisq; sacris ædibus consistunt, in ea forma, in qua iam sunt, permaneant. neq; enim quod modo est, minuimus, sed potius ista lege cōplectimur, ut futuro prospiciamus. Reliquo uero tempore nulla omnino ordina tio fiet, donec ad ueterem numerum ab ipsis sanctæ ecclesiæ ædificatoribus institutum reue rendis. clericorum quantitas reuertatur.

Et sanē reuerendis. clericorum sacrosanctæ maioris ecclesiæ regie urbis nostræ mensura certis finibus descripta, & in arctum admodum contrahenda

cōtracta erat, quo tēpore sola adhuc erat sacrosancta maior ecclesia. Postquā uero & ueneranda domus sanctæ & gloriosæ uirginis deiq; genitricis Mariæ, in uicinia sacrosanctæ maioris ecclesiæ posita, ab ipsa piæ memoriæ Verina cœpit exstrui: item religiosa domus sancti martyris Theodori à Sphracio gloriosæ memoriæ cōsecrata, & ueneranda domus sanctæ Irenes sacrosanctæ maiori ecclesiæ copulata fuit: redigere planè numerum ad ueterem formam impossibile est. Neq; enim tot simul ecclesijs pauci quidam sufficere possint, quandoquidē nulla harū trium ædium peculiare clericos habeat, sed pro cōmunibus utatur ijs, qui ad sacrosanctam maiorem ecclesiam pertinent, qui omnes eas ordine & ueluti in orbem obeuntes, sacra in eis officia concelebrant: præsertim uero ingenti multitudine ex hæreticorum conciliabulis ad sacrosanctam maiorem ecclesiam, partim gratia beatiss. dei & seruatoris nostri Iesu Christi, partim laboribus depulsionibusq; nostris adducta, ut duplo plura, q̃ ab initio, militaria ad Christianæ pietatis officii peragendū deputari oporteat. Quapropter sancti mus, ne quādo i sacrosancta maiore ecclesia ultra LX. presbyteros, diaconos uero mares centum, fœminas XL. & subdiaconos XC. lectores autem ultra CX. cantores ultra XXV. existant: ut uniuersus reuerendiss. clericorum maioris ecclesiæ numerus in CCCC XXV. personis, & ceterum præterea ostiarijs (ut uocant) consistat. In sanctissima igitur maiore almæ huius urbis nostræ ecclesia, & tribus illis sacris ædibus ei coadunatis, tanta clericorum multitudo esto: ne mine eorum, qui nunc sunt, eiiciendo, tamen si multo maior numerus existat, q̃ a nobis definitus est: nemine item de cetero per ullum ordinem, qui hoc tempore est, adiciendo, donec intra hunc numerum mensura consistat. Illo etiam adiciendo, ne quod hactenus in decore fieri consuevit, deinceps in usu habeatur, ut reuerendiss. clericorum nonnulli in sanctiss. ecclesijs, in quas uel hic uel per prouincias ordinati sunt, manere dedignentur, ac per parrocinia in sacrosanctam maiorem ecclesiam eiusq; clerum subeant. quod omnibus modis in posterum fieri prohibemus. Nam si in sacris monasterijs prohibemus, ne quis de uno ad aliud transeat: multo minus id reuerendiss. clericis permittimus, rati huiusmodi cupiditate spem præ se ferre quæstus & nundinationis. Ceterum si quando & hoc transiitionis genus uel beatitudini tuæ, uel pro tempore maiestati imperatoris probabitur: ne aliter id fiat, nisi prius res ipsa ad numerum, quem prædiximus, redigatur, ut ea transiio in deficientis loco cum fiat, neq; supernumerarius omnino aliquis irrepat. nulla enim id machinatione, neq; ullo modo fieri permittimus. Atq; hæc quidē de sacrosancta maiore ecclesia. In omnibus autem alijs ecclesijs, quibus expensas sacrosanctæ maior ecclesiæ suppeditat, sancimus, ut qui hoc tempore sunt, consimiliter & ipsi sub eadem forma maneant. in posterum uero ne mo ordinetur, priusq; ad statutum cuiusq; ecclesiæ (ut uocant) quod per ædificatores harum ab initio determinatū est, presbyterorum simul & diaconorum, tam marium, quàm fœminarum, & subdiaconorum, neq; non lectorum, cantorum & ostiariorum numerus redigatur: neq; quisquam interea temporis adiciatur. Nam & ipsi nos præcauebimus, ne quid eiulmodi faciamus, ordinatum uel aliquos mittamus: neq; magistratū nostrorum aliquis tale quiddam faciet, reueritus legem nostram: & beatiss. archiepiscopus & patriarcha huius regis urbis potestatem habebit ordinationi cōtradicere, licet de palatio iussio procedat. nam & qui præcipit, & cui præcipitur, uterq; sub censura erit ecclesiastica, si quid tale peregerit. Sed neq; in alijs ecclesijs, quæ alimenta & sumptus ex sacrosancta maiore ecclesia nō habent, conueniens est, ut ordinandorum in ipsis multitudo intromittatur, aut mensura initio in illis statuta de cetero transcendatur, nequando qui sacra in illis obeunt, ad immensam multitudinem delapsi, interq; se reditus ex piorum hominū collatione quæstos partiētes, nec illos exinde suæ mensuræ sufficere uidentes, in magnam animi angustiam incidunt. Si uero ultra mensuram in sacrosancta maiore ecclesia aut alijs ecclesijs statutam sanctiss. archiepiscopus, qui sacrosanctæ maiori ecclesiæ præest, ordinauerit, deiq; amantissimi eiusdem sacrosanctæ ecclesiæ œconomi sumptum ad hæc de rebus ecclesiasticis expenderint: tam ipsi, quàm etiam beatiss. patriarcha, qui hæc ipsis suppeditare permisit, de suo deq; proprijs facultatibus expensas restituent. Nouerint enim, si quid tale perpetraverint, quod non solum sanctiss. patriarchis, qui talia patranti succedent, & secuturis œconomis, sed etiam omnibus ceteris reuerendiss. clericis, talium curiose perquirendi, & cum sunt, prohibendi, deferendiq; ad imperatoriam maiestatem potestatem damus: quo magis hoc cognoscens ipsa, ex substantia œconomorum, qui hoc fecerint, aut etiā permittētis archiepiscopi, sacrosanctæ maiori ecclesiæ ista seruari demandet, ne rursus eiusmodi confusio & perturbatio in ea re incidat. Enim uero negotio ad pristinam mensuram redacto, tunc liberum erit ordinare, usq; eo tamen, ne dictā mensuram

mensuram transcendant, aut numerum superent, neue dolus circa hoc malus interueniat. neq; enim ullo pacto locum habere patimur, quod pleriq; in ore est, facultatem quidem ordinandi suppetere, non autem præbendorum alimentorum. si quidem hoc iterum illorum est, qui confusionem pariant, aut supernumeraria adiectione altera pro unis collegia constituit: præsertim cū multas ea res circūscriptiones producat, ut sub prætextu alimentariæ præstationis alias sibi uias insatiabilis enisidam auaritiæ inueniant. Hoc igitur etiam ipsum fieri prohibemus, & sub censuram (ut appellant) ecclesiasticam deducimus: magno usui futurum arbitantes, si sacrosanctam maiorem ecclesiam neq; creditoribus obnoxiam, neq; rebus angustis afflictam, neq; perpetuo egentem, sed omnium rerum copia abundantem ceruamus. Quemadmodū autē ad eam pertinētes sumptus certa fine descripsimus, ita conuenit, ut sanctiss. pro tempore patriarcha & reuerendiss. clerici circūspiciant, ne reliqui sumptus, qui ex ecclesiasticis redditibus fiunt, aliter, q̃ in pias & deo placitas causas infundantur, & ut in illos cōferantur, qui & reuera egent, nec aliud habent, unde uiuant (hæc enim dominum deum conciliare solent) non uero per parrocinia & hominum studia in locupletes distribuāt ea, quæ ad ecclesiasticos sumptus suppetunt, ut exinde egentes uitæ necessarijs defraudentur. Nouerint enim dei amantiss. œconomi, tam qui nūc, quàm qui olim pro tēpore futuri sunt, quod si quid in his deliquerint: non tantum poenis cælestibus erunt obnoxij, sed etiam de substantia sua sacrosanctæ ecclesiæ indemnitate præstabunt. Sancimus igitur, ut beatitudinis sacrosanctæ exornauit ecclesiam, utpote quæ ex sacerdotibus etiam genus & originem ducat, in perpetuum custodiat: certo scientes, non minus nobis sacrosanctarum ecclesiarum commoda curæ esse, quàm ipsam uitam.

VT CREDITORES PRIMVM AGGREDIANTVR PRINCIPALES DEBITORES, MOX ILLIS SOLUENDO NON EXISTENTIBUS, SECUNDO LOCO MANDATORES ETIÀ, AUT CONSTITUTÆ PECUNIÆ REOS, AUT FIDEIUSSORES. Constit. IIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

LEgem quidem iam olim apud ueteres propositam, usu autem haud scimus quomodo non approbatam, & tamen ob quotidianas rerum controuersias illi necessariam apparentē, si denuo reuocemus, inq; rem publicam reducere ea, non simpliciter eam ut erat posita referentes (prolata enim erat quædā in ea pars omnino indistincte) sed cum competente & deo placita accessione dirigentes: præclare nos facturos arbitrati sumus. Si quis igitur mutuum dederit, & in eam rem fideiussorem, aut mandatorem, aut constitutæ pecuniæ reum acceperit: non solum in initio statim mandatorem, aut fideiussorem, aut constitutæ pecuniæ reum aggrediat, et eo neglecto, qui mutuum contraxit, negocium intercessionibus faceat: sed primum eū, qui aurum suscepit, quicq; mutuum contraxit, conueniat. atq; ab eo si id receperit, ab alijs absteat. quid enim cum extraneis habere potest negocij, cui iam à contrahente ipso satisfactum est? Si uero ab eo, qui mutuum contraxit, id pro parte uel in solidum recipere nequirit: pro eo, quantum ab illo recipere non potuit, fideiussorem, uel constitutæ pecuniæ reum, uel mandatorem conueniat, et ab illo quod reliquum est ferat. Atq; hæc quidem omnino seruentur, si utriq; tam principalis, quàm qui fideiussit, aut mandatum dedit, aut pe- de constituta pecunia obligationem subiit, præsens sit, principalem uero debitorem abesse contingat: acerbū uidetur creditorē aliō mittere, cum in te præsentem possit fideiussorem, aut mandatorem, aut constitutæ pecuniæ reum exigere. Sed hoc sanè a nobis, quo fieri modo definitū habuit, quauis magnus ille Papinianus primus ista distauerit. Postulet igitur in iudicio fideiussorem, aut constitutæ pecuniæ reum, aut mandatorem: et iudex, qui discedendæ causæ præsidet, temporis spacium addat fideiussori, ite constitutæ pecuniæ reo, et mandatori (idem enim de singulis licet dicere) ad principalem debitorem adducendum, si uelint, ut prius actionem excipiat ille, eoq; ipsi pacto in subsidium referuentur. Ac tueatur in ea quoq;

quoque re fideiussorem, et constitutæ pecuniæ reum, et mandatore[m] iudex (fideiussoribus enim, atque id genus hominibus auxilium ferre pium est) ut tantisper, dum ille adducitur, liberi à suscipiendo iudicio sint, qui pro illo molestantur. Quod si tempus huic rei præfixum prætereat (oportet enim & tempus à iudice finiri) tunc fideiussor, aut mandator, aut constitutæ pecuniæ reus causam dicat simul, & cessis à creditore actionibus contra eum, pro quo uel fideiussionem exposuit, uel mandatum conscripsit, uel pecuniam constituit, debitum exsoluat. Enimvero neque ad res debitorum, si ab alijs detineantur, prius perueniet, quam personali actione contra mandatores, & fideiussores, & constitutæ pecuniæ reos experiantur. Simul ac uero ad res principalis debitoris, quamuis ab alijs detineantur, progressus, earumque detentatoribus negotio facto, satis illi ex ijs factum non fuerit: tunc etiam fideiussorū, aut mandatorum, aut reorum constitutæ pecuniæ res aggrediantur. Idem dicere licebit, & si omnes hi aliquos sibi obligatos habet, quibus hypothecarijs actionibus teneri queunt. Certe contra principalem debitorem & res, quas penes se habere dinoscitur, omnē illi facultatem damus, siue personalibus extemplo, siue hypothecarijs, siue utriusque actionibus uti uoluerit: prædictam à nobis rationem & ordinem in alijs quoque tum personis, tum casibus obtinere sancti entes. Neque hoc tantum in creditoribus dicimus, sed etiam si quis quid emat ab aliquo, deinde fideiussorē ob euictionē accipiat, quem auctorem secundum appellat, & pro parte res emptæ euincatur: nata contra uenditorem actione, non prorinus ad auctorem secundum emptor procedet, neque ad detentatorem rerum uenditoris, sed prius ad uenditorē ipsum, mox ad auctore[m] secundum, & denique ad detentatorem. eadem uidelicet distinctione & in præsentibus & absentibus existente, quam ante tam in fideiussoribus, & mandatoribus, & constitutæ pecuniæ reis, quam etiam ijs, qui mutuum contraxerunt, sanciuimus. Consimiliter hoc obtinente & in alijs contractibus, ubi fideiussores aliqui, aut mandatores, aut constitutæ pecuniæ rei assumuntur, & in ijs utriusque principalibus, nec non hæredibus & successoribus eorum. Ac uetus quidem lex rursus ea fini obtineat, subditosque nostros iusticia & hacine distinctione refocillet. QVOD AVTEM CONSEQUITUR, & humaniore quadam curatione medetur, tamen si plurimis creditorū non perinde gratum futurū est, nihilominus rationem humanitatis intuitu à nobis sancitur. Proinde si quis fidem & facultates mutuatantis secutus aurum credat, cui ad solutionem non aurum, sed tantum res immobilis suppetat, creditor autem urgeat, & omnino aurum efflagitet, tamen neque aurum, neque ulla res mobilis in parato sit: liberū creditori per nos fuerit, si uelit, uel immobiles res pro auro capere.

Certe si nemo, qui res eius immobiles comparet, ad sit, creditore subinde rumores spargente pignori nexa esse bona eius, cui mutuum dederit, eaque re ad emptionē accedere uolentes deterrente: tunc in hac quidem alma urbe gloriofissimi reip. nostræ proceres pro modo iurisdictionis unicuique à lege & nobis assignatæ, in prouincijs uero gentium præfides procurent, ut exacta rerum debitoris æstimatione inita, creditoribus res immobilis pro portione debiti cum cautione, qualem debitor dare poterit, addicatur. Cæterum in additione earū rerū talis processus sit, quæ quidē meliores & præstantiores erunt, has addicat creditor. quæ uero deteriores, eas post solutionem debiti patiatur residere apud debitorem. Neque enim iustum fuerit, ut qui aurum mutuum dedit, aurum autem recipere nequit, sed possessionem immobilem agnoscere compellatur, non item præstantiores debitoris res percipiat, & per hoc saltem se consoletur, quod quamuis aurum non recepit, aut eorum aliquid, quæ absportari possunt, possessionē tamen sibi habere licet haud despicabilem. Atque in hoc quidem perspicua quædam legis humanitas elucet, agnoscantque creditores, quod ipsa necessitatis ratio rem eo perductura fuisset, tamen si hanc legem non perscripsissemus. nam nec debitor pecuniæ indigens, emptorē uel non inueniens, quidquid aliud facturus erat, quam ut bonis cederet. & consequenter rursus ad creditorem res peruenissent creditam pecuniam recipere nequeuntem. Vnde quod tam creditori, quam debitori cum contumelia & amarulento effectu accidisset, id nos cum summa humanitate & ut legislatorem decet temperantes, & aduersa fortuna oppressis debitoribus opem ferimus, & neque asperrimis creditoribus incommodi uideri possumus, id illis iniungentes, ad quod si pergant minus disto audientes esse, omnino ipsi decepturi sint. Sanè si creditor paratus sit aliquē perquirere, qui emat: ne cessitatem habeat debitor hoc facere, arbitrio iudicis oblata cautione, qualem prius dare poterit. Ita enim undique creditorum commodis prospiciendum est, ne ullo debitorum modo grauentur. Creditorem autem ucteres secuti leges constituimus, quicunque actionē con-

tra aliquem habere potest, etsi non mutuum contractū, sed aliud genus contractus subsistat, ut tamen ea, quæ argenti distractores constituerint, propter utilitatem illorū contractuum in suo ordine permaneant. Cognoscens igitur excellentia tua, quæ ad utilitatem subditorum à nobis sancita sunt, solennibus ea programatis tam hic, quam ubique terrarum nostri imperij manifesta fieri procurer, ut in remotis etiam gentibus intelligant subditi, quantum pro illorum commodis prouidentia geramus.

DE MONASTERIIS, ET MONACHIS, ET EORUM ANTISTITIBUS. Constit. V.

Imp. IVSTINIANVS. A. Epiphano sanctiss. & beatiss. huius regie urbis archiepiscopo, eiusque uniuersi tractus patriarchæ.

Onuerfationis monachalis uita sic honesta est, sic commendare nouit deo ad hoc uenientem hominem, ut omnem humanam eius maculam detergat, & purum ac rationabili natura decentem, & plurima secundum mentem operantem, & humanis cogitationibus celsiorem reddat. Si quis igitur futurus est monachus perfectus, indiget & diuinorum eloquiorum eruditione, & conuersationis integritate, ut tanta dignus factus sit mutatione. Credimus igitur & nos explanare, quid agendum ab eis sit, & decertatores eos ueros ad sacram uiam constituere. & ita nobis interio præsenti est legis, ut post illa, quæ de sanctissimis episcopis sanciuimus, & quæ de reuerendissimis clericis disposuimus, neque quod monasticum est, extra cōpōrētem formā relinquamus. Illud igitur ante alia dicendum est, ut quocumque tempore & quocumque loco quis adificare uenerabile monasterium uoluerit, nō prius licentia sit hoc agendi, quam deo amabilem locorum episcopum aduocet. at ille extendat manus ad cælum, & per orationem locum consecret deo, figens in eo salutis nostræ signum (dicimus autem adorandam, & uere honorandam crucem) sicque inchoet adificium, bonū utique quoddam in hoc, & decens fundamentum ponens. hoc itaque principium piæ uenerabilium monasteriorum fabricæ fiat. HINC autem nobis etiam de singulis monachis cogitandum est, quo conueniat fieri modo, & utrum liberos solum, aut etiam forte seruos, eo quod omnes similiter diuina susceperit gratia prædicans palam, quia quantum ad deum cultum non est masculus, neque femina, neque liber, neque seruus. omnes enim in Christo unam mercedem percipere. Sancimus ergo sacras sequentes regulas, eos, qui singularem conuersationem præferunt, non prompse mox à reuerendissimis præfatis uenerabilium monasteriorum habitum percipere monachalem, sed per triennium totum (siue liberi forte sint, siue serui) tolerare, nondum monasticum habitum promerentes, sed tonsura & ueste eorum, qui laici uocantur, uti, & manere sic diuina addiscere eloquia. Et reuerendissimos eorum abbates requirere eos, siue liberi sint, siue serui, & unde eis desiderium uitæ singularis accesserit: & discētes ab eis, quia nulla maligna occasio ad hoc eos induxit, & habere eos inter illos, qui adhuc docentur, atque monentur, & experimento percipere eorum tolerantiam, & honestatē nō enim facilis est uitæ hominū mutatio, sed cū animæ magno sit labore. Et cū triennio toto in ea uita permanerint, optimos semetipsos & tolerabiles alijs monachis & præfatis demonstrantes, hos monasticam promereri uestem, atque tonsuram, & siue liberi sint, siue calumniam permanere: siue serui, penitus non inquietari nūgrantes ad cōmunem omnium, dicimus autem cælestem dominum, sed in libertatem eripi. nam si in multis talibus etiam ex lege hoc sit, & talis quædam libertas datur: quomodo non præualebit diuina gratia talibus eos ab illius uinculis? Si uero intra triennium uenerit quispiam, & aliquem bonū, qui conuersationē professi sunt, abstrahere tanquam seruum uoluerit, hoc quod nobis nuper ex Lycia nunciauit Zosimus deo amabilis, uir famosissimus in conuersatione, & propere uicissim & centissimū ætatis agens annum, pollens autem & animi uirtutibus & corporis operationibus, quia tanta quædam in eo gratia dei floret. si quis igitur (sicut prædiximus) intra triennium uenerit aliquem eorum, qui uolunt esse & perseuerare monachi, in seruitutem tracturus, & dicat quod abripuerit qualdam res, & propterea recurrit ad monasterium: sancimus eum non prompse agere, sed primo probare pro ueritate, quia & seruus est, & pro furto forsitan, aut pro uita maligna, aut prouicijs pessimis fugerit quidem propter suum autem uicium ad monasterium uenerit. & siquidem uerax ostenditur, & apparuerit, propter huiusmodi causam monasticam eum simulasse conuersationem, aut propter turpitudinem uitæ forte defuisse, & non pro ueritate sanctimonie habitum concupisse: hunc reddi domino cum ijs, quæ forsitan abripuit: si tamen hæc etiam in monasterio fuerint. eum uero, qui dominus approbatur, dare ei iusiurandum, quia nihil mali ei faciet, & susceptum eum reducet domū. Si uero is quidem, qui dicitur esse dominum, nihil tale probauerit, & appareat is, qui in talibus accusatur, ex ipsa conuersatione ne honestus ac mitis, & forte testimoniū habeat aliorum, quia etiam apud dominum consistens discendi cupidus fuerit, & honestatis amator: & si nōdum forte completum est triennij tempus, attamen etiā sic maneat in uenerabili monasterio, abstrahere cupitū alperitate liberatus. Triennij uero semel expleto tempore, iudicatus, quia monastica dignus est honestate, maneat in monasterio, nequaquam enim damus licentiā ulli penitus persequari, quæ eius sunt: sed siue liber, siue seruus sit, manere eum in conuersatione uolumus.

Hæc eadē leguntur et infra constit.

123.

b ij

uolumus. nam & si uidum in priori ab eo forte gestum est uita (humana enim natura quodammodo labitur ad delicta) attamen sufficit ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad uirtutis augmentum triennalis temporis testimonium. ea uero, quæ rapta sunt, apud quoscunque tandem inueniantur, modis omnibus reddantur prisco domino. Si uero seruitij necessitate effugies, reuertetur monasterium quidem derelinquere, aliam autem uitæ sectari figuram: licentiam damus domino, retrahere eum, & probantem fortunam inter seruos habere. non enim iniuriam patietur tantam ad uerum seruitium retractus, quantum ipse iniuriatus est dei culturam refugiens. & hoc quidem de fortuna horum, qui inter monachos profiteri uolunt, sancimus. Cogitandum uero est, quomodo ipsos habitantes & ibi degentes monasticæ philosophiæ certatores dignos esse ostendamus. Neque enim uolumus in illo monasterio sub ditione nostra constituto, siue plurimorum hominum est, siue paucorum, monachos, qui ibi sunt, diuisos ab alterutris esse, & proprijs habitationibus uti: sed communiter quidem eos cohabitare sancimus, dormire etiam omnes in communi, unoquoque quidem in quadam propria stratura faciente, in domo uero una collocatos: aut si forte non sufficit ad multitudinem monachorum domus una, in duas forsan, aut plures, non tam seorsim, & apud semetipsos, sed in communi testes alterutrum sint honestatis & castitatis. & neque somni delictum habeat, sed & in somno meditantes bene cõposito esse corpore propter increpationem respicientium. nisi tamẽ quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes, uitam remotam habeant in secessu, quos uocare anachoretas, & hesychistas consueuerunt, ranciam a communione ad meliora exceptos. alioquin alios, quibuscunque inter multitudinem conuersatio est, in his, quæ uocantur cœnobija, esse uolumus. sic enim zelus eis ad uitam tutem crescit, & maxime iuuenibus, si cum senioribus constituantur. fiet enim seniorum conuersatio iuuentutis educatio perfecta. & sic sint in cœnobijs suo proprio abbati obediētes, & traditi sibi conuersationem inculpabiliter obseruantes. Si quis autem forte semel dedicatus, habitusque positus, deinde a monasterio discedere uoluerit, & priuatam fortassis eligere uitam: ipse quidem sciet, quam pro hoc dabit deo satisfactionem. res autem, quascunque habuerit, dū in monasterium intrabat, ex domini sit monasterij, & nihil inde penitus eliciat. Illud quoque decernimus, eum, qui in monasterium introire uoluerit, antequam monasterium ingrediatur, licentiam habere suis uti, quo uoluerit modo. ingredientem namque simul sequuntur omnes res, licet non expressim, cum introduceret eas, dixerit: & non erit dominus earum ulterius ullo modo. Si uero filios habuerit: si quidem contigerit iam eum res aliquas donasse eis, aut per antenuptialem donationem, aut per dotis occasum, & faciant hæc quarta ab intestato eius substantiæ partem: nullum in reliquis rebus habeant partem filij. Sin autem nihil eis donauerit, aut minus quarta: & postquam abrenunciāns cõuersatus fuerit inter monachos, nihilominus quarta debetur filiis, ut aut in forum eis detur, aut si contingat eos iam aliquid accepisse, suppleatur. Si autem uxorem habens, deinde eam relinquens, in monasterium ingrediatur: & dos mulieri seruetur, & ex morte pactum, quod in alia nostra sancimus constitutione. Omnibus, quæ super monachis dicta sunt, & in mulieribus monasterij ingredientibus ualituris. Si uero relinquens monasterium ad quandā ueniat militiam, aut ad aliā uitæ figurā: substantia eius etiam sic in monasterio, secundum quod a nobis prius dictum est, remanente, ipse inter officiales clarissimæ buxalis terreni obseruet seruitiū. Si uero relinquens monasterium, in quo conuersationem habuerit, ad aliud transeat monasterium: etiam sic quidẽ eius substantia maneat, & uindictur a priori monasterio, ubi abrenunciāns hanc reliquit. Competens autem est, reuerendissimos abbates non suscipere eum, qui hoc episcopi, sed indicium habens circulatoris, & aliud de alio requirentis. Ea propter etiam hoc prohibeat deo amabiles episcopi & archimandritæ nuncupati, monasticam honestatẽ secundum regulas sacras conseruantes. Si quis autem monasticam profectum conuersationem meruerit clerici ordinationem: maneat etiam sic puram seruans conuersationem. quod si facti clerici abutatur fiducia, & ad nuptias uenire (quippe petali gradu constitutus inter clericos, qui ei uxorem ducere permittat, dicimus aut cantorum aut ecclesie. alijs enim omnibus nuptias secundum sacras regulas penitus interdiximus) aut concubinas habere, aut luxurijs tradere uitam præsumat: excludatur modis omnibus a clero, tanquam priorẽ cõuersationem & sollicitudinem confundens uitam, & priuatus sit de cætero. ad militiam quidẽ, aut ad aliud officium uenire non præsumens, nisi a nobis uoluerit dudum interminatis subiaccere poenis. ipse autem apud semetipsum reuerentis & agnoscentis, qualẽ pro hoc daturus sit magno deo satisfactionem. **ORDINATIONE** uero abbatum si quando contigerit egere monasterij, iubemus abbatem non per ordinem reuerendissimorum fieri monachorum, nec omnino eum, qui mox post primum est, nec qui post illud secundus est, neque tertius, aut reliquos, hoc quod etiam alia lex nostra dicit: sed deo amabilẽ locum episcopum percurrere quidem consequenter per omnes (non enim exonorandum est omnino tempus, & ex eo ordo) & eum, qui apparuerit prius optimus inter monachos optimos constitutus, & dignus præfatu eorum, hunc eligere, eo quod humana natura talis est, ut neque oēs per ordinem inter summos boni, neque rursus oēs inter nouissimos mali constituti sint. sed procedat quidẽ secundum gradum antistitis inspectio. qui uero prior, mox inter numeratos optimos apparuerit: is abbas sit, & ordinem simul & uirtutem suffragantem habens. oportet etiam eos, qui discernunt, quod melius est, a peiore: aliud quidẽ ad regendum dimittere, aliud uero inclinari, & paulatim per eruditionem hoc etiam ad melius adducere. Quæcunque tamen a nobis in omnibus, quæ prius, & quæ nunc prolata sunt, sacris nostris constitutionibus sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monasterijs, hæc communia ponimus & in masculis & foeminis, & monasterijs, & alacris, non discernentes (quantum ad istos) masculum aut foeminam, eo quod (sicut prædiximus) unum omnia in Christo consistunt. Hæc igitur omnia sanctissimi patriarchæ sub se constitutis deo amabilibus metropolitani

metropolitani manifesta faciant. at illi subiectis sibi deo amabilibus episcopis declarent, & illi monasterijs dei sub sua ordinatione constitutis cognita faciant, quatenus per omnia domini cultura maneat unumque incorrupta. Imminet enim maximæ poenæ ista transgredientibus. dicimus autem de cælo, quas necesse est rectorum dogmatum contemptoribus imminere. Et nostræ quoque reipublicæ iudices, si hæc eis nuncientur, omnibus studeant modis, quæ sacris regulis continentur, quas nostra sequi aut lex, ad effectum perducere procurare. nam nec illos de se poena hæc negligentes. Quapropter sequentem hæc tuā sanctitatẽ decet omnibus sub se positis sanctissimis metropolitani hæc facere manifesta. Data XIII. Kal. April. Constantinop. Belisario V. C. COS.

QVOMODO OPORTEAT EPISCOPOS ET CAETERO
dericos ad ordinationem perducere, & de expensis ecclesiarum. Constit. VI.

Imp. IVSTINIANVS. A. Epiphanius archiepiscopo & patriarchæ Constantinopolitano.

Maxima quidem inter homines dona dei sunt a superna collata clementia sacerdotum & imperiorum. quæ illud quidẽ diuinis ministras, hoc autem humanis præsidens ac diligentia exhibens rebus, ex uno eodemque principio utraq; prædaria humanam exornant uitam. Ideoque nihil sit eruditum imperatoribus, sicut sacerdotum honestas, cum utique & pro illis ipsi semper deo supplicent. nam si id quidẽ inculpabile sit undique & erga deum fiducia plenius imperium autem recte & competenter exornet tradita sibi reipublica: meritis belia quædam cõsonantia, omne, quidquid utile est humano cõserens generi. Inde adeo maximam habemus sollicitudinem circa uera dei dogmata, & circa sacerdotum honestatẽ, quam illis obtinentibus credimus, quia per eam maxima nobis dona dabuntur a deo, & ea, quæ sunt firma habebimus, & quæ nōdum habentis uenerunt, acquiramus. bene autem uniuersa geruntur & competenter, si rei principum diantur, quam iusti laudandi & adorandi inspectores & ministri dei tradiderunt apostoli, & sancti patres custodierunt & explanarunt. Sanonimus igitur, sacras per omnia sequentes regulas, cum quisque omni post uenturo tempore ad episcopatus ordinationem adducitur, considerari prius oportere eius uitam secundum sanctum apostolum, si honesta, & inculpabilis, & undique irreprehensibilis sit, & a bonis testimonium habeat sacerdotem decens. Et neque ex officiali aut ex curiali ueniat fortuna, nisi si forsan ex nouella ætate (secundum quod iam dispositum est) in monasterio constitutus, fortuna libere tur, quartam tamen prius substantiæ reddens curiæ. Neque etiam ex idota, & his, qui uocantur laici, ex assens, & ita mox ad episcopatum ascendens, quasi imaginariam suscipiat ordinationem, ut qui modo quidem idota sit, mox autẽ clericus, deinde paruo admodum tempore præterito episcopus appareat. Et neque uxori alteri copulatus, sed aut in uirginitate degens a principio, aut uxorem habens ex uirginitate ad eum uenientem, & non uiduam, neque secundam a uiro, neque concubinam, neque filios aut nepotes habens, neque cognitos legi, neque illi odibiles. Alioquin qui præter hoc aliquid agit, & ipse cadet a sacerdotio, & qui eum ordinat, extra episcopatum degerit hanc legem offendens. Sed neque pecunijs ullis emere sacerdotium ei permittimus. solum uero eum respicere domini dei cultum, & non plurimis humanis cogitationibus distrahi. Sed neque inuadit existens sacrosanctum dogmatum ad episcopatum accedat, nisi prius aut monasticam uitam professus, aut in clero constitutus non minus mensibus sex, uxori tamen non coherens, aut filios aut nepotes habens. hoc enim omnimodo in deo amabilibus episcopis requirimus, sicut etiam prius sacris duabus nostris constitutionibus hoc sanctum est, per quas dudum coherentes uxoris non perferuntur, omne præteritum relinquentes, de cætero autem nulli permittentes a positione legis uxorem habentem talem inordinationem. quam legem etiam nunc renouamus, ne forte si præter hoc aliquid fiat, & ipse cadat a sacerdotio, & ordinantem similiter excludi præcurret. Igitur ordinandus episcopus aut ex monachis aut ex clericis sit. etiam in huiusmodi uita testis monij boni, uita bonus, & honestus, & gloria fruentis, & hoc fundamētum pontificatus deponens animæ suæ. Sed etiam sic eum constitutum & ad episcopatum præparatum cõpetens est uenerabilis & undique probatus legere regulas ante ordinationem, quas recta & inuiolata nostra suscepit fides, & catholica dei apostolicaque disposita & tradita ecclesia. & cum frequenter eas lectione percurrerit, qui ad ordinationem deducitur: tunc is, qui ordinationem imponiturus est, interroget eum, si sufficiens sit custodire & agere, quæ sacrae regulæ sancierunt. & si qui ordinationem imponi. si uero ille susceperit, & dixerit, quia quantum homini est possibile, cõplebit hæc, quæ his continentur: tunc monere eum, & dicere, quia nisi hæc obseruauerit, & a deo aliquid erit, & cadet a dato honore, & neque ciuiles leges delictum inuolunt relinquet, eo quod a præcedentibus nos imperatoribus, & a nobis ipsis recte dictum est, oportere sacras regulas pro legibus ualere. Est etiam sic permanserit causam amplectens: tunc super his professionibus unumquemque sacra suscipere episcopatus ordinationem. Et hæc non pecunijs redimere, neque per res alias dationem suscipere, sed puram percipere, & sine mercede rati a deo data

deo datam. Tamen si em alia omnia habeat utilia, quæ prius à nobis dicta sunt, pecunijs autem uel rebus etiam uideatur episcopatum emisse: sciat se & ab ipso episcopatu casurum, & hoc munus retributum ordinanti, ut & ille episcopatum amittat, & à clero cadat: & utriusque causa talem præstet retributionem, ut & hic quidē nō adipiscatur, quæ sperabat, ille autē etiā quæ habebat, amittat. Nihilominus etiā pecunijs ac rebus daris occasione ordinationis sanctissimæ assignandis ecclesiæ, siue episcopus sit accipiens, & propterea à sacerdotio cadat, siue etiam quilibet alius in clero constitutus. nam & illi æquale imponimus poenam, ut ordine, quem inter sacerdotes habuerit, cadat: & reddat aurum aut res, quæ ordinationis occasione datæ sunt, iniuriam passæ (quæ tum ad ipsum ecclesiæ, Si quis autem extraneus sit, & non in clero constitutus, qui autem aut rem aliquā propter patrocinium ordinationis accepit, & maxime si administrationem aliquam gerat: habebit ipse nō tantum à deo poenam, & succedent ei de cælo supplicia: uerum etiam illud, quod datum est, ablatum ab eo, sanctissimæ ecclesiæ omnibus reddatur modis in duplum. insuper etiam si quam administrationē habet, ea cadat, & perpetuo exilio cōdemnetur. Illud quoque sciat aperte, qui pecunijs aut rebus alijs emerit præfatum, quia si prius diaconus aut presbyter sit, deinde per suffragium ad sacerdotium ueniat: nō solum cadet episcopatum, sed nec prior ei relinquitur ordo presbyterij forsitan, aut diaconatus. amittet etenim etiā illud, & omni sacerdotali excludetur ordine, utpote decencia indigne cōcupiscens. Oportet autē in ipso ordinationis tempore eum, qui hac imponit, illi coram omni fidei populo sanctissimæ ecclesiæ hæc oia prædicere, ut agnoscens eum omnia, quæ prius à nobis dicta sunt, habere, ad sacram eum deducat ordinationem: ut etiam ille coram omnibus hæc audiens, non solum habeat dei timorem, sed etiam coram omnibus denunciationē & professionē erubescat. Si quis autē talis quidē esse putetur, & ad episcopatus ordinationem transeat, contradicat autem aliquis, atque dicat consensum se esse alicuius, quod illicite admiserit: non prius mereatur episcopatus ordinationem, quæ examinatio querimoniarum fiat, & appareat undique innoxius. Quod si etiā post huiusmodi contradictionem non passus is, qui ordinationem facit, legitimam examinationē imponi causæ, currat ad ordinationem: sciat, quod ab eo sit, pro nihilo esse. sed & is, qui contra legem facit, cadet sacerdotio: & qui sine probatione imponit ordinationem, & ipse quidem similiter cadet sed sacerdotali, reus autē erit deo, qui omnium præcipue quæ reuocantur sacerdotum puritatem. Si tñ is, qui ordinationi contradicit, aut examinationem factam probetur calumniator, aut in ipso principio, neque in examinatione persistere confidat: legregret illum in perpetuum à sacra communione is, qui ordinationem facere uult, ut non ipsa falsitas impunita sit. Sicut enim bonam gloriam in eo, qui ordinandus est, querimus: ita etiam calumniā in eo, qui frustra accusauit, punimus. Si uero nemo accusauerit omnino, aut in toto denuncias examinationē nō faciat, aut facta examinatione demonstrare (sicut prædiximus) non ualuerit accusationem ueram esse oportet eū, qui per tot uias inculpabilis apparuerit, accedere ad futurā ordinationē. qui em ita ordinatur, ex hoc multa & meliora cognoscit præcepta, neque qui taliter animo, uerbo, corporis exercitatione & sapientia eruditus est, incurrit in uitā animaduersione dignā. ET ILLUD etiam definimus, ut nemo deo amabilium episcoporum foris à sua ecclesiā, plusquam per totum annum, abesse audeat, nisi hoc per imperialem fiat iussione. tñ enim solū erit inculpabile. Et ut sacratissimi patriarchæ uenerabilis compellant deo amabiles episcopos suis inherere sanctissimis ecclesijs, & non longo itinere separari, neque in peregrinis demorari uelle, neque sanctissimas ecclesias negligere, neque annum excedere, quæ & ipsi propter misericordiā constitutus. Si uero ultra annum errauerit, & dereliquerit, neque ad propriū episcopatū remeauerit, neque imperialis aliqua eū (sicut prædiximus) detineat iussio: tunc si quid sit metropolitani, cōtra ecclesiasticā dispositionē absentē regionis illius patriarcha reuocet quidē eū legitimis, & clamoribus, seruans ubique sacratū regularum obseruationē. Si uero maneat per omnia inobediens: expellatur à sacro episcoporum choro, & alius introducat huiusmodi & reuerentia, & uerecundia, & honestate dignū. Si uero nō metropolitanus, sed aliorū episcoporum aliquis sit, qui errauerit: hæc omnia à metropolitano fiant. Nemo em eorū talē suscipiat prætextū, si dixerint propterea se proprias derelinquere ecclesias, quod litium causas aut aliarum rerum, propriarū aut ad sacras ecclesias respicientiū circumlustrant, & hic constituti hærent, aut in alijs oberrant locis: hoc em nō habet decentē rationē, ut cum multitudine famulicij, quod necesse est episcopū habere, & giscant & peregre sumptus faciāt: cum neque ullū sanctis ecclesijs lucrū inde & iuueniē accedat, neque (quod quod decet sacerdotē), propriū habere possint habitū: & ut maxie quædam sint lites sorte sanctissimæ ecclesijs, propter quas tales prætextus afferūt, rectius eas per illos, qui sub ipso sunt, religiosos clericos, aut apocrisiarios, aut oconomos mouere liceat, & petitionibus ad imperiū directis impetrare deliderata. Propterea sancimus, si quā propter ecclesiasticā occasione inciderit necessitas, hæc aut per eos, qui es agunt sacrarū ecclesiarum, quos apocrisiarios uocant, aut per aliquos clericos huc destinatos, aut oconomos suos notam imperio facere, aut nostris administratoribus, ut imperet, quod compertens est: neque hoc deo amabilibus episcopis erroris & absentiae, & sanctissimis ecclesijs laesionis occasionem fieri, tam in prouincia ecclesiasticis rebus per absentiam eorum neglectis, quam etiam hinc ex pensis multis ab ipsis factis, præterea peregre habitatione non habili constituta, & undique causa nullum iutamen, magis autē læsionem sanctissimis ecclesijs inferente. Non aut aliter aliquem deo amabilium episcoporum præsumere dirigere se ad hanc felicissimā ciuitatē, priusquam si quid episcopatus sit, literas acceperit, propriū metropolitani ad imperium, quæ secundū diuinas regulas cōmendatæ uoluerit, testimonij phibentes necessitatis eius plentia. Si uero metropolitani sit, qui phibet uult: literas sumat eiusdem dioeceseos patriarchæ eius plentia necessariā esse dicentes, & sic oportere imperatorem habere huc præsentari: & nō temere ac sine conscientia metropolitani aut patriarcharū phibentem se propterea quod hoc diuini interdiciū regulis. Vnde huc aduenientes nō præsumat per semetipsum se prouinciam

us prouinciam ad imperiū, sed primitus aut ad deo amabilem patriarchā proficiant, aut ad uniuscuiusque dioeceseos, ex qua sunt, apocrisiarios, & cum ipsis conferant causas, propter quas uenerunt, & cum eis ingrediant ad imperium, & deinceps imperiali perfruant aspectu. Mox quæ imperati adfuerint, liceat quidē petentibus episcopis, aut per eos, qui uocantur referendarij sanctissimæ maioris ecclesiæ, aut per religiosos apocrisiarios cuiusque dioeceseos sanctissimorum patriarcharum suggerere se imperio, & promereri repositum celeriter, ita ut si aut iusta ab imperio petierint, hæc accipiant: aut si non iusta querūt, uelociter reuertantur, unde profecti sunt. Hæc autem de deo amabilibus episcopis secundum diuinas constituentes regulas, & religiosos clericos cum multa fieri inquisitione secundū diuinas regulas, & boni testimonij uiros ordinari sancimus, literas omnino scientes, & eruditos constitutos (literas enim ignorantes omnino nolumus neque unum ordinem suscipere clericorum uidelicet, presbyterorum & diaconorum, cum sacras orationes dicentium, quā ecclesiarum & canonum legentium libros) & ordinationē sine querela, & inculpabilē, & sine aliqua cōtradictione, & sine datione penarū aut reuocantibus. Neque aut eos uolumus omnino, qui officiales aut curiales constituti sunt, suscipere ordinationē, nisi secundū leges, quas super his superius posuimus pridem, quas & hic nunc cōfirmamus. Et episcopi auctoritate ordinatos sacra præcepta in conspectu totius populi suscipere propter eandem causam, propter quas hoc ipsum agi etiam supra in deo amabilibus episcopis sancimus. Sed neque eum, qui secundas habet aut habuit nuptias, ordinari in diaconum aut presbyterum, neque si mulieri coniungatur seueritæ & proprium uirum derelinquenti, neque si concubinam habeat. sed saltem eiusmodi uxore, quæ cum castitate & ex uirginitate sit. nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quā cum castitate uiuentes, aut cum uxoribus non cohabitantes, aut unius uxoris uirum, qui siue fuerit, siue adhuc sit, & ipse castitatem eligat, secundum diuinas regulas primum principium & manifestum fundamentum reliquæ uirtutis constitutam. Si autem & aliquis presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus postea ducat uxorem, aut concubinam, aut palam, aut occulte, & cōstatim cadat ordine, & deinceps idiota sit. Quod si & leuior secundam ducat uxore certis de causis & ex irrecusabili quadam necessitate: neque omnino ad altiorē accedat gradum, neque perfruat gradu maiore in sacerdotio, sed maneat in eodem gradu perpetuo. Sed non & ad tertias ueniat, ac nuptias. satis est enim, si ad nuptias ueniat. Si uero aliquid tale egerit, & ad secundas ueniet nuptias, ad maiorem gradum uenire festinauerit: exinde idiota erit, & laicus, omnino sacro ministerio cædens. pudice enim nos per omnia decet uiuere. si enim tales constituti hi, qui in clero adducuntur, ordinantur: facilius eis ad episcopatum ascensus erit, & ex multis bonis uiris facilius inueniuntur, qui digni adducantur ad primum gradum sacerdotij. Quanta igitur super uenerabiles clericos à nobis dicta sunt, hæc etiā super deo amabilibus diaconis intelligi uolumus, ut neque ipse citra obseruationem fiant sed primū quidem eis ætatem neque nouellam esse, neque cretētem, ne hac occasione delinquendū proficiant, sed super mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta annos secundum diuinas regulas agentes sicque sacram promereri ordinationem aut uirgines constitutas, aut quæ uenerunt uiri fuerant uxores. non enim permittimus neque secundas cōtrahentibus nuptias, neque uitam nō habentibus (ut diximus) irreprehensibilem, omnique suspicionē liberam ad sacrum uenire ministeriū, & adorandis ministrare baptismatibus, & alijs adesse secretis, quæ in uenerabilibus ministerijs per eas rite aguntur. Si uero quædam necessitas fiat, & minorē ab hæc ætate, quam diximus, ordinari diaconum contigerit: liceat eam in aliquo uenerabiliu ascensionum destinari, in quo habitare possit nequaquam admittit uiris, neque suo habitans arbitrio, sed uitæ separatæ & modestæ à conuenienti multitudine bonum testimonium habens. Volumus autem & ipsas, quæ ad ordinationem perducuntur, diaconissas, siue ex uiduitate, siue ex uirginitate, non cum aliquo coherere, aut cognatorum, aut eorum, quos appellat dilectos (talibus enim nominibus utentes, maligna suspitione suam replent uitam) sed aut solas habitent, aut cum parentibus solis, & filijs, aut uere fratribus, aut cum his, de quibus si quis suspicari aliquid præsumplerit malignum, ipse insipiens simul & impius forsitan putabitur. Et si dicatur tale aliquid de aliqua earum, quæ in diaconissarum ordinationem ingredi uult, quod alicui adhaerit sub imagine quidē bonæ appellationis, cum maligna uero suspitione: non oportet huiusmodi mulierē perducere omnino ad ordinationē diaconicæ. Nam & si ordinetur, & tale aliquid egerit, & cohererit alicui cum prædicto nomie, aut schemate: cadat quidē ipsa à diaconia, & tam ipsa, quæ ille subiecti erit huic legi, & reliquis, quæ corruptores puniunt. Oportet em omnes, quæ ordinantur, uenerabiles diaconissas tempore ordinationis etiam moneri, & coram reliquis, quæ dum sunt uenerabiles diaconissas, sacrorum audire mandatorum præcepta, ut & ipsæ dei timorem habeant & adherent sacris mandatis fiduciam, timeant autem & confundi, & sacro cadere ordine. scilicet turis, quod si præsumplerint aut erubescerent ordinationem, aut dereliquentes sacrum ministerium, ad nuptias uenire, aut aliam omnino uitam elegerint: ipsæ quidem obligatæ efficiuntur morti, & substatia earū applicabitur sanctissimis ecclesijs, aut monasterijs, in quibus sunt. qui uero eas aut in uxores accipere, aut corrumpere præsumplerint, obnoxij quidem & ipsi gladio erunt, substantia autem eorū applicabitur fisco. Si enim in antiquis legibus uirginibus illis, quæ in eorum errorem uocabantur, mortis incumberebat periculum corruptis: quomodo non magis nos in his, quæ à deo glorificant, idē definimus pudicitia, quæ quā maxime mulieres exornat, conseruari uolentes: cum conueniat uenerabilibus diaconissis, ut & quod naturā decet, custodiant, & quod debetur sacerdotio, cōseruent. Secundū hoc autem & semel factos diaconos, aut presbyteros, nullo modo derelinquere sacerdotium, quod non solum in presbytero & diacono sancimus, sed etiā si subdiaconus, aut forte leuior fiat aliquis, neque hunc relinquere pristinum schema, & ad alteram migrare uitam: quia si tale aliquid egerit

ralem quidem non tamē secundū huius nostræ legis obseruationem: etiam sic cadat quidem de emphyteusi, & quod datū est, maneat apud uenerabilem domū. debet autē continuo & post casum emphyteutatos solvere, quantum solutus erat, si secundū legē emphyteusin subsistat: nihil apud eū manente ex rebus pauperum, quæ frustra per emphyteusin datæ sunt. Hæc igitur oīa custodiantur prædictis subiecta pœnis: neq; tabellionibus præsumptibus instrumentis talibus ministrare, sed usq; meuentibus exilium, ex quo nunq; reuertatur, nec si sacra hoc præbeat forma: neq; iudicibus uel dicere talia instrumenta præsumptibus, uel facta suscipere & gestis monumentorū ea firmare, ne etiā ipsi & cinguli ac dignitatis & substantiæ casum secundū Leonis constitutionem sustineant. Iisdem pœnis seruandis etiā aduersus eos, qui sacra uala contra nostrā legē aut pignori dant, aut uendunt, aut cōflant propter alienationem: nam & illos æquali, aut maiore pœna dignos esse sancimus, quando etiā circa sacras res & deo dedicatas præsumpserunt impie agere: nisi tamen aliquod tale fiat, quod diximus, circa redemptionem captiuorū, ubi animæ hominum liberantur à mortibus & uinculis inanimatorum uenditione ualorum. Simili uidelicet obseruatione & super alienatione ciuiliū panū cū studienda, licet sæpe diximus, cōp tales esse panes nō solum in hac felicissima ciuitate, sed etiam in magna Alexandria, & in Theopoli esse didicimus, forsitan autē tale aliquid etiā in alijs puincijs quibuscūq; est. Vnde tamen alibi quocq; huiusmodi quædā est possessio: & in illa lex seruet, & suā obseruationē extēdat. Quia uero uerisimile est quempā etiā in circūuentionē huius legis tentare pragmaticas sacras formas accipere, tale aliquid eis agere permittētes: & hoc prohibemus in oīi persona maiore, uel minore, siue in cingulo cōstituta, siue horū, qui circa nos sunt, siue aliorū quilibet inter populos habitantium. Et sancimus nulli penitus licentiā esse, talem quēpiam pragmaticā proferre typū, neq; ex hoc accipere aliquid de sanctissimis ecclesijs compendii, aut de monasterijs, aut prochijs, aut alijs uenerabilibus collegijs immobilium rerū. Sed & gloriosissimo quæstori pœnā inminere cētum librarum auri, si quid tale dictauerit: simul & suscipientibus insinuationē talis cuiuspiam sacre formæ gloriosissimis iudicibus, aut alijs quibuscūq; eandē imminere pœnā: & tabelliones succumbere Leonis piæ memoriæ cōstitutioni, si cōfecerint tale aliquid instrumentū: & deo amabiles episcopos, aut uenerabiles oeconomos sine periculo refutare huiusmodi sacras pragmaticas formas, magis autē cū periculo suscipere & agnoscere, quia circa ipsum sacerdotiū periculū sustinebūt, si negligētes has leges, quæta sunt, pragmaticas sequantur formas: oportet enim ea, quæ cōmuniter & generaliter ad oīm utilitatē sancitū, potius ualere, quā ea, quæ circa aliquos studentur agi ad corruptionē cōmunium legum. His solis uidelicet cōducendis & in emphyteusin dandis rebus, quascūq; putant tali aliquo egere. Si tñ uoluerint quædā sub propria gubernatione habere deo amabiles oeconomi, aut aliorū præfules collegiorum: nulli horū, qui in potentatu sunt, neq; secundum sacram pragmaticā formam, licentiā esse cōgere eos, aut per cōductionē, aut per emphyteusin hæc tradere ei, qui hoc agit, & sacrilegij subiacere. Quia uero cognouimus aliquod pessimū delictum factū & apud Alexandrinos & Aegyptios, iam autē & in alijs quibuscūq; buisdam imperij locis quosdā præsumptuos uel ipsa uenerabilia monasteria uendere, aut permutare, aut donare, in quibus & altare collocatū est, & sacrum exhibitū ministeriū, quale moris est in sanctissimis ecclesijs celebrari, quippe sacris lectis scripturis, & sacrosancta & ineffabili cōmunionē tradita, & monachica illic facta habitatione, ita ut hæc mutaretur ex sacra & deo amabili figura ad priuatam mansionē & statum: hæc omnino de cetero fieri prohibemus, nulli hominū permittentes hæc delinquere, sed etiā factum infirmum omnibus declaramus modis, & preciorum casum imponimus accipientibus, & uenditorum quoq; damnificamus & rei casu & precij amissione, sanctissimæ ecclesiæ eius loci & uenerabilibus monasterijs hoc tribuētes, quatenus ipsi prouideat, ut quod male alienatū est, rursum ad monachicā reuocent figuram: neq; hypotheca super his ualente, sed etiam ipsa infirmada, & rursum sacro monasterio assignanda. Sicut autem damnosas alienationes prohibemus, sic & damnosas possessiones interdiciamus: multæ enim apud nos motæ sunt quæstiones, ubi quidā minus idonea prædia donauerunt sanctissimis ecclesijs, aut uenerabilibus domibus, aut etiā uendiderunt tanq; ad necesse: ut utiq; sterilia à principio essent, & ex hoc uenerabilibus domibus nocuerūt. Interdicimus igitur rectoribus uenerabilium domorū tale aliquid agere, aut certe cognoscere, quia si non cum oīni subtilitate fecerint cōtractus, sed fornea quædā possessio aut damnosa detur ecclesijs, aut monasterijs, aut xenodochijs, aut nosocomijs, aut alijs uenerabilibus collegijs: cōtractus quidem pro non facto erit, & recipiet omnino qui dat, quod per circūuentionem & fallaciā datū est. Oeconomus autem, qui tale aliquid egerit, aut abbas, aut xenodochus, aut nosocomus, aut prochorophus, aut orphanotrophus, aut gerontocomus, de suo ei, qui dedit, saluabit ex hoc damnū. Si uero sic causa fingeretur, ut etiā alia quod aut pro hoc detur: & hoc lucrabitur quidē uenerabilis domus, quæ fornetū aliquod accepit, qui uero aurum dedit, habebit contra eū, qui cōtractū celebravit, ex hoc actionē, sicut prædicimus. Hæc omnino à nobis super ecclesiasticarū, aut prochiarū rerū alienatione posita sit lex, Leonis quidē piæ memoriæ sequens cōstitutionē, & nō aliud quidem curans, aliud autē incuratū relinquens: sed in omni terra, quā Romanorū ppetuū custodita à sanctiss. patriarchis uniuscuiusq; dioceseos, & à deo amabilibus metropolitanis, & ab alijs episcopis, & clericis, & oeconomis, & abbatibus, & xenodochis, & nosocomis, & brephorophis, & gerontocomis, & orphanotrophis, & oībus similiter rectoribus alijsq; sanctiorū collegiorū omnibus imponens propriū robur, & licentiā præbens uolenti dea nunciare, quæ delinquitur laudabilis em huiusmodi est, & calumniatoris effugiet nomē, qui causam cōtra leges factā redarguit, author pietatis & utilitatis sacris domibus factus. Seruabunt autē eā nullo minus & nostræ reipublice iudices maiores & minores, ciuiles & militares, & præcipue per oīs dioceses cōsummū gloriosiss. præfecti sacrorū, prætoriorū, & medias habentes adnūstrationes, quas ipse

Ut præfides absq; ulla datione pecunie ad officia mittantur.

Constit. VIII.

21

stabilis uocat (dicimus autē Augustalē & pconsulares, & spectabile comitē Orientis, & alios) & qui post illos sunt magistratus, hoc est, puinciarū cōsulares siue præfides cōstituti, atq; defensores ciuitatū, & simpliciter oī ciuile, militare, & publicū auxiliū hæc nostrā legē tāq; ad cōem utilitatē & p totius terræ pietate posita seruet, & puaricatores subdar pœnis, quas primitus diximus. Si quid autē de cōductiōibus ecclesiasticarū rerū, aut alijs capitulis sancimus, aut à prioribus nostris sancitū est: mane at hoc in ppria firmitate, neq; ex præsentī sacra nostra cōstitutione nouandū. alia em oīa manere in, p prijs terminis sinimus, nisi tñ aliquid de his habeat, quæ hic constituimus, cū sufficiat, p oībus hæc lex sup id, qd à Leone piæ memoriæ factū est, oīm aduersus prodicias res auferre alienationis occasiōē. Tua igit beatitudo, & qui post illā in pontificalibus sedibus fuerint, quæ à nobis disposita sunt, operi effectūq; tradere festinet. DAT. XVIII. Kal. Marj. Belisario V. C. COS.

VT PRAESIDES ABSQVE VLLA DATONE PECUNIAE AD OFFICIA MITTANTUR. Constit. VIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni Praef. pret. iterum ex consule & patricio.

Obis equidē, dū sedulo cōsultamus, quibus modis boni aliquid, & qd deo placeat, subditis per nos inferat: usū uenit planissime, ut diu simul noctūq; in curis & uigilijs uerseremur. Neq; eā animi uigiliā superuacue aut pter rē suscipim, sed siue interdiū quid geramus, siue noctibus ex æquo utamur cū die, in tā numerosa eā cōsilia ipendimus, ut nobis p oībus curā gerentibus, subditi nostri oīm sollicitudine uacui, in tuto & summa tranquillitate collocent. Oīni em cū peruestigatio ne & accurata inquisitionē pgrederimur, ea efficere cupiētes, quæ utilitatē subditis nostris adferat, simulq; oī eos onere ac dāno, quod præter descriptionē publicā & iustā ac solitā collatio nē alicunde inductū est, exsoluat. Inuenimus nāq; plurimū in reipublicā iniquitatis irrepsisse, quæ nō initio, sed paucis abhinc annis intrusa, subditos nostros ad paupertatē adigat, ut periculū sit, ne ad summā oīm rerū inopiā delabant, & secundū descriptionē publicā, ne cōsuetat quidē & solita, uereq; pia tributa publica sine graui dispendio & necessitate queant pfoluere. Ac cū & qui imperiū aliquot retro annis parū probe gesserūt, semp aliquid cuperēt rebus suis lucri per officiorū delationē accedere, meritoq; illos sequerent etiā gloriosiss. prætoriorū pfecti: qui unq; fieri potuit, ut collatores extraordinarijs dispēdijs simul & solitis ac pietissimis publicis præstationib; per id genus iniquitatis sufficerēt. Subijc igit aim cogitatio, quomeliora traducere. Et re ipsa hoc euenturū dephendimus, si demus operā, ut gentiū præfides, qui ciuilia in puincijs officia administrāt, puris utant manibus, & omni præda abstineant, his solis cōtenti, quæ præbent ex publico. Quod quidē aliter nō fiet, nisi quoq; ipsi officia grauita susceperint, neq; prætextu (ut uocāt) suffragiorū, neq; ijs, qui magistratus gerunt, neq; cuiq; alijs quidq; dantes. Tamen si em nō exiguus imperio reditus ea re decedit: animaduerimus tñ collatoribus nostris, si indemnes atq; illæsi à iudicibus cōseruent, ingēs incrementū accipientibus, tā imperiū, q; publicū ærariū recte se habiturū, semper usibus suis paratos habēs subditos locupletes: & unico hoc ordine introducto, amplā & ineffabile oīm rerū copiam existiturā. An uero oībus manifestū nō est, q; qui aurū dat, quicq; eo pacto officiū redimit, non hoc tantū dat, quod prætextu (ut appellāt) suffragiorū excogitatū est: sed etiā aliud extrinsecus multo amplius accumulat, ut prius ab ijs gratiā ineat, qui uel cōferre officiū, uel ambire solent. Et sic uno absurdo principio admissō, multas deinde manus obeat necesse est, qui se mel largiri cœpit: & quidquid id auri ē, nō de suo forte præbeat, sed mutuo sumptū, & ut mutuum accipere possit, damno obnoxius: secūq; ratiocinet, q; cōueniēs sit: tantū ex puincia recipere, quantum uel ad dissoluendū æs alienū suū tam in sorte, q; usuris, q; etiā damno, quod ut mutuū acciperet, sustinuit, satis sit: uel administrationis tempore tā iudici, q; circa ipsum uersantibus, largiores sumptus atq; ante fecerūt, suppeditet: uel post officiū depositū, quo forte tēpore cū potestate nō erit, in longiores sibi usus ueluti reditū reponat: ut qd à collatorib; nostris exigit, in triplo, aut potius (si uera decet proloqui) in decuplo superet id, quod ab ipsis dabat. quare & fiscus detrimentū sentiet. Nā quæ in fiscū inferri debebat, si puris manib; uteretur ille, qui officiū obtinet: ea post q; qui officiū gerit, in usus suos cōuertit, penitus ad inopiā redactū collatore, huius deinde inopiā ab ipso inductā nobis reputat. Ad hæc q; impie gerūt, ea merito in huiusmodi furtorū occasiōē referunt. Si quidē puinciarū moderatores si lucro & pda intēti sint, multos reos fontes accepta p delicto pecunia absoluūt, multos rursus ison-

tes, ut fontibus gratiam faciant, condemnant. Neq; in pecuniarijs tantum hoc causis agunt, sed etiam in criminibus publicis, ubi de uita periculum uersatur. hinc ex prouincijs fugae exi-
stunt, hinc ex omnibus passim locis gementes huc confluunt sacerdotes, decuriones, cohort-
tales, patres familiarum, plebei, rustici, optimo iure iudicij nostrorum rapinis & iniurijs suc-
censentes. Neq; ea sanè sola fiunt, sed etiam in ciuitatibus seditiones & populares motus pe-
cuniae (ut plurimum) causa & excitantur & reprimuntur. In summa haec est omnium maiorum
causa, & pecunias ex officijs conquirere omnium flagitiorum principium & finis. Et profe-
cto quod sacra docente loquia, admiratione dignum simul & uerissimum est, nempe auaricia
omnium malorum matrem existere, & maxime cum in animis non priuatorum, sed magistratu-
um innascatur. Quis enim absq; metu periculi non furetur, quis non secure latrocinetur, co-
uersis ad magistratum oculis, uidensq; illum omnia auro habere uenalia, confidens fore, ut
nihil tam turpe admittat, quod non data pecunia possit redimere? Inde homicidia, adulteria,
latronum aggressurae, uulnera, raptus uirginum, nundinarum & publicorum conuentuum con-
fusio, contemptus legum & magistratuum, omnibus tanquam uile aliquod mancipium ue-
niunt eas proponi existimantibus. Adeoq; non sufficimus, ut uel cogitatione complectamur,
uel prosequamur dicendo, quam multa ex prouincialium magistratuum furtis atrocia eue-
niunt: nemine audente eos libere increpare, continuo illis administrationis emptionem praer-
tendentibus. His omnibus apud nos ipsos in consultationem propositis, assumptaq;
postmodum in consultationis societatem pientissima à deo nobis data coniuge, communi
cato praeterea cum excellentia tua negotio, quamq; ex suggestione consilij tui suscepto, ad
diuinam hanc legem peruenimus, per quam sancimus, ut neq; ulla proconsularis, neq; (ut
hactenus appellatur) uicaria, neq; comes Orientis, neq; quaecumq; alia administratio, siue con-
sularis, siue correctoria (quarum expresse mentionem diuinae huic nostrae legi subiecta tabu-
la facit, quas etiam solas sub hanc legem deducimus) suffragium, aut pro officio aliquid ulli
magistratui, uel ijs, qui circa magistratus sunt, alijue personae patrocinijs nomine praestent
sed cum gratis officia adipiscantur, modica tantum quaedam nomine codicillorum & char-
tarum, quae super unoquoq; dari solent, praebent. siquidem tabulam huic diuinae legi nostrae
subiecimus, quae declaret, quid unumquodq; officium uel in sacro nostro laterculo, uel in iudi-
cio excellentiae tuae codicillorum, siue instrumentorum, uel iussionum nomine praebu-
re conueniat: ut id tamen ad moderationem redactum, non magnum illi sensum & detri-
mentum adferat. **ILLUD SANE** decernimus, ne Asiana prouincia uicarius, qui &
Phrygiae Pacatianae praefes est, amplius eo appelletur nomine, sed de cætero nomen habeat
at Comitum Pacatianae Phrygiae, eademq; ex fisco annonarum & capitum titulo ferat, quae pro
utroq; officio usq; adhuc percepit, nullo ex hoc deminuto. Neq; duabus cohortibus utatur,
sed ex utraq; tam praefidis, quam uicarij simul permixta, una Comitiana re & nomine consti-
tuatur: publicorum tributorum periculo ipsi simul & omnibus imminente, nimirum una co-
horte constituta, & in nullo penitus diuisa, sed uniuersis in uno ueluti collegio coniunctum mi-
litantibus: ferens item ex publico annonas & capita propter cõgeminatum periculum, quae
utraq; antea cohors ferebat. Non tamen, ut ante quidem uicarius, nunc uero spectabilis Pa-
catianae Phrygiae comes, ullam omnino in cæteras Asiani tractus prouincias potestatem sibi
& imperium usurpet, sed quemadmodum spectabilis Pacatianae Phrygiae comitis appellatio-
nem obtinet, ita etiam sola (ut praediximus) Pacatiana Phrygia contentus sit. **Hoc**
ipsum uero & in altero uicariorum, qui ante per Ponticum tractum erat constituti, definimus,
ut non duo in posterum existant, sed unus tantum, qui quidem comes appelletur Galatiae
primae, habeat autem (ut hodie quoq; solet) etiam in milites potestatem, & utriusq; officij
annonas ferat. Vt tamen extra Galatiam primam (nullam enim omnino aliam ei permit-
timus) nihil obtineat imperij in ullâ Ponticam prouinciam, sed per solâ Galatiam primam:
consimiliter & cohorte permixta, & pro uno (ut diximus) Comitiano collegio re & nomine
intellecta & numerata, nemine ex ipsis ullam erga alios omnino differentiam obrinente: sed
unâ cohors sit ijs, qui uni praefidi unius prouinciae rectori subiecti sunt: tota simul cohorte
unâ cum suo praefide circa tributa periclitante. Nulli quoq; iudici penitus conuincimus, neq; ciui-
li, neq; militari, mixte per ciuitates prouinciae, quibus praefidet, eos, qui uocantur loci seruatores: scientibus, quod
si quid tale fecerint, ipsi cadent administratione, praesumentes alios in suum officium eleuare. **Idem** hoc
dicimus & in clariss. comite Orientis & clariss. praefide (nam & illic ex utraq; unâ administra-
tione facimus) ut nomē quidē spectabilis comitis Orientis habeat, uni uero tantū re & nomi-
ne

ne Comitiana cohorti imperet, & primam solummodo Syriam & Cyrrhesticos regat, &
utriusq; pariter officij annonis perfruatur. aequalem enim uicarijs ipsum quoq; ponimus,
ut & ipse unâ cum cohorte illi obsecundante pro tributorum exactione & ciuilibus ac publicis
disciplinae conseruatione periclitetur. Porro uolumus, ut omnes omnino prouinciarum
nostrarum praefidibus subijciantur. plebei quidem (prout iurisdictionis proprium est) in om-
nibus causis, & quacumq; occasione, tam pecuniaria, quam criminali, qui uero militia deco-
rati, & proprijs iudicijs deputati sunt: nihilominus etiam isti per oia illis tributorum & cri-
num occasione subijciantur. Sed neq; eos, qui ex quocumq; hinc iudicio quascumq; sen-
tentias exsecuturi commeant, patiantur prouinciarum praefides consuetudinum seu sportu-
larum nomine amplius aliquid, quam sacra nostra constitutione promulgatum est, acci-
pere: scientes, quod si hoc neglexerint, omne damnum, quod exinde subditis nostris irro-
gatur, ipsi dependent. Damus autem eis licentiam, non tantum ut ad eos ista iudices refe-
rant, à quibus destinati sunt, sed etiā ad nos, ut & nos ijs cognitis factū ipsum competentem
animaduersione persequamur. Praeterea si quos dignitatis seu cinguli fastu tumidos
compererint collatoribus nostris iniurios esse: damus illis licentiam, ut & de maleficio co-
gnoscant, & ijs, qui fontes depræhenduntur, cingulum adimant, nostrasq; uices in prouincijs
obeant, id quod antiquis etiam legibus promulgatum fuit. Quemadmodum enim omni
eos iniusto arcemus lucro, ita sancimus, ut qui integre se in officijs gerunt, omni honore, re-
uerentia, autoritate potantur. **ADEVM ITAQVE** modum discretis à nobis ma-
gistratibus: conuenit, ut hic facta de deo mentione coram nobis, aut (si tantum nobis ocij
non suppetat) coram celsitudine tua & ijs, qui unq; sedem tuā cõdecorauerint, coramq; eo,
qui unq; sacrarum nostrarum largitionum gloriosis. comes futurus est, & gloriosis. quæsto-
re sacri nostri palatij, & gloriosis. comite ubicumq; constitutarum sacrarum nostrarum
rum priuatorum, praesente item pro tempore magnificentiss. chartulario sacri nostri cubi-
culi, qui nobis à codicillis est: is, qui magistratui suscepit, iusiurandū praestet, nemini se quidq;
omnino uel muneris uel patrocinijs loco dedisse, promississe, aut ex prouincia mittere pa-
ctum esse, siue gloriosis. praefecti sint, siue alij cum potestate existentes, siue circa illos uersa-
ri soliti, siue quicumq; titulo inquam patrocinijs: sed quemadmodum gratuitum magistratui
capit, percipit praeterea ex publico annonas (quas quidem & solas ipsum percipere sinimus)
ita & puris ipsum manibus conseruabit, deo simul & nobis eo nomine rationem redditurus.
Sciatis enim celsitudo tua, & qui eundem thronum post te conscendent, quod siue ipsi,
siue hi, quorum opera in cõmissa sibi parte reipub. utuntur, siue cohors tua, aut ab ijs, qui ad
praedicta officia proficiscuntur, aut quouis alio, quidq; praeter consuetudines ipsas à nobis de-
finitas (quas etiam solas arbitratres sufficere, dari decreuimus) accipere praesumpserint: poena
haudquaquam leuis infligetur, sed summi quidem magistratus, qui aliquid ab ijs, qui ad praedi-
cta officia proficiscuntur, uel ipsi accipere ausi fuerint, uel cohortem suam cõsimile aliquid
facere permiserint, uel ad se delatum non emendauerint: non solum quod acceperunt, eius qua-
druplum restituent, uerum etiam grauem indignationem sustinebunt, & ne de potentatu
periclitentur, solliciti erunt. Si uero qui circa ipsos sunt, cohorsq; ipsis obtemperans ultra ea,
quae à nobis concessa sunt, accipere aliquid pertentauerint: tenebuntur & ipsi quadrupli re-
stitutione ijs, qui damno affecti sunt, & ultra hoc, quod poenis subijciantur, quae ipsorum
delicta promeruerint, spoliabuntur etiam bonis & cingulo. **PROINDE** cum ita gra-
tis officia suscipiant: ante omnia studio eos habere oportet, ut diligenter ad tributa ad-
mentia exigant, in nullo cedentes, neq; eo nomine lucri aliquid captantes: erga deuotos uero
paterno se gerant affectu. Deinde ut subditos nostros ex omni parte illæsos conseruent,
nihil quidq; ab ullo eorum accipientes: sed æquos se in disceptandis controuersijs, æquos in cõ-
seruanda disciplina publica praebent, in persequendis quidē criminibus infantes à calūnijs
reddentes liberos, reis uero fontibus poenas legitimas imponentes: neq; aliter inter subditos
imperij exercentes, quam patres solent inter filios, ut diligant quidem eos, si crimine uacui
sint, coërceant uero ac puniant, si criminibus uideantur esse obnoxij: iusticiā deniq; illis ex-
hibentes tam in causis publicis, quam priuatis contractibus. Neq; ut ipsi tantum hoc
agant, sed etiā ut adfessore & omnes circa ipsos uersari solitos sibi similes assumant: ne quan-
do cum ipsi culpa careant, per alios delinquere, & furari, & (quod multo foedius est) malefi-
ciorū sibi socios adsciscere uideantur. Quapropter celsitudinis tuae intererit, ut eos ad offi-
cia

cia mittat, qui & gravitate morum ceteros praecellant, & peritiam habeant rationum publicarum, quales esse solent decuriones, & alij, qui bonitatis de se experimentum dederunt, & gerendis magistratibus sunt idonei. Et quis eum non diligat, atque omnibus honestis artibus abundare non existimet, qui ad officium proficiatur non solum nostro decreto & iudicio tui culminis comprobatus, quia frugi & bonus uir sit, uerum etiam gratis ipsa administratione suscepta, neque ulli omnino per provinciam uiciosae rei deditus, uel quomodo pro officio numeratam pecuniam corradat, uel unde aurum in usus suos colligat, sed in hoc tantum studia sua consecrat, ut deo se & nobis commendatum reddat, bonumque & memorabile nomen consequatur, ac futurae a nobis amplae remunerationis spem sibi comparet? Ceterum si quis haec contra quid fecerit: sciat, quod etiam administrationis tempore, quo iudex est, furti reus postulabitur, & quidem si ut uel magistratum perciperet, uel ex magistratu reciperet (utrumque enim aequae haeret in crimine) aurum dedisse uidebitur: non solum bonorum publicationem, & exilium, & corpori adhibita tormenta ac supplicia sustinebit, sed etiam eum, qui ab ipso (ut praediximus) susceperit, ingentibus malis inuoluet. puras enim a provincialium moderatoribus manus requirimus, ut undique subditos illatos & omnium rerum copia affluentes conseruemus. Atque haec quidem poenae tam ex legibus, quam a magistratibus inferuntur illis, qui tale aliquid perpetraverint, etiam dum in praedictis sunt officijs. Damus autem & inter provinciales licentiam, si quid per provinciam praeses contra fas egerit, aut etiam collatores ipsos damnis forte aut dispendijs obiecerit, ut dei amanti. episcopus & primores eius loci, praesidis delicta enumerantes, preces ad nos dirigant. Nos enim re comperta destinabimus in provinciam aliquem, qui ista examinet: ut ibi delictorum poenas sufferat, ubi deliquit, & ut alius ad hoc exemplum respiciens, consimilia facere non praesumat. Secundo ueteres constitutiones necessitatem habente eo, qui magistratu defungitur, ut cingulo deposito, per quinquaginta dies in provincia sub publico aspectu commoretur, & omnium aduersus se intentatas actiones excipiat. Quod si prius, quam quinquaginta dies coperit, diffugiens tanquam uile aliquod mancipium comprehendatur: tribuimus collatoribus licentiam, ut & ibi eum locorum detineant, & quidquid illi dederint, totum furti titulo exigant: praesente uidelicet dei amatissimo episcopo, & causam sine scriptis cognoscente, donec uerum, quod rapuisse uidebitur, restituat. Adeoque ipsis etiam provincialibus, si praesidis rapinam sentiant, referendi ea ad nos licentiam, aut potius necessitatem permittimus: ut nos edocti, quod omnino ius auro uenale habeat, ultra caelestia supplicia, quibus ut iustitiam di, sub quo magistratum suscepit, uiolator est obnoxius, etiam praedictis illi poenis subiiciamus.

Si autem uoluerit ex quacunque causa, non completis quinquaginta diebus, ex provincia fugere: tunc comprehensus, ubicunque degere uidetur, reuocabitur quidem in provinciam, in qua administrabat: omne uero, quod iniustus fuerit accepisse, restituat in quadruplum. Illo scilicet obseruando, in nullo alio subditis nostris contra praesides ista facere permissum esse, quam ob rapinas. Non enim si in exigentibus tributis contra indeuotos, aut in persecutione criminum paulo uehementior uisus est, aliquid aduersus ipsum conari subditos permittimus. Quin contra potius omnium eos acerbissimis poenis subdemus, si illos, qui puris usi sunt manibus, & in exactionem tributorum omni cura ac diligentia incubuerunt, deposito postmodum magistratu iniurijs afficere praesumpserint. Oportet enim clarissimos provincialium nostrae ditionis praesides, qui post hanc legem furti ri sunt, non solum animo reuoluere, quanta illos maneat gloria, si tales se praebant: sed etiam in quantas difficultates incident, si (quantum in ipsis est) hanc legem dissoluere, & pro abrogata habere praesumpserint. Absurdum namque fuerit, si in leuibus quidem furtis deprehensos ipsi coerceant, tormentisque subijciant, nec prius ueniam dent, quam res ablatas restituerint: ipsi uero maximorum furtorum rei absque causae ditione noxa soluantur, neque exempli eos pudeat, quod subditis in hoc exhibent: cum interim si istis abstineant, non tantum inter honestos, ingenue uiuentes, & omni laude cumulosos censerent, sed etiam bonum a nobis testimonium obtinere possint. Enimuero ut & nos illis honorem ac reuerentiam tueamur, & illi nobis uicissim integritatem reddant & beneuolentiam: neque spectabilibus ducibus, neque cuiusque alij potestatem facimus, ullam sibi contra eos praerogatiuam usurpare, aut inferre iniuriam, aut ullo se pacto ciuilibus immiscere negotijs. Non erint enim uniuersi subditi, quod propter ipsorum commoda, nempe ne quid damni ulla ex parte sentiant, ut sub tranquillo & felici omnium rerum statu agant, neque sedes suas relinquere, & in peregrino solo perpetui

perpetui cogantur: propterea praesentem legem conscripsimus, deo simul ipsam & institutibus uenerandis magni eius & publici festi diebus dedicantes, ut omnes intelligant, magis se patres in praesides, quam fures & uilissimis mancipijs similes habituros. Ex quo autem, o collatores nostri, scitis, quantam pro uobis in animo curam reposuimus: aequum est, ut & uos cum summa animi alacritate & absque ullo detrimento publica tributa inferatis, non expectata compulsionem praesidium. imo ita uos alacres & deuotos ultro praebatis, ut nobis ex ipsis factis indicium fiat, quod pro tam ampla erga genus humanum benignitate uestram nobis deuotionem repraesentetis, & merito apud praesides occasione deuotionis summum fauorem obtineatis & prouidentiam. Ac cum omnino praesidibus tributorum periculum imminet, & in confesso est, quod suo periculo ad officia proficiuntur, idcirco etiam uos cognoscitis: conuenit, ut & uos ista scientes, indenotionem omnibus modis euitetis, neque ira rationes ac consilia uestra ad inobedientiam traducatis, ut ipsorum uehementia opus sit, quam necessarium est eos assumere propter ineuitabilem tributorum exactionem. Siquidem & uobis notum est, o subditi nostri, quod militares expensae & persecutiones hostium tum magna indigent assiduitate, tum sine pecunijs omnino confici nequeunt: cum neque ullam ea res dilationem recipiat, neque nos aequis oculis Romanorum ditione deminutam aspicere sustineamus, sed potius uniuersa iam Libya recuperata, & in seruitute redactis Vandalis, multo quotidie his maior nos a deo percepturos & peracturos speremus, ad quae conueniens est tributa publica sine detrimento, & cum alacritate, & deputatis exigi temporibus. Inde adeo si & uos praesidibus deuote ad solutionem occurratis, & illi libere expediteque tributa ad nos perferri curauerint: tam praesides ob diligentiam laudabimus, quam etiam uos ob promptam uoluntatem amplexabimur: eritque bella quaedam & undique consona inter eos, qui praesident, quibusque praesideatur, harmonia. Magno igitur deo & seruatori nostro Iesu Christo laudes pro hac lege simul omnes offerant, quae ipsis praestabit, ut in sua quisque patria secure habitent, sua quisque bona possideant, & fructum praeterea ex praesidio iusticia percipiant. Et sane nos quoque hac de causa ipsam posuimus, ut per hanc legis aequitatem eo facilius nos deo conciliare, nostrumque illi imperium commendatum reddere possemus: neque homines, quos deus nobis in hoc tra didit, ut secuti illius bonitatem, per omnia rationem illorum clementer haberemus, oppressos iniuria despiciere uideremur. Vnde (quantum ad nos) consecrata sit deo, propterea quod nihil eorum bonorum, quae pro tuitione subditorum nobis in mentem ueniunt, omittimus. Volentes enim illiberalia illa & seruilia furti tollere, & collatores nostros tueri, ne quid aspectum a provincialium moderatoribus patiantur: propterea gratis illis officia conferre studuimus, ne quam ad delinquendum, diripiendumque subditos, quorum gratia nihil non laboris sustinemus, occasionem habeant: dedignant imitari eos, qui ante nos imperio praesuerant, qui pro pecunijs conferentes officia, sibi ipsis iuste increpandi eos, qui iniuste se in officijs gerent, copiam ademerunt: digni profecto, quibus propter turpiter acceptam pro officijs pecuniam capita obuoluerentur pallio, cum neque suos ea re collatores ab improbis praesidibus eripere, neque ob praedictam causam ipsos praesides coercere potuerint. Nos autem satis esse redditum imperio arbitramur, si uel sola publica tributa collatores inferant: neque opus esse, ut extra ordinem in dies alia atque alia conquirantur, quae uniuersam uitae rationem subditis concutiant. Quod uero a nobis paulo ante dictum est, id maiore etiam & exquisitiore legislatione muniendum censuimus, ut animi nostri propositum omnibus elucescat. Sancimus enim, ut clarissimi subiectarum nobis provincialium praesides, absque ulla pecuniarum datione creati, & praestiti a se iurisiurandi memores, hoc etiam ius a nobis obtineant, ne qua sit omnino apud ipsos fortis praescriptio, siue de ui aliquibus illata, siue de criminibus, & inde natis iniurijs, siue de instantijs ac iudicijs publicis, siue de publicorum tributorum exactionibus agitur: sed ex aequo omnes horum iurisdictioni subiaceant, non expectantibus ipsis, donec a magistratibus, quibus sunt suppositi, iussa accipiant, aut donec ad illos referant: sed contenti sint hac nostra lege, per quam plenam eis potestatem tradimus, nemine omnino licentiam habente in praedictis causis uti ullo privilegio, aut exinde sibi impune delinquendi autoritatem sumere. Neque enim praesides, si omni munere abstineant, quidquam rimori dei, legis, & nostri praeposent: sed eo respicientes, subditis conseruabunt iusticiam, omnia secundum leges nostras & iudicantes & agentes. In talibus enim etiam milites, qui in provincijs resident, ipsis submittimus, non sane indigentibus ad hoc speciali iussu, uel nostro, uel nostrorum procerum, sed tantum praesenti lege utentibus, & militibus eam ostendentibus, ut potestate officij ipsis uten-

tribus auxilio sint: scientes, quod si hoc non egerint, non solum annorum & militiae amissionem sustinebunt, sed etiam de corpore ueniet in periculum. Vt nullo praeterea nobis alio magistratu opus sit, aut etiam uel latrunculares, uel quos uocant uiolentijs cohibendis (imò gratulationibus exercendis) praepositos, uel exarmatores emittere, satis quidem honestos praeseferentes titulos, re autem ipsa perpetrantes omnium flagitiosissima. Nam si prouinciarum praesides uniuscuiusque uel maximorum magistratum locum implent, multorumque aliorum iudicum instar sunt prouincijs, & quantum in ipsis est, secundum leges nostras sententias praerunt: quis aut praescriptione fori, aut alio eius generis uti apud ipsos audeat? Interdicimus autem & gloriosiss. per Orientem magistris militum, & oibus omnino magistratibus nostris, ne uel latrunculares, uel uiolentijs cohibendis praepositos, uel exarmatores, uel eiusmodi alios in prouincias emittant. Sciam enim, qui ad hoc institui post hanc nostram legem praesumpserint, quoniam apud nostris iudicibus prouinciarum, & in uincula rediguntur, & causa ad nos nuntiata, summum a nobis periculum sustinebunt: & qui huiusmodi eis praeposita tradiderint, triginta librarum auri poenam sustinebunt, & maiore infamia per ac uehementiore nostram indignationem experientur. Oportet igitur prouinciarum praesides, tanta a nobis potestate dignatos, ita se in agendis rebus gerere, ut (quoad tamē iusticia & leges permittunt) ab omnibus formidentur: scientes, quod si male & praeter dignitatem a nobis commissa eis potestatis tradita administratione utantur, antedictis subiacebunt supplicij: sustinentes scilicet ea, dum adhuc in officio sunt, maioribus etiam tentandi periculis eo deposito. Denegamus enim illis, quas rexerunt prouincias, prius excedendi licentiam, quam legitimam quinquaginta dierum spacium compleatur, siue occasione reuocatoriæ, siue obtentu fugæ, siue alia quacunque de causa: scientibus, quod siue (ut ante diximus) in hac alma urbe, siue alibi locorum uersentur, ad prouinciam denuo reducti, quam rexerunt, poenas excipiant, quas praediximus. Iusurandum uero dabunt, hic quidem secundum formam superius expressam. Si quibus uero, qui in prouincijs existant, administrationis codicillos mitti placuerit iusurandum coram dei amantissimo episcopo metropolis, eiusque ciuitatis primoribus subibunt, & ita rerum administrationem suscipient: celsitudine uidelicet tua prouidete, ut siue in amplis hac urbe magistratum quis suscipiat, siue a celsitudine tua eius codicilli in prouinciam mittantur: is, qui suscipit, cautionem fisco de tributis sine querela exigendis praestet, prout ipse prorsus statueris. Feratur autem nobis haec lex de omnibus, qui iam inde expresse a nobis nominanda officia gratuita percipient. Praeterita enim iam ante positus subiaceant legibus: nulla definiturum in hac nostra lege poenarum imminente ipsi, qui usque adhuc officia administrant, nisi forte & ipsi post huius legis insinuationem rapuisse aliquid deprehendantur. Haec igitur omnia perdiscēs celsitudo tua, ut apud oēs sub se constitutas gentes manifesta fiant, procuret, ex more destinatis ad omnes prouinciarum rectores praepositis, ut nostrum circa subditos studium decique creandis praesidibus sententiam agnoscentes ipsi, sciatur, quanta in illos beneficia contulerimus, qui ut meliore fortuna utantur, ne regio quidem famulatio pepercerimus. DAT. XVII. Kalen. Aprilis. Constantinop. Belisario V. C. COS.

Edictum ubique locorum constitutis dei amantiss. archiepiscopis, religiosiss.que patriarchis conscriptum.

Cum am gerentes tradita nobis a deo reipublicae, simulque ut subditi nostri ex omni parte cum iusticia uita degant, studēs, subiecta legē descripsimus. quā quidem & sanctitati tuae, & per ea oibus, qui in prouincia tua sunt, manifestā facere pulchrū duximus. Tuā igitur religionis & reliquorum episcoporum fuerit ista obseruare, & si quid praesides transgrediatur, ad nos referre, ne quid eorum, quae religiose simul & iuste a nobis sancita sunt, despiciatur. Nam si nos quidem subditos nostros miserari, quod ultra publicorum tributorum pensitationem, ingentibus praeterea iniurijs propter uenditiones prouinciarum ex praesidium rapina supprimebantur, eas per subiectam legem tollere properauimus: uos autem in utranque dormientes autē, nihil nobis renunciatis: sit quidem domino deo consecrata, uos autem rationem ei reddetis de iniuria alijs illata, si per hanc occasionem, quod de his non instruamur, uocamenti aliquid uestris istis hominibus irrogetur. Imò uos, qui in loco praesentes estis, & tam pro uobis, quam pro ceteris decertatis: oportet certiores nos reddere & de ipsis, qui recte se in administratione gerunt, & qui hanc nostrā legē transgrediuntur: ut utroque cognito, in hos quidem animaduertamus, illis uero aliquā referamus gratiā. Simul ac uero lex publice proposita, & oibus manifesta facta est: tunc suscepta intra sacrosanctā recondatur ecclesiā unā cum sacris uasis, nimirum cum & ipsa deo dedicata, & ad salutem sub ipso constitutorum hominum scripta sit. Multo autē specio-

speciosius, & magis ex usu hominum, qui per ea loca sunt, facietis, si eam tabulis aut lapidibus insculptam, in porticibus sacrosanctae ecclesiae perscribatis, promptā omnibus legendi & parandi ea, quae sancita sunt, facultatem praebentes. Cum uero de praesidio sinceritate tantā in animo sollicitudinem reposuimus: manifestum est, multo nos minus permissores ciuitatum defensoribus, ut uel aliquid accipiant, uel dent. Dabunt enim pro praebitis sibi in foro gloriosis, praefectorum iussionibus, siquidem maiores sunt ciuitates, tantū solidos quatuor: si minores, solidos tres, & praeterea nihil. a nemine autē quippiam, si reditus illis ex publico constitutus erit: aut si nihil ex publico percipiant, ultra ea, quae sacra nostra constitutione ipsos ferre debere expressum est, accipient. Alioqui si quid uel ipsi, uel ipsorum (ut uocant) chartularijs, uel quispian eorum, qui circam ipsos sunt, accepisse deprehendantur: in quadripartito ei, quod acceperunt, restituent, neque non ea sollicitudine depellantur, & praeterea perpetuo exilio multrati, & corpore castigati, locū dabunt melioribus uiris, qui pro malis eam sollicitudinem obeant. Eritis autē uos quoque huius rei custodes, simul inhiabentes ea, quae contra haec iniquatur impunitum, sed undique subditis nostris aequitas & iusticia reflorescat. Sed & qui etiam in officijs sunt, si post huius legis insinuationem non omni rapina abstinerint, sciant etiam ipsi se constitutis in hac lege poenis subiiciendos.

Scriptum est edicti exemplum Constantinopolitanis in haec uerba.

Quantam in animo sollicitudinem de uersis subditis reposuimus, satis indicat lex nuper a nobis posita, quā ad gloriosiss. nostros praefectos conscripsimus. Sed conueniens est, ut & nos prouidentiam nostrā, quam circa omnes homines gerimus, cognita & perspectam habeamus. eaque de re legem ipsam in forma edictorum proposuimus, ut uos domino deo & seruatori nostro Iesu Christo iustas laudes referatis, sed & nostro imperio, quod ob uestra commoda nihil non laboris sustineamus.

NOTICIA SIVE INDEX EIVS QUANTITATIS, QUAE pro singulis infra designatis officijs consuetudinum nomine ab ipsis, qui ea administrant, praestari debet, nemine ultra praescripta audente quid quam amplius uel dare uel accipere.

A SPECTABILI comite orientis sic. in sacro nostro cubiculo, solidos 63. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum cum quatuor scrinijs sacri laterculi, solidos 50. eius adiutori, solidos 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, solidos 80. A proconsule Asiae sic. in sacro nostro cubiculo, solid. 63. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum cum quatuor scrinijs sacri laterculi, sol. 50. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 80. A spectabili comite Phrygiae Pacatiana sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri nostri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 50. A spectabili comite Galatiae primae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri nostri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 50. A uicario Longi muri sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri nostri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. Et quacunque consulares administrationes sunt. A praefide Palaestinae primae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Palaestinae secundae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Phoeniciae maritimae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Syriae primae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Syriae secundae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Theodiasis sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribu-

notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Osdroenae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Ciliciae primae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Cypri sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40.

A praefide Pamphiliæ sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Bithyniae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Hellepontis sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40.

A praefide Lydiae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Phrygiae salutaris sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Pisidiae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Lycaoniae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40.

A praefide Nouae Iustinianae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Armeniae secundae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Armeniae magnae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Cappadociae primae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Cappadociae secundae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40.

A praefide Helenoponti sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Europae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Thraciae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40.

A praefide Rhodopae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Aemii montis sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Cariae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40.

A praefide Lyciae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. A praefide Augustanae primae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 24. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 40. Et quaecumque praefidales aut correctoriae admi-

nistraciones sunt. A praefide Libyae superioris sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36. A praefide Aegypti primae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36. A praefide Aegypti secundae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36.

A praefide Augustanae secundae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36. A praefide Palaestinae tertiae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36. A praefide Arabiae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36.

A praefide Euphratensis sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36.

A praefide Mesopotamiae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36. A praefide Ciliciae secundae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36.

A praefide Armeniae primae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36.

A praefide Galatae secundae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36. A praefide Honoriae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36.

A praefide Insularum sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36.

A praefide Mysiae secundae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36. A praefide Scythiae sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. praefectorum pro iussione, sol. 36.

A de-
fensore cuiusque ciuitatis, siquidem metropolis sit, pro iussione cohorti gloriosiss. praefectorum uel summis magistratibus, aut alicui alij quippiam dare, uel accipere, nisi ex publico illis consuetudines quaedam praebentur: scientibus illis, quod si de aliquo ipsorum ad nos referatur, quod sancta nostra transgrediatur: & quod acceperit, in quadruplum restituet, & abrogato officio perpetuum incolet exilium: cum neque ipsi prouinciarum praefides minorem poenam excepturi sint, si hoc neglexerint, & sub suo ueluti aspectu defensores rapere patiantur.

SCRIPTVM huius legis exemplum Dominico gloriosiss. praetoriorum per Illyricum praefecto, his quoque additis. Iussurandi subeam secundum proprium de hoc factum & infra positum sacramentum, cuius exemplum etiam dictum est tuae celsitudinis. Qui uero administrationes suscipiunt a tua celsitudine, directos hinc eis a nobis codicillos suscipiat, praesente deo amabili ciuitatis in qua degunt, episcopo, & alijs, qui in ciuitate sunt, in iudicio tuae celsitudinis congregatis, & omni tuo officio coram quibus etiam codicillos accipiat, & iure praedictum iussurandum. Et maxime hoc praecipimus circa ariales agere, quos coprensus est magna frui & a tua celsitudine: & qui eundem cingulum, optimam erit prouidentia & studium, ut nihil ab eis lucreris omnino, neque permittas eos ab ullo ledi. eos enim, qui hanc iniquitatem iniquitatem, quatenus & felicissimo nostro utantur exercitu, & reliquas ariales adimpleat functiones: quia non oportet talia attentari solatia, ut possit referri ad tantam tardi tatem. nihil enim nobis commendat tuam celsitudinem, quomodo circa ariales uniuscuiusque ciuitatis prouinciae, quam praebere uolumus istis, & a tua celsitudine, ac cinguli semper successoribus. Quapropter dum codicillos dederis administrationes accipientibus a te, aut praesente, hoc eis tua denunciare uolumus sedem, ut ariales omnem ferat fauorem, nihil penitus ab eis accipiens. prohibeatur autem & ab alijs eis affertur damna, & agnoscam per te, quia si praeter hoc aliquid egerint, poenis subiacebunt grauissimis. sicut enim

curialibus parere te uolumus, ita et defensorum castigare et retinere auariciam sancimus, et ab eis presumere accipere à nostris subiectis, nisi secundum quod eis administrat res publica, aut si non est aliquod eis publicum solatium, quantum inculpabilis antiquitas definiuit, ut à spontaneis ipsis magis, quam ab inuitis accipiat, et hoc parum, et quantum eis ad mediocrem sufficit uitae gubernatione. Sciant enim, quia si citra haec aliquid acceperint, non solum quadrupli subiacent poenae, sed etiam exilium habitabunt continuum, prius eis plagis corporis infligendis.

IVSIVRANDVM, QVOD PRAESTARI SOLET AB
ijs, qui officia suscipiunt. Constit. IX.

Testor ego iurando omnipotentem deum, & unigenitum filium eius deum nostrum Iesum Christum, & spiritum sanctum, necnon sanctam ac gloriosam dei genitricem & perpetuam uirginem Mariam, & quatuor euangelia, quae hisce manibus teneo, & sanctos archangelos Michael & Gabriel, quod sacratiss. & pietiss. dominis nostris Iustiniano & Theodora coniugi potestate illius existenti, occasione concessi mihi ab illorum pietate officij, puram conscientiam & genuinum praestaturus sum seruiturum, quodque pro ipsorum imperio & republica, in cōcesso mihi ab ipsis officio, summa cum animi promptitudine, sine dolo & absque fraude, oem operam ac laborem subiturus sum. & quod cum sanctissima dei catholica & apostolica ecclesia cōmunionem habeo, neque ei ulla unquam in re aut modo aduersabor, neque (quantum in me erit) alicui alij permittam. Eodem iuramento testor, quod neque occasione traditi mihi officij, neque per causam patrocini, aut praestiti apud dominum suffragij, ulli omnino quidquam uel dedi, uel dabo, uel promisi, uel pactus sum ex provincia mittere, uel mittam, siue gloriosissimi praefecti sunt, siue alij celeberrimi uiri cum potestate existentes, siue circa illos uersari soliti, siue quisquam omnium: sed quemadmodum gentium officium suscepi, ita & erga pietiss. nostrorum dominorum collatores integrum me & syncerum exhibebo, cōstitutis mihi ex publico annonis cōtentus. Ac praeter omnibus sanè operam dabo, ut tributis diligenter incumbam, & indeuotos quidem, ac compulsionem indigentes cum omni uelocitate exigam, in nullo eis cedens: neque oimino lucrum captandi studio, uel per gratiam, uel oimino ultra quam cōuenit, siue petam ab aliquo, siue alicui remittam: deuotos uero paterno quodam affectu cōplectar. et subditos pietiss. nostrorum dominorum (quantum in me erit) undique noxa & damno liberos conseruabo. atque aequum me utrique parti tam in disceptandis controversijs, quam tuenda disciplina publica praebens, neutri parti praeter ius & fas additus ero, sed omnes delinquentes persequar, & aequitate omni ex parte cōseruabo, & prout mihi iustum uidebitur. simul insones, ne quid sentiat dispendij, tuebor, simul reis fontibus secundum leges irrogabo supplicium. & (ut dictum est) tam in publicis, quam priuatis contractibus, praeterea & in iusculo adferatur iniuria, iusticiam obseruabo. Neque ego tantum ista perficiam, sed etiam qui unquam mihi addident, quique circa me sunt, tales studebo adsumere, ut non solus ego innocenter uiuere, qui uero circa me sunt, rapere & delinquere uideatur. Si quis autem circa me talis inuenietur, praestabo, quod ipse admisit, eumque abigam. Quod si non omnia haec, ut dixi, obseruauero: omnibus incōmodis ero expositus tam hic, quam in futuro seculo in horrendo iudicio magni domini dei & seruatoris nostri Iesu Christi, habeboque partem cum Iuda, & lepra Giezi, & tremore Cain, ultra hoc, quod etiam poenis lege eorum pietatis comprehensis ero obnoxius.

Scriptum exemplum huius Dominico gloriosiss. per Illyricum praetoriorum praefecto.

VT ECCLESIA ROMANA CENTVM ANNORVM
gaudeat praescriptione. Constit. X.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni beatiss. ac sanctissimo archiepiscopo et patriarchae ueteris Romae.

V legum originem anterior Roma sortita est, ita & summi pontificatus apicem apud eam esse, nemo est, qui dubitet. Unde & nos necessariū duximus, patriam legum, fontem sacerdotum, specialem nostri numinis lege illustrare: ut ex hac in uniuersas ecclesias catholicas, quae usque ad Oceanum positae sunt, saluberrimae legis uigor extendatur.

tendatur: & sit totius Occidentis, necnon & Orientis, ubi possessiones siue inueniuntur ad ecclesias nostras siue nunc pertinentes, seu postea eis adquirendae, lex propria ad honorem dei consecrata. Cum enim antiqua iura xxx. annorum metis temporales exceptiones cōcludebant, & si hypotheca fuerat, paulo longiora eis spacia condonabant: nos sacrosantas ecclesias huiusmodi quidem curriculis temporum nullatenus excludi cōcedimus, maxime in his rebus, in quibus uel laesionem sustinuerint, uel quidquam debeatur: sed centum tantummodo annorum lapsu temporalem exceptionem eis opponi sancimus: ut maneant per totum praedictum tempus integra iura ecclesiastica, & non possit eis alia praeter centum annorum obuiare exceptio, cum hoc tempus uitae longaeui hominis plerumque finis esse dignoscatur. Habeat itaque sanctitas tua hanc legem catholicis totius Occidentis ecclesijs profuturam, & in orientales partes propagandam, in quibus aliquid sacrosanctae possident ecclesiae: ut sit deo omnipotenti dignum donarium diuinarum rerum tutio, nec iniquis hominibus impium remaneat praesidium, & tutus peccandi locus etiam scientibus relinquatur: sed ille seruetur innocens, qui reuera innocuus sit, nec improba temporis allegatione se tueatur, tempus pro puritate praetendens. Quod igitur nostra aeternitas ad omnipotentis dei honorem uenerandae sedis summi apostoli Petri dedicauit, hoc habeant omnes terrae, omnes insulae totius Occidentis, quae usque ad ipsos Oceani recessus extenduntur, nostri imperij prouidentiam per hoc in aeternum reminiscens.

Huiusmodi autem legis praerogatiua (sicut supra dictum est) non solum in occidentalibus partibus Romanae ecclesiae condonamus, sed etiam in orientalibus partibus, in quibus ecclesiasticae urbis Romae possessiones sunt, uel postea fuerint: scilicet omnibus iudicibus & maioribus & minoribus, qui Christiani & orthodoxi sunt, uel postea fuerint, hanc nostram constitutionem seruantibus: nihilominus huiusmodi legis temeratoribus post caelestes poenas etiam legitimū semper uigorem pertimescentibus, & poenam quinquaginta librarum auri formidantibus: hac lege non solum in emergentibus causis suum tenorem exercente, sed etiam in his, quae iam sunt deductae in iudiciū.

Sanctitas itaque tua praesentem nostrae mansuetudinis legem piissimam, siue sacrosanctam oblationem, quam deo dedicamus, accipiens: intro apud sacratissima uasa reponat, & à nobis seruandam, & in oēs ecclesiasticas possessiones feruituram. DAT. Constantinop. vi. Kal. Maij. Belisario v. c. cos.

DE REFERENDARIIS sacri palatii.

Constit. XI.

Imp. IVSTINIANVS A. Hermogeni gloriosiss. sacrorum officiorum magistro, excusule et patricio,

Inter cetera, quae in decente ordine reduximus, neque ea, quae spectabiles nostros referendarios concernunt, extra prouidentiae nostrae terminos relinquenda putauimus: idcirco magis, quo pluribus in rebus magno nobis esse solet usus. Nam cum initio non amplo admodum numero inclusi essent: nos, quo magis multos illorum interuentu adiuuaremus, facilius singulorum desideria perdiscentes: ut plures es

res essent, quam dudum, effecimus. Ceterum existerunt quidam, qui liberalitatem nostram ad immensum prouocantes, partim multos introducendo, qui nobis supplicaret, partim multis utendo precibus, dignitatis plenissimam rem quotidianis additamentis penè ad infinitum duxerunt. Neque enim ante petendi finem fecerunt, quam in quatuordecim usque illorum numerus euaderet. Ne igitur quod iure à nobis in precio habitum est, si ad multitudinem effundatur, suam amittat dignitatem: placuit nobis ad certam illorum numerum mensuram contrahere, non ut ipsi, qui hoc tempore sunt, concessa derogemus (neque enim regie hoc magnificentie proprium est) præsertim cum neminem eorum, qui nobis placeant, quicquid nobis honeste subseruiunt, nostro expellere ministerio ullo unquam modo soleamus. sed manere illos sub eadem, qua modo sunt, forma sancimus, neque omnino quisquam apponatur, donec intra octo uiros illorum mensura consistat, ut perpetuo octo existant: nullo quidem neque modo neque tempore eo numero augendo, semper autem contententibus illis, ut circa nos obsequio, & erga imperatoriam maiestatem beneuolentia alter alterum uicissim superet. nemine licentia habente, ut eius generis aliquid de cetero petat: sciente, quod neque ea, quæ petit, assequetur: & quia petere ausus est, non solum decem librarum auti poenæ erit obnoxius, sed etiam propria excidet militia. Volumus enim, ut ad prædictum usque numerum intra mensuram cohibeantur, semperque iusticia & alijs augeantur, magisque ac magis illustrent uirtutibus. Nulla enim dignitate obtinet multitudo, quæ solo spectatur numero: quandoquidem ex tam multis uix paucos reperias, in quibus uita secundum uirtutem salua sit.

Quapropter maneant quidem (ut diximus) nunc sub hac forma. cognoscens uero cancellaria tua ita custodiat, ut nullo unquam tempore transgredi eorum aliquid, quæ à nobis sancita sunt, permittat. quin potius ab ipsis, qui hæc contra quid faciunt, prædictam poenam exigat, utpote qui ea expetant, quæ neque petere licitum, neque dari possibile est. Atque ita prorsus nostra hæc lex multitudine depulsa uirtute inducat, quæ non admodum in multis elucescit, præsertim in ijs uiribus, qui tametsi bonis prognati sunt parentibus, fortunas tamē ac facultates suas in exponendis supplicibus precibus, & impetrando illis à nobis auxilio repositas habent. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimitur legem, ea studeat excellentia tua ad effectum deducere, certoque fini tradere. D A T. Idib. Maij. Constantinop. Belisario V.C. COS.

DE INCESTIS ET NEFARIIS NVPTIIS. Constit. XII.

Imp. IVSTINIANVS A. Floro gloriosiss. Comitū ubicunque positarū sacrarū rerū priuatarū.

Multa adhuc ad perfectionem deesse arbitramur illis legibus, quæ de incestis antea ab aliquot retro principibus conscriptæ sunt, quæ quidem eos, qui incestas contrahunt nuptias, impunitos relinquunt, prolem uero inde progenitam, cui tamen nihil omnino criminis potest obijci, paternorum ademptione bonorum mutant: quasi necessarium sit, ut delinquentes soluantur crimine, qui uero omni carent crimine, tanquam delinquentes puniantur. Proinde sancimus, ut si quis de cetero illicitas & naturæ contrarias, quas lex incestas, nefarias, & damnatas appellat, nuptias contraxerit: siquidem liberos ex prioribus & legitimis & inculpatis nuptijs natos non habet: illi confestim & bonorum suorum ademptio imminet, simul neque ipsi, quæ ei dotis nomine data sunt, perfruat, sed uniuersa fisci iuribus adsignentur. Indeque adeo, quia cum legi cognatus liceat facere nuptias, legibus potius prohibitas adamat, & tamē semina confundit, quam familiæ iniuria afficit, & pietati simul ac religioni contraria perpetrat, penitusque ea appetit, quæ multa etiam bruta animantia auersantur: sit sanè illi poena non tantum bonorum publicatio, sed etiam cinguli detractio, & exiliū, ac (siquidem uilis conditionis fuerit) corporis etiam castigatio: quo magis caste discat uiuere, & intra naturæ limites se continere, non autē indulgere genio, & amoribus uetitos excedere terminos, contraque traditas nobis à natura leges impotenti se animo opponere. muliere quoque, si cognita lege hæc neglexerit, & illicitis seipsam nuptijs tradiderit, eadem poenæ subdenda. At si ex prioribus inculpatis nuptijs filij forte, aut nepotes aut etiam ultra existant: paternam illi successionem confestim percipient, nempe paternam suppletio suæ potestatis facti, ut tamen illi alant, & reliqua illi necessaria suppediet: tamen enim legem transgressor est & impius, nihilominus tamen pater existit. Atque hoc quidem post futurum tempore, quodcumque post præsentem nostram labitur constitutionem, obtineat, nemini futurum molestia

lestia, si caste uiuatur. neque enim licet eos, qui nihil peccat, huic legi subijcere. Ceterum quod iam præterijt, neque omnino pro noxa soluto relinquimus, neque ite penitus sub acerba indignatione deferimus. Certe contractis incestis nuptijs, si usu uenit, ut hæc aliquo iam ante pacto dissolutæ sint: extra noxa sunt. Præterea si quem nostra hæc lex talibus inhaerentibus nuptijs depræhenderit, habeat & ille licentiam intra biennium, ex quo omnibus hæc manifesta facta est, eam, quæ ita sibi coniuncta fuit, à se dimittendi, nunc ad se reuerfuram, neque cum in specie separata uideat, re ipsa consuetudine cum eo habentem. Poterit enim & hic forsitan priora defendere, sola uidelicet quarta substantia eius parte in fisco deferenda. Et filij sanè (quonia illis ut innoxij ueniam damus) siquidem soli, & non cum alijs legitimis, qui ex alijs innoxij scilicet nuptijs suscepti sunt, ipsi quoque fuerint: minime paternam defraudetur successione, nisi inre ipsos pater ex osus, propter legitimam aliquam offensionem à successione sua excludat. Quod si alia quoque nuptia, quæ in nullo legem offendat, intercesserint, & ex illis existant liberi: integritas igitur ista quidem filijs, qui omni ex parte repræhensione & noxa carerent (nisi & ipsi in aliquo alio offenderint, quod secundum leges ipsos paternam successionem indignos ostendat) dodrantem hereditatis: ipsi uero, qui tametsi incestuosi habentur, noxa tamen à nobis soluti sunt, quadrantem relinquere, si & ipsi erga patrem undique se inculpate gessisse uideatur: quarta uidelicet parte, quæ fisco adsignatur, ex testamento, sed etiam ab intestato, secundum modum iam ante à nobis dictum, genitorum hæredes fiant. Eodem hoc obtinente, & si post dimissam priorem coniugem, quæ præter ius & fas illi copulata fuerat, alteram uxorem secundum leges duxerit, filijs ei tam ex priore, quam postea ex legitima uxore procreatis. ita enim superiora tempora humanitate uincemus. dote uidelicet diuerenti mulieri reddita. Enimvero si intra biennium, ex quo lex publice promulgata est, eam à se coniugem non dimiserit: excidat simul & ipse à sua substantia, & mulier à dote, & prædictæ uterque poenæ subdantur, ipsi quoque tales filij neque ex paternam substantiam sunt liberi: illi suæ potestatis effecti, præter quartam scilicet partem, quæ in fisco deferretur, bonitatem sufficiens, suppeditantes: incestuosæ uidelicet mulieris dote hoc etiam casu in fisco reddenda. Quod si ei, qui hæc patrauit, ex prioribus inculpatis nuptijs liberi nati non sint: tunc totias eius substantiæ dominus erit fisco. Id enim & in illis, qui posthac incestas contrahunt nuptias, sancimus: in pari per omnia crimine ponentes eum, qui intra dictum à nobis tempus incestuosam à se coniugem non dimittit, & eum, qui post hanc nostram legem incestas & detestabiles nuptias elegerit. AC CVM inter plerasque gentes de filiis, qui ex nostra constituta one legitimi facti sunt, orta sit controuersia: recte se habere arbitrati sumus, si nos ueluti legis parentes, non nihil illi adijceremus, & unum dissidium hoc componeremus. nam eo quoque consilio legem in initio tulimus. Si quis enim cum legitimorum filiorum esset pater, post coniugis suæ ex rebus humanis discessum, aut secundum leges soluto matrimonio, cum alia muliere, quam per leges liceret uxorem ducere, consuetudinem haberet, & ante dotalia instrumenta (siquidem hæc confecerit) sine etiam post ea nascerentur ei filij, aut etiam soli filij ante dotalia instrumenta nati restaret, alijs aut non genitis, aut etiam post natiuitatem mortuis: existimarunt quidam non posse eos, qui ex secunda nati essent, legitimos existere, quandoquidem adhuc superessent alij ex altera uxore legitimi & sui filij. quod quidem nullam in se habet rectam resonantiam. Nam si eiusmodi nos liberos legitimos & suos patri declarauimus, sola dotalium instrumentorum confessione contenti, existunt autem & priores sui: moritur pater relictis suis & legitimis liberis, tam ex priore, quam etiam ex secunda uxore progenitis, & si ante dotalia instrumenta procreati sint, etsi nemo ulterius post instrumentum dotis natus sit, aut etiam natus mortuus sit, licentiamque ei lex tribuit, ut inter prolem suam testetur, quo uelit modo: ut tamen in nullo leges offendat, quæ omnes ex æquo filios ad certam successionis partem uocare solent. Sui igitur & legitimi cum sint: peruenient ad hereditatem tam ab intestato, quam ex testamento, prout uel pater, uel lex permiserit, inque uices alter alteri succedet. Quid enim tandem aliud dicamus, cum ipsa per se legitimi & sui appellatio sufficiat declarare sub potestate patris eos existere, & ex testamento tribuere, quæ leges tribuunt, & omnia obtinere, quæ eiusmodi appellationem deceant. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimitur legem, perdiscens excellentia tua, studeat effectui & fini tradere, editis ad prouinciarum rectores destinatis, ut & forenses homines cognoscant, curam nos innoxia & incontaminata proles

prolis gessisse, simulque naturae contrarias ac nostris legibus detestatas copulas auersari. *Dal. VI. Idus Octobr. Constantiop. Belisario V. C. C. O. S. Indictione XIII.*

DE PLEBEIS PRAETORIBVS. Constit. XIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Constantiopolitani.

Larissimorum uigiliae praefectorum nomen, cum & dignitate plenum, & ueteribus Romanis notissimum extiterit: haud scimus, quomodo ad diuersam appellationem simul & ordinem transierit. Quos enim patria nostra lingua Praefectos uigilum uocauit, quodammodo illis imperium in eos iniungens, qui uigilias agerent, & nihil inexploratum relinquerent: eos Graecorum lingua (nescimus unde) noctium Praefectos nuncupauit, quasi necessarium sit, sole quidem (ut licet conijcere) occidentem magistratum exsurgere, rursus uero oriente eo, quieti se tradere. Quid enim causa fuit, quam ob rem noctium nomen appositum? Si enim propterea hac appellatione obtinet, quia solus hic magistratus eorum curam habet, quae per noctem perperam admittitur, & quia noctu per urbem oberrat: atqui idem hoc facere cernimus & praefecturam urbicariam, ut nihil obitare possit, cur non (quantum ad hanc appellationem) hunc etiam magistratum hoc nomine uocemus. Si autem officia diuidi possunt, ut gloriosius. quidem almae huius urbis praefectus interdum magistratum gerat, illi autem alteri noctu: uehementer a uero aberrarunt, quicumque nominis rectitudinem corruerunt. Inde, cum ea appellatio adeo caliginosa, tenebrosa & eiusdem cum nocte nominis sit: merito hanc omnes refugiunt, & cum eliguntur, poenam inferri arbitrantur, neque imperia libus dignam esse codicillis rentur. Nos igitur re ipsa, uti se habet, altius perspecta: hunc magistratum, sumpto ab appellatione principio, de integro resuscitandum exornandumque existimauimus. ut nemo deinceps noctium praefectus nuncupetur. curabunt enim, quaecumque uel interdum uel noctu iniuste perpetratur. Quoniam uero Praetoris nomen ueteribus Romanis mirum in modum placuit: propterea putauimus & eos, qui tuenda quieti & disciplinae publicae praesint, quique inter populares ortam perturbationem cohibere ualeant, ita nominandos esse. Et quemadmodum ex senatorio ordine alij sunt praetores, qui libertatibus, alij qui tutelis, & id genus alijs praesident: ita sint & hi plebeiae rectitudinis praetores, ac nostra quidem lingua Praetores plebis appellentur, graeca autem hac & communi praetores tōn Démon. Quomodo autem praetoris nomen se habeat, quomodo non longe absit a consulatu, quomodo proximam secundum leges locum obtineat: clarum faciunt ipsae leges, quae & consulatu praetores adiunxerunt, & secundum illis post leges ordinem attribuunt. Et quemadmodum olim cōsules quidem in amplissimo ordine principum tenebant, Tribuni autem plebis plebem moderabantur: ita factum est & nunc ex senatorijs quidem uiris praetores omnia praedicta obeant, Praetores autem plebeij nutantem quodammodo inter populares quietem ac disciplinam in se recipiant, illorum undique commodis prospicientes. Nouimus omnino, in quanta olim hic magistratus ueneratione fuerit, quamque splendide in uetere Roma administratus sit, non solum ijs temporibus, quibus imperatores rempublicam tenuerunt, sed etiam multo remotioribus. sed neque amplius hae urbs, cum eum magistratum suscepisset, contemptum habuit. Inde plerisque compertum superiorem aetate post magnos magistratus gestos, utpote qui circa imperatoriam suam maiestatem, non dedignatos fuisse ad hanc denuo functionem accedere. Paulatim uero ita res abiecta & uilis uisa est, ut neque per nostros conferretur codicillos, sed penes gloriosissimos huius urbis praefectos resideret, & plerumque unus aliquis ex illorum cohorte id officium susceperet, tractaretque omnium improbiissime. quanquam si quis uetustatem eius per notas & coecleras spectet: facile ipsam, qualis antea fuerit, ex his, quae adhuc hodie supersunt, perdiscat. habet enim & proprium iudiciū, & cohortem, & commentarienses, omnia denique alia, quae propriae modi ipsi praefecturae urbicae deputata sunt a legibus. Quoniam igitur nos omnia, quae ante sunt facta, peruestigantes, ueterem illam grauitatem, reique ipsi insitam uenustatem in pulchriorem ordinem reducere studemus, ne tam crebra ab ipsis admittatur furta, societasque cum furibus ineantur, & inconcinnae euandaeque & nullius reputationis sententiae procedant: propterea putauimus ea, quae ipsos concernunt, certis describenda esse finibus. Cogitauimus enim, quod si ob causas pecuniarias, in quibus non de maximis rebus uersatur periculum, sed tantum

tantum de pecunijs, summi magistratus ius dicunt, se penumero etiam alij adduntur indices, & plus mille curis inuoluimur, ne res sine causa ditione procedant: quomodo indecorum sit, oem nos prouidentia eo cōferre, ut iudices damnatis periculum uitae irrogantes, hi eligantur, qui per dignitatem in aliqua reputatione sint, ne temere uita hois pereat, qui semel quidem nascitur, amissam autem uitam recipere nequit? Principio igitur sancimus, ne quis oim ad praedictum magistratum accedat, antequam a nobis eius administrationis codicillum perceperit, neque ulla etiam ratione ad eam functionem sine imperatoris codicillis progredi audeat, sed in rationem trademus, nisi qui eam suscipiunt, hi de numero sint magnificentissimorum, illustrium, aut spectabilium comitum, aut sublimissimi tribunalis clarissimorum, tribunorum praetorianorum & notariorum, aut qui alioqui officiorum in puincijs administrationem habuerunt, & idonei nostrorumque testimonio digni uisi sunt: quo magis praedicta grauitate & honore insigniri, ius diligenter reddant, praesertim quia de uita certamen est. consueuerunt enim ut plurimum de perpetratis caedibus, de adulterijs, de aggressuris, de rapinis, & id genus alijs iudicare. Vnde oportet eum, qui tam magnis criminibus praesidet, uirum esse ex omni parte grauitatis plenum, irreprehensibilem, & tanta audientia dignum. sed & adfessorem, qui unus aliquis de probatis sit. neque enim ipsos absque sufficiente relictis quemus solatio, sed ad decem usque auri libras singulis annis annonarum ipsis titulo dabimus, ut his contenti, nullam tolerant rapinam, aut quod perniciem inferat. Sed & ne oim largitiones fiant, aurum uel ulli erogetur, ut aliquot retro temporibus factum est. in pari enim crimine haerebit, & qui pro obtinendo officio alicui dedit, & qui post susceptum officium ab aliquo accipere sustinet, quemadmodum iureiurando ab ipsis dando declarabitur. Habemus etiam compertum, quod improbi admodum ex cohorte homines illis sint in ministerio, nempe concupiscenti, quam ad istum modum uiuere. hoc enim hominum genus, cui cum latronibus intercedit notitia, eiusmodi est, ut nihil boni peragat: sed in hoc tantum fures cognoscunt, ut subfuiturque iudicibus aliquid uenientur lucri. Quae oia conuenit, ut hi, qui iam inde a nobis praetantur, siue de furto, siue alijs delictis, iusta animaduersione persequantur, & urbem ueluti bestiis furta exercetibus perpurgent, industrius praeterea homines ad haec ministros assumant: & ea agant cum summa animi intentione ac beneuolentia. Nam si recte se gerere, nostrorumque de ipsis iudicio respondere noluerint: neque tam multi erunt, qui furentur, & res ablatae citius inuenientur, & pauciores delinquent, reuerenti magistratu, quem nemo pecunijs redimere possit aut corrumpere. Sed & de criminibus cognoscet, quibus atrocissima sint. component enim populares motus, ita celebri huius & regiae urbi praesidentes, quasi qui nobis ipsis in hoc ministrant: & summo a nobis honore dignati (quatenus minores magistratus solent a maioribus) curas nobis alleuiant, nihil instituentes facere, quod bono uiro & imperiali testimonio dignum non sit. Ac si quando usu ueniat, ut aliquid incendium (quod abominamur) in urbe exoriat: oportet & ipsos adesse, & suum facere officium, atque eos, qui furantur infeliciumque bona subcipiunt, arceri, & (quantum in ipsis est) conseruare res suas illis, qui ipsa ui ignis perurgentur. nam si indigni hunc magistratum gesserint, maior illos thronus excipiet, & in praestantiori magistratu erunt. Est enim multo praestabilius cum honestate uiuere, quam illa contempta, undique manus & rationes conquirere, per quas impie agas, & insuper egere: propterea quod natura ita comparatum est, ut nihil eorum, quae isto modo accumulantur, perduret, sed male collecta statim dispereant. Vt igitur subditis nostris prodessemus: putauimus undique honoribus auctos uiros in medium producere, ut subditi illorum sentiant uirtutem. Habebunt uero spectabiles praetores plebis etiam adfessorem nostrum (ut diximus) de ipsis iudicio dignum. Erunt etiam eis ad manum viginti usque milites, & triginta matricularij, quos hoc tempore constituiimus in hoc, ut illorum iussionibus seruiant, & (si opus sit) flagitiose uiuentes contineant, ac uniuersum ciuitatis statum ad competentem formam redigant. Scire autem eos pro certo oportet, quod si incompertos se conseruauerint, & a deo auxiliu habebunt, neque beneuolentia nostra frustrabuntur, & magistratus in longiora illis tempora prorogabitur. quis enim uellet eum, qui pulchre & recte se gereret, temere mutare? Sed & si ex foro clarissimi huius almae urbis praefecti transmittant aliquid, ut suppliciu sustineat: exacte prius, uel uno aliquo ex ijs, qui eum adducunt, interrogato, uel etiam ab ipso gloriosissimus praefecto causam requirant ac perdiscant, quam ob rem hominem de medio tollant.

lant, uel membrū illi abscondant. et si hoc perspexerint, ut pensiculate sententiam transmissam proferat, quæ uel uitam, uel membrū adimat. Quemadmodum autē spectabiles prætores plebis id genus muneribus honorauimus, dignantes ipsos & codicillis ex nostra manu procedentibus, & annona, & tā ampla appellatione, & cæteris, quæ ante dicta sunt: ita & ab ipsis exigimus, ut nobis uicissim integritatē, & in omnibus rebus uigilantiā reddat, & omnia æquabili iustaque ratione & incōtaminata manu peragat. Nā si quid ipsi delinquere, uel etiā furari, aut fures tolerare, & nō omnibus persequi modis, neq; morte quidē dignos extremo afficere supplicio, qui uero mediocriter peccauerint, ubicūq; nos iusserimus, ampla hac urbe expellere uidebuntur: sciant nō tantum se pro hisce deo rationem reddituros, sed etiam nobis futurosq; obnoxios tam præstando damno, quod exinde subditis irrogatur, quā indignationi nostræ, & ut citius cū infamia magistratu depellantur: ea nobis de causa & labores subeuntibus, & magnos sumptus sustinentibus, ne cui subditorū nostrorū inferatur calumnia, aut bonorum & uitæ perditio, & quæcūq; eiusdem generis sunt, sed oīa competentī decidatur iudicio. Cognoscentes igitur uos per hoc sacrum edictum ac legē, hanc nostram uoluntatē, & quod nihil eorum prætermittimus, quæ uobis profutura sunt: uota pro nostro nuncupate imperio, sic uestri curā gerente, sic uindicante, quæ singulis aduersa accidunt, sic paternā per omnia uobis prouidentiam conferuante.

NE QVO IN LOCO PER IMPERIUM ROMANUM lenones sint. Constit. XIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Constantinopolitanis.

Sq; adeo uictis legibus & his, qui ante nos imperium tenuerunt, uidetur lenocinium re & nomine odio fuisse habitum, ut plerūq; adhuc leges contra eos qui talia delinquant, conscripserint. Sed & nos poenas contra tā impia molientes positas auximus, & quod a maioribus nostris prætermissum fuit, per alias leges ad perfectionē deduximus. Nuper quoq; cum de impijs facinorosis, quæ per eiusmodi dedecus in hac ampla urbe admittuntur, relatio facta esset, rem ipsam nō despeximus. Cognouimus enim absurde aliquos uitā degere, & intolerandis odiosisq; rationibus scelerati sibi lucri occasione quærere. oberrare nāq; per prouincias perq; maria loca, & miseras inescare puellas, calciamenta & uestem aliquam præterdentes, quibus eas captant, ducere postmodum in aliam hanc urbem in lustris suis conclusas, & miserabilem illis cibum ac uestitum præbere. exindeq; uolentibus eas prostituere ad libidinem, & miserum illum quæstum, quem corpore suo faciunt, ipsos accipere. conficere præterea syngraphas, & tanto tempore impiam hanc & scelestā illis functionem impleturæ assidebunt, quādiu ipsi uiuunt fuerint. quosdā uero ex ijs quoq; fideiussores exigere. ac rē ipsam in tantā abiisse abiectionem, ut per totam ferē regiam urbem, & eius confinia, iuxta sacra quoq; loca & uenerabiles domos eiusmodi lustra habeant: & tam impia legibusq; contraria facinora nostris præsumi temporibus, ut cum quidā misericordia ducti, aliquoties eas ab hoc quæstu uellent abstrahere, & legitimo sociare matrimonio, hi nō sinerent. plerosq; etiā ita scelestos existere, ut puellas nondū decimū agentes annum ad periculosum inducant stuprū. & quosdā uix auro nō modico dato, potuisse inde miseras redimere, & castis copulare nuptijs. modos deniq; ei se plus mille, quos neq; oratione quispiam complecti ualeat, ad stupendam quandā immensitatem eo malo prorumpente, ut cum antea in paucissimis urbis partibus esset, nūc & ipsa, & omnia circa ipsam loca hoc genere mali oppleta sint. Atq; hac quidem initio occulte quidam ad nos retulit. deinde etiā nuper magnificentissimi prætores a nobis ea inquirere iussi, eadē hac ad nos perduxerūt. simul ac uero illa audiimus, statim eorū actionem de o offere rendā putauimus, ut aliquanto citius tali scelere urbem liberaret. Sancimus igitur, ut quisq; pro se, quantum in ipso est, castitatem colat, quæ sola hominum animas cum fiducia deo præsentare potis est. Quia uero multa sunt humana: illud saltem, ne aliquæ fraude deolo ac ut ad libidinem protrahatur, omnibus prohibemus modis. neq; ulli facultas sit lenociniū exercere, & uel domi mulieres habere, uel publice prostituere ad libidinem, aut mercimoniū alicuius loco istiusmodi importare, neq; ob eam rem syngraphas suscipiant, neq; fideiussores

fores exigat, aut eiusmodi aliquid agat, quod miseras illas uel inuitas cogat suā defendere pudicitia. neq; speret licere sibi in posterum datione uestimentorum, aut etiam ornamentorū, uel alimentis easdē inescare, ut uel inuitæ perseuerent. neq; em̄ quidq; tale fieri permittimus. sed & nunc sub compendio omnia hæc cōpetenti remedio dignamur, procurantes, ut oēm eis cautionem reddant, quam ob tantum forte scelus obtulerint: neq; permittimus, ut scelesti lenones, si quid dederint, hoc illis auferat. Sed & ipsos lenones iubemus alma hac urbe excedere, tanq; homines perniciosos & publicos castitatis corruptores, ut qui tā liberas, q; seruas cōquirant, & ad talē necessitatē adigant, & inescant, & habeant improbe ad oēm turpitudinem educatas. Prædicimus uero, si quis de cætero puellam inuitā assumere ausus fuerit, eamq; ui detentare & alere, ut ex fornicatione quæstū sibi faciat: q; hūc a spectabilibus prætoribus plebis huius almæ urbis compræhensum, ut extremas poenas sustineat, obijciemus. nā si in hoc eos elegimus, ut pecuniaria furra ac rapinas corrigeret, quomō nō multo magis castitatis furtum ac rapinā eos cōcercere sinemus? Præterea si quis in suis patiatur ædibus aliquem lenociniū facere, aut habere ei negotio præpositū, ac nō protinus re ad se delata & cognita, ex ipsis eum ædibus expulerit: sciat tam decem se librarum auri poenam subiturum, quā de ipsis ædibus uenturum in periculum. Item si quis syngrapham de cætero ex hac causa accipere, aut fideiussorem exigere præsumpserit: sciat non solū nullā se ex ea sponione aut syngrapha utilitatē habiturū (quippe cum fideiussor nō teneatur, syngrapha nō planē ad irritum recidat.) sed etiam (ut prædicimus) post exceptum corpore supplicium quā longissime ab ampla hac urbe expulsum iri. nam mulieres castitatem colere, non inuitas ad libidinosam traduci uitam, & ad impie agendum cogi uolumus & optamus.

Omnino deniq; lenociniū fieri prohibemus, factūq; punimus, præcipue quidē in alma hac urbe, & continentibus eius ædificijs, sed non minus etiam in omnibus extrinsecus locis, tā quæ initio ad nostram pertinent rempublicam, quā quæ modo a domino deo nobis donata sunt. adeoq; maxime in illis, propterea quod dei dona, quæ in nostram contulit rempublicam, omni eiusmodi necessitate uacua custodire, & domini dei erga nos munificentia digna esse & permanere uolumus. Persuasum enim de domino deo habemus, quod ex hoc nostro circa pudicitiam studio, magna reipublicæ nostræ accessio futura sit, omnia nobis prospera deo per huiusmodi actiones largiente. Ut igitur quæ nostræ, uos primi casta nostra dispositione fruamini: propterea hoc sacro utimur edicto, quo magis nostrū erga uos studiū, & pro pietate ac castitate susceptos a nobis labores, per quos speramus rempublicam nostrā omni bonorum genere cōseruatum iri, queatis pernoſcere. Scriptum exemplum gloriolæ, magistro, mutatis in hunc modū uerbis. Ut igitur oībus, qui nostrā incolūt rempublicam, hæc manifesta fiant: suscipiens hanc nostram legem excellentia tua, omnibus eā per imperij nostri ditionem, destinatis ad hoc præceptis, insinuet, ut non tantū in alma hac urbe, sed etiā in alijs extrinsecus locis custodiatur, uniuersarum rerū domino deo suis ali-

cuius odoramenti loco oblata. Dat. Kal. Decembr. Constantinop. Belisario V. C. COS.

DE DEFENSORIBVS CIVITATVM. Constit. XV.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. præfeco prætoriorū, iterū excōsule & patricio.

Isi primo quoq; tempore defensorū sollicitudinem in cōpetentem reducamus ordinem, neq; ipsa antiquorū uocabulorū ueritas denuo nobis suppediet. Nam cum a uetustate alijs alia sint imposita nomina, quæ aperte earum rerū uim significarent: rum uero hoc ipsum defensorum nomen elare ostendit, uelut quosdam rebus præfuisse, qui ab omni eas iniuria liberas tuerentur, hacq; adeo de causa patria etiam lingua defensores eos uocamus, quod iniuria oppressos a malis eriperet. Nūc uero ea ipsa defensorū sollicitudo ita in plerisq; reipublicæ nostræ partibus pculcata est, & uehementer despiciatui habita, ut cōrumeliæ potius, quā honori & dignitati alicui exposita esse uideatur. Inde obscuri ad hanc homines assumuntur, & decreta su per ipsis ex cōmiseratione magis, quā uera electione fiūt. quibus em̄ alimonia & uictus ali unde sufficiens non est, hi emendicatis defensorū suffragijs, ad hanc sollicitudinē accedunt, & pro quodam ueluti ludicio præsidium animis sunt proposti, siquidem & remouent eos, e iij quancocūq;

quandocūq; uolunt, minima quæq; uertentes uicio, & alios in illorū locū ingerunt, uicarios quoq; defensoribus cōstituentes, perq; unū nōn unq; annū in pluribus id hominibus admittētes. Vnde & cohortales, & ciuitatū magistratus, & qui has incolunt, oēs in summo cōtempnū defensorē habent. Quæ uero apud ipsos gerūtur, perinde ac si neq; gesta essent, haberi solent, nisi enim prouinciarum præfides iubeant, ne præsumere quidem audent aliqua gestorum monumenta conficere apud semetipsos per omnia eis seruientes defensores, & illorum nutibus intendentes sola. Si uero quedam conficiunt, primū quidē & illa uendunt, deinde cū nullū ad hoc paratū archiuum habeant, in quo reponant apud se gesta: deperit, quod gestū est, neq; apud ipsos ullū facile omnino longi temporis monumentū reperiās: sed qui actus indigent, ipsa apud hæredes eorum & alias successiones quærūt, ubi partim indigna inueniuntur, quibus habeatur fides, partim tēdē deperirent & intercidunt, usq; adeo, ut perinde putentur, ac si facta nō essent. Nos igitur, quoniā præsidum partes bene disposuimus, maiorq; ut ipsis inter gentes esset potētia effectus, & longius absint, quā ut ciuitatū commoda semper in conspectu habere possint: propterea existimauimus ipsam quoq; defensorū sollicitudinē ad pristinum erigendam esse illatū. existet enim bella quedam hoc modo consonantia & harmonia, si ciuitatū defensores iudiciū ordinem occupent, & prouinciæ moderator potius iudicium iudex, & per hoc defensoribus suis honoratior esse uideatur. quanto enim quisq; præstātoribus imperat, tanto ipse & maior & honoratior est. Interea igitur illud primo sciendū est, ut ne cuiquā omnia facultas sit ad defensoris ordinationē repudiandā, sed per uices quicq; honoratissimi incolæ suis hoc munus ciuitatibus impleāt (hoc enim & elapsis tēporibus obtinuisse inq; usu fuisse didicimus) nemini parefacta copia hoc repudiandi, neq; si magnificētissimi morū illustrium dignitate decoratus sit, neq; si insignē aliquā militiam habeat, neq; si quod priuilegium ex ipsa sacris formis prætendat, et si cōcessæ formæ pragmaticæ sint: sed omnibus ciuitatis incolis, quicquid scilicet in aliqua sunt reputatione, hanc sollicitudinē in circuliū implentibus, & cū circulus desinit, iterū ad eā reuertentibus, & prædictū munus obeuntibus, ut defensor iudex potius defensor esse uideatur. decreto utiq; cū omnium cōmuniter iureiurando facto, qui illius ciuitatis incolæ sunt, nō autem eorum, qui ibi tantū cōmorantur. Iusiurandū uero prædictū omnia se secundū leges & ius acturum: & confirmetur (quemadmodū modo dicimus) iustitiae gloriosiss. nostrorum præfectorū, & per biennium duntaxat administret, posteaq; a sollicitudine remoueat. nō habēte licentiam clariss. præfide prouinciæ remouendi cū, sed tantū si quid parū recte agere uideatur, referendi ad gloriosiss. præfectos, ut ab eo contingat sollicitudinis absolutio, a quo etiā datur. Nulla facultate existente uel moderationē prouinciæ habenti, uel ipsis defensoribus, ut defensorū uicarios constituant, sed hæc illis omnibus prohibemus modis. quin potius neq; clariss. præfides pro se uicarios i ciuitates dimittēt, exceptis ipsis defensoribus, quos præsidū locum in ciuitatibus supplere uolumus, ipsosq; in omnibus ciuitatū, in quibus sunt, curā gerere. Item ut apud defensores insinuent testamentaria, donationes, & omne deniq; quod proprie ad ius monumentorum pertinet: nequeunte clariss. præfide prouinciæ uel quod confici debet, impedire, uel præscribere, quomodo confici uelit, uel confectum non edere. neq; enim omnino ei licentiam ad eiusmodi præbemus: absurdūm putantes, ut necessaria acta hominibus propter præsidū forte affectiones præceptionesq; nulla ratione subnixas intercidant. Sed & in acta referant, quæcūq; quis uoluerit, edantq; ea, et si quod in acta refertur, perstringat ipsum prouinciæ præsidem, uel aliquem potentiorum, neq; hoc quisquā prohibeat. Oportet enim eos, qui uel in officijs, uel cū potestate aliqua sunt, ita se gerere, ut confici aduersus se acta nō prohibeant: imō ita se moribus inculpatis præbere, ut nemini detur opportunitas mouendæ alicuius cōtra ipsos querelæ. Nemo insuper phibeatur apud defensores in acta referre, quibus de rebus uult, siue præses in ciuitatibus præsid sit, siue non sit: his solis exceptis, quæ iurisdictionē requirunt, & ex ipsa præsidū authoritate pendent. Deinde ut ciuitatū defensores ipsi, qui publicarum exactionum negotium habent, modis omnibus auxilio sint: & siue propter indeuotorum collatorū cōtumaciam monumenta conficere, siue interesse & flagiciosos præsentibus oculis aspicere, siue publicis seditione tumultū opus sit: alacriter hoc faciant. uno deniq; uerbo, per omnia præsidis locum obtineant, & maxime cū absint. Et ut cohortales quoq; ei regioni additi, qui per illā consistunt ciuitate, in qua defensor est, illi obediant & opem ferant: ut absentibus prouinciarum moderatoribus nihil ciuitatibus deesse per illorū præsentiam uideatur. Habeant autem & ex cohorte illi prouinciæ destinata exceptorem futurum illis in ministerio, & duos cohortales, qui ab ipsis

ab ipsis iudicata exsequatur. Dicātur ius in omnibus pecuniarijs causis usq; ad trecentos aureos: nequeuntibus collatoribus nostris eos, quos sibi obligatos putāt, protrahere ad clariss. prouinciarū præfides, si intra dictam trecentorū solidorū quantitatem causa consistat. Sed neq; actores ea ipsa de re litem pluris æstiment, ut reos conterant, non ad defensorē ciuitatis, sed ad loci præsidem deductos. Imō si quid tale fecerint, & sententia ostendat causam minorem esse trecentis solidis, deditaq; opera æstimationē ampliātam, ut apud præsidē prouinciæ, nō apud ciuitatis defensorē examinaret: solus actor totius litis subijciatur dispendio. Enim uero appellationes a defensoribus ad ipsos deferantur præfides. Si quid uero cohortales contra defensores cōtumeliose admiserint: tunc prouinciarum rectores uindictā reperāt, cohortalesq; castigent. Damus enim defensoribus licentiam, si hoc gentium præfides negligant, ea referre ad thronum excellentiæ tuæ, ut illis inde auxilium impertiat & competēs uindictā, & defensores reuera habeāt cōtra delinquentes quādam iudiciariæ grauitatis initationem & figuram. Ac si ciuitatis defensore contingat intercidere: protinus ad aliū, qui ex ordine circuli uocatur, cū prædicto iuramento decurrat calculus, protinusq; is eam curam subeat. decreto uero referatur & roboretur a celsitudine tua. neq; ullo unq; tempore cōstituantur (uti diximus) defensoribus uicarij, ne rursus absq; ratione anīam priori perturbationi præbeamus. Conficiat etiam iussiones excellentia tua per unamquāq; prouinciam, ut in ciuitatibus domus aliqua publica feceratur, in quam defensores debeat actorum suorū monumenta reponere: creato aliquo ibi locorū, penes quē huius sit custodia, quo magis & incorrupta ea maneant, & celerius quæstia inueniant. sitq; apud ipsos aliquod archiuū, & quod hætenus in ciuitatibus peccatū est, modo ad pristinū statū reducat. Fient autē & defensores omnino gratis, & pro ipsis iussionibus, si maiores sint ciuitates, quatuor tantūmodo aurei dabuntur in iudicio tuæ celsitudinis: si minores, tres, quemadmodū nostris iam legibus cōstitutum est. si quas uero ex publico annonas habent, percipient & ipsas more solito. Cognoscent utiq; & de leuioribus criminibus, & cōpetentem castigationem adhibebūt, sed eos, qui in maioribus delictis capiuntur, cōjciunt in custodiā, & ad prouinciæ moderatorē transmittēt. Ita enī quæq; pro se ciuitas iudiciali cura fruet, & uniuersa gens sub maiore cōstituta iudice, maiore sentiet prouidentiam: & bona pars præsidalium curarū præscindetur, si ciuitatum defensores eas in se transponant, releuentq; curas præsidibus, quas pro populis gerunt, ipsi per partes uel ea, quæ per iniuriā admittuntur, componentes, uel disceptantibus dirimentes cōtrouersias, & (prout saepe dictū est) per hoc eos, qui officijs præsidēt, honoratiores efficiētes. Si qui etiā per inuentionem circa publica tributa soluenda segnoribus existant eorū exactiones, qui ita se indeuotos præbent, gentiū præfides demandent defensoribus, ut & in hoc ipsis auxilio sint. Caterum si qua defensoris ordinatio præter hæc facta sit, aut is, ad quē ex ordine defensoris creatio peruenit, præter tu dignitatis, uel militiæ, uel priuilegij, uel alterius rei, eam sollicitudinē deprecetur: sciat ille quinq; se libratum auri poenam subiturū, & nihilominus post eius pecuniæ in ciuitatis opera cessurā exactionem, cōgendum defensoris expedire sollicitudinē. Conuenit enim, ut honestiores quicq; ciuitatibus, quas incolunt, operam & ministeriū suū exhibeant, & hanc quodāmodo ipsis pro incolatu gratiā rependāt. Quæ igitur nobis placuerūt, & per hanc sacra exprimitur legē, ea studeat excellentia tua per prouincias, quibus præest, proprijs destinatis iussionibus, manifesta facere: ut omnes cognoscant, quod & maxima, & mediocria, & minima æque nobis curæ sint, nihilq; eius generis a sollicitudine nostra remoueamus. Assumet uero excellentia hi defensores nominentur (in circuliū scilicet, ut dictū est) de quibus bona est in quaq; ciuitate opinio: & ut decreta in cōmune fiant, una cū iusiurando ab ipsis præstando, neq; nō dictus circulus describatur, & ita singuli per biennij ordine eā sollicitudinē obeant. Ac si quis ex istis intercidat, in demortui locū alius sufficiatur, semper quidem decreto cum iusiurando cōficiendo. Ipso quoq; cum sollicitudinē suscepturus est, præfinitum iusiurandum subeunte: & creatione eius a dei amantissimo episcopo, & uenerabili clero, atq; alijs, qui bonam in ciuitate opinionē obtinent, perficienda. quod quidem & nunc cōtinuo fieri conuenit, omnibus (ut dictum est) secundū hanc nostrā generalē legem procedentibus. Præterea ut ij quoq; qui hoc etiam nū tempore defensores sunt, in circulum describantur: si eiusmodi uideantur, qui placere possint, & sollicitudinē usq; ad biennium cōtinuent. Quod si iam biennium in ea cura consumpserint: a defensoris sollicitudine dimoueantur: nisi cōmuni ipsorum decreto uelint in alterū

alterum quoque biennium in eodem detinere officio. Si uero nōdum biennium expleverint, dignique uidentur, qui in societate circuli recipiantur: reliquū tempus compleat. ut tamen nemo ultra id ciuitatem defendat, sed ad hoc dūtaxat tempus usque subsistat: nisi cōmunis cum ciuitatis cōsensus nullo reclamante comprobet. quod si sit: altero quoque biennio eā sollicitudinem recipiet, & post id finitum omnino ea desistat: tunc demū rursus defensor futurus, cū ipse eum circulus in hunc reduxerit ordinē: ne perpetua eius sollicitudinis continuatio, & fraudulenta per singula biennia renouatione, aliquibus prādicta administratio usque in infinitum extendatur. His omnibus in omne æuum obtinentibus, quandoquidē summo cū studio ea, & uigilantia, & domini dei erga nos beneuolentia adinuenimus, nostrisque subditi condonauimus.

VT CLERICI EX VNA ECCLESIA IN ALIAM
transferantur ad supplendum deficientium statutum
numerum. Constit. XVI.

Idem Imperator Anthemio sacratiss. & beatiss. archiepiscopo Constantinopolitano, & uniuersis eius tractus patriarche.

Egem nuper de mensura ordinationum cōscripsimus, quodque nec in sacrosancta maiore ecclesia, neque in alijs effusas eas esse conueniat. quam sanē ratam habere, & pro uniuerso suo tenore firmitate obtinere etiānum uolumus. Quoniam uero intendimus ordinationes in arctum contrahere, indeque expensarū exsuperantiam ad mediocrem & tolerabilem quantitatem sacrosanctae maiori ecclesiae reducere, quo magis sumptuum illi multitudo minuat: propterea per omnes undique uias obsecrantes, tandem ad hanc etiā præsente legē peruenimus, nō quidē planē diuersam a prioribus, sed quā ex eodem profecta proposito, aliquanto amplius sacrosanctae maiori prodesse potest ecclesiae. Sancimus enim, si in una aliqua sacrosanctarū ecclesiarū, quarū administratio nē simul & expensas eadem sacrosancta maior ecclesia sustinet, presbyterū, aut diaconū, aut lectorem, aut cantorem mori contigerit: ne statim alius extrinsecus introducatur, sed potius beatitudo tua dispiciat, quā magnus adhuc uenerabilium clericorum sit numerus, qui ministrant. Ac si nondū quidē clericorum numerus deminutus est, sed quo ad numerum ab initio definitū & (ut uocant) statutum, quidā etiamnum superflui sunt: ne qua in eius locum instituitur ordinatio, donec numerus sibi ipsi restituatur. Si uero multitudo ita deminuta est, ut in defuncti locū alium clericū introduci necesse sit, ne quid statuto desit: beatitudo tua dispiciat, an citra sacrosanctam maiorem ecclesiam eiusdem ordinis clericus in alijs ecclesijs inueniatur superfluius, & exinde in demortui locum alius subleget, nō autem nouam ordinationē celebret. Eo enim pacto si id, cui deest, ex eo suppleatur, cui superfluit: bella quaedam neque deo ingrata cōmensuratio imponitur negotio, & sacrosancta maior ecclesia paulatim ære alieno liberabitur. Alioqui si id, cui deest, forensibus superinductionibus suppleatur, id uero, cui superfluit, nō minuat: longum & infinitū temporis spacium decurret, donec eum id, quod abundat, deminuat. Tua igitur beatitudo ea, quae decenter nobis proprias sacrosanctarū ecclesiarum utilitatem placuerunt, effectui & fini tradere studeat. Et si quid hanc cōtra fiat: scire necesse est eum, qui cōtra hanc nostrā legem ordinationem suscipere ausus fuerit, quod nullam exinde utilitatem habebit: neque uenerabiles æconomi eā impensam, quae in hanc partem sit, in rationes sacrosanctae maiore ecclesiae referent, sed damnum inde emergens ipsi agnoscent, per semetipsos hunc socordiae suae fructū recipientes. Dat. Idibus Augusti. Constaninop. post consulatum Belisarii V. C.

PRAECEPTA PRAESIDVM. Constit. XVII.

Imp. IVSTINIANVS A. Triboniano quaestori sacri nostri palatii, & exconsule.

X libris antiquis, qui iura Romani nominis continebant, non ignorat tua sublimitas, quanta de mādatis principū legumlatores in suo quoque uolumine conscripserunt. Quia igitur nobis re-parantibus omnem uetustatem iam deperditam ac deminutam, placuit etiā omnibus iudicibus nostris, qui minores uel medias administrationes gerunt, siue inter correctores, siue inter consulares, siue inter spectabiles ordinentur, nō solum codicillos praestare, sed etiā mandata dare, quibus inspectis omnia gubernare laudabiliter possint: ideo librū mandatorum cōposuimus, qui subter per utrāque linguam annexus est, ut detur administratoribus nostris secundū locorum qualitatē, in quibus Romana uel Graeca lingua frequentatur, scire eorum sanctionē, ut nihil ex his audcant praeterire, sed saluberrimas dispositiones nostras obseruantes in perpetuum, nostras prouincias nostroque imperio subiectos gubernare festinent. Illustri igitur autoritas tua, ad quam quaestoria pertinet censura, eadem mādata & in libris legum transcribere, & in sacro laterculo deponi praecipiat, quatenus ex his unā cū codicillis suscipiendis administratores, quemadmodum possint reipublicae subuenire, non ignorent.

In nomine domini Iesu Christi dei nostri.
Imperator Caesar Flavius IVSTINIANVS Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, iustor, triumphator, omni tempore adorabilis Augustus.

QVAMVIS IN generali nostrae pietatis lege omnia iam diuulgata sunt, quibus in administratione prouincia instructos esse cōueniat eos, qui officia suscipiunt, repetentes memoria iusiurandū, quod ob eam causam praestat: nihilominus tamē & tibi modo officiū suscipiēti decentia suggerere necessarium putauimus, secundū quod a reipub. nostrae parentibus adinuentū est, qui proficiscentibus ad officia certa dabant praepcepta (mandata principis ea uocantes) quo ipsos modo prouinciā gubernare cōueniret. Oportet igitur, ut qui pure & sine ulla datione pecuniae officiū suscipis, puras deo & nobis ac legi manus conferues, nullū lucrum neque maius neque minus cōtingas, nullā captiosam & fraudulenter excogitatam contra te, quā per eos, qui circa te futuri sunt, ex omni parte incontaminatū illis ius cōserues. Si mulque operam des, ut primum quidē publica tributa uigilanter exigas, nihil circa fiscum prouidentiae intermitteres: sed requiras, ne qua in parte fiscus detrimētum capiat, & suas illi res undique uindices. quemadmodū enim priuatis hominibus iniuria oppressis succurrimus, ita fiscū quoque inoffensum manere uolumus. Nā si collatores ab omni alia insultatione liberi conseruentur: facile illi quidē & expedire tributa persoluent. & si ea, quibus antea per furta ablatis, tributorū insuper debitores manebant, in tributarias rationes cōferant: facile tributorum nomine debitis liberabuntur. Deinde conueniens est, ut prospicias, ne quā populares in ciuitatibus seditionem inter se moueant, sed undique per ciuitates pax ex eo uigeat, quia in hac etiā parte aequitate subditis nostris conferues, & neque lucri, neque alicuius affectionis causa in alterutram partem concedas. Tertiō studio tibi sit, ut causas cū summa aequitate cognoscas, ac breuius quidē, & maxime quae iulioris cōditionis hominū sunt, sine scripto decidas & iudices, & mutua inter se homines contentione liberes: neque sinas illos ultra ea, quae sacra nostra cōstitutione comprehenduntur, iudicialium expensarum nomine aliquid damni accipere: si modo omnino ut aliquid dent, idonei sunt. alioqui gratis etiam causas cognosces. Neque cōmittes, ut eius prouinciā homines, cui praesides, per socordiam tuam ad hanc aliam uerbem accurrant, nobisque faceffant negotia. Scito namque, quia si quis ueniat, & aditionem nobis faciat, & a nobis interrogatus, si prius & adierit, deinde te dicat adijisse, & quod iustum est, nō impetrasse, & hoc uerum inuenias.

mus: in te indignationem conuertemus. Si quis uero, te non adito, accedere ad hanc regiam urbem præsumpserit: cum summa eum increpatione remitemus, neque responsum illi communicabimus.

Deinde conueniens est, ne eos, qui hinc comitantur, siue magisteriani sint, siue ex quoquoque alio iudicio, permittas subditos nostros superexigere. sed si quis te adeat, tali de re coque stum: persequaris & ipse hoc, & indemnitate illis recuperes. Sed neque si quis cuiusvisq; fori iustitias præstendat (quales esse solent, quæ uel aquæductuum, uel portuum, uel sternendorum iue rum, uel pontium, uel imaginum, uel murorum, uel demolendarum ædium quasi in loco publi co exstructarum, uel quarumvisq; talium rerum causa plerumque ex more prodeunt) damno eum subditos nostros afficere permittas. Neque enim uolumus, ut sub huiusmodi prætextu ali quod illis dispendium inducatur. Ipse quoque in omnibus his prouidebis, ne quid cum dispendio geras. Quod si quis quasi tale aliquid iustus ueniat: ne utiquam illi aduortas animum, nisi faciat nostram pragmaticam formam de his conscriptam ostenderit. quam tu quidem formam tamen si suscipies, nihil tamen ex ea ages, priusquam relatione ad nos facta, alteram de his præceptio nem nostram accipias.

Sed & rerum uictui necessariorum copijs & ciuitatum operibus adhibe bis diligentiam: procuras, ut patres ex ciuilibus pecunijs opera (& maxime necessaria) reficiat, consimiliter & pontium, uiarum, portuum, in quibusvisq; omnino locis prouincie sunt, cui præsidis, muris quoque, curam habebis. In oēs denique res, in quibus aliqua uel fisci uel ciuitatum utilitas uersatur, con silia & actiones tuas reijcies, de quibus his ad nos referes.

Neque item committes, ut priuilegijs apud te utantur malefici: sed unum hoc illis ad salutem proficiat, si ab intentato crimine tamen & undique innoxij ostendantur. Homicidia uero, & adulteria, & raptus uirginum, & aggressuras maleficas cum tanta uehementia persequeris, pœnas delinquentibus secundum nostras leges in ferens, ut paucorum supplicij omnes alios salues.

Maxime autem omnium cohortaris tuos in officio continere, nullam illis potestatem faciens, ut subditos nostros deprædantur cum subditi tuo uideantur imperio, re ipsa in tuam imperij habeant uoluntatem.

Ad id forem quoque, & si quis alius circa te uersatur, studebis bonum uirum assumere, undique innocen tem, & qui salario publico contentus sit. Ac si præter spem eueniat, ut eum fidem tibi (sicut æquum est) non seruare depræhendat: hunc abiges, & altero uteris adfessore, qui & leges & ius inco taminaris tractet manibus.

Et talem prorsus te ipsum omnibus exhibebis publice & pri uatim, ut delinquentibus & circa tributa soluenda indeuotis maximo sis terrori: manifestum uero & mitissimus erga probos & deuotos, quibus paternam impertieris prouidentiam.

Sed neque fidem publicam, siue (ut uolant) securitatis promissiones passim omnibus re mittere, aut in longiora tempora dari oportet, sed causa cognita, & ad modicum temporis, quod triginta dierum interuallum non excedat: ne per hanc occasione controuersiarum, quas ho mines inter se habent, immortales fiant. Quod si eum, cui tale fide publica dedisti, ac uisum aliquis animo aggrediatur: deduces ipsum in ius, datam illi fidem cõseruans. factum quoque ipsum examinabis, salua per omnia fide publica. & si contra ipsum proferenda sit sententia: conde mnabis eum, duorumque alterum ei propones, ut aut datam publicam fidei clare renunciare uellet, & di dicata facere: aut si id non uelit, ut sacris eum locis restituas, & moderate ac cum reuerentia que sacris debetur locis, executionem adhibeas.

Ceterum homicidis, & adulteris, & uirginum raptoribus, & omnibus talia delinquentibus ex sacris locis securitatem non seruabis, sed & in de muerunt, ne ab improbiore talia pateretur, conuenit parcere: cum aliis, tum uero maxime, qui in sacrorum locorum immunitas a lege non iniuriantibus, sed affectis iniuria cõcessa est: neque facili potest, ut uterque, tam qui iniuriam facit, quam qui patitur, ex æquo in sacrosanctorum locorum immunitate fiduciam collocent.

Ipsas uero publicorum tributorum exactiones etiam in sa cris fieri (quatenus tamen decet) procurabis: siquidem ipsarum rationes publicæ & militibus, & pri uatim pro eo, uatis, & ipsis sacris, & uniuersæ denique reipublicæ utiles sunt & necessariae.

Perpetrantes uero tibi in hoc auxilium dei amantissimi ecclesiarum defensores & economi, neminem eorum, a quibus publica per prouinciam exiguntur tributa, exactioni subtrahentes: sed neque com munes, ut uiolenti aut per seditionem aliquid patiantur hi, qui exactioni incumbunt: siuen tes fore, si quid tale perpetraverint, ut de suis facultatibus fisco satisfacere cogantur.

Compelles etiam publicos exactores, ut in apochis suis omnia expriment, quamobrem pellatis eas reddant, nempe quantitatem Zygocephalorum, siue iugorum, siue iugalium, siue quo alio pud Varro nomine ea pro loci uarietate appellantur, tum etiam pro quibus & qualibus ea prædij exigant, ne et alios. item quantitatem datorum, siue in speciebus existant, siue in auro: magna eis multam mite

tas, præterea etiam manus abscissionem, si quod semper in mandatis habuerunt, nunquam uero obseruauerunt, in posterum non omnibus conseruent modis.

Quod si (ut est probabile) ex culationem inueniat, dicentes impossibile esse, ut iugorum quantitatem inserat: tamen si maliciose illos & dolose admodum in hoc agere arbitramur, nihilominus tum nullum exinde damnum uel fi scus uel collatores sentiant. Nam & fiscus absque præiudicio, quævisque sua sunt, percipiet: & qui ea soluunt, auferent ex more fieri solitas de recepto confessiones, nullo alio ulterius ab eis exi gendo. Atque ut amplius aliquid conentur exigere, non tamen ea res impedimento erit, quo minus contributio solito ab eis more soluat, inferaturque ærario. de prioribus certe functionibus certiores reddat gloriosis. nostros præfectos: ipsis etiam censuilibus exade uetera (ut appellant) regesta profer re cogendis, quo magis inde rei cõtrouersia disceptetur. Eoque modo, solutis interim secundum consuetudinem tributis, & absque querela in ærarium illatis: quidquid gloriosis. nostri præfecti inter dissidentes (quantum ad rem controuersam) pronunciauerint, hoc obtineat: necessitate habentibus exactoribus, postquam in ea quaestione ueritas innotuit, ut & ibi Zygocephalo rum, aliorumque omnium quantitatem, prout a nobis iam constitutum est, de recepto confessi onibus inferant.

Non permittes autem neque decurionibus, neque censuilibus, cum uenditiones prædiorum, aut alioqui rerum communium diuisiones celebrantur, & in alias personas transferuntur possessiones: ut peruersitate aliqua utantur, & prædia a ueditoribus ad emptores transferre recu sent: sed coges eos omni modo possessiones transferre, & hoc sine dispendio.

Quod si dixerint mi nus esse emptores idoneos, & ideo ius possessionis se non transcribere. examina bis hoc absque ullo dispendio. & siquidem idonei sint emptores: adiges tributis exigendis præpositos, ut oibus mo dis & sine ullo dispendio possessionem transferant. Si autem reuera ipsos non admodum idoneos dep hendas: coges ipsos ueditores, ut hoc ipsum apud acta, profiteantur, ut suo periculo in eos, quibus uendiderunt, publicorum tributorum fiat translatio: id, quod inter plerumque Orientis gentes fa ctum scimus. Ira enim neque si fiscus oblaedatur, & publica tributa a possessoribus inferantur, ut non alij quidem possessores, alij uero sint collatores. maxime enim conuenit, ut contributiones ad possessores referantur, non autem ad eos, qui ipsa prædia neque detinent, neque possident.

Illud etiam scire te uolumus, quod si quando ad alia te loca proficisci iubemus: conueniat, ut contentus ijs, quæ largiuntur ex publico, non gratis sumptus facias, neque subditos nostros atteras: sed ex quibus in prouincia tua constitutus sumptus faceres, ex ijs etiam ad alia proficiscens loca faci as. neque collatores angarijs atteras, uel tu, uel obsecundans tibi cohors: sed proprijs iumentis, proprio ite sumptu professionem facias. Eodem hoc obseruando, & si prouincie tuæ termi nos non excedas, sed necessaria aliqua de causa, prouincie tuæ ciuitates plures. Siquidem ne præ fides per ciuitates prouincie, quæ regunt, quos uocare solent iurarios, constituant: etiam spectabi les, aut clarissimi, aut correctores sint: oibus prohibemus modis. Sed neque si milites te sequantur, permittes, ut gratis & aliter sumptus faciant, quæ de suis annonis. Quod si non egerint, sed ex col latorum sportulis sumptus fecerint, & angarias perceperint: quidquid damni subditis per illos ir rogatum est, id omne ex ipsorum annonis exactum, tuo periculo conseruabis ijs, qui damnum sen serunt.

Enim uero neque per causam religionum, & inquisitionis hæreses alicui prouin ciam deprædari, aut alioqui eius generis iussionem per prouinciam, cui præsidis, tractari si nes. Quin potius prouidebis, prout dignitas & utilitas reipublicæ postulat, ut & talia peruesti ges, neque aliquid occasione religionum contra nostras iussiones admitti patiaris. Si uero canonice sit, quod queritur: una cum metropolitano prouincie hoc disponat, & decernat, siue ipse dubitet, siue alij quidam: de quibus causa deo amabilem & docibilem terminum, qui decernat, & orthodoxam custodiat fidem, & in demum pro auri fidalibus, & nostros subiectos seruet inuolatos.

Oportet autem omnino & huius te rei pro uidentiam gerere, ut si quis pœna dignus esse uideatur, ne sumpto de illo supplicio, bona eius at ringas, sed ad progeniem eius, & legem, legeque introductum ordinem deferri ea patiaris. nam non bona, sed bonorum possessores delinquant. Sed qui eum ordinem subuertunt, illi pœna quidem di gnos dimittunt, bonaque eorum auferunt: alios uero, quos ad illorum forte successione iex uoca bat, in illorum locum obiciunt supplicio.

Iniusta quoque patrocina, quæ passim per no stras fieri prouincias discimus, omni animaduersionis genere persequere: nemini facta copia, ut aliorum uitas pacis mercede subuertat, ut nullo iure ad se pertinentia prædia sibi uindicer, ut patrocini ad aliorum læsionem profiteatur, ut in fraudem fisci uires suas opponat, neque tibi cu ra sit, cuius cuius freti dominio hæc perpetrent. sufficiet enim per oia tibi ad absolutam poten tia legis uigor & imperatoria maiestatis fauor.

Sed & eos, qui alienos ad se colonos re cipiunt, male oderis, compellesque euestigio mala fide susceptos restituere: ita quidem, ut si pro lixo

lixo admodum tempore inobedientes permaneant: illorum prædij omnem depauperationem, quæ exinde in provincia existit, imponas. Quod si in alijs provincijs coloni consistere dicantur: publicis litteris uteris ad illarum provinciarum moderatores, ut hi ipsi fugitivi coloni, uel confessi, uel depræhensi, dominis restituantur, reducanturque in provinciam, cui præsidet: & hi, qui dicto non obtemperant, uehementius tententur depauperatorum adiectione. Conueniens enim est, ut qui talibus rebus deditus est, quidquid exinde absurditatis aut detrimenti aliorum rebus accedit, id ipse in suis facultatibus experiatur: quo magis inferiore fortuna factus intelligat, quanti constet, alijs iniuriæ & male facere. Atque hoc ages, siue ipsi per provinciam prædia possideant, siue prædiorum ad alios pertinentium procuracione gerant. Nam & eos, qui ipsi possident, ea tantum tenere oportet, quæ lex eis tribuit: & eos, qui aliena procurant, his tantum præpositos putare, quæ per locationem sibi, aut alio modo legitimo tradita sunt: alienis uero abstinerere, neque dum alijs procurant, alios offendere, & impij sibi exinde lucrum acquirere.

His etiam, qui tabulas alienis prædijs, aut officinis in urbibus affigere, suarumque noia miscere ausi fuerint, usque adeo id factum periculosum constitues, ut cognoscant, quod qui talia peperant, suam ipsorum substantiam fisco adsignent. Si quis enim, quæ soli maiestati imperatoris & fisco cõceduntur, conetur subripere: is in suis primis rebus periculum sentiat, impositisque rebus illius publicis titulis, statuatur alijs in exemplum continentiae, qui quidem si eodem improbitatis genere impliciti fuerint, cõsimilibus & ipsi poenis erunt obnoxij. Hæc igitur omnia obseruabis, nostri erga te propositi ac sententiae conscius, qualis futura sit, si quid delinquas: qualis ite, si probe te gesseris, & per omnia leges mandataque nostra secutus fueris.

Simul ac uero provinciam ingressus fueris: conuocatis omnibus in metropoli consuetis, nempe deo amabili episcopo, & uenerabili clero, ac nobilioribus ciuitatis, sacra hæc nostra mandata apud actorum monumenta insinuabis, neque non eorum exemplum publice propones non tantum in metropoli, sed etiam in alias puincia ciuitates ea per cohortales tuos (absque tamē dispendio) mittens: ut omnes cognoscant, quibus cõditionibus magistratum susceperis, respiciantque, in hæc obserues, & nostro dignum te ostendas iudicio. Hæc si obserues: efficiet, ut hic apud te magistratus in longiora tempora & maiore cum laude resideat. Præter cætera uero neque minus quæquam uti permittes, qui de numero militum non sit. Hæc deo te, & legibus, & nobis charum constituent. Sed & si quis eorum, qui aliquando in ampla hac urbe publicos tumultus cõcitauerunt, uel solus, uel cum alijs fugere, uersarique in ea provincia, cui præsidet, conetur: reuocabis & illud ad sollicitudinem tuam, ut hunc ipsum peruestiges: quæ in ea causa incidunt, sunt, cum diligentia examines: in loco ipsum tuto constituas: de eo huc renuncies, an ex illis sit personis, quæ tam diu quæsitæ fuerunt: & ad aliam hanc urbem deducas, ut eas poenas sustineat, quas lex in talibus inferri præcepit.

VT SI PLURES FILII NON SINT, QVAM QVATV

or, legitima portio censeatur triens: si ultra quatuor, semis. Et ut naturales liberi, nulla existente prole legitima, una cum matre ab intestato sextantem accipiant. Et ut collatio tam ex testamento, quam ab intestato competat, nisi expressis uerbis testator id prohibeat. Et de diuisione honorum in liberos facta a parentibus, & de eo, qui proprium chirographum inficiatur, deque alijs capitulis. Constit. XVIII.

Imp. IVSTINIANVS Ioanni gloriosissimo, prefecto sacrorum per Orientem prætoriorum, iterum exconsule & patricio.

Amet si multa iam in ampla hac & præclare (ut ita quis dicat) a deo constituta Romanorum scilicet republica de testamentis summo cum studio elaborata sunt, omnesque legum codices talibus pleni existunt, neque ista ueteres tantum consulti aut prudentis. principum maiestas descripserunt, sed etiam a nobis non minus, quam a decessoribus nostris, multæ ea de re sanctiones promulgatæ sunt: semper tamen in animo cogitantes de deo, quo magis & eiusmodi esse uideamur, qui ei placere debeamus, & dignum collatis eius in nos beneficijs specimen edamus: usque conamur adinuenire aliquid, quod & naturæ consentaneum sit, & priora ad meliorem statum reducat.

Ac saepe numero

numero alias admiratio nos tenuit, quare definierint, ut legitimis & gratis liberis, a quibus gratiam obtinent parentes, si id relinquatur, quod modo etiam debitum uocant, necessario quadrans tantum relinqueretur, quod uero superest, in parentum positum esset arbitrio: & cognati qui dem ac extranei, & cum libertate serui omnia perciperent, liberi uero etsi multi existant, etsi in nullo parentes offenderint, pudore suffunderentur: & solum diuiderent quadrantem, etsi decem forte aut plures sint, pauperesque essent præditiis, quoad uixit, patris filij. Tandem ista nos mouerunt, ut & legem corrigeremus, & ne semper eam cum pudore intueremur, taliter modo determinarem. Ut siquidem unum, duosue, aut tres, aut quatuor filios pater materue habeat: non quadrantem illis solum relinquat, sed tertiam totius substantiæ partem, hoc est quatuor uncias, quæ mensura usque ad prædictum numerum determinata sit. Si uero ultra quatuor filios habeat: dimidia totius substantiæ partem eis relinquat, hoc est semissem: ut omnino quod debetur, siue triens forte, siue semis sit, ex æquo diuidatur in singulos, neque sub iniuria rerum circumstantia (potest enim fieri, ut inde contra alios oriatur iniuria, his quidem meliora, illis uero deteriora percipientibus) sed per omnia id, quod cuique eo nomine cõpetit, æquale sit, tam qualitate, quam quantitate, siue quis id ipsum per modum institutionis, siue (de quo idem beffe aut semisse, quæ adhuc habet, quoad usque uelit, liberalem esse, siue in liberos suos, siue etiam in aliquos extraneos: & natura prius, quo decet modo, curata, tum demum ad liberalitatem in extraneos exercendam deuenire. Hoc eodem obtinente in omnibus omnino personis, quibus olim quadrantis nomine de inofficioso querela legibus attributa fuit. Excipiantur autem nobis lex, quæ nuper de decurionibus tulimus, quæ decurionum filijs, aut quæ decurionibus nupserunt, filiabus omnino uult dodrantem dari, reliquo quadrante suo arbitratu a parente disponendo. Omnibus alijs legibus de inofficioso querela positis, & maxime nostris, in suo robore cõseruandis, tam de ingratissimis liberis, quam de his, qui tales non sunt: sola dempra quantitate legitima, quæ in præfenti secundum omnes propositos terminos adauximus.

PROHIBEMVS autem & onerosum illud, quod tamen ex lege uelamentum habet, tamen in intolerabilem incidit crudelitatem & amarulentiam. Nouimus enim quædam testamenta, in quibus defuncti non paterne, neque ut uiros decuit, sed nimis mollioriter & dissolute hæredes instituerunt. Siquidem uxoribus omnem bonorum suorum usumfructum, filijs nudam proprietatem reliquerunt. Quapropter arbitramur huiusmodi testamenti ea esse uoluntatem & intentionem, ut filijs forte fame pereuntibus, uxor quoque proprietatem præteriret. Unde enim medio exhibeantur tempore, & quotidianum habeant uictum, si ex iure, quod uxori (forte etiam absque ratione) relictum est, nihil illis accedat: aut quis eorum exhibitionem in singulos usque dies suscipiat?

Non licebit igitur de cætero ulli omnino, qui liberos habet, tale quid facere: sed omnino legitimæ portionis, quæ modo designauimus, usumfructum cum proprietate relinquat: si filiorum, qui non statim fame moriantur, sed habeant, unde uiuant, pater appellari uelit. Atque hæc oia dicimus non tantum de patre, sed & de matre, & auctore, & proauctore, & quæ cuique adiunguntur quid de cætero in nepotibus aut pronepotibus, qui sui & iure potestatis testatori subiecti non sunt, obseruando: ut minus habeant triente, quæ illorum pareribus, si superfuissent, relinqueret testatores oportebat. Neque enim amplius excipimus nepotes ex filio, qui per patrem auctorem agnoscuntur: ut illi quidem integram eam partem accipiant, quam superstes eorum pater accepisset: hi uero nepotes, qui per mediam filiam ab auctore, aut ab auia uel paterna uel materna descendunt, minus triente accipiant: sed unum eundemque ordinem in omnibus nepotibus & pronepotibus constituimus, non reputantes in hoc casu feminam masculo deteriore. Neque enim masculus ipse per se, neque femina sola ad procreationem liberorum sufficit: sed quemadmodum utrumque deus ad generationis ministerium coniunxit, ita & nos eandem utrique æqualitatem cõseruamus.

Sed neque hac tantum fini legem statuimus. eadem enim dicimus in illis quoque filijs, qui ex legitimis procreati sunt nuptijs, tamen si dotes nuptias cõsecutæ non sunt, sed sola inter contrahentes indubitata & manifesta intercessit affectio, quæ filijs dedit, ut ius suorum obtineant, nam dotem quidam ad effectum deducunt nuptiarum, nuptias uero constituunt non dotes, sed mutua cohabitantiu affectio. Eadem hæc obtineant etiam in ijs, qui constituta postmodum dote, ex posteriore affectione secundum nostras constitutiones nati sunt legitimi. Et ita se habeat lex in prole legitima.

CONSIDEREMVS autem aliquid ad solam naturam clemens, multa namque mole sunt nobis semper, præterque crebre, et stantes filij, et semper equidem clemens aliquid definimus. Sed quia, cum hoc non

f iij lego

inficiatus fuerat, iura ad se pertinentia habeat, ea proponat, & legis ac iuris beneficiū obtineat: poena in sola translatione possessionis consistente. Hæc de successionibus, & collationibus, & bonorū diuisionibus, & litigantium securitate, de quibus eo, ut litium multitudinem minueremus, à nobis inuenta sunt & sancita, omnique reliquo obtinebunt tempore, quo magis de successionum ratione teneant, & collationes non ignorent, neque circa bonorum diuisiones dissideant, neque temere ad scripturarū suarum inficiationes prosiliant improbitatis cupidi, neque numeratā pecuniam abneget, cum postea solutione facta usuri sint, neque res negēt earū esse personarū, ex quibus ad se peruenit detentio: sed moderationis, simul & æqui boni, ac ueritatis amatores se perhibentes, moderato itē potiātur iuris effectu. **PORRO AVTEM** quod improbe à plerisque de certis nostris dubitatum est constitutionibus, per quod multas agitarum lites, cum iustum sit, ne amplius in quæstione deuocet, præsentī legi annectimus. Ex quo enim nos constituimus, ut si quis cum humaniter ad mulierē adiecisset oculos, eaque sine dotalibus instrumentis in domesticā cōsuetudinē assumpta, filios inde suscepisset, postea ad maritalem affectionem effundens, eiusmodi instrumenta conscripisset, generassetque filios, non solum post ea, sed etiā ante ea nati filij liberi existerent: & propter uehementē cauillantium & maligne interpretantiū uersutiam aliam quoque constitutionem descripsimus, quæ ipsa uelimus obtinere, & si alteri post dotalia instrumenta filij nati non sint, aut nati mortē obierint: quidam etiam alia nullam recipientia controuersiam inuenerunt, nempe eadem hæc obtinere & in ijs, qui libertabus cohabitent: quanquam si recte oculos in nostrum intendissent scriptum, deprehendissent utique iam etiam hoc legibus expressum esse. si enim cum libertabus nuptiæ in uniuersum prohiberi non sunt: id ante erat manifestum, quod & in illis hæc obtinere uoluimus. Veruntamen (quoniam omnino ea res in dubitationem peruenit) statuimus, si quis cum legitimam uxorem non haberet, bene erga ancillam suam affectus, ex ea in seruitute constituta filios susceperit, posteaque ancillam cum filiis libertate donauerit, neque non aureorum anulorum & restitutorū natalium ius eis impetrauerit, & nuptias conscripserit dotalibus instrumentis confirmauerit, & post ea nascantur filij, aut etiam non nascantur, utrumque constitutionis nostræ casum complectamur: sit & uxor legitima, & filij in potestate ac sui, & parenti ab intestato hæredes. loquimur autem de ijs, qui ante dotalia instrumenta nati sunt: his obseruationibus, quibus ad ingenuitatem prædicto modo perueniunt, & deinde dotalium instrumentorū confectione ius legitimorum filiorum illis præbente. Quæ igitur prælate nobis & religiose placuerunt, utque minus negotiorum subditi nostri haberent, inuenta sunt: ea per omnes gentes, quibus præest, proprijs iussionibus excellentia tua mandata faciat: quomagus cognoscant, quod ex omnibus, per quas quotidie deus aliquid nostris apponit sceptra, nulla tam magna cura sit, quæ nos auocet, ne de ipsorum cōmodis sollicitudinem & providentiam geramus. Dat. Kal. Maij. Constantinop. post consulatū Belisarij V. C.

DE FILIIS ANTE DOTALIA INSTRUMENTA natis. Constit. XIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

Pervenit ad nos, ineptam plerisque dubitationē incidisse, nempe an ea, quæ à nobis de filiis ante dotalium instrumentorū confectionē natis, dotalibus postmodum instrumentis compositis, sancita sunt, pertineant etiam retro ad easque constitutiones, quæ nondum uel iudicis sententia uel transactione decisæ sunt: & quid nobis, cum per partes leges ferremus, in prima cōstitutione, quæ de his lata est, expresse memorantibus, ut siue superessent illis patres, siue mortui essent, nondum tamen id quæstionum genus uel iudicis sententia uel transactione finem accepisset, omnino ita iudicaretur, quemadmodum lex nostra præcipit. quam deinde suppletes, alteram quoque legem tulimus, eadem obtinere sancientes, ut & si post dotalia instrumenta filij non nascantur, aut nati moriantur, nihilominus tamen & hi, qui ante dotalia instrumenta nati sint, habeantur legitimi. consimiliterque in hac nostra secunda cōstitutione apposuimus, ut ea legislatio etiam ad præterita referatur tempora: exceptis illis speciebus, quas aut iudicialis sententia aut

transactio composuit. Ex quo uero post hæc nostras leges tam claras temerario quidam cōfiliio maliciose nostram interpretationem præsumperunt: coacti sumus & tertiā cōstitutionē describere, per quam iussimus, ut tametsi is, qui legitimā habuit uxorem, & ex ea liberos, deinde ea mortua, aut matrimonio per diuortium soluto, ex aliqua filios suscipiat, qui cum nuptiæ interdictæ non sunt, postquam natos filios dotalia in ipsam instrumenta componat: nihilominus & hi, qui ad eū illi modū procreant filij, legitimi existant. In qua nostra cōstitutione quoniam expressis uerbis non adiecimus, ut de talibus lata sanctio æque & in illis obtineat, quorum patres adhuc supersint, aut si mortui sunt, contentiones nondum uel iudiciali sententia uel amicorum interuentu sopitæ sint: inde quidam in eam uenerunt opinionem, ut putarent nolle nos ea, quæ memoratis comprehenduntur sanctionibus de his, qui ante dotalium instrumentorū confectionem nati sunt filij, ualere itē in illis, qui ante hanc cōstitutionem iam essent in lucē editi: præfertim cum ea pars, quæ hoc concernit, in prima & secundæ cōstitutione posita, à nobis in Codicis cōpositione detracta fuerit. Quod per se absurde rationi non apposuius. Si quidē enim per partes descripsissemus sanctiones: necessariū fuisset forte assumere tale aliquid, quod retro ad ea, quæ legem præcessissent, respiceret. cū uero in Codice nostro nomine præfulgentem omnes ad unam leges coaceruarentur: merito id genus clausulas detrahi præcepimus, ne in libris superflua describeretur multitudo. In tertia uero cōstitutione propterea de temporibus nihil adiecimus, quod omnibus manifestum sit, ea, quæ per interpretationem apponuntur, in illis obtinere debere, in quibus etiam interpretatis legebis locus sit. Quia tamen omnino existerunt quidam, qui in re tam manifesta uel ambigere conentur, uel errent: adiecimus & hanc legem, sancientes, ut relata à nobis in tribus prædictis cōstitutionibus sanctio in iisdē ualeat, quæ in prima à nobis lata cōstitutione expressis uerbis adscripsimus: hoc est ut siue superesset talium filiorum patres, siue mortē obisset, nondum tamen controuersa in hac specie uel sententia, uel transactione finem accipere contingat, secundum hoc sub leges à nobis positas deducantur: exceptis illis speciebus, quæ ante igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem, ea studeat excellentia tua omnibus manifesta facere. Dat. XV. Kal. Augusti. Constantinop. post consulatū Belisarij V. C.

DE OFFICIIS, QUÆ MINISTRANT IN SACRIS appellationibus. Constit. XX.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

Quamuis iam sacram de appellationibus legē tulimus, quæ differit, quem in eis modum obseruari, item unde & ad quos appellationes deferri conueniat, quæ etiam ad excellentiam tuā simul & gloriosiss. nostrum quæstorem emisimus: magna tamen inter officia, quæ illis ministrant, postea oborta est controuersia: his quidem, qui in sacro epistolarum scrinio consistunt, in spectabilium Vicariorum causis ministeriū sibi uindicantibus: illis uero, qui throno excellentiæ tuæ seruiunt, si significantibus maxima se affici iniuria, si mutata specie, non item soli appellationibus, quæ à clariss. prouinciarum præsidibus ad tuum solummodo forum deuoluuntur, ministrent, quem admodum prius in more fuit, cum & ipse in sacro cognoscebas auditorio, & cohors tua appareret. Ac propter ipsam spectabiliū speciem in habitu sacri auditorij mora controuersia, excellentiæ tuæ & gloriosiss. quæstore tam his, qui ex sacris scrinijs appellationibus ministrant, quam illis, qui sunt de cohorte throni tui, congregatis: postremo causa ad certam formā redacta est, quæ batur: sed & iā inde, ex quo Paphlagonia & Honorias, diuisæ prius in præsidēs duos, in unū & eundē concesserunt magistratū, qui Prætoris nomen suscepit: ea nobis species citra controuersia ad tuā uidebatur pertinere iurisdictionē. Idemque hoc de duobus quoque Pontis, hoc est Helenoponto & ponto Polemoniaco. Nam cum & illic duobus antea præsidibus cōstitutis, nunc autem uno moderatore facto, qui & ipse spectabilium dignitate decoratus est, eadē rursus

sus euenierint: in tuum solummodo forum causas exinde appellationum deuolui æquid fuit, nempe secundum præscriptum constitutionis de appellationibus. Complacuit igitur tam his, qui utriusque magistratui apparent, quam etiam uobis utrisque (uisa est insuper & nobis præclare res inter uos composita) ut sola cohors excellentiæ tuæ talibus ministraret appellationibus, quemadmodum prius quoque solebat, & si in habitu dicantur sacri auditorij, & adit gloriosiss. noster quæstor, actusque participet. Enimuero & primæ Cappadociæ rector, qui prius ad tuam solummodo spectabat iurisdictionem, undeque appellationum causa deuoluebatur, quantæ nunc in spectabilis proconsulis speciem mutatus est: nihilominus conuenit, si ab eo magistratu appellatio recipiatur, appellationisque causa transmittatur huc, ut secundum constitutionem nostram in habitu sacri auditorij à persequentibus appellatione decerneretur, præsentem & in cognitionem causæ adhibito etiam gloriosiss. nostro quæstore, sola quoque cohorte tua ministrante, quandoquidem & prius hoc in more positum fuit. Tam & si enim spectabilis comes rerum priuatarum admittus est ei magistratui: tamen neque prius multæ apud ipsum causæ agitabantur, neque ex eius foro ulla penè deuoluebatur huc appellatio. Neque quia rerum Tamiacarum siue fisci administratione alijs quibusdā hoc tempore commisimus: propterea throno tuo debet aliquid decedere, sed consimiliter in his etiam causis, quæ huc deferunt, sola cohors tua appareat. Idem hoc & in proconsule Armeniæ, ex quo cū antea ordinariū eum magistratum fecissemus, modo ad speciem usque proconsulis, nihil ei apponentes, traduximus. Nam & in causis exinde transmissis sola excellentiæ tuæ cohors apparebit: tam causa in habitu sacri (uti diximus) auditorij agitata, quam apud ambos uos examinata: & nihilominus in eo negotio cohorte tua apparitura faciente, quo modo & prius solebat, cum ordinarij tantum (ut uocabatur) magistratus speciem habebat, in maiorem ordinem nondum receptus. Quoniam uero & Lycaoniam, & Pisidiam, & Isauriam, sub præsidibus antea collocatas, & ad thronum tuū appellationes transmittentes, contigit nunc Prætorum dignitate adornari (quantū illi quodammodo cohors quoque militaris admitti esse uideatur) siquidem in unaquaque harum prouinciarum prius etiam Dux erat) necessarium nobis propter hanc inuolutionem uisum est, tam soli throno tuo & gloriosiss. quæstori appellationū attribueret examinationem, quam etiā humanitatis intuitu ministerium in his, quæ uo nomine aguntur, cohorti tuæ permittere. Vnde siue antea tale quid factum est, siue etiam postea fiat: ut eadem cohors appareat, sancimus.

Insuper quoniam duo profus erant magistratus, tam comitis Orientis, quam præsidis ipsius primæ Syriæ, & appellationes quidem ciuilibus huius magistratus ad tuū deferrebantur thronum, sola apparente cohorte tua: ipsæ uero comitis Orientis (utpote spectabilis) in habitu sacrorū auditoriorū tam ad thronum tuū quam ad gloriosiss. quæstorem deueniebant, solis his, qui in sacris consistunt scrinijs, apparentibus: præclare nos facturos arbitrati sumus (quantum ad hanc partem) si commune in hoc magistratu ministerium assignaremus tam his, qui in scrinio sacrarum epistolarum consistunt, quam qui de cohorte tuæ excellentiæ. Innouatio sanè in duobus olim Vicarijs Pontici & Asiatici tractus facta, qua uterque in unicæ prouinciæ (nempe Galatiæ & Phrygiæ Patricianæ) administrationem transiit, perueniat quidem ad excellentiam tuam simul & gloriosiss. quæstorem, solum uero ministerium excipiat cohortis throni tui. Sed & illud sancimus, ut in his magistratibus, qui à nobis modo inuenti sunt, quique ueterem formam mutarunt, siue per se pro natura sui magistratus, siue ex nostra delegatione iudicent: eadem forma obseruetur, & ut sola excellentiæ tuæ cohors in hoc etiam casu ministraret sancimus.

Consimiliter siue ex delegatione, siue ex iudicij natura appellatio recurrat: ut excellentiæ tuæ cohors appellationibus ministerium præbeat, sancimus: siue ex nostra delegatione, nihilominus & ipsa tuæ erit cohortis. In quibus uero casibus commune diximus fore ministerium tam cohortis tuæ, quam eorum, qui ex sacris sunt scrinijs: ex æquo communio nem conseruamus, siue ex delegatione, siue pro instituto & natura iudicij procedat examinatio. In illis certe causis, quas non spectabiles iudices, sed patroni tantum causarum iudicant, à quibus causæ appellationum deferrebantur tam ad thronum tuum, quam etiam ad gloriosiss. nostrum quæstorem, deuotis libellis ministeriū eis præbentibus: quoniam nihil penitus innouatum est, ueterem obseruamus formam: quemadmodum & in omnibus alijs, quæ innouata non sunt, uetera in illis ministeria manere constituimus, nulla nouitate facienda. Superueniens enim innouatio ministerij quoque formam demonstrabit, utcumque aliter faciendum erit. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem, ea studeat excellentia tua effectui & fini tradere.

De

DE ARMENIIS, VT ET IPSI PER OMNIA ROMANAS sequantur leges. Constit. XXI.

Imp. IVSTINIANVS A. Acacio magnificiss. proconsuli Armeniæ.

Vpientes, ut Armeniorū prouincia perfecte bonis regatur legibus, neque in ullo à reliqua differat republica: prioribus sublaris nominibus, Romanis eam magistratibus adornauius: ut Romano uteretur habitu, assuecimus: ut demum alia apud ipsos leges non essent, quam quas Romanas nominant, constituimus. Proinde scripta etiam lege illud, quod perperā apud eos delinquitur, corrigendum putauimus: ne scilicet more Barbarico parentum, & fratrum, & reliqui generis succedant, aut ab ijs, quibus cum consuetudinem habitare sunt, redimantur, id quod multo etiam magis barbarice in hunc usque diem moribus apud ipsos comprobatum est: non ipsis tantum ista ferino more opinantibus, sed & alijs gentibus ita dehonestantibus naturā, se xumque scemineum contumelia afficientibus, quasi non & ipse à deo creatus sit, aut generationi aliquid conbeat.

Sancimus igitur per hanc sacram legem, ut & apud Armenios occasione successi onis sceminarum eadem obtineant, quæ & apud nos, neque ulla sit inter marem & sceminam differentia: sed qua quidem forma inter nostros constitutum est, ut parentibus, hoc est patri, matri auctore, remotionibusque, item posteris, hoc est filio, filia succedat, & uicissim ipsis quoque succedat: ita & apud ipsos sit, neque Armenicæ leges à Romanis differant. Nam si de nostra sunt republica, si seruiunt ex æquo nobis cū cæteris gentibus, si omnibus nostris perfruuntur: nūquid solæ apud ipsos scemina à nobis introducta expellerent æqualitate? Sed in patri apud omnes obseruatio de lege nostra, siue quas ex ueterū libris collegimus, & in nostris institutionibus & Digestis ordinauimus, siue quæ ex imperatoria sanctione, tam priorū principū, quam nostra, subscriptæ sunt. Quapropter omnia hæc, ex initijs præsentis quæte decimæ indictionis & ipsius, qua hanc conscribimus legem, sumpto principio, in omne æuū ualere sancimus. Vetera enim curiosius perquirere, & ad præterita iam tempora recurrere: confusio potius, quam legisationis est. Sed (ut diximus) iam inde à temporibus præsentis decimæ decimæ indictionis & ipsius, in omne reliquum tempus, ipsæ quidem successiones similes sunt: ijs, quæ quacumque ex causa ad successionem pertinent, æqualiter tam inter mulieres, quam etiam uiros de cætero obseruandis. quod uero iam ante existit, id uniuersum in priore forma manere sinimus, siue in ijs factū est prædictis, quæ princeps olim generis familiæ suæ adscripsit, siue in alijs: nullā habentibus cōmunionē scemineis personis in his prædictis, quæ in iure genearchica, hoc est à principe olim generis familiæ suæ adscripta laudat, aut successioibus, quæ usque ad decimā tertiam indictionē & ipsam obuenerunt. sed à prædicto tempore, hoc est à decima quarta indictione, ualere ea, quæ à nobis constituta sunt, sancimus. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc exprimuntur legem, ea tam magnificentia tua, quam qui post ipsam eundem magistratum suscepturi sunt, in perpetuum obseruare studento.

DE HIS, QUI NVPTIAS ITERANT. Constit. XXII.

Idem Imp. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfectori, iterum exconsule & patricio.

VLtæ quidem ac uariæ iam leges à nobis prolatae sunt, quæ singulatim ea, quæ ante legibus expressa aut à nobis constituta, parū se recte habere uidebantur, in meliorem uiam deducūt, instituuntque subditos, quo eos deinceps pacto uitam agere deceat. Quod uero in præsentia molimur, lex noua est, quæ rem omnium præstantissimam in competentem cogit ordinem. Nam si nuptiæ tantū in se maiestatis habent, ut humano generi quadam ueluti arte conquisitam immortalitatem inducere uideantur, & profapæ filiorum procreatione renouatæ in perpetuum durant: deo quoad eius fieri potest, pro singulari erga homines amore, gratuito naturæ nostræ nescio quid immortale largiente: merito nobis præter cætera studio esse debent, quæ concernunt nuptias.

g ij Reliqua

Reliquæ enim iuris partes neque omnibus omnino hominibus, neque rebus, neque temporibus quædrant. quidquid uero circa nuptias studij infumit, id ad uniuersum (penè dixerimus) humanum genus pertinet, cuius etiā solūmodo interuentu reparatur, & maiore, quā cetera, sollicitudine suscipiendum est. Vetustas planè non admodum circa primas aut secundas elaborauit nuptias, sed tamen patribus, & matribus, nullo exinde adempto lucro, ex æq̃ licebat uel ad plures deuenire nuptias, & negotium prorsus erat in simplicitate positum. Iam inde uero à temporibus maioris Theodosij amplior quædam earum rerum subtiliter & artificiose explicandarum cura exstitit, donec ordine per Imperatores obambulans, ad Leonem piæ memoriæ peruenit, qui & ipse de his generose, & ut talem uirum decuit, magna ex parte sancit. Nos etiā cum constitutionum Codicem componeremus, tametsi multa alia de his præterea definiuimus, tamē cum hoc tempore rem ipsam pleniorē consilio perlustraremus, è re fore putauimus, si ex his quæpiam non solum ab alijs, sed etiā à nobis ipsis sancita, corrigemus. Neque enim si his, quæ uel ipsi prius diximus, rectius aliquid cōmunicamus: pudet nos in legem id cōijcere, & per nos ipsos competentem prioribus correctionē adferre potius, quā expectare, dum ab alijs lex corrigatur.

DVO IGITUR huic præfanda sunt legi. Primum illud, ut omnia quidem, quæ superioribus sancita sunt temporibus, siue à nobis, siue à nostris decessoribus, suis quæque temporibus obtineant, non recipientia in se ullā ex hac lege inuolutionem, sed in proprijs ualitura, inque usu reipublicæ seruanda, suos ex iam positis legibus euentus expectent, nihil cū præsentē lege communionis habitura. hæc uero lex iam inde in omnibus futuris ualeat casibus, & in omnibus post hoc tempus contrahendis nuptijs, siue primis, siue secundis, siue reliquo numero secuturis, siue lucris nuptialibus, siue successione delatis à liberis. Quod enim præterijt, scriptis relinquitur legibus: futurum uero per præsentem munimus legem. Vnde siue primæ, siue secundæ interuenerint nuptiæ, siue parentibus filiorum ex prioribus susceptorum nuptijs successiones, siue lucra ex dotibus, aut ante nuptias donationibus, aut alia ex causa deferant, siue ex secundis nuptijs existant, siue illi, siue non existant: in præcedentibus hæc obseruentur secundum sua quæque tempora, & iuri, quā mulieres antiqua persequatur legislatione, siue ad secundas accesserint nuptias, siue ad primas restiterint, siue filijs successerint, siue omnino aliquid eorum egerint, quæ prioribus consentanea sunt legibus. Neque enim iure eos, qui illis freti ita contraxerunt, quisquam crimen uocauerit, quod non & futurum præuiderint, omnibusque modis diffidentes ei, quod exstabat, quodque publice in usu habebatur, nodum natum formidauerint. Vnde omnia illa qui sem suum etiamnum teneant ordinem, reliquū uero tempus, in omnibus post euentum casibus, omnia in unam hanc posita & collecta legem respiciat, quæ in futuris (ut dictum est) nuptijs obtinere conuenit.

Atque hoc primum huic præfatum sit legi. Secundum illud, ut omnia, quæcunque ab hodierno die testator disponat (siue uir existat, siue mulier) si firmatam habeant. Sanciat enim quisque in rebus suis, ut dignū est, & pro lege uoluntas eius esto: quemadmodum nobis lex etiā omnium uetustissima, & quæ prima ferè Romanis constituit rempublicam, nempe duodecim tabularum, uetere & patria lingua his penè utens uerbis, inquit, VTI LEGASSIT QVISQUE DE RE SUA, ITA IUS ESTO: nemini facta potestate, ut in rebus alienis aliquid præter illius uoluntatem disponat, neque si faciam impetret formam, aut quidquam omnium.

Quod si testator nihil dicat aut disponat, quod positum iam ante & ualentibus legibus cōprehensum sit, neque itē ordinet, quod generalibus legibus repugnet: tunc hæc nobis lex locum habeat, quæ (quantum homini possibile) omnia complectitur, & breuiter percurrit ea, quæ in prioribus sunt nuptijs, corrigens etiā quæ de secundis nuptijs, de successione, de solutionibus nuptiarum, tam ex morte, quā diuortio in quæstionem solent incidere, quæ item ante tēpus luctus, quæ post ipsum licere gerunt: uniuersum denique hunc tractatum continuat, & legislationem coeptam quidem olim, per centum autem adeo & quinquaginta quinque annos crebrius agitatam, & per partes collectam, neque non ut paulatim sibi ipsi colligaretur, & magna ex parte confusa conglutinetur, & corrigeretur, semper quodammodo indigentem, perpurgatam & undique sibi ipsi consonam ostendit.

MATRIMONIUM itaque mutua constituit affectio, quæ dotalium instrumentorum ac cessione non semper opus habet. simulque ac semel coijt, siue nuda cōiugali affectiōe, siue etiā oblatione dotis & donationis propter nuptias: ut rursus omnino consequatur solutio, uel innoxia, uel pœnalis, necesse est: quandoquidem eorum, quæ homines concomitantur, quidquid ligatum & nexum est, idem & solubile est. Ut autem & sine dotalibus instrumentis matrimonium solutum pœna cōsequatur, id nos primi adinuenimus.

Diffoluantur matrimonia

trmonia, dum qui contraxerunt, adhuc uiuunt, partim consentiente utraque parte, de quibus nihil hic dicendum est, partim causam, si ut utriusque placuit, gubernantibus: partim rationabili quodam prætextu, quod quidem & bona gratia uocatur: partim absque ulla causa: partim rationabili de causa.

Irreprehensibili quidem prætextu, ut cū altera pars, ad meliora affectans uiam, & in cōlibatu uitæ traducere instituens, sanctimoniale conuersationē capebat. Nam hoc casu alia quædā lex nostra dicit, tam uiro, quā mulieri, ad meliora migrati, soluendi matrimonij simul & diuertendi potestatem esse: prius tamen breui aliquo desertæ parti solatio derelicto. Quidam enim contrahentes pacti sunt, ut post mortem alterius lucro cederet: id ab altera obtinere debet pars desertæ, siue uir, siue mulier existat: propterea quod & iste (quantum ad coniugem) mori uideatur, cum alterū uitæ iter pro altero capebat.

Per causam uero necessariam neque ratione carentem dissoluetur matrimonium, si quis cum uxore concumbere, & uir is à natura attributa perficere nequeat, sed secundum legem ante à nobis ea de re constitutam, à tempore nuptiarum biennium excesserit, cum ille, quod re ipsa uir sit, non ostendat. In manu enim est mulieri aut eius parentibus disungere matrimonium, & libellum mutere repudiij, tametsi coniux hoc recuset. Atque eo casu dos quidem (si modo ulla omnino dos data est) mulierē sequetur, restituenda à marito, si quidē ea forte percepit: donatio uero propter nuptias aut ante nuptias residebit apud maritum, nihil in rebus suis dispendij patientem. atqui hanc legem breui quadam adiectione corrigemus. non enim biennium solum à copulationis tempore, sed triennium numerari uolumus. Si quidem ex euentis medijs temporis edocti sumus, plerisque longiore spacio, quā per biennium, nihil potuisse, postea procreandorum etiā liberorum ministerio idoneos habitos.

Sed & captiuitas eius generis est, ut quodammodo matrimonium dissoluatur. Nā siue marito id infortuniū accideret, manente uxore in ciuitate, siue cum uxore in his captiuitatis peruenit, maritus in ciuitate permaneat: exquisita quidem & subtilis ratio distrahit matrimonium. semel enim seruitute alteri superueniente, conditionis inæqualitas æqualitatem, quæ in nuptijs spectatur, permanere non patitur. Nos tamen humanius talia contemplantur, donec certum est, superesse uel maritum, uel uxorem: pro non solutis matrimoniis haberi sinimus: neque ad alias migrabunt nuptias, uel mariti, uel uxores, nisi petulantiter id egisse uideri uelint, & in pœnas incidere, ille quidē exactionis donationis ante nuptias, hæc uero dotis. Si uero incertum existat, utrum persona, quæ in hostium peruenit potestate, superstit, nec ne: tunc quinquennium expectandum tam marito, quā uxori: post quod, siue cetera, siue incerta mors eius sit, impune licebit nuptias contrahere. Et hæc sanè species iure eas solutiones, quæ appellantur bona gratia, à maioribus nostris connumerata est. sed & nos in hoc consentimus, ut isto modo separatis inter se personis, diuortio locus non sit: & neque maritus hoc casu dotem, neque uxor donationem ante nuptias lucretur, sed pro se quisque suū ius retineat.

Illud etiam, quod per legum seueritatē prius introductum fuit, nos clementer quodam indulgentia abrogamus. Si quis enim (uel uir, uel mulier) iudicis sententia in metallum dari iussus erat, quæ hodie esse solet in Proconneso & (ut uocant) Gypso: secundum ueterum quidem placita ex supplicio inferrebat seruitus, dissoluebaturque matrimonium, pœna detinente cōdemnatum seruitutis iure sibi deuinctum. nos autē id remittimus, neque quicquam, qui modo ante id tēpus usque ingenuus exstiterit, pœnæ seruū fieri patimur. Neque enim nostrum fuerit, liberorum cōditionem in seruilem cōmutare statum, qui etiā ut detentos in seruitute ad libertatē reducamus, damus operā. Maneat igitur hoc casu matrimonium, nihil ex huiusmodi sententia lationis sentiens, utpote quod inter liberas personas constitit.

Quod si iudicis sententia libertinam, uel eorum filios ex supplicio in seruitutē redigat: tamen si initio matrimonium constitit, postea tamen emergens seruitus inuicē eos disungit, quasi morte infecuta: si quidem maiores nostri superueniente seruitutē ne tantillum quidē distare dicunt à morte. Vnde in hac specie suum quisque recipiat, pactum uero de morte ingenuus tantum acquiratur: reliquo ad illum perueniente, qui seruus pœnæ factus est.

Si uero conditioni fuisse obnoxiam appareat: non dicemus solui matrimonium, sed ne coepisse quidem unquam, scilicet propter rationem paulo ante à nobis dictam de conditionis inæqualitate. Vnde neque lucrum ex nuptijs, neque tale aliquid spectandum, sed nuda rerum ad ipsos utriusque pertinentiū per cōpetentes actiones restitutio. Hæc autē eatenus sancimus, & tunc dicimus tale matrimonium non esse, si solus animi error ipsum factū rueatur, neque scientia domini, aut alia qua eius uersutia, uel oscitantia redarguatur. Si enim ancillam suam dominus ut ingenuam nuptum elocauit, is uero, cū liber esset, collocanti fidem haberet, eam duxit, forte dotalibus etiam

bus etiā interuenientibus instrumentis, aut ne interuenientibus quidem, sed tantum eius opinionione eam rem perficiunt: iniustum fuerit tale matrimonium non consistere. quin potius si tale quid dñs in se admittat: sancimus, ut (siue uirum, siue mulierē) tacite sequatur libertas, rapiaturq; talis ad ingenuitatem, & res perinde disceperet, ac si inter libertinos ac ingenuos esset.

Si uero alterius personæ dominus, quamuis ipse matrimonium non conciliet, sciens tamen prudensq; factū dedita opera dissimulet, ut alteri postea coniugū negocij aliquid conueniat: ulciscimur & hanc uersutiā, si clare demonstretur, & tam improba captantibus consilia dominium adimimus. habeaturq; & hoc denuo matrimonium perinde, ac si initio dominus consensisset: & ipse quidē dominio excidat, mancipium uero ad ingenuitatem rapiatur, ut eundem res effectum sortiatur, siue dominus consenserit, siue dolo malo uersatus sit: cum indubitatum sit, eos etiam filios, qui ex illis nascūtur nuptijs, per hanc nostrā legē liberos & ingenuos futuros.

Ac multo magis hæc obtineat, si usu ueniat, ut iā seruū ancillāne uel ægrotātes à se ablegarint, uel nihili eos penderint, & ulterius possidendi animum abiecerint. Illi enī utpote liberi iam constituti, & ex titulo pro derelicto sui quodāmodo, nō aliorū existētes, nullā deinceps molestiā ab ijs sustineāt, qui à suo se illos dominio remouisse olim simularunt.

Deportatio tñ, aut uetus illa, in cuius locū successit, aquæ & ignis interdictio (ut leges nostræ appellāt) matrimonia nō dissoluit. Quod ipsū quia & sacratissimo pridē Consilio non nihil in se habere humanitatis uisum est, & à nobis quoq; susceptū est: ea propter neq; huic applicat legi, unde nec q̄s ea res effectus habeat, cū in suo maneat ordine, dicendū est.

Nouimus autē ei huius nostræ felicissime ciuitatis cōdutorē (diuæ memoriæ dicimus Cōstantinū) scripsisse legē, secūdū quā si quis in expeditione fuerit, et tacerit ad uxore p quadriennū, et nullū ei fiat ab illo signū eius circa eam affectus: tunc licentia sit mulieri ad secundas nuptias uenire, offerenti prius mulieris principi libellū et hoc ipsum ijs fiant. Si hoc fiat, inuoluntate mulier ad uirū alterū tranſiet, et nō damniſciabitur quidē in dote, nō tamen antea pñalem donationem lucrabitur. hoc itaq; sacratissimus Cōstantinus. Vchementer autem nobis immaturē habere illa constitutio uidetur. actibus enim bellicis occupato marito uxoris priuationem inferre: non minor est poena, quam ab hoc sub capiti. Ideoq; non prius ueniat ad uirum secundum huiusmodi mulier, quam legislator iste proposuit, quam etiam decennij tranſcat tempus, & hæc importuna quidem sit mētens literas, aut per aliquos uerbis utens ad eum, ille uero aut aperte renuat nuptias eius, aut absolute contumat. tunc quoq; libellum offerat aut gloriosissimo magistro militū, aut spectabili duci, aut clarissimo tribuno, sub quibus ipse est miles. tunc enim licentiam damus & preces porrigimus imperatori, & inde hoc promereri. Sciāt autem, quia si citra hoc aliquid egerit: tanquam temerarie nubens legem poenis subiacebit.

MITIORES itaq; nuptiarum solutiones tanquam in generali quadam ratione sub bonæ gratiæ factis diſiunctionibus sciendum est tales esse quodā modo. ceteræ uero causam querunt inspicere aut à uiro ab uxore factam, ut damniſciant temerarium in casu horum, quæ ab eo data sunt. dotes dicimus aut propter nuptiarum donationis, sed harum causarum antiquiores quidem faciēbant plurimos diuersosq; tractatus. Theodosius autem uia mor alias quidem causas deinde sumens, alias autem & ipse adinueniens, de repudijs scripsit constitutionem, à nobis autē & aliæ quædā adinueniuntur sunt causæ, quas recte habere perspeximus ad culpam referri eius, qui fuerit uir.

Si igitur secundum Theodosij piæ memoriæ constitutionem ualuerit mulier ostendere maritum aut adulterū delictum, aut reum homicidij, aut ueneficij, aut seditionibus occupatum, aut quod pessimum omnium peccatum est, communicantem delicto (dicimus autem machinatum aliquid contra ipsum imperium) aut cōdemnatum falsitatis, aut sepulchra effodientem, aut ex aliqua sacrarum domuum aliquid rapuisse, aut latrocinij ſeſtantem uicem, aut latrocinautes suscipientem, aut unum eorum, qui appellamur abigei, quibus est cura alienis insidiari animalibus aut iumentis, & ea transponere alibi, aut probet plagarium esse, aut ita luxuriose uiuentem, ut inspiciente uxore aut alijs corrumpatur, quod maxime mulieres nuptas circa abile stimulas exasperat, & præcipue castas: aut similes se passas à uiro probent circa ipsam salutem, aut uenenis, aut gladio, aut per aliū aliquē talem modū (multa namq; hominibus ad maliciam sunt uitæ) aut etiam si flagellis super ea uatur. Si igitur mulier tale aliquid ostendere poterit: licentiam ei dat lex repudio uti, & nuptijs abstinere, dotemq; percipere et antenuptialem donationem totā, non solum si omnes simul probauerit causas, sed etiam si scandam seu unam.

Et rursus licentiam dat uiro mulierem abijcere, si adulteram inueniat, aut ueneficam, aut delinquentem homicidium, aut plagariam, aut sepulchrorum uiolatriam, aut sacrilegam existentem, aut fauentem latronibus, aut uiro nesciente uel etiam prohibente gaudentem conuiuijs aliorum nihil sibi competentiū, uel etiam inuito uiro citra rationabilem causam foris pernoctantem, aut extra eius uoluntatem circensibus congaudentem, & spectaculis inherentem, aut theatris aduenientem, (dicimus autem ubi scena, & talia sunt, aut etiam ubi bestijs aduersus homines pugna est) aut insidias sibi facientem ex uenenis, aut gladio, aut alio factas modo, ex quibus circa uitam periculum est, aut etiam consciam tyrannidem meritis, aut falsitatis ream constitutam, aut audaces eius manus inferentem sibi scilicet tali aliquo facto, dat lex hæc uiro abijcere mulierem, uel si unam horum & solam probauerit causam, & lucrari quidem dotem, antenuptialem uero habere donationem.

Si uero aliter harum personarum irrationabiliter repudium miserit, & hoc ipsum solam

si matrimonium sine ratione, subdita erit dudum à nobis dictis poenis. Insuper etiam uxor res omnino ex memoratis causis pro irrationabili repudiij missione facta, & in quinquennium totum ad secundum uenire prohibetur matrimonio, & nuptias ante quinquennium non esse sine reatu, neq; legitimas uocari, sed omnis uolens adeat & accuset factum tanquam contra legem præsumptum.

Si uero etiam rationabiliter mulier repudium miserit, & in uenientibus uiderit, aut uir irrationabiliter eam abiciens subiacerit poenis: lucratur quidē lucra primitus dicta, erubescat aut ante annum completum ad secunda uota uenire. Quod non obseruandū nobis est in uiro irrationabiliter obtinente talia lucra, cum & non obtineret etiam repente nuptias facere licet, quoniam nulla circa sobolis confusionem rationalis est suspitio, quod in mulieribus ante anni completionem recte prohibetur, & tanta est prohibitio ex hoc, quia licet bona gratia dissolui matrimonium contingat constitutione in annum prohibitio scandarū nuptiarū, tamen etiam sic ex Anastasio piæ memoriæ mulieribus instituta est.

Hæc itaq; causas nobis Theodosius explanauit, nos autem ex ueteribus fumentes, & alias adiecimus tres. Si enim mulier tanta detineatur nequitia, ut etiam ex studio abortum faciat, uirumq; contristet, & priuēt spe filiorum: uel etiam tanta libido est, ut etiam cum uiris uoluptatis occasione laetetur: aut etiam dum adhuc consistit matrimonium cum uiro, ad alios de nuptijs suis loquatur: licentia datur à nobis uiro mittere eis repudia, & lucrari dotes, & antenuptiales habere donationes, ut pote etiam causis his rationabiliter solueret ualentibus matrimonium, et sub eadem deſerendi ordine, sub quem et poenas Theodosij diuinæ memoriæ constituto definiuit.

Neq; item alieno adscripticio nubere liberam mulierē licet, siue ignoret tatur in manu erit ipsi domino, siue factum cōprobet. Quinetiā si tale quid ab adscripticio cōmittitur, inuincē præſidē mediocribus castiget uerberibus: & præterea à muliere, quæ frustra illi adhæret, eum abſtrahat. Vnde neq; matrimonium esse potest, quod gestum est, neq; dotis datio, neq; ante nuptias donatio, sed nuda quædam perperam admissi cōſectio.

Sic itaq; matrimonio dissoluitur uiuentibus adhuc hijs, qui ea contraxerunt, & pecuniarie poenæ circa dotem & sponsalicia constituitur donationem. Sed à nobis aliquid etiam aliud adinuenit, ut etiam indotata matrimonia irrationabilibus si

ueniat, nuptiali quidem assumpta uoluntate atq; ſententia, non tamen ſentia dote aut ſponsalicia largitate, ubi quoq; præſumptiue fieri ſolutiones contingebat aullo ex hoc contra temerarium ſequente periculo: conſtitutionem ſcripſimur, neq; dote oblata, neq; instrumentis dotalibus factis: nuptiæ quidem ſunt, licet dotalia instrumenta non ſint cononabiliū cauſarum, quas & Theodoſius, & nos enumerauimus. Si quid autem tale fiat, & aut ſine cauſa eam partem propriæ ſubſtantiæ cogitur exſoluere ei: & uſq; ad quadriſcentas quidem auri libras ſubſtantiam habens, quantum libris damniſciatur, hoc eſt quarta ſubſtantiæ parte. minorem autem adhuc, in quantum quarta faciat tra centum auri damniſciatur libras, ad maximā namq; peruenit, reſpiciēſ dōtem legē hæc ſcripſimus, ſubſtantia illam merito ſecūda noſtræ leges eſtimantes eſſe, quæ pura debitis uidetur, ratio quoq; ex ipſis cauſis pro cauſa rationabili repudiū: iſſdem in omnibus ſubiaceat poenis, & ſi quidem per culpam eius matrimonium ſoluitur: quinquenbona gratia diſtrahatur: merito & hic annū auſtodiat propter ſeminiſ confuſione, ut per omnia nobis lex perfectā ſit.

Præterea autem & aliud quiddam commenti ſumus, non minus pietate, quam gratia inſigne, ubi uel miſſis repudiū libellis, nihilominus matrimonia durant. Quomagiſ enim filiorū familias erga patres improbitatem prohibeamus (ex quo comperimus pleroſq; deſerunt rationabili ſubſiſtente cauſa, matrimonia in hoc diſſoluere, ut parentes ſui dōtis reſpectu exrem habeant, parentes uero diſcedant magno damno multati, hanc nimirū pro benignitate familiarum, ſeu emancipati liberi, ſue maſculi, ſue ſceminæ, in fraudem patrum ſuorum aut perueniēte, poſſint matrimonia diſſoluere: ſed quemadmodū in conciliandis nuptijs præſtolaratē ſimimus. Atq; ut maxime repudiū libellus mittatur, nō tamē poenæ cōtra ipſos exactioceperint. Neq; enī rationē habet, ut pater quidē præter filij uoluntate matrimonium diſſolue

te nequeat: filijs uero, forte ætate minoribus, neq; ſuo cōmodo proſpicientibus, copia fiat, ut matrimo-

secundum proprietatem talium rerum domini existent, nimirum statim à secundæ uxoris copula ad ipsos transeunt. Neque differentiam inter dorem & donationem ante nuptias constitimus, ipsi ne hanc pro se, cum nuptias contraherent, dederint: an pro ipsis alij hoc fecerint, siue genere proximi, siue extranei: quauis & donatio ante nuptias quodammodo sub dore comprehensa esse uideatur. Insuper quod de lucris sancitum est, quæ per hanc causam ad eos, qui nuptias contraxerunt, peruenire solent, usque adeo ratum esto, & de talibus lata lex ita certa firmataque est, ut neque alienationem in talibus ullâ parentibus permittat, neque hypothecam. Quin & si quid tale parentes agant: continuo eorum illis substantiam obligat, non quod prohibeat, ne parentes suo in his arbitratu agant, quæ uelint (pudet enim legem parentibus filios præficere, tanquam castigatores & magistrum) sed pudore illos erga parentes iustum di uult, interminaturque his, qui suscipiunt, quod nullam ea res suscepta utilitatem ipsis allatura sit. Ac nouerint sanè per hanc quoque nostram legem, quod siue eas res à parentibus comparauerint, siue per donationem acceperint, siue quidquid omnium egerint: id, quod gestum est, perinde habebitur, ac si neque factum, neque scriptum sit. Vindicabunt etenim omnino eas filij, huiusmodi redemptores eorum, & successores, tam ab ipsis, quam etiam hæredibus eorum & successoribus: non aliter excludendi, quam si triginta annorum spacium exceperint, & longi temporis possessio eos, qui susceperant, dominos constituerit: incipiente eo tempore filij currere, ex quo sui iuris esse aut facti uidebuntur, nisi forte pupillaris adhuc ætas illis opituletur. Peruenient autem id genus lucra ad omnes omnino filios, qui ex prioribus procreati sunt nuptijs. Neque enim parentibus potestatem facimus, ut improposito more introductæ erga eos electionis indicium de se præbeant, & alij quidem ex filijs dent, alium uero aspernentur (ex æquo enim omnes ignominia secundis affecti sunt nuptijs) sed cum omnium ex æquo filiorum hæreditates possident parentes, non autem huic quid succedant, illi uero non: quare non item & ipsi patres omnes affectu (quantum ad hanc rem pertinet) complectantur, sed alios eligant, alios depreciantur. Vnde pro portione quisque tale lucretur: & si filios habeat, ad ipsos hoc transmittat. Huiusmodi ipsi, tametsi pro personarum id numero, quotcumque sint, inter se diuidunt: non tamē patris sui partem transcendunt. Quoniam uero alienationes, quæ à parentibus in talibus rebus fieri irritas declarauimus: conuenit, ut subtiliorem ei causam ordinem imponamus. Si quidem omnes filij superstitibus sint, qui ex prioribus procreati sunt nuptijs, patensque illis præmortui irrita omnino manebit obligatio, prout ante à nobis dictum est. Si uero omnes moriantur, & causa rursus ad orbitatem redigatur: tunc ex euentu ratum erit, quod alienatum fuit. Quis enim id ipsum reuocet, non superstitibus filijs, quibus etiam solis hoc seruauimus? Sed iam diuidimus in hac specie animi nostrum subtilis quædam multisque curis exquisita cogitatio subiit, & præmedium inter utrumque casum teneat. Cum enim omnibus superstitibus existentibus filijs, & præmortuo patre, nulla eis ex acquisitis perceptisque ab horum patre rebus relinquatur portio: cum item omnibus defunctis, totum ad ipsos reuerti uideatur: medium quiddam in ea re excogitare perspeximus, ut si ex pluribus filijs unus moriatur, qui & ipse filios habeat: ea hæreditas (id, quod multoties diximus) ad illos deferatur, si filios non habeat: ne omnino totum ad fratres eius perueniat, sed quantum ex pacto non existentium filiorum parenti accessisset, tantum & hic lucretur: reliquum uero ad successores filij peruenire sinat, siue fratres sint, siue forte extranei. id, quod maxime in matre solet accidere, siue de suo patrimonio testentur, siue in testamento decedant. Atque hoc nos in nostram descripsimus legem, anxie perquirentes illud, & inuenientes primi, & elementer sancientes. Vnde & si hoc casu parens, priusquam ad secundas demigret nuptias, alienauerit, deinde unus ex filijs moriatur: usque eo tantum conualescit alienatio, quatenus ex pacto non existentium filiorum ad eum, qui alienauit, peruenit, alioqui in reliquis partibus, quas filij hæredes capiunt, prorsus irrita erit. Quapropter si alienatio celebretur, manebit causa in pendentem post futuris committenda fortunæ casibus, alienatione scilicet uel perfecte ab initio ad irritum recidente, uel perfecte conalescente, uel partim ad irritum recidente, partim immobiliter consistente. Ac ne de illis quidem lucris, quæ filij capiunt, parentibus ad secundas accedentibus nuptias, curiosius perscrutamur, utrum omnes hæreditatem uel præmortui parentis, uel secundi defuncti agnoscant, an partim agnoscant, partim non: sed (ut præ diximus) muneris loco illis assignamus. Idque ex æquo capient tam superstitibus, quam cum ipsis defuncti fratris filij, genitoris sui partem percipientes, ut tamen ubique tali filio (quædammodo & antea diximus) ad eiusmodi lucrum ingratitudo obstaculum pariat. Neque enim leges contra ingratos perlatas præuaricamur, cum ea re & parentibus honorem conciliemus, & filios adducamus ad colendam pietatem, quemadmodum enim electione parentibus interdiximus, & talia

& talia munera filijs ex æquo assignamus: ita ingratitudinis uicium probare non possumus. Manifestum uero est, eum ingratum intelligi debere, qui circa utrumque parentem, aut certe eum, qui posterior mortuus sit, aperte ingratus fuisse demonstratur. COMMODISSIME autem sacra si. princeps Leo nobis considerata uidetur ea, quæ in secunda cõferunt matrimonia hi, qui ipsa contrahunt. Inquit enim. Si quidē parēres ex priore matrimonio susceptos filios habeant, deinde in secundum, aut deinceps matrimonium cõcedant: ne possint, neque patres in nouercam, neque matres in uitricum, uel per tempus uitæ suæ quidquid liberalitatis cõferre, uel sub mortem relinquere, nisi intra eam quantitatem, quam etiam unus filius filiaque, solus cum sit, ex parente habet. Si plures filij sint, & singuli æqualem cum cæteris portionem obtineant: ne amplius, quam ad unumquemque eorum perueniret, uel uitricus, uel nouerca percipiat. Si ea, quæ relicta sunt, inæqualia existant: ut tantum solummodo ex quacunque parentis liberalitate uel in nouercam uel uitricum transferri necesse sit, quantum ex illius substantia uel per ultimam uoluntatem relatum, uel in uita traditum percipit, qui ex filijs minimū habet: ut tamen omnino quæ quarta olim fuit, hodie tertia aut dimidia ex lege nostra pars, filio relinquatur tradaturque, nisi iterum ingratitudinis ratio aduersetur. Eodem hoc obsequio modo tam in auctore & auia, pro auctore & pro auctoria, quam nepotibus masculis & fœminis, & ite pronepotibus, siue in potestate, siue emancipati, emancipatae sint, siue ex paterna, siue materna linea descendant. Cumque hoc definitum sit: recte in filiis neque scriptum, neque relatum, neque donatum, neque datum sit, filijs competat, interque eos solos pro uirili diuidatur. Nam ut & filij, qui ex secundo matrimonio procreati sunt, in partem cum his uocentur: tametsi in quadam constitutione scriptum est, non tamen hoc nobis tempore adhibescit: sed primi matrimonij filijs, quorum etiam causa id reseruatam est, solis detur: nulla machinatione, uel per subditicias personas, uel aliam causam introducenda. Hoc autem ipsum, quod reddat, diuidetur hi tantummodo inter se, qui gratos se erga parentes exhibuerint, non qui circa illos ingrati comprobantur, nempe tali aliquo ingratitudinis genere obnoxii, qualē leges requirunt. Tales enim ea quoque utilitate, quæ exinde possent capere, priuamus: ne quando spe harum rerum adquirendarum ostentata, contra parentes insurgant, effrenturque, & naturæ leges uiolent. Nemini etiā dubium est, quin hoc quoque casu si quis eorum, ad quos superfluum defertur, relictis filijs mortuus sit: eius defuncti filij (quotcumque sint) pro portione scilicet paterna, id capiant. Quoniam uero quæ usque adhuc latae sunt leges, non discernunt, utrum quod redundat, spectari debeat oblationis, an soluti matrimonij tempore: præstantissimum nobis uisum est, parētis, qui nuptias iterauit, mortis tempus obseruari. Scribunt enim homines non nunquam plura, quam possident, scribunt etiam pauciora: cum tamen superuenientes fortu nae casus plerumque contrarios operentur euentus. Quapropter ne quid erremus: illud tempus, quo qui nuptias repetijt moritur, considerandum, & resolutans inde proportio sumenda est: relictisque in illam oculis, id quod statutum transcendit, detrahere & assignare filijs conuenit: in omnibus talibus non oblatione aut scripture, quo tempore coepit sit, spectanda, sed inspiciendo (ut uocant) effectu. SED NEQUE illud nobis relinquendum est, quod pientiss. princeps Theodosius iunior recte constituit, inquit. si mulier procreatis filijs ad secundum transierat matrimonium, simulque ac ei exinde alij nati sunt filij, secundus quoque maritus moriatur: ut matre intestato mortua, propria quidem eius bona ex utroque matrimonio suscepti filij percipiant ex æquo, & per omnia similis in ijs celebretur distributio. donatione uero ante nuptias utraq; sui parentis proles capiet: & in solidum tam prioris matrimonij filij illius donatione lucrabuntur, quam ex secundis procreati feminibus profecta ab hoc largitate perfruentur, tametsi ad tertium illa matrimonium non peruenierit. Quid enim ea res prioribus profuit, aut cur priores filij posterioribus inuideant, quod non & illi ex tertijs nuptijs contumeliam in se acceperint? Et ut simpliciter dicamus, quæque proles sui parentis donationem ante nuptias percipito: & in uniuersum primis filijs propter ipsam nuptiarum repetitionem capientibus, secundum omnino eam obtinento, & si ea, quæ nuptias repetijt, tertijs se nuptijs non iunxerit, ne ex ea re inferiore loco, quam fratres, esse uideantur. Ex ipsa autem rerum consequentia eadem sunt & in ijs patribus, qui nuptias repetunt, & prioris quidem matrimonij filijs dos lu crata propter iteratas nuptias secundis uero ea, quæ per secundas acceperunt, conseruatorum, tam et si pater ad tertijs nuptias non peruenierit. Reliqua certe, quæ pater materne in talibus per repetitas nuptias legati forte titulo seu fideicommissi lucrati sunt, neque ad tertijs transferuntur: ea confusa cum ipsorum patrimonio, neque tertijs concussa nuptijs, immora apud ipsos permanent, & ad eorum res tanquam proprias successiones transferuntur, & à superstitibus adhuc

adhuc quocumque uolunt modo, disponunt. **QVIA** VERO pro rationis cōtinuitate & similitudine, ubique lucra ad distinctiones matrimoniorum alterius morte factas, in legibus nostris referimus: propterea breuiter & illud apponimus, ut quaecumque parentes diuortio soluto matrimonio (siue bona gratia interuenerit, siue etiam aliter) uel occasione dotis uel donationis ante nuptias lucrētur: hæc omnia ad imitationem eorū lucrorum, quæ per mortem obueniunt, filiis conferuentur. Eodem obseruando & in his mulieribus, quæ dotem non dederūt, quatenus earum lasciuia lata a nobis constitutio coercet. Neque differentiam constituimus, cuius culpa matrimonium diuortio dissolutum sit. Vt cumque enim se res habet, siue primæ nuptiæ diuortio solutæ sunt, siue etiam secundæ, licet tertiæ infecutæ non sint: nihilominus id lucrum, quod harum obrentu accessit, referuetur earum nuptiarū filiis, ex quibus quique filij processerunt.

QVAE VERO dotiū donationumque ante nuptias augmenta simul & diminutiones concernunt, tamen si a plerisque antiquis exposita sunt legibus: perfectius tamen a nobis elaborata sunt, qui uel constantibus matrimonijs propter nuptias donationes non solum augeri, sed etiam ab initio constitui præcepimus: & quemadmodum augeri permisimus, ita & de minimi, si uelint hi, qui in ius matrimonij cōuenerunt, concessimus. Sed alterum illud (de diminutione loquimur) si secundæ contrahantur nuptiæ, non permittimus: ne Leonis pietatis principis constitutionem, cum ex priore matrimonio nati sint liberi, in aliquo offendamus. Nam si parens immoderatā dotem aut donationem ante nuptias offerat, aut aliquid aliud largiatur, deinde intelligens, quod tendat legis sententia, ad minorem summam redigat id, quod gestum est, dotemque aut donationem ante nuptias deminuat: non amplius quod datum est, erit in luctum filiis, sed licebit uirico aut nouerca id lucrari, cum interim iniuria afficiatur illi.

ITEM si rerū tantummodo suarū ususfructus in extrema uoluntate det uel maritus uxor, uel uxor marito: uetus quidem lex dicebat, si in secundas nuptias uel pater uel mater conuenerint, ut statim reliquum ususfructum amitterent, quemadmodum prius amittebant proprietatem, & extemplo filiis eum restituerent. si autē filij intra pubertatem adhuc essent, etiam cum fructibus medij temporis. Atque hæc sanæ eius legis erat sententia. nobis autem non penitus placuit. Sed uolumus, ut siue ususfructus per largitatem detur, uel mortis causa donatione celebrata, uel etiā in uita (quatenus tamen donare licet) siue relinquatur, & is, qui eum accepit, ad secundas transeat nuptias: maneat nihilominus sic quoque ususfructus apud eum, qui detinet, quousque superstes erit: nisi is, qui eam donationem (ut dictum est) fecit, aut hunc reliquum uel masculus, siue foemina, expressis uerbis declaret se uelle, ut si ad secundas demigret nuptias, qui ususfructum accepit, extinguatur, & ad proprietatem suam reuertatur. Sed hæc quidem de his dicimus, quæ per causam largitatis offerunt. Ceterū si ususfructus rerū in morte aut donationem ante nuptias datus sit: nihil penitus inuouamus, sed obtineat, quæ iam ante legibus sunt expressa: maneatque apud eos, qui susceperunt, quoadusque uiuerint, & si plus milies defuncti in contrarium aliquid uoluerint. Neque enim ratione aliqua lucrum, quod publico legis beneficio confertur, auferre homo priuatus potest.

QVONIAM uero semel in mentionem earum legum, quæ de ususfructu tractant, incidimus: pulchrum fuerit & illud legi admiscere, quod tribus antea constitutionibus explicatum est: ut scilicet omnium rerum, quæ ad filios perueniunt, siue ex materna linea, siue ex causa nuptiali filiorum, siue aliunde: pater ususfructum habeat, tamen si ad secundas nuptias transeat. Nam ne earum rerum ususfructus, quoadusque uiuit, intercidat: omnes etiā ante nos latæ leges uolunt. utque hoc & in maternis bonis, & omnibus omnino alijs sit: nos quoque comprobamus. Excipiatur tamen ab his castrensiū, & quasi castrensiū peculiorum, & item quorundam aliorum ratio.

MATER sanè, quæ per donationem aliquid rerum suarum in filium contulit, siquidem ad secundas migravit nuptias: id, quod datum est, per causam ingratitudinis renouare non potest. Neque enim sincero animo ingratitudinem uidetur inducere, quippe cum præsumatur ad hunc decurrere prætextum ex cogitatione secundarum nuptiarum: nisi liquido filius uel infidias matris posuisse, uel impias intulisse manus, uel contra ipsam ad totius substantiæ eius subuersionem molitus aliquid cōmonstraret.

NEQUE **ITEM** mulieribus concedimus, ut cum ad secundas perueniunt nuptias, priorum etiam maritorum dignitatibus & priuilegijs uti uelint: sed cuiuscumque post priorem nuptias sequuntur, illius etiā exosculentur fortunam. neque enim quæ priorum oblita est, denuo ex prioribus beneficium habitura est.

Quod quoque illud & non extra pietatem a diuine memorie Alexandro super alios plurimos antiquorum legislatorum decretum est: si quis enim manu miserit ancillam, deinde ducat eam uxorem, at illa ut uidetur elata & epulata, soluta circa manumissorem matrimonium: non sunt lex ad secundas nuptias uenire, inuito priore marito, sed deinceps

plius fornicationem iulicet, & corruptionem, sed non nuptias nec matrimonium, ex quo iniuria non decentes ei, qui libertatem imposuit, sunt. Porro & illud, quod a quodam imperatore constitutum inuenimus, dignum putauimus, quod in partem legislationis nostræ assumeretur. ex quo enim nemo circa subleuandā filiorum necessitatē & educationē fidelior idoneiorque uidetur, quam ipsa mater: permittit ei lex hoc etiam, nisi ad secundas accedat nuptias.

PORRO autem dotes, quas mariti perceperunt, non temere uxoribus reddent, constante adhuc matrimonio, nisi ex causis, quas lex enumerat. Alioqui si quid tale egerint: quod gestum est, imitatione quadam & speciem de se præbere donationis uidetur. & si mulier moriatur: recipient dotes mariti, qui in tempestiue eas uxoribus restituerit, ab uxorū heredibus cum medij temporis fructibus, tam ipsi, quam hæredes eorum, & ex pacto conuenio habebunt in lucrum. et si ad secundas uiri nuptias procedant: conseruabunt hæc filijs, nulla ex ijs re abalienata. id quod in uniuersum constitutum est. At si usu ueniat, ut mariti constante adhuc matrimonio dotes non percipiant: secundum legem eas uel post mortem uxorū ab illarum heredibus recipient, prout dotalis instrumenti tenor innuit.

AD **HABEC** si tutelam mulier gerat filiorum: dubium non est, quin intra pubertatem constitutis filiis, denunciatione facta, non se ad secundas perueniaturā nuptias, si tam priorē deinde thorum, quam etiam si dem datam aspernata, secundi mariti cōsortium secedat, non prius petito tutore, rationibusque redditus, & omnibus solutis, quæ ex ea causa debent: non solum eius bona filijs hypothecæ iure tenere lex sinat, sed etiam unā in hypothecarum nexum abripit substantiā illius, qui eam duxit. ipsa quoque filij successione ei inheret. Atque hæc quidem, qui nos antecesserunt. Nos uero miramur, quæ de causa mulieris tam impiam existentem, ut & sua ipsius promissa negligere, & ad tam deformes accedere nuptias præsumat (nimirum maximis tribus rebus neglectis, ueritate, defuncti memoria, & mater no erga filios amore) ita paucis & minutulis poenis subiecerint: & cum eam, quæ ante tempus luctui præfinita nupsit, ut maxime filiorum mater non sit, acerbè puniant, propter solam id honestatem agentes, licet filios non habeat: non item mulierem tam profusam ad libidines iixerunt matrimonij.

Vnde sancimus, ut mulieres, quæ ad eum modum mentiti de cetero ausæ fuerint: ultra iam receptas poenas his etiam omnibus subdantur, quas superius de mulieribus ante legitimū tempus luctus nubentibus recensuimus, tam infamiam illis, quam omnia cetera inducentes. eadem eis poenarū remissionem largientes, quam & illis: nempe ut preces principi offerant, & dimidiā bonorum suorum partem filiis assignent, ne usu quidem fructu apud eas manente. & in summa, eodē illam loco propter nuptiarū deformitatem poenimus cum ea, quæ ante legitimū tempus luctus nupsit. Sed & si naturalium liberorum tutelam gerat (dedimus etenim & hoc illi) tamen a uiro domum deducta, nisi eadem agat, quæ antea diximus, ipsi dem poenis subiaceat.

Prouideant autē per provincias quidem gentium præfides, hic uero gloriosiss. huius alme urbis præfides unā cum prætore, cui ea res curæ est: ut ad nuptias animum adijciente tutelam gerente muliere, & tutorem pupillis constituent, & rationes suscipiant, & quod mater administratæ tutelæ nomine debet, restitui faciant. **PLACET** quoque nobis Zenonis pietatis. principis constitutio, quæ decernit, ne aliter a patre, cum sub conditione aut certo die filio suo legatum dare iussus est, legatorum seruandorum causa (ut uocant) satisfactio exigatur, quam si secundis se nuptijs pater iunxerit. Inferatur enim & hæc poena nuptias repetentibus.

SED **ET** si quis inter reuerēptijs se iunxerint: constituimus & uolumus, ut ex nostra cōstitutione sacerdotio cadat. Si quidem uero lector cum esset, habuissetque uxorem, postea ex inenitabili quadam necessitate ad secundas procedat nuptias: ad maiora sacerdotij munera amplius non ascendet, sed illic manebit apud uxorem, ut qui studium circa illam ad maiora progressui prætulit. At si homo priuatus ad subdiaconi, diaconi, aut presbyteri ordinationem peruenire contendat, deinde aut uxorem uideatur habere, non ex uirginitate illi sociatam, sed uel diuortio, uel aliter a uiro separatam, statim initio legitime cum ipso in ius matrimonij transeuntem, aut etiam ipse ad hoc progrediatur: prorsus illo excidet.

ENIM VERO quem deinceps tractatū aggre dimur, tamen si uetus est, & multas in se correctiones suscepit, non ab alijs tantum, sed etiam a nobis denique ipsis: nondum tamen ad absolutam eius reformationem peruenimus, quam hoc tempore persequentes, præsentia sancimus. Vetus enim illa & antiqua lex, quæ Iuliam Miscellam

h iij uocant,

uocāt, quæ circa procreandos liberos præteritū studiū: permittebat, etsi uir prohibuisset, & quædam in hoc reliquisset, ne ad secundas mulier nuptias progrediretur: ut nihilominus in ius alterius mariti transiret, & iurata, quod liberorum causa hoc ageret, relictum caperet. Atque eam licentiam mulieribus intra annum lex dabat. hoc uero præterito, si quidem relictum uolebat capere: non aliter & prius hoc mulieribus capere licebat, quam cautionē exposuissent, se ad secundas nuptias non peruenturas. Sed hanc appendicē & clausulā non ipse Iulius Miscella adinuenit: uerū Q. Mutius Scæuola, qui in oībus, quæ ex facti prohibitione penderēt, eiusmodi cautiones excogitauit, hanc forte legi apposuit. Nos certe cū plerumque mulieres uideremus nuptias appetere, non tam procreandæ sobolis gratia, quam impulsu quodam naturæ, item iurare, & defunctorum uoluntates transgredi: principio rancōsiori parti medendum esse arbitrati sumus, periurioque illis interdicendū, nec committendum, ut eiusmodi iuramenta subeant, in quibus omnino peierare promptum esset. Neque enim illi legi adiectum erat, ut hæ tantū mulieres, quæ filios nō habent, id iuramentum darent: sed etiam filios habentibus iuramenta proponebantur, deum simul, & defuncti animam contristantia: quancūque quidem, ut peierarent, promptum existeret: ut uero liberos procrearent, in muneribus & arbitrio fortunæ esset positū. Quia uero, ex quo nostra hoc lege sanximus, adempto illis iuramento, & permessa taliū perceptione, cogitatio nos subiit, horum alterum à nobis prætermisum esse, quo animæ etiā defuncti ratio habenda erat: propterea sanè præsentē legem perferimus. Nolumus enim, ut defunctorum uoluntates, quæ nihil habent absurdi, intercidant. Siquidem enim dixissemus, ut omnino mulier, si maritus præcepisset, ne nuberet, necesse haberet hoc obseruare: habuisset fortasse lex i se nō nihil auctoritatis. Nunc uero cū alterū illud ad manū sit, ut si uelit nubere, relictū non capiat: summa quædam importunitas fuerit, ita periclitantē defuncti uolūtatē despicere, ut huic & nubendi, & relictum capiendi, & per omnia priorem coniugē contristandi facultatē det. Unde sancimus, si quis uxorem ad alterum peruenire matrimonium prohibuerit, aut etiam uxor maritū (idem enim in utroque est) & pro hoc aliquid reliquerint: ut alter coniugū ex duobus electionem habeat, utrum ad nuptias uenire, & perceptioni renunciare uelit, an si id minus uelit, & defunctum honorat, prorsus insequentibus abstinere nuptiis. Sed ne res in pendenti sit, & post longa forte tempora denuo recurrat exactio: propterea pulchrū nobis uisum est, rem ipsam finire: ut intra annum quidē nulla sit omnino relictū exactio, nisi ratio superuenientis sacerdotij protinus alteri personæ capiendi ius præbeat, quasi nulla in super spe nuptiarum existente. Si uero annuū tempus præterire contingat: concedimus quidem ei personam, ut relictum capiat, sed non ita simpliciter. Sed siquidē immobilis res sit: ne aliter hoc capiat, quā iuratoriā cautionē exponat, & præterea res suas hypothecæ opponat (id, quod etiā tacite ex hac lege concedimus) in eadē scilicet se bonitate quod datū est restituturū, in qua suscepit, si ad secundas transeat nuptias: restitutis quoque fructibus, quos medio tempore percepit. Si uero mobilis res sit, & quæ capere uult persona, idoneas facultates habeat: quod relictū est, sub eadē cautionē & hypothecis detur. Et quidē si aliud quid mobiliū rerū sit, quam numerata pecunia: ut in eadē bonitate restituat, in qua suscepit: aut si qua ex parte deterior facta sit, restituat. Si numerata pecunia: etiā cū uluris reddat, quascūque inde potuit percipere: ea re iuramento restituentis disceptanda. Si sceneratus non est, in suos tamen usus conuertit: trientes restituit. Si parum idoneis facultatibus fuerit: in super & fideiussor eorū exigitur. Si fideiussorem dare nequeat: tunc sub iuratoriā cautione & rerum suarū (quo dictum est modo) hypotheca percipito quidem relictum, simul ac uero ad secundas nuptias accesserit: hæc ab eo, qui dedit, exigitur, apud quancūque tandem personam existerit: ut perinde existimeretur, quæ si ne data quidem ab initio sit. Quod in omni specie restitutionis, siue mobile, siue immobile sit, quod restitui debet, obtinere sancimus. Cæterum si aurum in relictū sit, ipse uero dandæ fideiussionis penuria laboret, neque dignus uideatur, cuius fidei hoc cōcredatur: maneat id quod dem apud illum, à quo relictum fuit: sed eius loco trientes usuras dependat, quas tam diu soluet, donec uel ille secundis se iungat nuptiis (quo tempore etiam solutarum usurarum repetitio locum habebit) uel manifestum sit, non posse eum ulterius ad nuptias peruenire, siue ratione sacerdotij (tunc enim illi relictum dabit) siue etiam morte. capient enim omnino id rationem introducimus, etsi sub tali conditione hi reliquerint, qui matrimonium inter se non habent, sed quispiam extraneus uel uiro, uel mulieri sub tali conditione dari quid uelit: fortassis uidelicet casibus secundum suam ipsorum naturam de quibus his latas leges, tam in præstati-

tionibus, quam restitutionibus spectandis. Atque hæc quidē ex legibus, quæ à nobis iam constitutæ sunt, occasione legis Iulie Miscellæ commutamus. alia autem intra eosdem terminos & in iisdem speciebus rata sunt, in quibus etiam ea exposuimus. Ac prædictæ à nobis cautiones (siue institutionis pars sit, siue fideicommissum, uel legatum) dentur uel hæredibus, uel substitutis, uel his, à quibus hæc relictæ sunt, certe si mortis causa donatio: omni no hæredibus. Si sub tali uero conditione aliquis ex asse hæres scriptus sit: substitutus (si quidē fuerint) aut saltem his, qui ab intestato ad hæreditatem uocantur, id genus cautiones præstet. ut undique lex per se & propriam habeat perfectionem. Nisi (ut sæpius) testator & hoc permiserit, dicens licentiam habiturū eum, quem ex parte uel ex asse instituit, cuius legatum aut fideicommissum aut mortis causa donationem reliquit, ut & relictum capiat, neque tamē ullam cautionem præstet. tunc enim sequenda est defuncti uolūtas. nam summo studio enitimur, ut defunctorum uoluntates secundū legem tueamur. Quoniam uero paulo antea de rerū conseruatione locuti sumus, nouimus etiam Leonis pientis, principis constitutionē de secundis agentem nuptiis, siquidem ad eas progressa fideiussoriam cautionē præstare nequiverit, res scilicet se liberis restituturā, ut trientes usuras percipiat: nos rem ipsam multo pulchrius ordinauimus, conueniente subdiuisione illius constitutis (quantū ad hoc attinet) in nationem ante nuptias res conferat, quæ omnes immobiles existant: ut harum rerum usus fructus apud matrem ad secundas digressam nuptias maneat, & ipsa eum colligat, neque recuset, neque exigat à filiis pro earū rerū ætimatione usuras: sed curam illarū gerat, in quātum lex permittit usufructuariis, custodiatque eas secundum leges superstitibus filiis: aut si omnes decesserint, secundum nostrā legem casu quidē non existentium filiorum matri, reliquo uero filiorum hæredibus conseruando. Si uero uniuersa ante nuptias donatio in numerata pecunia uel alijs mobilijs rebus consistat: ne mater trientes usuras cum cautione legibus iam expressa percipiens, aurum à filiis exigat, nisi forte mariti substantia omnium rerum copia abundet, & aurum, argentū, uestem, quidquid denique matri transscriptam fuit, habeat. Tunc enim electionem dabimus matri, utrum res capere, & fideiussoriam cautionem præbere, an secundum priores leges & nostrā prædictas usuras (nempe trientes) uelit percipere. At si permixtæ res sint, & donatio partim numeratam pecuniā, partim immobiles res habeat: immobilia quidem omnino apud matrem resideant, ut inde alimentū habeat. in mobilibus uero eadē obtineant, quæ prius lege sanximus, cum omnes res donationis ante nuptias in mobilibus consistunt: diligenter prospiciente muliere, ne quid per negligentiam in rebus immobilibus admittat, & deteriores eas faciat, sed quales accepit, tales & restituat. Ex hoc uisum est, ut magister sacrorum nostrorum officiorum fuit, edita xvi. kal. April. iussu consulatu gloriosissimo. Belisarij: in qua sanximus, ut matres ad filios, qui ipse filios non reliquerint, hæreditatē unā cum ipsius defuncti fratribus absque ullo negotio uocentur, eamque firmiter tam iure utendi fruendi, quā proprietatis teneant, siue ante, siue post delatā hæreditatem secundis se nuptiis iunxerint: abrogans per illam cæteris legibus, quæ cōtrarium de his aliquid promulgabant. Hanc nostram legislationē nunc quoque ratam manere sancimus: sed in his rationibus hæc eis per omne iam inde ab initio emensum tempus cōseruari, siue ante nuptias, siue post nuptias filij hæreditatem ad ipsas deferri contigit. Quæ uero de mulieribus posthac ad secūdi se uiri cōsortiū cōferentibus dicenda sunt, ea præsens lex in formā redigat, & ad plenum testamenti moriatur, uel sine testamento. Ante igitur de his, quæ ex testamento descendunt, legitime facto testamento, substantiā partemque eius aliquam matri relinquat: capiat eam ipsa aut datum pleno iure tam proprietatis, quam ususfructus obtineat. Quæ madmodū enim in regum erat alicui relinquere extraneo, neque hæredi secundæ illius noceat nuptiæ: ita & cum matri uel ea siue ex institutione hæreditatē, siue legatum reliquerit, restet id relinquere, tam iure proprietatis, quā usufructus, siue ex ijs rebus fuerit, quæ aliunde adueniunt, siue ex paternis bonis: nihil ea in re fratribus queuntibus contradicere. Quod si filius intestatus deccedat, matre iam ad secundas progressa nuptias, aut postea accedente: uocetur quidē & ipsa

& ipsa una cum filiis filiarumque fratribus, uel fratrum filijs pro uirili (secundum nostram uidelicet constitutionem) ab intestato ad illius successionem. Ita tamen, ut eorum, quæ ex paterna ad filium substantia peruenierunt, tantummodo usufructum habeat, siue ante, siue post id tempus omnino ad secundas procedat nuptias. Ad reliquas uero res, quæ præter paternam successionem filius iam inde ab initio in bonis habuit, secundum nostram uocationem, quam modo & ipsam correctione quadam indigere dicimus, perueniat. Atque hæc dicimus de rebus, quæ extra donationem ante nuptias sunt positæ. Quæ enim à nobis & insuper Leonis pietissimi principis constitutione, in quibus mater solum usufructum habet, de illis sancita sunt, inuiolata conseruamus. cæterum hæc in alijs rebus sancimus: & sequenti legi tradimus, quæcunque extra donationem ante nuptias filio à patre, aut ex alijs causis, siue ex testamento, siue ex successione ab intestato acceperit: ut quod de ingratum filijs dictum est, id cum uera ingratitudinis causa ostenditur, ex omni parte in his etiam rebus seruetur: omnibus alijs, quæ de successione patrum in filijs, uel filiorum in parentibus dicta sunt, inuolabiliter custodiendis.

At uero ingratitudinem hoc loco non tantum, quæ erga matrem (prout ante à nobis dictum est) sed etiam quæ erga ipsum defunctum fratrem facta est, consideramus. Et quancumque sanè multas quoti die inter fratres contentiones suboriri cernimus: tamē eum duntaxat tantum ingratum circa fratrem effectum in partem huius lucris uocari non sinimus, qui per insidias fratri mortem intartat, qui criminalem illi accusationem impegit, qui uniuersa eum substantia exuere studuerit. Illius enim portio tam ad reliquos fratres fratrumque filios, quam ad matrem pertinet.

Atque hæc lex de filiorum successione, quibus matres succedunt filijs, posita sit: introducens his, quæ in posterum secundo se marito sociabunt, à nobis excogitatam constitutionem. Quæ enim iam in secundum conuenerunt matrimonium, & memoratæ legis nostre beneficio potitæ sunt: his ius esto, ut quæ ex filiorum successione ad ipsas peruenierunt, siue ex testamento, siue ab intestato: ea firmiter & proprietatis & usufructus iure habeant, & item enare, de ijs testari, & ad alios, quo uolūt modo, transmittere possint: nullo eis impedimento ex præsentis lege ullo unquam tempore obstructuro.

SED ET ILLUD, quod in prædicta nobis legislatione constitutum est, prioris matrimonij filijs ratum permaneat: nempe si donationem ante nuptias, quam mater ex morte mariti sui lucrificerat, ad eum, qui ea filijs mortuus esset, peruenire contigerit, & per eam causam pars eius hereditatis facta sit: mater ne pro ea quidem parte, pro qua hereditatem filij agnoscat, in rebus eius ante nuptias donationis proprietate fruatur: sed in his tantum, quo ad uiuit, habeat usum fructum. Obstat igitur & hoc in prioris matrimonij filijs, qui gratos se perhibuerunt: nisi ante dictam legem de his iudicialia sententia, uel suscepta inter partes transactio aliquid definierit.

QVIA mater per filium quidem masculum excludatur, hoc efficiente SENAT. consulto, quod Tertullianum appellant, cum filiabus uero admittebatur: nos non ius filiorum inquirimus, sed nostra sponte ei legitima assignantes iura, uocauimus & ipsam unam cum defuncti masculis fratribus pro filiorum numero, ut & ipsam magnam partem habeat, quantam unum sequitur ex fratribus: idem hoc statuentes, etsi permixtum masculi simul & feminae existant. Si uero mater & scemellæ solæ existant: ibi SEN. consultum mediam quidem partem dabit matri, residuum uero fororibus, quæcumque extiterint. Quod quidem quia prius non correximus, nunc saltem ad competentem correctionem deducimus: uocantes & in hac specie ipsam ad proportionem & numerum liberorum, ut quantum quæque filiarum habet, tantum & ipsa ferat. Et in omni specie, quæ huius pertinet, in uirilem portionem (quo scilicet modo lex appellat) mater ueniat, siue soli masculi existant, siue solæ scemellæ, siue mixtum uterque sexus.

POSTREMO & illud legem apponere iustum putauimus. Quamquam enim si uir mulierum tam ex prioribus, quam secundis nuptijs, quas post hanc nostram contraxerit legem (de his enim præsentia tantum constitutum) relictis filijs moriatur, quæ in lucris ex nuptijs prouenientibus obseruari oportet, ea lata lege sanximus, & præterea partes, quas legitimis & suis, neque ingratum liberis parentibus relinquere necesse sit, determinauimus: non tamen iustum fuerit, ut ipsi parentes ad secundam omnino prolem deflectant animum, & cum prioribus legitimam tantummodo partem relinquamus. Nam reliqua omnia transferant ad secundos: sed & prioribus aliquid ad legitimam adiciat. Nam si quem ex secundis nuptijs aut etiam primis habeant ita serijs grauibusque studiis deditum, ita dilectum, ut in possessione rerum longe eum ceteros uelit antecellere: damus quidem hoc agendi licentiam, at non, ut funditus priores filios depauperet, secundos opibus auctos reddat: sed uentis augmentum amplificet, neque omnino priorum nuptiarum obliuiscatur, confirmetque, quæ de talibus à nostris dicta sunt maioribus. imò reputantes in animo, quod ambo filij sunt, ita successi-

ita successiones in testamentis partiatur, ut cum secundis prospiciunt, prospiciant item & primis. Si enim ipsis sine testamento morientibus, omnes ex æquo lex uocat: conueniens est, ut ipsi quoque legem imitantes, & legi honorem habentes, non perinde magnis illos depauperationi onibus implicent. Hoc namque pacto & benigni patres erunt, & nostra legislatione digni. iusti quidem patres erunt, si solum legem obseruent: iusti uero & benigni, si quid etiam ultra legem relinquat. Neque hæc dicimus tantum inter ingratos liberos & eos, qui undique se gratos perhibuerunt (quæ enim ingratos concernunt, sapius iam dicta sunt) sed de alijs, qui magis aut minus diliguntur. multum enim interest inter ingratitudinem & gratitudinem, & honorem non æqualiter exhibitum.

Porro hanc particulam, ut liberorum ex primo secundoque matrimonio procreatorum æqualiter ratio habeatur, non quasi legem sancientes, sed potius quasi consilium dantes, proferimus. Alioqui in uniuersum testamentaria à nobis parte, quæ omnino filijs relinquenda est, aucta, & si quatuor tantum filij existant, usque ad trientem, si ultra quatuor, usque ad totius substantiæ semissem constituta: satis iam magnum filijs solatium addidimus, non breui mensura antiquam illis laxantes angustiam.

SANCIT igitur præsens lex (ut sæpe diximus) futuro tempore, neque in ullo priora attingat, sed uniuersa penè, quæ de secundis dici possunt nuptijs, undique collecta & sub unam continuitatem conserua enunciet, & tam priora per priores leges in suo robore conseruet, quam quæ ipsa constituit, futuris quæ sitam utilitatē querentibus inducat: omnibus constitutionibus, quæ de talibus latae sunt, in nuptijs post hanc nostram legem futuris & earum euentus uacantibus: una autem hac constitutione futuro tempore, prout à nobis determinatum est, in his casibus, quos ipsa comprehendit, pro omnibus sufficiente.

Hæc igitur excellentia tua omnibus gentibus, sub tua iurisdictione degentibus, more solito manifesta fieri præcipiat: ut omnes agnoscentes, quod tametsi plus laboris sustinemus, quam sustinere æquum est eum, quem undique imperij curæ circumfluunt, nihil tamen prius aut antiquius illorum salute duxerimus: non multis & locis iunat: cognoscant, quod & præteritum latis iam legibus reseruauimus, & futuro tempore conuenientem congruentiam & harmoniam impoluimus. Dat. XV. Kal. Aug. Constantinop. Belisario V.C. COS.

SCRIPTVM exemplum Patricio gloriosiss. præfecto huius almae urbis. Scriptum exemplum Basilide gloriosiss. magistro sacrorum officiorum ex præfecto, ex consule & patricio. Scriptum exemplum Triboniano gloriosiss. quaestori iterum & ex consule. Scriptum exemplum Germano gloriosiss. magistro equitum sacri Præsentis, ex consule & patricio. Scriptum exemplum Tzigæ gloriosiss. magistro peditum sacri Præsentis, ex consule & patricio. Scriptum exemplum Floro gloriosiss. comiti sacrarum rerum priuatarum & ex consule. Tuae igitur excellentia cognoscens ea, quæ nobis placuerunt, in iudicio tuo inueniet tam aduocatis, quam alijs, quibus præes: secundum hanc nostram constitutionem sufficientibus his, quæ hac de re à nobis scripta sunt ad Ioannem gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfectum, iterum ex consule & patricium.

DE APPELLATIONIBVS. Constit. XXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Triboniano gloriosiss. quaestori iterum, & ex consule.

Anteriorum legum acerbis plurima remedia imponentes, & maxime hoc circa appellationes facientes: & in præsentia ad huiusmodi beneficium peruenire duximus esse necessarium. Antiquitati etenim cautum erat, ut si quis per se litem exercuisset, & fuisset eodem demnatus: intra duos dies tantummodo licentiam appellationis haberet. Sin aut per procuratorem causa uentilata esset: & in triduum proximum ea extendetur. Ex rerum aut experientia inuenimus hoc satis esse damnosum, plures enim homines ignaros legum subtilitatis, & putantes in triduum esse prouocationes

cationes porrigendas, in promptum periculum incidisse, & biduo transactas causas perdidisse, unde necessarium duximus huiusmodi rei competenter mereri. Et sancimus omnes appellationes, siue per se, siue per procuratores, seu per defensores, uel curatores, uel tutores uentilentur: posse intra decem dierum spacium à recitatione sententiæ numerandum, iudicibus ab his, quorum interest, offerri: siue magni, siue minores sunt, excepta uidelicet sublimissima Prætoriana præfectura, ut liceat homini intra id spacium plenissime deliberare, siue appellandum sit ei, siue quiescendum: ne timore instantiæ opus appellatorium frequentetur, sed sit omnibus inspectionis copia, quæ & indiscussos hominum calores potest refrenare. Ad hæc sancimus, si quando lis speratur inferri in nostrum consistorium: si forte contigerit imperatoriam maiestatem occupatam publicis causis & mundanis prouisionibus non posse conuocare patres, quatenus causa agitur: non ex hoc litem periclitari, quod enim uicium est litigantium, si culmen imperatorium occupetur: uel quis est tantæ authoritatis, ut nolentem principem possit ad conuocandos patres, cæterosque proceres coartare? Sed si quid tale euenerit: causa intacta permaneat, donec imperator monitus sua sponte & conuocari proceres iusserit, & litem inferri patiatur, & omnia secundum morem procedere.

Illud etiam in tercio capite disponendum est, quod antiquitas bene statuit, nouitas autem neglexit. cum enim ueneranda uetustatis authoritas ita magistratus digessit, ut alij maiores, alij mediij, alij minores essent, & appellationes à minoribus iudicibus non ad maximos iudices remitterentur, sed ad spectabilem iudicum tribunal, quatenus & ipsi sacro auditorio adhibito situm exercerent, nouitas autem hæc dereliquit: euenit, ut super minimis causis maximi nostri iudices inquietentur, & homines propter minimas causas magnis fatigentur dispendijs, ut forsitan totius litis æstimatio ad sumptus iudiciales non sufficiat. Ideoque sancimus, si quando ex Aegyptiaco tractu, uel ad iuncta ei utraque Lybia, prouocatio speratur: usque ad decem librarum auri quantitatem, non in hanc regiam urbem uenire, sed ad præfectum augustalem, qui audiat, & causam dirimat uice sacri cognitoris: nulla ei post definitiuam sententiam appellatione porrigenda. Similique modo quoties in Asia dicecesis uel Pontica tale aliquid emerferit: usque ad prædictam quantitatem decem librarum auri appellationes ad uiros spectabiles (comites forte, uel proconsules, uel prætores, uel moderatores) quibus specialiter easdem lites peragendas deputauimus, remittantur: quatenus & hi ad similitudinem præfecti Augustalis uice sacri cognitoris intercedant, & causas sine spe quidem appellationis, dei tamen & legum timore proferant decidendas. Orientalem autem tractum causas appellatione suspensas, & usque ad decem librarum auri quantitatem limitatas, ad uirum spectabilem comitem Orientis mittere, simili modo audientiam & finem eis impositurum. Illo uidelicet obseruando, ut uiri spectabiles iudices, uel alij spectabiles iudices, non ad alios eadem spectabilitate decoratos iudices suas transmittant appellationes in litibus, quæcumque sint quantitatis: cum non oporteat ad compares iudices appellationes referri, sed à minore iudicio in

maius tribunal ascendere. Sed ad illustrissimam præfecturam illorum appellationes, cuiuscunque sint quantitatis (ut dictum est) dirigantur: qui una cum uiro excelso pro tempore quaestore eas dirimat: utroque officio subministrante, id est tam ex sacris scrinijs more solito, quam præfectorio. Ita tamen hæc sancimus, ut nec à ducibus, uel alijs spectabilibus iudicibus, quibus forte (& si privati sint) imperialis maiestas causas iniunxerit, appellatio ad memoratos spectabiles iudices currat: ne causa non gradatim procedere, sed perperam uideatur. Sed à præsidibus quidem prouinciarum, & iudicibus à nobis datis, si non sint spectabiles iudices, intra memoratam quantitatem referetur. Si autem illustres sint dati à nobis iudices, quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt, uel duces, qui omnimodo spectabilitate sunt decorati, uel hi, qui à principe delegati sunt, spectabilem habeant dignitatem: eorum appellationes sub quacunque quantitate in hanc regiam urbem ad competentes antiquo more iudices referuntur: omnibus alijs, quæ in appellationibus statuta sunt, uel ab antiqua prosapia, uel ab authoritate anteriorum constitutionum, uel à nostra humanitate, intactis illibatisque custodiendis.

DE PRAESIDE PISIDIAE.

Constit. XXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule & patricio.

Vnquam sane credidimus, ueteres Romanos ex paruis adeoque minutissimis principijs tam amplam constituere rempublicam, & totum exinde terrarum orbem (penè dixerimus) sibi adiungere, & præmere ac tueri imperio potuisse: nisi maioribus in prouincias magistratibus missis, plus ea re dignitatis sibi comparassent, simulque illis armorum iuxta ac legum potestatem fecissent, neque non ad utrumque accommodatos & idoneos habuissent, quos quidem Prætores uocabant, appellationis rei bellicæ administratione, quæ legum perscriptione. Unde & ea loca, in quibus publice magistratus uel ius reddere, uel habitare solebant, Prætoria appellare: & ut plerumque in rempublica leges ex uiua prætorum uoce inferrent, constituerunt. Et multi prætores partim Siciliam, partim Sardiniam insulam, partim Hispaniam, partim terra marique alij aliud uel imperio adiecerunt, uel rexerunt. Hæc nos in animo reputantes, & uetustatem denuo maiore cum flore & uenustate quasi postliminio reducentes in rempublicam, Romano præterea nomini dignitatem addentes, & uidentes, quod duplici in asperiores prouincias magistratu ad hunc usque diem destinato, neuter ad plenam suam sortem cõtutus fuerit, sed ex ea causa per quasdam nostras prouincias, in quibus tam civilis, quam militaris magistratus existit, semper inter se rixetur, semper pugnet, non quò subditis boni aliquid faciant, sed quò eos magis atterant: re fore putauimus, si utrumque magistratum tam civilem, quam militare in unam formam contrahamus, imponemusque denuo ei, qui hanc potestatem habebit, appellatione in Prætoris: ut idem & militariibus copijs, quæ per prouinciam sunt, secundum cognomen antiquis illis impositum præeat, & præficiatur legibus. siquidem & hoc initio Prætorum erat proprium. & cum utriusque officij annonas habeat: una tantum cohorte utatur ex centum cohortalibus (tot enim ei sufficeret) quæ Prætoriana cohors appelleretur, & per probatorias conuenienter hinc procedentes constituitur. Ita enim dignitate plenus erit, ita latrocinia exercentibus terribilis, ita iniustus inuitabilis, si maiore cum potestate omnia conficiat. & cum lex iampridem à nobis posita iubeat omnes omnino iudices puris uti manibus: ei obtemperet, & præstito iuramento, secundum hanc res gubernet, tam armis utens, quam ciuilia secundum nostras leges ordinans. Unde tametsi ex gloriosis. consulibus aliquis ad hanc administrationem accedat, nihilominus in

i ij hoc

hoc imitatio quædam priorum eluceat, qua uidelicet prouincias fortientes COSS. consularibusq; uiri, & non multo illis inferiores Prætores, paulatim Romanorum nomen ita auxerunt, & tam amplum effecerunt, quantum nulli unquam alij reipublicæ seu imperio concessit deus, id quod ueteres etiam annalium scriptores prodiderunt. * inuenimus & olim Pisidarum gentem uniuersæ illius terræ summum tenuisse imperium, & iam nunc maiore & uehementiore hanc prouinciā magistratū indigere (nam & maximi in ea pagi sunt, & multi homines, & qui sæpenumero ob ipsa publica tributa seditiones mouent) & prædari cibis illis & sanguinarijs regionibus, quæ supra uoracitatem & quandā infatigatē lupini capitis collocatæ sunt, & Lycocranitarū habitaculū uocantur, hunc magistratū præficiendū credimus, qui iā inde ordine legitimo in eā p̄grediat. Ac si hic magistratus sub specie quadā incursionis misceatur, componantur etiā in unum tam militaria, q̄ præfidalia insignia, & omnes eam militares copię sequantur, quæ in prouincia sunt, ad hæc tota ciuili cohors uenerando iam uocabulo appelletur, & prætoris cognomento honoretur: quis ipsum non abhorreat? quis non reueretur, simul in unum leges & arma coire spectans, & indidem conditione proposita, ut aut legibus obtemperet, si bono esse animo & seruari uelit, aut ut uel primo statim intuitu pereat, armis in proximo leges corroborantibus? Oportet igitur, ut qui hunc magistratum suscipit (semper autem gratis eam & absq; ulla datione pecuniæ ipsi conferimus, ut & ipse per omnia sordibus abstineat, & his solis, quæ ex publico soluuntur, contentus sit, id quod etiam prima nostra lex dicit) iuste & pure & cum quadam asperitate humaniter se erga subditos gerat, quemadmodum in priore lege disposuimus. homicidia, adulteria, raptus uirginum, omne deniq; maleficium prouincia expellat: & qui ea deliquerint, secundum nostras leges puniat. neminem præterea maleficorū reueretur, & si de potentioribus sit: neq; his se submittat, qui nullā de se utilitatem, at bene nefarias de se occasiones præbere possunt: sed per omnia ius ipsum tueatur, & ad nostras leges respiciat, & secundum eas iudicet, & ut subditi nostri secundum illas uitam suāq; studia instituant, efficiat. insuper ad deum quoq; & nostri timorem respiciat, neq; præterea quidquā omnino in animo cogitet. Item neq; crebro ex prouincia huc commeet, neq; immodicis literis nos interpellet, sed in omnibus prior ipse audiētiā accommodet, eaq; disceptet. & memor, quantā illi dignitatis magnitudinē dederimus: ita se hac in re gerat, ut pro gesto magistratu causam dicere necesse non habeat. sciens, quod si quis eo a dicto ius suum non consequatur, compellaturq; hæc ad nos deferre: pro eo deinceps certamē illi nobiscū futurū est. Quæadmodū em̄ iurisdictionis augmento ipsum honorauimus: ita rursus si præter intentionē & opinionem nostram tradita ei administratione abuti depræhēderimus, competenti ipsum animaduersione persequemur, tam deo in hoc subseruientes, quā opem ferentes legibus, siue furta eum fecisse, siue grana forte aut inimicitijs superatū, siue leges nostras transgressum esse depræhenderimus. dū enim subditos iterū erigere, & his malis, quæ usq; adhuc extiterūt, mederi uolumus, & magnas opes despeximus, & ad hanc dispositionē oculos cōuertere properauimus. Porro non tantum ad hæc eū prospicere oportet, quæ ante à nobis dicta sunt: sed etiā curare, ut affluens rerum copia sit in urbibus, ne quid ciues deficiat. Inspiciat etiam in ciuitatibus opera, neq; in hoc se ipsos à se uinci patiatur. sed & aquarū ductus, & pōtes, & muros, & itinera publica refici studeat: neq; cōmittat, ut exactores, qui illuc commeant, in aliquo subditos nostros prægrauent: neq; iussiones illas, quæ improbo more fieri solitæ, ex thronis excellētiæ tuæ de refectione murorum, de sternendis itineribus publicis, deq; alijs plus mille causis procedunt, suscipiat. Omnium enim horum causa, & si aliud præterea eius generis nemini perimit, ut subditos nostros iniurijs afficiat: neq; prodibit de thronis tuis sententia, quæ tale quiddicat (iam enim hoc prohibuimus) sed solus ipse omnium curā geret. Si uero ex sacre nostre legis sententia pragmaticam aliquam formam dirigamus, quam forte ad tuam emittamus præfecturā: examinabit ille prius, quæ inibi à nobis iubentur. nemini autē alij omnino copia fiet deprædādi subditos, q̄ magis aliquā prouincias iterū refertas hominibz, iterū suis ciuibz efflorescēt, neq; undiq; huc confluentem uideamus hominum multitudinem, qui propter improbitatem præsidum in suam patriam reuerti non audeant. Ideoq; sanctimus, ne amplius excellentia tua Pisidicæ gentis magistratus pro diuisis habeat, sed ut unum in ea sit spectabilis Prætoris officium, quod idem & militare & ciuile existat, quod similiter & publicarum ciuiliūq; rerum curam gerat, & militibus præeat: ut mutuo auxilio & iurisdicatio ex armis uires colligat, & cohors armata cōdecoretur lege. Neq; enim deinceps aliqua per urbes orietur seditio, si talem de cætero uirum præfecerimus, qui utroq; nobis officio dignus

gnus putabitur. Quæcūq; igitur fiscus erogaturus est, ea secundū subiectam huic sacre nostre legi descriptionem spectabili prætori circaq; ipsum uersari solitis præstari iubemus. Vnde & sacre nostre appellationis notā præponi uolumus, & qui Pisidicæ præses erit, is Prætor Iustinianus esto. Obtemperet autem illi Prætoriana cohors, ex probatorijs (uti diximus) cōstitūda, quæ similiter tā ciuilibus, quā militarijs hominibus iuxta & rebus occupata sit. Ad hæc publicorum quoq; tributorum exactio hūc præsidem cohortemq; eius respiciet: & omnia magistratus habebit insignia, quæ etiā modo habet, sellā scilicet curulem ex argento, & fasces. habebit etiam inter milites. Adresponsum. adeoq; & eo ipso principatum illi inter milites, qui ibi locorum sunt, tribuimus: ut ipsos & pulchre regat, & cogat in ordinem, & modestos reddant. neq; item cōmittat, ut seditiones moueantur in urbibus, aut comites quidq; ad fiscum spectās diuellāt: sed supra omnes potestātē habeat, nemine prorsus excepto. Vnde quæcūq; in uicarijs olim, hodie in comitibus Iustinianis Pacatiana Phrygiæ & Galatiæ primæ, item spectabili comite Orientis, & spectabilibus proconsulibus sunt: ea & in hoc existant. sitq; & ipse spectabilis magistratus, & appellationes, quæ apud ipsum interponuntur, mittantur huic & examinetur, sicut in cæteris spectabilibus fieri solet magistratibus, introducturq; in iudiciū gloriosus, præfectorum, in cognitionem causæ adhibito etiā gloriosiss. quæ store sacri nostri palatii: propterea quod tamen is magistratus nonnihil in se habet militatē: tamen quia prorsus in ciuilem & legitimam mutatus est formam, ideo necessario eundē tenere ordinem debet, qui pro consuetudine iam olim obtinere in spectabilibus magistratibus obseruatus est. Quoniā uero nuper sacra constitutione cōscripta promulgauimus, ut causæ appellationū à spectabilibus præsidibus huic deuolutæ, in habitu & ordine sacri auditorij examinent: sancimus, ut si qua eiusmodi causa emergat, scilicet in Pisidia dūtaxat, ex debilis sit: sancimus, ut nō ad spectabile Iustinianeu comitē Pacatiana Phrygiæ (id, quod prius lege determinauimus) proficiscatur, sed ad ipsum deferat in sua prouincia interposita appellatione, & ipse de ea cognoscat in habitu sacri auditorij (cohonestamus etenim magistratū hoc etiam) & perfectam illi formā imponat, non remittendā ad hanc aliam urbē, ne forte paratū qui uel hoc prætoris, uel alia à nobis inuenerit & inuenienda officia suscipiunt, cognoscant. Vnde quo tandē modo prouincias eos gubernare cōueniat: uisum nobis est, non tantum signa eis præbere administrationis in codicillis (ut uocant) sed etiam modum præscribere, secundum quē prouineiam administrant: quæ quidem, qui nos antecesserunt legislatores, cōsulta quæ perq; hanc omni ex parte subditis nostris profint. Vnde & id genus sacra mandata iussidum, quod in sacra nostra constitutione descripsimus, præstantibus: tum omnia alia, ut nos ordinauimus, administrantibus. Subijciatur autem à nobis huic sacre legi quædā etiam descriptio, quæ exprimat, quid ipsum, cum deligitur, præbere cōueniat occasione codicillorum officij: quid rursus illi, item adfessori, & circa ipsum uersari solitis porrigatur ex publico: ut omnibus nota facta prouidentia, quam circa officia gerimus, ille incōraminatū nostrarum constitutionum lectio monstrabit (iussimus enim & hanc inter eas describere) tum ipse ad effectum deduces, ut perpetuū in ipsis factis reluceat conspiciaturq;. OPORTET Prætori Pisidicæ annonarum, & capitū, ac reliqui solatiij titulo præberi solid. 300. eius adfessori, solid. 72. eius cohorti, aureos 52. Rursus pro codicillis administrationis orissimorū tribunorum notariorum & laterculensibus, sol. 45. eius adiutori, sol. 3. cohorti gloriosiss. præfectorum pro iussionibus & omni alia causa solid. 60.

DE PRAETORE LYCAONIAE.

Constit. XXV.

Imp. IUSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule & patricio.

i iij Cum

Um ad prima illa principia, ex quibus Lycaonum gentem antiquarum rerum scriptores & enarratores constituisse tradiderunt, respicimus, & quod maximam cum Romanis affinitatem habeat, quodque ex eadem ferme occasione in unum coacta sit: maiore, quam hactenus, magistratu eam exornare, iustum putauimus. Siquidem usu uenit ut olim, Lycaon, qui Arcadiæ in Hellade rex fuit, & Romanum solum incoleret, & assumptis quondam Oenotrijs Romano imperio daret ueluti principium (dicimus autem uetera illa, quæ longo ante tempore Aeneæ & Romuli ætates præcesserunt) & deducta in hæc parte colonia, Pisidæ bonam partem adimeret, eique deinde suum nomen inderet, & regionem ex se Lycaoniam appellaret. Inde adeo iustum fuerit & ipsam magistratu adornare, cui ueteris apud Romanos instituti signa & notæ inscribantur, & illos, qui hoc ipsam tempore regunt (de præfide ciuilibus iurisdictionis loquimur, & eo, cui armorum cura commissa est) in unum contrahere, & Prætoris appellatione decorare. Est enim hoc nomen quod si iure patrio Romani imperij proprium, & ante ipsos etiam COSS. in ampla Romanorum republica usui habitum. Nam ueteres Romani suos imperatores prætores appellabant, & multis illis præbebant, ut militariibus præterent copiis, & descriptis ab illis parebant legibus, & prorsus erat hic magistratus ex ambobus contemperatus, præ se ferens & ostentans tam in instruenda acie robur, quam in ferendis legibus rectum & decentem ordinem. Quoniam igitur propositum nobis est, etiam hic utraq; administrationem in unam contrahere: propterea optimo illi iure prætoris appellationem imponimus, ut una cum prætoris appellatione audientium animis in sonet ipsius quoque magistratus substantia ac natura, & quod non simplex sit, neque ad unam aliquam rem tantummodo (nempe uel arma, uel leges) respiciat, sed simul utrumque ad se munus ex æquo attrahat: quodque per copias militum uehementis & robustus, per legem lenis & moderatus fuerit, & per hanc causam maleficis quidem uehementiorem, probioribus uero ciuilibus se & moderatiorem exhibeat. Neque hoc sine causa agimus, aut solam appellationem addimus, sed ex usu ac necessitate magistratus quoque metimur. Nam fortes ea regio uiros habet, neque in ullo differt ab Isauria in medio, ut quæ mediterranea, apria, equorum altitudo, tum multos uiros, tum multos equos enutrit. magnus quoque in ea numerus est magnorum pagorum, & uirosum ad equitandum, ad sagittandum, ad animos sine negotio & celeriter excitandos, ad arma prompte tractanda, denique tam ad militare imperium forte aduersandum, quia illorum status priuatam ipsis fortunam & solis ciuilibus magistratibus subditam adscribit, quam ad hoc rursus ciuile scilicet contemnendum, quia soli obtemperare legi, quæ non item strenuitatem quandam adiunctam habeat, audacioribus formidabile est, idoneorum. Hæc nos permouerunt, ut hunc quoque magistratum quemadmodum prætoris Pisidas fecimus, coadunatum redderemus, & nostro apposito nomine Prætoris ei appellationem inderemus. uolumus etenim & hunc Prætozem Iustinianum Lyconiam appellari, quomodo sane & Pisidæ, & aliorum. Deinde utraq; etiam cohortem in unam contrahimus, constituendam ex probatorijs, more solito ex sacro libellorum serinio, ex quo olim & ducibus ani eas ferebant, procedentibus. mensuramque illius ad centum usque uirosum numerum extendimus. & utriusque magistratus annonas illi assignamus, sed & assessoris & reliquis. quæ quidem ex subiectis sacre huic nostre constitutioni descriptionibus clara faciemus. Habeat item qui responsum, ut inter milites omnia recte geratur atque ordine. adeoque & alij eum militibus qui per dictam prouinciam stationes agunt, imperitare sancimus. Mittimus sane, quod officij suscepturus est, unum aliquem de probatis, & de numero nostrorum procerum, unde olim prætores procedebant, suisque laboribus adornabat rempublicam, nunc residentes in solo Italico, nunc proficiscētes ad loca forētia. Ac talis quidem semper sui ipsius memor, & unde illi hæc administratio accesserit, ueneratū se præbeat subditis, horrendū latrocinijs & maleficis, omnia maiore cum fiducia peragens. Neque dubium, quin puris utetur manibus, quod quidem & officium gratis suscipit, & alioqui lex nostra nuper a nobis lata omnibus, non magistratibus in ipsa descriptis præcipit, ut manus contineant (qua de causa & iuramentum præstant) & secundum leges nostras diiudicent, omnemque æquitatem & iusticiam alijs impertiant. Eo pacto cum reipublicæ suæ statum ueteres Romani exornarent, omnibus alijs rebus publicis potiti sunt. Quis enim hunc magistratum non reueretur simul & horret, uidens duplici eum forma excubias agere, tum ut quæ lex iubet, facile ordinet: tum uero si quid de lege uioletur, ut hoc armis corrigat? Quibus autem de rebus Prætozem Pisidæ in lege, quæ de ipso conscripta est, appellauimus: de ipsius pulchrum putauimus & ipse appellare. Oportet enim ut cum undique gratuitum hoc officium suscipiat, ab omnibus sordibus

fordibus alienissimus sit, his solis contentus, quæ fiscus præstat, prout iam ante de præfidalibus officijs lata lex disierit. Vt ite in rebus gerendis syncerum & iustum se præbeat: ac quomodo ad administrationis ratio permilla est, ita & ipse harmoniam animi sui nunc acutioribus & intentis, nunc lenioribus & remissis sonis contemperet. Odio quoque habeat & puniat omne adulterium, ad hæc homicidium, sed multo his uehementius raptus uirginum. Ceteros etiam maleficos, siquidem incurabili morbo laborant, extra exceptionem puniat. si uero mediocriter: ad meliorem frugem transponat. Insuper neminem improbe agentium reueretur, etsi diues, etsi maiore aliqua dignitate præditus sit. propterea enim de numero præstantiorum electum ipsum mittimus, ut pro sua potentia necesse non habeat cuiquam alij attendere, quam nobis & legibus, secundum quas & ipse iudicet, & subditos uitam instituere procuret. Sed neque socordiam se dedat, neque alicui iniuriā faciat, ne eius prouincia homines, cui præest, propter iniurias illic acceptas regionem suam relinquant, & continue nobis hic facessant negotia. Quin ipse prius audientiam his, quæ ad eum referuntur, præbeat, eaque disciplet: & usque memor honoris, quæ illi detulimus, ita ad administrationis laboribus se exercent, ut laudem inde & rationibus gesti magistratus reddendis dicendaque causa immunitatē consequatur. Illud certo sciens, quod si quis nos adeat, referens domesticā sibi re in commodis affectā esse, siquidem expertus apud eum, ius suū obtinuisse: hunc ipsum sine aliquo dato responso remittimus. si uero cum prius ad ipsum retulisset, deinde non obtento iure suo, ad nos decurrat: tunc non illi nos in posterum, sed ei, qui magistratu fungitur, iudicium constituimus. & quemadmodum ampliorem ei honorem reddidimus: ita & si socordiam eum se dare, & his, quæ in ipsum contulimus, negligenter uti deprehenderimus: opem feremus legibus, & conuenienti cum animaduersione persequemur. & quemadmodum ille neque uerba nostra, neque leges, neque formam & gradum magistratus ueretur: ita neque nos ipsum uerebimur, sed perinde ei obuiabimus, ut & ipse rerum administratione utatur, & siue sordidis eum manibus uti, siue ad affectum aliquem respicere, siue leges nostras transgredi deprehenderimus: nos uigore legis ad facti sui rationem reddendam eum sistemus. neque enim ut subditos seruaremus, pecunijs, aut quapiā aliarum rerum, quæ nobis suppetere, pepercimus. Oportet præterea ipsum providere, ut omnia recte atque ordine fiant in ciuitatibus. & primum quidem, ut ciuitates sub ipso collocatæ seditionibus careant, ex omni parte æquitatem conseruans, & summo studio prospiciens, ne nimium subditis indulgeat & frena relaxet. Deinde neque opera in ciuitatibus negligat, ne per hæc causam deminuantur uel aquarum ductus, uel ipsorum pontium transitus, uel murorum munitio, uel eura itinerum: sed omnia reficiat, aut saltem ad nos referat, ut partim ex ciuilibus ea redditibus, partim nostra liberalitate queant reficere. Neque ite committat, ut exactoribus, qui a nostris hinc proceribus commendant, sit in aliquo damnum subditis nostris inferendi licentia: aut ut hi subditos nostros grauent, qui consuetas illas iussiones adferunt, quæ olim ad subuersionem eorum, qui mediocriter uitā instruerant, de thronis tuis procedebant, nunc iniungentes murorum reparationes, nunc curam itinerum, nunc imaginum, pontium, portuum, aquæ ductuum publicorum renouationes, locorum denique publicorum ablationes, & ædium quasi in solo non iusto exædificatarum demolitiones, & id genus alia magis ad neccēdas calumnias expedira: sed ipsæmet hæc ad animi sui curam reuocabit, omnia peracturus absque dispendio. Si uero nobis uisum fuerit maiore eam rem inspectione indigere: sacra pragmatica forma utemur, qua secundum ipsum alteri quoque hanc inquisitionem iniungamus. Ita aliquando recipient, neque de patrijs sedibus diffugient, rerum suarum incolatū propter præsidium improbitatē quasi terculamentū aliquod metuentes. Scire igitur oportet excellentiā tuā, quod unus & simplex hic magistratus, non duplex futurus sit: ut omnia, quæ fiscus utriusque prius officio præbebat, ea secundum descriptionem sacre huic nostre legi subiectam tam ipsi der, quam circa ipsum uersari solitis, & cohorti eius, quemadmodum & hactenus præbita sunt. Et publicorum tributorum exactio ipsi simul & obtemperantibus ei prætorianis eohortalibus incumbet. habebitque utriusque officij insignia, tametsi plurima militaria sunt, tamē in uehiculo sedebit argenteo, & præcedet ipsum securis (nam & hoc consularis imperij signum est) similiter & fasces ipsi cum solennitate præbunt. obseruabitque eum uniuer sus exercitus, qui per eam prouinciā stationes habet: cui curæ erit, ut & latrocinia refeceret, & iniuria affectis opituletur, & subditos nostros mansuetos inter se & modestos reddat. Sed & inter spectabiles ipse collocabit, tametsi qui eam administrationē suscepit, maioris sorte

forte sit dignitatis. siquidem dignatio eorum, qui provincias regunt, talis futura est, qualem nos ad quæq; administrationē idoneā fore iudicauerimus. Ipsum uero, propter imperiū, quod gerit, conueniens est inter spectabiles numerari, inter quos & proconsules & comites Orientis, Galatiæ & Phrygiæ sunt. Vnde & ipse causis, quæ in eius mouentur provincia, tam pecuniariis, quæ civilibus, & liberalibus audientiā præbebit, uti id genus magistratibus licet. Appellationes quoq; contra eius sententias interpositas examinabunt hic ex more, qui iam pridem in spectabilibus magistratibus obtinuit, tam gloriosiss. sacrorum nostrorū prætoriorum præfetti, quā gloriosiss. quæstor (prout iam inde ab initio traditum est) eo quod alter iam magistratus civilior factus sit admittis legibus, quas etiā in ipsa arma imperiū habere uolumus.

Secundum legem uero nuper a nobis positā, si quæ causa intra provinciam suam morā, quingentorum aureorū quantitatem non excedat, quæ per prouocationem deinde a suo iudice, feratur iudice: de hac non Pacatiæ Phrygiæ comes (ut prius diximus) sed ipse cognoscat, etsi ex delegatione, siue nostra, siue alicuius gloriosiss. nostrorum procerum, causa alicui commissa sit: modo propter rationes quas nuper in constitutione de appellationibus præscripsimus, spectabilis non sit. & causæ finem imponet, non (ut olim) post etiam hoc mittendæ, ne ob paruas occasiones magnorum ea res dispendiorum subditis nostris antea præbeat.

Hæc autem & nos illi manifesta faciemus. Siquidem studio habet potentia nostra, non tantum ut administrationis signa eis ex codicillis quos uocant præbeamus, quæ in spectabilibus magistratibus attribui solent: sed etiam ex mandatis principalibus, quæ ueteres olim principes & legislatores responsa præsidibus edita uocabant. quæ cum nos delatariis, uisimus in sacro nostro reponi laterculo, ut inde semper unā cū codicillis præbeantur magistratibus, ac hi quidem ipsum conferant officiū, illa uero dirigant administrationis officij rationem.

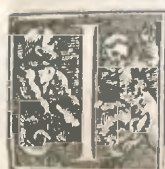
Cæterum ex descriptione, quæ sacræ huic nostræ legi subiicitur, clarum erit, tum quid ipsum, cū deligitur, occasione codicillorū officij præstare conueniat: tum quid ipsi simul & adfessori, ac cohorti eius e publico erogabitur. Sed & si quos uicinos ei provinciarum præfides circa tributariam rationē negligentes inueneris: non alium emittes, sed ipsos spectabiles præfides fatigabis, ut uicinarum provinciarū præsidibus, si locorum se dedant, immineat & procurent, quomāgis ea omnibus in publicum modis inferant.

Præsentem itaq; legem nos quidem sacrarum nostrarū constitutionum uolumus inseri: ipse uero ea suscepta, omnia ex illius præscripto agas, immortalem perpetuū beneficij nostri memoriam præ se ferentis.

O P O R T E T Lyconiæ Prætori in hunc modum præberi. Ipsi quidem annonarum capitum & reliqui solatij nomine, solidos 300. eius adfessori, sol. 72. eius cohorti, aureos .52. Rursum oportet eum præbere spectabilibus chartularijs sacri cubiculi per causam codicillorum, sol. 9. primicerio clarissimorū tributorum notariorum & laterculensibus, solid. 24. eius adiutori, solid. 3. cohorti gloriosiss. præfectorum pro iussionibus & omni alia causa, solid. 60.

DE PRAETORE THRACIAE. Constit. XXVI.

Imp. IUSTINIANVS A. Iohanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule & patricio.

Illud in confesso est, quod si quis Thracum regionē nominet, statim unā cum dicto uirilitas quædam animus, & militariū copiarū, bellorum ac pugnarū cogitatio subeat. sunt enī ista ingenita & quasi patrio quā iure huic regioni attributa. Itaq; & prius a nobis suscepta est cogitatio redigendi in meliorem statū ea, quæ illa loca cōcernunt: & hoc tempore de his, quæ longo iam agitauimus consilio, præsentem legem tulimus. Duos sanē uicarios nomine ad Longum murum sedere, omnes scimus, quorum alter militares cohortes regit (est enim magna uis militum eo in loco) alter præfectus est negocijs civilibus. Ac cum ambo uices illic impleant, hic quidē gloriosiss. præfectorū, ille uero magnanimatorum magistrorum militariæ: nunq; tū inter se cōsentiūt, sed tametsi suas unicuiq; fiscus annonas separatim suppeditat, & alia præbet solatia: nihilominus unum hoc sibi negocij perpetuū & indefinenter sumunt, ut contentiones inter se immortales exerceant. Recte igitur atq; ordine uisum nobis est hic quoq; facere, quod apud alias gentes, quanq; non ita efferas, nō ita militaris custodiæ indigētes, fecimus: & ut non hic quidem

quidem civilibus negocijs præsit, ille uero inter milites & solos imperiter, utrūq; officium in unum contrahere, & præficere ei loco grauem aliquem & reuerentia dignum magistratum, qui ex æquo tam civilia illic negocia curet, quā de uenusto & decenti ordine militum sollicitus sit. Nam qui provinciam moderatur, is in alijs uersatur locis, uix illis sufficiens. Si uero horum locorum custodia, omniumq; rerum per ea loca administratio, & in bonum ordinem collocatio, tum etiam militia bono aliquo uiro indiget, & qui idonee tam milites possit excolere, q̄ imperitare ex lege: quod tandem illi nomen ex uetustate accommodatum imponemus: aut quam appellationem amplexi, hunc gerenti magistratū aptabimus? an uero re ipsa manifestum non est, quod quemadmodum Pisiæ rector, & summus Lyconiæ magistratus a nobis nominatus institutusq; est: ita & hic Prætor nominabitur, assumpto pietatis nostræ cognomine? Nam si Prætor Romanorum imperatoris simul & legislatoris locum in sua republica tenuit: in confesso est, quod nihil perinde huius magistratus appellationem deceat, q̄ nomen Prætoris. Siquidem & militum copias reget, & paganos subditos non paucos habebit, quibus ex nostris legibus ius reddet. Deniq; tam civiles res, q̄ militares in ijs locis, in summis cōstituti dignitatibus, tam militaribus illic copijs præstant, quā cæteris auxilio erant, quāuis non milites, sed pagani existerent. Barbarorū enim excursions non medio cri opus habent præsidio. Quæ uero illos concernunt, ea cōmitti debent uni alicui, qui secundum leges ipsis præire possit: cum multum inter sit inter rectum & puerum ordinē: & omnibus perspicuum sit, quod militaris quidem res, si sola & per se consistat, ultra q̄ decet, effertur audacia: civilis uero, nisi admixtum habeat robur militum, infra mediocritatem auctoritate careat: utrūq; tam ad gerendum bellum, q̄ ad tuendam pacē sufficiat.

Ideoq; huius etiam provinciae officia copulantur, & Prætor hic Iustinianus Thraciæ nuncupator. Signum magistratum: q̄ monita quædam imperialia, rationē explicantia, qua provinciae administrationem perficiat, quæ maiores nostri mandata principis nuncuparunt: cum quibus ea res semper & pulchre excellēs habita est, magnumq; nominis splendore prætoribus addidit apud plurimas reipublicæ nostræ gētes: & maxime Occidentales, a quibus progressi Romanorum suo adiecerunt imperio.

Quæ igitur in dicta a nobis lege de provincialibus officijs scripta sunt, quæ item de Prætoris Pisiæ & Lyconiæ differuimus, ut & ipsi gratis hic delatentur, & gratis se uicissim subditorum nostrorum cōmodis exponant: omnibus manifesta ma facta est. Descriptū sanē & iusiurandum est, quo magistratus nostros conueniat, cū officia suscipiunt, animam suā deuouere deo, & tueri subditos nostros in æquitate & iusticia, ab omnibus sordibus, inimicijs, gratia remotissimos.

Cæterum cohortales ei non ultra centum apparebunt: habebitq; tam civilis, quā militaris officij insignia. Insper aderit illi etiā Adresponsum propter copias, quæ illic resident: in quas plenum habebit imperium, & quiduis cū illis ad utilitatē reipublicæ & attentandi & perficiēdi licentiam. Publicorum præterea per illa loca tributorum exactio tum ipsum, tum cohortē eius respiciet. & tota cohors Prætoriana appellabitur, hinc edendis & ex sacro epistolarum scrinio prodeuntibus probatorijs constituēda, unde tales olim probatorias Vicarianas quoq; cohors ferebat.

Curæ autē habebit, primū quidē, ut a donis & muneribus puras conseruet manus: deinde ut omnē æquitatem subditis nostris tam publice, q̄ priuatim exhibeat, & omnem iniusticiā a litigantibus depellat. Item ut milites quidem bellicis exercitationibus meliores & alacriores efficiant, paganos uero per legem cōponat, ut iusti & ab omni improbitate & malicia immunes rediant: & si belli causa aliqua fiat excursio, facillime hanc expediat, utraq; cohorte præsentē, illa terguersationem hostiles insultus propulsantibus.

Oportet itaq; super, ut etiam in causis, siue hæc pecunias, siue crimina, siue aliud quiddam concernant, audientiā præbeat, & recte secundum leges nostras, & absq; omni affectu iudicet: ne aliqui inde excurrentes, nostram inquietent potentiam. Neq; enim uolumus, ut collatores nostri, relicta provincia sua, a provinciae præsidibus despecti, huc adcurrant. Nam si posthac nobis ab his, qui ex eo loco

commeant, negotium fiet: omnino percontabimur adeuntes, si ea renunciarint imperium in prouincia gerenti. ac si edocti fuerimus, quod ista non denunciarint: cum summa eos increpatione remitemus in prouinciam. si uero illi denunciarint quidem, at prouinciam imperium gerens aut per socordiam omisit, aut turpi aliqua de causa legum ratione non habuit: tunc omnem animi nostri motum in ipsum conuertemus. Quemadmodum enim maiores in illum erogationes fecimus (nimirum utriusque officij) tantumque hominum multitudinem eum præfecimus: ita si cõperru habuerimus, quod indigne in hoc uersetur officio: neque remisse agemus, neque mediocres poenas irrogabimus. imò quanto ipsum altius in sublime euehimus, si probe se gerat: tanto rursus grauioribus eum percellemus poenis, si quid contra leges deliquerit. Ad hæc nemini omnino oportet eum succubere, neque si insigni aliqua dignitate sit præditus, neque si opibus abundet. propterea enim grauioribus uiris & auctoritate plenius eiusmodi tradimus officia: ne quid necesse habeat remittere his, qui opibus suis freri, alijs uelint inferre iniuriã.

Curabit quoque omnia illic opera publica: neque patietur, ut uel portus, uel muri, uel pontes, uel itinera, uel denique alia uicium contrahant: sed ipse, quæcumque ex ciuilibus rebus possunt refici, ea procuret. si quid uero ex his maiore cura indiget: id per suggestionem ad nos referat. & rationes conficiantur, prout iam à nobis lege sancitum est. Neque enim uolumus, ut qui solitas hæc negotiationes, item aquarum peruestigationes, & hortorum, murorum, imaginum, aliorumque id genus reparatiões (quæ quidem omnia olim abrogari placuit) exercent: in præfectura, quam moderaris, mittantur in prouinciam: sed ipse peruestigetur, quæ fieri debeant, & secundum constitutionem nostram rationes illos faciat edere. Quod si nobis placuerit alium ad hoc dirigere: per pragmaticas formas id efficiemus, quæ si ita uisum sit) ad tuam deferantur præfecturam. Nam ut subditos nostros eripiamus, & liberemus dispendijs: propterea & magnam pecuniarum vim (ut ex parte uel ipse nosti) despiciamus, & amplis annonis tam præfides, quam cohortes & circa illos uersari solitos consolati sumus, ne peregestatem forte, aut eiusmodi aliquid, parum decentibus factis occupentur: sed insigni dignitate præditi, & de amplo senatorum ordine sint, & ita cum dei & nostri memoria uerentur in prouincia. Quæ si nullo unquam pacto memoria neque huic exciderint: per oia seipso pulchrior futurus est.

Ac si ueteres Romani consularibus tantum & prætorijs uiris prouinciarum administrationes demandant: neque nos alienum à bonis moribus faciemus, si talibus etiam demandamus, qui exactorum hinc in prouincias tendentium, & præter rationem collatores nostros damnis inuoluere tentantium uolentias reprimentes, huiusmodi necessitate queant resolui. Damus etenim ei & curiosius ista indagandi, & prohibendi, & ad nos per suggestionem munus notitiam. Ut si qua in re imbecilliores sunt: ibi uires crescant, & suppleantur scientiæ & uoluntatis nostræ accessione. Hæc etiam in sacris ipsos admonemus mandatis, quæ una cum insignis magistratus trademus: ut memores iuramentorum, quæ præstant, & monitorum, quæ illis dabimus, prout nos nostrumque de illis meretur iudicium, & propria exornent uitam, & traditum gubernent officium. dantes illis (ut dictum est) omnem potestatem, ut tam in pecuniarijs, quam criminalibus, & omnibus denique causis iudicent: & appellatio apud ipsos interposita ad gloriosiss. nostros præfectos & gloriosiss. decurrat quæstorem, qui causæ communem præbeant audientiam secundum formam earum causarum, quæ in sacrum introducuntur suspensum.

Si quam uero causam minorem quingentis aureis per ea loca prouocatione suspensum di contigerit, etsi ex delegatione uel nostra uel iudiciaria sit, neque is, cui ea causa delegata est, spectabilis iudex sit: ut ex illis locis appellatio ad ipsum procedat, eamque audiat in forma sacri palatii. Ornatus enim officium eius hoc etiam modo, & æqualem constituimus spectabili comiti Orientis, & proconsulibus, & comitibus Phrygiæ & Galatiæ: ut & ipse in nullo sit * hac nostra lege, quæ clarissimi prouinciæ * deminuit, quæ quidem propria legum sunt. hoc scilicet demandat sibi à nobis sollicitudinem in illis partibus, in quibus consistit, implente.

Subijciatur item à nobis huic legi descriptio, quæ commemoret, & quid ipsum erogare pro codicillis magistratus, & quid ipsum circaque ipsum uersari solitos rursus auferre ex publico conueniat titulo annonarum: quas etiã solas, ipsos omni alio extra hanc causam lucro abstinentes, accipere permittimus. Propterea enim per maiores erogationes ampliores eos efficiamus: ut & ipsi subditos nostros undique conseruantes, & iuramentorum, quæ præstare solent, memores, ipsi hanc nobis factis remunerationem reddant.

Atque hanc sententiam legem habebit quid legum uolumentum, sed thronus tuus suscepta eam & memoriam mandam perpetuo conseruet in opere. OPORTET autem Prætori Thraciæ

um, capitulum, & reliqui solatii nomine præberi, solid. 200. eius adfessori, solid. 72. eius cohorti, aureos 52. Occasione uero codicillorum præbere oportet eum sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, sol. 24. cohorti gloriosiss. præfectorum pro iussionibus & omni alia causa, sol. 40.

DE COMITE ISAVRIÆ.

Constit. XXVII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule & patricio.

Vod quibusdam ante nos imperatoribus, ut in Isaurorum regione facerent, per imaginem & figuram in mentem uenit: id nos re ipsa iam per ipsam operum efficaciam tam in Galatia prima, quam Pacatiana Phrygia confecimus, uicarij officio (ut prius appellabatur) cum ciuili adunato, & una utrinque cohorte constituta, & ipsis (ut oportuit) exornatis, neque non utrique pro uetere appellatione comitis nomine imposito: ut ille quidem comes Galatiæ primæ nuncupetur, is uero nomine Idemque hoc & in Isaurorum prouincia præcipimus. Neque enim uolumus, ut qui de cetero in hoc constitit officio, duplicibus utatur codicillis, & signa capiat ciuilis etiam potestatis, & duplex nomen circumferat, cum res planè sit eadem: sed iam inde ut unum officium habear statuimus, quod ipsum & armis prouideat, & publica in se recipiat, oia sub se continens, & una cohorte utens, quæ comitiana appelletur, & suæ militiæ prætorias ferat ex sacro libello numerabitur pecuniæ. Et ut ipse quoque puris utatur manibus, quemadmodum reliqui: ad ipsum nuper à nobis editam legem transmittimus. Sed præter codicillos, qui & ipsum inter speciales adscripserunt, dabimus ei sacra etiam præcepta, quæ mandata principis illata, ex quibus intelliget, quæ singulariter ad eius pertineant sollicitudinem, tam in publicis omnibus, quam priuatis contractibus. quidquid præterea uenustum & decorum est, & ne quid fiscus sentiat dispendij, & simpliciter, quæcumque ipsum facere conuenit, ex ijs illi manifeste fient.

Hoc unum sciat, quod & ipse inter spectabiles magistratus collocatus est, & appellationes apud illi interpositas gloriosiss. sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti, tum etiam gloriosiss. quæstor noster audiet, quemadmodum & Augustalis, & proconsulis, & trium prætorum nuper à nobis in Pisidia, Lycæonia, Thracia institutorum, & insuper comitis Pacatianæ Phrygiæ & Galatiæ primæ. Quod si qua in Isauria causa minor quingentis aureis sit, & postea per prouocationem suspendatur: huic & ipse audientiam accommodabit in forma sacrorum auditorum. Nam & hoc illi concedimus, dignitatis illi plenioris magistratus in hac etiam parte efficientes.

Tua igitur excellentia ad prædictorum magistratum imitationem ea quoque, quæ hunc concernunt, constituat. Subijciemus enim & descriptionem huic nostræ legi declarantes, quid ipsum cohortemque eius, & eius adfessorem ex publico ferre: quid item nomine codicillorum magistratus dare conueniat.

Ac nouerint, qui hæc à nobis nuper ad nouam pulchritudinem redactos magistratus suscipiunt, quod & pecunias, quæ contineantur pro officijs offerbantur, omnino recusare, & quæ non prouenerant, de nostro tam ipsis quam ipsorum adfessoribus dare, & cohortibus largiri, quæ ab alijs ablata erant, & ipsis præfides negligentijs agere circa tributa publica depræhendas: non alium emittes, sed ipsos spectabiles magistratus fatigabis, ut uicinarum prouinciarum præfides, si socordia se tradant, immineant: & efficiant, ut oibus hæc modis inferant, quo magistratus multo pulchrior sit & præstantior, quam dudum.

OPORTET Isauriæ comiti pro annonis præstari, sol. 200. eius adfessori, sol. 72. cohorti eius, aureos 52. Oportet item ipsum præbere occasione codicillorum sic. spectabilibus tribus chartularijs sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, sol. 24. cohorti gloriosiss. præfectorum pro iussionibus, & omni alia causa, sol. 40.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

Quod pulchre & longo ante tempore concinnatū adunatumq; & in sua iam firmitate compositum exstitit: id sanè nouare aut diuidere absq; rationabili causa, confirmati ualidiq; imperij non est. Neq; enim in uerborum multitudine, sed in uero & iusto rerum effectu robur imperij collocandum est. Et tamen circa duos illos (ut uocant) Pontos, nempe Helenopontum & Pontum Polemoniacum, tale quiddam factū esse didicimus. Cum enim sub unum antea præsidem ordinata esset prouincia: duo constituti sunt, neq; publica id necessitate exigente, neq; alio rationabili prætextu subsistente, quem expedite aliquis & facile inueniat. Adeoq; amplum eius facti testimonium res ipsa præbet, cum in hodiernum usq; diem uno tantum publicorum tributorum & dispositionū tractatore utraq; utatur prouincia. Ac si quis urbes, quæ per utraq; sunt, enumeret: uix unius prouinciæ iusta & sufficiens mensura resultet. si modo Helenopontum quidē octo urbes implent, hoc est Amasia, Ichora, Euchaita, insuper & Zela, & Andrapa, & Aegæum ad Climacas, hoc est gradus situm, Sinopa & Amisus antiquæ urbes, sed & Leontopolis, quæ & ipsa iam inter urbes numeratur: aliæ uero quinq; Polemoniacū Pontū continent, Neocæsarea & Commana, Trapezus & Cerasus & Polemonium. Pitiūs enim & Sebastopolis inter castra potius, q̃ urbes numerandæ sunt. ut intra hosce terminos utraq; Pontus consistat. Post quos tam nostra constituta est Lazica, in qua urbs Petrasion est, quæ nostro beneficio & esse & nominari urbs cœpit; q̃ quæ nostræ pietatis nomine uti, & Iustinianea appellata. Archæopolis q̃q; & Rhodopolis maxima & antiqua castra. in quibus planè etiā ea collata sunt, quæ nos à Persis recepimus, Scandias & Sarapanes & Murisios ac Lusieros, & si quid aliud præterea à nobis in Lazis elaboratum est. Hanc deinde Tzanorum regio excipit, sub nostro nunc primum imperio Romanorum ditioni adiuncta, quæ & ipsa urbes partim nuper factas suscepit, partim mox futuras suscipiet. Post istam aliæ item gentes consistunt, Scythi, & Scymni, & Aphisæ, & Abasgi, & aliæ, quæ omnes (permittente deo) uel nostræ, uel sociæ sunt. Sed ad ista quidem nos de his locis instituta oratio detulit. nunc autem de uero ad Pontos & illorum unitionem reuertamur. Ambos enim illos locos, tredecim comprehensos urbibus, iterum nunc in unam prouinciā contrahimus: assignamusq; ipsis tam ueterē unitionem, q̃ modernam appellationē. Namq; ab omnibus Helenopontus nūcupator, quod illi nomen à pientiss. principe Constantino impositum est occasione honestiss. suæ matris, Helenæ scilicet pientiss. mulieris, quæ nobis etiam sacrum Christianorum signum inuenit. Vetus enim illud nomen Polemonis, quo pleriq; in Ponto tyranni usi fuerunt, dehinc quæscito: primū, quia tyranni exstitit: secūdo, quia urbem de suo nomine appellatam habet, si licet Polemonium: tum etiam, quia pulchrius fuerit, regiones Christianorū & regum nominibus designare, quā his, quæ Polemi, hoc est belli & tumultus præ se notionem ferunt.

Omnes autem illæ tredecim urbes unius sunt prouinciæ: ut tamen neq; alterutrius in his metropoli (Amasiæ scilicet & Neocæsareæ) metropolis nomen detrahatur: & dei amatores eorum episcopi, metropolitani quidem in hac urbe, qui uero sub metropolitano collocati sūt, ab his, qui metropoles sub cura sua habent (ut hæcenus in more fuit) ordinentur. nihil enim circa sacerdotium illarum inuouamus: cum multas eiusmodi institutiones inter dei amatissimos episcopos existere, tam uetustum seculum, q̃ quod per nos modo exornatur, non erit. Et cū imperio quidē inducitur illis unus utriusq; prouinciæ præses, cognomēto Moderator, quem quis uulgarī lingua usus Harmosten appellet: quandoquidē & moderatoris nomen uetustum est, Romanaq; amplitudine dignum: & ipse Harmosten quidā olim magistratus erat, qui ē Lacedæmone hincinde per omnem eius ditionē dirigebatur. Viadē qui id officiū suscipit, Moderator Iustinianus Helenoponti nominator, obtemperantēq; illi per eam prouinciā stationē agentes militares copię, habeto etiam Adresponsum. Audiat cūq; conditionis homines omnes se illi submitunt, sine ulla prærogatiua priuilegij. Audiat quoq; præbeto in causis tam pecuniarijs, q̃ criminalibus & alijs: minimis quidem, sine scripto & gratis: maioribus uero, licet scriptis interuenientibus, eo tamen sumptu, quem sacra nostra præscribit constitutio. Item qui hunc magistratū suscipit, is utriusq; officiij antea nonas ferto, surgentes usq; in septingētos uiginti quinq; aureos. unaq; utitor cohortē, & paucorum tributorum decursio & periculū idem & cōmune esto tam cōtra eum, qui officiū

obtinēt, q̃ contra cohortem: quandoquidē & ipsa in unam coibit formam, & inter se conglutinetur, quemadmodum is ordinauerit, qui supra prouinciā positus est. Sed & magistratus adfessor septuaginta duos ex publico aureos capiet: & cohors ex ambabus prioribus una facta, quadringētos quadraginta septem aureos feret & tremissem. Insuper qui hoc fungitur officio, neq; uicarios in locum suum per urbes dimitter (obseruabitur enim & id, quemadmodum in sacris nostris continetur mandatis) sed ipse oberrando urbes lustrabit, nulla omnino lege aut sacra forte pragmatica forma prohibendas, tamen si præcedens tempus tale quid iusserit. Statuacq; ager, ubicunq; illi uisum fuerit, uel in una metropoleon, uel alijs urbibus: si modo ad eius sustentationem urbs per omniaufficiat. sordium ipse & lucrum abstineat, omniaq; citra incolarum dispendium gerens. Nam neq; ipse, neq; cohortalis, neq; miles ipsum comitatus à collatoribus aliquid capiet, aut gratis sumptum faciet: aut etiam collatores nostros uel ipse atteret, aut comitantes ipsum milites hoc ipsum agere permittet. hoc etenim & ipsum pars est nostrorum mandatorum. Ipse certe sacramenti memor, quod præstitit, & quod gratis officium suscipit, quodq; tam magnum annonarum incrementū meruit: nunquā quidquā ausit accipere, nisi magna id cum poena uelit restituere: neq; ut cohors per eiusmodi occasionem tale quid uel exigat, uel oblatū accipiat, permittens. Et nisi prouiderit, ut milites ipsum annonis suis contenti sequantur: neq; ipse iustam indignationē effugiet, irrogatumq; ab ipsis damnum compelletur ex eorum annonis exigere, & hoc collatori bus sarcire. Propterea certe maiores hosce magistratus authoritatiss. pleniores tā multitudinis apparitorum (centum enim illum cohortales habere uolumus) q̃ dignitatis magnitudinis (siquidē spectabilem illi magistratum efficitur) esse uolumus: ut necessitatis tempore amplioribus utamur magistratibus, & qui nostris subseruire possint iussionibus. Quid enim facerent hi, qui uetere forma præfuerunt prouincijs, qui cum paucos circa se haberent, paucissimis ipsi imperitabant, modicq; admodum ferentes ē publico, plurima dantes, rapere cogerantur, & unum hoc habere studio, ut frequentibus & undiq; ipsis imminenti bus creditoribus occasione pro officio datorum non nihil gratiæ referrent & beneficij? Quibus rebus nostros consueuerunt auctionari subditos, impios iuxta & periculi plenos sibi redditus conquirentes. Harum nos rerum indignitas permouit, ut non solum exinde prouenientibus lucris renunciamus: sed & de nostro magnos insuper sustineremus sumptus, & si quibus species aliqua magistratus interueniente precio à decessoribus nostris tradita esset, adhibita id medicina curaremus, atq; hoc genere tributū collatores nostros redderemus liberos, & officia suscipientibus de nostro solatium introduceremus, q̃ magis hos q̃q; libertatis participes efficeremus. Si quidē in parato nobis est, deo (ut appareat) Italia largiente, ut non solū Afros, & quæ ibidē gentes sunt, libertate donemus: sed etiā ut eos, de quibus in meditullio q̃dammodo nostræ rei publicæ singulis ferme annis noua auctio instituebatur, neq; tñ dabatur sub eiusdē manere imperio, huiusmodi dispendio & turpitudine liberemus. Hanc nos gratiam deo referendam putauimus, qui imperij nobis coronam imposuit, qui cōmuni omnium calculo per patrem nostrum purpurā nobis donauit, qui deniq; tot tantasq; in nos liberalitates explicuit, quantas nulli maiorū nostrorum unq; dedit. Oportet igitur, ut qui ad hoc officiū accedit, sciens prudensq; q̃ multis hominibus, q̃ multis præsideat urbibus, quā uenerandus item futurus sit, mutata dignitatis forma ex Consulari & Correctoria in maiore magistratū & spectabilem: per omnia subditis parcat, & indemnes ipsos tueatur. puris etiā ubiq; utatur manibus, & publicum augeat, ad eiusq; commodam omnē referat prouidentiam. priuatim quoq; sordibus & muneribus abstineat. & ciuitatibus publice simul & priuatim sua iura decernat, oberando eas perlustrat, & ijs medeatur. nihil lucris causa faciat, neq; paruum, neq; magnū: sed bonum & memorabile nomen apperat, & diligenter sancteq; per omnia darū iniurandum obseruet, in omnibus deniq; gratiosum se nobis exhibeat. uel alienis ædibus, siquidem hoc solummodo fisci propriū est, & regiarū domuum, tam nostrarum, q̃ pientissimæ Augustæ. Si uero sub alterius appellatione tabulas siue titulos impositos deprehenderit: tam ipsas protinus detrahat, quā eum, qui illas affixerit, peruestigabit. Ac si quidem is, qui se rei dominum esse dicat, hoc fecerit: extemplo illius rebus publicos imponet titulos, prius his titulis, quos ipse apposuit, ad caput eius impactis contractisq;. Si uerq; alienarum rerum procurator fuerit: tam titulos (ut diximus) ad eius caput confringet, q̃ modicis etiam reuerentis eū subijciat, quomagis hæc perdiscens. personæ conuenit cognoscere, q̃ neq; ipsi per se, neq; per certos satellites, aut per eos, qui in hoc assumuntur, ut ex plenæ eius auariciæ saragant, subditos iniurijs afficere liceat. Consimiliter oportet, ut ipse spectabilis

stabilis Moderator latrocinia exercentes, & habendi studio alios defraudantes, mulieres denique bona, iumenta, & eius generis alia rapientes reprimat, quod incontaminatum ius conseruet, & nos recte hoc uideamur cepisse consilij, neque quibusdā per prouinciā grassantibus, ipsis uero eius facti uindictā non reperētib, pœnitentia nos incessat, quæ latrunculares & uolentiarum repressores cessare fecerimus. propterea enim illi etiam milites submisimus, ut illo rum manu instructus, difficilior queat ab insultantibus expugnari. Hæc nos illi strictum & sub compendio cōmendata esse uolumus. Nam quæ per partes gerenda sunt, ea manifeste perspiciet tam ex lege, quā cum magistratus ordinaremus, in cōmune oībus descripsimus, quæ ex mandatis principalibus, quibus illi datis explanabimus, quomodo magistratum disponet tractabitque. Atque hæc agens, non solum nobis ingratus non erit, sed etiam deo simul ac nobis animā suā deuouebit, & pro magistratu denique bene gesto bonā remunerationis spem concipiet. Subijciatur autē & quædā recensio huic sacre nostræ legi, per quam clarum fiet, quid ipsum, & adfessorem, cohortemque eius ex publico percipere: quid item ipsum pro codicillis magistratus præbere conueniat: ut edoctus, quanta in ipsum conferatur libertas, & ad quantam moderationē impensa pro codicillis ab ipso faciēda redacta sit, rebus æquum est & recte utatur, maiorū insuper gentium & plurium hominum imperium sperans, si his, quæ in manibus habebit, conuenienter utatur. Porro damus huic quoque, ut appellationes in spectabilium magistratum forma ab ipso huc transmissæ, tam apud gloriosos præfectos, quā gloriosiss. nostrum quæstorem uice sacre consultationis disceptentur. At si quæ causæ minores quingentis aureis, apud aliquos in sua prouincia motæ (tametsi ex delegatione forte) non tamen apud spectabilem actæ, per prouocationem suspendantur: tunc & in hoc grauior uenerabiliorque factus, augmenti à nobis in ipsum collati meminerit, & ita in rebus gerendis uersetur, ut omnibus subditis & nobis ipsis, & ante nos deo simul ac legi irreprehensibilem se præbeat. Hæc igitur omnia pernoſcens excellētia tua, & tam magnas illi annonas addat, & ita amplæ eum dignitatis effectum sciat, ut floris & dignitatis iam nunc à nobis illi traditæ, cupiditate multis hunc consequi merito affectabile sit.

DE PRAETORE PAPHLAGONIAE. Constit. XXIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

Paphlagonum gens & antiqua, neque ignobilis olim exstitit: in tantum quidem, ut & magnas colonias deduxerit, & sedes in Venetijs Italarum fixerit, in quibus & Aquileia omnium sub occidentem urbium maxima, & quæ multo uis cum ipsis etiā regijs certamen susceperit, condita fuit. Hanc sanē Paphlagonum gentem Honorij pientis, principis temporibus deminutionē partem, & aliquot amissis urbibus, nulla utili de causa ueteris illius contentione & rigoris remissione amplexā, nos denuo ad pristinam formā reducendam esse, ipsam quoque Paphlagoniā ad instar unius ciuitatis redigendam, & quæ in duobus iam Pontis fecimus, eadē putauimus & ipsa constituenda. Ut qui harum gentium adunatū imperium & unū ex duobus prioribus (nempe Paphlagoniæ & Honoriadis) factum tenet, is Prætor nuncupetur (quod nomen & ipsum Romanū est, & prouinciarum rectoribus accommodatum) & una utatur cohorte ex duobus prioribus conglutinata, quam & centum uirorum numerus supplebit. Imminet autem omnino hic quoque tributis publicis exigendis, tā quæ Paphlagonēs, quæ quæ Honoriadis olim incolæ pendebāt. Præterea omnibus ex æquo urbibus prouideat, quas utaq; prius habuit prouincia: hoc est in Honorjade quidem Prusiadi, Cratiæ, Hadrianopoli, Tio, Claudiopoli, & Heracleæ. Tametsi enim ex ipsis quædam, ut Prusias, Heraclea & ipsa prouinciæ metropolis & caput Claudiopolis scilicet, ex Bithynia prius illi assumptæ sunt: tamen ex quo semel eō transmigrarunt, magnæ curiositatis esse putauimus, denuo ipsas ad Bithynos reducere, & ueterem perturbare ordinem. Vnde hæc selectæ urbes & in Honorjade prius existentes, erunt iam nunc & ipsæ pars Paphlagoniæ. Inter ipsos uero prouinciæ perinas iurisdictionem habebit in alias sex urbes, quæ iam inde ab initio ad eam prouinciā pertinebant: nempe Germanicopolim, Gangran, Pompeiopolim, Dadybros, tumulos Amastriadi, & insuper Ionopolim. Et duodecim omnino totius prouinciæ urbes erunt, quantū ad præsens institutum. Cæterum circa sacerdotia nihil innouamus, sed metropolitani, qui olim sacerdotia

sacerdotia hic suscipiebant, tam in eodem manebunt ordine, ipsorum ordinatione (quo ad locum) non mutanda, sed ab huius almæ urbis beatiss. patriarchis ordinandi: quā quos sub se positos hæcenus ordinarunt, eos & nunc ordinantes, non de illis inter se diffideant, nō confundantur. Et una de cætero fiet prouincia, plures habens metropoles, id quod & in alijs quibusdā nostris existit prouincijs. Enimuero qui totius prouinciæ imperiū tenet (appelletur autem tota prouincia, quemadmodū & ante, Paphlagonia) etiam oberrando urbes lustrabit: nulla id factum prohibere sacra forma olim forte ad talium prohibitionē cōposita, sed neque uicarios in locum suum hinc inde per urbes dimittēs. Omnino enī hoc ipsum prohibemus, siquidē turpe est, ut quādiu ipse in prouincia ius reddit, interim alteri quoque uices suas cōtra legem cōmittat. Sed ipse omnia dispensabit, & publica tributa summa cum animi promptitudine p̄stabit, neque plus, neque minus exigens. iusticiæ præterea consentaneā æquabilitatē restituens, simul prouideretiam adhibebit, ut si quid damni fiscus acceperit, id corrigat: simul urbes illas tam publice, quæ priuatim conferuer. Annonam quoque, quam uterque prius magistratus habebat, surgentem in septingentos uiginti quinq; aureos capiet. tum adfessorē habebit, quī septuaginta duos ferat aureos: & cohortem unam ex ambabus compositam, procedentem usque ad centum uirorum numerum, & quadringentos quadraginta septem aureos & tremissem percipientē & publico. Cumque gratis officiū suscipiat, gratis item hoc ipsum obeat. Nos enim in hac quoque parte subditos nostros redimemus, & his, quæ ex consuetudine per occasionem suffragij (ut uocant) ferebantur, dabimus ipsi, hoc nimirum per thronū tuum erogantes ex publicis eius prouinciæ tributis neque patiemur, ut sub specie & uelamētō auctoris subditi nostri in seruitutem adigantur. Neque enim nos, qui decessorum nostrorum collatores à Barbaris ereptos, ad ueterem libertatem reduximus, committeremus, ut qui nobis ipsis semper additi fuerunt, alijs seruiant, quin potius deo, qui multis per nos gentibus libertatem elargitus est, subditorum nostrorum usque nouis auctionibus oppressorum libertatem (quoad eius fieri potest) quasi donariū aliquid offeremus neque oblādentes eos, qui iam accipiunt (introducemus enim solitam illis ad hoc securitatem) neque item permittentes, ut datæ pro officio pecuniæ nomine magistratus quasi mancipiū aliquod subditos nostros à uendendibus cōemant, & reuendant iniuriā inferētib. Esto igitur inter Pontici tractus prouinciæ & hæc una, duplex antea (haud scimus, qua de causa) facta. appellabuntque (ut diximus) eum, qui prouinciæ præerit, Prætorem Paphlagoniæ Iustinianeu. licebit autem græca ipsum lingua etiam Strategum appellare. Præterea semper illi in memoriā rediges iusiuratum, cuius interuentu officiū suscipiet, ut puras manus, neque turpi lucro sordidas habeat, ut fisci cōmoda iustis & undique inculpatis accessionibus augeat, ut subditis nostris æquitatem & iusticiam impertiat, tam in causis publicis, quā priuatis, siue contrahant, siue iudicio inter se cōtendant. Urbes autem absque latione subditorum lustrabit, ut neque ipse, neque adfessor, neque quod ipsum sequitur famulicium, siue ex militibus, siue ex cohortalibus, siue ex seruis, aliquid lucretur, aut gratis sumptus faciat. Oportet enim, ut tam ipsi ex ijs annonis, quæ porriguntur ipsis & publico, sumptus faciant, cum conueniente mediocritate agentes uitā: quā milites, qui ipsos comitantur, cognoscant, quod si non suis contenti annonis iter faciant, sed collatores nostros ausi fuerint tentare iniurijs, aut damnis inuoluere, aut gratis sumptus facere: collatoribus indemnitas futura est ex ipsorum annonis per eum, qui magistratu defungitur: ut ipse tam eas repetat, quæ etiam ex illis suo periculo collatoribus indemnitate afferat. Atque hæc sanē lex nobis de Paphlagonibus posita esto, honoratiorem illis magistratū efficiens, ut qui inter spectabiles numeretur, præbens ipsi auctoritatem tam in prouinciales milites (quatenus tamen iuste eis præcipiat) quæ etiam contra alios: nullis eius prouinciæ hominibus priuilegio uti queantibus, siue maiores, siue minores, siue etiā procurationi rerū ad huius rei excellenter curā gerere ne cōmittat, ut aliquorū prædijs tituli apponantur, ullū aliud nomen habentes inscriptum, quæ uel fisci, uel regiarum domū. sed si quid tale factum de prædijs eius, qui talia delinquit (si præsens hæc faciat) imponet, prius detractis titulis ad illius caris subijciat, quæ titulos detrahet, & in capite eos curatoris prædiorum cōminuet: sciens, quod si quid eiusmodi negligat: nos uero didicerimus, simul aliorum ab aliquibus impositos prædijs titulos hærere, quā fisci regiarumque domū, tam nostrarum, quā pientis. Augustæ simul præsidem re ipsa comperta istos per negligentia omisisse: is, qui hunc magistratum obtinet,

trinet, bonorum suorum publicationē sustinebit, ut qui cum facile pro magnitudine impetrat praesens ista prohibere potuisset, dedita ea opera neglexerit. Ad haec diligenter ipsi ipsorum locorum prospicere uolumus, ut omnes, qui latrocinia exercent, qui alienas substantias, aut etiam uxores rapiunt, qui alia denique patrant crimina, persequatur, comprehendat & competentibus supplicijs subdat, & omnē prorsus iniusticiam reprimat, neque committat, ut in aliquo probiores & mansuetiores iniurijs afficiant: ne alijs denuo talium persecutoribus opus habeamus, cogamurque rursus uiolentiarum repressores, latrunculos, & alia id genus tolerare nomina simul & negocia, quae nos auersari, ipsum ad hunc ordinē produximus, & ita amplum dignitatisque plenum magistratū effecimus, ut tam appellationes apud ipsum, cum iudicat, interpositas ad excellentiam tuam, quicquid eundem unquam magistratum suscepimus, & celeberrimū quaestorem sacri nostri palatii, qui in forma consultationis audientiam suam accommodabunt: quod minores causas quingentis solidis, in provincia eius apud aliquos non spectabiles moras, et si ex delegatione sunt, cum per prouocationē suspendunt, ad se de ducant in habitu & ordine sacri auditorij, ut & ipse inter a nobis inuentos, & in ampliore forma redactos magistratus ubique connumeretur. Siquidem & ipsi maiores erunt, & in maiore quoque priorum reputatione habebuntur, & facilius nobis uel in maioribus negocijs suum exhibebunt ministeriū. Nihil enim in paruo magnum existere: tum a nostris dictū est maioribus, tum nos etiam ex ipsis iudicamus probauimusque factis. Subiicietur autē & huic legi descriptio, quae significet, quid est publico tam is, qui prouinciam regit, quod adfessor & cohors eius accipiet: quae item dato, magistratus codicillos percipiat. Ipsa sane ratio, qua magistratū geret, cum hoc loco sub compendio explicata est: tum in lege, quae de omnibus magistratibus in comitibus descripta est, simul & ex imperatoris nostris mandatis, quae ei dabimus, cum administrationis codicillos conferemus, & iniurandū secundum legem nostrā in hoc conscriptam regemus, manifestabitur. Haec igitur omnia perdiscens excellentia tua, & tam magnas illi annonas subministrer, & ita ipsum sciat amplae dignitatis effectum, ut floris & dignitatis hoc a nobis tempore in illum collatae cupiditate merito multis ipsum consequi, sit affectabile.

DE PROCONSULE CAPPADOCIAE. Constit. XXX.

Imp. IUSTINIANVS A. Ioanni gloriosissimo sacrorum per Orientem praetoriorum praefecto, iterum ex consule & patricio.

Quam amplum nomen Cappadocum gens habeat, & quanta Romanis negotia exhibuerit, priusquam in illorum ditionē redigeretur: non ignorat ueteris editionis studiosi. Certe olim totius ferme Ponti imperium tenuit, & nominatissimis uiri inque magna apud Romanos reputatione habiti, inde duxerunt origines. Terrā praeterea habet diffusā admodū, & mirabiliter praestantē, & quae ita maiestati imperatoriae placuerit, ut etiam possessionibus, quas illic habet, peculiarem magistratū praefecerit, non minorē ciuili. Siquidem & populosissima est, & urbem maximā praebet, eundem cognominis cum charis. nobis Caesare, qui summo orbis terrarum arbitrio, quod nos obtinemus, bonum dedit principium: quae etiam de causa apud omnes terrarum populos nominatissimum Caesaris nomen est, & nos praeter omnes alias imperatoriae maiestatis notas eo gloriamur.

Hanc sanē regionē paruo tradere magistratui, contra omne nobis decorum & dignitatem fore uisum est: cum alias, tum uero maxime, quia semper ipsam aduersus magistratum nostris domibus praefectū seditiones mouere cernimus, & quia factionibus inter se diuisa est ciuitas, quarum alteram Tamiacam, quasi fiscalem & Aeriariam, alteram Eleuthericam, hoc est liberā appellant: & cum existat ambitu murorum una, duplex est sententia. Unde & seditionum & dissensionum occasiones, & si quid omnino mali fatigat homines, id (uti nos arbitramur) ex hac prouenit causa: quae sublata, robur simul & concordiam negotio addemus, quae nihil unquam inter homines praeclearius existit & praestantius. Ac cum alijs magistratibus, quos nuper inter Pisidas, Lycaonas, Thracas instituiamus, administrationis forma & acutus ex duarum rerum congressu constitit: tum uero maiore hunc formā adornare cupientes, tertia etiam potestate illi adijcimus. Nam is, quem huic praeficiemus officio, non solum praesidebit legibus & uniuersae cohorti ciuili: sed etiam praesidebit militibus, tam qui in praedicta regione, quam in alijs Pontici tractus prouincijs, in quibus Tamiaca existit praedia, stationes habet, perinde quasi

quasi per ea loca super milites cum imperio positus sit. Permittimus etiam illis in homines Tamiacos imperium: & omnes, quicunque ad Comitianam prius cohortem pertinebant, siue summarij, siue id genus alij fuerunt, hisce obtemperabunt, & triplici forma conflatū habebit magistratū. siquidem & ciuilis magistratus erit, & militaris, neque non Tamiacis quoque rebus praesidebit: utraque illi cohorte, tam Comitiana, quae & sua conficiet, neque cum ciuili cohorte habebit commercium, quā claris, prouinciā praesidis apparente. Vniuersam uero proconsularem fieri appellarique uolumus: utraque cohorte, tam quae Comitiana prius, quam quae ciuilis uocabatur, tamen unam appellationem (nempe proconsularem) obinet, separatim tamen pertinuisse scimus, quae uero Comitiana prius cohors erat, imperialium rerum administrationi insisteret, & exactionem conficiat, ea scilicet forma, quam modo explanabimus. Curatorum etenim & tractatorum ne nomen quidem omnino superesse uolumus, respicientes ad uetera exempla & nimiam laesionē, quam miseris illi collatoribus induxerunt. sed per singulos stros uocant, periculo, alios tredecimque primariū, quos primos & secundos magistratū singulos (ut dictum est) ex singulis adibus: & post priores tredecim exactioni incumbere, & seruare fisco, quae sua sunt, prospicere item collatorum indolentiae, & ne quid ab aliquo ipsorum damni sustineant, scientes, quod damnum ex ea causa collatoribus irrogatum, multo magis ipsorum facultates respiciet, cum totius publicae exactionis periculum ad ipsos deuoluatur.

Sed neque eos, qui primi & secundi prius magistri uocabantur, neque tredecim illos, qui post ipsos modo separati sunt, quos profligationem tributorum facere sanximus, quidquid omnino spectabili pro tempore Proconsuli praebere, uel nominationis titulo, uel quacunque alia de causa: si quinquageni solidi aurei ab unoquoque horum tredecim exactorum primoribus tredecim magistris praebentur. Porro neque ipsos exactores amplius aliquid a rusticis, aut de continentibus, & exactoribus deputata sunt: neque uentibus ipsis nomina fingere, & damna pro hisce nominibus inducere per causam Apacticon, seu tractatoriarum, uel quocunque alio praetextu, siue ad aliquam consuetudinē, siue ad quācunque uexationem porrigatur, cum enim ab omnibus illis collatores nostros liberos conseruari uolumus: tum improbo etiā & pernicioso tributo eos liberamus, quod penderant tractatoribus, per quod fiebat, ut circa publicum & suas descriptiones idonei non essent. quin & si forma aliqua sit pragmatica, quae uelit tractatoribus aliquid praebere, aut longa consuetudo: etiam hanc tollimus. sublato enim ipso nomine tractatorum, merito quidquid ad eam causam peruenit, unā sustollimus, speciale hanc collatoribus nostris largitatem impertientes. Quod si quis exactorum praeter ea, quae forma beatiss. Nicetae definita sunt, quae sola ipsos ferre concedimus, aliud quiddam ausus fuerit accipere, sciatur, tam nullā se, quam dignitate, & sua substantia casurum. Quomodo uero fieri potest, ut inter tredecim exactores (siquidem ut gradatim ad hunc perueniant ordinē, sancimus) unus aliquis ad expediendam exactionē idoneus non sit: concedimus, ut sic quoque reditus quidem ex eo gradu saluus illi permaneat. Caterum sancimus, ut tredecim illi primores magistris, & insuper qui post ipsos sunt proximi, proprio bonorum suorum periculo alterum quempiā illi adiutorem adnominent, qui conuenienter p illo exactionē expediat: ut neque per illius imbecillitatem iniuria afficiat fisco, neque ille temporis & gradus sui solatio defraudetur: promotio ne uidelicet adiutoris eius, qui ad hoc munus idoneus non est, faciēda periculo (ut dictum est) tredecim primorum magistrorum & aliorum, qui post illos sunt, proximi. Ac magnas merito nobis gratias publicorum tributorum exactores habere oportebit, qui ingentibus illis damnis, quibus antea tā magistris, quam spectabili pro tempore comiti, eiusque cohorti obnoxijerant, eos liberauerunt. Propterea autem hisce omnibus eos liberamus, ut neque ipsi collatores nostros iniurijs opprimant, neque praetextus excogitent, introitus illos aut aliter nominantes, quibus rusticarum curatoribus praebentur, omnibus alijs abstineant. Ipsi uero spectabili proconsulatum, siue ad potestatem Tamiacam respiciat, neque quidquid omnium negliget. Ac quomodo in more fuit, ut uel designatis consulibus, uel his, qui illorum loco proficiscerentur, quos pro consules uocitabant, prouincias sortirentur: propterea & Cappadocum magistratum proconsulatum esse uolumus, quo in Africa prius Romani imperium suum exornarunt. Et in tantum

illū nos magistratū auximus, ut eum, qui hunc suscipit, gloriosiss. sacrorū nostrorū pratorū orū praefectis cōnumeremus. Appellatorq; patria lingua is, qui huic praesidet, ut & appellator onē magistratui propriam habeat, & simul ex re ipsa Archegetes, quasi primarius magistratus nominetur. susceperit em̄ is, qui hūc magistratū obtinet, facile talē formā, quādo & potē statē per se magnā, & per causam Tamiacā possēssōis etiam ad alia loca protensam habeat. In summa tot rebus hominibusq; praesidens, dignitate & auctoritate affluet: adiunctisq; militariibus copiis omnia disponet minore negotio.

Ciuites igitur res conficiet mole soluto. militariibus uero & ipsis cōmode praebit, nempe & illis se ipsi submittentibus. Sed cum p̄mis animum aduertito ad rerum Tamiacarum administrationē, quā in tam grauē & onerū caupōnationibus expositā inopiā delapsae sunt, ut in nullo ferē amplius precio existant. tot tantaq; enim edocti sumus per prouinciā delinqui, quā uix amplissimo cuiq; adhibita medicina curare facile est. Nam qui potentium possessiones procurant, sed pudet nos iam propē modum dicere, quanta cum insolentia passim oberrent, ut stipatores illis inferuiant, ut non ferēda hominū multitudo ipsos sequat, ut impudenter oēs latrocinent: miramurq; seculo, quomodo eō loca subditi tot perferendis iniurijs sustinuerint. Inde adeo quotidie Cappadocia iniurijs oppressorum multitudo occupatos nos & rempublicā tractantes adit, ex quibus multi sacerdotes, p̄terunq; mulieres, qui omnes lamentantur, querunturq; res suas sibi ablatas esse, quando nemo in proximo sit, qui huiusmodi prohibere ualeat. Tamiaca certe possessio iam penē in formam priuatae redacta est, tota cōuulsa, direptaq; unā cum suis equitis, nemine omnino reclamante, ore scilicet ipsis auro obstructo.

His igitur de rebus unum aliter quem ex perfectissimis nobis regioni huic praeficere decreuimus, qui triplici huic ordini praesit, solus omne in se imperium & potestatem circumferens, ciuili officij utens insignibus, habens in usu uehiculum ex argento, securim, fasces, & quaecunq; olim proconsularis imperij fuerunt insignia. praecipiet autē & militibus, & curam geret Tamiacorum redditū, ut sine ullo detrimento & cessatione omnibus ad hoc ordinatis magistratibus obueniant, multoq; magis ad nostrum palatium, quemadmodū etiānum occasio eorum, quae uel nobis, uel sacratissimae & pietatis. Augustae coniugi nostrae inferuntur, tam in auro, q̄ ueste ingre diantur, nihil enim illinc uolumus decedere. Non tamen, ut ea forma praebantur, qua haecenus ex rapinis scilicet, & ex titulo laesionis dationisq; collatorū (haec enim omnia tum odio prolequimur, tum ē nostra eijsimus república) sed ex iustis legitimisq; causis, quas subiectae huic nostrae legi iussimus, ut eas ferens is, qui pro tempore huic praesidet, sacratissimae Augustae coniugi nostrae auri libras (put dictū est) inferat. Magistratū etenim gratis nos creamus, & ordinationes eius absq; oibus pcedere largitiōibus sancimus, neq; quisq; erit, qui hac quidq; capiet. Sed & annonas ipsi quidē ad uiginti usq; auri libras damus, prout subiecti adfessori uero eius praebemus ad duas auri libras. capiet item utraq; cohors id, quod usq; ad huc ē publico suppeditabatur, nullo prorsus modo deminutum. nulla enim re hūc magistratū minuiumus.

& maxime gloriosiss. Praepositi sacri nostri cubiculi. si quidem & hunc & suppositam ipsi deuotiss. Palatinorū scholam in Cappadocia simili cum potestate, ordine & figura manere sancimus: non tamen quidquam exinde ferentem, uel consuetudinum, uel annonarū titulo, uel in auro, uel in ueste, uel in alijs speciebus, neq; a spectabili pro tempore proconsule, neq; ab eiu cohorte. nam aliter puritas conseruari nequeat. Sub unum enim magistratū, quidquid in ea regione geritur, cōtrahimus, ne cōuulsione ipsa clauderet.

Sane Tamiacae possessionis curam & rationem magnam habebit is ipse, qui ad hoc a nobis officium proficiscitur: & circumspiciet, si quid a Tamiaco solo detractum, & frustra ab alijs detentatum sit, siue in pascuis, siue in aruis, siue in locis uitis consitis, siue in praedijs siue domibus: & uetus solum rebus suis uindicabit, nulla longi temporis praescriptione illi opponenda. neq; em̄ fisco licet talē quid opponere, neq; lucrum captans, ut maxime quis sordidis uetēdo manib9, arbitretur ex eo lucrum se facere, quod multifariam postmodū cū impietate & summo probro restituer.

Sed & ipsam urbem ab omni prorsus perturbatione quietam conseruabit: neq; cōmitter, ut seditio aliqua ordinem & administrationem rei publicae corrumpat. Publica quoq; tributa uigilanter & cum iusticia exiger, nihil in illis curae praetermittēs: neq; cōcedens, ut aur fiscus, aut priuati in aliquo circa res suas damnum sentiant, ut qui ex aequo in omnes imperium obtineat, siue milites, siue scriuarij sint, tan gloriosiss. praefectorum. q̄ magnanimatorum magistrorū militiā, siue in ciuili cohorte numeretur, siue cingulum Tamiacum gestent, siue in maioribus, siue minoribus dignitatibus consistat, inter

inter sacerdotes coopari sint. Unus enim hic magistratus omnibus praeficietur: & tam suae ipsius existimationis, q̄ nostrarum legū & ante omnia dei memor, ut publica quidē tributa per proconsularem cohortem sine detrimento & cessatione importentur, curabit. reditus uero Tamiacos per subditas prius illi throno personas inferet, intendens etiam ad ea, quae pro cōsuetudine praecipuntur a gloriosiss. praeposito sacri nostri cubiculi: neque uentibus ipsis canonicarijs, qui pro tempore a gloriosiss. praeposito emittuntur, uel saltem obolo tēnus aliquid accipere, uel consuetudinum nomine, uel quacunq; alia de causa, uel ab ipso pro tēpore sumario, ijsue, qui publicas exactiones conficiunt, uel a spectabili proconsule, uel eius cohorte, uel his, qui catafcauatae quasi instructores uocantur, uel praepositis, uel quacunq; alia persona ad sacrum nostrum pertinente patrimonium.

At uero exercitu utriq; harum sollicitudinū opem feret, sedabitq; potentium satellites, neq; committer, ut loca depopulentur, & latrocinijs infesta reddant. neq; ipse ea percurrer, quemadmodum prius facere solebant comites: neq; item in locū suum dimittet uicarios, sed locorū defensoribus & cohortalibus suis ad id ministerium obeundum utetur. Sicubi uero & militibus opus erit: ex ijs locis militibus, ubi necessitas postulat, opitulari iubebit. atq; hi proprijs ista sumptibus expedient, neq; subditos damnis inuoluent, aut gratis ulla ex parte sumptus facient. sed tam ipse his abstinent, sumptum de suo faciens, ubicunq; tandem erit, quamuis ad aliam ipsum proficisci regionem iubeamus: q̄ etiam adfessor eius, & reliquum famulicium, siue ex proconsularibus, siue ex militibus, q̄uis seruire etiā aut subiugale aliquod oēs hosce sequatur: necessitatem habentibus (ut praediximus) militibus, & quicunq; alij ibi locorū habitant, scholares forte aut domesticij, ut illius iussu obtemperent, cinguli & substantiae suae periculum reueriti. damus em̄ ei potestatem, ut & haec illis adimat, nisi eius iussis appareat: propterea quod eum, qui hunc magistratū obtinet, uelimus formidabilem subditis & uenerandum existere. Etenim siue miles, siue proconsularis, siue scholaris, siue domesticus per causam illius iussionum damni aliquid collatori nostro irrogauerit: conueniens est, ut ipse hoc ex istius annonis proprio pecunio recepto, iniuria affecto medeatur. Postremo ne ulli eorum, qui ex hac urbe eō commeant, collatores nostros iniuria tentari permittet. Sed & cursum publicorum equorum illisum conseruabit. Et si quis ex quocunq; hinc iudicio ad eam regionem commicantium iniurius erit, & ultra deputatum & constitutū exegerit: hunc persequetur.

Curam autem operumq; eius: & procurabit, ut secundum legem nostram raciocinia conscribantur, & tam Tamiaca, q̄ ciuilia insinuantur. Et si quem eorū, qui solitas illas iussiones insinuare consueuerūt, nempe q̄ aquarū aliquis ductus impediatur, & q̄ quae muros cōcernūt, diffundant, aut quia pontes aliqui sunt per prouinciā, aliquāue itinera, aut alia deniq; eiusmodi existat occasio, prout improbe olim sunt in usu habitum: penitus ipsum prouincia expellet, nec permittet ei, ut uel iussionem eiusmodi insinuat, uel per hanc causam quidquam omnino lucri capiat. Nam si nobis uisum fuerit, eiusmodi inspectionem operum celebrari: sacra praemagmatica forma usi ad eum, qui hunc geret magistratū, communicato praeterea de his cum actiones pateat aditus & accessus. Omnia quoq; quae audierit improba, prohibebit is, qui hoc magistratū defungitur. Quod si uehementiore aliquo & asperiore opus erit: certiores ea de re faciet tam excellentiā tuam, q̄ gloriosiss. praepositum, & alios celeberrimos magistratus, quibus ad talem rem conficiendam aliquid adest facultatis: nos deniq; ipsos, & nos illi, quid facto opus sit, explanabimus.

Titulos uero praedijs apponere per prouinciā, cui praesidet, continentes certorum hominum appellationem, excepto nomine maiestatis imperatoris aut Tamijs, hoc est ararij, in tantum prohibebit: ut patrimonium eorum, qui tale quid perpetrare moliantur, in publicum redigat: & manus abscindat eos imponentibus, si praesentes forte id ausi fuerint. si uero procuratores absentium: ingentibus illos tormentis subdet. Titulos certe (quicunq; tandem affigere ausi fuerint, siue praesentes, siue absentium) prochnatognitū neglexerit, ipse bonorum suorū publicationē sentiat.

Iuri dicundo cum summa animi intentione & cura incumbet, neq; (ut haecenus) rusticanos homines sine iniurijs operari. Neq; amplius negocia nobis hic faceffent Cappadoces, magno cū clamore supplicantes & lamentantes: sed ipse iudicem se illis & disceptatorem praebit. Nam si quem huc aduenientem uiderimus, qui non prius apud ipsum calamitates suas lamentando explicuisset: hunc nos denuo cum increpatione mittimus in prouinciā, propterea quod relicto magistratu

gistratu prouinciæ continuo ad nos decurrit. Si nero cum eos, qui iniuriam intulerunt, conuenirent, ipse comestrationibus deditus & luxu iam perditus illorum se orationibus non accommodauerit, sed supplices plorare permiserit, hiq; ad nos cogantur decurrere, & maxime si mulieres sint, nosq; edocti fuerimus, quod hi quidem adierint, ille uero iniuriam ultus non est: protinus negotium ut suspectum habebimus, quasi propter lucrum, uel per gratiam, uel aliquorum obsequium factum, & nos ipsos illi prorsus opponemus, & cum triplicem magistratus functionem gerat, tripliciter quoq; illi resistetur, tam ipso iure, q̃ nobis, & legibus eum oppugnantibus. Quæ ipsum reueritum, memoria item repetentem præcepta nostra, quæ illi unâ cum codicillis magistratus dabimus (appellabant autem ea maiores mandata principis) conuenit omnia secundum legem nostram agere, utentem in cognoscendo aequitate, in rebus gerendis puritate: ubiq; colentem iusticiam, qua nihil inter homines unq; exaltit robustius aut pulchrius, quod deum & imperatorem placare conciliareq; magis possit. Talis enim ipse cum sit, ita nostro quoq; testimonio comprobatus: uolumus, ut solius omnia in prouincia conficiat: neq; causis audientiam alio quopiam præbente, neq; nobis facile uel in eam uenituri sententiam, ut alicui alij hæc delegemus, uel occasione cohibendarum uolentiarum, seu quacumq; alia de causa emissuris aliquos: ultra hoc, quod tamen tale quid uel ex sacris nostris formis, uel magistratuum iussionibus hætenus factum est, omnibus id uacaturum sit modis: ipso torius prouinciæ administrationem suscipiente, neq; ulli omnino, ut accessum eo habeat, permittente. Porro autem hunc quoq; magistratum, prout proconsulum proprium est, inter spectabiles ponimus: appellationesq; ab ipso transmissas eam excellentiam uolumus unâ cum gloriosis, quæstori sacri nostri palatii in forma & habitudine sultationum discipulare. Si quæ uero alia in Cappadocia causa minor aureis quingentis per prouocationem suspendatur, siue nostro, siue alicuius magistratus iussu datus index fuerit, tamen non sit spectabilis: hunc spectabilis ipse proconsul in forma sacri consistorij & uice facti auditorij accommodabit audientiam, siquidem & hoc illi ius addimus: decoramusq; illi magistratum tam amplo priuilegio, quantum nullus in hunc usq; diem in Cappadocia obtinere uisus est. Esto igitur iustus, & elato animo: & tam nos, q̃ legem præ oculis habetor, cognoscitoq; quod si strenue ista exsequetur, longiore tempore in hoc officio permanebit, & maior ipsum alius forte magistratus excipiet. Cæterum si nostris iussionibus neglectis, potentiores aliquos, non legem, aut nos colat & ueneretur: tū primo quoq; tempore ips, quæ in ipsum collata fuerunt, exciderit: tū de cætero inter condemnatos habebitur, indignus nostro priuilegio. Adulteria uero, & raptus uirginū, & immoderatas illicitasq; & augendæ rei publicæ causa comparatas circumscriptiones, neq; non homicidia, & si quid eiusmodi delictorum est, ita acerbè punito, ut paucorū hominū supplicio oēs reliquos continuè castigeret: estoq; secundum legem exquisitus delinquentiū castigator. Neq; enim inhumanitas hoc, sed potius humana quædam humanitas est, cum multi paucorum animaduersione saluantur. Quod si quem hoc nomine in crimine uocatum sustineat, qui uel cinguli, uel dignitatis, uel sacerdotij uel eiusmodi alio prætextu speret ex illius se manibus ereptum iri: certò sciat, quod nostro iudicio indignus uidebitur. Nemo enim quacumq; potentia sua fretus, quodcūq; alienū prætendens patrociniū, in talibus delictis seueritatem legis effugiet. Quin potius si quis talibus se patrocinijs ausus fuerit immittere: similem cum delinquente pœnam & ipse sustinebit: idem cū sit, ipsum aliquem delinquere, & eū, qui talia peccauit & deliquit, uelle de manu legis eripere. Subjicietur autē legi & descriptio, quæ significet, quid ipsum eosue, qui circa ipsum sunt, è publico capere: quid item uel occasione codicillorum dare, uel sacratis. Angustæ coniugis nostræ piæ domui inferre conueniat: trifariam uidelicet inferendis ips, prout iam inde ab initio & in hunc usq; diem obtinuit. Et subditis nostris (id, quod sæpe diximus), pure uterur. quæ res summo à nobis studio habita effecit, ut magnas etiā opes desuper emigeret, quanquā in tot sumptibus & magnis bellis, per quæ deus nobis dedit, ut non solum pacē ad finē deduxerimus, & Vandalos, Alanos, Mauritanos subegerimus, & totam Africam insuper & Sicilia recuperauerimus: sed & bonā spem habeamus, quod deus nobis annuet, ut & cæteras gentes, quas sordida sua Romani amiserūt, cum ad utriusq; Oceani terminos tenerent, iterum ditioni nostræ adiungamus. quas nos diuino freti auxilio, ad meliorem statum redigere properamus: neq; quidq; detrectamus eorum, quæ uel ad extremam pertingunt difficultatē: uigiljs simul & inedijs, cæterisq; laboribus iugiter pro subditis nostris ultra, q̃ humanæ naturæ modus patitur, utentibus. Perleget etiam mandata nostra, quæ illi datimus unâ cum codicillis magistratus, quemadmodum ante diximus. Et siquidem omnia secundum illa

illa peregert: & admirabilis futurus est, & undiq; dignum se nostro perhibebit imperio. Hæc igitur omnia, quæ per hanc exprimuntur legem, cognoscens excellentia tua, & prædictas annonas huius officij throno præbeto: & ita ipsum scito amplum effectum, ut collati modo in ipsum floris & dignitatis cupiditate, multi merito hunc consequi affectent.

DE DESCRIPTIONE QUATVOR PRAESIDIUM ARMENIÆ.
Constit. XXXI.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

Pesperam effuseq; posita, si ad competentem perueniant ordinem, & belle disponantur: alia propè modum res apparent, speciosæ pro turpibus, ornatae pro incultis, articulatae distinctaq; pro incompolitis prius & cōsulis. Quod cum & in Armenia admissum deprehenderimus: putauimus & ipsam ad cōgruentiā quandā & unā harmoniam collocari debere: quo magis ex bene constituta eius moderatione, & cōpetens illi robur addamus, & decentem imponamus ordinem. Vnde quatuor Armenias fecimus. Vnam quidem interiorem, cuius metropolis piæ appellationis nostræ cognomine exornata est: prius Bazanis seu Leontopolis dicta, quam etiam procōsulatu honorauimus, cui magnificentijs, uir Acacius præfuit: magistratu inter spectabiles relato, omnibusq; illi traditis, quæ proconsularum habere conuenit. Nam & stola ipsam exornauimus, & urbes illi assignauimus, Theodosiopolim, quam etiam prius habuit, Satalam, & Nicopolim: Colonea quoq; ex prima (ut ante uocabatur) Armenia assumpta, item Trapezunte & Cerasunte ex Polemoniaco prius dicto Ponto, his partim à clariss. prouinciæ præfide, partim à spectabili moderatore separatis: in septem omnino urbes, & quæcūq; circa ipsas in proximo sunt loca, tota prouincia redacta. Secundum uero ordinem tenere iussimus eam Armeniam, quæ ante Prima dicebatur, in qua cæteras præcedit Sebastea urbs: attributa illi & Sebastopoli, quam prius quoq; habuit, & insuper Commāna ex Polemoniaco prius Pōto dicto, & Zela ex Helenoponto, neq; non Brisa: ut ea prouincia quinque contineatur urbibus: officio, quod Correctorium est, in pristina forma relicto, neq; præfide eius maiore aliquo nomine condecorato, sed ipso in eodē, quod prius habuit, derelicto. Ad hæc tertiam Armeniam instituius eā, quæ prius secunda dicebat, in qua principatū tenet Melitena urbs antiphraetis fluuij. Hanc nos in præsentia & augendam, & ad formam spectabilium traducendam putauimus. Præsidem quoq; huius comitem Iustinianum nominandum, dandosq; ipsi quæ eiusmodi thronorum propria sunt. Et qui prius cohortales nominabantur: tum omnia faciant, quæ etiam prius, & maxime circa publicam exactionem occupentur: tum omnia tianorum appellationem transeant, perinde omnibus eis conseruatis, ac si cohortales existarent. Vrbes uero ei partim Arcam & Arabissum, partim Ariarsatheam, & alteram Comanā (quam etiam Chrusam appellant) & Cucufum subdidimus, quas & prius habebat è sex omnino consistens urbibus. Constituimus autē & quartam Armeniam, quæ prius non in forma prouinciæ cōtinebatur, sed è gentibus erat, & ex multis barbaricis colligebatur nominibus, Tzophaena, Anzerena, Ophena, Asteaena, Balabitenaq; dicta, & Sarrapis subdita. id uero nomē magistratus neq; Romanum, neq; maiorum nostrorum, sed ex altero imperio introductum fuit. Exornauimus igitur & illam ciuili magistratu & forma, tam ciuili ibi magistratu instituto, q̃ Martyropolitanorum illi urbe, & Cithariza castro addito. Consistatq; Armenia: duo quidē magistratus existant spectabiles, nempe alter proconsul, alter comes, & quia summo à nobis studio cautum est, ut appellationes intra quingentorum solidorū quantitatem non ad hanc aliam deferantur urbem, sed ad proximis spectabilis magistratus: propterea disponimus, ut appellationes, quæ quidē ex secunda Armenia procedunt, hoc est in qua Sebastea urbs est, hæc ad Armeniæ primæ præsidem, hoc est proconsulē deferantur: quæ uero ex quarta mouetur Armenia, hæc intra dictam quantitatem ad tertiæ Armeniæ præfidē deueniant.

deueniant. His ita à nobis ordinatis, insuper illud etiam determinare iustum putamus, ut primæ Armeniæ talis uir præficiatur, qui pro amplitudine sua & spectabilis. iam erga nos ministerio, magistratus huius tam iuramento, quam excellenti maiestate dignus sit. Ac cum Thomam magnificentis. uirum aliquot iam in Armeniorum regione officijs defunctum, & alioqui frugi hominem esse, & nobis absq; fūco semper interfuisse, & modo quoq; inferuere deprehenderimus: promouemus ipsum ad huius officij administrationem, ut nō solū prædicta à nobis forma ad tempus huic prouinciæ præsideat, sed etiam alijs prouideat, quæcumq; ei uel per sacra commonitoria commisimus, siue in prouincia, quam ei tradidimus, siue in alijs. quod inquam fecimus, sacris ad ipsum compositis commonitorijs de diuersis actibus, quos ipsum & in alijs regionibus ad effectum deducere æquum est. Quæ uero ad sacra commonitoria spectant, ea (ut sæpe diximus) uolumus in pristina manere forma: negotio ipso negotiorum sed prius ordinatis nunc quoq; ex ordinatione authoritatē obtinentibus, & prioribus item metropolitanis in suo permanentibus ordine, ut (quantum ad ipsa) nihil penitus inuoluatur.

Illud sanē in confesso est, ex quo tertiæ Armeniæ comitem non tantum civilem, sed etiam militarem magistratū fecimus: necesse habere etiam milites, qui in ea stationes agant, ut huic suppositi sint: licentia illi præbita, ut (quemadmodum militaribus permittitur magistratibus) & nomine quæq; suo euocet, & inquirat, & de ipsorum annonis dispiciat, & impetio eos persequatur, si quando iniuste egerint, neq; committat, ut milites in subditos noxios iniurijs sint. Quod si quid flagitiosius perpetrent: ad instar criminalium causarum ad diuina præbeat, tamen si milites existant, omnia deniq; agat, quæcumq; militaribus attributa sunt magistratibus. Et quemadmodum comiti Isauriæ & Pacatianæ Phrygiæ, & insuper Lyconiæ, Pisidiæ, ac Thraciæ prætoribus militares etiam copias subdidimus: ut æque & ipse nō solū res civiles cohortem, sed etiam in copias militum potestatem habeat & imperium: & cum summa authoritate & amplitudine tam militibus, quam paganis facienda præcipiat, omnia agens, quasi uno aliquo officio existente. Inq; unam hanc rem prouidentiam conferat, ne quid per prouinciam admittatur flagitij, sed & ut admissum cōpetenter coerceat. Neq; huic illi potestatem in ulla omnino persona, quæ in prouincia sit, detrahimus, siue pagana, siue militaris, siue Tamiaca sit. Sub æquabili enim & perpetua pace nostros tueri subditos uolumus, non pro diuersitate personarum inducentes legū contemptum. Quæ igitur nobis placuerunt, ea secundum descriptionem quatuor Armeniarum, & maxime tertiæ, cuius occasione præsentem sacram legem tulimus, iam inde in omne reliquum tempus excellentia tua custodire studero: omnibus, quæ singulis annis dari iussimus, per particulares de scriptio-

NE QVIS MVTVVM DANS AGRICOLAE, TERRAM

eius teneat. item quā magnas usuras creditores ab agricolis debeant percipere. Constit. XXXII.

Imp. IVSTINIANVS A. Agerochio clariss. præfidi Acmi montis Thraciæ.

R

Em duram, & quæ omnem longe impietatem & auariciam superat, communi lege quasi medicina quadam curare nobis uisum est, quæ non in præsentis tantum necessitate, sed per omne deinceps æuum suo in repub. munere defungatur. Comperimus enim nonnullos in prouincia, cui præfides, non dubitate captato ad hoc de industria sterilitatis frumentariæ tempore, sub modica admodum mensura frugum mutui cum aliquibus contractum celebrare, & ex eo uniuersam illorum terram ad se recipere: ut pleriq; ea occasione rusticorum diffugerint, pleriq; me perierint, & terra quædam lues ac contagio exorta sit, in nullo penē barbarica incursione inferior. Sancimus igitur, ut quicumq; agricolis quantamcumq; mensuram hanc illis cumq; aridorum fructuum crediderint, si ab his receperint, citra ullam exceptionem hæc illis restituant. nemine prorsus audente per causam prædictorum mutuatorum, siue scriptura interueniente, siue sine scripto celebrata sint, terram penes se detinere. octauam duretaxat modij partem in singulos modios per integrum annum usurarum nomine ferentes, si fruges mutuo datæ erūt. si uero pecunia numerata: in singulos solidos singulas annuas siliquas. Ceterū de reliquo

de reliquo contenti creditores octaua modij parte in singulos modios per annum, aut quantumcumq; manet, pro portione crediti, aut siliqua: omnino restituant, siue terram, siue aliud quiddam, boues forte, aut oues, aut mancipia pignori ceperint. Atq; hæc lex omnibus humanitatis & pietatis de se specimen præbeat, & tam egenorum necessitati medeatur, quam creditoribus nonnihil adferat solatijs. Quæ itaq; nobis placuerunt, ea claritas tua effectui fideat. & qui mutuum accepit, quicūq; iniuriam pertulit, ex eo solatium habebit, quod tum ipse a facessendo negotio liberatus sit, tum creditorem in rebus suis iacturam pati uideat.

DE HIS, QVI MVTVVM DANT AGRICOLIS.

Constit. XXXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Dominico præfido prætorio per Illyricum.

R

Propter auariciam creditorum, qui angustia temporū abutētes, terrulas infeliciū agrestium sibi adquirunt, pro pauco frumento oēm illorum substantiam retinentes: legem posuimus, quam primo quidem in Thraciam, & in omnes eius prouincias, in præsentem autē & in Illyricianas prouincias direximus. Cuius exemplū subdi etiā præsentī legi præcepimus, ut non solummodo priuati homines putent legē contra se esse propositam, sed etiam milites altiore nitentes fastigio, legem contra se esse prolatam existiment. Ut ergo & tua magnitudo sciā, quod cōmunis hæc lex posita est, & prouincialibus, & militibus, & omni cingulo, nulla excusatiōe cuiquam competente: ideo ad tuam sublimitatem præsentem legem destinauimus. scituris militibus, qui præsentī legi non esse obediendū existimāt, quod cingulo denudati, inter priuatos habebunt: pœnis, quas in anteriore lege posuimus, prius nihilominus subiugandi.

NE QVIS QVOD AGRICOLAE MVTVAM PECVNIAM

dedit, illius terram decineat. & quem usuratum modum creditores accipere debent ab agricolis. Constit. XXXIIII.

Idem Aug. Agerochio clariss. præfidi Acmi montis in Thracia.

R

Em duram atq; inhumanam, & quæ ultra omnem impietatem & auariciam sit, perspeximus lege saluberrima sanare, & cōmunem omnibus deponere medicinam, non tantum in præsentis necessitatis tempore, sed etiā in omni æuo futuro. Venit enim ad nostras aures, quosdam in ea ipsa prouincia, quam tu administras, auare temporum necessitate captata, fceneraticios fecisse contractus, & paucam mensuram dantes, terrulas eorum abstraxisse, & ex hac causa quosdam colonorum fugæ latebras petijisse, alios fame esse necatos, & tristissimam pestem homines inuasisse, incursione barbarica non minorem. Sancimus itaq; omnes huiusmodi creditores, quantumcūq; uel tritici, uel hordei, uel in alia specie, quæ in fructibus aridis est, dederit: hoc reddito, in præsentem cum parte modij octaua per singulos modios in unoquoq; anno præstāda, terrulas

da, terrulas colonis restituere: nemine penitus eorum audente terrulas detinere sub occasione foeneraticiae cautionis, siue in scriptis, siue sine scriptis credita sint cōtracta. Sin autem pecunias dedit: nihil amplius, q̄ siliquam unā pro singulo solido annuam praeſtare. Et hanc saluberrimā legem in omnes extendimus, in praesenti quidem tempore initium accipientem, in omne autem æuum modis omnibus obseruandā, ut si quando fuerit uel triticum, uel hordeum foeneratū, uel alij aridi fructus: creditores, tam quod dederūt, accipientes, q̄ pro usuris octauam modi partem annuam pro singulis modijs, uel siliquā pro singulo solido secundum hunc modum, in quantum foenus permanſerit, percipientes, siue terrulas, siue aliud in pignus acceperūt, boues forte, uel pecora, uel mancipia: hæc modis omnibus reddant, & hæc lex cōmunis omnibus sit, humanitate & pietate gaudens, neq̄ nō omnibus egenis consulens, & creditoribus mediocri solatium afferens. Hæc igitur, quæ a nobis statuta sunt, claritas tua in omni prouincia, quæ tuo modamine gubernatur, obseruare festinet. Scituris omnibus creditoribus, si aliquid præter hoc commiserint: exactione cadent. & cui foenus ablatum est, hoc habebit solatium, ut ipse quidem securus degat, auarum autem creditorem uideat in suis pecunijs patientem iacturam.

DE ADIVTORIBVS QVAESTORIS. Constit. XXXV.

INTER PRVDENTES. &c. Hæc præcedens constitutio designat, quod his, qui a sacra sunt memoria, liceat in locum suum adiutores constituere. Sunt autem adiutores uiginti sex, quorum etiam hæredes idem ius obtinent.

DE SVCCCESSORIBVS EORVM, QVI IN AFRI ca degunt. Constit. XXXVI.

OMNE INFINITVM. &c. Vt Afri ea, quæ Vandalorum temporibus uel ipsis, uel proprijs parentibus, uel auis utriusq̄ sexus, uel ex transuerso cognatis uel ad tertium gradum erepta sunt, intra quinq̄ annorum spacium uin dicent, nulli legitimis excludantur præscriptionibus. 2. Vt ad comprobandum genus ambæ partes probationes proferant. 3. Vt omnes Afri Romanis legibus subditi sint.

DE ECCLESIIS CONSTITVTIS IN AFRICA. Constit. XXXVII.

VENERABILEM ECCLESIAM. &c. Ab Arianis ablata capimur, sibi q̄ habento ecclesiæ Africæ: ut tamen publicas pro illis pensiones conferant, ab ipsa acceptis immobilibus a nemine lædendis. Hæreticus non baptizato, ad rempublicam non accedito, catechumenum non circumcidito. Nulla omnis no hæresis domum aut locum orationis habeto. Carthaginienſis ecclesia priuilegia obtinet, quæ in uniuersum de omnibus dicta sunt ecclesijs in Codice. Carthaginienſem ecclesiam cōfugerit, is impunitatem habeto, nisi homicidium, aut rapinam uirginis, aut uim in Christianū admiserit. Ecclesijs Africæ ab aliquo pro sua ipsius salute oblata, a nemine prorsus auferuntur. Hoc ipse generaliter de oibus ecclesijs accipio. De decu

DE DECVRIONIBVS, VT FILIIS SVIS DECVRIONI- bus dodrantem relinquunt. Constit. XXXVIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

Vi nobis olim constituerunt temp publicam, hi ex usu fore rati sunt, si ad imitationem regiae urbis per singula municipia nobiliores congregarent, & formā quandā senatoriae curiae cōstituerēt, per quam & publica tractarentur, & omnia recte fierent atq̄ ordine. Atq̄ ea res ita effloruit initio, ita splendida uisa est, ut amplissimæ simul & numerosiss. decurionū familiæ existerent: & cum ingens eorum esset multitudo, qui curiae manciparentur, nemini omnino ciuiliū munerum onus intolerabile uideretur: si quidem in multos diuisum onus parū aberat, quin his, qui id sub muneribus subtrahere, & fraudes inuenire cōperant, per quas aliquā ab hisce liberi redderetur: paulatim ea occasione curiae defecerunt, plus mille artibus excogitatis, quibus tam priuata res pessum irent, quam communes & publicæ penitus interciderent. Inde adeo ciuilia munerata ad paucas personas redacta, & illis patrimonia conturbatū, & plerofq̄ ipsorū ita depauperarunt, ut in potestatem perditissimorum mercenariorum, quos uindictæ appellant, peruenirent. Vsu itaq̄ uenit, ut ipsa reipublicæ administratio abundaret reliquatiōibus, abundaret itē omī improbitate. Hæc nos sæpenumero peruestigantes, putauimus negotio medicinā adhibenda: sed quo uehementius nos circa id elaborauimus: tanto decuriones plures undiq̄ contra ea, quæ recte & iuste sancita sunt, contraq̄ bonū publicum artes inuenerunt. Ex quo enim uiderunt omnibus se modis compelli, quartam conseruare curiae: uix id relatum erat a nobis in leges, cum illico patrimonia sua dissipare cōperunt, ut sub morte summam laboraret corporibus curia defraudare constitissent: multo rem oim impissimā excogitāt, legiti- mis abſtinentes nuptijs, præoptantes sine liberis (quantū ad legem) decedere, quam genti suæ & curiae se utiles ostendere. Perfecerunt rursus, ut lex olim ferretur, quæ uel sine decreto donare ipsis bona sua permitteret, cum interim lex uellet, ut uenditio cum interpositione decreti procederet. Quæ sanè lex mirabilis fuit, quod solam uenditionem decreti interpositioni & necessarijs quibusdam obseruationibus subiecerit, in omnibus alijs liberam eis, quo uellent modo, potestatem agendi permittens. Hæc igitur occasione curialibus nexibus obſtricta bona in alias tranſſulerunt personas, nihil ex ijs compendij obtinente curia. Ut si quis per nostram rempublicam curias enumeret: paucissimas inuenit, & eas quidem uel necq̄ hominibus neq̄ pecunijs abundantes, uel licet paucorū forte hominum, tñ absq̄ ullis pe- cunijs. Et quanquam per partes iam leges tulimus, quæ uolunt, ut tam uenditiones, q̄ simplices donationes, & omnis deniq̄ actio, quæ alienationem immobilium curialiu rerum continet, decreto cum obseruatione ibidem posita interponendo subiaceat: tamen cum postea per ementitas causas donationes conficerent: in uniuersum & ipsam, neſe decurio in ullam omnino personam donationem conferret, sustulimus. merito autem donationes ante nuptias excepimus: quandoquidem neq̄ per omnia donationes sunt, sed species quædam in his contractus, & ueluti * authoramentum procreandorum liberorum continetur. Post hæc cum uideremus, multas ea in re circumscriptiones suboriri: legem conscripſimus, ut curia omnibus modis, siue cum persona, siue absq̄ persona prorsus quadrantem haberet, neq̄ ulli liceret curiae minus relinquere, aut comminisci artes, aut aliquo alio modo deminuere: siue filius ad curialia munera succederet, siue ipsa etiam curia quadrantem recipere. Ac neq̄ intra hunc terminū restitimus, sed etiam fœmellis in institutione certā partem ab ijs assignari sanximus, ut nulla occasione ea curiae demineretur. Præterea neq̄ hac fini (ut diximus) totius substantiæ eius, qui curiae mancipatus esset, quartam constituimus: sed etiā nimiras illas & effusas largitiones sustulimus, nō aliter ipsos cōditione sua liberari cōcedentes, q̄ per maximarum dignitatum honorem, patriciatus scilicet, * & quæ in militares habetur copias. Nam magisteria militum inter præfecturas cenſeri etiam lex nouit. Vnde si quis præfecturæ officium gesserit (in ipso scilicet actu constitutus) siue administranda republica, siue ducendis exercitijs: is per legem nostram curiali cōditione liberatur, omnibus alijs exemptionibus sublati. Nam ne eiusmodi dignitates, nempe præfecturæ (idem licebit & de

m magisterijs

magisterijs militum dicere) quæ solo honorario titulo conferuntur, ex albo decurionum eos, qui hæc nati essent, eximerent: diligenter sanximus. Atq; hæc sanè cum multis alijs, quæ licebit ex positis iam legibus percipere, præteritis sancita sunt temporibus. Absoluimus insuper nonnullos & uarios curiali conditione, pragmaticis in illos legibus pro nostra libertate collatis, quas omnes ratas esse uolumus: & præsentem legislationem ab undecima indictione, quæ modo est, incipere, quo scilicet tempore in senatu hæc nobis lex fuit composita.

Quoniam uero cernimus, plerofq; ita hostili animo erga patrias suas esse affectos, ut cupiant alijs potius suam relinquere substantiam, q̃ uel quartam eius partem curiæ: putamus hic quoq; per nostram legem, ex casu non existentium filiorum, hanc partem augendā esse.

Si POST hanc igitur nostram legē decurio moriatur, qui liberos nō habeat, neq; masculos, neq; foeminas: eo casu tres substantiæ suæ partes relinquitur curiæ, quartā uero quibuslibet uult. erit em̃ uniuersa ei curia unius filij forte uel plurium loco, imo (idem enim possumus dicere) ipsius ciuitatis plenitudo liberorum locum obtinebit. & perpetua ei laus, immortalisq; memoria, & tantum inde fructus exister, quantum à liberis exstiturum non erat.

Si cui uero, tamen si legitimos filios non habet, spurij tamen sint: integrum ei esto cum onere curiæ hos etiam hæredes scribere, & ipsa planè scriptura pro quacunq; oblatione erit, neq; opus habere (id, quod in antiquis traditur legibus) ulla alia adiectione, aut dū superstes fuit, oblatione: sed indidem scripti (modo liberi sint) decuriones & hæredes existunt, habentq; & ipsi dodrantem, prout pater inter ipsos eum partitus fuerit. Quod si totum quoq; assen eis relinquere uoluerit: multo etiam præclarius egerit. Cæterum usq; ad dodrantem omnino eis hæreditatem relinquit: certo sciens, quod etsi minus reliquerit, prorsus tamen substantiæ ex lege supplementum ad dodrantem usq; futurum sit. At illi, siquidem patrimonium cupiunt percipere, etiam decuriones sunt. Si partim amplectantur, partim recusent: eorum portiones, qui recusant, ad eos, qui amplectuntur, perueniunt. Si omnes repulerint: tunc quasi nullis existentibus liberis, eo casu dodrans ad curiam peruenit.

Si uero ET IPSE tacuerit, neq; ulla ei ex legitimis supersit soboles: tunc quadrans quidem ad hæredes ab intestato deuoluitur. spurij autem, si uoluerint se ipsos offerre curiæ: amplectantur, pro ut siue omnes, siue quidam ex ijs uoluerint, dodrantem patrimonij omnino ad decuriones deferendo.

Insuper & si ex ancilla natos habeat, & uel superstes eos, uel in testamento manumittat, offeratq; curiæ: amplectantur hi quoq; & decuriones sunt, prout ipsorum, qui curiæ eos obtulerunt, desiderium constituerit, percepturi (quemadmodum dicendum est) dodrantem. Vbiq; enim uolumus, siue testamenti tabulas cōficiat, siue absq; nouissima expressa uoluntate decedat: eos, qui curiam ingrediuntur, dodrantem accipere. Cæterum si manu tantum emiserit, non etiam curiæ obtulerit, & hi, uel quispiam, uel quipiam ex illis ad curiam oculos referre uoluerint: tributor & hic dodrans decurioni decurionibusq; proportionē. Si uero nemo ex spurjis uel uoluerit, uel se obtulerit: tunc dodrantem curia capito.

ENIM VERO si legitimorum filiorum pater sit: hoc casu res ipsa distinguenda, soli ne masculi, an solæ foemellæ, an misti sint: ut ex omni parte lex absoluta sit, & curiæ commodet.

Si itaq; masculi filij, aut ipsi forte ex præmortuis filijs masculi nepotes soli sint: dodrantem in omnes suo arbitratu partitor: ita tamen, ut neutiq; lex de inofficiosis differens testamentis infirmetur, nisi ratio hoc ingratitudinis efficiat. Neq; enim iura super his posita, quo modo tollimus. Illo sanè omnibus modis obseruando, ut dodrantem inter nō ingratos filios partiatur, & singuli pro ea parte ciuilia patris munera subeant, quantam cuiq; pater ex substantia sua attribuit: solo quadrante ad patris arbitrium relinquendo, quocunq; animus illi concedere & inclinare uoluerit, siue ad liberos, siue ad alium.

Quod si omnes foemellæ existant, & eius ciuitatis decurionibus nupserint: licentia erit patri, siquidem (ut dictū est) decurionibus nuptæ fuerint: totam substantiam in ipsas diuidere, aut saltem omnino dodrantem, prout uoluerit: nihilominus & hic legi aduertens animum, quæ successiones ab intestato ordinat. Si uero partim decurionibus, partim non eius conditionis hominibus nupserint: dodrans quidem omnibus modis à patre decurionum uxoribus relinquitur, hoc etia; eis su diuidendus, quemadmodū pater uoluerit: reliqua uidelicet parte legitima penitus illis auctoris conseruanda.

At si nondum collocatæ sint nuptum: tunc ea conditione ipsas, aut aliquas ex ipsis in dodrantem hæredes scribat, ut omni modo eius ciuitatis decurionibus nubant. Aut si hoc noluerit ipse, uel cum ipse scripsisset, hæc non sustineant: dodrans quidem ad curiam ciuitatis peruenit, quadrans uero solus in omnes eo modo, quo lex uult, diuiditor, imputandus illis in rationem dotium.

Si uero tam masculi sint, q̃ foemellæ:

masculi quidem prorsus dimidiam patrimonij partem habent, foemellæ uero reliquam dimidiam, sed non totam. dabant enim decurionibus ipsæ fratribus de sua quadrante, nisi & ipsæ decurionum uxores sint, uel omnes, uel aliquæ ex eis. nam si ad eiusmodi nuptias pertinerint, & patriæ suæ decurionibus coniunctæ fuerint: tūc à præstatione quadratis liberæ erūt, ut quæ & ipsæ per maritos suos, quoad superuixerint, in partem curialium munerum uocari uideantur.

Hæc nos lege comprehendere cogitauimus, non ut hominibus rerum suarum tractationem & administrationem adimamus, sed ne ciuitates penitus destituantur curia, aut curiæ per impia quædā commēta forte adigantur ad pauperiem. Siquidem cōpertū habemus, nonnullos etiā lege uetitas cōtrahere nuptias, dumtaxat ne ipsis legitimi exinde filij, sed spurij gignerent: & illis tandē quasi extraneis bona sua relinquere, ac curiam per hoc à debito patrimonio auertere.

Ad hæc quoniam & illud sanè ad curiarum detrimentum fieri, ex ipsa rerum experientia depræhendimus: quodq; multi, dum alterum parentum suorum uel de Tamiaco, uel Comiriano, uel conchylegolorum, uel alio consortio fuisse affectionem adsignare, & curiam declinare: propterea sancimus, ne qua eiusmodi fortuna seu conditio contra rem publicam existat: sed siue ex Tamiaca matre, siue cōchylegula, siue Comitiana decurioni natus sit filius, omnino curialem præualere fortunam uolumus. Decuriones enim paucissimi ubiq; terrarum per nostram rem publicam existunt, Tamiaci uero, & Comitiani, & conchyleguli ad ingentem effusi sunt multitudinem: & conuenientius est, curias ciuitatū ad pauca corpora coangustatas augere, q̃ numerosæ multitudini alios de integro adiungere.

Si qui uero sub noīe matris suæ, nempe de Tamiaca, aut conchylegolorum, aut etiam Comitiana fortuna seu conditione existentis, curiali se cōditioni subtrahere conati sunt, uel fuerint iam inde à decima indictione, & ipsa, quæ modo præterijt: quæ ad eum confecta sunt aut impetrata modum, siue ex sacra aula, siue aliunde, cassa & inualida sunt, & istiusmodi decuriones de cætero esse sancimus. si quid enim ante decimam indictionem confectum impetratumq; est: id firmiter & in suo manere robore uolumus.

Excipimus autē præsentē sacra hac nostra constitutione Theodosium & fratres ac filios Ioannis cognomēto de Iscis, qui ante decimam se indictionem, quantū ex decurionibus orti parētibus, Tamiacæ conditioni adscripserunt: & quicquid pro ijs liberandis actum impetratumq; est, tollimus. Nulla em̃ ipsos re ex concessis perfrui, sed decuriones esse uolumus, & quæ decuriones cōdecant, agere, & curialib; intendere muneribus: nulla (ut diximus) re ad hoc illis adiumentum adferre queunt, quamuis cōcessa illis & definita ex aula, aut aliunde sint.

Quæ igitur nobis placuerint, & ad utilitatem ciuitatum & curiarum decreta sunt, & hac sacra exprimitur lege: ea studeto excellentia tua & conseruare, & effectui tradere: poena imminente his, quicunq; hanc nostram legem transgredi præsumperint.

DE RESTITVTIONE DOTALIUM RERVM ET AD donationem ante nuptias pertinentium. item de ea, quæ undecimo mense post obitum mariti parit.

Const. XXXIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

Luxa ac uaria rerum humanarum natura, simul atq; uel paululum remedio indiger, licet gubernantis ratione ad prima usq; principia redigatur: haud aliter tamē ad pristinam dehuo synceritatem reuertitur, nisi unā dissolutis his, quæ particularim illi obstat uidebantur, sub tranquillitatem, omni semota perturbatione, ut legem decer, constitutur. Quale sanè quiddam & nos hoc tempore ad condendā legis necessitatem adigit descendere. Neq; enim ignoramus, quomodo in diuersas olim sententias rapiabantur ea, quæ restitutiones concernunt. quantaq; exinde nascebatur perturbatio, si usu ueniret, ut qui restitutione grauati erant, quasdam res pignori obligassent: siue quæ restitui iussæ fuerat, siue hæc solūmodo, quæ restitutione grauati ppriæ erāt, in periculum adducerentur. quanta item circa ipsam uerborum differentiam designandam uersabatur quæstio, siue defunctus præceperat, ut quæ ex inuentis mortis suæ tempore post mortē restitutione grauati superessent, restituerentur: siue etiam simpliciter restitui iusserat.

m ij

quidquid

quidquid post legitimam detractam reliquum esset, tum etiam quomodo tam fidei commissi si persecutiones, & multiplices illi & uarij ac penè indissolubiles in rem missionis ambitus introducebantur. sed & quomodo nos, ut ea sanaremus, paulo ante legem conscripsimus, in uniuersum prohibentes, ne restitutioni res obnoxias uel alienare uel oppignerare liceret, sed cum sua ambularent causa: ne si ratum haberetur, quod gestum esset: sed ad eum reuertentur, cui iussæ erant restitui. Atq; hæc quidem lex inueterata propè modum iam, & in iudicijs omnium consensu approbata est. Verum enim uero futurum erat, ut (quod ante diximus) omnia sui natura ferre solitum tempus ostenderet, eam quoq; legem necessaria quadam exceptione indigere. Inde adeo tum uiri, tum mulieres, quod iniuria affici uiderentur, nos adierunt. Siquidem in cōtrouersia quadā defuncto marito mota, cum uxor dotem & donationis ante nuptias siue propter nuptias partem, quam mariti mors illi tribuerat, exigere pertinaciter res ipsas ex altera parte defuncti frater prætextu paternæ uoluntatis retinere, easq; mulieri eripere conabatur: dicens ex quo frater suus ista insumpisset, & ipse apud mulierem res paternas, quas ex casu non existentium filiorum pater sibi restitui iussisset, aspiciere cogere: siue aliqua temporis præfinitione se eas repetiturum, neq; prius ea decessurum sententia, quam per omnia legi nostræ satisfactum esset. Contra hæc optimo iure mulier lamētabatur, dicebatq; iustum nō esse, ut cū maritus totius dotis dominus factus fuerit, & si ipsam præmori cōtigisset, ex pacto conuento lucrū habiturus fuisset: nūc postq; maritus prior mortuū obisset, ipsa restitutionē ignorans, ad amissionis earum rerum periculū ueluti per fraudem inducatur. Sed pro tempore ei negotio forma adsignata est, quam præclare se habitu tam parauimus. Mox alius quoq; supplex nobis exstitit, qui diceret uxoris patrem iussisse, ut substantiā cæteris eius filijs restitueret, & minima duntaxat portio apud ipsam resideret: ut magno se discrimine uersari, si quidem patrimonium suum tam circa dotis restitutionem, & circa præstanda in solidum ea, quæ de donatione ante nuptias coniugalibus instrumentis ex pacto conuento contineatur, periclitetur: ipsi uero nihil eorum propter bonorum ex restitutione ademptionem liceat assequi. Hæc merito nos mouerunt, & satius esse cecidimus, nostrā corrigere legem, q̃ periclitantes intueri subditos: & maxime in nuptijs, quibus nihil est in hominum uita utilius, ut quæ solæ homines procreare & producere possint.

Ea itaq; de re & præsentem legem proferimus: cum omnia alia, quæ in priore nostra constitutione exprimentur, rata manere uolentes: tum hoc solum innotantes, ut si quis ex parte bonorum suorum restitutionem inducat, primum quidem filio in legitimam portionem referuet, non quadrantem (nam hoc correximus, nimiam eius tenuitatem oblitterantes) sed trientem, aut pro numero liberorum semissem. deinde & de reliqua substantiæ parte, si ad dotem donationemq; ante nuptias honeste & secundum personarum qualitatem commensurate offerendam legitima portio non sufficiat: ut tantundem ante restitutionem decipitur, quantum si legitimæ parti apponatur, dotem aut donationem ante nuptias efficiat. Scimus enim, ut prorsus ea ratione coniugalia instrumenta, & eo nomine celebrata alienationes seu hypothecæ à restitutione eximantur. Et siue uiri, siue mulieris persona cuiusmodi restitutione grauata fuerit: tam uiro liceat eo casu ante nuptias (ut appellant) seu propter nuptias donationem offerre, nihil efficaciat (quantum ad eas res) obtinere restitutionem: q̃ mulier, si restitutione grauetur, nullum ea impedimentum pariat ad offerendam dotem. Ea enim quæ in commune omnibus conferunt, his præponimus, quæ priuatim aliquibus expendantur. Atq; hoc priuilegium coniugalibus conuentionibus, exindeq; prouenientibus exactionibus esto. Nam si maiores nostri per præsumptionem multa à generalibus hypothecis exceptis, quancq; non perinde necessaria nobis existentia: quomodo non multo nos maioribus rationibus adducti, coniugalia lucra exceptione includamus? Cæterum in omnibus his futuro tempore & post hanc laram legem exstaturis restitutionibus gratificamur. Neq; enim illi fraudi locum facimus, ut mulier aliqua exiguam habens dotem, aut uis modica ante nuptias donatione oblata, de hac nostra lege certior factus, ad circumscribendam legem, tendendo insidias restitutionibus, augmentum dori aut donationi ante nuptias nescit constituere. Nam & hanc circumscriptionem tollimus: nullam inde utilitatem (quantū ad euentum restitutionis) habere sinentes eos, qui augmenta celebrarunt, in contaminatam legem nostram futuro referuantes tempore. Proinde unum quidem hoc præsentis legis caput erit. ALTERVM uero illud, quod de mulieribus, quæ post priores nuptias ante excessum anni, quem leges lugubrem appellant, ad secundum deducuntur matrimonium (quas tam tres ante nos imperatorum constitutiones puniūt, q̃ etiam nos, cum de his nuptias

legem & alia de his sancita cum aliquot correctionibus perscriberemus) pertractat, tametsi in quadam legislationis nostræ particula breuiter attigimus: impudentissimum tamen quiddam in præsentia occurrit, quod nostris euenisse temporibus nollemus. Vnde merito nobis correctio dignum existere uisum est. Siquidem mulier cum in domum uiri deducta esset, despiciatui hunc habuit eiecitq; ex animo, de uiolanda (ut licet coniicere) pudicitia eriannum superstiti marito cogitans. nam nondum elapso anno, sub finem undecimi mensis peperit, ut nequaquæ ex defuncto foetum susceptum queamus dicere. neq; enim foetura ipsa tam longum tempus protensa est. Et quia hæc quoq; una de poenis est, quæ intempestinas nuptias contrahentibus infliguntur, ut uxor protinus donatione ante nuptias à marito oblata excidat, atq; ita repente eam amittat, ut ne uisum quidē & fructum retineat: probabiliter sane filij, qui per egregium illum matris partum tam insigni iniuria affecti erant, ipsam patris donationem ante nuptias capere, neq; aliquid mulierem à uiro lucri obtinere debere, cui tam cito debitum derogasset honorem, contendebat. At ipsa (sed pudet nos, quæ protulit, effari) indignam se dicebat esse, quæ donatione excideret, quadoquidem legem de legitimis tantum nuptijs disserere arbitrata sit. post priores uero nullis se alijs nuptijs iunxisse, sed natali tantū concupiscentia, nō destinato consilio hunc partū prouenisse. Cæterum quancq; in confesso est, plus mille alijs eam poenis subdi, ut quæ etiā stuprū in se admiserit, neq; nos illas ei poenas remittimus: interim tamen (quoniam clementer defuncti liberorum rationem habemus) in hoc casu donationis etiam ante nuptias amissionem ei inducimus, quam lex illis iniunxit, quæ intra tempus luctus ad legitimas accedunt nuptias. Nam si lex illas, quancq; legitimas cōtrahentes nuptias, ea solū de causa impunitas nō relinquit, quod renereatur, ne mala forte aliqua contra secundam coniugem ex eo, quod tam prope ad nuptias festinauerit, oboriatur suspicio: quomō hic, ubi nō solū in suspitione res hæret, sed etiā certissimū & in deprecabile delicti argumentum omnium scelestissimum ille partus de se præbuit, poenis ipsam obnoxiam non relinquemus? Vnde sancimus, si huiusmodi aliquid eueniat, & mulier intra tempus luctus sub finem anni pariat, & extra omnem controuersiam positum sit, eam prolem ex priore matrimonio non existeret: ut ea prorsus donatione ante nuptias priuetur, tam iure proprietatis, q̃ ususfructus: in superoibus alijs subdenda poenis, perinde quasi legitimis secundis se nuptijs ante tēpus luctus finitum innxisset. nuncq; em̃ scortatio superiores partes, quam castitas, obtineto: sed ipsa poenis & ipsa subijcitur, & præterea metu inscriptionis de adulterio in periculum adducitur, ut neq; intempestinas appetat nuptias, neq; legitimas nuptias improbiore commento eludat. Quæ igitur nobis placuerūt, & per hæc factam exprimuntur legem, ea cognoscens excellentia tua, more solito per propria programmata omnibus clara & perspicua facito.

Desideratur hoc loco constitutio.

APVD QVEM OPORTEAT APPELLATIONES IN
quinq; prouincijs, Caria, Cypro, Cycladibus insulis, Mysia & Scythia interpositas examinari. Constit. XLII.

Imp. IVSTINIANVS A. Mono gloriosiss. quæstori exercitus Iustiniani.

Cimus paulo ante sacram à nobis constitutionē factam, in qua cum quinq; has prouincias, Cariam, Cyprum, in circulum positas insulas, insuper etiam Mysiam & Scythiam gloriæ tuæ traderemus, ut sub gloriæ tuæ imperio censerentur: addidimus etiam, ut prouocatione suspensæ lites in prædictis prouincijs deinceps non ad gloriosiss. nostros præfectos, sed ad tuam mitterentur gloriam. Quoniam uero multi nos ex Caria, Rhodo, & Cypro cum summa animi indignatione adierunt, dicentes sæpenumero uel hyemis tempore se compelli ad Scythas & Myfos, in quibus locis tu degis, proficisci, ut appellationes istic nō pro magnis admodum pecunijs expediant, & tum longius per mare excurrendo, tū barbarorum excursionibus infesta loca adeundo periculum sustinere: propterea uisum nobis est hanc ad tuam gloriam legem conscribere, ut causis quidem appellationum ex Scythia & Mysia tanq; uicinis delatis audientiam per te: ipsum accōmodes. Quæ uero ab alijs locis, hoc est Caria, prædictis insulis, Cypro deferuntur: m iij siquidem

siquidē apud gloriosiss. nostros praefectos agitabatur, ex sacra iussione nostra adsignata p-
uincia praefidi, & ipse in regia hac urbe praefito sis: moueantur & ipsa apud te, & examinen-
tur una cum gloriosiss. quaestore sacri nostri palatii in sacro auditorio, quemadmodum de
appellationibus propolita lex explanat. Si uero in Scythia ipse & Mysia moram tra-
has: appellationes ad eum deducantur, qui in ampla hac urbe locum tuum supplet, omnino
tamen secundum eiusmodi cognitionum formam in societatem audientiae adhibito glori-
osiss. nostro quaestore, quominus homines praedictas difficultates * sed praefato i
nobis modo communiter ab ipsis iudicetur: quando non alia de causa nobis ita ordinare le-
gem placuit, q̄ ut maiore & ampliore cū diligentia & auctoritate controuersiae disceptaren-
tur. Ceterum si ipse iudicem in praedictis prouincijs dederis: is, qui in ampla hac urbe
uices tuas obtinet, hūc audientiam praebere, quomodo & apud gloriosiss. praefectos disceptare
re est. Certe si apud gloriā tuam hic (ut conijcimus) inuenta lite cepta, deinde cōingat
in medio gloriā tuam propter numeratā militaria stipendia peregrinari: absq̄ cōperendina-
tione huic finis apud eum, qui uices tuas gerit, imponat eadē forma, qua & ipse ei audiētiā
accommodasset. At si initio non ad gloriosiss. praefectos ex aliquibus prouincijs appella-
tio transmittatur, sed ad aliud iudicium: in nullo ueterem morem nouamus.
igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem: ea in perpetuum excellētia
tua tam effectui & fini tradere, quam conseruare studeto.

VT ANTHIMVS, SEVERVS, PETRVS, ZOORAS, ET
reliqui haeretici ecclesiastico gradu detrahantur. Constit. XLII.

Idem A. Mennē sanctiss. & beatiss. archiepiscopo Constantinopolitano,
uniuersiq; eius tractus patriarche.

On insolitam imperatoriae maiestati rem agentes, ad praesentem legem per-
uenimus. Quotiescunq; enim sacerdotum sententiae aliquos, qui sacerdotio in-
digni essent, sacerdotalibus deturbantur sedibus (quale sit, Nestorū, Eutyche-
tem, Arium, Macedoniu, Eunomiu, & alios non inferiore, q̄ illi, maiora
ties etiam ad sacerdotum auctoritatem imperatoris consensus accessit, ut diu-
na cū humanis cōiuncta, rectis sententijs symphonia quanda & unam consonantiā indiceret.
Simile quiddam nuper circa Anthimum euenisse scimus, tam ab Agapeto religioſa &
celebrandae memoriae praefule sacrosanctae in uetere Roma ecclesiae constituto, & sede huius
regiae urbis depulsum, ut qui in sedem neq; ulla sibi ratione competentem, & praeter omnes
canones inuenerat: quam cōmuni sententia * eiusq; uiri sanctae memoriae multis
nominibus exofculari uideretur (id, quod uarijs postmodum commentis refugit) simulans
quidem sancta se quatuor concilia sequi, nempe trecentorum decem & octo sanctorum patri-
um Nicæ, centum & quinquaginta in hac alma urbe, ducentorū praeterea Ephesi primū conge-
gatorum, neq; non dei amantiss. sexingentorum & triginta patrum Chalcedoni: non uero
ipsa illorum dogmata consequens, neq; nostram benignitatem & submissiōem, quam pro
eius salute suscepimus, amplecti, neq; renunciare tam impiorum dogmatum auctoritatem
sanctis patribus in synodis reiectis uolens, sed ratus in unū & eundem auctoritatis gradum
utrosq; tam condemnatos, q̄ qui condemnarint, collocandos. semel enim peregrinis a sacro
sancta ecclesia cogitationibus mancipatus, & a rectis dogmatibus alienus factus, mentis salu-
ritū rectitudinē regredi nō ualuit, quanq̄ a nobis quoq; diligenter & summo studio ad eius salu-
tem contententibus, commonstrata uia, admonitus. Propter omnia haec igitur, quae
cum ipso gesta sunt, & depositionis a gradu ecclesiastico sententiam a sancta synodo tam per-
causam illicitae neq; per sacros canones approbatā in sacerdotales huius regiae urbis facit mai-
reptionis, quam a rectis & ueris dogmatibus diuersionis prolata, ratam nostra tam con-
stas, deq; ijs praesentem legem conscribit. Et interdiciamus, ne in alma hac urbe eiusq; confi-
nijs moram trahat, neue in ulla insigniorum urbium quietem agat: sanctientes, ut cū his ac-
quiescat, quibus se dignum praebuit, neq; cum illis consuetudinem ineat, aut eos in petri-
ciem prohibitorum dogmatum inducat. ENIM VERO neq; sententiam iuste contra
Seuerum promulgatam, & ex omnibus archiepiscopaliſ & patriarchaliſ sedibus una
cum prudentia monachali procedentem, exortem cōfirmationis regiae efficiamus, qui prius a

croſanctae Theopolitanorum ecclesiae sede contra sacros ritus occupata, ita omnia conturba-
uit, ita conturbata transmutauit, ut generale quoddam & absq; fecialium interuentu susce-
ptum sacrosanctis inter se ecclesijs bellum inferre uideatur. Atq; hoc etiam * ab his, qui ante
nos sceptrā imperij tenuerunt, ad ipsum scriptum esse, tam uarijs acq; recto alienis dogma-
tum fraudibus ac blasphemijs utentem, quam omnia iam nūc perturbata reddentē, & de ex-
tore solum utriusq; haeresiarchae (Nestorij scilicet & Eutychetis) haustis abominandis & cum
religione pugnantibus dogmatibus innitentem, & utriusq; horum peruersiss. ducum, qui
tamen si non nihil inter se dissidere uideantur, ad unum tamen impietatis finem tendunt, no-
torias disputationes effingentem. Nam cum duo inter se contraria sint dogmata, tam Nesto-
rij, q̄ Eutychetis (ut diximus) quorum utruq; ex aequo mortem animae importat, quae ex
ipsis Arianorum & Apollinaris impiamentis constant: mirabiliter tñ & praeter opinionē ipse
affectus, similiter in utruq; incidit, & nunc huic, nunc illi primas partes deferens, commune
se suosq; sermones tantorum piaculorum receptaculum constituisse uidetur. Esto igitur
tur & ipse praedicto anathemati obnoxius, quod uniuersus patriarchalis, sacerdotalis & mo-
nachalis reipublica nostrae (ut ita dicamus) ordo iuste ei induxit: ex Theopolitanorum ec-
clesia eiectus, ppter quod & illius urbis sedes eum repulerit, quasi qui ne initio quidē rite i-
psam occuparit, uiuente nimirum adhuc & in sacrosanctis ecclesijs hinc inde sacras cōciones
habente eo, qui ante ipsum sacerdotio fundus est: & nunc a successore suo sacerdotio exclu-
sus sit: neq; intra hosce tantum terminos restiterit, sed iam etiam sub generale anathema or-
thodoxae & catholicae ecclesiae reiectus sit: & multis maledicis & prohibitis libris rempublicā
nobis refererit. Vnde in uniuersum omnibus interdiciamus, ne quid librorū eius com-
parent. Et quemadmodū Nestorij libros describere aut comparare non licet, propterea quod
ante nos imperatoribus in suis constitutionibus uideantur Porphyrij scriptis contra Christi-
anos editis similes existerē: ita neq; Seueri dicta scripta apud quēq; Christianorum manē-
ro, sed profana sunt, & a catholica ecclesia aliena, igniq; comburantur a possessoribus, nisi
illis retinendis in periculum adduci uelint. Praeterea a nemine in posterum conscribantur, si-
ne librarius aliquis, siue notarius, siue quisq; alius sit: sciens, quod illius dicta conscribentibus
abscissio manus in poenā irrogabitur. Nolumus etenim, ut illorum blasphemia ad aliā prore-
pat secula. Consimiliter & illi huius regiae urbis, eiusq; confinium, & alicuius insignio-
ris ciuitatis ingressu interdiciamus: sed ut in solo aliquo loco & silentio desideat, neq; alios cor-
rumpat, neq; ad proferendas blasphemias eos inducat, neq; cōtra uera dogmata noui aliquid
inueniat, per qd̄ denuo nobis sacrosanctas perturbare studeat ecclesias. SED NE QVE
Petrus, qui Apameae episcopus fuit, remotum a gradu ecclesiastico, & iisdem de causis, quā-
obrem Seuerus, anathemate (ut uocant) percussus, maiestas imperatoria admittit, sed rata
sunt etiam, quae aduersus ipsum decreta sunt: & quemadmodū sub generale anathema re-
dactus est, ita & redactus esto: sententia, quae de his ipsis a sanctiss. summis pontificibus p̄cessit,
rata permanente. Ac neq; illi permittimus, ut hanc regiam urbē, eiusq; cōfinia, aut praē-
stantiorem aliquam ciuitatem incolat: sed quorum secutus est errorem, horum imitetur etiā
in degenda uita rationem, q̄ longissime ab hominum consuetudine remotus, seq; ipsum la-
tebris occultans. siquidem multo praestabilius est hoc genus hominū latitare, q̄ in publica lu-
ce & ante omnium oculos uersari. nā si latitent: sibi ipsis tantūmodo erūt in omni. si uero dog-
mata sua publicent & uulgo proferant: multis simplicioribus occasionem praebent ad interi-
ueniat: neq; iustum est, neq; a maiestate imperatoria concedendum. QVIA uero &
Zooram religioſe simul & iuste iudicantes episcopi dignū putauerunt, quem omnino sub a-
nathema redigerent, ut qui ueluti breue quoddam additamentū esset eiusmodi malorum,
ad quae peragenda promptissimus fuit, & magnam facultatem habuit: ne omnino memoriā
illi adimamus, quod aliqua in re facultate praeditus fuerit: esto sanē Zooras etiam particulae
huius (de Anthimo, Seuerō, & Petro loquimur) leue quoddā additamentū, & inter eos, qui ana-
themate notati sunt, ex sacerdotali contra ipsum prolata sententia ipse quoq; collocator, quā-
tamen si per se satis ualentem, multo tamen adhuc ualentiorē reddit maiestas imperato-
ria, quae regia hac urbe ipsum expellit, eiusq; confinijs & urbium incolatu omnifariam ei in-
terdicit: ut cum solis illis, quos ante recensuimus, ad eundem modum blasphemantibus, ad
eundem quoq; modum relegatis, habiter capterq; consilia. Si quid praeterea aliud quo-
q; sanctissimorum episcoporum sententia, quae praedictos a gradu detrahit ecclesiastico, & a-
nathemate percellit, continetur: pro rato & illud habemus, imperialibusq; id legibus corro-
boramus.

boramus, perinde quasi ab ipsa maiestate imperatoria prodijisset. Quod si quis eorum aduersus hæc statuta deprehendat delinquere: sciat, quod in ciuiles leges incidet, quæ in maiorem indignationem & animaduersionem consueuerunt eos, qui poenas leuiores declinant.

P O R R O omnibus, qui uel secundum doctrinam demetrii Nestorij, uel secundum stolidam traditionem Eutychetis, uel secundum Seueri, qui idem cum illis sentit, aut illos sequentium blasphemiam, catholicam dei ecclesiam conantur dinellere: prohibemus, ne multis ecclesijs immittant, aut de fide aliquid differant. Sed sancimus, ut unusquisque eorum silentium agat, & neq; ullos in unum conuocent, neq; adeuntes recipiant, neq; improbatore baptizare, aut sacram communionem desordare, & aliquibus eam distribuere, aut ueteras doctrinas explanare audeat, uel in regia hac nostra urbe, uel alia: sed nihil non periculi reuerentur, si quid tale perpetrauerint.

Omnibus insuper prohibemus, ne quis hunc recipiat, quin potius sancimus, ut ex urbibus etiã, quæ ab ipsis seducuntur, ejiciant: scientes poenas sacris nostris iam compræhensas constitutionibus, quæ ipsas etiam domus, in quibus tale quid peragitur, & prædia, ex quibus alimenta suppeditantur, sacrosanctis addicunt ecclesijs, suis adimenda possessoribus, quia simplicioribus causam mali præbent: optimo uero iure sub domini sacrosanctarum eas ecclesiarum deducetes.

Hæc nos pro comuni sacrosanctarum ecclesiarum pace sancimus, hæc decernimus sanctorum patrum decreta secuti, ut omnes de cetero sacerdotes sub tranquillitate & quiete permaneant: quibus ipsis in pace conseruatis, reliqua etiam reipublicæ portio nobis pergliscet: pace desuper uigescente, quam omnibus magnus ille deus & seruator noster Iesus Christus, unus de trinitate, unigenitum dei uerbum, tam prædicat, quæ suppeditat his, qui uere & ex animo glorificare ipsum & adorare dignantur.

igitur recte nobis placuerunt, ea beatitudo tua conseruato, & ad effectum deducto, per decemantes suas literas ea omnibus sub se constitutis religiosiss. metropolitans transmittens, quorum unicuique cura erit sacrosanctis sub se constitutis ecclesijs hæc manifesta facere, ut neminem omnium lateant, quæ summum sacerdotium decreuerit, quæ item maiestas imperatoria corroborauerit.

DE OFFICINIS SIVE TABERNIS CONSTANTINOPOLITANA
nae urbis. & ut mille tantum & centum officinae sacrosanctæ maioris ecclesiæ adu-
censentur: omnes reliquæ, ad quemcunque dominum pertineant, consue-
ta obeant munia. Constit. XLIII.

In nomine domini Iesu Christi dei nostri.

Imp. Cæsar, Flauius, Iustinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Lazicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, uictor, triumphator, nunquam non colendus Augustus. Longino præfecto urbi.

Voniam potentia nostræ subditi nostri, siue uiuât, siue moriantur, cura sunt ne uel graues ipsis sepulturae, uel defuncti cognatis damnosæ existant: propter ea & hæc, quæ eorum sepulturam cōcernunt, quo cōuenit modo, disposuimus.

Et quia tam diuæ memoriæ Constantinus amplæ huius nostræ urbis conditor, quam etiam piens, princeps Anastasius leſticariorum seu decanorum uocant) numerum ad certam mensuram redegerunt, mille & centum tantummodo decanatus totidēq; officinis definitis, ut nullo hæc unquē tempore augmentum reciperent: propterea tam ne cupientes, ut numerus eorum, quos ex unoquoque collegio cōuenit esse leſticarios, diuæ memoriæ Anastasij formulæ subiaceat: firma ea & fixa manere uoluimus.

Cæterum quæ ad adiuuantes nos almæ huius & regie nostræ urbis collegiati, quorum excellenter & præ ceteris curam gerimus, potentiam nostram edocuerunt, magnam & intolerandam se necessitate sustinere. Sacrosanctam etenim maiorem ecclesiam centum & mille officinas in fructu habere ab omni uestigiali liberas, quas oppido quæ libenter illi cōcedant, eod quod ad peragendas in omni mune omnium hominum exequias proficiant: sed cætera se onera ferre nō posse. Nam eum plurimæ in alma hac urbe diuersarum mercium & negotiationum officinae tabernaculæ existant: non hæc solas (nempe centum & mille) officinas prædictis publicis munij obeundis exemptas esse: sed etiã multas sacrosanctas ecclesias, multa sacra hospitalia, & alias multas cras ædes, quarum pleræque prius hæreticis mancipatæ, deinde ad orthodoxam fidē reuerſæ sunt, multas

multas quoque regias domus, & insuper magistratuum ac senatorum, & illustrium & cubiculorum à præstatione uestigialium eximi, harumque dominos peculiarem sibi exinde redditum comparare, & oblatere rempublicam: exemptionum multitudinem rem ipsam angustis admodum terminis cōcludente, ut paucissimi existât, qui publica agnoscat & sustineat munia, & factæ sint: quæ diuus princeps Anastasius in statuta ab ipso formula nulli omnino alij immunitatem concedat, præter centum & mille officinas, quæ per causam exequiarum sacrosanctæ maiori ecclesiæ attributæ sunt.

Eapropter & nos purauimus, tum proceribus nostris & insuper beatiss. huius almæ urbis archiepiscopo id negotij dandum, ut certo loco conuenirent, & rem ipsam examinare, atque placita ad nos sua referrent: tū ad excellentiam tuam præſenti utendum lege, confirmantes ea, quæ Anastasio piens, in hoc principi placuerunt.

Et sancimus, ut centum quidem illæ & mille officinae, sacrosanctæ maiori ecclesiæ occasione decanorum siue leſticariorum & ad peragendas defunctorum exequias deputatæ, omnibus modis integro numero & omni præstatione liberæ cōseruentur: præter ipsam nulla alia quæ ante decanum exigere, siue ex hæreticis recepta, siue quacunque sacrosanctæ ecclesiæ, sed quod nunc exactione pecuniarum consistant, quidem officinae corpora præſent, trecentæ autem in sacra iam nostra pragmatica forma disposuit. Semperque, quod intercidit, restauretur, atque ratione fieri debeat restauratio: satis per Anastasij piæ memoriæ iussiones expressum est. Hæc igitur uestigialia imperantibus collegijs, quæ istas præbent, quidquid damni sustinentibus, aut ullos titulos agnoscentibus.

Cæteræ uero omnes huius almæ urbis quatuordecim regionum officinae, siue sacrosanctæ alicuius ecclesiæ, siue hospitalium, siue monasteriorum, siue orphanotrophorum, siue prochorum, siue alterius cuiuscunque domini, siue regiarum domuum, siue aliquorum magistratuum, ampla, media, minorum officia administrantium, siue gloriarum militum adscriptorum: hæc inquam omnes publica ipsis imposita præſent uestigialia, & omnia alia tum faciant, tum impleant, quemadmodum quæque in suo collegio facere æquum est: nemine queunte ea de causa inniti priuilegijs, aut eiusmodi alia uti excusatione. Neque enim sustinemus aliorum onus ad alios deferri: aut tam immittem proponere formulam, ut quotidie uestigialia augeantur, & (quæadmodum edocui sumus) quadruplo, aut quincuplo, adeoque etiam decuplo maiora irrogentur: cum nihil tam magno studio, tamque serio affectemus, quam ne nouo quicunque uestigiali oneretur. Nouum autem fuerit, non tantum quod nunc prius impositum est, sed etiam quod primum modum excedit. Sed eadem conditione ac fortiter contra omnes cōmunis esto, ut omnibus largiatur, quod molestia uacent. Neque enim facile eam quis ægre tulerit, si neminem aliū præterea exemptum intueatur: nisi quod in centum & mille officinis exequiarum defunctorum ratio habeatur, quæ maxime communis est omnibus, & ex æquo uniuerſis parata hominibus.

Si quis uero conetur excusatione aliqua uti, & seipsum à præſtanda alleuiare contributione, & aut non committere, quomagis ab inquilinis suis exigatur, aut præſtare etiam patrocinium, siue militare, siue ciuile, siue ecclesiasticum, siue quodcunque tandem: in uniuersum officinae dominio excidit, estoque ipsis publica, toti addicta collegio. Eo enim pacto & cautiores erunt, & uenita nō attentabunt. Porro si minutatim & pariter in omnes uestigialia distribuuntur: non solum paululum erit, quod præſtitum fuerit: sed etiam tanto moderatius, leuius, tolerabilius, faciliusue, quod cōfertur, prijs laborantes manibus & uxores ac liberos alentes, & reliqua denique uitæ necessaria inde adquirere satagentes, etiam num maioribus onerare uestigialibus: & quanto plures inter alleuiatas referantur, tanto etiam maiores exinde læsiones oboritur: idque onus infinitum sit, neque possit ullum habere terminum.

Hæc nos omnia prohibentes, sacram hanc pragmaticam formam proponimus, amissionis poenam similiter omnibus ordine subditis interminantes, si ex quoquoque collegio imperitantes solita illa & ab initio statuta uestigialia percipere phibuerint, aut uestigialia conent in persiones priuatas cōuerrere: sed quisque pro se quidē pensionem illatione perſtutor, officinas autē seu tabernas solito receptoque more contributiones agnoscere cōcedito. Quemadmodum enim quisque pro se rebus suis prospicit: ita & nos necesse est ei, quod amplæ & regie huic urbi expedit & cōfert, nutanti quodammodo & iā lapsuro manus porrigere.

rigere. neque enim aliter, quæ publice expediunt, progressus habitura sint. Nemo itaque ex his, qui tali hætenus onere liberati, quicquid huc usque id ferre coacti sunt,* Quæ igitur nobis placuerunt, & sacra hac exprimuntur lege: ea excellentia tua, imò non ipsa tantum custodies, sed & quicquid post te idem officium suscepturi sunt, & obtemperans tibi cohors, iam inde in omne reliquum tempus custodiet.

DE TABELLIONIBVS, ET VT PROTOCOLLA relinquant in chartis. Constit. XLIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio, iterum ex consule & patricio.

Præfenti legi lis quædam, quam paulo ante audiuius, occasione præbuit. Proferrebat enim à persona muliebri instrumentum, quod tamen literas eius non habebat (erat enim literarum imperita) absolutum tamen à tabellione & tabulario, continebat subscriptionem eius, & testium præ se ferebat præsentia. Cumque de eo ipso forte nonnihil oriretur controuersie, muliere dicente, non demandata esse à se ea, quæ charta diceret: quærebat is, qui causæ accommodat audienti, rei ueritatem à tabellione perdiscere. At is literas quidē se completionis instrumenti dicebat agnoscere, nescire autē, quæ undique consecuta essent. neque enim omnino id se principio composuisse, sed confessionem eius demandasse cuidam ē suis: neque postmodum cum compleret, se interfuisse, sed rursus alteri id munus delegasse. Inde cum is, qui completioni adhibitus erat, uenisset: dixit & ipse nihil se scire. nam neque is instrumentum conscripserat. atque hoc docuit, se præfente absolutum fuisse. neque sanē, cui id munus initio fuerat delegatum, inuentus fuit. Vnde nisi per testes iudex causæ ualuisse insistere: planè periculū fuisset, ne omnino totius negotij noticia intercidisset. Atque illud quidem, quo conuenit modo, tam examinationem, quam iudicationem meruit. Verum nos toti uniueritati ex eo opem ferendam, & commune legem ad omnia pertinentem conficiendam esse putauimus: ut tabelliones, qui ei officio præfident, ipsi per se oibus modis & instrumenti conficiendi mandatū accipiant, & cum absolutur, intersint: neque aliter summa chartæ manus imposita intelligatur, nisi hæc res confecta sint: quomagis ipsi de facto aliquam habeant noticiam, possintque aliquando à iudicibus interrogari & recogitare ea, quæ undique consecuta sint, & respondere: & maxime, si literarum imperiti sunt, qui de hoc mandatū dant, quibus promptum est & citra redargutionem negare ea, quæ reuera sunt consecuta. Vt ergo hæc omnia prohibeamus: propterea & præfente legem describimus, & prorsus obseruari ea à tabellionibus uolumus, siue in alma hac urbe, siue in prouincijs sint: compertum habentibus, quod si hæc contra quid fecerint, penitus stationibus (quas uocant) excedent, & ab ipso missus, ut instrumentum iniungeretur, adhibitisque ipse dominus & cū autoritate in statione erit: & res talē cōmutationē patietur, ut iste quidē de cætero in statione eum locum obtineat, quæ prius is, qui primatum in illa gessit, habebat: hic uero eam amittat, aut unus sit ex illius amanuensibus. Ex quo enim ipse id facere deprehensus est, quod eius curæ erat commissum, ille uero ex eius sententia hoc confectus: propterea & nos hanc eis pœnam inducimus, ut huius metu iustiores & certiores circa instrumenta se præbeant, neque dissolutis delicatisque moribus suis aliorum substantias subuertant. dignus uero is, cui post præfentem legem contra nostra constituta instrumentum iniungitur, dignus forte nō sit, ut cū autoritate stationē suscipiat: nihilominus tamen tabellio quidē oibus modis hac excidit, alius uero in eius locum promouetur: neutiq; stationis domino (si extraneus sit: quis, non ipse tabellio sit) ex ea causa mulctando, aut illinc prouenientibus excidendo: sed solo uenustulo illo, & qui exsequi officium suum dedignatus est, præfidentiam amittet: omni alio iure, quod per causam stationis dominis ipsis competit, circa tabelliones talia perpetrantes illibato cōseruando. Neque tabelliones prætextus fingunt, quasi propter morbum forte, aut alia eiusmodi negocia secedant. Nam si quid tale existat: integrum illis erit eos accersere, qui ista iniungant, ut per se ipsos rem expediat: cum aliās, tum uero maxime, quod uniuerfalibus impedimentum non pariant ea, quæ raro accidunt: quando nihil in rebus humanis sit usque adeo semotum ab omni controuersia, tamen si maximam cum iusticia cōiunctionem habeat, quod dubitationem & controuersiam nō recipiat, si subtiliter animi cursu intendas. Neque causa est, cur propter iniungentium continuitatem ac frequentiam census in hoc sibi prætendant deminui: cum multo præclarior sit, pauca elaborare absque frustra-

tionem, quæ in multis uersari cum periculo. Ne tamen eis ultra modum dura lex esse uideatur: nos intentis in humanam naturam oculis, conformes illi & commensuratas nostras etiam leges proponimus. Propter eiusmodi emporum ex æquo controuersias, unicuique licentiam damus, ut unum aliquem ad hoc sub actorum monumentis apud clariss. magistrum celsus huius almæ urbis more solito conficiendis promoueat: qui plenam potestatem habeat, ut conscribendorum instrumentorum mandata à contrahentibus in statione ipsorum suscipiat, cumque ea absoluuntur, intersit: neque ulli alij eorum omnino, qui in ea statione consistunt, licentia sit, ut uel initio conscribendorum mandata in se recipiat, uel absoluendis intersit, præter tabellionem, qui summā in statione auctoritatem habet, aut eum, qui ab ipso ad hoc promotus est. Quod si quid hæc contra fiat, & alius ad hoc mandata accipiat: tunc tabellio, qui cum auctoritate stationē obtinet, in pœnam ante à nobis definitam incidit: ipsis tamen instrumentis propter utilitatem contrahentium non infirmandis. Scimus autem, quod metu legis in posterum tam ipsi, quæ à nobis sancita sunt, custodient, quam instrumenta collocabuntur in tuto. Illud præterea præfenti legi apponimus, ne tabelliones in aliam chartam præferens gloriosiss. pro tempore comitis sacrarum largitionum appellationem, & tempus, quo ea charta præparata est, & quæcumque in talibus prænotari solent: neque id protocollo abscindant, sed chartis insertum relinquant. Multas enim ex eiusmodi chartis falsitates refutatas nouimus, cum olim, tum etiam hoc tempore. Vnde et si charta aliqua (siquidē & hoc modo uidimus) protocolli loco sit, non ita perscripta, sed alia quandā scriptura continens, neque illū aut illū præparasse: proijciunt ea tanquam adulterina, & ad huiusmodi parū idoneam: sed in id genus tantummodo chartam, qualem prædiximus, instrumenta conscribunt. Hæc autem, quæ de chartarum qualitate à nobis definita sunt, & de abscissione (ut uocant) protocollo, in gloriosiss. hac urbe ualere uolumus, ubi & ingens contrahentium multitudo, & magna chartarum existit copia, & in manu est legibus recepto modo rebus uti, neque aniam aliquibus porrigere, ut falsi crimine cōmittat, quæ semper se obnoxios fore ostendit, si quid contra hæc facere præsumpserint. Quæ igitur nobis placuerit, & per hanc sacræ exprimuntur legem, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

NE IYDAEI, SAMARITANI, ET HAERETICI, PER causam religionis & cultus sui curiali fortuna liberentur, sed cum curialibus muneribus subdantur, priuilegijs eorum non perfruantur. Item ut iudei possint contra orthodoxos, qui curiali fortunæ subditi sunt, testimonium dicere, ut qui præclare pro orthodoxa republica testimonium perhibeant. Constit. XLV.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio, iterum ex consule & patricio.

Retulit nuper uiuo apud nos sermone excellentia tua, plerisque inter decuriones Iudeos forte, aut Samaritanos, aut Montanistas, aut alioqui detestandos esse homines, quos nondum ne nunc quidem recta nostra & inculcata fides illuminarit, sed in tenebris resideat, neque illorum animi ullo uerorum mysteriorum sensu tangantur. Item quia hæreticos odio prosequimur: quod per hanc causam & prætextu petierint curialibus se liberari muneribus, & quo modo cōueniat ea, quæ illis pertinent, discernere. Cæterum uehementer mirati sumus, quod eiusmodi illorum rationes prudentia & ingenij tui acumen sustinuerit, ac non protinus eos, qui talia proferret, discerneret. Nam si ulli sunt homines, qui per extremam improbitatem illis se dignos esse muneribus arbitrantur, quæ summis tantummodo dignitatibus seruauimus: quis nō perditissime eos ode ante legibus expressum est. neque ullius religionis cultus tali eos fortuna eximito. ut iam horum neque antiquior aliqua, neque recentior lex protulit. Indigni tamen in uniuersum omnium curiali existunt honore. Et quia multa leges decurionibus priuilegia tribunt, tum ne ictus fustium illis inferatur, tum ne uelut sordidari rei sistantur iudicio, neue in aliam ducatur prouinciam, & infinita alia: nullo horum perfruantur. Imò si quid omnino de decurionibus scriptum est, cū per priuilegia illis gratia non sit: hoc & in illis obtineto. & impleto tam per-

sonalia, & patrimonialia munera, neque eos lex ab his eximat. honore autem nullo perfruuntur, sed fortunam sustinento cum infamia, qua etiam animus notatum esse uoluerit. Atque ita sane de hoc ipsis disponitur. ENIM VERO & illud nobis quaestione tibi dignum visum denuntiasti. Ex quo enim haereticos a dicendo testimonio arcuimus, in quibus causis orthodoxi inter se litigant: permittentes illis in nostra constitutione, siquidem qui inter se miscant & litigant, uterque haereticus sit, tam actor, quam reus: ut possint testimonium dicere: cum alter altero dignus sit, siue litigator, siue testis. & rursus si haereticus sit & orthodoxus, ut contra haereticos quidem nimis & testimonium perhibere possint, de orthodoxis non item. litigatoribus uero utrinque orthodoxis existentibus, ut nullus omnino illis ad testimonium dicendum pateat aditus. Inde adeo docuisti nos, quod quidam cum orthodoxi sint, inficiuntur se curialis esse fortunae, & necesse sit uel genere illis coniunctos, uel qui alioqui de illorum fortuna habeant noticiam, in testimonium produci. & quia lex de orthodoxis prolata haereticorum testimonium arceat: propterea iudices uereantur haec admittere. Atqui inani sollicitantur metu, qui istiusmodi testimonia suscipere recusant. primum quidem, quia pro orthodoxis interponuntur, ut quod leges haereticos facere non uetant. mox si quis eos, qui decuriores sunt, reuocantes deinde conditionem, ad curiam retrahat, & haereticos in testimonium aduocet: quomodo pro nostra hoc respublica non facit: ut ipsa quidem respublica litigatoris locum teneat, orthodoxa existens, & maxime ab eo tempore, quo deus illi nos imperare permisit: qui uero eo nomine testimonium dieunt, pro orthodoxis testificentur. Siquidem nostra respublica recta est, & orthodoxa iam imbuta fide, omni alia haeresi exosa.

DE ECCLESIASTICARVM RERVM IMMOBILIVM alienatione & solutione. Constit. XLVI.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem praetoriorum praefecto, iterum ex consule & patricio.

L T circa leges studium, & alia omnia a nobis ideo quotidie cum labore aguntur, ut utilitatem nostris subiectis inueniamus: quod effulsum quidem & immensum est, & mouentes: quod autem & optimum & metum, subrogantes. & saepe quoque excludo propter priorem immensitatem etiam ultra mensuram legem construximus: ut quod peremptum affluebat retinere, ita aequalitate de cetero introduceremus. Nuper igitur inquit, legimus legem de sanctissimis ecclesiis omnibus, & monasterijs, & reliquis uenerabilibus domibus, nullam eis rerum immobilium alienationis licentiam permittentem. Videbamus enim causam effulsum, & paulatim ad alios ecclesiasticas migrantes possessiones, neque precijs solutis, neque opere inuitabili imminente alienatis, sed etiam contra positas iam leges decies milies circueuimus: sed hinc plerique quidem sanctissimarum ecclesiarum, aliarumque uenerabilium domuum utilitatem habuerunt: nullo possessiones has minuere praesumentes: occurrit tamen etiam aliquid quid difficile. debita enim, aut longo tempore constituta, aut etiam postea ex quadam necessitate, maxime per fiscales occasiones eis accidentia ad alienationis necessitatem sacras perduxerunt domos. mobili enim non existente substantia sufficiente periclitabantur in nouissimam uenire necessitatem. debita praefules neque uendere potentes, neque unde debita soluerent habentes. sed pro talibus quidem debita posse pro solutione creditoribus dari possessiones ecclesiasticas: tamen cum competentem praesentem observationem facienda solutione iam saepe permilimus, sicut neque palam hac nostra prius permilimus lege. si uero non priuatus aliquis est creditor, sed praeminet fiscus, & exigit debita, est autem inopia pecuniarum, accipere uero immobilem possessionem impossibile est fiscum: hic relaxare aliquod solutio-
tatis legis competere iudicauimus. Et si qua necessitas huiusmodi fiat, etiam alienatione line repropiciamus. Sancimus igitur si sanctarum aliqua ecclesiarum, aut reliquarum colendarum domum, & qui ex debeat functiones, & unde faciat horum redditionem, non habeat: conuenire omnes in unum, & qui ex clero sunt, & deo amabilem episcopum eius ciuitatis, insuper & metropoleos, & sacris propiciis clarijs causam examinari. & si non apparuerit ullus quaestus citra alienationem immobilis rei prouin soluere fiscale debita: tunc licentiam esse eis, sententia tali procedente, & decreto celebrato apud prouinciae iudicem, etiam possessiones immobiles contingere, & eas alienare ad solutionem debiti: ementibus quidem in fiscum solutibus, & de suscepta inde percipientibus, & subeuntibus fiscale debitum, & cuius telam inde habentibus, & nihil metuentibus primitus positam legem, constitutis & fiscalibus de iustis ptis, & insinatis inter monumenta gestorum, deponetibus his, qui fecerunt eam, ut & apud sanctissimas ecclesias soluerentur clara de suscepta, eo quod fiscalia soluta sint tributa, & omnia secundum nostram legem gesta sint. non potentibus aliquibus fingere fiscale debitum, & ita ad alienationes immobilium rerum accedere: ideo etiam & decretum factionem permilimus, ut & fiscale debitum testimonio

& ex quantis descendit temporibus, & quoniam non pecunijs solutum est, sed in necessitatem alienationis uenit, ut ueritas undique quidem protestata sit, omnibus coram sacris euangelis agendis scientibus & episcopis, & clericis, & alijs omnibus, quia deus respicit, quae geruntur ab eis. & si quid egerint per dolum, aut lucrum, aut machinationem, hoc in suis recipient animabus uiuentes ac morientes. Si uero priuatus aliquis creditor fuerit: possit secundum pro soluto schema accipere immobiles possessiones. hoc quoque decreto faciendo, pro mensura uero eorum debitorum assignandis eis possessionibus. Si uero fiscale debitum fuerit: poterit eis ad alienationem immobilium accedere secundum priorem observationem: ut nihil de sit, neque sublicitatis, neque communis utilitatis. His autem uniuersis sanctissimam maiorem ecclesiam felicissimae huius urbis, & eius confinia, & orationum domos, quarum ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis: quae iam de hoc sancta sunt, a nobis in sua uirtute durantibus. Si autem & aliqua monasteria sub eadem sanctissima maiore ecclesia sint: nec ea sub praesentem facimus legem forniculose in prouincijs eam constituentes solum, in quibus multa quidem est inopia pecuniarum, per quam sanctissimae ecclesiae soluere per pecunias debita non ualuerunt. Tua igitur celsitudo, quae placuerunt nobis, cognoscens, secundum hoc procedere super sacris rebus alienationes custodiat. Dat. XIII. Kal. Septemb. Constantinop. post consulatum Belisarii V. C. anno secundo.

VI IMPERATORIS NOMEN IN INSTRUMENTIS & actis publicis praenatur. & ut tempora, quae latinis designantur literis, manifestius scribantur. Constit. XLVII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni praefecto praetorio, iterum ex consule & patricio.

I L lud merito omnium locupletissimi testimonij esse existimandum est, siue instrumentum, siue publicorum actorum monumentum, siue aliud denique ad propagandam temporum memoriam ab hominibus inuentum, quod ipsa etiam maiestatis imperatoriae commemoratione adornatur. Siquidem consules, & in ditiones, & quidquid omnino temporum apud nos indicium & argumentum praebet, quandoque significare forte & ipsa possunt, quae quis uult, neque nos quidquam horum tollimus: maiorem tamen illis appendicem apponimus, ut per maiora & perfectiora indicia eo certius temporum cursus explicetur. Siue enim quis ad uetustissima illa & prima reipublicae nostrae principia respiciat: Aeneas rex Troianus quaedam nobis reipublicae initia dedit, & nos manorum nomen inter homines emicuit: reges ipsa instituerunt Romulus & Numa, quorum alter urbem condidit, alter ipsam ordinauit ornauitque legibus, siue etiam tertia regij imperij procemia capiat, nempe magnum illum Caesarem, Augustum & Severum: inueniet sic quoque eum reipublicae statum, qui nunc obinet, atque utinam immortalis iam inde euaderet. Est igitur per absurdum in instrumentis, quae hinc inde in iudicijs consueverunt, in quibus aliqua existit memoria temporum, non item his praere maiestatem imperatoriae. Vnde sancimus, ut quicunque actis publicis consueverunt inferuunt, ubique tandem acta consistunt: tabelliones quoque, & in summa qui quacunque forma aut ratione instrumenta conscribunt, siue in ampla hac urbe, siue apud alias gentes, in quas summum nobis imperium concessit deus: ad hunc ferme modum incipiant instrumenta. Sacratiss. huius Augusti & principis imperij hoc & hoc anno. & post haec inferant nomen consulis, qui eo anno cum magistratu sit. tertio loco indicationem, quam deinde consequatur mensis & dies. Per omnia enim hoc pacto temporum ratio conseruari poterit: & imperatoriae maiestatis mentio, seriesque dignitatis consularis, ac reliqua obseruatio instrumentis inserta, magna ex parte ne ea adulterari queant, efficiunt. Ac si qua uel apud eos, qui Orientem incolunt, uel alios homines custoditur obseruatio in recensendis conditarum urbium temporibus: neque huic inuideamus. sed praenotator imperatoriae maiestas, sequitur deinde (ut dictum est) consul & indictio, neque non mensis & dies, quo consueverunt referunturque in literas, quae geruntur. tunc demum omnibus modis ciuitatis etiam mos introducitur. neque enim quidquam eorum, quae ante in more fuerunt, abrogamus: sed tantum adiectio imperatoriae rem augemus. Atque ipsa scripta a primis statim indicatione, quae modo duce & auspice deo appetit, sic quodammodo inchoantur. Imperij Iustiniani sacratiss. Augusti & principis anno undecimo, post consulatum Flauij Belisarii clariss. uiri anno secundo, die ante tot & tot Kalendas, & ita in omnibus imperij, tam nominantur: cum manifestum sit, quod iam nunc undecimum imperij nostri annum scribent. ex primo uero die ineuntis mensis Aprilis, quo deus Romanorum nos reipublicae praefecit, duodecimum scribent, &

bent, & ita deinceps ordine, quoadusq; nobis imperium deus extenderit: ut ultra leges earumq; compositione hæc etiamnum causa perpetuo nobis immortalis permaneat, in omnibus scilicet unâ rebus & temporibus maiestatis imperatoris mentione facta. **SED ET** illud apponimus, ut quoniam qui tempus designant in iudicijs, cum obscuris illud & obsoletis denotant literis, in omni iudicio obseruent, quomagus post obsoletas illas literas subijciat alias, nempe uulgares hæc & omnibus notas, quæq; facile ab omnibus legi queant, & adnotum tempus explanent, ne qui tempus quæritant, adsistant, incertiq; ac dubij tantisper expectent, donec in hominem aliquem incidant, qui planè illas agnoscat literas. Ac quid si quæ deinceps ordine & post obscurarum literarum descriptionem sequuntur, græcæ linguae sunt: græcis literis repus subijciant. si uero totius scripturæ in charta series latina existat: tempus obscurioribus illis elementis subiectum, latinis literis subscribat, clariorem tamè literarum seriem habiturus, & quâ omnes possint legere, qui modo latinarum syllabarum imperiti nō sint.

Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem, ea tam in ampla hac urbe, quàm in omnibus prouincijs, in quas habet imperium, excellentia tua manifesta iacito: ut nemo aliter numerare tempus, aut alia facere audeat, quàm nos ante definiuimus.

DE IVREIVRANDO, QVOD MORIENS DE MO
do sui patrimonij præstitit. **Constit. XLVIII.**

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsule & patricio.

Num hūc nobis scopum semper proponimus, ut defunctorū dispositiones libiles sint, nisi placita illorū repugnent & manifeste aduersent legi. **Ac scimus** tum de facto agitarum, tum ad nostram relatum esse scientiā, quendam cum testaretur, iurātō oninem substantiā suam edixisse, quodq; hanc solā suā relinqueret hæredibus, aliquos uero postea ex ipsis hæredibus hæc abnuisse: per rum iuste in hoc facientes, quod cum illius hæreditatem agnoscant, & per hoc ipso cōstitum obtemperant: non item quæ iurātō edixerit, rata manere, aut quo conuenit modo, obtemperare uelint. quāq; legibus nostris una quodammodo persona uideatur esse, tam hæredis, q̄ eius, qui hæreditatem ad ipsum transmittit. Atqui nemo facile dixerit, ipsum cum seipso pugnare, & quod dixerit iuraueritq; ratum fore, id nolle ualere, sed contra proprios iam sermōnes pugnam suscipere. Sancimus igitur, si quis rerum suarū descriptione facta, siue manu propria, siue per alios quidem conscripta, à se uero consignata, aut testamenti sui tabulis indita, substantiæ suæ modum declarauerit, forte hæredibus uel partim absentibus, partim præsentibus, uel etiā omnibus præsentibus: ne liceat hæredibus hæc abnuere, aut dicere, quod extra ea, quæ à defuncto edicta sunt, hæredum aliquis bona compilauerit. Sed si mortuus iurandum præbeat, aut in testamenti sui tabulis abiurer, nihil sibi præterea superesse: hæredes hoc amplectentur, siue liberi, siue etiam extranei fuerint. neq; curiosius agant, aut calumniam intendent suis cohæredibus, aut seruos exinde in quæstione aduocent, & tormentis subdant: & alia eius generis peruestigent anxietq; scrutentur, quæ contentiōis tantummodo, non etiam alterius rei argumenta sunt: nempe cum & is substantiæ modus esse uideatur, quæ restator iuramento designarit, & hanc solam restator inter hæredes diuidi uoluerit. **Ex**terum hæc quidem inter hæredes, qui tñdem quodammodo cum defunctis esse uidentur, obtemperare uolumus. non æque tamen ratum hoc esse inter creditores: cum à nostris dictum sit legibus, quæcunq; pro se quisq; uel dixerit, uel scripserit, ea neq; ipsi profutura esse, neq; creditoribus paritura præiudicium. Quin illis licentia esto oīa persequari, quo uolūt modo. hæredes uero insistere his, quæ à testatore edicta sunt. Atq; esto sanè inter hæredes facti poena, ne qui his aduersatur, omnino possit ipsis relictis perfrui: imminente his necessitate, ut uel oībus qui his aduersatur, omnino possit ipsis relictis perfrui: imminente his necessitate, ut uel oībus obtemperent, uel omnia respuant: neq; partim ea agnoscant, partim oppugnet: sed testamenti uoluntas ita ab eius hæredibus custodiatur, ut in nullo ei aduersari audeant. Hisce obtinentibus tam in omni post futuro tempore, q̄ in omni causa nōdum agitata in iudicio, neq; iudicia sententia aut arbitrorum interuentu transacta.

Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem, ea cognoscens excellentia tua, more solito per propria programma omnibus manifesta effecito. Dat. X. Kal. Septembr. Constantinop. post consulatū Belisarij v. c. anno secundo.

Desideratur hoc loco constitutio,

DE REIS, QVI INGREDIUNTUR AD EXPEDIENDAM
appellatiōē. deq; instrumentis priuata manu conscriptis prolati ab eo, qui cum agitur. Item de iuramento delationis, ut iuramento calumniæ cōne statur, quod semel tantū, p omni probatione præstari solat. **Constit. L.**

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsule & patricio.

Luxa sanè illa rerum humanarum cōditio, quæ nullo unq; tempore isdem potest insistere uestigijs, & cum semper existat, non semper tamen permanet, tum legislatoribus quandam in ferendis legibus perturbationem importat: tū quod recte se habiturū iudicatū est, quodq; firmiter iam collocatū uidet, & exquisita obseruatione munitum, sæpenumero emergentium denuo causarū uarietas permouet.

Scimus enim, quo modo quod perperam & subdole circa appellatiōes solebat fieri, pridè correxerimus. siquidē qui prouocauerāt, hi sola causæ in iudiciū introductione cōtenti, & personæ facta præsentia, siue ex una parte, siue cognitionaliter (neq; em̄ differentiā hoc habuit) causam deferēbāt: & prorsus nullū causæ exitū uictor inueniebat, neq; ppter appellatiōē ualens iudicatis perfrui, neq; per absentia alterius partis efficere, ut de appellatiōe in responso examinatio.

Hæc nos pridè lata lege correximus: ei quidē, qui appellatiōē, siue seorsim, siue consistente etiam altera parte, iudicem adiecit obtulerit, statuto anno, intra quod spaciū litem exerceat, & ius suum assequatur, neq; causam deferat nondū cognita & examinata: humanitatis postea intuitu altero quoq; anno appposito, si iudicantis forte culpa, aut ex alia quadam inuitabili causa moram appellatiōis patiatur. quo effluente, nisi lis finem accipiat, ratam uictori manere sententiam sanximus.

Hæc igitur & nobis placuerunt, & in generali lege per scripta sunt: & ut ea lege comprehensa omnisq; illius obseruatio ualeat, etiamnum uolumus. Sed multi nos adierunt, dicentes, tamen si appellatiōis iudicibus denunciari, cupere se, ut lis examinaret: non tamen apud ipsos se iudices impetrasse, ut sustinerent propter inuitabiles forte aliquas occupationes. quidam etiam de exuperanti uentorum uehementia conquesti sunt, & quod neq; nauigare ex prouincia contrarijs repellentibus flatibus liceret, neq; terra iter metiri potuerint propter summā rerum in itinere necessariarū inopiam: aut quia insulam usq; ad finē exercere ualuerint. alij etiā deformitatē hyemis, ne secundo quidē anno causam usq; ad finē exercere ualuerint. alij etiā deformitatē hyemis, alij morbos fonticos causati sunt. quæ omnia de facto nobis renunciata scimus. Vnde optimo nos iure ista turbant. & cū neq; legē uellemus transgredi, & nihilominus his, q per huiusmodi aliquē fortuitū casum afficerent iniuria, quoad fieri posset, cuperemus ferre auxilium: quid obsecro factū oportuit, nisi ad aliam legem respicere, quæ negotio (uti æquū est) opitularetur?

Quocirca reliqua quidē memorata legis nostræ obseruatio, quemadmodū diximus, ita per omnia custoditor. Cæterum si prorsus inuitabile aliquid eueniat, & qui appellatiōis causam agendam suscepit, iudicium non obseruet, neq; compareat, quāq; fatali die ad appellatiōis iudicem introductus, & periculum sit, ne biennij tempus excedat: tunc corroboratur quidem uictori sententia (id, quod prior lex nostra dicit) sed cum quadam distinctione, quā in præsentia apponimus. Ex quo enim temporis infinitatem ad certum modum statuentes his, qui fatali die ad exercendam appellatiōem introducti, postea ad agendam ulterius causam uel accedere nolunt, uel in media etiā causæ dictōe ipsam deferunt, uictoribus opē tulimus: perpulchre utiq; in id, quod æquitati consentaneum est, oculos intendisse uidebimur, si uiatores quoq; illis nōnihil in hoc inferiores reddamus.

Volumus enim, ut qui litem obtinuit, si reuera sententiam confirmari uelit: non per obreptionem, aut per interuallū quoddā temporis, sed per ipsam rerum ueritatem, & causam deferente eo, qui appellatiōē obtulit, ad iudicem ingrediatur, & de hoc ipso queratur, defertorēq; perquirat, & siue inuenire ipsum ualuerit, siue ille dispareat, ius suū in mediū proferat: durante uidelicet adhuc biennio (sub finē tamē) ut unus forte adhuc mēsis etiānum negotio super sit.

Et quidē si superior esse uult, fatali die introductus est, iudicium non obseruet: nihilominus tamē causa iuri consentaneam referat sententiā. Illo solum apponendo, ut sumptus per ingressum ad appellatiōē expediendā factos defertor omnino præstet: siue qui prius uicerat, nunc quoq; litem obtineat, siue in ea uincatur. Nam siue litem occasione impensæ obtinuit: propter hoc ipsum, quia uicit, rectum iustumq; fuit etiam impensam ipsam recipere, siue etiam inferior discedit: propterea

pterea q̄ omnino ille absuit, & uel absenti ipsi uincere contigit, tam expensas soluat, q̄ etiam sententia potius, deo simul & præsenti legi gratiam habeat, quæ ad eum illi modum iusticiam conseruari, & sola ipsum liti expensa mulctari: quanc̄ non lex, sed absens ipse seipsum mulctauerit. At uero si neuter occurrat, neq̄ uictor, neq̄ uictus, qui quidē fatali die ingressus, postea absuit: uictoris sententia rata maneto. omnibus reliquis de appellationibus scriptis legibus in suo robore durantibus, siue appellatōi offerendæ præfinitum terminum, siue alia absint, proponimus: nihil ex alijs legibus, aut appellationū temporibus uel tollentes, uel immutantes. quin potius ut rata sint, per hanc etiam legem efficiētes. Sed & illud insuper determinare pulchrū fuerit, ut si quidem uictores contingat iam sententiam promereri, quæ firmas decet rei illorum uictorias: his fruatur. nihil enim eorum, quæ finem iam acceperunt, commouemus: si uero usq̄ adhuc pendent, insistente & neq̄ dum decurso biennio, neq̄ corroborata sententia promerentor & ipsæ eandē examinationem, & uictores ita demū sententijs perfruuntor, si res recte se habere comprobauerint. PORRO & illud putauimus huic adiiciendum legi. Ex quo enim legem conscripsimus, quæ uult, ne qua literarum comparatio ex priuatis chirographis, nisi trium testium subscriptiones habeant, & ipsi testes profiteantur se conscripsisse, aut si propriam inficiantur manum, ex collatione literarum ab ipsis descriptarum conuincantur, sed tantum ex forensibus & publicis instrumentis: uidemus autem periculum, quod rebus imminet, competentem quandam in lege desiderare correctionem, idq̄ ex ipso litigantium periculo deprehendimus: hac ipsam forma corrigere decreuimus. Sæpenumero enim aliquis prolato priuata manu conscripto instrumento, ex eoq̄ uel actione, uel allegatione onum suarum comprobatione instituta, postq̄ aduersa pars item priuatæ manus literas protulisset, & ex illis, quæ ipse aduersarius eius protulisset, legitime uellet consisti: lege, quæ præcipit, ut ex publicis tantum & forensibus, non manu propria scriptis instrumentis litterarum comparationes fiant, abusus est. Sancimus igitur, si quando eiusmodi aliquid acciderit, & quispiam uelit ex ipsis literis ab aduersario prolatis examinationem interponi: ne id eum minis sit expositum, tanq̄ non rite factū. Nam cui ipse fidem habet, quodq̄ ipse protulisset, & ex quo sua confirmat iura: id nunq̄ ad calumniā uocauerit, neq̄ prohibebit, quominus ipse eum ex ipso fiat comparatio, quanc̄ priuati hominis manu conscriptum sit. Neq̄ enim ipse secum bellum geret, & quæ affirmat, uicissim perstringet calumniā. Si uero ex archiuis publicis charta prolata sit, puta si à mensa gloriosiss. præfectorū (scimus enim & hoc aliquando quæsitū) & locis publicis proferatur, quod publicum contineat testimoniū: ut & hoc ad comparationes recipiatur, proponimus. Vndiq̄ enim falsi crimē exosi, non tantū iusiurandū eos, qui ex collatione literas examinant, dare sancimus: sed & ut ex solis publicis & forensibus instrumentis collatio fiat, introduximus. Vnde per omnia lex illa obtinet, præsentē ei subsidio uisione adhibita, ipsoq̄ etiā iureiurando ab his, qui literas comparant, omni modo præstādo.

QVIA VERO ad maiore litigantiū reuerentiam & formidinē uoluimus, ut statim sub ipso liti primordio ex litigatoribus actores quidem iurent, non se calumniæ causa litem intentare, rei uero, quod conuenienter se defensionē, non contendendi studio putent suscipere: propterea & hanc in cōmune legem contra quancūq̄ omnino personam proposuimus, ut si hoc remittentes. Enim uero & illud apposuius, ut si quis rationum suarum aut literarum probationem ed: à quoq̄ postulet: prius iuret, non se differendæ liti causa hoc facere. pleneq̄ enim contumeliæ solummodo causa, & maxime in honestioribus mulieribus, siue ex liti probatione obijciatur, siue quacūq̄ alia de causa, protinus ad hoc iuramentum decurrunt, ut in una nonnuncq̄ cōtrouersia sapius etiā iuramentū præstetur. Sancimus igitur, hanc nolentes contumeliā, neq̄ uolentes in eadem cōtrouersia plura præberi iuramenta: ne cum utraq̄ pars, hæc quidem de calumniā, illa uero, quod iustam cōtradictionem & cōtrouersia liti arbitretur, iuramentū subit: apponat, si quando (per totā scilicet litem) probationes ab aduersario suo requirat, quod non per causam id faciat extrahendæ liti, sed quia reuera iuramentum cessariam fore ab aduersario suo exhibendam probationem arbitretur. Et si eo modo iurauerit: ne ultra omnino iusiurandū exigatur, etsi multæ ab altera parte probationes requisierint. imo probationes exhibeantur, neq̄ sapius iuramentum cogantur subire, cum semel eiusmodi iuramentum in genere præstiterint. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hæc sacram exprimuntur legem, ea omnibus excellentia tua manifesta facito, edictis hinc inde ab ipsa transmissis, ut omnes cognoscant, quæ lege hac expressa sunt.

NE A' MULIERIBVS, QVAE SE PROSTITVNT.
fideiussor, aut iusiurandum exigatur, quod hoc genus uitæ deserturæ
non sint.
Constit. LII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio, iterum ex consule & patricio.

Cimus pridem nos legem tulisse, quæ prohibeat, ne cui à mulieribus, quæ in tabernis se prostituunt, fideiussores exigendi facultas sit, quod ibi desidebūt, & impiam hanc functionem impleturæ sint, nullum insuper tempus poenitentiae pliciu ultra hoc, quod fideiussiones exigentibus extremum interminātes sup- neq̄ cōpelli possint, ut hæc personas ex promissione omni erga ipsos obligatione discedāt soluti, atrocem quandam nec ferendam contra castitatem, cui tantopere studemus, contumeliā attentari: & ex quo fideiussores ipsos accipere prohibuimus, aliam illos uiam inuenisse, quæ ad maiorem ducat impietatem. nam iusiurandū eos exigere, quod nunq̄ ab impia illa & turpi functione desistent. At uero miseras illas mulierculas, & improbe in fraudem illectas patiare pietatem offendi, si tam impium sacramentum uiolent: & in hoc ut iusiurandum seruent, suam profundere ac prostituere castitatem. Atqui cognitum oportuit, quod etiam eiusmodi prauaricationes deo magis placeant, q̄ accuratæ iuramentorum obseruationes. Neq̄ enim si quis iusiurandum ab aliquo ad hoc accipiat, ut homicidium forte, aut adulterium, aut aliud in perniciem. Vnde facultas esto mulieri, etsi tale iusiurandum dederit, ut à tam acerbo iuramento recedat, & sine metu periculi, imò amore dei caste uitam instituat: peritij poena (si modo ulla omnino poena est) in eum, qui iusiurandum exegit, retorquenda. Adeoq̄ & nos illi, qui omnino huiusmodi exigere iusiurandum præsumpsit, decem librarū auri poenam exigendam inferimus. quam sanè summam miseræ huic mulierculæ ad reliquam uitam honeste traducendam dari sancimus, per magistratum eius loci exigendam, dandamq̄ ipsi: sciente præfide, si negligentius in hoc se gesserit, quod deposito magistratu tam ipse illi obnoxius erit, q̄ hæredes eius, ac successores, & patrimonium eius, propterea quod tam piunt opus facere superfederit. Quod si uel ipse prouincia præses id iuramenti exegerit: exigitor & ab ipso dicta decem librarū auri poena, siquidē magistratus aliquis militaris in ea sit prouincia, per illum danda (ut dictum est) mulieri. Si uero militem magistratum non habeat: (si ita uisum fuerit) id referēs, q̄ etiā maior in proximo magistratus. Ut uindiq̄ prædicta poena illum ne quando peierasse uideat, amplius ad castitatem & pudiciā redire nequit. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem, ea per propria edicta omnibus excellentia tua manifesta facito, quomagus circa tuendam pudiciā maiestatis nostræ studium agnoscant.

NE PERSONAE, VEL REI, VEL AVRI ALTERIVS
p alio oppignerationes fiant, sed oppigneratione oblato eius quadruplū
restituatur. Item ne pro eo, qui uel percussit, uel alioqui damnum
irrogauit, alius percussat, aut qualitercūq̄ damnum sentiat. Et
ne donatio à priuato in imperatorē facta indigeat actio
rū publicorum confessione. Constit. LIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule & patricio.

Liberales illas pro alijs oppignerationes, & odiosas pro his exactiones cū multa aliæ leges detestantur, tum uero imprimis, quæ à nobis sunt proposita. Sed haud scimus, quomodo res tā multis coercita legibus insuper præsumatur, & usu frequentetur, & maiorem de se efficaciam præbeat, quam ipsa nis legum & necessitas. Propterea sancimus, ne qua per nostram omnino rempublicā, siue in

*id est (ut
uulgus ho-
die loqui-
tur) ne re-
p. esaliam
ane.

siue in cōuentibus & mercatibus publicis (id, quod maxime hic attentari deprehendimus) siue in agris, siue in urbibus, siue in pagis, siue inter ciues, siue rusticos, siue quoscūq; tandem, pro alio facta oppignatio, quocūq; modo aut tempore ualeat: sed ut qui sub huiusmodi oppignationis pro alio forma aurum aliudue quippiam ab alio ui extorquere præsumpsit, ui oppresso in quadruplum id restituat. excidat præterea etiam actio, quam contra illum alterum habet, cuius nomine tam uolentiam ab alio exactionem fecit. Neq; enim rationem habet, ut cum alius debitor sit, alius pro hoc exigatur: aut cum quispiam aggressura damnum aut iniuriam intulerit, alter pro illo obrurbetur, & quia ex eodē pago, unde ille, oriundus est, torqueat, afficiaturq; cōtumelia, & graue aliquid nullo merito suo patiat, aut deniq; p altero absq; causa legitima quā lequale sustineat læsionem. Ad hæc a gentium præsidibus in corpore exquisitos etiā cruciatus excipiat: scilicet ijs, quod si hoc nō egerint, sed per puincia, cui præsidet, ulli hoi pro alio ingesta oppignationes præsumpserint: nihil tam amplius futurū sit, quod ē nostris ipsos manibus eripiet. ENIMVERO & illud nobis huic adice- re legi uisum est, ut quemadmodū donationes a maiestate imperatoria in alios collate ad- rum confessione non indigent, sed suapte natura firmitatem ac robur obtinent: ita neq; quæ a priuatis in maiestatem imperatoriam fiunt (si modo reuera & serio fiant, absolute in foro tabellione, & subscriptionem habentes donatoris, ac testium, neq; non reliquam obserua- nem in cōficiendis donationibus adhiberi solitam) actorum confessione indigeant, ad qua- tuncq; summā factæ. Neq; enī consentaneum fuerit, ut nō iisdem quoq; maiestas imperato- ria a priuatis potiat, quæ ipsa concedit illis. Hæc autem inæqualitas ex innotatione eni- rit, quā Zenonis pietatis principis introduxit cōstitutio, ne imperiales scilicet donaciones ad- publicis opus haberent. Quia igitur simpliciter ea causa & defunctorie antea cōstitu- ta fuit: propterea nos summam illi imponentes manū, utrinq; id tenere uolumus, tam in do- nationibus, quæ ab imperatore fiunt in priuatos, quā quæ a priuatis conferuntur in pub- licam imperatoriā, ut per hanc æquabilitatem causæ apponatur id, quod iustū est. igitur per hanc sacram nostram sancita sunt constitutionem, ea more solito excellentia per propria edicta omnibus manifesta facere studeo.

UT QUI PROVINCIALEM HOMINEM EXTRA TER-

ritoriū suum in ius producit, cautionē præbeat, quod nisi litrem obrineat, præ- staturus sit, quantum iudex eum, qui calumnia tentatus est, accipere statuerit. Item ut qui libellum suscipit, ad deliberandum, an iudicio disceptare uelit, aut datum tolerare iudicem, uiginti dierum spacium habeat. Præterea quod qui post iuratoriā cautionem in iudicio non comparet, omnem litis impensam debeat actori persolvere, & deinceps causam dicere datis fideiussoribus. *Insister de hypothecis militarium, quæ ex casu uocantur, quæ personæ & quando hoc ius habeant. Postres mo & de indotatis uxoribus, ut & ipsæ quædam partem in substantia uiri habeant, & item uir in substantia uxoris, quando mops est, qui superstes mansit.* Constit. LIII.

Imp. IUSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. prætoriorum per Orientem præfecto, iurum ex consule & patricio.

Uti sanè, cum nos adeunt, docent potentiam nostram, quod ducendi a ali- quibus in ius, uel ex sacra nostra iussione, uel maiorum magistratuum decretis in alias etiam provincias protrahantur: quodq; cum miseris modis ea re affi- gantur, & iussionibus aut decretis adacti abducantur: postmodum tamen qui il- los duci curarunt, simul atq; ab his, quos postularunt, sibi cauerint, quod intra dictum tempus & constituto loco iudicium suscepturi sint: domi suæ in provincia maneat. Qui sinantq; eū, qui stitit, aut iudicio postulat, in peregrino solo sumptibus atteri. rem miserrantes sancimus, si quid tale eueniat, & tempus, quod in cautione iudicio suum in ius ducendi causa facta actor præstituit, effluat: deinde ille quidem alter stationem suam in iudicio tueatur, actor uero non compareat, neq; intra decem dies, q̄ in eum locum peruenit, potuit, occurrat: ut non solum reus ad iudicem ingressus & re offensa euestigio absoluit, sed etiam iuramento eius æstimatis sumptibus, quos tam in conficiendo itinere, q̄ in pere- grino solo, dum ibi moratur, sustinuit, iudex eum, qui temere duci curauit, in his cōdemnet. Et quia

Et quia mortis est, ne quis aliter in iudicium uel ducatur, uel sistatur, nisi qui duci procurant, hi in certam quantitatem fideiussores dent, se litrem peracturos, obtenturosq; sententiam: ut o- mnino ea quantitas ab ipsis exigatur, deturq; ei, qui immerito calumnia affectus fuit. Quod si iuramento suo etiam amplius aliquid declarauerit (nempe certa quantitate a iudice defini- ta, quam leges Taxationem appellant) ut insuper & hoc exigatur: quo magis discant non in aliena uita ludos facere, sed in suo quaq; territorio iudicia deligere, in quibus disceptent cū suis aduersarijs. Quia uero compertum habemus, quod ab actoribus ut plurimum hic quidem, cum personas aliquas sisti uolunt, fideiussores præstantur, cū uero alio abducuntur, probabile est hanc ipsos obseruationem effugere: sancimus, ut in hac urbe iudex aut glorio- sis, noster quæstor, qui sacris nostris subministrat literis, si quid tale facere iussus sit, non aliter & prius reum patiat alio abduci, q̄ actor in iudicio, ad quod reum fontem perducturus est, fideiussorem præstet, quod nisi reum peregerit, aut peragendo litrem obtineat, pro locorum distantia tantum soluturus sit auri, quantum reo præfinitum fuerit: utq; omnia illic agam, & dando ei, qui alio in ius deductus fuit: præbendo scilicet etiā ab illo iureiurando usq; ad taxa- tionē, ut si iuret plus se insumpsisse, & hoc recipiat, & undiq; absoluta appareant, quæ hac no- stra cōprehensum legislationem. SED ET ILLUD, tametsi recte ex officio antiquitas disposuit, tñ hoc tempore de industria dolis & artibus circumueniunt hi, qui legum nostrarū benignitatem ad expediendas suas calumnias prætexunt. Nam cum antiquitas uellet, ut qui conuentionis libellum suscepisset, tam in decem dies deliberationem haberet, quomāgis & rem ipsam perferretur, & debitum forte etiam agnoscere posset, & dissoluere, q̄ post decem dierum spacium transmissio libello subscriberet simul, & prætorijs stipulationibus satisfaceret: quidam ad nostras respicientes leges, quæ post contestatam litrem neq; recusare iudicē, neq; ut alius iudex addatur, petere permittunt, dolis eam rem circumueniunt: & maxime exsecu- toribus talia dolo malo excogitantibus, qui simul atq; citatio aliqua offeratur, sæpenuero ne libello quidem edito, neq; ulla cautione prætoriorum præbita, inuitum hominem ad datum iudicem deducunt, & omniū adhuc rerum ignarū compellunt litrem contestari: ut semel con- testationis uinculo illigatus, amplius licentiam non habeat uel refutandi iudicem, uel petēdi, ut alter saltem in cognitionē iudex societur, etsi suspectus forte iudex existat. Atq; ita & quæ uolunt, agunt, & hominem arte in illorum potestatem redactum, quo modo uolunt, tractat. Sancimus igitur, ut cum alicui offertur citatio: omnino libellus edatur, neq; (ut olim) citatus decem tantūmodo dierum spacium habeat, sed conduplicatum, hoc est uiginti: ut si- ue iudicem recusare, siue ut alius illi in cognitionem addatur, petere, aut etiam debitū agno- scere, & amice cum aduersario suo transigere uoluerit: eius agendi habeat licentiam, nō uero per calumniam aut circumuentionem consistat apud iudicem forte suspectum, forte displi- centem sibi, nonnunq; erga reum peculianter etiam male affectum: nullum uidelicet tēpus eo, qui litrem sustinet, ad cognoscendū habere, quo ipse nomine cōuentus comparere debeat. Cum uero libellum suscipit: sola fideiussione personali ab eo data, & sportulis secundū sacram nostrā præbitis constitutionē: prius exemplo libelli, quem antibiblii græci appellat, subscribat ea, quæ tēpus expriment, quo libellus ipsi fuerit editus, ne & in hoc fraus aliqua sub- oriatur. Ceterum cum contestanda apud iudicem lis est: interrogetur reus, an uiginti il- li dies deliberationis effluxerint, & quantq; ille ueritatem dicat, demonstrerur tamen hoc etiā ex die libelli editi, & ex subscriptione in libellū collata. Ac si dicat uiginti dierum numerū de- currisse: tunc denuo lis contestetur. Medio autem tempore & iudicē recusandi, & alium petendi, & in cognitionē socium assumendi, aut etiam amice cum aduersario transigendi li- centiam habeat: nihil interim neq; damni accipiens, neq; ab exsecutoribus turbatū metuens, sed prætoriorum cautione & xposita, prout ista indicantibus uisum erit, uiginti dies ad deliberandū obtinens. Quod si hæc obseruata non fuerint: tametsi litris aliqua uideat facta esse con- testatio: tamen pro nulla habebitur, & potestas erit post talem contestationem æque intra statutos uiginti dies omnia agere, ac si neq; initio cōtestatio aliqua facta esset. Vbi uero semel recusato iudice, alium acceperit: non permittimus ei, ut peritum iudicē denuo recuset. Quemadmodū enim pro eo curam gerimus: ita rursus ut ab ipso in detrimentū actorū omni- no aliquid agatur, auersamur. Si qui uero cum iuratoriā cautionē exposuissent se iudi- cio affuturos, priusq; litis cōtestatio celebraretur, in ampla hac urbe dispareat: licentia sit acto- ri, ut uel lite nondum contestata designatum iudicem adeat, & hæc renunciet. Ille autem si quidem magistratus & cum potestate sit: omni modo iubeat iudicio postulatū præhendi, ut

qui & periurus, & per fugam quodammodo sui ipsius accusator factus sit. Si magistratus non sit, sed alicunde datus iudex, uel ex sacra sorte forma, uel iussione, uel ab aliquo magistratura illum renunciet, à quo datus est, ut ab illo præhendatur: neq; actori causa maneat ex omni parte inexplicabilis, nec iudice quidq; agere queunte, propterea quod litis apud ipsum contestatio celebrata nondum sit, atq; illo legem simul & inratoriam cautionem suam contemnente, & actorē omni legitimo auxilio destituente.

Ne igitur latitante ipso, & tardius uadimonium obeunte, causa in pendentia maneat: examinationem in ea iudex utrunq; & crassius interponito, quocunq; ille terrarū abiisse dicatur: & certum temporis spacium impertitor, intra quod nisi occurrat & uadimonium obeat (liberam tamen eius agendi copiam habēs, neq; ut ita consiciamus) dedita opera ab actore impeditus, aut uenire prohibitus) tunc controuersia ex una tantū parte examinato, & actorem secundū mensuram declarati debiti mittit in possessionem bonorū eius, ut in possessionem missus rem teneat debiti seruandū causa. & si post hæc ille occurrerit: prius omne ei diffidū soluto, tuncq; recepta re & fideiussore dato causam prosequitur.

PER PVLCHRVM autē fuerit propter quæstionem eorum, quæ quotidie in controuersiam adducuntur, & hoc communi lege determinare. Siquidem multæ initio controuersia exorta fuerunt, utrū militiæ possint nexu hypothecæ obstringi, an uero his liberas esse oporteat. quæ res lege iam decisa est, & manifestæ sunt militiæ, quæ uendi aut pignori opponi possint. Nos uero eā causam paulo altius & diffusius contemplantes, cognouimus, quod præcis temporibus in militijs nō hypothecæ ferebantur, sed obsoleta quædā & prorsus ex usu in talibus subla nomina. Paulatim postea imperatores interpellantes creditores miserati, hæc præbebant: quantq; omnis militia publica esset, neq; aliunde ullum omnino redditū haberet, q̄ ex principali liberalitate.

Ea igitur de causa sancimus, ut militiæ, quæ ex casu uocantur, nō cuius temere hypothecæ uoce opponatur: nisi creditor sit, qui in hoc mutuum pecuniam dedit, ut ille militia potiretur. alioquin cæteris creditoribus temere id ipsum non concedimus. Sed ut si filij defuncto sint, aut uxores oibus hi modis præferatur: modo nos adeant, & ex iussione nostra hæc auferant, nō quasi pternam hereditatem (si alioqui inops sit) sed quasi principalem liberalitatem: ut tam his, qui aliquid in bonis relinquunt, q̄ qui nihil relinquunt, conuenienter opem feramus.

si nemo illis filius, neq; item uxor sit, neq; creditor, qui ad eam militiam comparanda dedit mutuum: tūc & cæteros creditores in partem horum uocamus, ne quid inhumanum facere, & legem de militijs non pietatis & deo placendi studio tulisse uideamur: priuilegijs, quæ specialiter Silentiarijs concessa & elargita sunt, in sua firmitate & robore manentibus.

niam uero ad clementiam omnis à nobis aperta est lex, uidemus autem quosdam coherentes mulieribus inuitati, inde morientes, & filios quidem ex lege uocatos ad paternam hereditatem, mulieres autem licet decies milies in legitime coniugis manserint, atamen eo quod non sit facta neq; dos, neq; antenuptialis donatio, nihil habere uolunt, sed in nouissima uiuentes inopia: propterea sancimus prouidentiam facere etiam harum in successione morientis, quæ iusmodi uxore cū filiis uocari. & sicut scripsimus legem uolentem, ut si sine dote existentem uxore uir dimiserit, quoniam tam partem eius substantiæ ea acceperit: sic etiam hic quoniam contingerit forte paucos aut plures esse filios, quoniam partem eius substantiæ habere mulierē, siue plures siue filij pauciores fuerint. si tamē legatū aliquid reliquerit, in minus quarta parte, compleri hoc: ut siat læsas eas iuuamus, si forte dimisse fuerint à uiris indotatæ & consistentes, si uel si perdurauerint semper cum eis, eadem fruantur prouidentia: scilicet omnibus secundum instar illius nostre constitutionis, quæ quartam eis deornit, etiam hic seruandis, similiter quidem in uiris, similiter autem in mulieribus. nem nanq; etiam hanc super eis ponimus legem, sicut etiam præcedentem. Si uero quasdam res proprias mulier in domino uiri, aut alibi repositas habuit, harum actionem & retentionem habeat omnibus modis inmutatam, subacta iusmodi rebus uiri creditoribus nullo modo ualentibus, nisi forte secundum quod in illius iure ex hac lege heres extiterit. Hæc itaq; dicimus si coniunctorum alter dote, aut antenuptialem donationem non faciens, inops aut uir aut mulier inueniatur, & moriens quidem aut uir aut mulier locuples sit, ille uero uel illa superstes pauper existat, nec si aliunde forsan habeat: non offerentem dote, aut non dantem propter nuptias donationem nō erit iustum graue filios os per successione. Quoniam lex alia est nostra, dicens dote non offerentem non posse res uiri acquirere per nuptialem donationem. quod etiam uolumus hic obtinere: nisi tamen ipse uir, aut legatum ei, aut aliquam partem in successione reliquerit. fieri nanq; hoc nullo inuidemus modo, ut omnibus modis concordantiæ legum seruentur, & inopu coniugis per alterius saluetur diuitias. Quæ igitur nobis placuerūt, ea excellentia tua manifesta faciens, quoniam pere & fini tradere studeto, per edita ab ipsa facienda omnibus ea manifesta faciens, quoniam gis secundum hæc & uitam instituant, & ciuilitate conuersentur.

QVOD CONSTITVTIO, QVÆ EX ADSRIPTIO ET libera natos liberos esse uult, non his, qui ante, sed qui post constitutionē nati sunt

sunt, profit. & ut uenerabilium domū æconomi immobilium adinuicē rerū ecclesiasticarum commutationes faciant, decreto prius interposito, excepta hac maiore ecclesia. Constit. LIIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio, iterum ex consule & patricio.

N quadam nostrarum constitutionū nihil obscuritatis habente, motæ sunt quæstiones ab aliquibus ex studio, & ad suam intentionem obscuritatem ei inducendibus. cum enim libertatis amator simus: nuper posuimus legem, ut non secundum antiquitatem si ex adscripticia & libera persona processerit soboles, omnino eam sequat adscripticia fortuna: & secundū seruilis scilicet fortunæ obseruationē sic etiā super adscripticiis putetur, & secundum uentris statum eius etiam obseruetur fortuna. ex libera nanq; matre procedere seruilem partū merito lex nostra noluit. Et quoniam diximus in lege, si quidam coniuncti sint mulieribus, siue etiā coniuncti fuerint, & filij procreentur, ita legem in his, qui procreantur, ualere: quidam sic fatue aut callide interpretari ausi sunt legē, ut etiā si ante constitutionē nati sint aliqui, uel si ualde sint senes, putent eos liberari, tanq; modo natos, & nō longe præcedentes legē: cum utiq; nos hunc habuerimus intellectum, ut si cohærerēt iam quidam uxoribus, & post legem filij procreati essent, aut non cohærerent quidem, postea uero nuptiæ fierent, post legē nati haberent ex lege datam libertatem.

Ne igitur liceat artibus uti, & malignari possessionē, & nocere dominis talibus interpretatiōibus: propterea sancimus, ut omnes, qui nati sunt à tēpore legis, hi soluti sint adscripticia fortuna, si ex liberis nascantur matribus: omne præteritū antiquæ seruandū legi. QVIA IGITUR TVR nuper scripsimus legē, medentes his, quæ de ecclesiasticis alienationibus sunt, & uolentes (siquidem publicum debitum sit) posse eas alienare cum omni subtilitate secundum legis obseruationē: si uero priuatum debitum est, pro soluto dare rem immobilem, & in nullo uideri ostendere positam legem, quæ omnē alienationem prohibet, etiam illud adiungimus. Et per quandam inenitabilem occasionem & utilem danti & accipienti uenerandæ domui, hoc est aut ecclesiæ ad ecclesiam, aut prochio ad prochium, aut xenodochio ad xenodochium, aut simpliciter uenerabili domui ad aliam reuerendam domum, hoc est aut ecclesiæ ad prochium, aut monasterio ad uenerandam domum, aut xenodochio ad nosocomio aut alijs ad ecclesiā, aut alterutrum, aut unum horū, quæ prius à nobis sunt dinumerata, aut alteri cuiuslibet uenerabili domui: licentiā damus præsulibus horum monasteriorum p hanc legē commutationem facere, & hoc ualere, & non solum imperium (sicut prior dabat lex) licentiam habere commutare, sed etiam uenerabiles domos, quæ regi omniū deo dedicatæ sunt: licet tamen, ut etiam decretum interponatur, cum omni subtilitate et iureiurando, & apud locorū metropolitanū hoc consideretur. & si re uera probatum fuerit cum iureiurando, quia utile est utriq; parti hoc agi: ratum esse & ualere, et nō egere neq; speciali iussione, neq; pragmatico diuino typo: reuerentibus quippe his, qui ad talia conueniunt, magni dei iudicium, siquid præuaricati fuerint horum, quæ cōpetunt, aut quoddam colludicium fiat, aut aliquid præter uoluntatem utriusq; generatur partis. nam maledicta his omnium terribilissima imminet, ita quæ inferunt eloquia diuina peccatibus, q̄ quæ nunc eis disposita sunt: si quid autem prætermittatur, & postea demonstretur maligne factum: pro nō facto erit. Excipimus etiam hac lege sanctissimam maiorem ecclesiam, sicut etiam priore illā nāq; in priore prohibitionē alienationū stare uolumus: quoniam & hoc ipsis gubernatoribus eius sanctissimis uiris uidetur. Tua igitur eminentia, quæ nobis bene & sancte uisa sunt, & per hanc sanctam declarata sunt legem, omnibus genibus, quibus præcisi, per præcepta propria solenniter faciat manifesta.

VT DE CAETERO COMMVTATIONES ECCLESIASTICARUM rerum non fictæ fiant ad piissimum imperatorem, & hoc modo ad alias personas legitimas transeant res, sed hæc tantummodo fiant ad imperialem domum. & ut liceat perpetuas emphyteusis agi ab oratorijs in oratoria, decreto uidelicet interposito, excepta hoc maiore ecclesia: ne tamen in priuatam personā transeat emphyteusis. Constit. LV.

Imp. IVSTINIANVS A. Memnæ archiepiscopo Constantinopolitano.

Egem scripsimus dudum ecclesiasticas quidem alienationes prohibentem, solam autem commutationem permittentem sanctissimis ecclesijs, nec non sanctissimæ maiori ecclesiæ huius felicissimæ ciuitatis, dum imperium accipere aliquid ab aliqua uenerabilium domum uoluerit. postea siquidem aliam scripsimus legē, quæ excepimus sanctissimam maiorem ecclesiam, permittentes quasdam alienationes, quas ista lex dicit. Quia uero cognouimus, quod aliqui prioris constitutionis capitulum, quod de permutatione competentium rerum sanctissimis domibus ad imperium scripsimus, ad artem legi contraria conuerterunt, postulatueruntq; nos quidā à sanctissimā ecclesia accipere, his autē hæc dare. Hinc aggressi sunt multi quidam, qui similibus petitionibus omnibus utentes, sacram nituntur circumuenire constitutionē

o iij nem,

nem. quæcūq; ergo gesta sunt a nobis usque ad præsentem diem, hæc sub schemate in quo nunc sunt, manere uolumus: nullo permutatio horum, quæ iam a nobis cum sanctissima ecclesia in talibus contrariis actibus gesta sunt, aut cum his, qui hæc a nobis perceperunt. De cætero autem sancimus, nulli penitus uelam esse licentiam aliquid tale agere: sed illas solas ualere permutaciones, quæ in imperialem domum in hoc factæ sunt, ut perpetuo apud imperium maneat, & non transferantur ad priuatum, neque illam ius per medium imperium ad eos proficiatur. Sed si quid tale fiat: licentiam damus reuerentissimæ economis res apprehendere huiusmodi, & tradere eas rursus ad sanctissimam ecclesiam, tanquam si nec ab initio contigisset permutaciones harum ad imperium factas, sed seruari hoc schema in perpetuum ex præsentis die indictionum. Omnibus, quæ dudum (licet prædiximus) post priorem legem secundum modum prædictum gesta sunt, ratis manentibus: eo quod illa quidem, quæ sic facta sunt, a uiris gesta sunt, nunc autem quidam uolunt illorum exemplo utentes, & nobis esse molesti, & sanctissimam maiorem ecclesiam am huius sanctissimæ ciuitatis circūuenire: quod per omne tempus nullo modo fieri uolumus. Sed & si nulla ei temporis præscriptione in hoc obiciatur. ILLVD QVOQVE sancimus, ut alijs omnibus de iure emphyteusis sanctis: et in sanctissima maiore ecclesia, & in alijs omnibus uenerabilibus domibus proprium robur habentibus: licentia sit sanctissimis ecclesijs & uenerabilibus domibus ad inuicem & emphyteusim perpetuam agere, decreto quippe hoc faciendo: excepta quidem hac sanctissima maiore ecclesia, in hoc autem celebrata emphyteusi, ut non ad priuatam personam extendi omnino possit. Tua igitur beatitudo, quæ iussa sunt a nobis, custodiat: & his, qui sub ea metropolitanas sedes habet, faciat manifesta: ut & ipsi, quæ nobis placuerit, cognoscere, nihil horum præuicari presumant. erit enim uniuerlis a deo iudicium: & exinde poena, si quid præter hoc aut ipsi egerint, aut agi præsumant.

VT EA, QVAE VOCANTVR *INSINUATIVA, SV
per clericis in maiore quidem ecclesia dentur, in alijs autem ecclesijs
penitus non dentur. Constit. LVI.

Imp. IVSTINIANVS A. Menne archiepiscopo regis ciuitatis Constantinop.

Purimas aditiones suscipientes, hanc legem dirigere ad tuam beatitudinem iustissime istimaui. Qui enim ordinatur a tua reuerentia clericus in sanctissimis ecclesijs (atque tam sanctissima maiori ecclesia) omnium patitur crudelissima, non suspensio, sed eos illic ecclesijs, antequam quantum uoluerint, accipiant aurum & nouimus hoc ex hoc tibi aditionibus de hoc factis nobis. Sancimus igitur beatitudinem tuam, ut si quidem consuetudo est dare eos, qui ordinantur in sanctissima maiore ecclesia: hoc eos præbere nihil em de his, quæ dantur in sanctissima maiore ecclesia, nouimus. Præterea uero in alijs omnibus nullis in eis clericorum licentia esse penitus pro his, quæ uocantur inuicem, aliquid ferre. Sed & si quis tale aliquid egerit, illi quidem priuari sacerdotio in illius autem ecclesijs introire, qui missus est, & hanc eum avaricia ferre mercedem. Custodire uero hæc etiam deo amantissimos defensores sanctissimæ maioris ecclesiæ poenam formidantes. X. librarum auri, si quid neglexerint, sed gratis omnia procedere. deinde etiam defunctiones, & ministeria, non per uenditionem, nec per mercedem fieri aliquam uolumus, sed puræ & citra redemptionem, licet in rei digni fiant nullas aditione ac mercatione facienda. Tua igitur beatitudo, & qui postea in pontificales accesserint sedes, quæ a nobis ordinata sunt, & per hanc declarata sunt legem, operi effectumque tradere sciant.

VT IN PRIVATIS DOMIBVS SACRA MYSTERIA
non fiant. Constit. LVII.

Imp. IVSTINIANVS A. Menne archiepiscopo regis ciuitatis Constantinop.

Et prius sanctum est legibus, nulli penitus esse licentiam domi, quæ sanctissima sunt, agere, sed publice sinere procedere in credulitatem & dei culturam iecundum sanctionem de his sacratis actibus traditam: & nos etiam hæc in præsentem ponimus legem, quam cum omni cautela tenere uolumus. Omnibus enim interdiximus magnæ huius ciuitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis, in domibus suis habere quasdam quasi orationum domos, & in his sacra celebrare mysteria, & hinc fieri quædam catholice & apostolicæ traditioni extranea. Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis uidelicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum, quæ sacri sunt mysteria, hoc eis permittimus. inuidia enim nulla est, si uolunt circa hæc habere habitacula quædam, & in eis tanquam in sacris orare, alijs autem omnibus abstinere. nisi tamen in eis uoluerint aliquos inuicare clericos: hic quidem sanctissimæ maioris ecclesiæ & sub ea sanctissimarum domuum, uoluntate ac probatione sanctissimi archiepiscopi ad hoc deputatos: in provincia uero deo amabilium episcoporum: nulla potestate iedi eius beatitudinis ex præsentem nostra lege facienda, circa existentia ei quolibet modo in ecclesijs nationibus.

bationibus, aut gubernationibus hic, aut in provincijs iura, sed omnibus etiam competentibus ei quoli net modo & tempore ratis nunc & in omne reliquum tempus seruandis: sancimus tuam hic conserua regloriam, & manifesta omnibus per literas proprias constituere, quatenus per omnia ualeat lex. Hæc enim & gloriosissimo præfecto felicis huius urbis, & sanctissimo archiepiscopo, & uniuerali patriarchæ præcipimus, ut ex ciuili & sacerdotali uirtute hæc perpetuo custodiantur. Sciant enim & ipsi domuum domini, quia si non hæc custodierint: ipsi quidem sub imperiali fient motu, domus autem, in quibus aliquid tale agitur, & publica fient, & sub sacratissimo nostro aerarium deducuntur. Si autem et aliquos coniungit tale aliquid in suis habere domibus: sciant, quod nisi intra tres menses, ex quo hæc lex insinuata fuerit, hæc correxerint, & ad figuram a nobis ordinatam deduxerint, sub prædicta poena fient. hæc autem agi cum ueritate, non per aliquam calumniam uolumus. ueracium enim solummodo sumus amatores. Hæc sancimus tuam custodire celsitudinem, & nihil tale fieri concedere. scito enim, quia si didicerimus, tibi tale aliquid denunciatum, deinde non prohibuisti, aut tu, aut successores tui quicūque fuerint: ipse quidem quinquaginta librarum auri expones poenam, sed & qui successores tui fuerint: parens autem tibi officium sustinebit idem damnus, si rem nobis studiosam & sanctissimæ ecclesiæ cultodientem unitatem & prohibebit, quæ a nobis aperte interdicta sunt, agi latenter passim est, & despiciere comillum, & circa ipsum cingulum periclitabitur. insuper & ipsam domum, in qua aliquid tale agitur, fieri publicam, & sub sacratissimo uenire aerarii. Scriptum exemplar a nobis & sanctissimo patriarchæ felicis huius urbis, ut & ipse huius ponat rei prouidentiam uolumus enim sacerdot taliter & iudicialiter hæc seruata durare in reliquum tempus & immutata.

DE CLERICIS, QVI A SVIS DESTITERVNT EC-
clesijs. Item de his, qui oratoria ædificant. Constit. LVIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Menne sanctiss. huius regis urbis archiepiscopo,
& uniuerfi eius tractus patriarchæ.

Multi sapennumero clerici, certis uacantes oratorijs, aut etiam pro aliquibus forte subrogati, simul atque solennem erogationem perceperunt: a sacris se mysterijs in uniuersum segregant (quas ob causas, melius ipsi nouerunt) aut quacūque occasione a sacrosancta omnino ecclesia, in qua consistunt, recedunt. Sancimus igitur, ne sacro id impedimentum ministerio ingeratur, sed a dei amantissimis episcopis, sub quorum tutela hæc ecclesia constituta sunt, in illorum locum alij sufficiantur, qui ista percipiant. Neque enim ullis concedere uolumus, ut ea, quæ ab ipsis aut per ipsos sacrosanctis iam ecclesijs erogantur, in suum lucrum conuertant. Siquidem nullo prætextu aut occasione uolumus, ut ex aliorum defraudatione alijs lucrum accedat: sed ut quemadmodum quæque iam inde ab initio erogata sunt, ita & portò absque ulla temporis præfinitione præstentur: neque sacrum ea re ministerium corrumpatur & interdicat: nullam licentiā habituris his, qui ab ecclesijs destiterunt, postquam uel a sanctiss. patriarcha, uel provincialibus episcopis in illo rum locum alij subrogati sunt, ut aut ipsis subrogatos inde detrudant, si regredi uelint, aut eos, qui id erogationis genus sustinet, conduplicatas impensas suppeditare, & tam subrogatis, quam ipsis, qui redire uolunt, præbere compellant. sed (ut simplicissime dicamus) illi quidem, si redeant, non recipiantur: his uero, qui post priorum discessum suffecti sunt, præbeantur prouisiones annonariæ: nullo lucro exinde his, qui suppeditare solent, accedente. ut qui talia erogationes, tam ipsi, quam hæredes, ac successores eorum præbeant: scientes, quod si etiam pogabitur, ut illis exinde fiat erogatio. Illud quoque ad honorem nostrum & cultum sedis tuæ decernimus, ut si quis ædificans ecclesiam, aut etiam aliter expendens in ea ministrantibus alimenta, uoluerit aliquos clericos statuere: non esse ei fiduciam ullam, quos uult per postulatam deducere tuæ reuerentiæ ad ordinandos eos: sed examinari a tua sanctitate, sententiâque tua, & qui pontificalem sedem rexerint, semper hos suscipere ordinationem, siquidem tuæ beatitudinis, & posteris opportuni uidebuntur existere, & dei ministerio digni: ut non prophane sancta dei (hoc uidelicet quod sacris sanctis eloquijs) sed intacta & ineffabilia tremendaque constituta, sancte & deo amabiliter & uenerande tractentur. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimitur legem, ea ut in perpetuum beatitudo tua custodiat, sancimus: certo scientes, quod non minus nobis sacrosanctarum ecclesiarum commoda curæ sint, quam ipsa uita.

DE EXEQVIIS, QVAS FIERI OPORTEAT IN DE-
functorum funerationibus. Constit. LIX.

Imp.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni sacrorum per Orientem pr. etiorum
præfecto, iterum ex consule & patricio.

I quidquid usq[ue] est bonorum operum, id oportet (uolente deo) per nos initium
capere: conueniet item, ut ea bona, quæ per alios ceperunt, si his imminet exi-
tium, per nos denuo restaurentur, & in ueterem reducantur ordinem: ut semper
nobis uel ipsa rei confectio, uel restauratione ad præclaras actiones conten-
dendi facultates adsint. Cuiusmodi sanè quiddam cū in defunctorum fune-

rationibus perperam administratur: corrigere id uisum est, & hominib[us] exinde largiri, ne go-
minam incommoditatem sustineant, tam suos amittentes, q[uam] etiam illorum nomine sube-
unt dispendia. sed quod diuus princeps Constantinus recte ex cogitatum disposuit, & post-
modum Anastasius pientiss. princeps confirmauit, adiecto insuper & reditu: id nos ruium
minitans restaurare simul, & undiq[ue] ad stabilitatem redactum conuenientibus adit[er]gere
iuramentis properamus, efficientes ea re, ut immortale permaneat. Nā cū pientiss. prin-

ceps Constantinus nongentas quinquaginta officinas ex diuersis collegijs huius almæ urbis
sacro sanctæ maiori ecclesiæ cum immunitate dederit: Anastasius quoq[ue] item pientiss. prin-
ceps non solum officinis illis centum quinquaginta alias apposuerit, sed etiam pro liberali-
te sua per duas pragmaticas formas certum reditum constituerit, ut aurum ex eo reditu
datum in eam summā proficiat, quæ a dei amantiss. œconomis datur his, qui circa hoc labo-
rant: multi undiq[ue] nos adierunt, dicentes rem non procedere æquabiliter, neq[ue] defunctorum
funerationes absq[ue] pacta mercede celebrari, quin potius amarulēte mercede exigi, multa
extrinsecus inueniri nomina & collegia, quæ uel in medio luctu ab inuitis exigant, & eos, qui
dare non possint, ut dent, ui compellant. Hæc nos conuenienti correctione dignari, nullā
tauiimus. Inde adeo primum omnium sacrosanctæ maiori ecclesiæ officinas magnam
iacturam & deminutionem perpe[ss]as ad integrum numerum reparauimus, cōscripta de hoc

sacra forma ad præfecturam urbicariam, ut omnibus modis ea unā cum obsecundante illi co-
horte mille & centum officinas dei amantiss. defensoribus & œconomis prædictæ sacro
sanctæ ecclesiæ tradant: octingentis quidem officinis cum corporibus præbendis dei aman-
tissimis defensoribus, trecentis uero pientissimis erga deum œconomis: ut dei quidem aman-
tiss. œconomi trecentas illas officinas & reditum ab Anastasio sacratiss. principe donatum
fructu habeant, nihil amplius ob deminutum conuerentes numerum, sed in supplementum
habentes, quæ præbent trecentæ officinæ, tam decanis, q[uam] reliquis cœtib[us] menstruarum
stationum erogationem faciant: dei uero amantiss. defensores ad manum habentes octingē-
tas officinas, tam lecticarios (ut uocant) exhibeant, q[uam] reliquum ministerium, quod defunctorum
exequiæ requirunt, sufficiant, quo magis ea re defunctos a damno asseramus & inuolui-

Eas igitur prædictas mille & centum officinas dei amantiss. œconomis & defensoribus
absq[ue] ulla temporis præfinitione cum immunitate & citra deminutionem custodiri, & si quo
cunq[ue] modo aliqua intercidat, lumen hie mutet, aut cōmerciū, a gloriosiss. huius almæ urbis
præfecto suppleri recuperariq[ue] oportet: ut dei quidem amantiss. œconomi fundorum quise-
pulturis attributi sunt, administrationem habentes, habentes item & a uestigaliū præstatione
immunes trecentas officinas, defensores uero octingentas alteras, utriq[ue] defunctorum exequias
rite gubernēt. Omnimodo sanè quod ex annuo fundorum reditu prouenit, a dei amantiss.
œconomis in sepulturarū usum conferatur, quemadmodū inferius in progressu dicemus, ap-
ponentes nonnihil de trecentarum officinarum reditu, prout de facto hi a nobis capere pete-
runt. Ac quoniā de mille & centum officinis, quæ in alma hac urbe sunt, pleræq[ue] inuenerunt:

præcipimus in præsens, ut hæc suppleatur, & dei amantiss. œconomis pientissimisq[ue]
erga deum defensoribus (quo modo a nobis dictum est) mille & centum officinarum numerus
indeminutus & simplicissime diuisus conseruetur. ne quo pacto pauciores decani siue co-
pia, q[uam] octingenti, dei amantiss. defensoribus attributi sint. pro trecentis autē illis, quæ dei
amantiss. uiris œconomis adsignantur, siue officinas in corporibus percipere uelint, uel omnia,
uel quasdam ex his, siue ferre per causam (ut uocant) excusatarum officinarum uel omnia,
uel quarundam peruenias: insumatur & hæc circa defunctorum exequias, ut ex his pecunijs
mul & fundorum prouentibus distributio fiat in decanos, ascetrias, canonicas, acoluthos, &
alios, prout inferius in progressu constituimus. Nam cum digestis in ordinem rationibus dei
amantiss. œconomi ostenderint, impossibile esse, ut ex fundis de cætero idem reditus colligatur:
merito trecentarum nos officinarum additamentum huic parti attribuiamus, ut quod h-

stenus circa cadauerum elationem laborantibus dabatur, citra repræhensionē deinceps quo-
q[ue] præbeatur, per singulos scilicet menses, tam decanis & acoluthis, q[uam] canonicis & ascetris, &
alijs, pro consuetudine hætenus apud ipsos obtinente. hoc est decanis quidem per singulos
menses, solidos. 72. ascetris & acoluthis, solid. 91. & canonicis solid. 36. qui quidem ab ipsis
dei amantiss. colligantur œconomis, soluantur uero per singulos sex menses, quibus & an-
tea percipi consueuerunt. Oportet autem eam quidē auri partem, quæ ascetris compe-
tit, a dei amantiss. œconomis prædicto termino dari Eugenio dei amantiss. diacono, & ipsius
Sampsonis religiosæ memoriæ xenonis, aliorumq[ue] a nobis illi cōmendatorum xenodocho,
& qui undiq[ue] ipsum dei amantiss. horum xenonum xenodochi secuturi sunt: propterea quod
ascetria, quæ in hunc usum adhibentur & ministerium præstant, sub prædictorum uenerabi-
lium xenonū pro tempore xenodochis censeantur. alteram uero illam, quæ tam acoluthis, q[uam]
reuerendis. canonicis competit: consimiliter ab ipsis dei amantiss. œconomis dari his, qui
& modo illis præfecti sunt, & qui pro tempore undiq[ue] in illis principatum obtinent: ut per ipsos
ante designatis & sub ipsis censitis ascetris, & canonicis, & insuper etiā acoluthis distributio
fiat.

Si uero moram circa eiusmodi solutionem admittat dei amantiss. œconomi, idq[ue]
clarum existat, forte sex aliter iam mensibus post prius semestre decurrentibus, cū nulla ad-
huc solutio facta sit: tūc quidquid post prius semestre debitū fuerit, hoc a dei amantiss. œcono-
mis exigatur cum trientibus usuris legitimæ centesimæ: prouidentiam in hanc rem collocā-
te religiosiss. pro tempore archiepiscopo & patriarchæ sacrosanctæ in hac alma urbe maioris
ecclesiæ. Si uero & alter annus prætereat, & ne tum quidem aliquid dei amantiss. œco-
nomi soluerint: sanctiss. pro tempore patriarchæ licentia sit, non solum quod reuerendis. mu-
lieribus & prædictis decanis debetur, a dei amantiss. œconomis cum præfatis usuris exigere,
sed etiam ipsos cogere, ut omnia, quæ deputata sunt, præstent: & si sanctiss. patriarcha uolue-
rit, ut etiā sollicitudine fundorum ipsos eniciat, & repetat horum inspectionem, quemadmo-
dum apud ipsos est: his omnibus curam impertiente beatis. pro tempore archiepisco-
po huius almæ urbis & uniuersi eius tractat patriarchæ, sub cuius tutela & ditione censentur
& dei amantiss. œconomi, & uniuersus clerus, & totus sacrosanctæ ecclesiæ ordo. His ita
euenientibus, nemo omnino ab inuito pro curato demortui corpore quidq[ue] auferat. Sed ut
torum discernamus: sancimus, ut unicuiq[ue] feretro, quod gratis conceditur, unū cedat asce-
tium aut canonicarum asceterium, non minus octo mulieribus feretrum præcedentibus,
& psallentibus, & tribus acoluthis, qui nec ipsi quidq[ue] accipiēt. Si quis uero ex defuncti
cognatis & adfinibus, qui elationem procurant, uelit sua sponte, nemine cogente, aliud
insuper asceterium uel unū, uel duo, uel plura assumere: esto illud quidem in ipsius positum
munificentia. Carterum neq[ue] hoc indeterminatum relinquimus, eandem hie quoq[ue] mensurā
in ascetris, canonicis & acoluthis, qui per munificentiam assumuntur, esse uolentes, quam su-
pra definimus: ne pauciores scilicet, q[uam] octo ascetria uel canonicæ ex uno quoq[ue] asceterio as-
sumantur, & tres ad unumquodq[ue] asceteriū acoluthi. Dentur autem ascetris siue cano-
nicis, quæ ultra id ipsum asceteriū, quod gratis ministeriū funerationi præbet, assumuntur: si
quidē intra novos muros huius almæ urbis elatio peragatur, usq[ue] ad tres solidos: nihil ex hoc
penitus auferentibus acoluthis, neq[ue] partientibus ista cum reuerendis. ascetris & canonicis.
sed acoluthis, qui post tres illos gratis funerationi ministrantes assumuntur, siquidē tres alijs
sint, tribus siliquis contentis: si sex, siliquis sex: ut ad eum modum, quæcunq[ue] hoc concernūt,
ita deinceps gerantur ordine.

Illud sanè manifestum est, si maius interuallū sit, & qui se-
retro inferuiunt decani, plures sint, & plura asceteria: quod propter huius pondus & ipsis pau-
lulum dabitur, * ad similitudinem ascetiarum, quæ circa funerationem laborem sustinēt. + id est, qui
ut propter distantia & ipsi + copiatæ uideantur exinde nonnihil habere solatijs, uideantur au-
tem * intra novos muros, & terminum Iustiniæneum & Ficus, quandoquidem nō effundis
longe distāt, neq[ue] opus est longiore tempore, maiore uel labore, ut illō perueniatur. Siue ex daucibus
ro extra novos muros huius almæ urbis, aut ad alios terminos, q[uam] dictum est, elatio fiat: tunc
ascetria quidē siue canonicæ tres & dimidiū solidū percipiāt, neq[ue] hic quidq[ue] omnino cōm-
nionis habentibus acoluthis. ipsis autem acoluthis ad singula asceteria quaternas auferenti-
bus siliquis, & præterea nihil: secundum prædictam diuisionem asceteriū cum tribus acolu-
this feretrum gratis præbitum sequente, & omnino illi accedente per octo ascetrias siue cano-
nicas & tres (ut dictum est) acoluthos, nihil prorsus auferētes, aut per dationē cereorū exigen-
tes, aut sub alio uelamēto quæcūq[ue] ex actionis modū excogitantes. Hæc autē oia de his
tantū definimus, qui nō per ambitionē & munificentia magna illa duo feretra in preciosarū
rerum

+ id est, qui
effundis
defunctorū
Siue ex daucibus
Iustiniæne
quandoq[ue] cōm-
trahunt.

terū thesauro recōdita, nempe glorioſæ memoriæ Studij, & magnificæ memoriæ Stephanij, requirunt. Si quis enim illa habere cupiat, ut quæ & multis hominibus indigeant, & maiorē custodiam, atq; in summa plenam negocij adſeruatiōem deſiderant: hoc prædictis non con-
cedimus, ſed quaſi qui ambitioſius mortuos ſuos efferri geſtiant, quidquid pro labore ſe de-
canis, aut reuerendiſ. aſcetijs, aut canonicis daturis cōpromiſerint, tantum & præſent: ut
tñ id ipſum in duobus feretris Studij & Stephani duodecim ſolidorū quantitātē excedere ne-
queat. Pro eo uero, quod auro intertextum eſt, quod in ſacroſancta maiore eccleſia re-
ponitur, ſi quidem uno ſolo in eius locum (ut probabile eſt) apparando, quatuor
ſolidis aſcetijs autē, ſive canonicis, ſive acoluthis, duplo maiora, q̃ ante de ijs præſentiuimus,
ferentibus: ut uidelicet ipſum quoq; aſcetijs ſeu canonicarum aſceterium, quod grans
cætera feretra præcedit, eandem quantitatem percipiat, quam & reliqua aſceteria. Eodē hoc,
quod prædiximus, & in acoluthis obſeruando, ut & hi duplum eorum, quæ iam a nobis con-
ſtituta ſunt, auferant: nimirū ſi id, in q̃ funeratio peragitur, unū de tribus illis feretris ſit, hoc ſci-
licet uolente eo, cui funeratiōis cura incūbit. Neceſſitatē ſcilicet tantūmodo habentibus de-
amantiſ. deſenſoribus, ut decanorū corpora ex oſtingentis illis officiis, quas ipſis adſignauimus,
mus, & item feretra exhibeant, non aut ut ſumptū aliquē impendant. dei uero amantiſ. cō-
nomis cogendis, ut tam ex reditu a ſacraſiſ. principe Anaſtaſio relicto, q̃ ex trecentis offici-
nis in prædictas perſonas, ſecundum a nobis in omnibus conſtitutam diſtributionem, omnes
præſatas impenſas faciant. Ita nihil indeterminatū erit, ſed & qui moderatiōres ſepulchra
cri uolunt, ex hac diſpoſitione fructū capient: & qui ad ambitionem reſpiciunt, non pen-
dē magnis inuoluentur diſpendijs, ſed intra certum modū munifici erunt. Hæc nos
tam de officiis, q̃ redinbus, & funerum elationibus, ſive gratis, ſive cum quadam ambigē-
peragantur, definiuimus. Ut autem officinarum numerus nullo unq̃ tempore diminu-
tionem patiatur: cuſtodes eius rei conſtituimus, non tantum glorioſiſ. huius almæ urbis præ-
fectum, & obtemperantem illi cohortem, ſed etiam multo magis excellentiam tuam, & qui
unq̃ hoc dignitatis ſaſtigiū, cui tu modo præſ. tenuerint. Et inſuper poenā cohorti tuæ quā
quaginta pondo auri irrogamus, ſi negligentiſ. egerit: item duplicem contra eos, qui unq̃
thronum tuum ſuſcepturi ſunt, quo minus committant, ut ſecundum a nobis dictam diſtri-
onem mille & centum officinarum numerus deficiat. Sed ſi hoc doceatur: ut uel ipſe, uel ſuo
ceſſores tui, in hanc rem prouidentiam conferatis, procuretiſ. q̃, ut per omnia iſ. ſine diminu-
tione, ſine onere, ſine machinatione aliqua, tū per excellentiā tuam, tum per quāuis aliam per-
ſonā permaneat: ne exinde noua oboriatur occaſio, ut præter definitionē noſtrā denno me-
ces pro perſonæ alicuius funeratiōe danda ſit. nulla inter defunctorum perſonas diſtinctione
introducēda, ſive diuitijs affluat, ſive premantur inopia: niſi forte (ut diximus) unā ex tribus
illis feretris deligat, in quibus & ipſi cōuenientia diſpoſuimus. Volumusq; illa & adhuc
obtinere modū, & abſq; præſinitione tēporis imota manere & æterna. Atq; ſacra hac prag-
matica lege in perpetuū ualente, q̃ diu homines ſunt, q̃q; diu magnū illud & longē celebratū
Chriſtianorū nomen inter homines habebitur, quotidie etiam domini dei benignitate incre-
mentum accipiat. huic uidelicet negotio præ cæteris omnibus ipſo religioſiſ. patriarcha ha-
ius almæ urbis proſpiciente, ne hac cauſa pro ſacerdotali poteſtate uſus committat, in abſ-
la perſona uel ſacerdotali, uel magiſtratu decorata, uel quacūq; in noſtra delinquatur con-
ſtituta. Sed & ut ipſa maietas imperatoria, in tam amplam dignitatis & honoris ſedem con-
uerſis oculis, quicūq; tandē imperij ſceptra tenebit, huic rei prouideat, decernimus. Neq; enim
defunctis tantum iſtud, ſed etiam pro uiuentium, adeoq; imperitantium ſalute eſt, ut omni
modo piæ actiones ad effectum deducantur, neq; præclara maiorum inſtituta per negligenti-
am poſteriorum depereant. Quemadmodum autem centum illas & mille officinas ne-
deminutas & immunes cuſtodiri diſpoſuimus, ita omnes reliquas officinas præſtandiſ. ne-
ſtigalibus ſancimus eſſe obnoxias: nemine omnino licentiam habente, ut eas eximar, ſive ad
ſacras ædes, ſive ad xenonas, ſive ad aſceteria, ſive monaſteria, ſive quocūq; aliud, ſed neq;
ſi ad regias noſtras domus, uel magiſtratu, aut potentia præditos pertineant: ſed ex æquo o-
mnibus officiis ueſtigalium præſtationem agnoſcentibus, ne ſi paulatim unuſquiſq; exen-
tur, & quiſq; ſua releuet, paucis quibuſdam, qui relinquuntur, totum præſtationum onus im-
ponatur, & magnum exinde diſpendium ſuſtineant hi, qui id ferre nequeant. Quæ igitur
tur per præſentem ſacram pragmaticam formam nobis placuerunt, ea tam excellentia tuā,
quam qui poſt te eundem magiſtratū ſuſcepturi ſunt, & obtemperans tibi cohors cuſto-
dient.

NE DE

NE DEFUNCTI, SEV RELIQUIAE EORVM A CRE-
ditoribus afficiantur contumelia. & ne adſeſſores cognitiōnem cauſarum
abſq; iudicibus ſuſcipiant. *Conſtit. LX.*

*Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni glorioſiſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum
præſecto, utrum exconſule & patricio.*

Vi in contemplanda rerum ueritate intentū habēt animū, hi ſi uere & recto indi-
cio ſingula explorent, facile ad querelas progredi non ſolent. Ac probabile eſt,
ob legum quotidie a nobis propoſitarum multitudinem nonnullos ſuccenſere,
parum reputantes in animo, quod ſubinde poſtulanſ. neceſſitate, conſonas re-
bus leges ferre compellamur, ſemper aliquibus præter opinionem enaſcenti-
bus, quæ per deſcriptas iam leges ad ſanitatē perducere nequeat. Cuius generis quiddam nu-
tis intellexit exiſtere articulo, coactis militibus & ſeruis, alijsq; compluribus, ui ipſum uitam
iam finientem adoritur. iſq; non prius indigne id ferre & clamare deſtitit, q̃ undiq; uiolentia
circuſuſus animā emitteret. at ille propria authoritate ſigna rebus impoſuit, nemine eorum,
qui in magiſtratū collocati ſunt, præſente, aut ullo omnino legitimo & ciuili ordine ob-
ſeruato. Sed neq; ſic quidquam remiſit, quin nō dubitauit etiā mortuo facere contumeliā,
primū inſiſtens ne ſepultura fieret, deinde poſt q̃ aggre domo cadauer efferri cōceſſit, appra-
henſo feretro publicæ funeris elationi obſtitit, neq; ſe prius remiſſurum ait, quā abſtulſſet
debitum. interim cum accepſſet, qui eam pecuniā conſtitueret, uix tandem demortuum
terre mandare permiſit. Quāq; autē cauſa, per quam hoc delictū admiſſum eſt, cōpetens iam
forma data eſt: & re tamen fore arbitramur, ſi etiā generali iſta lege corrigamus, non conce-
dentes, ut eadem denno nullo unq̃ tempore compræhenſa legibus peccentur. Sanci-
mus igitur, ſi quis ſuperſtite adhuc illo, quem ſibi debere putat, per uſm domū eius occupet,
& negociū ea re facceſſat, uel ſuperſtiti adhuc homini, uel familiaribus eius (nēpe uxori, liberis,
toti deniq; familiæ) aut etiā ſigna rebus propria authoritate auſit imponere, nō prius decreto
& legitimo ordine poſt eius mortem, qui debere dicebatur, cuſtodito: omnino & actione exci-
dito, ſive iuſtam eam habeat, ſive iniuſtam: & quantum debere eum dixerit, tantundem exci-
tū inſuper exigitor, & dato iniuria affectis hæredibus. tum uero & publicationē in tertiā bono-
rum partē ſuſtinet, prout præſentis, philoſophus Marcus imperator in ſuis deſcripſit legi-
bus, & infamia percellitor. Quē enim hominis natura pudore nō ſuffudit, iſ proſecto dignus
eſt, ut & in bonis, & exiſtimatione, & omnibus alijs mulſtetur. Si uero deſuncto aliquo,
etiam circa deſuncti ſepulchram aliquid delinquat, & funeris elationem prohibeat: tamen ſi iā
a parte noſtro de hoc deſcripta lex ſit, delicta tamen maior quædam poena per nos quoq; con-
ſequitur, & iſdē ſubiaceo poenis, quas præſens lex illis inferit, qui quale diximus, in uiuentē
adhuc deliquerint. excellenter quidem in hanc rem prouidentiam conferente glorioſiſ. præ-
ſecto huius almæ urbis, cui etiam horum delictorum cōſcriptio curæ eſt. non minus autem &
glorioſiſ. ſacrorum noſtorū prætoriorum præſectis, & glorioſiſ. ſacrorum noſtorū offici-
arum magiſtro, & quæ unquā hiſ cohortes obtemperant. Nam cum contumeliæ ipſi natu-
ræ illatæ communes ſint, & ad omnes pertineant: conuenit etiam, ut omnibus in commu-
ne iudicibus in hiſ prohibitio permittatur & uindicta. His non tantum in alma hac ur-
be ualentibus, ſed etiam per omnes gentes, in quas imperium nobis deus uel initio dedit, uel
inſuper addidit, atq; etiam dabit, inquit ante nos quidam: prouidentiam & curā in hanc rem
collocantibus magiſtratibus prouincialibus, ſive militaribus, ſive ciuilibus. inſequitur enim
hic quidem magiſtratus & eorum cohortes poena quinquagenarum librarum auri, ſi quis eo-
rum negligentiſ. ſe in hac re geſſerit. prouinciales uero quinarum, niſi & ipſæ animū ad
hoc perſequendū appulerint, cū denunciatio aliqua uel hic, uel per prouinciā facta fuerit.
PORRO & illud nobis recte ſe habere uſum eſt, ſi minus committamus, ut magiſtra-
tū adſeſſores (quæadmodū Zenonis pientis principis & noſtra inſuper conſtitutio dicit) cau-
ſas audiant, quæ apud ipſos tantū magiſtratus aut a nobis datos agitari debēt iudices. Multo
enim melius & perfectius, hiſ præſentibus, inter quos controuerſiæ conſiſtunt, & metu q̃dam
imminēte ipſis apparitoribus, & (ut uerſimile eſt) reſtibus, negotio deniq; propriam obtinē-
te grauitate & amplitudinem, apud magiſtratus agitari poterunt, q̃ ſi pedanei iudices diſce-
ptent, a quorum ordine adſeſſores nihil penē diſſident. Quoniam uero magiſtratus, qui no-
biſcum agunt, rerum noſtrarumq; inuſionum occupationibus detenti, cōtinue ad hanc defe-
runtur.

P ij

tuntur necessitatem: conuenit, ut legem consonam & rebus accommodatam proferamus. Sancimus igitur, ut litium quidem contestationes omni modo apud ipsos peragantur magistratus, siue maiores, siue minores sint. sed & in medijs litibus rursus semel (ut minimum) causa apud ipsos introducat, ut quæ prius in probationem delata sint, perdiscant. At uero cum definitiua proferenda est sententia: ne ullo modo adfessores absq; iudicibus præbere audientiam præsumant: sed cum reuerentia, qua decet, prout iam constituimus, propostis sacris eloquijs, ipsi per se magistratus tam quæ in probationem delata sunt, oia audiant ordine, q̃ controuersias disceptent, & appellationes (si quis modo prouocet) absq; ulla dilatione, quatenus id lex fieri permittit, suscipiant. Rursus quoq; appellationum iudices & ipsi per se omnibus modis controuersijs audientiam accommodent, nemine aliter agere præsumente, sed si quid tale acciderit: tam ipsi magistratibus uiginti librarum auri pœnam metuentibusq; adfessoribus, qui hoc facere ausint, siquidem aduocati sint, de consortio eloquentis, causarū patronorum ejciendis. si uero non aduocati, sed alij quidam sint: & cingulo (si quod habent) spoliandis, & decem insuper librarum auri pœna coercendis. Neq; enim in eam uenire opinionem debent hi, qui Zenonis pietatis, principis, & priorē nostram, & item præsentem constitutionem respuerint, quod fingendis neccendisq; falsis causis hæc pœnas effugient. Nam gloriosiss. pro tempore comiti sacrarum notarum rerū priuatum curæ erit, ut huic negotio prouidentia accommodet: & si quid eiusmodi delinquatur, pœnas exigit, inferatq; ætate scituro & ipsi, quod nisi curam & prouidentiam in hanc rem collocauerit, eo nomine fisco de suis facultatibus satisfaciatur. Sed hæc quidem de his magistratibus decernimus, quos uel pro republica, uel circa iussiones nostras susceptæ occupationes ueniam præbent, licet per se in tota causa audientiam non accommodent. Cæterū omnes alios iudices, qui magistratū non defungunt, causisq; nostro tantū iussu notationē interponūt: siue in hac alma urbe, siue alibi tale quid perpetrent: quicq; ipsis in cognitionē adfessorum locosociantur, multo etiā a prioribus pœnis persequemur, nisi ordine per totam litem ipsi cum adfessoribus suis causam audientiam præbuerint. nam & dignitatem eis amissionem interminamur, & uicinarum librarum auri pœnam. eorum uero adfessoribus electionem ex ciuitate, in qua hoc perpetuerint, atq; ut insuper etiam amittant existimationem suam. Quæ igitur nobis placuerint, & per hanc sacram exprimuntur legem, ea omnia solito more destinatis in prouincijs edictis excellentia tua manifesta facito, ut nullam gentem lateant, quæ a nobis sancta sunt. Nā in alma hac urbe gloriosiss. ista præfectus proponet.

VT RES IMMOBILES DONATIONIS ANTE NUP-
tias a marito, ne consentiente quidem uxore, uel pignori obligari, uel
omnino alienari liceat, nisi postea æque illi satisfieri possit. eademq;
ut & in dote obtineant. *Constit. LXI.*

Idem Imp. Ioanni gloriosiss. Orientaliū priorū præfecto, iterū ex consule & patricio.

EX controuersia, quæ coram nobis ipsis mota atq; agitata est, compertum habet res, commiseratione dignā rem geri: tam illud, quo conuenit modo, corripimus: q̃ id genus controuersias (id quod moris nostri est) generali nūc lege prosequimur. Et sancimus, si quis donationem ante nuptias aut propter nuptias (isto enim modo magis eam appellari debere, lege de hoc lata promulgauimus) conscripserit: siue ipse pro se hoc egerit, siue alio scribente, uel parte, uel matre, uel cognatis, uel forte etiam extraneis. Si quis inquam huiusmodi aliquid egerit, & donationem conscripserit, in qua res aliqua immobilis sit: interdiciamus ei, ne in donationem ante nuptias transcriptam rem uel pignori opponat, uel omnino alienet. nam quod semel donationis ante nuptias uinculis illigatum est, inconueniens sanē fuerit denuo alienare, ut mulierem alij quando obueniente forte lucro, quod illi donationem ante nuptias confert, male habeat, si eā rem non in bonis mariti, sed uel alijs (potentibus forte personis) alienatam, uel pignori oppositam inueniat: ut ijs de causis uindictio illi uel penitus interclusa, uel perdifficilis existat, & iudicijs indigeat, ex quibus sibi ipsi auxiliū quærat. Vnde hoc ita custoditor, & qui post hac contraxerit, scito nullam se penitus ex ijs utilitatem habiturum, siue ex empto, siue ex pignore ius habeat: sed perinde sunt ea, quæ ob id scripta pactaue sunt, quasi neq; scripta, neq; dicta

dicta essent, & mulieri lucrum referuaror. Neq; enim alienum a bonis moribus fecisse nobis uidentur quidam nostrorum iudicum, qui & ipsi mulieribus soluto matrimonio ad petendā donat. dem ante nuptias actionē dederunt. quod quidē recte attentatū, post modū ab his, qui post eos iudicandi munus subierunt, præ nimia quadā subrilitate conuenientibus acceptum est oculis. Neq; qui per fraudem & exquilitis artibus pignori capiūt, uias aliquas inueniunt, dando operam, ut mulieres consentiant, & ita suis excidant iuribus. Nam consensus in talibus ob hypothecam, uel ob emptionem, uel quancūq; alienationem in literas relatus, nihil accipientem utiq; iuuat, etsi maxime consensus interuenierit. sed quemadmodum de intercessionibus scripsimus, ut ad corroborandum id, quod gestum est, denuo necesse habeat, biennij tempore decurso, alteram rursus confessionem scribere, quæ priorem consensum cōfirmet: ita etiam hic fiat, & licet mulier sub forma intercessionis consenserit, undiq; in demnis elto, nisi & alterum (ut diximus) consensum præbuerit. Multa enim primo statim auditu peccari possunt, facile muliere uel metu coniugis, uel deceptionibus inducēda, suaq; iura aspernante, quæ si longiore tempore rationem pignoris consideret: cautior futura sit, q̃ dudum. Enim uero non simpliciter hoc permittimus: sed tūc demum ex secundo consensu mulierem damno subijcimus, cum aliæ præterea res sunt, ex quibus pro eo, quod donatione ante nuptias continetur, proq; immobilibus rebus alienationis aut hypothecæ noie ab alio detentis, ipsi possit satis fieri. Alioqui si nihil præterea reliquum sit: ne sic quidem rationē sustinere mulierem concedimus: sed licet bis, aut etiam sæpius consentiat, nihilominus ea res in rationē mulieris intercessionis defertor: & undiq; lucrum esto huic in tuto positum, si nihil aliud superesse uideatur, quod ad quantitatē donationis ante nuptias sufficiat. Atq; hæc dicimus nō tantum curam gerentes mulierum, sed multo magis etiā uirorum, qui ista faciunt: siquidem ex multis & feruē quā plurimis casibus res donationis ante nuptias communiū seruantur liberis, & denuo per hanc obseruationem in bonis uiri & eius successōis permanent: ut per hanc rationes ex æquo lex tam uxori, quā marito commodet. Et multo amplius ista obtineant in dote, si quid dotarum rerum uel alienauerit, uel pignori obligauerit, plus satis em hæc elaborata sunt & expressa legibus. Nō tñ ipsos ea re cōtraheutes in uniuersum aspernamur. Tamen si ex his natam obligationem (quo ad mulierē) neq; pro dicta, neq; pro scripta esse uolumus: tñ, ut mariti nihilominus in alijs suis rebus occasione alienationis, aut hypothecæ teneantur: mulieribus quidem ius, quod in rebus immobilibus donationis ante nuptias ipsis competit, absq; ulla innotatione referuantes: illis uero in alijs eorum rebus, prout plurimū ad illos iuris ex instrumentis contractus pertinet. Omnibus priuilegijs, quæ don iam a nobis data sunt, in sua firmitate & robore manētibus, si tamē mulier actionē moueat, nullis em alijs præter mulierē id genus priuilegijs uel in ius dedimus, uel hoc tempore damus. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem, ea omnia solenni modo edictis hinc inde per prouincias destinatis excellentia tua manifesta facito, ut nullam omnino gentem lateant, quæ a nobis sancta sunt. In hac enim alma urbe gloriosiss. ista præfectus proponet.

DE CONSULTATIONIBVS.

Constit. LXII.

NTE DE HIS IPSIS &c. In consultationibus nō tantum imperij proceres & summi magistratus, sed etiam totus senatus conuenito, proponuntur quoq; in medium sancta euangelia, & quæ ordinis decreto placuerunt, referuntur ad maiestatem imperatoriam. Agat autem senatus conuentus in hippodromo. Ante omnes priorem in confessionibus locum tenento præfecti & itē ordinarij consules honorarij præferuntur. Insuper ex præfecto non amittunt dignitatem. Possunt etiam illustres fieri Patricij. P. P. mense Ianuario, post consulatum Belisarij. v. c. anno. II.

DE NOVIS OPERIBVS CONTRA PROSPECTVM
in mare. *Constit. LXIII.*

Imp. IVSTINIANVS A. Longino huius alme urbis præfecto.

P. ij

Rem

Rem, quæ subdole in regia hac urbe circa ædes extruendas fieri solet, cohibere & corrigere iustum putauimus. Nam cum & Zenonis pientiss. principis constitutio dicat, ut ædes priuatæ certis inter se spatijs distent, & nos quoque consimile quiddam sancierimus, præterea appositum sit, ne quis possit in hac regia urbe intra centum pedes prospectum in mare rem oim gratissimā prohibere: quæque conueniens erat, ut prospectus uel e longiore spacio aperti essent, non autē ipsos prohiberent: tamen mirabili commento præter opinionem multo hoc etiam magis obstrictum est. quidā enim centum pedum spacio relicto, aut breui etiā particula huic insuper adiecta, nihil ibi locorum possidentes, deinde ex ædificant quasi uelum quoddam prætendentes. Inde simulatque summā pollicitia prospectum in mare abstulerunt, nō repugnantes legi propter spacium centum pedum relicto, intrinsecus absque ullo impedimento ædificant. Postquā uero quod quærunt, affectum sunt: demoliuntur illud, quod ad temporariū ab ipsis usum fuit extructū, atque ita excogitant uelamento oī circum circa uoluptate possessorū domos destituunt. Quod de cætero fieri nullo modo uolumus, sed si quis eo modo pro tempore aliquid moliri & dolo malo uelit agere: nō taliter ludos facito. sed si reuera hoc indigeat: totam domum ædificato, & usque ad integrum interuallum (nempe centum pedum) necessarium de se & inexcusabilem usum præbentibus ædibus extruendis procedito: non autem ad uicini læsionem temporarios parietes extruendo, & quasi per picturam quandam huiusmodi molitione prætensa, ademptionem prospectus arripito. Quemadmodum enim optimo illos iure auersamur, qui aliena rapiunt, si proplicio dignos putamus: ita & qui exquisitis artibus & per fraudē tale quid moliantur, nō minus improbos, quā qui alienas res rapiunt, arbitramur. Vnde si ipsa uī bonorum raptorum æctio merito & recte pro officio ultra rei æstimationem poena tripli persequitur eum, qui uel paruam aliquam rem per modum rapinæ capere præsumpsit: quomodo non & hunc, qui tam magnam rem effecerit, compelli necesse erit, ut quod ab ipso factum est, demoliantur, & maiore alio supplicio coerceretur, hoc est decem pondo auri theatralibus excellentiæ ferendis: ne malus uicinus (quod in prouerbio est) abeat, & legē derideat, ut quæ suis ipsius formulis & dispositionibus non ualuerit subijcere? Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimentur legem, ea studeto excellentia tua unā cum obsecundante populo re in alma hac urbe effectui & fini tradere, & in perpetuum obseruare: eadem, hoc ædificando pondo auri, poena tam his, qui ista præuaricantur, quā qui præuaricari sinunt, imminant.

DE HORTVLANIS.

Constit. LXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Longino gloriosiss. præfecto huius alme urbis.

Multæ undique & longo iam tempore contra huius alme urbis & suburbiorum eius hortulanos querelæ ad nos deferuntur, omnibus indigne illorum improbitate ferentibus. Quæ uero renunciant, ad hunc ferme modum se habent. eos, qui æstimandis rebus præpositi sunt, ut plurimum de collegio hortulanos habere esse, & rem intolerabilem patrare. Nam cū horti dominus conductionem horti unti hortulano eum tradit: nihil aliud æstimare, quā insitum olus, & in gratiā accipientis hortulani siue cōductoris eius æstimationē tantū utriusque conglomerare, & celebrare ueluti per æstimationem. simulatque uero conductor sub finē statuti temporis domino eū redditurus esse: uel demū ipsos subtilissimā oleris æstimationē facere, eamque uel in sexcuplū & numerosius per summam efferre: ut si quinquaginta illi aureis æstimandum olus sit, nō minus trecentis aliqui etiā amplius hoc æstiment. Neque intra hosce duntaxat terminos inexplabilem illā præciam cōsistere, sed multo etiam his eos maiora facere, dicentes stercus se solo iniectione ipsa terea quasdam habere meliorationes seu emponemata, atque ea occasione æstimationē ipsos extollere, & producere, ad quantacūque ipsi summā uelint, pro æstimatione denique insitū (ut uetis simile est) arborū noua augmenta facere: quāuis cū a dominis suscipiant, nulla omnino eius precij ratio putata sit: præsertim hortulani ut plurimum per pacta conuenta profuturos, curam se habituros insitarum arborum, & in locum demortuarum alias supplantabilis augebunt. Sed probabiliter compendij sui causa æstimandis rebus præpositum id genus infortabilis avaritiæ importare, tanquā qui paulo post futurū arbitretur, ut cōsimile quiddā in se & quæ expectare. Ut si per imperitiam miser ille dominus hanc persolvere, & unā cum re sua dispendiū recipere

sustineat, mox alteri hortulano hortum elocet, & per illum idem patiat, & insuper in tertio & item quarto æqualem auariciam experiat: periculum sit, ne prorsus ipso horti domino excidat, & a proprijs rebus alienus fiat, illi uero ad improbitatem maiorem etiamnum accessum nem faciant. Nam si hortulanus, qui postea in conductionem succedit, aliquid priori redditui apponat: exigit & ipse finita huiusmodi conductione illius æstimationem, quasi illa sua melioratione accesserit: quanquā ea planē accessio non ex diligenti eius cultura facta sit, sed forte initio uel præpropere festinatione locatorum, uel etiā socordia depauperantibus. Quæ omnia nobis longe omnem uidentur superare maliciā & audaciā. quam etiā reprimere uolumus per excellentiam tuam, sacræ huic nostræ pragmaticæ attendentem legi: & quo modo hortulanus a domino hortum suscipit, eo modo eum & restituere. siquidem olus habeat, cum hortulanus eum suscipit, & eius æstimatione inita sit: consimiliter & in restitutione exactam oleris duntaxat æstimationem recipi. si non habeat, sed nudum hortum suscipiat, siue cum sterquilinio, siue absque eo: ita quoque restitutionem fieri. In summa talem ab hortulano rationem in restituendo obseruari, qualis fuit, cum susciperet, nulla extrinsecus alia læsione domino inducenda. Ipsam uero oleris æstimationem non tantum ab hortulano celebrari, sed unā cū his, quos Summarios appellat, quique harum rerum peritiam habent, propositis uidelicet sacris eloquijs. Neque enim uolumus, ut per improbitatē & inexplabilem auariciā eorū, qui conductio accipiunt, dominis suis possessiones neque committes, ut damnum aliquod possessoribus irrogent, sed ex omni parte eos illas ad hortulanos, quæ ab hortulano ad dominos perueniant, eo quod undique nobis æquitas, & ne alterutri parti iniuria inferatur, curæ est. Si quis uero eadem & incultā terrā elocet, ille uero ad cultum ipsam perducatur: mercedem utique pro terra rudi ex culta auferat, & oleris, quod inibi fuerit, æstimationem. Atque ita sine negotio res procedat, nulla exuperari auariciā, nulla per fraudem arte ne in hac quidem parte excogitanda. Quo magis per sacram hanc nostram pragmaticam legem, & futuram ab excellentia tua ex ipsa formulā, de cætero a modicis per id genus homines mouendis uacui permaneamus, neque inter cæteras nostras pro reipublicæ nostræ parrem, siue paruam, siue magnam, a sollicitudine nostra seclusam habeamus & sepositam, omnia mentis oculis perlustrantes, nihil inordinati, nihil inordinati, nihil cōtrouersi permanere cupientes. Interminabis insuper & poenam quinq; librarum auri tam his, qui tale quiddam de cætero peregerint, quā qui peragi permiserint.

DE HIS, QUAE RELICTA SVNT ECCLESIAE
Myfiæ.

Constit. LXV.

SCIMVS ANTEA LEGEM. etc. Relicta ecclesiæ Myfiæ ad redemptionem captiuorum & pauperum sustentationē uendantur, si longius ab eo loco in ædibus aut vineis consistant: ut tamen qui ea reliquit, ex uenditione relictorum iussu erogationem fieri. Is, qui in iure postulatur, si se absente, condemnator, uidelicet malam rem agens, quod contestata lite & legitime uocatus, nō obtemperauerit, p. p. mense Aprili. anno imperij D. Iustiniani. XII. Ioanne V. C. COS.

VT NOVAE CONSTITVTIONES POST ALIOS
duos menses, quæ insinuatae fuerint, obtineant. Item parit his, qui subtilitatem
constitutionum in testamentis non obseruant, relinquendo quadrantem, aut heredis
nomen nō inscribendo, aut nō nūcupando. Constit. LXVI.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule & patricio.

Semper legum nobis ferendarum occasiones præbent, quæ quotidie in iudicijs causarum mouentur controuersiæ. Inde adeo cum multi per causam nostrarū constitutionum, quas de certis casibus successiones concernentibus descripsimus,

VI noue constitutiones post alios duos menses, quam insinuata fuerint, ualeant. **Constit. LXVI.**
mus, nos adeant (quale est, ut oportet testatorem propria manu heredis nomen scribere, & ex quo unicus re-
putari oportet Falcidianam, quam parentes filijs relinquunt, siue tribus, siue quatuor, siue etiam pluribus) & penitus
lum sit, ne plerique testamenta eo decidant, ut quæ in illis scripta sunt, non impleantur, propterea
quod leges tametsi latae sunt, ignorentur tamen, nondum uel in prouincijs, uel etiam hic forte
propositæ, & manifestæ factæ: necessarium putauimus talia breui quadam lege determinare.

Sancimus igitur, ut ex eo tempore constitutiones nostræ de testamentis ualeant, ex quo
in commune omnibus manifestæ factæ sunt, atque exinde etiam tempus illis computari, hoc
est hic quidem, ex quo omnibus existerunt aut factæ sunt manifestæ: in prouincijs uero, ex
quo transmissæ palam in metropolitibus propositæ sunt, aut postea erunt: ne prout olim obli-
nuit, sub nostra degentes republica homines ignorantia legum in legem uideantur committere.

Utrumque res ipsa apertius exprimat: sancimus, ut si talis describatur lex, post duos
demum menses (quod illi tempus præstitutum est) quam insinuata fuerit, siue in hac alma
urbe, siue in prouincijs, ualeat & suo in republica munere defungatur: omnibus hoc tempore
ad eam cognoscendam suffecturo, tam tabellionibus eius uirtutem & renorem perdiscens
bus, quibus subditis cognoscentibus, & legem obseruaturis. Ita nemo causam habebit, quamobrem
legem nostram custodire recuset. Non enim uolumus deficientium infringi uoluntates. Omnium siquidem
studemus modis ratas eas constituere. Cur enim culpabimus eos, qui positas nostras ignorauerint constitutiones, uel si

post paululum forte, quam scripta lex est, & adhuc ignorata, præfuerint testatores, & propterea in testamentis ad
non scripserint propria manu heredum nomina, aut etiam tres uncias solum reliquerint filio, & non quatuor, ita
legem, aut non positam contingit, aut positam, & eo quod nondum proposita fuerit, iuste ignoratam: igitur etiam tale
nomen, licet antiqua constitutio sit in cognomine nobis posita constitutionum codicis, quæ scribi propria manu heredis
men disposuit: tamen plurimi præter eius testati sunt uirtutem, ignorantes eius legislationem. & hæc tamen talia præter
missa denunciantur nostræ potestati, & omnibus semper talia posantibus ueniam dedimus, quoniam nondum præter
manifestas eueniat, & sacras super his fecimus formas iustam eis largientes ueniam. Ne igitur importuna temporis
amur de his per singulos dies & formas scribere cogamur: propterea sancimus (sicut dictum est) seniores quidem
iustitiamque positam Codicis legem ualere, hic quidem ex quo insinuata est. In prouincijs autem ex quo directæ & palam
facta est in unaquaque metropoli, aut alia ciuitate. tempore namque plurimo transeunte, & nostro codicis ubique directæ
non recte ignorabitur, altera uero nouella, quæ inter constitutiones post Codicem latae posita est, decernent, quæ ipsæ
relinquatur ualere & in hac felicissima ciuitate, & in prouincijs post duos menses insinuationis, sicuti prædictum est: illa
quod factis à nobis uniformibus constitutionibus de mensura institutionis filiorum, alia quidem Græcorum lingua con-
scripta propter multitudinis frequentiam, alia uero Latina, quæ etiam firmissima propter reipub. figuram est: illa
quidem quæ Kalendarij Martiarum habet descriptionis tunc diem, non tunc insinuata est, alia uero est Latina non con-
scripta ad Solonium gloriosissimum apud Aphros sacrorum tunc prætoriorum præfecti Kalendis aprilis. Quoniam
neque Græca lingua descripta mox palam facta est, & directæ, denique etiam quæ hic ad gloriosiss. præfecti nostri prætorij
sacrorum prætoriorum descripta est, id est Græca lingua Maio mense insinuata est, in eadē sedē atque directæ: illa
sancimus oportere eius legislationem, quæ de mensura institutionis filiorum eloquitur, ualere hic quidem ex Kalendis
Maijs, ut duos menses ei seruemus. In prouincijs autem, ex quo hæc palam facta est, etiā ibi duobus mensibus
insinuationem seruandis. Si uero nondum hæc tamen in omnibus prouincijs destinata est: uelociter & eam & alias, quæ
forte non missæ sunt adhuc, aut etiam postea comitante deo à nobis faciendas, mitti nunc uel mittendas esse, quas
sine constitutiones in metropolitibus ciuitatibus fiant, uel faciende sint manifestæ. Prouincijs uero prædictis
mittere eas & missuros esse per omnes ciuitates sub unaquaque prouincia constitutas, ut nullus de cætero
sumat aut libet ignorantia. Unde præteritum omne iustam habeat ueniam: ualeantque defunctorum dispositiones, uel
si nuper factæ sunt, sicut eas ipsi fecerunt, uel si secundum prius tenentem legislationem: literis proprijs non scriptis
heredum appellationem, aut testibus eas non fecerunt manifestas, aut tres uncias & non amplius reliquerunt, si
Non enim infringi (sicuti prædiximus) defunctorum uolumus dispositiones, sed ratas eas esse per omnia declarauimus, si
uel proxime scripta sunt testamenta post positionem legis, & nondum uero congerat constitutiones factas: tunc
& à superuiuentibus forte testatoribus non sunt mutata: maneam etiam sic institutiones, quæ ab initio fecerunt, uel
certas extantes factæ sunt leges, propriam uirtutem habentes, & non accusandas eo, quod tempore, quo superuiuentibus
illi eas non mutauerunt. Non enim omnia sunt in nobis, nec semper quibusque tempus sit testandi, & repente non factis
incidunt hominibus mortes testandi eis potestatem auferentes. Quamobrem ab initio factum recte, eo quod non factis
mutatum, non arbitramur postea mutari, aut aliquo modo infringi: sed immutata manere, quæ tunc placuit testatori
bus sententijs, ualideque: si uari. erit namque absurdum, ut quod recte factum est, ex eo quod tunc non erat factum, postea
mutetur. Collectiue igitur dicendum, percipiant filij relictas sibi (si ita contigerit) à patribus tres uncias, ex testamento
ita factis, aut ante legis positionem, aut post positionem legis, antequam hic tamen apud iudices innotesceret. Si uero ad
iudicium sit testamentis oportere, quod reliquum est, eis impleri, secundum quod tunc legibus debebatur: hoc præter
duo secundum antiquas leges, ut si quid decet tribus uncias, secundum illas supplementum fiat, non in quadriuncias

Ne quis oratorum citra scientiam episcopi ædificet.

Constit. LXVII.

postea quidem sancitum est, nondum tamen tunc agnatum.

Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc
sacram exprimuntur legem, ea per propria edicta omnibus excellentia tua manifesta facito,
tam qui in ampla hac urbe, quam qui foris degunt, ut omnibus clara & aperta sint, quæ à no-
bis ad omnium tutelam sancita sunt.

NE QVIS ORATORIVM CITRA SCIENTIAM E-
piscopi ædificet, & ut prius definiat, quæ ad curam & institutionem o-
ratorij ædificandi necessaria futura sint. Et ne episcopi absint à
suis ecclesijs. ac de alienatione immobilium rerum eccle-
siasticarum. **Constit. LXVII.**

Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ sanctiss. & beatiss. archiepiscopo Constantino
politano, & uniuerſi eius tractus patriarchæ.

Vanquē multis iam legibus ea, quæ sacrosanctas concernunt ecclesias, compræ-
hendimus: indigemus tamen adhuc alia quadā, quæ ad emergentes & denuo
renascentes casus sufficiat. Multi enim comparandi nominis ergo animum so-
lent ad sacrosanctarum ecclesiarum extructionem appellere: simulque ut eas ex-
ædificarunt, nullam præterea curam adhibere, quod decentes item sumptus il-
lis tum ad incendenda luminaria, tum ad sustentationem eorum, qui illis uacent & adsideant,
neque non ad sacrum ministerium definiant: sed relinquunt eas in nudis ædificijs, uel iterum de-
struendas, uel sacro orbatas ministerio. Sancimus igitur, ut ante omnia quidem illud
peragatur, ne quis licentiam habeat uel monasterij, uel ecclesiæ, uel oratorij ædificationē inci-
pere, prius quæ dei amantissimus ciuitatis episcopus interueniens, in loco preces fundat, & pu-
blico illuc processu instituto, crucem figat, & factum omnibus manifestum reddat. Multi enim
simulantes se oratoria fabricaturos, suis obsequuntur affectibus & morbis animi, non ut ortho-
doxarum ecclesiarum, sed illicitarum speluncarum conditores sint. Deinde ne aliter
denouo ecclesiam ædificet, quam cum dei amantiss. episcopo ea de re uerba faciat, & tam ad
incendenda luminaria & ad sacrum ministeriū, quam ut ædes facta testis habeat, & ad sustentatio-
nē eorum, qui illis uacent & adsideant, certum pecuniæ modū finierit. Ac si sufficere uideatur:
ut prius eorum, quæ deputanda sunt, donationem celebret, tum demum sacram ædem extruat.

Cæterum si cum quis ad id non sufficiat, nihilominus tamen cupiditate & amore con-
parandi nominis, ut scilicet & ipse ecclesiæ conditor appelletur, hoc uelit facere: quia multæ
sunt hinc inde, tam in hac regia urbe, quæ in prouincijs ecclesiæ, in quibus tamen cōuenienter
omnia obeantur ministeria, tamen periculum est, ne præ uetustate concidant, aut etiā parua exi-
stunt, aut minore ornatu, quam cupiant hi, qui sacra in ijs tractant manibus: licebit sanè ei unā
ex huiusmodi ecclesijs desumere, & hanc ex ædificare: hic quoque cum scientia & consensu dei
amantis orthodoxorum episcopi ea re conficienda. Ita enim futurū est, ut & sacræ ædis condi-
tor appelletur, neque de suo quidquid præterea sumptus addat: sumptibus pro more iam ad hoc
deputatis suppeditandis ab his, qui prius quoque eas erogationes faciebant.

Illud quoque sancti-
mus, quatenus secundum iam à nobis prolatam legem, deo amabiles episcopi in suis ecclesijs maneam & non relin-
quant quidem eas, per tempus uero multum hic morentur, & cogant per prouincias æconomos expensas sibi trans-
mutare, & sanctissima ecclesia expendat quidem, quod ipse ei; inde obseruare non patiat. Sancimus igitur, iam à
nobis posita legem in sua manere uirtute, siue defuerit deo amabilis episcopus ecclesiæ suæ, siue amplius tempus nullā
ei muti expensam de prouincia, sed illam quidem circa actus pios, & sanctissimam ecclesiam expendi, ipsum uero hic
errantem non expensis sanctissimam ecclesiam prægrauare: cum artum sit, quod si plurimo tempore defuerit, quæ iā
à nobis super eisdē sancita sunt, ualebunt.

Quoniam uero contingit iam nos sanxisse, ut si quis in prouincijs aliena-
tio rei immobilis ecclesiasticæ faciendā est, secundum decretū hanc præcedere, sicuti dudum prolata à nobis constitutio dicit,
agere uero decretum non solum præsentē deo amabili episcopo ciuitatis cuiusque clero, sed etiam metropolitico episcopo:
nec non & illud insuper est sancitū, ut si metropoleos sanctissimus episcopus futurus est uenundare, siue eius ecclesiæ
sanctissimi æconomi, quid oporteat fieri: etiam hoc adiucimus, ut duo ex synodo, quæ sub eo est, deo amabilium episco-
porum, quosque elegerit, ipsi intersint, & alia omni obseruatione custodita, quæ iam sancita est, præsentia duorum deo
amabilium episcoporum adiciatur, ut secundum se uideatur cum sua synodo rem agere & sicut ipse rem facit credibile,
& sufficientem ei, qui sub eo constitutus est: dum præsent est, ita & ipsi, quæ sub eo est synodus præfens per duos deo
amabilium episcoporum uidebitur rem præbere sanctissimam sumente ex huiusmodi synodo testimonium. Hæc

122 *Vt oēs prouinciariū magistratibus obtemperēt, tā in criminalib. q̄ pecuniarijs causis. Consi. L XVIII.*

nero nostrā legem, tam ad sedē beatitudinis tuæ, quā ad ceteros transmissā patriarchas, ipsi per proprias literas sub uobis cōstitutis metropolitanis manifestam faciē. qui rōdum sub se positīs episcopis eam diuulgabunt, ne quid lateat eorum, quæ a nobis constituta sunt.

VT OMNES PROVINCIA RV M MAGISTRATIBVS OB
temperent, siue de criminibus, siue de pecunijs agatur. Et ut causæ illic
examinentur, nemine prorsus exempto per aliquod priuilegiū,
absq̄ sacra pragmatica forma. Consi. L XVIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Constantinopolitanus.

Na omnium perfectissima inter homines uirtus censenda est, quæ ius sum
cuiq̄ tribuit, & ex re ipsa nomen trahit, appellaturq̄ iusticia. Nisi enim ceteris
omnes uirtutes huius bona concomitentur: fieri non potest, ut recte aliquid ge
ratur & ex officio. Inde adeo neq̄ fortitudinem iusticiæ non coniunctam la
dabimus: quamuis patria lingua robur & uirilitem solimodo, quæ in armis
consistit, uirtutem nominet. cui si quis iusticiā detrahat: improbitatis duntaxat, non eius
ni alicuius anam præbiturus sit. Hanc nos per prouincias nostras despiciatū haberi
cientes: lege deum conciliante denuo confirmandam, & ad pristinas (uti decet) uirtutes redan
dam putauimus. Pleriq̄ enim partim sacras conquiritentes literas, partim priuilegia, partim
pragmaticas formas, partim maiorum magistratuum iussiones, partim alios ex alijs priuile
gijs: perficiunt, ut cum in prouincijs deliquerint, extra illas tantummodo litem possint em
pere. Nam qui alicubi locorū male acceptus est, aut res suas amisit, aut de finibus agrorum,
de proprietate, de possessione, de hypotheca, de alia deniq̄ quacūq̄ re litem habet: quomodo
corū, quæ pertulit, probationes alio loco ualeat producere? Id enī genus homines in hac
tū dolis & exquisitis talia machinantur artibus, ut potētiam suam, & uires iuri fidē nō habē
tes, ostentent. Ac cum ista homines efficiunt, prorsus in eam opinionem ueniunt, quod per
petuo hanc potētiam obtenturi sint: neq̄ ad compluria adeoq̄ infinita exempla uideamus
quod sero, & difficulter, & in perpauis admodum numeratūq̄ facillimis personis uidetur
ex potentibus imbecilles, ex diuitibus diuites procedere. quin potius quod ut plurimum
ex potentibus imbecilles, ex diuitibus pauperes procedant, patrum iniusticia usq̄ ex ipsius
genitos comitante, neq̄ in animo concipiunt aut reputant, quod si quid pro se potētia
machinentur: id postea in detrimentum eorum, qui ex ipsis procreantur, comparent. Nisi
dem illos quoq̄ potētia consequatur. Hanc nos omnia reuoluentes in animo: ex
fore putauimus, si præsentem ferremus legem. Et publico edicto prouulgamus omnibus
prouincijs habitantibus, quicūq̄ nostris obtemperat sceptris, per uniuersam imperij
ditionem, siue uersus solem orientem spectet, siue uersus occidentē, siue ad alterutram
deuergat: ut in qua quisq̄ prouincia delinquit, aut in qua uel de pecunijs, uel de criminibus
uel agrorum finibus, uel proprietate, uel possessione, uel hypotheca, uel quacūq̄ alia occa
sione deniq̄ reus est: illic & iudicium sustineat (id, quod legislatoribus etiam, qui nos præse
runt, tamen si uarie, dictum est tamen, licet non tam pure & clare, ut nos id animaduertimus)
neq̄ extra eius prouinciæ terminos meliore loco & conditione esse affectet. Nam siue magis
delicta sint, siue contractus: æque omnibus modis ibi locorum de illis oportet in iudicio
lationem esse, & (si opus sit) inscriptionem, & examinationem, propter paratiorem con
bationum: similiter siue in paruo aliquis delinquat, siue facto eius delictum maius reddatur,
quia iuris arbitrio se non permittat, ne in minimis quidem, sed præstoleretur, dum in altit
gionem proficiscatur, ut ibi in ius ducatur, deq̄ his litem excipiat, quem propter eius potē
tiā, aut etiam suā forte imbecillitatē, ille alter neq̄ eo ipso loco præsentē possit, quo modo
uenit, persequi. Quid enim indignius, quā ut qui per subreptionē bonis forte, aut equi, aut
alicuius iumentis, aut pecudis, aut (ut minimum dicamus) cohortalis gallinæ affectus est: in
rius cogatur nō iur. qua prouincia id subreptū est, iure agere, sed alio currere, ut illic eorū
passus est, probationes exigatur, & aut ultra æstimationem rei ampliores sustinere expen
aut inopiam perferre cum gemitu? Hinc magna illa quotidie nos interpellantū mibi
cudo: & plerūq̄ ob eiusmodi causas obturbamur, multas ipsi importunitates propter tam
leues occasiones excipientes, ingentem præterea tum uirorum, tum mulierum ex suis com
migrantium

Vt oēs prouinciariū magistratibus obtemperēt, tā in criminalib. q̄ pecuniarijs causis. Consi. L XVIII. 123

migrantium sedibus & ad aliam hanc urbem uenientium multitudinem oculis intuentes,
quorum pleriq̄ emendicato etiam pane hoc agunt & collecta stipe, aliquando hic etiā uitam
finiunt. Si igitur uterq̄ tam actor, quā reus in prouincia fuerit: neutiquā in aliam pro
uinciā causa, aut in aliam hanc urbē, uel ex priuilegio aliquo, uel maioris magistratus iussione
pertrahitor, sed ibidem decidor. Quod si alter quidē adfit, alter uero absit, & qui præ
sens est, ex domo absentis iniuriam patiat: oibus modis in crimen uocator is, qui iniuriam
fecit, siue procurator sit, siue inquilinus, siue quicūq̄, qui modo ad illum pertineat. Huicq̄
integrum esto, pro distantia prouinciæ secundum generalem legem olim propositam dila
tione accepta, eum, ad quem res pertinet, de his, quæ illō respiciūt, certiores facere. Et quidē
si prouincia, in quam hoc geri debet, in proximo sit, una aut duabus tantummodo prouin
cijs in medio constitutis: quatuor illi mensium dilatio detur. Si maius spaciū interueniat: sex.
Si ex Palæstina forte, uel Aegypto, uel quadam remotiorum gentium: menses octo ad id suf
ficient. Si ex occidentalibus gentibus, aut septentrionalibus, aut his, qui in Libya degunt: tūc
id tempus, quod etiam legislatoribus, qui nos præcesserunt, sufficiens uisum est, nempe no
uem mensium præfinitor. Ut huic, qui certiores eum reddidit, si fidem ipsi habet, ille litem
committat. Si alienato erga illum animo est: saltem alium cum mandato emittat, qui actio
nem modis omnibus accipiat, & per omnia iudicatis satisfaciāt, nisi prouocatio consequatur,
siue in maiore, siue minore causa.

Si uero cum certiores eum fecerit, ille ad pera
gendam litem mandatum non det, & constitutum tempus transeat: tunc qui ei causæ audien
tiam accōmodat, eum, qui in crimen uocatus est, pro absente persona, quasi is ipse dominus
sit, qui fecit, uel inuitum suo iudicio sistito: & causa examinata præsentē eo, qui intentatam
actionem sustinet, tam ipsum condemnato, si obnoxius esse uideatur: quā etiam illum, qui
post talem admonitionem neminem cum mandato in prouinciā emittere uoluit, si modo
ullo pacto obnoxius esse uideatur. Et quidem si locuples ipse sit: quæ sententia cōprehensa
sunt, persoluito. si inopia prematur, neq̄ sufficiat ad uniuersum iudicatum persoluumdum:
tunc etiam uictori damnum, quod inde emerit ex absentis bonis, suppletor. At uero si
neq̄ ille, qui litis dominū, uel legitime eius partes in iudicio sustinentē sistere iussus est, cōpa
reat: tunc uoce legitima uocator. si neq̄ sic dicto audiens sit: condemnator uel absens eadem
forma, quæ etiā in eremodicijs, & cū uadimonij deferitur, obseruari solet. Nā qui temere per
comtumaciam se absentat, in nullo inferior præsentē reputandus est. Ceterum si cum
ipse præstō sit, aut alium pro se dirigat, accusator se absente: tūc & in ius uocatum absoluito,
& litis impendia calumniatorem huic resarcire compellito. Ita omnes moderati erunt, ita ā
maleficijs temperabunt, ita non putabunt opes præualere posse iusticiæ. Et quāq̄ nos
bus magis, q̄ his, qui iustiora postulant, & aliunde in prouinciā comitant, gratificentur,
& se præbeant: scimus tamen bonam maleficiorum partē hac legislatione, imō (quo ad nos)
quidquid usquā est, ad sanitatem esse perductū. Nam qui aliter officia & magistratus non cō
ferimus, nisi qui eos suscipiunt, prius iusiurandum subeant, iuste se omnibus iudicatos, & pu
ras conseruatos manus: non facile (ut arbitramur) alio quopiam augmento post præsentē
legem indigebimus, siquidem & illi iuste iudicent, ad iusiurandum simul & legem cōuersis
oculis, & nemo prouincialibus magistratibus eripiat iniurios, aliquo fretus priuilegio, aut
potētia, aut forma: nisi occasione publici criminis sacra nostra pragmatica lex procedat, quæ
aliquem huc in ius produci iubeat, aut lex tale quid faciat, quale in appellationibus usu uenit.
quāq̄ magna iā ex parte hoc etiā adhibita medicina curauimus, dū nōnullos maiores magi
stratus appellationum in prouincijs indices constituimus, ut apud illos potius (quando nō de
maxima aliqua summa quæstio mouetur) q̄ in alma hac urbe appellationum causæ agātur.

Hanc nos legem quasi donarium quoddam offerentes iusticiæ, multo etiam iustiorē
reddemus, si nemini permittemus, ut contra ipsam priuilegium aliquod habeat, aut ut quen
quam ab hac lege ullum priuilegium eximat, siue sacrosanctæ alicui elargitum sit ecclesiæ,
siue uenerabili xenoni, siue cuiusq̄ sacratiss. ædium, siue etiam alicui domui ad nostrū im
perium, aut ad sacrū patrimonium, seu sacras res priuatas pertinenti (quæ merito post hono
rem, qui superioribus debetur, proximum locum obtinent) siue aliquibus in magistratu possi
uersum omnes legi obtemperent, & iusticiæ sanctioni se submittentes, hanc honorēt, & absq̄
ulla temporis præfinitione ratam habeant, non tantum respicientes in se, sed etiam in omnē
posteritatem: scientes nihil penē omniū, quæ uersantur in terra, eodē permanere loco, quōdq̄
q ij ipsa

his affectata sunt, qui ferendarum legum auctoritatem & potestatem à deo acceperunt. lo-
quimur autem de eo, qui præstet imperio. Inde adeo cum multas causas audiuerimus,
in quibus egregij quidam curatores contra minores uel impuberes, uel puberes quidem, in se-
cunda tamen adhuc ætate constitutos, actiones sibi delegari patiantur, & protinus se pro sub-
stantiæ illorū dominis gerāt, siue forte subeant, quæ debita non sunt, siue undequaq; marci-
da paruo redempta precio delegentur, siue debitorum etiam probationes in minorū rebus
existentes occultent, atq; ita tā p susceptas delegationes, q̄ per alia multa uelamēta (quid em̄
homo, qui semel declinauit ad maliciam, non excogitet?) res minorū sibi uindictent: oīa hæc
lege reparare uolumus, & insuper illud, ne quis cū obligatū habeat minorē aut res eius, pro-
sus ad eius curationē accedat, tamen si lege uocetur. Quid enim pro se ille nō agat, qui pote-
statem & in se & in res aduersarij acceperit? Propterea enim illud sancimus, ut si perspicue
clarum sit, eum, qui curator cōstituitur, iuribus minoris obligatum esse, neq; ille curator sit,
ne quando aut Kalendarium surripiat, aut alias probatiōes, quæ ad manum sint, supprimat,
& huius curatio illius rebus perniciem inferat. Hoc igitur ipsum inconcussa & immota
lege reuinctum esto, ne quis eorum, qui uel defuncti res, aut ipsum minorem, aut eius res se
obligatas habere perhibent, uel etiam perspicue ipsi minori obligati sunt: ad eius curationem
accedant, aut tale quippiam agendi habeāt licentiam. Atqui omnino si quis, cum iam
in curatione hæreat, obligationem sibi contra minorem adquisierit, delata forte ei hæredi-
tate alicuius, qui minorem obligatum habuit, aut alia huiusmodi causa: ne amplius ei soli pu-
pillorum aut minorum curatio concedatur, sed alius tutor uel curator adiungatur (id quod
in multis legum casibus deprehendimus) quo magis ille ipse custodiat, ne quid medio tem-
pore contra minoris commodā, aut eius patrimonij ab eo, qui obligationem aduersum
paratam habet, dolo malo geratur: sed ut tam iuramento in electione præstito, quod hoc
studiet, quā etiam pœnam hoc nomine, si minoris commodā curatori prodiderit, reue-
ritus, diligenter hoc obseruet. Ne uero tutelæ aut curationis recusationem omnibus
hominibus præbeamus, si dicant minorum se res obligatas habere, aut quod perspicue mi-
noribus ipsi obligati existant: sancimus, si quis adseueret, minorem se aut res eius, aut parentes
obligatos habere: ut simul atq; intra tempus recusationi præstitutum apud eum, qui curationem
dedit, id ostenderit, absoluaatur: aut si obscurum adhuc sit, ad sancta dei eloquia iuramē-
tum subeat, quod uera ex estimatione ductus, minorem se habere obligatum, cum curationem
nem recuset. Quod si factum erit: ne tutelam aut curationem attingat, sed quā longissimē
me ab hoc ablegetur munere, ne exinde hostem potius minori, quā curatorem deueniat.

Si uero initio hoc tacuerit, & curator factus sit: sciat tota se actione, quam contra mino-
rem habet, etsi uera sit, casurum ex eo, quod dedita opera contra hanc legem id diffimulauerit.
Sed & si is, qui perspicue minori obligatus sit, tacuerit: sciat ipse quoq; hanc se pœnam subu-
rum, ne curationis tempore possit arte compositis forte solutionibus aut alijs liberationibus
debito se exuere. Quod si quis (ut dictum est) curator factus, deinde curiosius res mino-
ris perscrutatus, actiones sibi delegari, uel per donationem, uel per emptionem nominis, uel
quocunq; alio modo effecerit: sciat, quod ab ipso geritur, omnino irritum futurum, & neq;
per se, neq; per interpositam personam tale quippiam cum effectu geri, sed ex omni parte culpa
infirmā futura, perinde quasi ne initio quidem facta aut contracta essent. Nemini enim ali-
um est, quin si in eam delabatur cogitationē, omnia deinceps ad animæ suæ perniciem & ea-
rum rerum utilitatem, quæ eius esse uidentur, agat atq; gubernet. Neq; tantum quādā
curator fuerit, à tali eū delegatione arcemus, sed etiam postea: ne quando tali consilio
animo concepto, rem ad tempus seponat: & quod maliciose prius in animo cōstituerat, post
deinde, q̄ à curatione destitit, & dolo malo gestum obliuioni traditum est, tunc forte, si cu-
rator amplius non est, actionum delegationem acceperit, & rem dolo malo circumueniat.
Nam tunc quoq; irritum esse uolumus, quod agitur: & ne qua actio contra eum, cuius antea
curam gessit, delegata ualeat: sed pro non facto habeatur, & minori cedat in lucrum, licet
delegatio ex ueris causis facta sit. non quod ad eum, qui delegarit, reuertatur actio, quasi
nil in medio contra legem factum esse uideatur: sed ut propter legis nostræ transgressionem
ipse quoq; his excidat, quæ per eā occasionē pro delegata actione adquisiuit, & minor ea loci
faciat. Nisi enim hanc imponeremus pœnam, per facile futurū esset dolo agere: & facile eū,
qui delegasset, instrueret, ut actionē moueret: & ipsius interuentu, quæ pro delegata dedisset
actio, reciperet, fallaciter lege per improbitatē suā elusa. Atq; hæc de omni curatore
cimus, in quibus omnino casibus leges aliquibus, prodigis forte, uel furiosis, uel mente ex-
patis.

Quo instrumentis, quæ apud iudices insinuanda sunt, fidē apponere oporteat. Constit. LXXIII.

ptis curationes inducūt: uel si quid deniq; aliud, aut lex iam enumerauit, aut etiam postea præ-
ter opinionem natura inuenerit. Qua uero grauare uidemus ad curationes accedere
eos, apud quos memoria aliqua dei permanet (nam multis, qui suæ curæ commissorum bo-
na impie cupiunt in se conuertere, res admodum amabilis est, & accessu plausibilis) uidemus
etiam in maximis uersari difficultatibus curatores propter minorum pecuniam necessariō
scenori collocandam: sancimus, ne qua curatoribus necessitas ex lege incumbat, ut minorū
pecuniam scenerēt, sed ut in tuto deponant eas & seruent: cum multo præclarius sit, sortem
in tuto collocare, quā appetitione usurarum etiam de sorte decidere: & curatorem tam in
periculum adduci, si non sceneret, q̄ rursus si sceneret, periculum mettere propter frustrati-
onem & in usuris detrimentum. Si uero ipse sua sponte mutare uoluerit, sorte acceptis pignoribus, aut
alijs cautionibus, quas certas & extra cōtrouersia positas esse putet: tūc habeto quidē singulis
annis ad exigendum duorum mensum inducias, id quod leges laxamentum uocant. Scito
autem crediti periculum omnino ad se reuersurum. Certe si is, qui sub cura agit, suffi-
ciat: quod excurrat, deponitor. Si patrimonium eius, qui sub cura degit, ex immobilibus re-
bus consistat: tunc curator illud tantum, quod ad gubernationem minoris rerumq; eius satis
sit, scenerare compellitor. quod superest, in tuto deponitor. Integrum præterea illi erit, cum
summa diligentia & accuratē elaborare, si certum possit sorte fortuna absq; frustratione inue-
nire redditum: ut ex redundantibus pecunijs eum minori redimat, qui & paucis tributis publi-
cis sit obnoxius, & uenditorem habeat affluentē opibus, habeat item expeditos prouentus.
Damus enim ei huius agendi facultatem: ut tamen sciat, si negligentius in aliquo horum se
gesserit, quod eius emptionis periculum ad ipsum respiciet. Caterū si aurum, quod mi-
nor habet, tam curum sit, ut eius usura ad ipsum, eōsue, qui circa ipsum sunt, alendos, & sup-
peditanda ea, quæ alioqui gubernationi eius necessaria sunt, ægre sufficiant: tunc ipsa nos ra-
tio necessitatis etiam ad hoc inuitat, ut curatores ad deum respicientes, tanq̄ in suis rebus ad-
ministratiōem expediant. Volumus etenim, ut cum dectetur, quod curationem permit-
tit illi, qui ad eam accedit, fuerit interpositum: insuper ipse, sacris dei eloquijs tactis, etiam ius-
iurandum deponat, quod per omnia ingressus diuerticula, ad utilitatem & minoris commo-
dā contendet. quod tamen à ratiocinijs ipsum & legis ordine non excipiet: sed semper uere &
conscientiæ ipsum circa eas propter iusiurandi memoriā constitutū, synceriorē reddet circa rerū
administratiōem. Hæc nobis lex pro tutela esto posita eorum, qui curatione indigēt.
Si quid aliud præterea inuenerimus: ne id quidem grauabimur lege complecti, ut per omnia
his, qui sibi ipsis opem ferre nequeunt, patrum loco simus. Quæ igitur nobis placuerūt,
ea omnibus excellentia tua, edictis usa per prouincias, quibus præstet, manifesta facito, ut ne-
minem lateant, quæ pie iuxta & ad subditorum prouidentiam à nobis sancita sunt.

QUOMODO INSTRUMENTIS, QUAE APUD IVDI-
ces insinuanda sunt, fidē apponere oporteat. Constit. LXXIII.

Idem imp. Ioanni gloriosiss. Orientaliū prætoriorū præfecto, ierū ex consule & patricio.

Iuimus leges nostras, quæ uolunt, ut instrumentis etiam ex literarum compa-
ratione fides addatur: & quod imperatores quidam, percrebescēte iam ma-
licia, instrumenta adulterantibus talia prohibuerint, unum hoc credentes ef-
se studio falsarijs, ut ad alienæ scripturæ potissimum imitationem se exerce-
rent: cum nihil aliud sit falsitas, quā uerorum imitatio. Ex quo igitur
plus mille falsitates hisce temporibus in multis causis, quibus accommodauimus audientiā,
deprehendimus: inopinatum quiddam nobis etiam ex Armenia exstitit. Nam cum prolato
permutationis instrumento, dissimiles inter se scripturæ iudicatæ essent: postea tamen, quā
qui instrumento testes acceperant, & subscriperant, inuenti sunt, & scripturam suam agno-
uerunt, instrumentum fidem accepit. Et mirabile quiddam exinde euenit, ut scriptura quidē,
licet examinata, fide carere uideretur: testium uero dicta conuenirent cum ueritate. & hæc per
fidem testium uidentur quodammodo esse curā uidemus tamen naturā eius crebro desiderare rei examinatio-
nem: utpote cum scripturæ dissimilitudinem sæpenumero tempus (neq; enim eodem modo
quis adolescens scribat, & in medio ætatis flore positus, & cū iam senio premitur, forte etiā tre-
mebundus)

mebundus) æpenumero etiam morbus ingrauescens efficiat. Atq; hæc eo magis dicimus, si quando calami & atramenti mutatio, ne exquisita per omnia similitudo esset, ademir. Neq; rationem inuenerimus, qua recenseamus ordine, quam multa quotidie natura noua progesseret, & nobis legum latoribus facesset negotia.

Quoniam uero deus propterea leges imperatoria cælitus instituit, ut difficilibus se rebus pro bonitate sua interponeret, & leges ad naturæ uarietatem attemperaret, ea propter ex usu fore existimauimus, si hanc quoque legem describeremus, & in commune eam subditis ederemus, quos deus nobis uel ante tradidit, uel paulatim semper adiicit. Et quia apud plerosq; de deposito, cum scriptura interuenit, controuersiam & disceptationem motam comperimus, & horum omnium curam & providentiam oportet suscipere: ideoq; nobis ab ipso statim deposito principium sumendum est.

QUIS IGITUR caute uult deponere, non solum scripturæ depositum recipientis fidem habeto (id, quod mora lite in quæstionem deductum, quia non professus est suam scripturam esse, qui id scripsisse dicebatur, magnam perturbationem habuit: ipso etiã alia scribere coactus, quæ tamen si affimilia uisa sunt, per omnia tamen similia non fuerunt: ut sanè, quo ad scripturam, ea causa indecisa & absq; iudicatione permanserit) sed qui depositum daturus est, is etiam testes aduocato, quoad fieri potest graues & fide dignos, non minus quam tres: ne de scriptura tantummodo & eius per comparationem examinatione pendeamus, sed nobis, cum iudicamus, suppetat quoq; a testibus auxilium. quippe talia testimonia desideramus, in quibus prodeuntes testes dicant, se presentibus subscripsisse eum, qui instrumentum confecerat, quodq; ita factum sciant. Vique adeo ut & si tales duntaxat aliquos, non minus q̃ tres, fide dignos testes constitutos reperiamus: neq; illis in hac re fidem derogemus. Neq; enim hanc legem ferimus, ut probationes in arctum contrahamus, sed ut multo eas etiam stabiliiores reddamus.

Sed & si quis instrumentum mutui, aut alterius contractus conficiat, neq; id uelit componi in foro: non suapte natura (quod etiam in deposito determinamus) pro mutuo scriptum instrumentum fidem habere uidetur, nisi & fidedignorum non minus q̃ trium testimonium habeat presentiam, ut siue ipsi prodeant, & suis testimonium præbeant subscriptionibus, siue alij quidam testificentur, se presentibus instrumentum esse ita compositum: ut quo modo contractus fidem accipiat, non quod penitus reiicienda sit ipsa scriptura per comparationem examinatio: sed quia sola non sufficit, & per accessionem testimonium confirmatio.

Certe si tale quid usu ueniat, quale factum est in Armenia, & aliud quidem præ se ferat literarum comparatio, aliud autem testimonia: tunc nos quidem, quæ uiua uoce & cum iure iurando proferuntur, multo arbitramur fide digniora esse, q̃ ipsam per se scripturam. Nihilominus tamen hoc ad iudicantis prudentiam simul & religionem pertineat, ut ueris potius fidem habeat, q̃ istiusmodi. Atq; hoc nos quidem pacto probari posse arbitramur, fidem instrumenti inesse.

Verum enim uero si quis cum uel deponit, uel mutuum dat, uel aliter contrahit, contentus sit sola scriptura eius, qui cum contrahit: eo loco erit, ut sciat, se fiduciam contraxisse, & de illius fide se totum pendere. Et quanq̃ ferme ex scriptura secundum legem nostram sufficiens instrumento fides apponi non uideatur: non tamen quod ita gestum est, aut ritum reddimus: ut maxime testimonium presentia, coram quibus contractus celebratus est, aut extremum forte eius rei refugium, quod scilicet ex iuramentis peti solet, opem illis non ferat. utcumq; enim fallitates & scripturarum imitationes uereamur, neq; illis, si testibus destituti, fidem habeamus: non tamen negotio talem subtilitatem imponimus, ut his, qui fiduciam uolunt contrahere, suam erga amicos fidem detrahamus, sed ut perfidiam & inficiationem, quoad fieri potest, multis redarguamus modis.

Sed & si instrumenta in foro & publice conficiant, licet per tabelliones absoluta sint: assumunt tamen & ipsa, anteq̃ summa imponitur manus, scriptis designatam testimonium presentiam. Oportet uero iudices conari, ut si qua chartis signa adscripta inuenerint: ipsa quoq; disquirant & recognoscant, cum ex illis etiam multa elucescant: neq; temere scripturarum fidem propter prædictas à nobis causas ex aliarum comparatione admittere.

Certe si ad unum omnes testes mortui sint, aut etiam mortui, qui subscripserunt, fidem imponere facile non sit, neq; tabellio, qui id absoluit (si quidem forense & publicum fuerit) supersit, ut à se confectis præstare testimonium possit, aut non agat domi, ut per omnia necesse sit comparationem literarum collationes qui absoluerunt, uel qui subscripserunt, assumere: tunc æquum est ad literarum collationes progredi (neq; enim in uniuersum eas prohibuimus) ut tamen cum summa & exactissima diligentia procedant, & si fidem illis habendam putauerint: & iusiurandum deferat proferent, quod neq; ullius sibi in prolato à se instrumento peruersitatis conscius, neq; quomagis collationem

collatione fraus aliqua admitteretur, annis, in hoc tantum eo utatur, ut neq; omnino quidq; perimatur, & per oia rebus addatur certitudo. Sanè in instrumentis, quæ in foro & publice conficiuntur, si quidem tabellio progressus iura iuncto præstito testetur, non per se, sed per quendam suorum ministrorum id conscripsisse: progreditor & ille, si quidem superest, & omnino possibile est, ut ueniat, neq; causa aliqua progressum eius impediat, forte uehementior mortuus, aut alioqui casus fortuitus, quales multi obuenire solent hominibus. Si autem instrumentum & numeratorem habeat: accedit & ille, ut iam tres sint, qui testentur, non unus.

Si uero neq; numerator accessit, & tabellio instrumentum ipse totum per se conscripsit & absoluit, aut etiam qui id conscripsit, uel abest, uel aliàs a se esse nequit: ipse (cum iuramento tamen) confessionem à se absolutæ testimonium præbet, ne locum habeat collatio. Et sunt instrumenta sic etiam fide plena. Nam testimonium uiua uoce absolutis prolaturum, & adiunctum habens iusiurandum, utiq; causæ non nihil adferat momenti. Cæterum si tabellio mortuus sit, & absoluti instrumenti testimonium habeatur ex alterius comparatione: siquid ita quoq; producent & illi, si domi agant, & scriptum tam ex comparatione eorum, per quæ ab illo instrumentum absolutum consueuerunt, q̃ per testes, fidem obtinero.

Si nemo horum sit: tunc per hæc non sufficiunt, sed insuper & aliorum, qui uel alioqui subscripserunt, uel etiam contraxerunt, scripturæ examinatione: ut ex multis comparationibus, tam eius, quod instrumentum absolutum ostendit, q̃ eorum, qui uel subscripserunt forte, uel etiam contraxerunt, una quædam ex omni parte fides colligatur efficiaturq;.

Si nihil aliud inueniatur, q̃ instrumentum inter se comparatio: quod usq; adhuc obtinuit, procedito: ut qui id instrumentum ad peragendam cum alijs comparationem profert, solenniter iuret. Ut autem omnino ea res desiderat, iurato, quod omni alia probatione destitutus, ad instrumentorum inter se comparationem deuenient, neq; circa hanc quidq; egerit aut machinatus sit, quod probabiliter forte in hoc conueniant, ut instrumenta insinuent, & apud acta profiteant, q̃ magis ipsi contrahentes perfidia, & adulteratione, & falsitatibus, & quæcumq; alia corrigentes mala hanc legem proponimus, liberentur: his, quæ de literarum comparationibus ex instrumentis priuata manu conscriptis peragendis, iam à nobis sancta sunt, in sua uirtute manentibus: proindubio q̃ in his, qui literas nesciunt, quæ uim ualent in iudicijs, suum robur obtinentibus, simul atq; ex iudiciali forma tantum, per omnia tabularios simul (in quibus scilicet locis sunt tabularij) & testes adhiberi, maxime autem testes, qui contrahentibus ignoti non sint: quomagis illi quidem pro literarum imperito, aut parum literis instructo scribant, hi uero testentur se etiam presentibus ista cōfecta esse, quodq; ipsum in re presenti aspexerint, & ita demum horum instrumentorum fides suscipiatur: cum perspicuum sit, in talibus infra quinque testes adhibendos non esse, inter quos etiam is erit, qui pro contrahente, uel totum, uel post paucas in chartam ab illo collocatas literas scribit, ne quid omnino de summa diligentia ac subtilitate intercidat.

Atq; hæc de contrahere contractum uoluerit dubium non est, quin uel per testes, uel per delatam & præstitam iuramentum fidem accipiat, actore quidem producente testes, reo uero iuramentum uel subeunte, uel referente, prout iudex causam ordinauerit, ne uel ex his aliquid emendatione careat. Porro illud quoq; legi apponere pulchrum fuerit, ut si intra unam auri libram contractus ueretur, ne istiusmodi in hoc obseruatio custodiatur: sed secundum id, quod usq; adhuc in republica obtinuit, res peragatur: ne exignis de rebus magnas homines attentiores iusserat.

Item hæc omnia in urbibus ualere uolumus. Alioqui in agris, ubi magna simplicitas est, & neq; scriptorum uel multorum testimonium copia est, ea, quæ hactenus apud ipsos obrinuerunt, etiam nunc firma sunt. hoc enim iam in ipsis etiam testamentis, in quibus maxime laboramentis & contractibus, quod enim iam præterijt, cur quis lege perstringat. Hanc nobis legem controuersiarum in causis factarum apudq; nos introductarum multitudo peperit, ut quotidianas illas hominum inter se controuersias, sublata omni contentionum occasione per exquisitam legislationis subtilitatem sedaremus.

Quapropter conuenit, ut ista cognoscens excellentia tua, omnibus ea subiectis manifesta faciat, tam qui hic, quam in reliquis gentibus sunt.

nuptiarum priorum quidem deo, secundarum autem lege. Eadem nobis lex pro cautela sit nuptias contrahentium promulgata. & si filij quidem ex talibus processerint nuptijs: erunt sui, & his legibus, quæ sunt de suis politiæ, fruuntur. Si quid autem post hæc fiat, non tamen ex conscripta procedat copulatio: nec erunt naturales, & his, quæ à nobis largita sunt naturalibus, siue ex testamento, siue ab intestato, potestur. Eos enim, qui semel ex odibilibus nobis, & propterea quoque prohibitis nuptijs procedunt: neque naturales uocari, neque participanda eis ulla clementia est: sed sit supplicium etiam hoc patrum, ut agnoscant, quia neque quidquam peccatricis concupiscentiæ eorum habebunt filij. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam, & naturæ plenitudinem per hanc legem statuta sunt, tua celsitudo manifeste faciat uniuersis, programmatis propolitis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus, secundum quem circa talia conuerterentur modum, & nostram considerantes prouidentiam, quia omnium occupationi alteri eorum utilitatem præponimus.

HAEC CONSTITVTIO INTERPRETATUR PRIOREM
constitutionem, quæ de his lata est, qui ingrediuntur monasteria, & substantias suas consecrant, & ex quo ipsam tempore ualere oportet.
Constit. LXXV.

Idem Imp. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iurum ex consule & patricio.

Ausa talis ad nos peruenit, quæ existimauimus oportere competenti uti à nobis intercessionem simul & adiutorio. cognouimus etenim, quia mulier quædam habens filium, illi ex nuptijs legitimis procreauit, uoluit quidem segregare se à comuni ista conuersatione, & in quodam mulierum monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus, uerendissimis ibidem congregatis. & quoniam nostræ pietatis lex uult eos, qui semel monasterijs dederint, seu uiros, seu mulieres, antequam ingrediantur monasterium, eo quo uoluerint modo, quæ sua sunt, disponere, nec posse, postquam ingrediuntur monasterium, ulterius agere quicquam de proprijs, utpote domini rerum non ulterius existentes, eo quod sic sanctauerimus huiusmodi uiros & mulieres cum corpore & anima ipso ingressu ad monasterium dedicare se suasque substantias, siquidem discesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterium, eo quod domini rerum ulterius non existunt: hinc autem metuere, ne forte (quamuis nostra constitutio multo posterior sit, quæ cum in prædictam uenerabilem domum ingressa est) aliqui prohibeant eam prospicere suo filio, & opere tere propter prædictum mentis hæc interpretari, & lege nostra fieri manifesta, quia nihil latet. Si autem aut filius eius circa eius substitutionem ex memorata constitutione. Propterea sancimus, si quis monasterium habitauerit uir aut mulier ante prædictam nostram constitutionem, aut hæc monasterium, & maxime filijs existentibus: nullam habere necessitatem, nunc eorum substantiam in quocumque modo sed filio aut filiarum transmittere, aut totam, aut etiam partem suæ substantiæ, aut etiam quo uoluerint modo res suas disponere: utpote primam illam legem alia nostra hac constitutione interpretante (eos enim, qui semel ante memoratam dudum nostram legem monasteria intrauerint, in nullo posita postea lege contraria, aut ablata est his ea, quæ prius eis, ut licet, data sunt) neque prius nostræ legis impedimentum nitus faciente, eo quod neque possibile sit hoc fieri, ut oportuisset prius disponere, & ita ingredi monasterium. Si uero nulla tunc tali lege posita in monasterium ingressa est: quomodo fieri potuerit conuerti contra diuine legis, & exigere, ut qui prius ingressi sunt monasterium, illa faciant, quæ prius ignorata, postea per sacram nostram constitutionem sunt innouata. sed unumquodque cõpetit secundum sua tempora exspectare ea: & quid quæ post legem sunt, ita quærere fieri, sicut lex uult: si quid autem ante legem subsistat: hoc non commouere, neque percutari, sed in priori figura relinquere. Hæc igitur lex pro interpositione utili posita sit prioris nostræ illius constitutionis, ut illa in posterioribus temporibus, ex quibus est locum habeat: & his, qui postea conuerterent, uiris ac mulieribus posita sit, libere potestatem in illis habeat, nullo horum, quæ antea fuerint, percutiendo: cum licentia sit prioribus uiris ac mulieribus, qui habitauerunt, aut etiam hætenus habitant in monasterijs, & maxime filijs existentibus, suas res quo uolunt disponere modo. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt legem, solenniter per programmata sua omnibus facere manifesta festinet.

Desideratur hoc loco constitutio.

UT QUI CONTRA NATURAM LUXURIANTUR,
& per deum adiurant, item blasphemias in deum ingerunt, afficiantur supplicio.
Constit. LXXVII.

Imp. IVSTINIANVS A. Constantinopolitanis.

Omnibus iam hominibus, qui recte sapiunt, manifestum esse putamus, in nullam nos rem æque omnia conferre studia, aut perinde aliquid in uotis habere, quam qui fidei nostræ à domino deo concrediti sunt, honeste uiuant, & eius benedictionem demereantur: præsertim cum dei erga homines amor non intermittere, sed conuersionem ac salutem uelit: & eos, qui alicubi offenderunt, deus similiter

atque eriguntur & in uiam redeunt, suscipiat. Quæ etiam de re omnes cohortamur, ut dei timorem in animo concipiant, & eius implorent benignitatem. Et scimus, quod qui deum diligunt, quicquid eius prætolantur misericordiam, hoc agant. Quia uero diabolica quidam instigatione detenti, grauioribus seipsum luxurijs commiserunt, & huius naturæ contraria faciunt: adhoretur & hosce, ut dei timorem & futurum iudicium in animo concipiant, & istiusmodi diabolicis & illicitis luxurijs abstineant, ne per tam impia facinora à iusta dei ira uel urbes cum suis incolis pessum ire inueniant. per sanctas enim scripturas edocemur, quod ob tam impia facinora etiam urbes una cum hominibus perierint. Insuper quia ultra prædictos quidam execrabilia etiam uerba & iuramenta de deo proferunt, deum prouocantes ad iracundiam: consimiliter & hos admonemus, ut tam execrabilibus uerbis, & item per capillum, & caput adiurationibus, & id genus alijs uerbis abstineant. Nam si conuicia hominibus ingesta saltè inultum non relinquuntur: multo magis qui diuinum numen conuicijs incessit, dignus est, qui supplicium sustineat. Propterea igitur omnes huiusmodi cohortamur, ut præfatis delictis abstineant, & dei timorem in animum sumant, & eos, qui honeste uitam transigunt, imitentur. Propter huiusmodi enim delicta & fames, & terra: motus, & pestilentia oboriuntur. Atque hoc genus hominum propterea, ut memoratis illicitis actionibus abstineant, admonemus, ne suas ipsorum animas conspiciant in interitum. Nam si post hanc nostram admonitionem ipsi delictis aliqui depræhendantur: principio quidem indignos se præbunt dei erga homines amore, deinde legitimis etiam sustinebunt poenas. Deditimus etenim gloriosiss. regie urbis præfecto negocium, ut eos, qui post hanc nostram admonitionem prædictis illicitis & impijs actionibus inhærent non dubitauerint: & comprehendat, & ultimo submittat supplicio: ne quando ex talium peccatorum contemptu, per tam impia facinora, inueniatur tam ipsa hæc ciuitas, & tota ciuitas & respublica sustinere iniuriā. Siquidem & si post hanc nostram cohortationem aliqui tales inuenientes, eos occulauerint: consimiliter & ipsi à domino deo condemnabuntur. Sed & ipse gloriosiss. præfectus, si quos tale aliquid delinquere depræhenderit, neque illis secundum leges nostras uindictam induxerit: principio quidem dei iudicio obnoxius erit, deinde uero etiam à nobis indignationem excipiet.

NE LIBERTINI DE CAETERO IURE AVREORVM
anulorum & retractorum natalium opus habeant. Item ut dotalium instrumentorum confectio in libertinabus ipso etiam factio legitimas reddat nuptias, & suos patri filios. Si forte ea ancilla sit, ut & ipsa dotalium confectio libera existat, & nuptiæ legitimæ, & ex ea progeniti sui patri filij sint.
Constit. LXXVIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iurum ex consule & patricio.

Vm omnia nobis bona à magno illo deo perfecta sunt tradita: arbitrati & ipsi sumus seruatorum libertates, postquam à dominis priore fortuna liberantur, undique eis ad puritatem, & sinceritatem, ac perfectionem redigendas. Inde adeo & libertates contumelia dediticiorum liberauimus, & latinas ut imperfectas reiecimus, & iteratione superuacuas ostendimus, & legem Iuniam SEN. quæ consultum Latianum, ut & initio frustra introductum, & recte postea reiectum, odio habuimus, & solum ciuitatis Romanæ ius in libertatibus obtinere uoluimus, non locis, non ætatibus, non alio quopiam rem discernentes. Quia uero semper, quod melius & præstâtius est, circa subaugmentis accumulandum putauimus: propterea sancimus, si quis manumisso seruo aut ancilla sua, ciues eos Romanos effecerit (neque enim aliter licet) certus per hanc legem esto, quod qui libertatem accepit, continuo tam aureorum anulorum, & retractorum natalium ius consecutaneum habebit, neque necessario id peret à maiestate imperatoria. insuper neque ulla omnino scrupulositate indigebit, sed uigore libertatis uno eodemque tempore omnia hæc profecta sunt, cunctius persequimur. Confirmamus igitur quæcumque præcesserunt, ut quibus quæque temporibus gesta sunt, ipsæ etiam ualeant. Atque hoc quidem, ut ita se habeat, sancimus.

Statuimus autem & illud insuper, ne qua in re post hanc nostram legem patronatus in ea, quæ nos sanciuimus, in quibus omnino personis ea reseruauimus, oblatantur: nisi qui libertatem donauit, his quoque libertum absoluerit, aut per fideicommissum hoc relinquit, aut in ipsa libertate hoc adiciens. Nam si hoc dederit: omnino ad libertatem deductus iure etiam patronatus absoluitur, eo quod ille hoc ita præceperit. habento igitur omnia hæc illi, qui libertate dignati sunt. Exhibento præterea & post hanc nostram constitutionem his, qui ad talem ipsos honorem produxerint, omnem reuerentiam & (ut uocant) obsequium, & attributum illis à legibus honorem. Porro & manibus abstinento, & insidijs, & alijs, ex quibus libertini, qui tale quid peragunt, secundum leges de hoc conscriptas reuocationem in seruitutem subiciunt, & priori restituuntur fortunæ. Nam si neminem omnino circa eum, qui donationes obtulit, ingratum esse permittimus, tametsi ex nobilissimis & maxime ingenuis sit, sed donationes in nostris iussionibus irritas effecimus: quomodo sustineamus, ut patronus, qui se circa libertum perinde, ut pater erga filium gerit, ab illo quicquid improbi patitur: aut ut a roces ille & indecentes forte iniurias, uel uerba, uel ingens & intolerabile dispendium patrono admo-ueat? Quin si quid horum legitimis se probationibus passum coarguat is, qui libertatem dedidit, aut etiam eius filij: post dictas redargutiones libertinum pristinae formæ & conditionis reddemus: simul ipsa nominum scrupulositate & exinde proueniente damno in uniuersum omnes liberantes, simul æquabile ius (ut legislatore dignum & deo placidum est) undique tam liberto, quam ueteri domino cõseruantes. Quapropter sunt & ipsi libertini ingenui, siue ante libertate donati (si quidem expressis uerbis hoc eis elargitum fuit) siue post hanc legem in liberorum numerum peruenturi sunt: & ingenui iam facti, ut ingenui uitam uoluerint, & debitum patronis honorem reddunt, ne rursus ut indeuotus & de ingratis digne tractati, & à lege condemnati, tam libertate, quam ingenuitate excidant. Erunt enim perpetui copulati liberi & ingenui, si patronis eorumque filijs undique defecati illimemque & liberali reuerentia ac deuotionem exhibuerint: quibus sanè obseruatis, nunquam in pristinam relabentur fortunam.

C A E T E R V M si quis libertinam ducere, & legitimam facere uxorem uoluerit: is, cui iuscunq; dignitatis sit, nuptialia iustumeta composito (hanc enim solam obseruationem post libertatem requirimus) & sunt tam præcedentes filij, quam post dotalia instrumentorum natalium liberati, & nullā penitus differentiam ad reliqua ingenuorum matrimonia habentes. materna enim libertas & nuptiale insuper instrumentum sobolem & liberam, & ingenuam, & patris successore demonstrabit. Atque ita & rebus & ipsa ueritate toti integrique erimus.

cui ex muliere ancilla nascantur filij, uel itaque postmodum uxorem manumittere, & dotalia instrumenta componere: unā cum dotalium instrumentorum scriptione filijs quoque libertatis simul & ingenuitatis ius competet: non requirentibus nobis specialem in filijs manumissionem, ut uel unā cum matre manumittantur, uel etiam post matrem, aut etiam ante ipsam, si forte libertate percipiant: sed prorsus à conscriptione instrumentorum ipsis quoque libertatibus gimus. Quod enim maius de se libertatis filiorum signum pater dederit, quam si uxorem liberam, simul & legitimam ipsa nuptialium instrumentorum descriptione ostendat? Deinde si minus, relicto alicui seruorum suorum legato, ipsa legati datione uidetur & libertatem dare: quoniam non multo magis pater, si nuptiale instrumentum conscripserit, habebit ex hoc ipso uel liberos & legitimos successores? Neque aliquis putauerit uoluisse eum, filiorum quidem matrem legitimā esse, & ob nihili uoluptatem tanto donare munere: suos uero filios ex illegitimis procreatos seminibus, etiamnum in seruitute relinquere. Hæc nos similiter fortasse obtronis, quam libertis sanximus. nisi enim prædicta patronis reseruemus, segniores fortasse obtroneant, & ualeant, & in nostra floreant uigeantque republica. Siquidem hac cupiditate adducti, & in Libya, & in Italia, simul pro rella erga deum religione, simul pro subditorum libertate, tot tantaque bella suscepimus. Neque insolens aliquid aut peregrinum ea re facimus, ille, qui stantiss. quosque ante nos imperatores imitamur. Quemadmodum enim Antoninus ille, qui ex pietate cognomentum habuit, à quo & ad nos quoque hæc appellatio deuenit, ius ciuitatis Romanæ, quod antea separatim à singulis petebat subditis, & ita ex peregrinis (ut uocabantur) eos ad Romani generis nobilitatem deducebat, in commune omnibus donauit subditis: & Theodosius iunior post Constantinum magnum huius sacrae urbis conditorum, ius libertatium, quod prius petebatur, subditis concessit in commune: ita & nos hoc illud restitutorum talium & aureorum anulorum ius, quod singulis antea perentibus dabatur, & dispendiorum

Apud quos oportet litigare monachos & ascetias. Constit. LXXIX. 135
sam præbebat, & longa scrupulositate ipsaque patronorum autoritate indigebat, exinde cõsili- militer omnibus subditis concedimus. Restituimus enim deinceps eos, qui ingenuitate digni sunt, non iam singulatim, sed omnes ordine, quicunque à dominis suis libertate digni habentur, ut & hanc late patentem & generalem largitatē subditis nostris apponamus. Quæcūque igitur pro nostra erga subditos benignitate nostræ placuerunt potentia, ea perdiscens excellen- lenia tua, per propria programmata subditis nostris manifesta facito, tam hic in alma hac ur- be, quam in prouincijs: ut intelligant, quod singulatim subditorum nostrorum curam geramus, sancientes, quæ ad illorum tendunt utilitatem. Obtinebit autem lex in omnibus deinceps & post ipsam proueniētibz casibus, neque enim quod legē anteuertit, curiosius persequimur.

APVD QVOS OPORTEAT LITIGARE MONACHOS & ASCETIAS. Constit. LXXIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Menne archiepiscopo Constantinopolitano, & uniuersi eius tractus patriarchæ.

Em cognoscentes non rectam fieri in hac regia ciuitate, cõmuni lege existimauimus hoc meditari: inchoantes quidem ab hac felicissima ciuitate, in omni uero loco ea, quæ subiecta sunt, discedentes. Quidam enim uolentes corrumpere orthodoxæ fidei honestatem, liqui- dem licet habuerint quasi cū monachis aut ascetis, ciuiles iudices interpellant. At illi inue- tunt ex cõsuetudine præsumētes accedere intra loca sancta, & monachos trahere, atque mona- chos uel ascetias inquietare forsan eas, quæ non uidentur, & hinc iniuriam & consilio- nem non paruam adorabilibus fieri locis. Propterea igitur sancimus, si quis quamcumque habuerit causam cū aliquibus uenerabilibus sanctimonialibus, aut sacris uirginibus, aut mulieribus omnino in monasterijs consistentibus: deo amabilem ciuitatis illius episcopum interpellat. Ille uero mittat, & cū ei ho- nore sit, quæ sunt de personarū præsentia disponat: siue oportet per abbates, siue per responsales, siue per alios quoslibet hoc fieri ipse uero cum omni ueneratione sacerdotali causam examinet & iudicet, & qui- les non sint penitus eius iudices, neque confundant eorum honestatem: cū idonei sint deo amabiles sin- gularum ciuitatum episcopi, & quæ de his sunt & de cautela iudiciorum disponere, & iudicare hones- te atque sacerdotaliter, & secundum leges nostras et sacratissimas regulas, sicem & qui aliquā ratiocinatio- nem habere putantur, merebuntur iusticiam, & honestas sacerdotum inuolata integraque seruibitur.

Cõmunis igitur sit lex, habeatque custodia à gloriosissimis præfectis, qui per cunctas existunt dice- ceses (& illarum quibus, & Libya Italique, et orientis totius) & à gloriosissimis præfectis utriusque Ro- mæ & magnificentiissimo prætore populorum, et iudicibus gentium, eorumque officijs, & nulla eis fiat omnino corruptio, sed integra ad honorem reuerendissimorum monachorum custodiatur. Hæc autem cū- tus beatitudo cognoscens, & ipsa cū suo dicit in hac felicis ciuitate, & eius cõsinijs, utatur aut ad deo ama- biles ciuitatum metropolitano, quorum ipse suscepisti ordinationem, proponēs proprijs literis hanc no- stram sacram legem uerum illi sub se constituas episcopis hæc nuncient, ut ex paucis literis una contine- nuatio legis ad omnem perueniat diuisionē. Sed etiam accelerari lites san-ctus monachis illibatis, ut nō ant igitur, qui præter hæc aliquid egerint: si quidem iudex sit, qui talem proferre sententiam præsum- pserit: quod ab administratione repellat tanquam diuinitati cõmestiam faciens, & poena de e liberrari auri unā cū officio suo mulctabitur. sacratissimo nostro danda ærano, exsecutores, aut præsumētes offerre omnino admonitionē, ab ipsis deo amabilibus episcopis prohibeantur, & retrudantur in locis, quæ lente lege si quis cū aliquo reuerendissimorum monachorum, aut uirginū, aut mulierū omnino sacra- decanica nuncupant: poenas competentes passuri, exactionē nullā de cetero agere permittendi. Hac ua- rum, & in uenerabilibus monasterijs habitantium habuerit causam. De clericis etenim & ordine sacra- uentionis cõm iam leges conscripsimus, quas ualere, & firmas esse omni uolumus nō do. Scri- ptum exemplar uiro clarissimo Ioanni præfecto sacrorum orientis prætorio, iterum ex consule ordi- nario & patricio. Scriptum exemplar Basildi gloriosissimo magistro sacrorum officiorum. Scriptum exemplar Longino gloriosissimo præfecto urbi.

DE QVAESTORE. Constit. LXXX.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum ex consule & patricio.

Emper summa cum prouidentia (dei suppetente auxilio) eo incumbimus, ut subditos per eius erga homines benignitatē nobis tradidit ab omni latione in- munes conseruamus. Per hanc igitur causam & leges proferimus, in quibus maximopere iusticia nobis curæ est: & quod paulatim lapsi proximum est, re- staurare studemus: & insuper magistratus excogitamus, qui cõrectes id, quod parum

parum uenisse sit, ad moderatiorem & breuiorem numerum delicta redigere. Cuius generis sane quiddam in ampla hac urbe cum Praetore plebeio fecimus, ex ipsa rerum experientia omnibus, qui regiam hanc nostram urbem incolunt, longe utilissimum comprobatum.

Atque inde experimento sumpto, aliud praeterea quiddam medela indigens communi cunctis & inueniendum, lege iuxta ac imperio dignum putauimus. Deprehendimus enim paulatim praetentias quidem suis denudari incolis, amplam uero hanc urbem nostram incondita diuersorum hominum multitudine perturbari, & maxime agricolarum, qui urbes suas & agricolam onem relinquunt. Haec nos ut & ad praesentem legem, & magistratum nunc ferme primum a nobis de nouo designatum conuerteremus oculos, effecerunt: cui non dubitamus & ex publico assignare annonam, & sufficientem insuper cohortem constituere, & ex munere neglegenter obito irrogare periculum. Magistratum certe, & ei, qui hunc suscipit, Quaestoris nomine imponimus. ita enim sane & qui hunc initio magistratum inueniunt (loquimur autem de re motis, & uetustissimis temporibus) quasi inquisitores illos, qui ad hunc ordinem & dignitatem dum progredierentur, appellauit. Volamus autem, ut qui hunc magistratum gerit, respiciens ad deum simul, & timorem nostri, & legem, perquirat eos, qui in ampla hac urbe peregre diuersantur, ex quacumque tandem regione sint, siue niri, siue mulieres, siue clerici, siue monachi, siue aetriae, siue exterarum urbium aduocati, siue etiam alterius conditionis aut dignitatis homines existant: & curiosius insistant perconteturque, & qui sint, & unde, & per quam causam adueniant. Et si quidem agricolae sint: consideret, ad quos ex nostris magistratibus illorum pertineant controuersiae & his imminet, quomagis & sub compendio breuiterque illos diffinitis tribus, quas propter huc adueniunt, liberent, & obtento iure suo, primo quoque tempore adueniant, unde uenerunt. Si uero agricolae existant, qui certis subditi sunt dominis, & eorum indigentes praetidio ad hanc regiam urbem deueniunt: procuret, ut citius domini negotiis expediant, quae propter accesserunt, & protinus obtento iure se remittant. Si uero (quod probabile est) cum dominis in disceptationem peruenerint, & contra eos causas agant: si quidem ueritas sit: continuo eam quidem multitudinem in provinciam remittat, duobus autem relictis, qui forma syndici & totius uniuersitatis nomine litem exerceant. atque ita lites cognoscant, & maxime agricolarum, quorum & praesentia hic superuacua est, & uacatio ad opere rustico tam ipsis, quam dominis damnum importat. Quod si non ex agricolis originem habent, sed quae peregre hic diuersantur, sed alij forte, qui & ipsi pertractandis aduersus aduersarios longiorem hic moram trahant: ne qui relaxet, sed cum summa contentione iudicet, ut cum festinatione ipsos controuersis absoluant, & causarum actione liberatos ad praetentias & suas urbes incolendas remittant. Si uero cum saepenumero ad hoc adueniant sitit magister uel lites cognoscere, uel agricolarum dominos interpellat, ut longius aut hic desidentes liberent, ipsi hoc distulerint, neque illos quod primum uel a lite uel ab hac delicta absoluerint: tunc qui in hunc a nobis magistratum promotus est, litigantes & pro utraque quo conuenientes dominos suos, neque id obtinentes, ipse apud se producat, & examinet. & hinc uiter ipsi compositis, quamobrem amplae huic urbi affident, ad patrias sedes, aut ea omnimodo ca, unde adueniunt, illos remittat: ut in hoc privilegio & fori praescriptione sublata. Atque qui lites causam non habentes, tantum comparandi uisus gratia in hac nostra sunt ciuitate, ut ne quum uita uel emendicando, uel si mendicitas ad illorum audientes non sufficiat, tam etiam delinquendo transgiant corporum eorum constitutionem, qualis ea sit, inspiciat. & si quidem ualentibus sint corporibus, possintque ad laborem sufficere, & aliquorum serui fuerint: percontetur, quorum sint, & uel inuitos ipsos dominis remittat. Si conditione liberi sint, & uel ex provinciis aliquibus, uel urbibus oriundi: hos in provincias remittat, unde ducuntur originem. Si indigentes sint, & ualidis utantur corporibus, neque decentem occasionem habeant, unde sibi uisum parent: non permittat, ut inutile terrae pondus sint, sed primo quoque tempore in ministerium tradat eos artificibus publicorum operum, tam qui officinis pistorijs praestant sunt, quam qui hortos colunt, & alijs diuersis artificijs & opificijs, in quibus simul laborare, si mulimenta habere ualeant, & ita inuicem uitam ad meliora traducere. Si qui uero opificijs, quibus traditi sunt, uacare noluerint: hos regia hac urbe expellat. Ac clementer sane cum his agentes, ista sangimus: ne quando inerti ocio ad illicitas ipsos actiones impellente, leges eos accipiant ad poenas, tradentes nostris magistratibus. Carerunt qui quae uel oblati sunt corpore, aut canicie graues: hi ut a molestia uacui sint, iubemus, in praestanti hac regia urbe ab his alendi, qui pie uolunt agere. Et postremo singulos qui percontatus, cuius gratia adueniunt, re com-

re coeperta, de illis quae requiritur est facere, faciat: ne inertes hic desideant, sed ex animi sui sententia confectis his, quae illorum intersunt, ad sedes suas reuertantur. Praeterea si qui uel in hac habitantium ciuitate, uel extrinsecus aduenientium, conuerantur de aliquibus, quod per causam forte consuetudinum (ut uocant) uel aliarum exinde prouenientium iniuriarum ab ipsis affecti sint dispendijs, dicantque ipsos uel nostras de his transgressos esse leges, uel citra iussionem magistratum obtulisse citationem: exacte perquirat, cuius dignitatis aut militiae sint, & sub quo censeantur magistratu, qui talia deliquerint: simulque eos comprehendet, simul postquam de facto constiterit, interminatas a legibus nostris poenas exigit, nullo competentium magistratum aliquid haec contra facere, & hoc adserere querente: & tam iniuria oppressos illatos tu eatur, recipientes ea, quae contra legis praescriptum extorta fuerunt, & etiam poenas insuper a nostris definitas constitutionibus exigit, & ea, quae illas concernunt, ad nos referat, praestandas utique, plactographiam recipiunt, in quocumque tandem negotio, requiratur: & eo nomine delatos condictionis ei potestatem facimus. Verum si quis talibus oppressus iniurijs, magistratum am, ut ad nos etiam, siue qui unquam imperij rebus praesuerit, ista renunciare & suggerere comceptus est, ipse de suo ea, quae illi a delinquente per ipsum sumere oportebat, restituer: ultra hoc, quod maiorem etiam indignationem nostram experietur, & merito, cum iussiones nostras transgredi ausus fuerit. Enumero perpetuo & omnium maxime hanc res studio habebitis, qui hunc magistratum gerit, ut puris omnia manibus coficiat, neque apparitores habeat sordidos, aut turpi quaestui deditos: sed tam ipse magistratum synceriter & ingenue administret, quam si quid eiusmodi ab apparitionibus suis delictum reperiat: persequatur ad poenam, & praecipue ex eo contemptum decernimus, item eius adfessori solidos centum, & his, qui ipsi apparituras faciunt, perptionem huic legi subditi iussimus, ut largitate fiscali contenti, alienis abstineant. Ita summo opere & in dei & in nostram se gratiam insinuabunt: & tam caelesti, quam nostra prouidentia persuerentur: & administrationis negotia facilius, magisque ex legum uoluntate expedient. Damus autem ei, qui hunc magistratum gerit, facultatem, ut & magistratibus obstrepat, & ad nos referat, & per se quoque agat conuenientia: neque imbecillitatem, aut aliud quidquam omnino causetur, quominus nostro de se iudicio respondere uideatur. Consimiliter illi damus licentiam, ut ad provinciarum praesides publicis utatur epistolis, quomagis a se emissos & ociose illic degentes, in suas sedes remittat, legitimum quoque auxilium (si quo indigeant) perceptoros. In illam etiam rem maxime prouidentia accomodat, ne (ut saepe) quod absque causa hic nidulantes, & ab ipso ablegari, denuo regrediantur: iterum ab ipsidem inturbetur, & reuersi no eos, qui semel absoluti, & in suam provinciam dimissi sunt, deprehendant: decente his etiam castigationem irrogabit, & cum maiore denuo asperitate remittere. Ita nobis de extera urbes incoluntur, & ampla hac urbs confusione liberabitur. Sed & si aliquos de cohorte sua uel sum illi sit in ultramarinis nauium stationibus collocare, qui & extrinsecus aduenientes interpellent, & suscipientes hinc destinatos in provincias emittant: peraget hoc quoque, per omnia reipublicae commodum captans. Haec omnia sancimus, gerentes curam nostrorum subditorum, ne quando patrijs sedibus relictis, misere hic affligantur, & forte moriantur suis orbibus, non leuiter ea res studio sit habita: sed & contra ignauia quaedam constituta fuerit actio, & quidquid in urbe peregrinum esset, accuratius peruestigauerint. Et neque nouum, neque maiorem in solitum hoc genus studij, sed honestum, & uetustum: quod tamen per socordia, quae uniuersas res oblatit, medio tempore neglectum, ne paulatim intercideret & penitus interiret, in magno fuit periculo, donec nos deprehensa eius utilitate & comoditate, denuo ipsum in reipublica reduximus. Quemadmodum uero uolumus, ut tam ipse, quam cohors eius munitur immunes, iubemus: & neque occasione codicillorum, neque per occasionem annonarum, neque alia quacumque de causa, uel in sacro nostro palatio, uel in iudicio excellentiae tuae, codicillorum aut iussionum nomine quidquam praestent, uel nunc, uel in sequenti tempore, uel praefectis men-

sæ excellentiæ tuæ titulo annorum, quæ per eos tum ipsi, tum adfessori, tum cohorti eius erogantur, sed ex omni parte pura illis conferuntur, quæ ex nostra collata sunt liberalitate. Satis enim magnam decentemq; apud omnes inibit gratiam, si genuina magistratus gubernatione maxime omnibus se utilis præbeat. Quæ igitur potestatis nostræ placuerint, ea cognoscens excellentia tua, oia ad effectum perducere studeto, amplectitorq; nostrâ providentiâ, & quia nouum magistratû apposuius, & quia absq; præfinitione repositis semper subditorum nostrorum curam gerimus.

CONSTITVTIO, QVÆ PER DIGNITATES ET EPISCOPALE MUNUS FILIOS LIBERAT POTESTATE PATRIA. Constit. LXXXI.

Imp. IVSTINIANVS A. sacro regie urbis senatus.

Quid ad utilitatem & decus tradita nobis à deo spectat reipublicæ, id semper cum summa animi alacritate studemus ad effectum deducere. Inde adeo & iam antea legem de gloriosis, nostris patricijs conscripsimus, quæ datione dignitatis ostenderet eos patria liberatos esse potestate. Indecorum enim esse putauimus, ut hi sub alterius degant potestate, quos in loco nos parentum ducimus. Nam si actus emancipationis, qui olim sub legis actiones (ut uocant) constituebatur, uel cum contumelijs & alapis (quæ hoc loco desunt, ea per imprudentiam omissa, neq; initio animaduersionis, sed deinde aliquot chartis iâ exarsis, quia non poterunt inseri, necessario in finem & notas recogniti operis, ubi uide.) familias hisce honoribus aut magistratibus fruitur, quas ante enumerauimus, siue etiam postea fructurus est: consequitur omnes hosce potestatis suæ ius: quod illis & peculium largiatur, & plenam arbitrij libertatem tribuat, ut & hoc nore, & imperiali de ipsius iudicio digna faciant. Ita enim patribus maiori ea res laudi erit, & magnâ eis lætitiæ ansam præbebit. Sed & illud insuper lege statuius, ne istiusmodi suæ potestatis iura cõsimila largiantur, atq; alia, quæ per emancipationes proueniunt: sed imperatoria maiestas per huiusmodi suæ potestatis iura eximium quoddam munus præbeat. Neq; enim uolumus, ut qui eo modo paterfamilias factus est, aut sit, aliquid legitimi iuris amittat: sed tam familiæ ad ipsos, & ipsi ad familiam legitima simul & naturalia iura intacta sunt: & filij eorum post auctoris mortem in ipsorum potestate recidunt non aliter, q̃ si horum patres morte suorum parentum non autem ex præfenti forte lege patres familiarum facti essent, & merito filios suos post mortem suorum parentum in potestate haberent: ut in nullo ea, quæ à maiestate proueniunt imperatoria, aliquid ipsis uideantur adimere: cum quidquid siue à deo, siue à maiestate imperatoria deum imitante hominibus accedit, bonum sit, & deat esse mansurum, & omnis malicie & denuntiationis extraneum. Palam uero est, neminem existere, qui ignoret, præ omnibus utiq; gloriosis, etiam episcopis unâ cum ordinatione suæ potestatis ius accedere. Nam qui omnia spiritalia patres sunt, quomodo aliorum adhuc potestati subditi sunt? Sed conuenit ipsos quoq; tali honore perfrui, atq; hunc ex legislatione hac nostra fructum percipere. Quæ igitur nobis ad reuerentiam honoremq; uestrum, amplissimi patres, placuerint: ea in perpetuum uolumus, tum ad ornatum uestrum, tum ad largitatem nostrâ, quam patribus nostris, consulis, & sacerdotibus contulimus, demonstrandam, nostræ decus addere reipublicæ.

DE IVDICIBVS. ET NE CVM IUREIVRANDO

deligantur. Et ut iudices modis omnibus appellationes suscipiant, ite ne iudices sacre alius formæ, quæ lite pendente facta sit de hoc, quomodo litem decidi oporteat, attendant. Constit. LXXXII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. prætoriorum Orientis præfecto, iterum ex consule & patricio.

Cripta est à Zenone pientiss. principe constitutio de iudicum ordine, quæ cum multas successu temporum mutationes suscepit: tandem eò deuenit, ut paulatim ferme in totum defecit. Siquidem pedanei & inferioris subelli iudices, qui in ea descripti sunt, ad unum oēs hanc humanâ deseruerunt memoria, & determinata iura silentio sunt tradita, neq; certam obtinuerunt memoriam, ut ipse

ipse rerum usus, simulatq; hæc suscepit, penitus in aliam formam traduxit. Nos igitur omnino cõsumas cernentes iudicum formam: lege hæc determinanda existimauimus, quæ negocijs decentem imponat ordinem. Neq; enim ex usu fore existimauimus, ut aliqui iudicum nomen gestent, qui & legum maxime sunt imperiti, neq; ulli in rebus gerendis obtineant. Nam nostris magistratibus omnino ad manum sunt & adfessores, qui legum placita explicent, & illorum suppleant occupationes: quandoquidem multis undiq; curis, quas circa nos sustinent, impliciti, merito iudiciarias partes adfessorum suorum suppleant præsentia. Ac uero, qui neq; magistratum gerunt, neq; nobis in ministerio sunt, si utiq; iuris peritiam non habeant, sed aliunde emendicent recte iudicandi formulam: quomodo non maximâ ea res labere reipublicæ inferat, si disceptandarum litium potestatem non his tradamus, qui per se sciendo eos proloqui oporteat. Hæc merito ad præsentem nos legem excitauimus, subditorum nostrorum gerentes curam, uolentesq; ut litium causæ ipsis expedite simul & facile & absq; entis, principis, quæ cuiq; iudicio certos assignauit iudices, in uniuersum tollimus. Deligere autem nobis uisum est iudices, qui ex omni parte rerum præclare gestarum testimonium habeant, qui quidem generales omnium iudices futuri sint. utpote ex omnibus undiq; partibus (quod quidem tam dictum, q̃ factum est) à nobis delecti iudices, spectabilis uir Anarolius, qui simul atq; aduocati laboribus destitit, inter spectabiles patronos fisci collocatus est, & clariss. uir Flavianus, qui fisci nunc patronus existit, & insuper Alexander, Stephanus, & Mennas eloquentis, aduocati & pedanei fori tui. Alexander quoq; alter (iudicimus autem & illum in iudicio gloriosiss. magistratû factorum officiorum pedaneum esse) & tres deinceps alij aduocati fori tui Daniel, Victor & Theodoros ex Cyzico. Atq; ex aduocatis hi quidē iudices præferuntur.

Quia uero cõueniens est, ut etiam maiores quidā inter iudices sint, qui & dignitate præcellant, & multarum insuper rerum experientia ac longæua maximorum magistratuum tractatione, uel horum multitudine exercitati sint, neq; non pietati nostræ cõstantissime deferuerint: propterea uisum nobis est in ceteris nostrorum allegere iudicū ex ipsis etiam gloriosis, patricijs, gloriosis, uirum Platonem, qui longum tempus in præfectura urbaria consumpsit, inq; illum thronū bis conscendit. Victorem item gloriosiss. uirum, qui & ipse tam in magna Græcia, q̃ in splendida Alexandrensi ciuitate præsidem præfatumq; egit, & insuper urbariæ præfecturæ præfuit, neq; à legū doctrina abhorrens: gloriosiss. deniq; uirum Phocam, quem præfecturæ tunc nouit magna cum laude sibi præfatum, & legali insuper disciplina instructū. ob admirabilem legum obseruationem: ab omnibus penē, qui nos adeunt, experitur, & in adæstabili uiro loquimur, ut qui summa cum laude placita legum possit disponere (de Appione spe etiam à nobis ipsis dignatus est.

Hos igitur post nostros magistratus iudices esse uolumus: his nos ipsi omnes controuersias (prout nobis uisum erit) dabimus. Siquis etiam nostrorum iudicum causas delegare uoluerit: hæc à nobis definitis pedaneis eas committet, & præterea nemini omnino, nisi certam causæ partem committat suis adfessoribus, ipse de toto negotio sententiâ prolaturus. Sedebunt autē hi ipsi pedanei sub porticu regia, in quibus etiam nunc cellulis iudicant, continue à summo statim diluculo usq; in uestiginum crepusculum. Accommodabuntq; audientiam causis non tantū post hanc legem apud ipsos mouendis, sed etiam alijs, quæ uetere forma agitari cœptæ, nunc à nobis ad ipsos transferri iussæ sunt. Illo custodiendo, ut si à pedaneis seu gloriosis, uiris causæ per pronocationem suspendantur, siquidem à nobis ipsis & seorsim delegatæ sint: hæc pro quantitate aut communiter apud gloriosiss. iudices nostros examinentur, aut alijs secundum consuetudinem sacrarum consultationum delegentur. aut si qui forte ex gloriosis, nostris magistratibus causas ipsis delegarint: ad eos, qui audientiam his commiserunt, appellatio deueniet, & prædicto modo ab illis denuo huiusmodi iudicabuntur. Præbebit uero omnino causæ usq; ad trecentos surgenti solidos audientiâ, idq; in forma annotationis, ita enim citius causæ iudicabuntur, & litigatores cognitionem canibus & longa liberabuntur mora temporis. Illud constat, quod rariè si per annotationē canis accommodabunt audientiam: nihilominus terminū illis adsignabunt in scriptis, qui ipso rum exprimat sententiam: nulli penitus ab his appellandi sublata copia, nisi tertio aliquis pronocare uoluerit, aut per cõtumaciam se absenter. istiusmodi enim ratio quoq; appellationū sublata est.

Cæterum appellationes à pedaneis huius amplæ urbis ad iudices in cursu factum

talium dierum non ultra duorum mensium spacium habere uolumus, post quos necesse sit fatales dies suum incohare cursum: nullum in his locum habente reparatione, ut in legibus appellatur. Nemine audente in sportulis & iudiciorum sumptibus modum à nobis statutum excedere, sed omnibus intra hunc consistentibus, & poenam meruentibus, quam sacra nostra de talibus definiuit cōstitutio. His, qui lites præparant, eadē forma militiæ exstentibus, ut hactenus definitum est: unoquoque iudice duobus utente amanuensis, & duobus, qui lites præparent & introducāt: nequeuntibus ipsis pluribus apparere iudicibus. Quomodo duo. Atque hi per omnia fideles & probati sint, ne quid ab ipsis delinquatur, aut prodantur, aut conficiatur dolo: sed periculo cohortium, scholarum, aut seriniorum sint, quæ illos delingunt simul & huic ministerio adhibent: & quamuis ab ipsis aliquid offendatur, proueniens inde periculum ad eos, qui istos designarunt, deuoluatur, qui omne damnum per illorum causam illatum damno ab illis affectis refarcient. Necessitate habentibus competentibus magistratibus, si de ea re interpellationem pariantur, procurare modis omnibus, ut qui ex suis cohortibus, scholis, aut serinijs apparitores designarunt, inde etiam emergens damnum oblatore sarciant. Quod si iudex aliquid improbe & maliciose quicquid ministrorum suorum agere senserit: expellat auditorio suo eos, qui non bonam habent in gerendis rebus opinionem, & alios in illorum locum sufficiat, iudicio & designatione eorum, quibus (ut diximus) deus periculum imminet. Si quis uero ex gloriosis, seu selectis, nostris iudicibus quacumque de causa iudicis officio deficiat: haud aliter in eius audientia alius succedet, & nos iudicium nostrum interponentes, alteri pro illo causarum examinationem commiserimus. Porro ne ea hæc laborem pedanei nostri gratis sustineant: sancimus, ut in unaquaque causa, quæ apud nos agitur, tametsi ex sacro delegata sit palatio, binos ab utraque parte aureos sub contestatione litis, binos item alteros sub finem controuersie accipiant, ultra hæc uero nihil (id quod eum decessores nostri determinarunt) sed his contenti sint, & quidem solis: priuilegijs uidelicet, quæ nonnullis ad litium expensas minuendas suppetunt, omnibus in suo ordine utilibus seruandis. Hæc autem de his causis loquimur, quæ centum aureorum quantum interuenit cedunt. Nam si causarum modus ad eam summam steterit: nihil ipsos iudicialium sportularum nomine exigere uolumus. qualemcumque enim summam ex tam exigua quantitate aliquis decerpserit, multo sanè maxima uictoria parte hominē ita labefacta re familiari præiudicis fraudauerit. Neque intra hos tantummodo terminos consistimus, sed etiam si ab eis elargimur. Volumus enim, ut à mensa excellentiæ tuæ quisque pro se binas aut libras auferat, hisque contentus sit & quidem solis. sed & à capiendis muneribus alienissimum sit, & omne aurum contemnant. Propterea enim fiscum onerare instituimus dispendijs, ut & ipsorum quisque tam nostra largitate, quæ quaternis aureis contentus, deo simul & nobis ac legibus ras conseruet manus, repetens in animo, quæ à prioribus legumlatoribus de his promulgata sunt. Ut autem omni modo iudices rationem expensarum perpendant, quæ præiudicis hoc Zenonis quoque pientis, principis scitum constituit, neque nos in partem id nostrarum institutionum dedignamur assumere: manero & hoc in eadem nunc forma custodiendū: illo solo in super appposito, ut si iudex uictori iuramentum de expensis deferat, ad quantitatem scilicet, quæ moderata illi uidetur, quam leges taxationem uocant, deinde ille ita deierauerit: ne licet tiam iudex habeat in minorem summam, quæ deieratum est, cōdemnare: neque humani orationis uelit, quæ lex, quæ ista constituit. Ceterum si propter controuersie forte uarietatem neque tram illi partem rationi expensarum subdere uisum sit: determinet hoc ipsum in sententia. Omnibus alijs, quæ uel de appellatōibus (ut diximus) uel de recusationibus iudicis, uel de eo ne cū præcipitatione aut compulsionē litiū contestationes fiant, sed rei habeant uigintiæ rarū inducias, uel si denique aliud ad iudiciorum formam pertinens definiuimus, in sua firmitate manentibus. QVONIAM uero bene multæ nobis hoc nomine interpellationes habent, etæ sunt, quod nonnulli eligentes iudices, qui neque ullam legum peritiā, neque rerū usum habent, prompte iurent his se iudicibus contentos fore, quibus aliquis ne tantillum quidem hominē ret, deinde iudices forte persuadeant, ut & ipsi quoque huiusmodi iuramentum præstent, homines pfecto, qui neque quid ius sit, neque obseruationē eius sciunt, & merito exinde oblatus iuramentum, quæ præstiterunt obliti, denuo controuersia examinari petant: ea nobis res animaduersione digna existimata est. Et quia longo rerum usu & experientia cognouimus, periculosum & lubricum id esse: sancimus, ne quis omnino in posterum arbitri compromissarius sit, qui cum cautione præstiti iuramenti iudicet, ne exinde homines imprudētes in peritium incidunt, per iudicium imperitiā peierare coacti, sed qui in arbitrium compromittunt, hi omni modo cum poena, quā tamēque partes inter se pactæ fuerint, ipsos deligunt: & necessitatem habent, ut uel stent iudicato, uel si id retractare uoluerint, prius persoluant poenam, & tunc demum lēentiam habeant à iudicatis discedendi, & procedendi ad aliud iudicium: nostris magistratibus, siquidē ea de re aditi fuerint, poenas profligaturis, daturisque operam, ut his, qui eas accipere iussi sunt, restituant. Scitis his, qui in iudices compromittunt, quod si hoc non fecerint, neque poenam stipulati fuerint, sed putauerint datorum ipsis iuramentorum cautionem sufficere, deinde arbitri, in quos ita compromiserunt, damno ipsos inuoluant: siquidem dedita opera: domino deo huius peritij poenam luent. si ex imperitia hoc subeant: nihil ultra iuramenta illis reliquum erit. Neque enim uolumus, ut ab ullo peritij compromittantur: neque rursum concedimus, ut ultra iurandi religionem per arbitrorum imperitiā litigatores ingēs damnum sustineant. omnibus, quæ uel ex uetere iure, uel à nobis, siue de pedaneis solūmodo iudicijs, siue etiā de compromissarijs ante à nobis sancita sunt, (excepta scilicet dandi iuramenti necessitate) in sua firmitate manentibus, & in nullo per hanc nostram legem innouandis.

VT CLERICI PRIMU APUD EPISCO POS, MOX APUD CIUILES IUDICES CONVENIANTUR. Constit. LXXXIII. 141

ATQVE ut omnibus modis iudices appellationes suscipiant, sancimus: neque ulli omnino facultas sit hoc repellendi, præter thronum excellentiæ tuæ, cui iam inde ab initio maiestas id imperatoria elargita est, in huius locū retractatōis introducto auxilio. OMNIS denique iudex, siue magistratus gerat, siue aliter iudicet, leges obseruato, & secundum has profert sententias: & quauis in medio nostra litis contingat iussione, aut sacram formam (licet pragmatica sit) procedere: legem tamen sequitur. Nos enim id omnino iudex oblatam appellationem suscipito, nullum omnino prætextum obijciens, quæ se læsum putat, uel conque si licet, uel mereri emendationem, siue ab appellatōis iudicijs, siue à nobis ipsis, siquidem ad nos refertur sententia. Si quid autem iudex, dum cognoscit, putauerit subesse dubijs: damus eis licentiam de his nunciare nobis, & nos consulere, ut discant, quæ necessaria sunt, et ita quod agendum est, expliant, & faciant iusta simul & rationabilia iudicia. Quæ igitur iobis placuerunt, & propter subditorum utilitatem gesta sunt, ea tam in regia porriat, & in ceteris partibus huius amplæ nostræ urbis, excellentia tua proponet, ut omnibus hæc manifesta fiant, & perdiscent, quod absque ulla temporis præfinitione nobis illorum securitas & tranquillitas curæ est.

VT CLERICI APVD PROPRIOS EPISCOPOS PRIMU CONVENIANT, & POST HOC APUD CIUILES IUDICES. Constit. LXXXIII.

Idem A. Iohanni gloriosissimo, per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule ordinario, & patricio.

Purimas sacras scribentes leges, & de deo amabilibus episcopis, & reliquo omni sacerdotio, nec non de reuerendis monachis, & nuper hoc agentes, in quibus uolumus reuerendissimos monachos apud solos ciuitatis episcopos, sub quibus sunt monasteria, conuentiones suscipere: petiti sumus à Menna deo amabili archiepiscopo huius felicissimæ ciuitatis, & uniuersali patriarcha, reuerendissimis clericis hoc dare priuilegium, ut si quis episcopum pergat, sub quo constitutus est, & interpellat eum, & ex non scripto iudicium mereatur. & si non scripto examinatur negotium sine danis, & accipiat formam forsan etiam scriptam, si hoc quoque partes uoluerint, & poposcerint, & liberentur in iure certamine. Si uero aut propter causæ naturam, aut propter quandam forte difficultatem non fuerit possibile deo amabili episcopo decidere negotium: tunc licentiam esse & ad ciuiles iudices pergere, & priuilegijs omnibus custoditis, quæ reuerendissimis clericis sacre præsent constitutiones, & litigare, & examinationem fieri, & terminum imponi liti, & ita liberam fieri causam: clarissimis iudicibus secundum nostras constitutiones, uel leges studentis sequijs: & cum oporteat deum placari, & decerni à sacerdotibus agi, auditorijs & illorum turbis detineant, atque tumultu litigantium inhaerentes noceant animabus. Si tamen de criminibus conueniant, non transcendente lite mensium duarum spacium, ex quo litis contestatio fit, quatenus breuis imponat causæ terminus. Illud palam est, si res esse puincia prædes putauerit eum, qui cōuenit, & poena iudicauerit dignum: prius hunc spolari à deo amabili episcopo sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu. Si uero ecclesiasticū sit delictū, egens castigatione ecclesiastica & multa: deo amabilis episcopus hoc discernat.

discernat, nihil communicantibus clarissimis provinciarum iudicibus. neque enim volumus talia negotia omnino no scire civiles iudices, cum oportet talia ecclesiastice examinari, & emendari animas delinquentium per ecclesiasticam multam secundum sacras & diuinas regulas, quas etiam nostrae sequi non dedignatur leges. Si uero quaedam prius contestatae sunt lites: haec maneat in ipso schemate, uel locum accipiant res finem omnibus quae iam a nobis sancita sunt, siue super sanctissimis ecclesiis, siue super deo amabilibus episcopis, siue super clericis, siue super monachis propriam uirtutem habentibus. Tuae igitur eminentia, quae placuerit nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, per programmata propria manifesta faciat uniuerfis, & in perpetuum studeat custodiri.

DE CONSANGVINEIS ET VTERINIS FRATRIBVS.

Constit. LXXXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. per Orientem praetoriorum praefecto, iterum ex consule ordinario, & patricio.

Vltis undique natura nouitatibus utens (dictum est iam in legibus hoc saepe processum) dicitur autem et iterum, donec illa, quae sua sunt, operatur ad opus multarum nos pro trahit legum. Legitimas enim & cognatas successiones dicunt quidem nobis & res, & qui ex antiquissimo iure haec lumentes descenderunt usque ad nos, qui plurimum boni correximus. Peruenit autem ad nos aliquid tale, duxit quidam uxor, & filios ex ea dem sunt nati. deinde moriente illa, duxit rursum aliam, ex qua nati sunt filii eius. prioribus consanguinei solum, non tamen uterini. deinde etiam tertium introduxit matrimonium. ea post mortem uero eius ad secundum mulier descendit uirum, ex quo alios fecit filios. his, qui ex prioribus fuerant uterinos solum, non tamen consanguineos. Moriente igitur matre, postea mori unum fratrem ex tertio matrimonio contingit sine filiis, & sine testamento, multos fratres relinquentem, alios autem quidem consanguineos, alios autem uterinos, alios uero simul & consanguineos et uterinos. & quae quidem adinuenta est naturae nouitas, talis quodammodo fuit. licebit autem tali principio dato nobis, seu alii alios quosdam opinari casus tale aliquid proferre ualentes, siue morte uiri, seu morte mulieris, seu legitima separatione, nuptijs diuersis hoc facientibus. Quae sit igitur illa erat, si ad mortem patris legitimitatem, oportet omnes uocari, & consanguineos, & uterinos, simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres. Quia igitur considerantes leges omnes, quas congregauimus, & ueteres & nostras, huiusmodi non inuenimus emeruisse quaestiones: congruum est eam sero tandem reuocare legem, & considerare, quia fratribus sunt ad defunctum alij quidem cognationis iura, quae nos legibus copulauius, alij autem hoc ipso legitima. communicabant enim aliqui ei circa patrem, propter legem, sicut alij circa matrem, alij autem illud pure habebant, & lege & natura iuuante se, eo quod exinde dem erant procedentes matris finibus. eratque eis patris leueni unum, et undique ueluti quoddam sanguinem, eis germanitatis replendebat. Si igitur huiusmodi frater litibus liberare, & lege et dubitatione uoluerit, ad testamentum uenisset, & suam sententiam fecisset manifestam, & per scripturam honoraria ad hanc ad tatem uocarentur. Quia uero hoc agere noluit, aut non potuit (multae namque sunt hominum & innumeratae anxietates, & repentinae mortes) haec nostra lex causam determinet. Vult autem haec lex ex utroque corat, & simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres ad successionem mortis ea siores esse, quod illos qui solummodo consanguinei, aut solummodo uterini sint. Et nos non faciat haec iura turba uarietas, sed nos huiusmodi adinuentioes ostendimus legitimas, atque discernimus perfectionem distribuantes, quae meliora sunt, & minores exaequare eis non patientes. Plurima namque ad hoc nos imitauerunt. primum quidem altera nostra lex, si filius moriatur filios non habens, deinde existens in parte forte matris rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa, quae non adquirunt: prius ex nuptiali, & is fratres ad hereditatem uocari, deinde ex alijs, et post hos patrem qui, pbatio erat, eo quod dudum lia nostra legislatio concessisset nam & si etiam patre existente suo patri, & his, qui sunt ex alijs nuptijs, & ponit consanguineos & uterinos fratres contingit: consequens est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, praepone his, qui ex uno parentum solummodo copulant, morietur eos quidem, qui similes in una dem consanguinei, similiter autem uterini sunt. Et his conueniens erit illud, quod dudum in mori ternis, & in his, quae ex nuptiali causa, aut aliter non adquirunt, sanctum est: hoc etiam in reliquis positae entis rebus ualere atque tractari. Haec igitur lex in isto casu data, sibi occasione (sicuti dictum est) & in fir. Et quia ex tribus matrimonijs hoc processit, nouitas naturae nihil phibet, uel si quis proponat, & in duobus solummodo matrimonijs, uel ubi alios quidem esse solum uterinos, alios autem consanguineos, & sic in his simul & uterinos, uel si quis extendi dicat matrimonia, & adhuc amplius tale aliquid fieri, & excludi iusmodi casibus, ubi tales quidam introducuntur ordines fratrum, lex habeat suam uirantem, & excludi dant duplici utentes iure eos, qui uno solo uti possunt. Si uero non talis est casus, sed solummodo eos tui sunt uterini aut consanguinei, & moriatur aliquis fratrum: hi prioribus subiaceant legibus, quae eos rum successiones disponunt. Locum tamen haec lex habeat, non solum hoc casu, qui quaedam nem mouit, sed etiam in his, qui postea futuri sunt. Quo circa priora, si aut iudicis sententia, aut patris num expedita sunt formis: habeant propriam decisionem, huius legis iudicio non egentia. Tuae igitur eminentia quae placuerit nobis, & per hanc sacram manifesta sunt legem, per litteras proprias declarare cunctis, & in perpetuum obseruare festinet.

Imp. IVSTINIANVS A. Basilidi gloriosiss. magistro sacrorum officiorum.

Agno illo deo & seruatore nostro Iesu Christo, eiusque per omnia implorato auxilio: damus operam, ut tam omnes subditos nostros, quorum nobis administrationem deus concedidit, illatos inoffensosque tueamur: quod ut etiam pugnas quibus temerario inter se susceptis consilio, mutuas caedes perpetraret, congemiatum exinde sibi inducentes supplicium, tum quod in se reportant, tum quod per leges furorē illorum castigantes sustinent, prohibeamus. Cupientes igitur huiusmodi moribus liberare homines: perplacuit nobis, ne priuatus aliquis fabricandorum armorum opus exerceat, sed soli illi, qui in publicis (ut appellantur) fabricis alleguntur, arma praeparant neque qui arma elaborant, alicui ea priuato uendant. Sed neque eos fabricenses, qui in numeris recensentur, & deputati etiam uocantur, feruntque annonas publico, permittimus arma aliter recensitorum numeris, in quibus ipsi militant. Quod si quid noui praeparant: ut ab eis auferatur, & sacro nostro inferat armamentario, adijciendum ceteris illis, quae in publicis reposita sunt armamentarijs. Idem hoc custodire uolumus etiam eos, qui in cohortibus balistariorum constitunt, quos per diuersas hinc inde urbes constituimus: collocatis inter eos & his, qui arma praeparare nouerunt: ut hi quoque publica tantummodo arma, quae in publicis uniuscuiusque ciuitatis armamentarijs reponuntur, reparant, renouentque. Si quid uero nouorum armorum praeparauerint: hoc conuincimur & ipsi in publicorum armorum custodiam exhibent, & nullum omnino alij uendant. Hoc autem obseruabunt hi, qui recensentur inter balistas, periculum patrum in ciuitatibus, quibus tam ipsos balistas submisimus, quod etiam publicorum armamentarij sollicitudinem & custodiam permittimus. Vnde si qui uel deputati, uel fabricenses existant, qui arma diuendant: ultra hoc quod etiam arma ab his, qui haec emerunt, absque praeteritione auferant, & uindictam in publicum. Hac igitur in animo cogitatione ex deo, qui nos gubernat, concepta: per praesentem legem sancimus, ut per nullam reipublicae nostrae ciuitatem aut prouinciam priuati aliusue quispiam arma fabricent, aut uendant, aut quocumque modo mercium importent loco: sed hi duntaxat, qui in fabricis referuntur, ea praeparant, inque sacrum nostrum deferant armamentarium. Atque hoc tam ab excellentia tua, quod ab his, qui post te magistratu hunc suscepturi sunt, obseruari sancimus. Et insuper aliquos chartularios sub excellentia tua in scrinio fabricarum collocatos, periculo quingentis inter ipsos primatum, bona opinione praeditos & idoneos segregari, qui tam in alma hac urbe, quam in ceteris reipublicae nostrae urbibus fabricenses peruestigantes, prohibeant, ne priuati aut quicquam alij, praeter allectos in sacris fabricis, fabricandorum armorum opus tractent: & ubicumque tandem priuatos aliquos id audere deprehenderit, haec ab illis auferant, & publico addicant armamentario. Ceterum si inter priuatos, qui arma elaborant, idoneos aliquos reperire possint artifices: siquidem hi in militia conscribi uoluerint: ut nomina eorum in descriptione conferant, descriptionemque artificum ad nos transmittant, quo magis per sacrum nostrum rescriptum in ea deperunt loca, in quibus publica sunt fabricae: & qui publica fabricentur arma, ex publico item annonas ferant. Hoc enim facto, & accurate a praedictis personis obseruato: nemini omnino licentia dabitur, neque priuatis, qui urbes inhabitant, neque rusticis, qui agros colunt, armis in mutuam perniciem utendi, audendi que caedes. quae re & multi occidantur homines, & publica retardentur uectigalia: agrorum cultoribus uel uitam amittentibus, uel propter metum suum ga sibi consulentibus. Oportet autem eos, qui ex praedicto fabricarum scrinio ab excellentia tua ad fabricationem armorum priuatis inhiendam emittuntur, etiam depositam a pud sacra dei eloquia confessionem ab his, qui ibi locorum magistratum gerunt, & obtemperant de cetero, ut aliquid a nobis prohibitorum perpetraretur: sed per praesentem sancita legem custodient, tam poenam pecuniariam, quam capitis reformidantes supplicium. Sancimus etenim, ut magnae quidem Alexandensium ciuitatis praefectus, si sancita nostra negligat, uiginti librarum auri poenam persoluat, & magistratu excidat: item cohors eius consimiliter uiginti librarum auri poenam praestet, & capitis supplicium subeat. Ceterarum uero prouinciarum praesides multam decem librarum auri sustineant, consimiliterque & ipsi magistratus amissioni

missioni subiaceant. sed & eorum cohortes. Defensores autem & patres ciuitatum multam
 dependant trium librarum auri, inq; capitis adducantur periculum, si cōperro huiusmodi ali-
 quo facto, uel poenas nō exegerint, uel id facere quētib; nō indicauerint, sed lateat hoc per-
 miserint. **VT A VTEM** arma, quae a nobis per priuatos aut etiā quoscūq; alios, praece-
 ptis, legibus, sibi quis uel preparari, uel priuatis uenditari sunt prohibi-

ta, manifesta existant: uisum & hoc nobis est per præsentem significare legem. Ac pro
hibemus priuatos fabricari cõparareue arcus & sagittas, spathas & semispathas, quas etiã uo
care solẽt parameria, quasi foemoribz lateri accõtos enses, & quas appellat zabas siue loricas,
& contos, & quocunq; modo aut forma factas lanceas, & quæ ab Isauris nominantur mono
centia, & quos uocant zibynnos siue missibilia. ad hæc etiam aspides siue scuta, & galeas seu
cassides. nam ne hæc quidem alium præparare permittimus, q̃ qui sacris siue nostris allectus sit
bricis. solos uero ad priuatis fabricari, aut priuatis uendere concedimus cultellos breues, quos
nemo in usum belli assumpserit. Præsentem igitur generalem nostram legem per hæc

nemo in ufum belli affumpferit. Prefentem igitur generalem noſtram legem
regiam urbem propones, adeoque in cæteris reipublicæ noſtræ urbibus: ut omnes ea cogno
ſcentes, quæ nobis placuerunt, cuſtodiant. Denunciabis autem chartulariis, qui ex præſ
ſto fabricarum ſcrinio tali cuſtodix præfutura ſunt, quod ex negligentia non ſolum panari
ſuſtineantur pecuniariæ, ſed etiam in corpore exquiſitos excipient cruciatus, & militiæ ex
dent ultra hoc, quod neq; id nos amplius ſcrinium ad hanc progredi ſollicitudinem concedi
mus, ſed fabricarum curam alijs cõmittemus. Quæ igitur nobis placuerunt, & præſ
to chartulariis, qui ex præſto fabricarum ſcrinio tali cuſtodix præfutura ſunt, quod ex negligentia non ſolum panari
ſuſtineantur pecuniariæ, ſed etiam in corpore exquiſitos excipient cruciatus, & militiæ ex
dent ultra hoc, quod neq; id nos amplius ſcrinium ad hanc progredi ſollicitudinem concedi
mus, ſed fabricarum curam alijs cõmittemus.

mus, sed fabricarum curam alijs cōmittemus. Quæ igitur nobis placuerunt, declarantur legem, ea tam excellentia tua, q̃ qui post te eundem magistratum obtinebunt, effectui & fini tradere studento, ipsi quoq; indignationem nostram reueriti, nisi rem tam uilem reipublicæ custodierint.

VT PRAESIDES, QVI INTERPELLANTIS ALLE

IMP. IVSTINIANI AVG. EDICTVM.

IX quo deus nos Romanorum præfecit imperio, semper summo elaboro
dio, ut oia, quæ ad subditorum à deo nobis conceditæ reipublicæ utilitate ser-
uant, agamus; agamusq; illa, quæ omni eos difficultate, læsione, & attritione pri-
berent, ne quando per causam litium & alia huiusmodi à sua cogantur profe-
cisci patria, & in peregrino solo miserij affici. Ea propter & in præsentia
causa, si quis iudicet, non esse committendum, & committi non oportere,

[illegible]

Si uero aliquis cum provincie præsidem adiisset, ius suum præ-
sidem mittat, aut etiam per se ipse progrediatur, & procuret, quò modis omnibus aduentum
audiat, & iuste eum liberet secundum nostras leges, ne cogatur peregre de sua proficisci patria.
am sanctiss. episcopo præsidem compellente, nihilominus præses secundum ius dirimere permittenti-
negotia differat, aut disceptet quidem controuersiam, non uero eius se iudicio permittenti-
bus teneatur ius suum: præcipimus religiosiss. illius ciuitatis episcopo, ut ei, qui ius suum non
obtinuit, det ad nos litteras, quæ declarent, quòd impulsus ab ipso præses aduentum audire, &
quæ inter ipsum & alterum, aduersus quem accusationem habet, cõtroueriantur, disceptare
differat: ut nos hifce cognitis, provincie præsidi irrogemus supplicium, eo quòd & ab iniuria
affecto aditus, & à religiosiss. episcopo ad id incitatus, cõtrouerfa nõ disceptauerit.
si usu ueniat, ut nostrorum subditorum aliquis præsidem suspectum habeat: iubemus, uel i
grosiss.

gloſis. episcopuſ una cum claris. provincie præſide audiētiam accōmodet, & utriq; uel ami-
cabili cōſultatione cōronerſa tranſigant, uel per annotationem ſcripto compræhenſam, aut
cognitionaliter diſceptent ea, de quibus inter litigatores contentio eſt, & cauſa formā de-
iuri & legibus conuenientem, ne per huiuſmodi cauſam ſubditi noſtri ſua cogātur excedere
patria. Cæterum ſi quis ratiſ ualeamus ſequi, ſed diſcrepantia ſubditi noſtri ſua cogātur excedere

Ceterum si quis ratus qualemcumq; se aduersus aliquem habere actionem, neq; claris. prouinciae praesidem adeat, neq; alloquatur religiosiss. ciuitatis episcopum, atq; ita progrediat huc sine literis religiosiss. episcopi: certus esto, easdem se poenas subiturū, quas sustinuisse praes, si ab ipso aditus, ius illi suum tueri non studuisset. Hæc autem oia san-

re uisum est propter eorum utilitatem, qui urbes & pagos incolunt, ne si patrias suas deserāt, & ipsi in peregrino solo affligātur, & interim res eorū familiaris pessum eat. Propterea enim magistratus gratis constituimus, & iusurandum insuper ipsos sūbire iubemus, ut unicuique ipsos adeunt, id quod iustum est, secundum leges nostras tueantur. Porro si contingat subditorum nostrorum aliquem à claris legibus nostris

torum nostrorum aliquem à clariss. provinciæ præfide iniuria affici: iubemus, ut religiosiss. civitatis illius episcopum adeat, qui inter clariss. præsidem, interque eum, qui sibi ab ipso illatam putat iniuriã, disceptet. Ac siquidem cõtingat præsidem à religiosiss. episcopo legitime aut iuste condemnari: omni modo ei, qui de iniuria ipsius postulat satisfactionem, facienda sit.

aut iuste condemnari: omni modo ei, qui de iniuria ipsius postulauit, satisfaciatur. Si id facere præses recuset, eaq; causa ad nos perueniat: si quidem inuenierimus, iuste ipsam secundum leges nostras à religiosis. epis. opo. condemnatum iudicata non fecisse: ultimo hunc supplicio subdi iubebimus, propterea quòd cū alios iniuria oppressos vindicare & defendere debuisset, ipse iniuria oppressis deprehensus sit. Obrepente autem

ipse iniuria oppressus deprehensus sit. Obtemperantē quoq; illi cohortem, & quicunq; clat-
ris, praefidis in ministerio sunt, iubemus, ut horum lites, qui illum adeunt, dirimi faciant,
nihil accipientes ultra ea, quae nostris continentur constitutionibus. si uero haec nō auspiciam, subdi-
iubemus supplicij. Certe si quoniam religio, animum

Certe si quem religiosi. episcoporum deprehenderimus, in gratiam
alicuius, contemnere id, quod facere iustum est: **canonicam illi castigatione inferri iubemus,**
quo magis cum timore dei iuste iudicare student, ne si suum **homines** non obtineant, co-
bus praeside praesto non fuerit. In quibus uero

his prædiles præsto non sunt: iubemus, ut qui aliquid controuersæ habent, hi adeant defensorē, & is disceptet, quare ipsos controuertuntur. Quod si qui cū litem habent, nō defensorē, sed religiosi s. iudicare uelint episcopum: iubemus & hoc fieri. Sed neq. clericum, neq. episcopū iubemus huc accedere: sed ad iudicium.

DE DONATIONE MORTIS CAUSA FACTA A
decurionibus.

Constit. LXXXVII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. Orientalium praetoriorum
praefecto, iterum ex consule ordinario & patricio.

NEquid decurionum uersutiae detrimenti possint adferre reipublicae, & ut huiusmodi consilij lex resistat, omnibusq; modis cōtraria molitur, uolumus. Cognouimus enim, simularq; decurionibus donationum fatione interdiximus, non concedentes illis, ut uel donarent aliquid, uel testamento alicui relinquerent ultra quadrantem, sed prorsus curiae dodrantem reseruarent: quod, ut calido commento legem circumferberent & eluderent, huiusmodi quasdam circa legem fraudes inuenerint. Nam cum scirent nos, deprehensa ueterum legislatorū de mortis causa donatione controuersia, utrum donatio, an legatum esset, pleriq; pro donatione ipsam, nōnullis pro legato numerantibus: selecta maioris partis & meliorum legislatorum sententia declarasse, ut penitus ea legatum esset, neq; publicorum actorum indigeret monumentis, sed ut li-

ceret hanc perficere, inq; ea certas inferere conditiones, quas uellet donator: & si hoc fecisset, licentiam quoq; haberet renunciandi, ne poenitentia ob tales donationes ductus reuocare eas possit, quemadmodum sapientiss. uir Iulianus sanxit: id, quod nos in tricesimo nono Digestorum nostrorum uolumine descripsimus. siquidem omnia breuiter & sub compendio comprehendimus, tam quæ à ueteribus, quæ à nobis promulgata sunt. Hæc inq; cum scirent, constituerunt isto apud se modo causa mortis donationes facere, & secundum legem pactum conuentum inferere, quod illis adimeret, ne poenitentia ducti possent eas reuocare: item aliam conditionem, quæ ipsis uidebatur aliquid istis donationibus apponere, ut per se tandem ipsis liceret donationes reuocatione liberas reddere, & ita sua labefactare patrimonialia. Et quæ ex his, quæ in leges retulimus, omnis iam illis sublata est causa, ne quid ultra quadrante uel testamento alicui relinquere, uel per modum donationis alienare possint: tamē ut aliquando amplius illorum sedemus & reprimamus uersutiam: propterea nunc quoq; sancimus, ne decurioni ne per donationem quidē mortis causa donare aliquid liceat, nisi per donationis solū modo ante nuptias modum pro se suisue filijs facta, aut per causam dotis, quatenus nostra iudicet constitutio nubentibus eam filiabus offerri. Cæterum aliter res immobiles donare nequeant, sed semper apud ipsos permaneant curialibus obnoxie munijs: sola illis uenditione concessa, & quidē secundum nouellæ nostræ constitutionis obseruationem: mortis causa donationibus suam obtinentibus firmitatem, & omnibus alijs (præter decuriones) queuntibus prædictas mortis causa donationes, in quas cunq; uelint, personas conferre, & conditiones inferere, & (siquidem hoc uelint) poenitentia de reuocandis conuentis renunciare, ut per omnia negotium intra mortis causa donationis terminos eo pacto permaneat. Illud enim sanciendo prædicimus, huiusmodi donationes & firmas fore & stabiles. quod non hoc primum tempore sancimus, sed quod iam ante nostris sancitum est legibus, id nunc quoq; uoce nostra interpretamur, & confirmamus in alijs omnibus personis, solis tamē (ut dictum est) decurionibus exceptis, idq; studio quodam iuuandæ reipublicæ. Quæ igitur nobis placuerint, & per hanc declarantur legem, ea custodire gloria tua studeto, maxime omnium reipublicæ utilibus & commodis omnem impendens prouidentiam.

DE DEPOSITO, ET ATTESTATIONE AD INQUILINOS FACTA, item de suspensione erogationis panum ciuiliū.
Constit. LXXXVIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule & patricio.

Vdientiam nuper nobis in causa præbentibus (id quod publice præsentibus in palatio sæpenumero facimus) certa quædam exorta est quaestio, quam protinus quidem diremimus. Sed quia compertum habemus, sæpius istiusmodi in- Si quis cidere iustū existimauius communi & generali ea lege definire. enim ab aliquo uel aurum uel certas res depositi titulo sub certis conditionibus accipiat, deinde hæc impleantur: habeto sane necessitatem, semel impletis conditionibus, aut eas res restituere: nulla omnino licentia subsistente, ut extraneis utatur aliquis denunciationibus, & depositi restitutionem remoretur, cui pleraq; alia quoq; priuilegia data sunt tam à præcedentibus nos legislatoribus, quam à nobis ipsis. Nam ut maxime eum, cuius fidei depositum concreditum est, is, qui restitutionem impedit, non obturbet: licentiam tamen habebit ei, qui id aurum uel res receperit, de rebus cum illo controuerfis & dictare iudiciū, & iuris atq; legis obtinere beneficium. non autem per hanc causam ei, qui attestationem suscepit, magna inducat dispendia: compellatq; eum aut defensiones experere, aut res apud se dedere, ut neq; si uelit, possit se erga eum, qui deposuit, præbere benignum. Quod si tale aliquid egerit, Commune enim oportet non solum nos delictorum prohibitione contentos esse: sed etiam transgressio- ribus metum incutere, iustum est) siue interciderit eas res aut pecuniam contigerit, & hoc probetur, siue fortuitus aliquis casus existat: ut hoc ipsum eum respiciat, qui attestationem emisit. Agnoscat insuper ab eo etiam tempore, ex quo attestatio facta est, pro pecunia trientes uel legitimæ centesimæ, soluēdas ei, qui sua recipere prohibitus fuit. Neq; id tantū, si aurū scilicet sit, quod depositū prohibetur restitui, sed etiam si alia res: quomagis huius metu homines a

uanis illis & summā præ se inuidiam ac degenerem animū ferentibus detentionibus desistat. Quin potius totū illum de interdictis & denunciationibus tractatum penitus contem- plari & in legem conijcere nobis uisum est. Admodum enim crebro cernimus hoc incidere, & maxime in regia hac urbe, ut aliqui his, qui publicas erogant annonas, aut etiam tesseras frumentarias à præfecto annonæ percipiunt, per denunciationem interdictum mittant, uolentes suspendere ciuiliū panum erogationem, & hunc, qui (ut probabile est) ex his soli alimē- tū habet, eorū subministratiōe defraudare, ex qua totius illi uitæ ratio sustentatur. Sed multo adhuc molestius & incōmodius est, quod pleriq; dominis ædiū in alma hac urbe inuidentes, cū ab inquilinis locatarū ædiū pensiones percepturi sunt, damno illos inuoluunt, testatō in- quisitos conuenientes, ne quid illis exsoluant, qui deinde attestationibus istis lubenti animo fugiunt urbe, ut omnino pensionū præstatio interciderit, aut annonæ suppeditationem in- (ut & de ciuilibus annonis diximus) sustentationem & alimenta habent. Nemini igitur huius licentiam præbemus: neq; si quis contra sibi obnoxium aliquam habet actionem aut causam, huic indormito, & illiberabilis exq; omni parte inuidia plenas attestationes excogita- to: aut cognoscito, si quid tale egerit, & per hanc causam uel suppeditatio ciuiliū panum, uel pensionū præstatio interciderit, quod ipse eius rei periculum sustinebit, si inquilinos aut ciu- lis panis erogatores testatō conueniat, aut annonæ suppeditationem suspendat. Nihil enim horum fieri uolumus: sed ex quo tempore attestationē interposuit, ex eo sancimus, ut & omne damnum rerum domino resarciat, & insuper trientes usurarum legitimæ centesimæ agno- scat, p pecunia, quā per attestationes ab eo factas recipere is, qui hoc modo iniuria affectus est, non ualuit. Neq; aliquis defensionis opposito, quod ei, qui repetendi ius habet, si uel deposti, uel aliorum nomine defensionem offerat, liceat sua recipere. Siquidem non omnibus in- pensionem idoneam & alicuius interpretentur esse precij, quæ fideiussore subnixæ non sit. ad manū uero semper & in parato habere fideiussorē, neq; facile cuius, neq; possibile admodū est. Propterea ad securitatem subditorum nostrorum uolumus ista obseruari iam inde in- omne post futurum æuū, ut huius nostræ legislationis in republica usus immortalis sit: ex- plotatum & perspectum nobis in animo habentibus, quod præsens hæc lex in commune sub- dictis nostris utilitatem allatura sit. Quæ igitur nobis placuerūt, & per hanc sacrā expri- muntur legem, ea excellentia tua effectui ac fini tradere, & in perpetuū obseruare studeto.

DE NATURALIBVS LIBERIS. Constit. LXXXIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule ordinario, & patricio.

Naturalium liberorum nomen Romana olim sanctio non admodum magno profecuta est studio, neq; ulla ergo id exstabat humanitas, sed perinde quasi di- uerſi generis aliquid & prorsus à republica alienū reputabatur. Iā inde uero à tē- poribus Constantini pientiss. principis in constitutionum etiam codices de- scriptum est. paulatim deinde imperatores ad mediocritatem & ad humanio- rem progressi sententiam, leges tulerunt, in ijs tum dignantes, ut à patribus aliquid dari re- linquere illis liceret: tum rationē excogitantes, qua priore legum contumelia liberati, iam & legitimi fierent, & paternæ substantiæ capaces. Processeruntq; sanctiones ad ipsos propē mo- dum nepotes. Suscepit item ea res magnam uarietatem, postq; in nostra & paulo superiora deuenit tempora. Siquidē duæ nobis res studio sunt, simul ut multos homines à pristina ser- uitate reducamus ad libertatem, simul ut multos à spuris referamus inter legitimos. Neq; enim tā attendendum est, ut ultio proponat & interdictū, quā ut quod male affectū est, sane- tur, & undiq; depulso malo inueniantur meliora. Quia igitur & in constitutionum Co- dice, quem ex omni uetere Imperatorum sanctione collegimus, quædam de naturalibus scri- pta sunt liberis: atq; etiam cum in oratione uersaremur elementorum siue institutionū, quæ- dam de his uel sanximus, uel iam inuenimus elaborata: nos quoq; ipsi multas de his constitu- tiōes, tam in dictarū constitutionū collectione, q̃ post eam cōfecimus: ne res hinc inde dispersa sit, pulchrum putauimus, totum negotium in unam congregare constitutionem, quæ pro o- mnibus

148 De naturalibus liberis. Conſut. LXXXIX. Con

mnibus ſufficiat ad ea, quæ naturales concernunt liberos, corrigenda ſanciendaq; ſtat enim & maniſteſtum eſt, quòd hominum alij quidem exiſtunt liberi, ſimulq; inter legiti-
mos ſunt. alij autem cum prius id non habeant, poſtea ſiunt, nempe uel à ſeruis aſcendentes
ad liberos, uel à naturalibus ad legitimos. alij uero per ſe, nihilq; aliud, q̃ naturalis ſunt. & et-
ras habent ſucceſſiones. quòdam uero neq; ipſa naturalium appellatio decet, ſed & illi indi-
gni uidentur. Oporter igitur nos ea de re conſtitutionem facere, ne quid eorum, quæ in natu-
ralibus obtinere conuenit, ignoretur. Exorſi itaq; legem initio dicemus, qui nati ex

stant naturales, & quibus modis perueniant ad ius legitimorum, quorū plerōq; nos inueni-
mus, quæ item sunt illorum successiones, ut deniq; uerustas quidē acerbam se his præberet,
nos uero humanos. sed neq; illud relinqueret, qui nam à legibus ne ipsa quidem appellatione
(ut diximus) naturalium digni habentur. AC NATURA quidem, cum initio inter
hoīes procreandorū liberorū ratio moribus cōstituebat, nondū scriptis propositis legibus, ad
unum omnes tum liberos, tum generosos produxit. Nam primis illis parentibus
æque tum liberi, tum legitimi erant iam inde ab ipsa procreatione. Sed bella & pugnae, uolu-
ptates & concupiscentiæ prorsus eam rem ad aliam formam deduxerunt. seruitutem namq;
bellum, illegitimorum ius temperantiæ ac castitatis excessus inuenit. Rursum lex huiusmodi
delicta ad sanitatem reuocans, in seruitute degentibus hominibus libertatem
& multum in his negocij habuit, plus mille ad id modis introductis. constitutiones uero im-
peratoris his, qui recte nati nō essent, ad ius legitimorū uiam aperuerunt. quod quid sit neg-
nos defunctorie & præter rem lege complectimur, ita neq; subditos nostros negligē-
obtemperare legi uolumus. LEGITIMI certē hominibus successores ex ipsiis quas in-
ter se contrahunt, nuptijs proueniunt, siue dotalium instrumentorum interuentu, siue etiam
absq; rīs: sic prorsus masculis congregredientibus cum fœminis, ut ab initio legitimarū compulsi
coeundarū nuptiarum affectionem habeāt. Atq; hoc cum calumnijs cerneremus exposcitum:
lege distinximus, tū quid ab his, qui benignitate fortunæ ad dignitates subuecti sunt, tū quid
ab his, qui in medio illo hominū statu cōsistūt ad legitimas cōprobandas nuptias fieri oportu-
at. quid item reliquæ cōcessum sit multitudini. Vnde nuptijs ad eū modū procedētibz, si u-
pte iam natura successiones manifestæ sunt: & lex protinus illis, siquidē inter legitimis cōm-
merentur, successionum rationem explicat, plurimum circa has negocij & laboris defunctis.
Legitimorum igitur ius ad hunc fermē modum se habet. QVOD VERO non est
modi, sed liberum quidem, non autem legitimis editum est nuptijs, aut etiam in seruitute na-
tum, tamen si libertate donetur, spurium tamen manet: hoc ad ius legitimorū uanij modi defe-
runt, quos ubi enumerauerimus ordine, ita etiam reliqua sanciemus. PRIMVS ITA-
que, quem

149
simpliciter, neq; temere, ut res tulerit, celebrabitur oblatio. oportet enim & modos, per quos
offerentur, manifestos facere. Igitur si quis ex aliquo

suscepit, & curiæ adscripsit: simul illi & successiones eius, & omnem aliam deputatam uitæ continuationem & progressum attribuit. Siquis tñ uel huic genere coniunctus, uel extraneus, uel scriptus forte testamento hæres, uel non scriptus, maiestatem adire uoluerit imperatoriam, & seipsum offerre curiæ: habeto huius agendi licentiam, ut & deputatam curiæ partem capiens, & decurio fiat, & fortunæ simul ac ciuiliū munerū successor, si maiestas ad hoc imperatoria annuerit. Si cui uero, tamen si legitimos filios non habet, spurij tamen, & qui dem soli sint: integrum ei esto cum onere curiæ hos etiam hæredes scribere, & ipsa planè scriptura pro quacumq; oblatione esto. neq; opus habeto (id, quod in antiquis traditur legibus) aliquo alio additamento, aut dū superstes fuerit, oblatione: sed indidē scripti (modo liberi sint) decuriones simul & hæredes existunt, habentq; & ipsi patrimonij dodrantē, prout pater inter ipsos eū partitus fuerit. Quod si totū quoq; affem eis relinquere uoluerit: multo etiā præclarus egerit. Cæterū usq; ad dodrantē omnino eis hæreditatē relinquo: certō sciens, quod est minus reliquerit, prorsus tamen substantiæ ex lege supplementum ad dodrantē usq; summiunio. Si omnes repudiēt: tūc quasi nullis existentibus liberis, totus eo casu dodrans ad curiam peruenit. Si uero & ipse tacuerit, neq; ulla ei ex legitimis supersit soboles: tūc legitima quidē portio ad hæredes ab intestato deuoluitur. spurij autē, si uoluerint seipsos offerre curiæ: hoc faciunt, pro ut siue omnes, siue quidam ex ijs uoluerint, dodrantē patrimonij omnino ad decurionē decurionesq; deferēdo. Insuper & si ex ancilla natos habeat, siquidē de uoluptate perstes eos, uel in testamēto manumiserit, obtuleritq; curiæ: amplexantor hi quoq; & decuriones sunt, prout testator uoluerit, ipsorumq; desiderium constituerit. nā qui se curiæ offerunt, percipiēt (ut dictū est) dodrantē. Vbiq; enim uolumus, siue testamenti tabulas constitat, siue absq; nouissima expressa uoluntate decedat: eos, qui curiam ingrediuntur, dodrantē accipere. Verum si manu tantū emisit, non etiam curiæ obtulerit, & hi, uel quicquam, uel quipia ex illis sic quoq; oculos ad curiā referre uoluerint: tribuitor & hic dodrans decurionibusq; pro portione. Si uero nemo ex spurjis uel uoluerit, uel se obtulerit: tūc dodrantē curia capito. Certum autem est, quod ubiq; & eodem ordine publicū consequetur, quemadmodū de hoc à nobis proposita complectitur * constitutio.

Quod igitur ad spurjos attinet: per ingressum curiæ legitimi sunt, & ad modum, quo offeruntur, itemq; successiones attingunt: hac planè fini à nobis sancitum esto. Ac cum tres aliæ conscriptæ sint constitutiones: Zeno quidem pientis, princeps in sua nihil fermē de futuris, sed tantum de iam præteritis sancit. quam ideo solum describi curauimus, ne eos, qui ex illa forte constitutione utilitatē caperent, propterea quod progenies eorum, quorum inibi sit mentio, hucusq; pertingit, proueniente exinde utilitate priuaremus. quomodo & constitutionem pientis, principis Anastasij, quæ spurjos adoptari permittit, tamen si subditos de cætero nostros obturbare nō patimur, tamen in hoc solum poni eam præcepimus, ne si quibus aliqua ibidem reposita esset utilitas, per nostras hāc tollere uideremur leges. Semper enim boni alicuius authorem fieri oportet, non quæ ante aliquibus bona suppetunt, dissoluere. Nam patris nostri constitutionem, quæ spuriorum adoptiones magnam in se absurditatem habētes, & indistincte spurjos quasi aduenas quosdam in ius legitimorum producentes prohibuit, ut castitatis studio introductam uenustetq; positam recipimus. RELIQUVM est, ut eos quoq; modos percurramus, qui à nobis inuenti sunt, legitimorum ius præbentes his, qui ante spurji existunt, quorum de successione nihil laboramus. Eo enim, quod semel legitimos eos fecimus, tribuimus unā etiam, ut illas successiones habeant, quas hi habent, qui semper iā inde ab initio legitimi constituti sunt. Si quis igitur ad liberam initio mulierem, aut etiam libertinam (cum qua tamen fas sit matrimonium colere) concubinæ loco illi adhærentem dotalia conferbat instrumenta, siue legitimorum iam filiorum pater constitutus, siue nullos eiusmodi filios habens: ut & nuptiæ legitimæ sint, & filij, tam qui antea suscepti sunt, q̃ qui adhuc gestantur in utero, æque legitimi & patri sui existant, sancimus. Et ut maxime posthac filij ei non nascantur, aut nati mortē obeant: nihilominus tamen prior proles legitima existit. Nam cū ea ipsa affectio, quæ circa progenitos iam sibi filios habuit, quæ etiam ad dotale ipsum prouocauit instrumentum, eadē posterioribus filijs ansam porrexerit, ut & ipsi legitimorum ius obtineant. absurdū fore fuit, bonam illam occasionē, quam postea nati inuenerunt filij, & à prioribus desumpserunt, non item prioribus legitimorum ius simul & nullis calumnijs expositam paternam dare potestatem successionem: cum manifestissimum sit, quod posteriores quidem filij ex lege paterni

Supra Constit. 38.

facti sunt, præbente hoc eis dotali instrumento: dotale autem instrumentum initium & occasionem habuit ex præcedente consuetudine. Quapropter unum eundemq; ordinem utriusq; attribuimus, & exinde consecutas calumnias pluribus constitutionibus subuertimus: illo dicto, quod tamen si pater alios postea filios non procreet, nihilominus tamen sic quoq; legitime potestate fortasse & arbitrio fortunæ positū fuit, quemadmodū & ut nati eriperentur filij, in significationē illā affectionis de prioribus editam, quæ nimirum uel ante dotalia instrumenta legitimorum ius adhibuit, nihil eius generis est, quod sanè penitus potnerit eripere. Multoq; magis ex probabilibus rationibus hoc appositū est, si ante dotalia quidem instrumenta fortis gestaretur in utero, post dotalia uero ederetur, quod is sibi ipsi auxilio sit, ut qui uel ante se editis hoc præstare possit. Adeoq; inuenta à nobis est ratio quædam, regulæ uim obtinēs, quæ pulcherrime nobis omnia, quæ de statu nascentium dici possunt, explicat. nam cum diffiduum ac dubitatio incidit, conceptionis ne tempus potius, an natiuitatis attendendū sit: propter sus sanximus, ut propter puerorum utilitatem non tempus conceptionis, sed partus spectaretur. Ita quidem, ut si huiusmodi aliquas circumstantias & factorum species contingat ex cogitari, in quibus conducibilius sit tempus conceptionis q̃ tempus partus: nostro iussu illud ut si quis progeniem suam legitimam uelit reddere, neq; suppetit uxor talium filiorum mater: aut cū incredibili amore filios complectatur, mulieris tamē mores uicio non careat, neq; dignam ipsam ducat aliquo legitimo nomine, & propterea defuncta uxore, aut indigna reputata, qui cū matrimonio coheretur: aut etiam maliciose à filiis circūuento negotio, & de industria muliere abscondita, nota forte opulentia uel per filios uel aliunde illi obueniente, ne legitimorum iure ab ipsis agnito, præmorientēq; matre, pater usumfructū ut in filijs familiarū haberet. Si quis igit nō legitimos, sed spurios tantū habeat, uelitq; eos legitimos facere, uxorem autem uel omnino non habeat, aut habeat quidem, non tamen uicio carentem, aut prodeuntem in conspectum, aut aliqui conficiendorum dotalium instrumentorum copiam non habeat (quid enim si alter eorum ad sacerdotium accesserit? sancimus, damusq; ei licentiam (id, quod & antea fecimus) ut spurios filios per huiusmodi aliquam uiam ad ius legitimorum producat, non subsistentibus uidelicet (ut diximus) legitimis. Quemadmodum enim certi modi sunt, qui seruos ad libertatem simul & ingenuitatem reducunt, restituantq; natalibus: ita & si patri legitima proles non suppetat, uelitq; naturæ eos & primæuæ ingenuitatis restituere (modo ex libera procreati sint) legitimisq; in sua de cætero potestate habere: facito id per nostrum rescriptum. Neq; enim initio, cum sola natura mores & uiuendi leges daret hominibus, anteq; scriptæ leges subsisterent, differentia aliqua inter spurium fuit & genuinum siue legitimum, sed primis parentibus primi liberi (ut sub initium præsentis legis dinimus) simulq; in lucem prodierunt, legitimi facti sunt. Et quemadmodum in liberis hominibus ex æquo natura omnes liberos fecit, bella autem inuenerunt seruitutem ita & hic natura quidam genuinas produxit progenies, diuersio uero ad concupiscentiam spurium quasi quoddam fermentū admiscuit. Vnde similibus passionibus exortis, æquum fuit, partim per maiores nostros, partim per nos, ex æqualibus & remedium inueniri. Esto igitur patri, ferre preces, quæ declarent, uelle se spurios suos restituere naturæ & primæuæ ingenuitati, utriq; legitimorum, ut suæ potestati subditi sint, in nullo à legitimis differentes liberis: eoq; fauentionesq; naturæ in his, qui legitimos non habent filios, curabimus, tam paucis auxiliariibus copijs tantum naturæ imperum coërcentes. Sanè si naturalium tantummodo filiorum pater per aliquos casus fortuitos id facere nequeat, moriens autem de aliqua prædictarum spectierum testamentum scripserit, uolens legitimos sibi filios suos hæredes esse: damus ei huius quoq; licentiam. si tamen post patris mortem filij etiam sic preces fundant, & hoc doceant, patrisq; testamentum ostendant, & ex lege hæreditatem adeant: habento & hoc donum patris imperialisq; beneficio, aut (quod idem est dicere) naturæ & legis. In uniuersum ista obtinere uolumus, cum etiam filij hæc amplexentur. Nam si patriæ potestatis iura inuitis filijs dissoluere patribus permittum non est: multo magis inuitum & nolentem filium in ius patriæ potestatis redigere, siue per oblationem ad curiam, siue per dotalium instrumentorum confessionem, siue quocumq; alio commēto, forte paternam etiam reueritum fortunam, iustum

stum non est, & maiestati imperatoriae ac legislationi proprium non facinus. Si vero multis existentibus filiis, alij amplectantur, alij recusent: eos tantum, qui id amplectantur, legitimos fieri, ceteris spurios manentibus. Atque hæc dicimus, non ut ullum ex prioribus modis tollamus, sed ut huic quoque ceteris, in quibus illos capere non licet, apponamus. Omnino etenim subsistentibus legitimis, deinde spuris uel post uel etiam ante legitimos natis, nisi prius per curiam, aut nostras constitutiones, quæ dotalium instrumentorum rationem intro-

duxerunt, ius legitimorum non adijciatur. Modum uero adoptionis, qui nonnullis ante nos imperatoribus olim in spuris non uisus est improbabilis, cum pro tenore patrum constitutionis importunum depræhenderimus: nos quoque (ut dictum est) enjicimus: & quia patrum & quia attente in castitate defixit oculos, decorum non fuerit, ut pulchre reiecta denno recantur in rempublicam. Unde his à nobis sancitis & manifestatis, quo conueniat modo ad uilitatem & legitimorum ius accedere: nihil de taliu successionem dicendum est. Nam in illis quoque eadem successionu ratio est, quæ in ceteris iam inde ab initio legitimis solet existere.

C R E T I S igitur his, qui legitimi sunt, ab his, qui spurij permanent: redigenda item iam in ordinem sunt ea, quæ horum successiones respiciunt.

Ac Valenti quidem & Valentiniano Gratianoque pientiss. principibus primum omnium in mentem uenit clementius agere cum spuris. * & quidem si spuriorum patri legitima subesset proles, una tantummodo dignati sunt, in ipsam coniuncta etiam illorum matre: nihil ultra eam uel donare, uel in extrema dare uoluntate concedere. Si spurij filij non sint, sed sola concubina, illis uidelicet, qui legitimam uxorem non habent (his enim & solis concubinam habere permissum est) semiunciam largientes. Si neque legitimorum ipsi liberorum parentes sint, neque patrem aut matrem habeant: usque ad quadrantem testamenti illis relinquere aut donari concesserunt, idque etiam ceteris. At si quocumque modo aliquid accepissent: ut id in hoc reputaretur. eo ipso, quod excurreret, ad eos solummodo, qui lege uocarentur, peruenturo. id quod etiam Theodolij semoris filij, licet non perfecte, sanxerunt tamen.

Nos uero tamenti clementiore patrum, deus uis, pro quadrante semissem ipsis (si legitimi liberi nulli subsint) pro benignitate patrum, clementius: nunc tamen res ipsas ex insequentibus euentis perfectius simul & clementius constituentes, præsentem legem proponimus. Siquidem multa eiusmodi, cum antea perpetrata, cum nostris etiam temporibus perperam admissa, correctione dignamur, & impietate hominum habeamus. Nonnulli enim cum licentiam non habeant naturalibus suis filiis, quamcumque deinde relinquenti: deligunt aliquando uiros, & hæredes eos scribunt in hoc, ut filijs restituantur: qui deinde aut ex hoc impie agunt, & præuicantur uoluntatem defuncti, aut (quod omnium leuissimum putamus) eam perueniunt.

Tacenusque hoc loco, quam multa de illustribus personis talia superioribus temporibus delinquentibus memorie tradita sint. Ne igitur perpetuo huiusmodi delictum admitti liceat, hoc in statuimus, & quod in peregrinis & ijs, qui nulla nobis noticia coniuncti sunt, facere licet, hoc in naturalibus suis liberis facere homines probibeamus: propterea præsentem legem sancimus, si quis legimus filios habeat, ne istis filijs eorumque matri ultra unciam unam relinquere, aut etiam naturalibus filiis & concubinæ donare possit. Nam hoc in priore constitutione ratu ducimus.

Sed & si quid amplius quocumque modo dare uoluerit: hoc legitimorum filiorum fieri. & si filij non sint, sed sola concubina: huic semiunciam relinquere aut donare concedimus. Ceterum si legitimos filios aut aliquem ascendentium non habeat: licentia esto naturalibus modis uel in omnes duodecim uncias hæredes scribere, & res inter ipsos parti, quocumque modo uoluerint, & uel per donationes (siue simplices siue ante nuptias) uel quocumque alio legitimo modo suas in illos trāsferre substantias. Neque enim amplius eo pacto certis opus habebuntur: minibus ad impietatem aut periurium propensis, sed per se manifeste suam disponere potestatem.

At si quos ascendentes habeant hi, quos prædiximus: legitimam eis relinquere potestatem, quam lex & nos constituimus. quod superest, totum ad naturales liberos transmittendi licentiam habento. Atque hæc de his loquimur, qui sententiam suam in scriptas seu legitimas reiecerunt uoluntates.

Enimvero si quis moriatur, neque ulla omnino prole legitima subsistente (nempe filiis, aut nepotibus, aut reliqua deinceps successionem) neque uxore legitima, deinde moriatur non disposita testamento substantia, & cognatio patronusue forte, aut filios (nam neque illi in hoc parcimus) ueniat bonorum possessione interrumpens, & præteritum, buerit autem domi, quoad superfuit, liberam mulierem concubinæ loco sibi adherentem, ex eaque liberos (solis enim huiusmodi ista sancimus) (ubi omnino tā concubinæ in domo reterio, quam filiorum exinde procreatio simul & educatio indubitata est): damus eis, ut uel in testamento morientibus parietibus, paternæ substantiæ sextantem habeat una cum matre partiedu numero

numero filij sint, ut scilicet unius filij portionem etiam mater capiat, Atque hæc quidem si uni tantum concubinæ cohabitauerit, & filios ex ea habuerit, aut etiam prædiscedente concubina (morte forte, uel separatione) filij restiterint in ædibus, tunc enim præbemus eis, ut ab intestato in sextantem uocentur.

Ceterum si nimium profusa libidine fuerit, & alias atque alias priori concubinas induxerit, & multitudinem fornicantium (ita enim præclarus dicitur) mulieru habuerit, & procreatis ex his liberis decedat, multis simul domi concubinis relictis, odio dignus eiusmodi esto, & longissime ab hac lege prorsus cum istiusmodi filiis & concubinis expellitor. Quemadmodum enim si quis legitime cum uxore matrimonium colat, alias super inducere constante matrimonio, & legitime liberos ex ijs procreare nequeat: ita neque post semel agnitam (quo diximus modo) concubinam & ex illa susceptos liberos, concedemus, ut si quid aliud extraordinaria præterea libidine sustulerit, illud quoque ad successionem eius inducatur, moriatur intestatus. Nisi enim hoc ita lege cauerimus: neque inter mulieres aliqua distinctio erit, quam magis, aut quam minus amari, neque inter filios. Et nos non intemperanter ad libidinem proruentibus, sed paulo castius uiuentibus legem proferimus.

Non conatur nihil circa istiusmodi artificiosius & subtilius rationatur, ita neque nos aliam de masculis, aliamque de feminis legem hoc casu proponimus.

Si uero (oportet enim per omnia nos diuertitula subtilitatis iuxta ac pietatis ingredi) is, qui legitimos habet filios, relinquat & spurios: tamen si nihil omnino illis ab intestato uolumus accedere: tamen spurios à legitimis sancimus, prout decet, proque patrimonij mensura à bono uiro comprobata, id quod à nostris legibus boni uiri arbitratu dicitur, enutriti.

Eodem hoc obseruando, & si quis uxorem habeat, & ex præmorta concubina progenitos sibi spurios filios, ut & illi exhibeantur, alanturque ab eius successores.

Quod enim ad spurios nepotes attinet, ea obtinent filios ad successionem uocamus, in his sane & ipsi decente erga naturales parietes animi gratitudinem conseruant, & qua mensura naturalibus liberis secundum nostram legem parentes prospiciunt, eadem et ipsi parentes, siue in successione, siue præbendis alimentis, prout de ipsis lege sanximus, remunerant.

Quia uero in quibusdam ante constitutionibus dictu est, ut eorum rerum, quas parentes filijs uel donatione conferunt, uel testamento relinquunt, ipsis etiam curatores addant, qui tamen decreto iudicis confirmantur: facimus id quoque nunc ratum, permittentes secundum quod iam constitutum est, ut mater etiam naturalium liberorum tutelam gerere possit.

P O S T R E M O ultima iam nos legis pars expectat, ut & ipsa ad competentem redigatur ordinem: & enumeremus, qui tandem ne ipso quidem spuriorum nomine digni existant. Ac primum quidem quicunque ex nefario, aut incesto prohibitoque coitu (neque enim nuptias appellabimus) processerit: is neque naturalis nominabitur, neque à Constantino pientiss. principe in constitutione ad Gregorium conscripta, quædam de talibus prodita sunt liberis: tamen ea non admittimus, quandoquidem & desuetudine iam perempta sunt. Nam Phœnicarchatum & Syriarchatum, magistrorumque militiæ, & maxime insignium, neque non clarissimum mentionem facit: neque uult, ut ex ijs prognati naturales sint, prohibens illis etiam imperatorie munificentie mansuetudinem, quam planè constitutione penitus abrogamus.

Hæc nobis ista lege sancita sunt, & nemo omnino nostrarum legum tenebitur ignorantia, neque qui genuini, qui item spurij sint, neque quomodo ipsis legitimorum iura conferantur, aut quomodo manentes spurij humanitatem promereantur, quomodo denique & ipsi conuenienter afficiantur honore, segregati per nos ab illorum communione, quos neque spurios esse dignamur.

Quæ igitur nobis placuerunt, & ad humanæ imbecillitatis manifesta facito, programmatis propositis, per quæ omnibus lex manifesta erit, cognoscen- tibus, quo se modo in talibus reipublicæ accommodatè gerent: & nostram in animo reputanti- bus prouidentiam, quod omni alij negocio ipsorum utilitatem præferimus.

DE TESTIBVS.

Constit.

XC.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. prætoriorum Orientis præfecto, iterum ex consule & patricio,

11

Quantum

* Visum
adhuc ho-
die est
fuit in re-
liquis The-
odos. Cod.
lib. 4.

Quoniam testium in probationibus usus propterea olim inuentus est, ne quid facile eorum, quæ inter homines gererentur, lateret: simulac tamen maior hominum animos incescit improbitas, periculum erit, ne ordo ac series rei in contrarium abeat. Plerique enim testimonium dicunt, non in hoc, ut quæ gesta sunt, elucescant, sed ut aliquando etiam obscuriora reddantur. Nam qui alia renunciant, non nouerunt, uel etiam quæ ne nouerunt quidem, dicunt & affirmant: nam illi ultro confitentur, nolle se, ut rerum gestarum ueritas in lucem producat, secundumque eas efferantur sententiarum. quoniam contra potius elaborare se, ut quæ uel nullo unquam tempore facta sint, tum renunciant, tum in condemnationem ueniant. In uniuersum itaque testimonij dictionem abrogare, ob rerum usum noxium periculosum est: cum multa sint, quæ nisi per testes renunciantur, alio pacto clara & manifesta fieri nequeant. Rursum omnibus ac uilissimo cuique dicendi testimonij potestatem facere: etiam qui nos antecesserunt leges, interdixerunt. Proinde & multas cautelas inuenerunt, nonnullos ipso quoque nomine & gradu testium depellentes.

Quia uero testimoniorum ratio uel post huiusmodi prohibitiones non admodum purgata existit: re fore putauimus, si nos quoque ad ueterum hac in re diligentiam aliquid addiceremus, & unam (quoad fieri potest) falsam testimonia minueremus. Tale enim quiddam fallit, do sub claris. Bithynorum prouinciæ præside factum comperimus, incredibili testimonij fallitate in testamento ostensa, manifeste conuictorum, & postremo confitentium, cum testamento nondum absoluto testamento efflasset animam, quosdam e testibus præhensa iam defunctæ manu, & tam in transuersum, quam recta linea ducta effecisse, ut defuncta ueneranda crucis signum adscripsisse uideretur. Nos itaque ad ista conuersis oculis, partim de testimoniorum moribus, partim de eorum statu ac conditione, nonnihil definiendum putauimus.

Corroborantes igitur omnia, quæ a ueteribus de prohibendis his, quos ipsi a dicendo testimonio arcent, prodita sunt: sancimus, & maxime in ampla hac & alma urbe, ubi (quod auctoritate dictum esto) honestorum bonorumque uirorum summa existit copia, ut qui in testimonium adhibentur, illa existimatione sint, atque tales, qui ob constantem sibique consentientem famam dignitatis, militiæ, opulentia, aut professionis omnem longe calumniam superent: si tales non sint, saltem ab alijs, quod fide digni existant, testimonium habeant: non autem mendaciarum, aut humi repentes, & prorsus reiectæ conditionis homines ad dandum testimonium procedant, sed quorum studia facile possint (si quid incidat dubij) eorum uitam, qui ad dandum testimonium accesserunt, inculpata ac honestam ostendere.

Si uero igitur non sint, & unde quaque obscuri, uideanturque omnino aliquid de ueritate in profendo testimonio corripere uoluisse: possint etiam tormentis subijci: & iudices, si cum magistratu sint, ipsi hoc faciunt. Si alij quidam præter eos, qui magistratus gerunt: hic quidem assumant apparitores magni centis. Prætoris plebeijs, in prouincijs uero locorum defensorem, perque eos adhibeat illis tormentorum periculum, ut hac saltem fini nihil de ueritate occultent, aut hac etiam ratione depellantur accepta pecunia testimonium dixisse, aut alioqui dolo circa ipsam ueritatem.

ET QUAMVIS antea quoque lege lata sanximus, ne qua in debitis scriptura interueniente contractis solutionum sine scriptura celebratarum probatio per testes suscipiatur, nisi scilicet dum obseruationem inibi expressam, quæ etiamnum ualere uolumus: renouamus tamen id nunc etiam.

Nam si debitum scriptura interueniente contractum sit, & solutionis sine scriptura celebratæ probatio per testes tantum prætendat a litigatoribus: ea apud iudices tantum suscipitor, cum ad hoc ipsum, testes assumpti sunt, ut celebratæ solutioni eius, quod facta iam aliqua sit solutio, cum id ille, qui pecuniam in solutum accepit, profiteretur, homines fide digni testimonium præberent, aut etiam suo testimonio manifestum facerent.

Vana autem illa, & ueluti per transennam atque obiter cõcepta ratione nulla ratione obrineant: neque eiusmodi fugiant testimonia, quod cum per aliam quandam necessitatem interuenissent, audierint hunc dicentem, accepisse se ab hoc autum in solutum, aut se huic debere. manifeste enim ea nobis suspecta & nullius esse præcij uidetur, & maxime postquam huiusmodi aliquid & in causarum cognitione deprehendimus. siquidem cum magna pecunia summa soluta diceretur, duo tantum tabularij se id audisse aiebant, nullo teste præsentem: quoniam debitorum scriptura intercedente contractum esset, & is, qui solutionem peregerat, sciret scribere, possetque per propriam scripturam ista manifesta facere. quod semper ab eo tempore excoli præsentis legis ansam apprehendimus.

Rursum alius quidam speciem de se præbens calumniatoris, productus coram testibus & tabulario, iuratus debere se confessus est. deinde qui mercede conductus id egerat, decessit, ab altero uero, quod ille alius tantum suum testatorem suum erat.

sus erat, id debitum exactum est. Neque hoc postea larnie, nimirum deo non concedente talia perpetuo occultari.

Quapropter neque istiusmodi testimonij, neque confessionibus iuratio apud tabularios (ut diximus) depositis credimus, ubi literarum periti sunt, qui iurato confessionem deposuisse dicuntur: cum in manu sit uel scribere, uel constituto iudicio id profiteri, & negotio fidem extra omnem controuersiam positam tribuere. neque ita, ut uera perseueret corrumperet, concedimus, neque si quid tale factum sit, admittimus: sed exigimus, ut testes ab eo, qui producit, ad hoc ipsum rogati sint, & hoc testimonij comproberetur, si quidem (quemadmodum in testamento moris est) & ipsi rogati, & existimatione illa, negotiumque ita demum per ipsos probationem suscipiat: non uero testimonium solo auditu obiter conceptum, nullam testimonij præsentiam, & in iudicio factam depositionem, & subscriptionem habens de cetero ualeat.

Si eiusmodi testes non sint, quales antea diximus: etiam tormentis eos subijcere iuram rem iudices aduerant animum, & si circa potiore causæ partem testimonij contrarietates deprehenderint, istiusmodi testimonia rejiciant: his solis intenti, quæ a pluribus & maiore fide dignis prolata sunt. Si dedita opera dolo uideatur agere, & ea occasione in contrarietatem incidere: ne impunitos eos relinquant, si destinata malicia, non (ut potest fieri) errore aliquo contraria dixisse comprobati fuerint.

QUIA VERO multi sapenumero productis testimonij, & eo tertiam uice facto, postquam renunciant, & testificata perceperunt, conatur in re pellationibus nobis facere negotia, cupiuntque etiam quarto testes producere: sancimus, ut iudices nostri maxime ad illos aduerant, & si tribus iam uicibus testes processerint, ac denuo ab eo, qui testes produxit, & ipsi renunciant, testificataque perceperit, testes perantur: ne omnino hos admittant, nimirum existente suspitione, ne quando ille, si priores quid omiserint, quod per publicationem testimoniorum manifestum factum sit, non iam productionem testimonij, sed priorum uel non testificationum quandam appendicem, uel testificationum emendationem appetat.

Ceterum si is, qui testes produxit, testificata non percipiat, neque eorum habeat inspicendi copiam, neque ipse, neque aliquis aduocatorum eius, aduersarius uero perceperit solus, & exceptiones aduersus ea opposerit, non ei tamen, qui tertio iam producendorum testimonij potestatem nactus est, hæc edat, quominus is, qui hocce produxit, per exceptiones re cõperta, ea denuo, quæ testificatis suis defunt, apponat: tunc quarta etiam productio testimonij hanc perenti danda est: præstito prius ab ipso iuramento, quod testificata neque perceperit, neque horum inspicendi copiam habuerit, neque ipse, neque aliquis aduocatus, quicquid eius gerat negotia: neque dolo aliquo, aut machinatione, aut arte quartam testimonij productionem fieri petat, sed quia testimonij per denunciationem petitis prius uti non potuerit.

Ac si id factum fuerit, ne imperiali super hoc iussione (ut antea moris fuit) opus sit, sed lex suapte natura ad hæc indulgentia sufficiat. & usque ad quartam quidem productionem testimonij licentia sit uti testibus, sed non post longum temporis interuallum, ne per hanc causam lites nimium protrahantur, sed omnino ipsis quædam adhibeatur celeritas, prout iudex id faciendum putauerit. Illud sane in confesso est, quod si quis uel semel, aut bis duntaxat productis testibus, renunciatione facta, testificata percipiat consideretque, uel exceptionibus aduersus ea ab aduersario propositis, ipse has perceperit, exindeque testificata perdidicerit: nullam omnino licentiam habeat, ut ulterius testimonij productione utatur, neque si sacra hoc iussio adiecerit.

PORRO quo scimus latam iam legem, si quis hic litem exerceat, necesseque habeat certam litem partem comprobare in prouincia, ut liceat iudice hoc decernente, & sufficiens spacium temporis definiendo, testes producere in prouincia, & translatis actis causam huc remittere, quod ab eodem disceptetur iudice: multæ uero de hoc nobis interpellationes fiunt, uolentibus nonnullis, qui in prouincia quidem litigant, hic uero testes habent, ut lex etiam in talibus obrineat, & ei, qui in prouincia litigat, pro testibus producendis exhibendisque omnino probationibus huc dirigendi, & referendæ ad eundem denuo iudicem litem licentia sit, etsi de prouincia in prouincia hæc fieri petat: sancimus, ut propter maiorem copiam probationum & hoc obrineat, possitque is, qui in prouincia iudicat, ex prouincia huc dirigere, & apud unum aliquem selectissimorum a nobis deputatorum iudicum, decreto ea de re a iudice interposito, testimonio dari, & ab una prouincia in aliam prouinciam aut apud defensorem aut præsidem testimonij ex interlocutione iudicis dari.

dis, ibi uidelicet definitiua sententia proferenda, ubi & lis contestata fuit: ut quemadmodum hinc in prouinciam apud præsidem aut defensorem testimonij productionem peragi posse sancitum est, ita & de loco in locum, atque de prouincia in hanc urbem ualeat, & omnibus per omnia per facta sit probationum facilitas, ut tamen testificata in ipsis prouincijs non edantur, sed gesta, quæ

quæ traduntur testes producentibus, aut eorum aduersarijs, apud actorem publicorum monumenta sigilla suscipiant, & ita uel huc, uel in provincias à iudicibus remittantur: ne quando (ut potest fieri) causæ natura alijs porro testibus indigeat, & propter editionem testium excludatur accessio. His omnibus intelligendis in causis pecuniarijs. In criminalibus enim, ubi de maximis rebus uersatur periculum, omnibus modis necesse est testes prodire in conspectu iudicis, & ibi quæ comperta habent ac cognita, edocere. quo casu forte & tormentis & cuiusq; alij obseruationi locus erit & occasio.

ENIM VERO si seruilis conditionis esse dicatur, qui testimonium perhibere uoluerit, is uero liberu se affirmet existere: si iam inde à natione te: impletor quidē testimoniū dictio, de statu tamē quæstio in tempus exceptionū reseruat, ut si seruilis conditionis fuisse uideatur, habeatur testimonium eius pro non dato. Si se manu missum dicat: cogitor primum ostendere ipsum instrumentum, per quod libertatem nactus est, & ita testimonium dicito. Si in alia se regione libertatem consecutum aiat, aut ad manum se probationes non habere, idq; præscriptis uerbis eiurauerit: descriptio quidem testimonij, sed nisi manumissionis instrumentum ostendatur, testimonio illius is, qui eum produxit, non utetur.

IN SUPER si quis eum, qui ad dicendum prodit testimonium, inimico autem tra se esse animo, & forte ab ipso in crimen publico postulat iudicio: si protinus ostendatur, criminalem inter ipsos causam agitari: non procedito inter testes is, qui in tantum alienato ab hoc est animo, ut etiam de crimine ipsum publico postulet iudicio. Si alioqui is testatur as alere dicatur, aut actione contendere pecuniaria: non prohibemus, quoniam is testatur huiusmodi tamen quæstiones in tempus exceptionum reseruantur.

PRÆTEREA quoniam legem tulimus, ut in pecuniarijs causis uel ab inuitis testimoniū dicatur, non opellendis præstare testimonium illis, qui mediatores ipsis existerint, & nonnulli ea lege abstinant, neque uolunt perhibere testimonium: sancimus, ut si utraq; pars in testimonium eius, qui mediator illorum factus est, consentiat, secq; cōtentos fore his, quæ ipse dixerit: uel inuitis ipse testimonium perhibere compellatur: ea ipsa prohibitione, quam obrem inuitum eum adhibere monium accedere prior lex nostra noluit, per consensum ambarū partiū sublata.

UENIENQUE ET HOC multoties fieri, quod nonnulli uel ad locorum defensores, uel claris, provincialū præfides, uel etiam (ut ad solet) hic apud claris, magistrū census ingreditur, & querela proposita, quod ab hoc contra leges tractati, aut alioqui affecti iniuria, damnaque inuoluti sint, uelint eius rei testes sistere. At ne posterius ipsis obijciatur, quod gesta in uicinis rum parre constiterint: oportet & illum in eadem degentem urbe, ubi præstatur testimonium, à præside aut defensore citatū, sistendis interesse testimonijs.

Si interesse nolit, & respuat, ut testificata ex una tantum parte præstata, per se utilitatem non habeat: sancimus, ut huiusmodi testimonia ita obtineant, quasi non ex una parte affecta, sed ipso etiam præsentis facta essent. Nā si uenire recuset, neque uelit audire, quæ à testibus deponuntur, quæq; in posterum posita publicantur, non ex inuitabili aliqua necessitate accedere impeditus: perinde colatus est, ac si interuenisset: neque aliquam ex contumacia sua utilitatem sentiet, sed uidetur collatus to quodammodo pede cominus inter se constituisse. quæcunq; uero illi exceptiones competunt, his arbitrato suo utitur: eo solo opponi nequeunt, quod cū à testimonijs audiendis obliuione quadā animi seipsum absentat, per cōtumaciā eius ex una tantū parte facta uidetur.

Alijs omnibus, quæ de testibus uel à nostris maioribus, uel à nobis ipsis prodita sunt, legibus inclusa, ratio manentibus, & à nostris iudicibus custodiendis, siue maiores, siue minores, res sint, siue in ampla hac urbe, siue extrinsecus in provincijs: ut tractatu etiā testiū prodita sunt nobis correcto, syncerius ac religiosius lites peragi efficiamus, quas propter & oēs inuoluntate habere audientiam propositis in medium sacrosanctis dei eloquijs sanximus, & iustitiam subire tam actores, q̄ reos & aduocatos iussimus: ubiq; litigantium, & iudicantium, & testimonij perhibentiu animis deum insigentes, ut per omnia lites dei memoria & præsentis potestas & litigantibus à suspicione reddamus liberas. quam sanē legem obtinere uolumus exinde ut omne post futurum æuum. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram expremuntur legem, ea studeto excellentia tua effectui simul & fini tradere.

VT PRIMAE ET SECUNDÆ DOTIS EXACTIONE instante, nempe uiro ad secundas digresso nuptias, prior uxor, aut ex prior matrimonio suscepti liberi præferantur. Vtq; si uxor, aut is, qui dotē pro ea cōscripsit, in dotē conscripta tradere uoluerit, & maritus ea

suscipere differat: soluto matrimonio nihilominus ab eo per ipsum conscripta exigatur donatio ante nuptias. Et ne donationem ante nuptias præstet, qui quominus dotem acciperet, in causa non fuit.

Constit. XC.

IMP. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum ex consule ordinario & patricio.

Erueit res nuper in cōtrouersiam nobis iudicantibus, quæ & maiore animaduersione digna est, neq; clariore indigna sanctione. Quidam enim cum & initio uxorem habuisset in matrimonio, & ea amissa, deinde alteram sibi adiunxisset, dote utriusq; suscepta, procreatisq; ex priore liberis: humanis rebus excessit, secunda uxore etiamnum superstitē. Volebat igitur secunda uxor daram à se pti filij, prætendentes & ipsi maternā dotem, & in cōtrouersia erat, an priore uxore non amplius superstitē, illius filios contra secundam dotem mouentes actionem, admitti oporteret. Neg enim id priuilegiū alijs, uel hæredibus, uel creditoribus, aut iam dedimus, aut adhuc damus, præterq; solis filijs. Ac multæ contentiones ea in te exorta sunt, dicente secunda uxore, prioris uxoris dotem maritum, uel anteq; ad secundas peruenisset nuptias, insumpsisse: neq; iustum esse, ut cum maritus amplius in bonis reliquisset non inueniatur, q̄ quantum ad solā secundam dotem sufficiat, ipsa propriam quidem dotem amittat, illi uero iam consumptam recipiant. At filij ius hypothecarum protulerunt, quod omnino, si quid in bonis defunctus relinqueret, defunctæ iam uxoris hypothecæ antiquiores essent, quā secundæ. His itaq; si quid ex rebus prioris aut secundæ dotis appareat: id necesse sit aut prioris filios, aut secundā uxorem, aut si & ipsa mortua sit, eius habere filios, singulos prout aliquid se in ea re iuris obtinere ostenderint. Siquidē eo casu & actio in rem siue de dominio uindicando directe competat: & unumquēq; oportet obtinere, quod suum est, nullo indigens priuilegio.

Si uero quædam desiderantur: siue superstites sint uxores, priore forte matrimonio per diuortium soluto, & dotis exactione mulieri competente, siue amba mortuæ sint existentibus filijs, siue altera ex his: potiorē esse in his, quæ desiderantur, priorem & ex ea prognatos filios, antiquiorē dotem prætendentes. Idem dicere fas est, & de nepotibus, & pronepotibus, & reliqua de scalia, necesse est antiquius debitum potius esse posteriore: ita & hoc casu necesse est priora priuilegia primæ doti tribui, & secunda secundæ, neq; dotem præferre doti, neq; hypothecam hypothecæ: sed quod antiquius est, & plus habet temporis, id manere propriam firmitate & prærogatiuam obtinens. Nam tempora hypothecarum mutare aut tollere, nulla ratione sustinemus. Atq; hæc dicimus, non quod ignoremus, alibi quoq; ista in nostra determinatione esse legislatione. quia tamē omnino apud nos agitata sunt, & diuersas ea res quæstiones habuit: propterea etiā ad præsentis legis condendæ necessitatē deuenimus, non ut hoc primū tempore id sanciremus, sed ut omnibus id manifestius & clarius redderemus.

ILLUD, quod prioribus temporibus cū obscure sancitū, tū raro in iudicijs perpensum fuit, apertiore denuo lege complectendum, & reuocandum in usum, deducendumq; in iudicia pertauimus, ut in commune omnes ibi repositum habeant auxilium. Si enim coniungantur aliqui inter se, dotalibus & donationis ante nuptias instrumentis interuenientibus, deinde maritus quidem ante nuptias donationem offerat, uxor uero dotem conscribat, uel ipsa hanc præbitura, uel patre aut aliquo extraneo dante, quæ postea dos per totum tēpus matrimonij marito soluta non perhibeatur, cum ille matrimonij onera pertulerit, & matrimonium morte mariti dissoluatur: haud sanē iustum fuerit, eam quæ coniugi dotē non dederit, donationē ante nuptias percipere. Si uero dederit quidem, non tamen in solidum, tunc & ipsa donationem eatenus exigat, quatenus dotem obtulit. Aequitatis namq; & iusticiæ amatores sumus, eamq; cū in alijs oibus rebus, tum etiam obtinere uolumus in matrimonijs. Vnde quæ nihil obtulit, nihil capito. quæ minus dedit, q̄ se daturam professā est: tantum recipito solum, quantum obtulit. estoq; & hoc præsentī legi pulchrum incrementum, multa decernenti, quæ cum semper in cōtrouersia sunt posita, uix tamen hoc tempore ad legislationem deducta sunt.

u ij

LVD

LVD quoque legi adijcere bonum est, quod mora quæstio similiter nobis necessarium ad legislationem fecit. Porro si uxor dotem debeat, & cum eam dare uellet uel ipsa forte, uel qui hanc pro ipsa præstaret, quicumque tandem sit, siue propinquus, siue extraneus, nempe dote uel à patre data, uel ab extraneo, hoc est (ut uerba legis sonant) dote uel profecticia, uel aduenticia existente: maritus autem huius forte pater, aut auus eam suscipere nolit: mulieris autem pars hoc ipsum testatione constiplectat, & parata sit soluere, aut (quod maius est) exhibeat etià & offerat fortasse, & si in mobilibus rebus consistat, sigillis impressis secundum legem deponat, aut cupiat hæc fieri uel ex una parte in iudiciū progressa, atque hinc ex iudicio digressi quidam parti ista mariti renuncient, quæ sic quoque dotem accipere differat: ne possit soluto matrimonio propterea exactione donationis ante nuptias declinare, quod dos data non sit. Nam qui dare uoluit: simulatque perceptionem qui capere rogatus fuit, recusat: ad similes ei est, qui dedit. Atque hoc una cum cæteris in dote obtineto. Quemadmodum enim si mora contracta dotem non det, ut denegetur quoque illi ante nuptias donatio, introduximus: ita & si dare uoluerit, de quo industria perceptionem qui capere debet, recuset, damus ei donationis ante nuptias soluto matrimonio exactionem, quam dorem culpa mariti non intulerit. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

DE IMMENSIS DONATIONIBVS COLLATIS
in filios. Constit. XCII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosissimo, per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule ordinario, & patricio.

Quæ quidem ad Falcidiam illiusque portionem attinet, iam ante determinatam non ignobili ipsa & contemnendo incremento aucta. nam nimia illa inæqualitas placere nobis non potuit. Præterea quos ex filiis pater uult, præferre quidem conuenit: sed non in tantum depauperare cæteros, ut eam depauperationem perferre nequeant. Lata igitur à nobis lege in sua firmitate permanere, illud uolumus, ut si quis immoderatam donationem in quempiam aut quospiam filios dederit: ut nequeat esse habere in hereditatis distributione tantum cuius filiorum relinquere, quam magna pars erat legitima, antequam pater donationem in filium aut filios hac ipsa honoratos cõstitueret. Ita enim donationes amplius in crimen non uocabunt, cum in uniuersa patris substantia legitimum habeat, ad eum modum eius mensura aucta, quæ & pater in bonis habuit, antequam donationibus patrimoniū exhaustū esset. Neque uentibus filiis donatione honoratis dicere, se contentos immoderatis illis donationibus, abstinere paterna hereditate decreuisse. quin tamen si non coguntur paternam hereditatem agnoscere, si donationibus contenti sint: omnibus tamen modis necessitatem habentibus, ut quod inde excurrit, ea mensura, qua diximus, cum fratribus exequantur, ne per donationum immensitatem minus illi habeant, quam debetur legibus. utpote cum patri, qui mediocriter circa reliquā progeniem affectus sit, liceat utique his, qui magis ab ipso diliguntur, amplius aliquid largiri, non uero per huiusmodi immensitatem in illorum quos profusam reliquos liberos oblectare, & à nostro discedere proposito. Et quancumque in eo periculum facturi, quia penitus ad id genus affectiones prolabi eos deferri: uidemus, quod ea illi nunc legi hanc appendicem adijcimus. Cæterum hæc de his liberis loquimur, qui se gratos erga ipsos perhibuerunt, non de ingratis, & quibus pater ueram legitimam mercedem multitudinem obijciat. Nam si res ita se habere uideatur, & ingratitudinis causa comprobentur: sunt contra ingratos filios propositarum legum præscripta rata, in nullo per hanc nostram legislationem minuenda. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

DE APPELLATIONIBVS, VT SI MOTA APVD
appellationis iudicem causa litigatores ad arbitros deueniant, interestque temporis biennium decurrat, & contingat denuo causam ad appellationis redire iudicem, ne biennii decursus obijciatur.
Constit. XCIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosissimo, per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule ordinario, & patricio.

Subditorum nostrorum interpellationes legum nobis ad salutem collatorum conscribendarum ansam præbent. Siquidem nonnulli interpellationem nobis fecerunt, uolente lege, ut is, qui prouocasset, & per biennium tacuisset, aut etiam cum cepisset agere, litem non persequeretur, actione appellationis excideret, & ne confirmata iam sententia liceret ulterius progredi, sed alteri ea abiret in rem iudicatam: tam se, quam aduersarium suum, cum lis agigaretur in iudicio excellentiæ tuæ, scripto congressi sint, & bene multa disceptarunt. Postea contemptis compromissariis iudicibus, litem à se motam non prosecutos esse, sed decurso biennio aduersarios suos improbe hoc sibi sumpsisse in usum, quod istiusmodi lis in iudicio tuo amplius tractari nequiret, sed biennio semel præterito iam pro iudicato & confirmato haberi deberet: cum ille tamen, propterea apud gloriam tuam litæ persecutus non sit, quod causa ageretur apud compromissarios iudices. Sancimus igitur, ne prædicta controuersia, ex qua hæc nobis renunciata sunt, decursu temporis aliquid damni sentiat, ne uel iudicis sententia semel prouocatione suspensa rata sit, sed denuo apud gloriam tuam examinetur, & legitimum terminum accipiat, etsi plus millies biennii spacium decurrerit, aut decurrat. De cætero uero in omni controuersia, in qua aut ea nondum mota, in alios compromittatur, & per hoc biennium, intra quod appellationem iudices oportuerat litem decidere, excedat, & quocumque casu lis denuo redeat ad appellationem iudices: alijs omnibus partibus uti fas esto, ac si appellationis iudicium ne deseruissent quidem: cæterum progressi ad arbitros, biennii decursu uni nequeuto. nam qui semel alios delegit iudices, is sanè silentium per hoc iniuria affecto iuste non obiecerit, quod ex compromisso factis illis iudices ageretur controuersia. Hæc itaque in omni controuersia tum à iudicio tuos nostros agatur, quod gratiosum non sit. Cæterum si post relictos compromissarios indices biennale tempus prætereat: tunc corroboretur confirmeturque sententia secundum nostras de hoc latis constitutiones. Quod quidem in controuersijs deinceps eo modo euenturis obtinere uolumus: omnibus alijs, quæ de exercendis appellationibus prioribus prodita legibus, & à nobis in legum codicibus descripta sunt, in sua firmitate manentibus.

VT SINE VLLO IMPEDIMENTO MATRES FILIORUM
tutelam suscipiant, licet obnoxios eos sibi habeant, aut etià ipsæ illis obnoxie sint, quauis iusiurandum non præstent, quod nuptias iteraturæ non sint.
Constit. XCIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosissimo, sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consule & patricio.

Descriptimus nuper de curatione minorum legem, deprehensis ex crebra causarum à nobis iudicatarum multitudine maleficijs, quæ circa ipsos admittentur: ne quis eorum, qui uel minoribus essent obnoxii, uel qui se habere ipsos dicere obnoxios, ad curam gerendam accederet: quominus administratione rebus uolentibus curam gerere, & tam secundum ueteres, quam nostras leges ad curationem accedere petentibus, præter animi nostri intentionem perperam lex nostra est opposita: uelut pro minoribus semper introductum fuit, absurdissimum dicimus. deinde ne utique in eundem aliquis ordinem matrem & cæteros collocauerit. nam matrem quidem pius ille & à natura insitus circa liberos amor ut plurimum suspicione liberam reddit: qui uero nullam erga liberos necessariam habent causam, cum his maternus animus merito conferendus non est. Unde licentia esto matribus secundum ueterem obseruationem renunciantibus, & res suas

160 *Vt magistr. à depof. adminiftr. per quinquag. dies cōmorentur in prouinc.* Conf. *160*
fuis pignori obligantibus (prout prius in ufu fuit habitum) & filiorum tutelam fufceperit,
neq; huiusmodi exceptionem metuunt, fed eo loco res illarum funto, quafi de hoc ne ini-
tutio quidem lex fcripta fuiffet. Quapropter fiue dores, fiue ante nuptias donationes exi-
gant, fiue alia debita habeant, fiue matres contra minores, fiue minores contra matres, pater-
narum forte rerum occasione, uel etiam fuarum (multa em̃ aliquis, ad animi curam ifta reuo-
cans & difpiciens, inuenerit) funto ex utraq; parte ilibata, fecundum priores confitutiones exi-
judicanda, & adminiftranda, fiue legitimorum, fiue naturalium filiorum curam mater fufce-
piat. Quia uero magna in hoc religione ducimur, ne temere per magnum deum iura-
menta præbeantur, uiolenturq; propterea & illā legem corrigendam putauimus, quæ uide-
ut matres, cum filiorum fuorum curam fufcepturæ funto, antea iuramentum præfent, quod ad
fecundas non peruenient nuptias. Et toties fcimus præuaricatum in legem, & iufurandum
peritium deductum, quoties penè præftitum eft: ut euidentiffimum peccatum fit, id iufu-
randum inferre, quod ftatim atq; præftitum eft, uiolandum fit. Neq; enim fi aliquot iufuram-
dum obseruauerunt, propterea oportet & eas, quæ id ipfum deboneftant, impietatis in deum
de occasionem habere. Nam quod raro fit (fiat etiam uetus prudentia docet) non obseruamus legum,
fed quod fit in uniuersum, id & refpicitur, & adhibita medicina curant. Quapropter sanc-
mus, ut omnis quidem alia obseruatio, quam in matribus custodimus, priore forma obine-
at, & fimul Velleiano fenatus confulto, om̃iq; alio auxilio renunciet, fimul om̃ia agant, quæ
prius definita funto. Iufurandum uero non præbeatur, fed fufficiat fola renunciatio, cum de
omnibus alijs, tum etiam de fecundis facta nuptijs, nullo de hoc præftando iuramento. Simul
atq; uero fecundis fe nuptijs iunxerit: protinus à tutela depellatur, & eadem agatur, quæ for-
te & fi iuraffet, femel in iudicio mentita, fuæq; confeffioni ac depofitioni fecunda fancia et
concupifcentias, fultineret. Hæc igitur lex ad tuendam pietatem pofita efto. fancia et
nim ifta à nobis funto, ne deo debitus honor in aliquo afficiatur contumelia. Vnde & iam in
obtinero, excellentia tua in omnibus hanc legem prouincijs manifestam faciente. Hic em̃
gloriosiss. huius almæ urbis præfecto, cui huiusmodi res curæ funto, de his confcriptam legem
transmitteremus, ut eius & clariss. prætoris prouidentia, ad cuius curam hæc pars pertingit, in
omne æu custodiatur. Etiam inde obtinero, ut in omni pupillari fubstantia fancia et
cautela adhibeatur, tum circa res minorum tuendas, tum uero maxime circa iumentaria &
diligentia describenda, tam præfente clariss. fcriba, cui talium negotiorum sollicitudo com-
missa eft, quam etiã cæteris, qui ex more interuenire folent: dandis itē accurate ipfis fidelitatis
om̃ibus, & omnibus agendis prouidentia clariss. Prætoris, ad cuius curam hæc pars pertinet,
quemadmodū nostris promulgatū eft legibus. Proponetq; eam in hac regia urbe, ut om̃ibus
manifesta fit, & neminem lateant, quæ à nobis fancia funto. Legem enim, quæ id concernit,
quomodo oporteat custodiri in prouincijs, gloriosiss. præfectis sacrorū nostrorū prætoriorū
transmitteremus.

VT MAGISTRATVS A' DEPOSITA ADMINISTRATI-
one quinquaginta dies commorentur in suis provincijs, siue militarem,
siue civilem functionē gesserint. Constit. xcv.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni glorioss. per Orientem prætoriorum præfecto,
iterum ex consule ordinario, & patricio.

S Cimus quidē legem iam propositam, quæ uult, ut qui in magistratu publico con-
tinentur, siue ciuilibus, siue militatibus, neq; si magistratu defuncti sub publico con-
spectu commorentur, omnibus conuenire eos uolentibus respondere: sed & si quid eui-
per causam, quasi huc euocati sint, provincia possint excedere: sed & si quid exape-
madi egerint, ut iterum remittantur in provinciā. Sed compertimus nonnullos tam exape-
ranti præditos esse audacia, ut uel hac lege proposita, nihilominus anteq; magistratu desin-
gātur, audeant deserere provincias, & ad hanc almam accedere urbem metu rerum ab ipis
gestarū, & ne pœnas luant eorum, quæ deliquerunt. Sancimus igitur, ne cui profus heren-
iuscensurā provinciam præditi, siue in oriente, siue in occidente, siue ex alterutra parte, quod ob-
ria sit eius provinciam deserendā, q̄ magistratum deponat. sed & (renouamus enim, quod ob-
letum est) ut eo deposito, per quinquaginta dies sub publico aspectu commoretur in provin-
cia, cui

cia, cui præsuit: referatq; in acta publica eum diem, quo discedit ex provincia, ut perspicuum sit, in rebus ne gestis suis fiduciam collocet, aut non. Si quis uero magistratu deposito, non per sollemnes postea dies ibi locorum commoretur, omnibus seipsum ostentans in publico, sed ex provincia fugam capebat: ea, quæ ante iam à nobis de his sancita sunt, obliueant. Præterea si quis magistratum siue militarem, siue civilem, uel adhuc gerens, uel eo abdicatus, provinciam relinquat, is sanè magistratus, qui absq; iussione nostra hæc reliquit, tum criminis perduellionis reus esto, tum denuo in provinciam remissus, postq; his, qui crimen ei ingerunt, responderit, ut perduellionis reus extremû supplicium excipito. Illud eius magistratus successores, cû longius adhuc à provinciæ finibus absunt, edicta (ut uocant) de aduentu suo mittant: neq; cum decessores remoueant, iter ipsi per ocium conficiant, aut etiâ hic morâ trahât, aut demigrêt prius ad alias regiones, inuisuri forte patriâ, & quæcûq; alia delicti dissolutiq; homines facere consueuerunt: sed celeriter ad officium, cuius habenas suscepunt, proficiscantur, ne cû illi desinunt, hiq; nondû adsint, ita provinciæ magistratu careat. Quin ante duos duntaxat dies, q; provinciam ingrediatur, in qua est, qui magistratu defungitur, ad eum amice conscriptam mittat epistolam, quæ uelit, ut cohors præmittatur in eius occursum. Atq; ex eo tẽpore annonas percipiat, ex quo iâ cû magistratu est, & hunc administrat: ut dictum est; ipse provinciam ingrediatur, ex eo etiam publicas annonas capiat. Eo usq; tolerandum ferendumq; est, ut prorsus absq; magistratu relinquatur provincia: ut cum à nobis designatus aliquem præficiat, qui locum suum impleat, hominem forte rerum gerendarum imperitum: is, qui in ipso actu est positus, uel provincia excedat, anteq; tempus instet, uel defraudetur annonis, quas æquum est eum percipere, usq; dum deponat magistratum. Deponet autem eum, cum successor ingressus fuerit provinciam: ante duos tantummodo dies, q; provinciam ille ingrediatur. Quæ omnia obseruari à throno excellentiæ tuæ uolumus in perpetuum. Et mox ubi cognoueris præsidere ipsum provinciæ: ex illo tẽpore & annonas in successorem transferro. Alioqui decessori eas, prout à nobis constitutum est, erogato rarisper, dû successor ingressus subditis se ostendat in provincia. Quæ igit nobis placuerit, & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

DE EXECUTORIBVS, ET HIS, QUI CONVENI-
untur & recomenuntur. Constit. XCVI.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. Orientalium praetoriorum
praefecto, iterum ex consule ordinario et patricio.

 Noniam calumniantes odimus & summo studio ac cura auersamur: propterea
istiusmodi actiones existimauimus legitimo indigere remedio. Dideimus
enim, quod quidam non habentes ullam obligationem, sed una stantes uoluntate, cum his, qui cau-
sas exequentur, conueniunt quosdam. deinde libellos dirigunt. & dum damnum pertulerint fugi-
entes, deserunt eos, & proficiunt inarabile eis dantes dispendium. & hoc adhuc amplius in pro-
uincijs committitur: commotione lucrorum ipsis conuenientibus & causarum exsecutionibus proficiente. Ne igitur
tur hoc iugiter committatur: sancimus, non aliter actores libellos dirigere, & damni occasionem præbere conuenio,
quàm cautionem exponant: & in fugientem & negocij exsecutorem, quod intra duos menses omnibus modis litis conte-
statione faciem apud iudicem: aut si non hoc egerint, omne damnum eueniens conueto restituere in duplum, non transen-
dent cautione triginta & sex aureos.

ILLVD quoq; competentè promereri correctionem de-
nostrorum magistratum reum fecisset: is deinde in crimen postulatus, cum & ipse eum, qui
acufationem intulerat, haberet obnoxium: hunc ad alium protraxerit iudicem. atq; ea re præ-
ter opinionem aliquid factū esse. Ex quo enim uterq; pro se accusatoris partes tenuit, misera-
bile quiddam iuxta & ridiculum eodem tempore accidisse. nam simul atq; aliquis suam uel-
let mouere litem: protinus qui ex aduerso acufatione parauerat, ad alterum, quem ipse sor-
titus erat iudicem, ipsum protraxit: & ita alter alterum mutuo uexantes, immortalem litem
exercuerunt.

Sancimus igitur, ut si quis obnoxium se habere arbitretur eum, qui contra
x ipsum

fit, ut casu facto, solus is potior sit, qui in hanc causam creditur: ut in hac sola specie mulier cedat: nō temere illi habenda fide, ne per testes quidem, nisi negotium interueniente scriptura: confectum sit, & testium subscriptiones habeat, & ipso actu processerit. tunc enim, si per omnes huiusmodi vias negotium decurrat, suspicione uacat: & cōuenit, ut qui isto modo contrahit, suis rebus non defraudentur. Omnibus alijs præualeat mulier iuxta privilegium, quod iam ipsis à nobis concessum est. **PRAETEREA** quia legē iam descripsimus, ut patet, quod se

mel dotē dedit, p. filia, uel sub eius potestate cōstituta, uel sui iuris facta, ita ut denuo dos sibi re-
stitueretur, *tacitam ex stipulatu actionem haberet* : quæritur ab aliquibus, an conueniens sit, ut pater,
qui semel dotem dedit, possit genero mortuo, & data à se dote ad ipsum redeunte, filia ad se
cundas perueniēte nuptias, hanc minuere: an uero facere nequeat, cogitatione huius, quod se
mel à sua abalienata sit substātia: sed in eadē mensura illi nubenti dare debeat, ac si neq. ueltra
facta esset? Siquidē nobis per suggestionem modo nunciatum est, quod cum pater quilibet
triginta auri libras filiae in dotem dedisset: mox filia ad uiduitatē deducta, & secundis iuncta
nuptijs, nō iam triginta hasce libras doti obtulerit, sed tantū quindecim, eo quod mulier pater
tem donationis ante nuptias in quindecim auri libris consistentem lucrata erat: & pater non
amplius de suo triginta libras obtulerit, sed de suo quidē tantū quindecim, ex lucro uero matri-
ris alteras quindecim. Nō iustū igitur hoc esse putauimus, sed filia in diuisione hæreditatis

Nō iustū igitur hoc esse putauimus. sed filia in diuisione hereditatis similiter tam lucrum donationis ante nuptias præcipuum habeto, quā ex bonis paternis, reliquas quindecim percipito, quasi pater studuerit eam iniuria afficere. Quid enim fecisset, si non contigisset secundis eam nuptiis iungi, sed generum eius manere superficitem? aut quomodo dotem a se iam datam minuisse, aut in lucrum suum conuertisset, aut in dotem secūdi mariti perduxisset? Atqui oportet hæc ipsam in paraphernis habere, & per hanc causam opulentiori forte se marito coniungere, non solum triginta librarum dominā exsortem scilicet quindecim donationis ante nuptias, & quindecim a patre oblatari, sed quadraginta quibus tam lucro, quod illi fortuna dedit, cōsistente in paraphernis, & etiā eo, quod ex paterna liberalitate oblatum est, illibato permanente. Hæc autem sancimus, siquidem patris subtilitate oblatum est, illibato permanente.

ralitate oblatum est, in libato permanente. Hæc autem lancimus, liquidum
tia in eadem forma permaneat, in qua prius fuit. Nam si fortuitus aliquis casus labefactum
patrimonium, ut neq. si uelit, potis sit eadem mensura, qua prius, denuo dotem dare, & ma-
nifeste paternæ per fortuitum casum substantiæ ostendatur depauperatio : tunc pater, qui ite-
rum filiâ iungit matrimonio, amplius dare nō cōpellitor, quàm ferre possunt uires patrimo-
nij: eaq. cum prioris donationis ante nupcias lucrum illibarum habeat, tam magnam à patre
dotem pro secunda uice capito, quantâ substantiæ eius modus subscripserit. Constat etenim,
quodd hoc lucrum (nempe donationis ante nuptias) cuius ei tantummodo usum fructum pater
bemus, prorsus moriens cogetur restituere filiæ, ut quæ in donatione ante nuptias omnium ne-
modis proprietatis etiâ domina fuerit. SED ET ILLUD lege includere perquam ne

modis proprietatis etiam domina fuerit. **SED ET ILLVD** lege includere perierat, aut
cessarium duximus, quod in multis adeoque ineffabilibus rebus quæri solet. Obtrulit pater, aut
mater forte, filia suæ dotē. dedit hanc illa marito, & mortuus est maritus nō soluēdo, mox de
cedente patre aut matre, expetebatur ea, quæ nupta fuerat, ut dotē conferret, uel tanto minus
caperet. Ac siquidem uir soluendo sit, quacunque species, facile res dissolui potest. Si
uero nullius alterius rei domina sit illa, quæ actionum contra maritum, quæ per eius inopiam
inefficaces existant, & obijciatur mulieri, quod pro ipsa iam oblata dos sit, quodque actionē con
ferat nullum omnino effectum legis habentem: res sanē nobis *consideratione digna* habita est.
Et scimus quidem in plerisque iudicijs paulo id durius iudicatum, & mulierem coactam perpe
re dotem, aut reputare pro se datā dotem, ex qua nullum omnino illi re ipsa effectum perpe
re cōtingerat. Nos uero ex alijs legibus negotio opem ferimus. Ex quo enim mulieribus

Cæterum si cum patrem de his tene

uenisset, is actionem neq; ipse mouit, neq; consensit, neq; huius agendi licentiam dedit filiae: nil ipsa periculi excipit, sed & nuda illa contra inopis mariti bona actio cōfertor, & tam ipsi, q̃ fratribus eius communis fortuna esto, non tamen per collationem implicator damno, sed competens illi ex paternis bonis portio dator, actione quidem cōferenda ab illa, ab omnibus autem mouenda fratribus, & in cōmune omnibus illis adquirendo eo, quod fortunæ euentus præbuerit. Atq; hoc sanè obrinero, si pater in huiusmodi casibus dotē offerat, & in bonis eius locum habitura speretur collatio. Verum si maior dote sit, & si pater in bonis suis

Verum si maior dote sit, persequi obedientiam patris, qui neque ipsa actione mouere, neque ut ea moueret, permittere uoluit, in illa spe uerferetur collatio: tunc ipsa filia per se moueto, neque hunc prætexitum habeto, quod mouere nequeat, sed sibi ipsi auxilium ferro, & de mariti inopia futuram ablegaro formidinem. Ac scimus sapientissimos quoque uirum Vlpianum talia quæsiisse, & cum maritus soluendo inuenitus non esset, opem tulisse se mulieri, dum uoluit ab ipso collationem fieri, in quantum maritus facere posset. Sed quia cum leges in multitudine existerent, & antequam esset

quæ ex legibus in multitudine existerent, et antequam quantum maritus facere posset. Sed
lentum ordinem, multa etiâ ex necessariis ignorabatur, et sententiâ legis contraria volen-
tes proferebant à iudicibus: ne circa hæc admittatur aliqua deceptio, propterea necessarium
putavimus cum alijs, tum vero etiam constitutione nostra, quæ vel constante matrimonio
mulieri opitulatur in mediū propostam, meliorem & magis compendiarium confectamque
nam ingressi, præsentem legē proferte. Ne uero particularim personas, in quibus eam
obtinere oportet, enumeremus: generali oratione determinamus, ut in quibus ratio habetur
collationis, in his & constitutio valeat. Siue pater, siue avus, siue mater, siue avia, siue erit ex ul-
terioribus personis aliqua sit.

NE VIR EX DOTE, AVT MVLIER EX DONATIONE

ante nuptias proueniens lucrum proprietatis iure teneat, sed cōseruet dominium
filijs suis: uel si ad secundas nuptias non ueniant, in lucro solum usumfructū ob-
tinentes. Et ut qui diuortio matrimoniū dirimūt, si dorē aut ante nuptias do-
nationē lucrētur, similiter & ipsi dominium filijs cōseruent: persona, quæ
usumfructum habet, cogenda filios alere. Si uero bona gratia soluantur
matrimoniū, & uideatur quædam occasione damni dati detenta es-
se: ut hac arte perempta, quæ derinentur, ea referuntur filijs.
Constit. XCVIII.

Constit. XCVIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Iohanni gloriosiss. Orientalium praetoriorum
praefecto, iterum exconsule ordinario et patricio.

LA quidem diuersi semper eodē se modo habēt, legibus nō egent uarijs, simplicitatē & qd line ullius diuersitatis mixtura est, continue pollicitentia & utentia legibus sempiternis ac facis, nulla correptione egentibus. Quod autē laudandū nos est, in redundationis cō= praehensum tumulū, gubernatiua indiget sapientia ex legibus superuenientia uocē=

Vnde quoniam nos neque iudicia segnes, multis interpellantium iudicantes causis, sin-
gulis quidem modum coprahendentes autem amanoque quaestione dubitara no
ponimus. Itaque illud ante omnia usum quidem est forsitan esse praevis legislatoribus non sine quadam
diuisione, nobis autem putatum est, bene se habere temperata lege ad simplicitate causam transponere,
& tunc incohante, & nihil perscrutante hore, quae prius terminata sunt quoniam & nobis ipsis quide
non displicentibus de hoc ipso, quae legibus, uisa sunt meliora secunda.
Nuptialium natiuitatis

dine seruatis. & hoc ualere matrimonijs quocumque modo solutis ab hodierna die, & in omne tempus, quod sequitur, & in his matrimonijs, quae iam soluta sunt quidem, siue morte, siue quolibet alio modo, adiacere autem pendente, eo quod unus superstes sit, nam si ambo defuncti sunt, hoc haeredibus non datur, sed tantum simul terminatum ueteribus relinquitur legibus. Illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, & proprietatem lex deferens eis praestiterit, tunc in successionebus & alijs accessionibus, ita & in his erit, sicut & in prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum lucrum aliquod ex legibus sunt potiti.

Illud quoque ex quadam causa denudatum nobis ad legislationem deducere existimauimus oportere. quia enim transferunt quidem in alterutros & uir & uxor. filij autem uenerant ex matrimonio, despexerunt eos ambo, & circumibant mendicantes: propterea iudicauimus uerementiori quidem forte conuenienti & melius se habenti uti lege, ut timore scilicet potiarum quiescant, aut lucrorum causa iniustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. Si enim omnino aut per transactionem, aut per modum alium separetur matrimonium, si quidem non sunt filij, maneat priora in suo ordine. Si uero filijs existentibus, fiat hoc, & neque filios erubescere debeat, tamen occasione spontaneam, & transactionis & per consensum factae aut etiam inuite, forsitan praeminentem occasionem spontaneam, & transactionis & per consensum factae aut etiam inuite, forsitan praeminentem aut uiro committente digna amissione antenuptialis donationis, aut muliere digna casu dotis: neque uero de tem lucretur, neque mulier antenuptialem donationem: sed repente casu praecedente, aut dotis aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes ueniat filios, & eorum fiat, ut uir & uxor, & alia transigentes manente cogendo tamen eo, qui uirum luatur, filios ex eo matrimonio & alere, & alia omnia ministrare eis secundum lucratam substantiam mensuram.

Novimus autem aliqui duntaxat le factum, & quia bona gratia dissoluti matrimonia, & recedere quidem antenuptialem donationem eum, qui conscripsit, dotem uero ad eam, quae tamen obtulit occasione quasi damni & aliarum causarum auri quantitas non mediocriter utriusque data est parti, ut non uideretur hoc nuptiale lucrum, neque hereditas filijs secundum de hoc leges, sed extrinsecus accedens quasi ex alia causa lucrum fieret eius, quia uirum huc egit. Ideoque ex hac arte factam curantes laesionem sancimus, ut nel si quid tale fiat, & adiacere quod aliquod lucrum, & hoc similiter seruari filijs. Proprietate quidem mox ueniente ad eos, uirum uero si neque lucrantur constituto. Sic abstinebunt omni uicio. Sic omni desiderio irrationabili, si nec inuita manu te suis nocebunt filijs. sed erit temperati maxime quidem circa suam castitatem. deinde etiam circa maiorem monij effectum, quem competens est habere eos, qui semel coniuncti sunt, alterutri res est, & castitate plena, & bonis moribus congrua, & paterno maternoque affectu plena, ut quod eis parentes sponte leges seruant, hoc post deum, qui est communis omnibus pater, dicimus autem qui imperium habet per leges his, qui a parentibus laeli sunt, seruet. & hic quoque ea, quae de lucris & successionebus prius disposita sunt teneant, nihil enim eorum innouamus, praeter illa sola, quae expressim in hac lege conscripsimus.

Quae igitur placuerit nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo opera effectura tradere festinet.

DE DVOBVS REIS PROMITTENDI, QVI VICE MV tua fideiussores accepti sunt. Constit. XCIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. Orientalium praetorium
praefecto, iterum ex consule ordinario & patricio.

Cimus pridem nos legem de electione mandatorum, fideiussorum, ac reorum constitutam pecuniae tulisse, quae tametsi multas & in comune omnibus collationibus nostris utiles legislationes complectitur: in praesentia tamen & alia quaeque utilibus politione, & neque ignobili contemnendaque, nec communibus reipublicae utilibus inuiti constituta appendice indigere nobis uisa est.

Si quis enim monum uice fideiussores accipiat aliquos: nisi adiecerit, ut unusquisque horum in solidum teneatur, quoniam omnes ex aequo actionem sustinent. Quod si & tale aliquid adiectum fuerit: conseruator quidem pactum conuentum: non tamen protinus ab initio singuli in solidum exigantur, sed iuxta terim pro parte, pro qua quisque tenetur. procedit autem is etiam contra reliquos, si modo solutio uedo, & in loco praesto sint. Et quidem si ita se res habere uideatur, ut & omnes illi solutio sine & in rem praesentem conueniri queant: periculum cuiusque illorum imminet, ut quod sub alterutroque de iussione creditum est, id pro sua quisque parte, ex qua omnino tenetur obnoxius, praestetur, si modo solutio as alienum commune priuatum alicui onus efficitur.

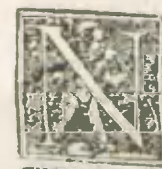
Si reliqui uero, siue quidam ex his siue in partem, siue in solidum soluendo non uideatur, aut etiam absentes sint: in illud etiam tenentur obnoxius, quod ab alijs recipi non potuit. Ita enim & illius pacti conuentio ratione conuenit, neque actor aliquid sustinebit damnum: & ut maxime ignorante eo, qui hos habet obnoxios, aliquid illi inter se pacti sint, nihilominus unusquisque tenebitur, quemadmodum in scripto comprehensum fuit, non habiturus licentiam, ut artibus, uel dolis, uel transactionibus transcendat ea, quae conueniant. Si in iisdem utriusque praesentes absentesque sint locis, tunc accimus, ut qui causae audientiam accommodat, & protinus in ius illos produci iubeat, & eorum

communiter causam examinet, & communem etiam proferat sententiam. Ita enim rei omnes in disquisitionem uocabuntur, & debiti exactio simul iusto, simul legitimo procedet ordine.

Si magistratus non sit, qui liti audientiam praebet, sed alius quispiam: damus licentiam uel hic competenti iudici ea de re adito, uel in provincia his denunciatis clariss. praesidi, aut etiam competenti iudici, ut per cohortem suam compellant & illos adesse iudicio, & partem eius fieri, ne quid omnino sacrae huic nostrae legi impedimenti incidat. His omnibus obtinentibus in contractibus posteriore tempore & a positione legis celebrandis. Nam quod modo praeterijt, id ante ipsam propositis de hoc legibus relinquitur. Quae igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

DE TEMPORE NON NVMERATAE DOTALIS pecuniae. Constit. C.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. per Orientem praetorium praefecto,
iterum ex consule ordinario, & patricio.

Ex exceptiones non numeratae pecuniae, quae in certis opponebantur casibus, leges nostrae intentatas in excussasque reliquerunt. sed longam earum & effusam prolixitate in arctum contraximus, ne homines ex socordia forte sua & improbitate quasi ex promerito fructum caperet, alijsque negotia facerent. Neque enim par eademque ratio probationum est omnibus, qui eas exhibere uolunt: multas quoque recitat tempus. Quapropter recte & ex officio in quibusdam casibus non numeratae pecuniae exceptiones ad moderationem redegitur, quae quidem ex his, quae iam a nobis sancita sunt, licet percipere. Certe eius generis quiddam hoc tempore etiam in dote facimus. Ex quo enim uniuersum matrimonij tempus, dum nuptiae consistunt, maritis concessum est, ut de non data dote querantur: & largius praeterea interuallum constitutum est, ut post maritorum mortem, quam post diuortium, ut intra annum querela porrigatur: propterea purauimus, & breui copendiariaque lege efficiendum, ut de dote non numerata querela celerius procedat, & mulieres in huiusmodi casibus post longa tempora probatione liberandas.

Si quis igitur duo heres in huiusmodi casibus post longa tempora probatione liberandas. Si quis igitur duo bus tantummodo annis cum uxore cohabitauerit, aut etiam minore tempore, & dotem non petierit: nullam iniuriam silentio suo maritus experitor, neque ipse, neque haeredes eius, etsi ille tacuerit: sed quae reia ea de re intra alterum annum mouetor. siquidem ad hanc nos legislati-

onem inuitat matrimonij breuitas. Si uero in longius tempus, quod biennium, in breuius, quod decennium, matrimonium extendatur: praebemus marito, ut conqueratur, & dicat dotem sibi pro parte, aut in solidum oblatam non esse. atque hoc si fecerit: transmittat querelam, semel de hoc querente marito, neque uxore, quod dederit, comprobante.

Si intra decem annos non conqueratur: silentio mariti querelam tollimus, post decennium neque ipsum hoc facere concedentes, neque ulterius annum praebentes eius haeredibus. Atque esto sane & hoc non nostra aduersus aliquos poena, sed subditorum ignauiae refectio. Nam cui per tam longum tempus (nempe decennium) querelam proponere licuit, si praeterea silentium: is utique manifestam de se significationem dat, tametsi dotem non percipiat, quod hanc tamen omnino haeredes eius praestare uelit. hisdem obtinentibus, etsi matrimonium diuortio dissolui contigerit. Neque ite-

differentiam nobis constituentibus, mulier ne quasi ipsa oblatura dotem conscribat, an pater, an alius quispiam pro eo tempore in omni huiusmodi casu (prout diximus) suos effectus ostendat, & querelam aut praebente, aut perimente. Loquimur autem non de contestatione, quae uerbis fit: sepe numero enim aut quaedam iracundia, aut alia incidens occasio efficit, ut talia quaequam maritus dicat: aut etiam cum nihil dixerit, redempti id testes improbe mentiantur. sed contestationem oportet in scriptis consistere.

Porro si constituto forte iudicio eam facere noluerit: omnino id mulieri, aut prorsus ei, qui dotem se daturum conscripsit, innoscere debet. Non quod aliquid obstat, quominus ipse maritus per se hoc facere possit, & item con-

queri, & partem mulieris ea, quae geruntur, ignorare: modo prius in animo reponat, nulla id ratione ualere posse contra eum, qui quod querela aduersus ipsum facta sit, ignorat. Ut igitur summam dicamus: intra biennium quidem soluto matrimonio (siue morte, siue diuortio) tam ipsi marito de dote non numerata queri licet, & eius insuper haeredi intra alterum annum. Si uero matrimonium ultra biennium usque ad decimum annum extendatur: marito eiusque

eiusque insuper heredi intra menses tres querelam concedimus. Si autem decennium decurrat tunc neque marito, neque heredibus eius querelam mouenda potestas erit, in uniuersum hoc tempore mulieri suffecturo. Enimvero si minor annis maritus sit, neque coqueratur: tantum illi tempore ad restitutionem attribuiamus, ut ne a tempore contracti matrimonij duodecim annorum spacium excedat. siquidem compertum habemus, eos, qui celerissime nuptias contrahunt, ad illas non minores quinquaginta annis accedere. Vnde & uicesimum quintum aetatis annum excedet, & intra annum porro uicesimum septimum de dote non numerata queri poterit.

Si minores aetate sint heredes eius, qui querelam non proposuit: ad querelam de dote non numerata mouendam duntaxat quinquaginta annos suffecturo eo tempore, neque prestaturo exitum omnium minorum temporum, id quod nos ad praesentem quoque legem commouit. Nam cum mulier quatuordecim annis fuisset in matrimonio, post uicesimum annum a morte patris, ab eius quidam minoris aetatis beneficio, contra matrem mouebat litem, post quartum demum & tricesimum matrimonij annum non numeratae doris actione propolita. quod quidem nos discrepantes remedio curauimus. Et propter hasce factorum circumstantias immo rursus aetate tempus etiam in quinquaginta annis per praesentem legem determinauimus: illo uidelicet solo non numerata dote opponente, qui ut dote susciperet, in hoc descriptus fuit: negotio intra sua tempora iudicando, siue perfectae, siue imperfectae aetatis sit. Obtenitura hac lege in post futuris matrimonijs. nam in constantibus, siquidem reliquum sit decennium, aut non minus biennio: habeto & hoc tempus ad querelam de non numerata dote mouendam, quae ei etiam transmissio non praeteret. Si uero aut minus biennio tempus illi reliquum sit, aut uniuersum decem annorum spacium iam excesserit: tunc ad querelam de dote non numerata proponendam ipsis quidem praeterimus biennium, ipsorum uero heredibus post matrimonij diremptionem trimestre, ut per omnia iusticia ipsis conferuimus. Quae igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea studio excellentia tua effectui & fini tradere.

DE DECVRIONIBVS.

Constit.

C1.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. praetorum Orientis praefecto, iterum ex consule & patricio.

Erbe nobis ferendae legis ansam praebuit quorundam decurionum interpretatio. atque eam sane legem non de certis decurionibus condimus, sed de uniuersa imperij nostri ditione dicimus autem, & quidquid nersus orientem est, & quid sol occidens intuetur, quidquid denique ex transuerso per utrumque latum consistit.

Ex quo enim quae decuriones & oblationes ad curiam concernunt, quaeque ad decurionibus nostris, & quidam ad curialem fortunam pertrahuntur, quaeque rursus ab ea liberantur: sancimus illud, ut decurionibus non solum suae ciuitatis decuriones heredes instituere (id quod & haecenus permillum fuit) sed etiam si quos curiae nexu liberos heredes instituere uelint, hoc facere licentia sit: ea tamen conditione, ut haec heredes sine omni no testatoris curiali fortunae, hoc est ex qua ille processit, sese offerat, & curialia subeat munera, capiantque hereditatem nemine impediante. Cognitum enim habens, quod negotiorum praesentis correctio quod istiusmodi rationibus curiae adijciuntur, etiam si in pecunia utilitas, & ex futura legislatione decurio pariter & patrimonium accedat, etiam si rescentque curiae tam largiore numero corporum, quam quod sua retineant patrimonium. Propterea sancimus, ut decurionibus, cum testamenti tabulas conficiunt, licentia sit quoscunque in heredes autem mere, siue eius ciuitatis decuriones uelint (id, quod lex dicit) siue aliquos genere ceterosque in extraneos, siue hi decuriones sint, siue etiam non sint, siue in parte dodrante non minore implesse: ut hi tamen se curiae offerant, & coadunentur eius corpori, & sine querela publica implesse aut munera. Hoc obrenturo tam in ipsis, quam filijs, ac nepotibus, & ceteris deinceps successoribus: non ea tamen forma, qua iuber paulo ante de his, qui seipsos offerunt curiae, praepositio constitutio, prolem eorum subducens, qui curiae iam oblati sunt. Et quasi iam inde ab initio decuriones fuissent, ita & ipsi cum prole sua curiae albo adunari, corporales

fit, an qui mox futurus sit.

Sed & si quis cognatus & ipse decurio, aut etiam alius modi

modi fortuna liber ad defuncti decurionis hereditatem uocetur, nimirum qui testamenti tabulas non conscripserit, uelique ille seipsum offerre curiae: liceat illi hoc facere, & intra menses sex apud acta publica suam declarare sententiam, & simul cum successione sua ac patrimonio inferuire curiae, simul & herede fieri: ut nihil de patrimonio ab eo, qui decurio uel iam constitutus, uel breui futurus, hereditatem semel amplexus est, negotio denuo ad curiam redeunte, per causam quadrantis aut dodrantis exigatur.

Insuper si quis rem de suo patrimonio, aut plurimas, aut omnino non pauciores, quam quae dodrantem constituent, donet alicui ex his, qui uel eius ciuitatis rempublicam administrant, aut etiam cuique alteri, qui quidem tam se, quam patrimonium suum & reliqua ordine successionem atque prole, siue existentem, siue futuram, adducat & offerat eius ciuitatis curiae, ex qua est, qui donationem facit: sancimus, ut ea conditione facta donatio conualescat. Nam summo nobis studio dignum esse uidetur, ne decurionum patrimonium ullo modo a curia illius ciuitatis, cuius decuriones sunt, abalienetur.

Quominus autem ista per deceptionem geri uideatur, & aliqui curialium hereditatum domini facti uel per modum donationis, uel testamenti (ut praediximus) aut etiam ab intestato, differant protrahantque oblationem, & cum bonis uelint perfrui, oblationem sui ad curiam non faciant: sancimus, ut si res (id quod & ante dictum est) per donationem conferantur: non propterea celebretur rerum traditio, sed tantisper maneat apud donatorem, donec se donatarius apud praetorem praesidem inter acta publica gratis & sine ullius pecuniae datione praedicto modo curiae oblatum sit, inscribaturque in album curiae. tunc enim illi & res tradi uolumus.

Si uero ex testamento aut lege uocatus hereditatem adeat: tunc protinus sub obitum decurionis decurionum ordo coeat, & una cum defensore ciuitatis absque ullis insidijs contra defuncti res ponendis, tum bonorum inuentarium conficiat, tum in bonis reperta assignet curiae, in praesentia constituto tam ipso herede, qui ad hereditatem uocatur, quam defensore & dei amantiss. locorum episcopo. Et simul atque ad deum & sub conspectu dei (ut appellatur) actorum publicorum praesidentia celebratur, & una cum patrimonio ac prole, tam quae modo est, quam futura (id quod saepius iam dictum est) se obtulerit curiae: tunc & res ad se recipiat, & earum dominus sit, perinde ut prior decurio fuit, in nullo differre ab illo uisus: ista uidelicet actorum confessione apud praetorem praesidem absque ullo quaestu & dispendio celebranda. Neque enim in fraudem aut ad dispendium curiae, sed ad utilitatem hanc legem proponimus, ut perpetuo obtineat, tum pecunijs, tum corporibus decurionum patrimonium & collegia collocupletans.

Quod si decurionis haeres, qui ab intestato uocatur, cum ipse decurio non esset, adire, seque ipsum curiae offerre noluerit: tunc dodrantem curiae muneribus non inferuiat. Ceterum si plures sint, qui eodem gradu ad decurionis hereditatem uocentur, ex quibus aliqui se offerant, alij recusent: dodrantem quidem is aut is qui capiendo, qui se curiae offerunt, quadrantem uero reliqui heredes, qui lege uocantur, omnino decedat relicta filia, siquidem ea uxor decurionis sit eius ciuitatis: manifestari est, quod citra calumniam paternae res habitura sit, uel omnino in solidum, uel dodrantaria ratione, si patre situto nupta non sit, ad eius nuptias accedat aliquis, qui ea conditione uelit accipere, ut decurionis munere fungatur, se ipsum curiae offerens, atque hae nuptiae mulieri expectandae uideatur: habeto & ipsa hoc casu nullis expositis calumnijs dodrantem per causam beneuolentiae erga curiam: & quia rebus decurio attribuitur, & eas administraturus est, propterea omnino hae mulieres, qui uel iam decuriones existant, uel per oblationem fiant: dodrans quidem inter ipsas diuidetur, tamen si domum ad mulieres pertineat, propterea enim res illis paternae concessimus, ut qui ipsas haberent in matrimonio, exinde curialia impleret munera.

At si contingat, ut decurioni seipsum offerenti nupta mortem obeat: siquidem ex eo masculos filios suscepit: res apud filios sunt, qui & ipsi decurionum munera subibunt, neque ea in re curiositate aliqua opus erit. Si scemellae exstiterint gnatae, si quidem & ipsae aliquibus nupserint, qui uel decuriones eius ciuitatis sint, uel eius se ciuitatis curiae offerant: similiter & ipsae hasce habebunt absque negotio, per maritos suos curialibus obnoxias munijs. Si quaedam uero eius ciuitatis decurionibus nupserint, quaedam decurionibus uel existentibus, uel futuris, non nupserint: tunc secundum praefatam distinctionem decurionibus quidem nuptae propter curialia munia dodrantem habebunt, reliquae uero ceterae erunt quadrante.

Si neque mares ipsi, neque foeminae

minæ nascantur: quamdiu maritus quidem superest, habeto harum usum fructum, per eas curialia impleturus munera. Et siquidem ad secundas progrediatur nuptias, & filiorum patrum fiat masculorum, uel foeminarum, quas decurionibus iungat: rursum consimiliter curiali corpori res conferuabuntur. Enimuero si moriatur uel ad secundas non progressus nuptias, uel procreatis filiabus, quas decurionibus iam constitutis, uel futuris non iungat: tunc dicitur recto curia eas res percipiet. Neque enim ullo tempore hanc partem curialium facultatum & munierum peregrinari & a functione sua discedere permittimus, etsi prosapia per multas circumagatur successiones: ut absque ulla temporis praefinitione, tali linea descendente, siue per matres filios decuriones, siue per generos se ipsos curijs offerentes, curiae is dodrans custodiatur. Quia sane legem obtinere tam per omne deinceps securum uolumus, & etiam in pendens adhuc, & neque dum iudiciali sententia, aut amabili quapiam transactione sopitis causis. Quae igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea studio cuncta tua custodire, maxime omnium in utilitatem publicam summam collocans prudentiam.

DE MODERATORE ARABIAE.

Constit.

CII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. Orientalium praetoriorum praefecto, iterum ex consule ordinario & patricio.

Ubi plerisque alios prouinciarum magistratus ad meliorem iam formam transiimus, qui humiles abiectique prius existentes, neque ulli rei conuenienter agendi idonei, postquam in ampliore constitutus ordinem, & ualentiores per omnia facti sunt, & ita rerum administrationem capeffere coeperunt, ut uniuersa in melius commutarentur: tum uero a nobis etiam proconsules, & praetores, & summi praetores, & ueterum horum nominum amplitudo inuenta est, auctaque ipsis annona, & summa potestas data, & ante omnia interdictum illis fuit, ne perniciem inferant subditis, & multis ad ipsos diripiendos utantur manibus. iuramentis quoque rem munuimus omnium horrendissimis neque aliter eis officia tradimus, quam praestitis iuramentis, ita codicillis magistratus digni sunt haberi. Conuertimus igitur & ad Arabum regionem oculos: & requisita causa, qua nobrem & publicum laboret inopia, quamque regio florentissima sit, & tam magnus nos interpellantium numerus ijs locis excedat, & omnes lamententur, alij furta & rapinas, alij iniurias, alij alia damna in querela deferentes: occasione & causam huius mali ex imbecillitate & impotentia eorum, qui magistratum ibi gerunt, prouenire deprehendimus. Erat enim ita tenui potestate praeditus is, qui ciuili magistratu defungebatur, ut ei, qui praesesset armis, serui propemodum more manciparetur, & in illius arbitrio huius salus esset posita, aut ut ne esset qui dem omnino hic magistratus. Inde adeo & longum tempus est, ex quo is desierit, & militaris ea, quae ciuilem magistratum concernunt, peragat, nihil sibi, nihil illi omnino utriusque crificiat. Haec nos ad suscipiendum praesens consilium excitauit: & praesenti utentes auge, magistratum ad pulchriorem formam transponimus, benigneque & ipsi Moderatore appellacionem largimur (id quod etiam in Ponto fecimus) & spectabiliu magistratum uocamus. Sed & publicis exactionibus cum summa uoluntate adhaerescito, adhuc etiam priuatorum utilitati, neque committito, ut uel spectabilis dux, uel tribunus, uel aliqua potentiorum domuum, uel etiam sacrum patrimonium, uel sacrae nostrae res priuatae, uel ipsa sacra nostra domus, quaecumque subditis nostris damnum intulerit, neque facile succumbito, neque formidinem contrahito, sed uiriliter subditis praesto, & hunc sub deo pariter ac nobis, & legi puras conseruato manus. siquidem iisdem iuramentis & hunc submitti uolumus, quibus & ceteros magistratus submisimus. Deinde cum codicillis percipito etiam imperialia mandata, quae tam ante nos legumilatores, quam uetus illa reipublica forma non tuit, & nos cum penes obsoleuissent, denuo reparauimus & in reipublicam reduximus: ut ea semper adhibeat ueluti in colloquium, & iussiones nostras custodiat. Nam si illas sane fecerit, non est causa, quamobrem non omnia illi praestare & ex animi sententia occurrat, & legum beneficio ad summam ipse in rebus gerendis facilitatem & iustam facultatem perueniat. Principio igitur (ut diximus) studio illi sit publicorum tributorum exactio, deuotum quidem humano paternoque se affectu exhibens, inde uotis uero uehementem & feruorem, inde curam geret etiam reipublicae, & ut recte in ea atque ordine omnia fiant, neue rumus & seditionibus dediti sint uel Bostreni, uel alij, & quae a uetustate permiffa sunt ad delectationem, ea conuertant in furorē & caedes. Habebit item secundum mandata nostra dicto suo audientes milites (siquidem & hoc inde licebit desumere) neque ullam omnino rem negligere egimus, ita & ipsum per eadem eius magistratus uestigia ingredi facimus. Eritque & ipse spectabilis, & consimiliter cum alia multa, tum etiam ea, quae appellaciones concernunt, admodum per causam annonarum & reliqui solati percipiat quindecim auri libras: adfessor uero eius magistratus duas libras, & cohors eius nouem auri libras habeat. Et quancumque (ut diximus) ex imperialibus mandatis iam etiam militibus praestitum erit tamen nobis cura, ut nonnulli obediunt, eiusque formulis ac praescriptis cedant & obtemperent. Non igitur communio ne omnino habeat aliquam spectabilis dux neque cum militibus, quos expresse huic assignauimus, neque cum pagano aliquo, neque cum illorum litibus, si quas inter se habent, neque si paganorum aliquis in ius producat. Nullum denique habeat eum paganis causis commercium: quandoquidem torque ea inter se, quemadmodum patres nostri in republica ista ordinarunt & instituerunt, scitu ro spectabili duce, quod si rebus se ciuilibus immittere ausit: neque militaria retinebit, sed & illis spoliatus priuatus ager, & huius magistratus imperio subditus erit. Atque haec nobis ite de magistratu regionis Arabiae sancita sunt. Persuasum enim habemus uoluntate dei, quod ea res ad melius profectura sit. Ex quo enim neque pecunijs pepercimus, & annonas illi auximus: in adeo certo scimus, quod & is, qui hunc magistratum gerit, talem se circa uere publicorum tributorum exactiones praestare studebit, ut non damnum exinde, sed iustum lucrum fisco adducat. Illud sane fieri obtinereque uolumus, ut spectabilis dux inde annonas suas percipiat, unde prouinciae praeses iusserit: cum manifestarium sit, non cum tanta eius ignauia his rebus admodum animam, ut suas ipse annonas exigere nequeat: sciens, quod si quid haec contra fecerit, quindecim librarum auri poena mulcabitur.

DE PROCONSULE PALAESTINAE.

Constit. CIII.

Scripta Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem praetoriorum praefecto, iterum ex consule ordinario, & patricio.

Am quidem & alios gentium praesidatus maiores reddidimus, qui prius humiles pariter erant, & ad aliquid fortiter agendum impotentes: & tam inter spectabiles ipsos constitutus, & etiam annonas ipsis, adfessoribusque, & cohorti auximus: & inter alia omnia, quae benigne illis elargiti sumus, ut ite de appellacionibus cognosceret, praebuimus: aliosque honore proconsulū exornauimus, alios (ut appellant) comitū, alios praetorū, alios denique moderatorū: & semper praestare aliquo adinueniendo, noui ueluti flore nostrae addimus reipublicae. Venit autem nobis in mentem & memoriam perfrui oportebat, propterea quod & quondam proconsul ipsam tenuit, & praefectus illi talis magistratus fuit, licet postea ab ampliore dignitate ad minorem transierit: nimirum cum u-na prius tota Palaestina esset, ea deinde in tres diuisa partes, & neque proconsulatus retinere, sed ad nominis fuerit, tam cum Strato primus ea in forma urbis redegit, qui mutatis sedibus excedens perator, qui pia memoriae Titi pater fuit, quod illi ad summam gloriam uel solum potuit sufficere, ipsorum Caesarum appellacione eam nominauit, cum antea Stratoni turris uocaretur: hoc illi honore impenso, eo quod in ea post iudaicas uictorias inter imperatores adscriptus esset. Cemimus autem, quod & magnae admittendaque regionis imperium habeam ea prouincia, & quae maximam reipublicae nostrae gratiam & sensum exhibeat, tam tributorum magnitudine, quam deuotionis exuperantia, praestareque ampli nominis ciuitates, ac bonos ciues enutriet, & omni doctrinarum genere refertos, neque non inter sacerdotes celebres, & quod omnium maximum est) quia uniuersi conditor dominus noster Iesus Christus, uerbum illud dei, & totius humani

humani generis salus in ea cōparuerit, dignatusq; sit assumere nostra. Hanc igitur quo- modo non honore afficiamus, & prouehamus ad formam proconsularē, cōcedamusq; illi, qui in ea defungitur magistratu, ut proconsul pariter sit & uocetur, id quod facimus per hanc pragmaticā formam: Appellari autem eam uolumus & Caesariensium privilegium. Et qui cū magistratum gerit, proconsulem efficiamus, praebeamusq; ei, ut inter spectabiles adscribar, & omnia habeat, quae eiusmodi magistratus sunt propria: audiat etiam prouocatione suā pen- lites usq; ad decem auri libras, quae ex utraq; ad ipsum Palaestina deuoluuntur: ualeatq; omni- no talis existere, ut iussiones nostras praeclearius & maioribus cum uiribus queat ad effectū de- ducere. Utetur autē & ueneranda illa atq; antiqua Veneta (de purpurea planē stola so- quimur) in sacris eam mensium festis induens. uenustumq; se praebeto tanto redimtus ho- note, & multis imperato militibus ac tantis: & quidquid deniq; uel publico, uel nostris utile est subiectis, facito. Ceterum per occasionem annonarum praebeamus illi uiginti ibras au- ri, quas tam inter se, q; adfessorem suum & obtemperantem sibi cohortem diuidat, quo ipse uoluerit modo, per suggestionem nos de ijs certiores reddens, ut sacra pragmatica forma ei diuisionem corroboremus. Neq; enim sustinuerimus uidere, aut ut ipse adfessorq; eius sub- lationes laborantem periclitantemq; omni destitutū auxilio, non subleuemus, quod maiore cum beneuolentia & illi appareant, & publica tributa exigant, & iniustis rapinis abstineant.

Insuper nullam omnino cum ciuilibus causis publicorumq; tributorum prouisionem- bus communionem habebit pro tempore spectabilis eorum locorum dux: sed ipse omnes pu- blicas priuatasq; causas (prout dictum est) disceptabit, & maxime omnium prouidebit, ut publi- ca tributa sine retardatione detrimentoq; inferantur, & puris ipse utatur manibus. Quae qui- dem te diligenter obseruata, cum & spectabilis uir Stephanus, qui nunc primus in ea uelatus magnam laudē cōsecutus sit: prorsus in ea opinione uenimus, sumpta uidelicet ex antecedi- tibus coniectura, quod rursus hoc faciet. Maxime omnium uero curam geret, ut quae suo ori- ne fiant in ciuitatibus, neq; popularis aliquis tumultus excitetur in urbibus. Siquidem & hoc eius, cum in magistratu esset, proprium fuit: qui cum prouinciam tum ex alijs occasionibus tum uero maxime ex diuersitate religionum seditionibus laborantem suscepit: euidenter pacatam eam reddidit, & omni motu ac turba liberauit. quod sanē nunc illi quoq; ut faciat, in- iungimus. Et si quando res ita ferat: ut etiam in secundam Palaestinam excurrat, & ibi tumul- tus sedet, neq; committat, ut incommode aliquid in illa geratur, & praesertim in illa: quod si quidem & multos illic tumultus existere cernimus, neq; leues horum euentus. Quod si etiam militibus indigeat, qui in prouincia stationes habent: adiungimus & hos illi, ex quo mi- litarium numerorum strenuitatem compertam habemus, tam in tuenda dignitate urbium, q; conseruanda moderatione in ijs, qui ruri habitant, & exigēdis tributis publicis.

pragmatica forma, quae ad eam illi rem prius data est, nunc quoq; rata manente, quae dō uoluit, ut uel spectabilis dux, uel gloriosiss. magister militum licentiam habeat, militū praesidia, quae apud illum constituta sunt, ab illo abstrahendi, ne quis exinde in ciuitatibus oriarur motus ac turba: id, quod nunc euenturum est, si ille & ciuilem magistratum gubernet, & inter publico- rum tributorum collatores rectae disciplinae prouidentiam accomodet, tam in auxilium pa- ratos habens milites, q; si quid indecore uel ab ipsis, uel ab alijs per ipsos geratur, compertis.

Eruntq; omnino inter se distincti officijs spectabilis locorum dux, & is, qui proconsul omni- gerit magistratum. Nam ille quidem militibus, & limitaneis, ac foederatis, & quidquid omni- no in prouincia armatae militiae adscriptum est, praebit: exceptis his militibus, qui proconsuli deputati sunt. hic uero tam pro ciuilibus personis, q; rebus, & praesidijs militum illi adhaerenti- bus prouidentiam adhibebit & custodiam. Certe publicorum tributorum nomine, aut per cau- sam motae in populo seditionis nemo prorsus a spectabilis proconsulis iurisdictione eximetur. Sed omnibus imperabit, omnibus praecipiet, neq; quisq; eius resister formulis ac dispositio- nibus, aut ullū habebit praetextū uel defraudandi publicū, uel ciuibus inferendae iniuriae, uel ciuili- cae seditionis author factus: aut etiā utetur uel cinguli, uel dignitatis, uel sacerdotij, uel nullam no- bet aliterius causae prerogatiua: sed eo solo seipsum noxa liberabit & supplicio, si nullam noxa con- trahat. Hae igitur (ut diximus) & huic magistratui concedimus, & conseruare perpe- tuo per hanc sacram pragmaticā legem uolumus. Sed & ut excellentia tua perpetuū ipsam conseruet, & eo modo particularibus thronorum tuorum dispositionibus ac formulis adfere- bat, sancimus: neq; non ut omnes Palaestini, qui insequenti futuri sunt tempore, cognoscent quod denuo proconsulare ipsis ius restitutum sit, & proconsul in prima Palaestina sumum habeat

habeat imperium. ipsis uero etiam prius nunc honore erit, nempe ciuitati debito.

Quae igitur nobis placuerunt, & per hanc sacra declarantur legem, ea studeo excellentia tua effectui & sint tradere.

DE PRAETORE SICILIAE.

Constit.

CIIII.

Abeto Sicilia praetorem, qui & res ciuiles tractet, & curam gerat militatis impē- sa. 2 Publica tributa Siciliae non pertinent ad sollicitudinem Praeto- ris, sed censentur sub comite patrimonij Italiae. 3 Appellationes & decreta defensorum & primorum ciuitatis Siciliae tractat & examinat Quaestor, P. P. post consulatum Belisarij.

DE CONSVLIBVS.

Constit.

CV.

Scripta Stratego gloriosiss. comiti sacrarum largitionum, ex consule & patricio.

Vanq; ueteribus olim Romanis nomen administratioq; consularis in usum bellorum excogitatum est: nam & suffragijs, quae omnes in commune reipubli- cae ordines illis, cum crearentur magistratus, dabant: repente prouincias sortie- bantur, in quibus Romanis bellum erat, & per ea sortitio item fasces accipiebāt) postea tamen ratio temporis, quae & belli gerendi & pacis colendae potestatem in pientissimos transposuit principes, eam rem consilibus ad solā munificentia trāstulit, sed eam temperatam, redactamq; in ordinem, neq; modum excedentem. paulatim uero ita large in eam rem incubuerunt, ut cū munificentiam suam ostentarent, non sanē ignorare uiderentur, quod aliud eius facti exemplum habituri non essent. Neq; enim in omnibus cū exsuperante opum magnitudine cōcurrit & munificentia animi, non rei mensura, sed pro- pria magnitudine proueniens. Quia uero periculum esse uidemus, ne consulum nomē, quod per tam longa tempora, & ad millesimum plus minus annum progressum, cum Roma- notum effloruit imperio, penitus intercideret: propterea ex usu fore putauimus, si eam rem cō- plecteremur, & praefata eius immensitate consulares impensas ad luculentum modum contra- heremus: quomagi & perpetuū apud Romanos maneat, & omnibus bonis uiris aditu facilis existat, quos huiusmodi nos honore dignos esse iudicauerimus. Atq; omnibus de num perue- stigatis, placuit nobis, quā magnū eius modū esse cōueniat, quod dari debeat. Cū igitur Martiano praestantissimo imperatore descripta lex fuit, quae noluit, ut pecunias sparge rent, qui consulum gererent, quae planē illi prima constitutio existit: Inde adeo post praedictā constitutionem inuenimus, quod nonnulli hanc secuti, nec tantillum in uulgus spargere insti- tuerint: quidam etiam cū id praeter legem facere posuissent praecibus, & petita obtinissent, respicientes deinde ad mensuram animi sui, edenda munificentia spargendo, legitimos excesserunt terminos: pleriq; uero praeclearē mediocritatem amplexi, modicis pro multiplici- bus contenti fuerint.

Et quia maioribus quoq; nostris summum bonum in mediocrita- te consistere uisum est, nimirum cum extrema, quae ultro citroq; sunt, protinus uideantur in- immoderata, uel inordinata, uel legibus nostris indigna sit. Quae igitur quoq; anno cre- atū a nobis consulem sportularum & omnium aliarum distributionum atq; expensarum no- mine praefare conueniens est: ea omnia congesta in inuentarium, huic sacrae nostrae legi sub- na irrogetur.

Omnes uero eorum in publicum processus septem esse uolumus. Nam si spectacula in hoc excogitata sunt, ut uulgus ad hilaritatem quandam & animi festiuitatem deducant: haec autem nobis in ecuria, feratū spectacula caedesq; & scenicas thymelicasq; uo- luptates describantur: nullo horum noster defraudabitur populus. Ac primus quidem illi in publicum processus erit Kalendis Ianuarijs, qua die cōsulatum suscipiet, & huius adqui- ret codicillos. Ab illo secundum producer spectaculum equorum cursu certantium, quod sa- nē mappam appellant: & tertium uenationem (ut nuncupāt) theatricam, nō bis, sed semel tā- tummodo exhibendam: & post illud id, quod Monhemerij, quasi unius diei dicitur, in quo ma-

gna uoluptate populum implebit tam spectatum (ut uocant) Pancarpum, quasi omnium arborum fructibus concinnata sylua, quæ homines cum feris decertantes, nomenque affectantes audacia, neque non occisæ insuper bestiarum. Quintum quoque in publicum processum faciet, qui in theatro deducet, quem sanè Pornas appellat, quasi floralia, ubi & his, qui in scena risum concitant, locus est, & tragædis pariter ac Thymelicis saltationibus, neque non omnigenis spectaculorumque delectabilibus theatrum apertum est. Postea rursus equorum cursu certantium spectaculum, siue (ut appellant) mappam efficiet, sextum hunc conuentum publice celebrans. Denique exinde annuum hunc honorem deponet, celebrans solito more conuentum, quem depositi magistratus uocitant. Atque ita septem illarum noctium processuumque cursus absoluitur, nullam speciem eorum, quæ antiquo more recepta sunt, omitte. Nam quod alteramini super quandam mappam adinuenimus, duas uero uenationes theatricas (ut uocant) coniungimus, neque priorum altero contenti fuimus: manifestarium est, nihil eam rem noui habere remspectu præcedentium, & merito id quidem sufficere putetur. Quin & splendide unumquodque exhibebitur: non tamen in tantum, ut multitudinem etiam odio sit. siquidem in his, quæ rariusceniunt, admiratio maior inest. Hæc igitur à nobis occasione consularis impense conscripserunt, hæcque sunt. Quod si consulum gerens & uxorem habeat: definita à nobis quoque uxoriarum mensura est. oportet enim & has ex coniugis claritate fructum capere. Ceterum si uxorem in matrimonio non habet: superuacua ista sunt, nisi forte mater illi sit hac inuoluptate digna, & prius honorata, uelutque eam secum ex illo habitu uoluptate affici. Nam & hoc in matre sola concessum est, nulla autem omnino alia mulier, præter coniugem aut matrem, assidebit: ut hæc quidem semper (siquidem uxores ipsæ radijs refulgent, quibus mariti, hoc illis præbeute lege) mater uero tum demum, si is, qui consulum gerit, hoc uoluerit. non filia autem, non soror, neque, non filij uxor, & multominus, si genere coniuncta non sit. Id enim etiam absurdum fuerit. Quid uero per septem illos processus populo consulem spargere oporteat: melius nos determinamus, quæ Mutiani sacris, principis dicit constitutio. Nam ea omnino id interdixit, ut uero hac correctæ, re ipsam offerimus peragenda arbitratu eius, qui consularis honore gestat. Siue enim nihil spargere uoluerit, non cogimus: siue rursus ad hoc uenire uoluerit, & argenteis muneribus honorare populum, non id interdiximus. Aurum tamen spargere non permitimus, neque minoris alicuius, neque maioris, aut mediæ signaturæ, uel ponderis: sed solum (ut prædiximus) argentum. nam ut etiam aurum spargatur, id maiestati tantum permittimus, quod pro tota, cui uel soli aurum contemnere præbet fortunæ fastigium. Verum argentum, quod proxime ab auro maximum precium habet, decuerit etiam alios consules ad ostendendam magnificentiâ assumere. Hocque ipsos spargere permittimus, tam in miliaribus (ut uocant) didrachmis, quam oue, & cyathis signatis, neque non quadrangularibus, & id genus alijs, quanto enim minutius fuerit, quod spargitur: tanto id plures percipient. mensura eius rei in dantis facultate pariter & uoluntate erit: siue nihil, siue modicum, siue exsuperas populo largiri uelit. Nam hoc in consularibus definimus, neque cogentes spargere inuitos, neque uolentes & magnifice lefferentes prohibentes. Sed hæc quidem de spargendo argento nobis ita sancta sunt. Argenti omnino eo contendat, licentiam habeto in processibus suis argento munificentia explicanda, quemadmodum ipse recte futurum putauerit. solo eo prohibito, ne quis omnino aurum, quæculetur aut attingat, quod soli à nobis maiestati imperatoris deputat est. Ex alijs uero, quæ à nobis definita, & in inuentario descripta, atque hac lege comprehensa sunt: omnino transgredi aliquid, aut augere, aut deminueri nullo modo concedimus. Nam infinitum illud, neque ipsam sparsione omnino in arbitrium conferimus eius, qui dat, arbitratum hoc ci facientes, transgredi uero à nobis definitum & constitutum nostra hæc lex uetat. Quin si quis præfinita excedere præsumpserit: centum librarum auri poenam soluet, quasi qui in iussiones nostras peruariatus sit, & (quantum in ipso) uniuersam legis huius intentionem corruperit. Nam si per hanc solummodo causam proposita est, ne dandorum immensitate series consulum deficiat, & præterea superfluas illas largitiones & sumptus in arctum contraximus, forte etiam uoluntarius aliquid circa numeros meditati, ultra hoc quod in ipsorum consulum arbitrio ac uoluntate posuerimus, spargere ne argentum, an nihil largiri uelint, ut eo plures nobis sint, qui appellatione sua tempus exornent: nam ille, qui constitutum excedit, optimo iure, ut legis nostre uolator, poena dignus erit. Ita enim perpetuo nobis consules erunt, non abhorrentes de clementesque rei immensitate & præterea sancimus, ut fixa firmaque hæc lex permaneat. Nemo igitur eam transgredi ausit, neque si opibus admodum abundet, neque si de numero nostrorum

magistratum, neque si de magna curia sit, aut etsi nullo magistratu fungatur. Hæc enim omnia considerantes nos, omnibus largitionum æquabilitatem imposuimus, nulli prorsus data licentia mensuram hac lege comprehensam excedendi, nisi solo argento in processibus spargendo, aut etiam hoc quoque omitte, quod tamen in ipsorum (ut sæpe dictum est) consulum arbitrio posuimus. Et ipsi insuper, qui ista excipere consueuerunt, magnam in hac lege nostra repositum est beneficiu. Nam si periculum erat, ne deficientibus his, qui consulum gerent, habere deber, qui utique sufficere aliquid potius, quam nihil excipiant. Adeoque & hoc ipsum, quod gloriosis consilibus non aurum, aut maiorem monetam spargere, sed in miliaribus duntaxat, & oue ac cyathis signatis, neque non quadrangularibus mediocribus, & alijs huiusmodi pariter largitionem in populum facere concedimus: lege ita sancire, humanitatis intuitu & pro populi medela à nobis inuentum est. Nam si hoc egerint, qui consulem edem munificentiam, & solis conciliant populares: non amplius quasi, per magnas decertantes lucris inter se seditiones agent, & ad mutua peruenturi sunt uerba, quæ sæpenumero sustibus, baculis, lapidibus coram nobis incusserunt, animo plane nostro ingrati spectaculo. Siquid uidimus, ut cum diu seditiones egissent, & ineffabilia alter alteri mala per causam eorum, quæ spargerentur diriperenturque ab ipsis, ingessissent: nihil ipsi omnino reportarent domum, sed eodem id ipsum omnino die ebrietas & comotationibus insumerent. Vidimus item sæpenumero, ut cum spe maioris lucris quæpiam forte antea expendissent, postea autem nihil aut minus exceperint: ultra hoc, quod damno obnoxii essent, etiam in uerba, & uulnera, & alia exinde prouenientia mala incidere cogere. At si modicum sit, quod spargitur: non perinde contentiose agent, neque uerbis magnamque modum quæritus sperantes, ultra modum alter alteri uerba incutient. Vnde compositis post maiestatem imperatoriam habeat etiam perpetuo memoriam & appellationem consulis, inter gloriosis, nostros magistratus & eos, qui de magna sunt curia, quandoquidem ex ipsi honore licet afficere dignos ab ipsi sumptu immodico, & cõdecens solatium populo nostro & alijs omnibus, qui eam temprope modum iam pro desperato habet, præbemus: propterea superfluum auferentes, ut consulum reipublicæ immortalis statuimus. Subiacet igitur (sicut prædiximus) nostra dispositio huic nostre legi, cuius exemplum transmissum uia cum lege, recondetur in iudicio excellentiæ tuæ. Porro sancimus, ut gloriosis pro tempore consules descriptionis siue inuentarii huic legi subditæ exemplum ex tuo solummodo iudicio percipiant, ut secundum eam omnia præbeant. Nam descriptionem propterea uolumus à throno tuo edi, ut neque ipsis præuicari, neque breuiatoribus (ut uocant) aliquid à nobis constitutorum adulterare liceat: sed periculo eorum, qui eam descriptionem in iudicio excellentiæ tuæ adferunt, eius exemplum edi cum illius subsignatione, qui hunc magistratum gerit, cui tu modo præfides, ut in omne æuum constituta nostra incorrupta sint. Neque eorum aliquis, qui consularis honorem inuenit, ægre seruo, si ita mensuratis expensis factis, nomen addat temporis. Siquidem omne, quidquid hactenus consularis honorem gerentes tam ex iudicio excellentiæ tuæ, quam à gloriosis, nostris præfides, & undecumque tandem, nostra liberalitate habuerint, offeremus & nunc ipsis: contraque quidem in arctum ab ipsis fiendis expensis, sed non deminuta nostra largitate. Ceterum omnibus prædictis imperialis nobis fortuna exempta esto, cui deus ipsas etiam leges subiecit, ipsa hominibus quasi animata quadam lege demissa: eo quod impetatori quidem omnibus ciuitatibus, populis, ac gentibus distribuenti, quæ singulati illi uisa sunt & placent, consularis nunquam non substat, adueniat autem tantummodo, cum ipse annuerit trabem. Vnde & consularis in omne æuum imperij sceptrum sequetur. Tua igitur excellentia, hac nostra lege suscepta, perpetuo ipsam in firmitate sua manere efficit, pro uniuerso in ea comprehenso tenore. Scriptum exemplum Ioanni gloriosis, sacrorum prætorum & gloriosis, præfecto huius almae urbis. Scriptum exemplum Longino prudentis.

Desideratur hoc loco constitutio.

DE EXTREMIS VOLUNTATIBVS, ET BONORVM
in filios diuisionibus.
Constit.
CVII.

Imp.

Imp. IVSTINIANVS A. Basso magnificentiss. comiti deuotiss. domesticorum locum
obtinenti Ioannis gloriosiss. praeiorum praefecti, iterum ex consule & patricij.

Es scripta quidem à Constantino sacratiss. principe lex est, recte ad ueterem colla-
neata simplicitatem: sed rerum uarietas & crebro hæc commutans natura, ut
lex illa nostra correctione indigeret, effecit. Siquidem lex dicit, defunctorum uo-
luntates, cum parentes sunt, omnibus modis inter filios ualere debere. & in tan-
tum erga ipsos (si parentes sint) uerecunda est, ut obscuram etiam rerum desig-
nationem eis concedat, dicens. Et si euidentes dispositiones eorum non sint, elici autem possunt
ex coniecturis, & nominibus, & qualicunq; scriptura: ut sic quoq; hæc ualeant. atq; hoc de suis
pariter & emancipatis inquit. Insuper etiam Theodosij constitutio ueluti per appendicem dis-
ponens definit, non tantum ut hæc in patribus ualeant, sed etiam in matribus, & in ascenden-
tibus utriusq; sexus. Hac appræhensa licentia, ad tantam homines obscuritatem deu-
nerunt, ut diuinatoribus potius, q̃ interpretibus indigeant. Inde adeo cum neq; personas ad-
scribant, neq; rerum iudicia proferant, & forte ne quantitatem quidem: tamen coniecturis ta-
lia & probabilium commentatione dignantur permittere. Nos autem omnia perspicua, præsertim in
& aperta uolentes existere (nihil enim tam proprium est legum, q̃ perspicuitas, præsertim in
extremis defunctorum uoluntatibus) decernimus, ut si quis literarum peritus inter filios no-
uissimam uelit conficere uoluntatem: primum quidem, quo tempore ea conficiatur, adhibeat
deinde etiã manu propria filiorum nota, & insuper unciarum quantitatē, in quas ipsos scribit hære-
des, non notis numerorum designatas, sed integris declaratas literis, ut ex omni parte perspicue
& extra controuersiam sint positæ. Si uero bonorum uelit diuisionem facere, aut certis
rebus uel omnes, uel aliquas institutiones complecti: adscribito earum etiam rerum iudicia
per quæ internosci queant, ut omnia eius declarata literis, nullam præterea contentione re-
linquant filijs. Caterum si uel uxori, uel extraneis quibusdam personis uelit legata, aut
fideicommissa, aut etiam libertates relinquere: & hæc propria descripta manu, testatores dicat
coram testibus, quod omnia, quæ ea dispositione uoluntateq; extrema continentur, & ipsi et
dine scripserint, & ualere uelint: sunt & ipsa firma, ne utiqua ex hoc infirmenda, quod in char-
tam descripta uideantur, quæ reliquam testamentorum obseruationem non susceperint: sed
hoc solo controuersia liberantur, quod dexteram & linguam habeant, quæ summam etiam
firmitatem præbeat. Et si quidem ea forma ad mortem usq; permanserit: nemo postmodum
testimonia perhibebit, quasi huiusmodi sententiam mutare forte, uel inuertere, uel tale quid
facere uoluerit: cui utiq; licuit, quod factum erat, rumpere, & aliud testamentum facere. mo-
mam eius uoluntatem declarans, quod ualere conueniat. Nam id ei facere permittimus: quod tan-
do expressis uerbis id ipsum in præsentia septem, aut etiã quinq; testium designet, quod tamen
et si huiusmodi nouissimam uoluntatem confecerit: non eam tamen uelit amplius ualere,
sed aliam facere. Atq; hæc aut in absoluto testamento, quod omnes in testamenti uiam si-
notas habeat, facito: aut in absoluta nouissima uoluntate scripto non compræhensa uoluntate
nisi uidetur: prioribus ex secunda eius dispositione ex absoluto testamento aut uoluntate
ritandis. Quia uero scimus, quod aliqui inter filios suos bonorum suorum diuisiones ce-
lebrant, efficiuntq; ut ipsi his subscribant: admittimus & eam formam. Nam si distributa
quis bona sua, & æceritis filijs efficiat, ut ipsi diuisionibus subscribant, & has per se ratas sum-
ras profiteantur, arbitrenturq; ad eum illa se modum habere: erit & hoc in tali bonorum diui-
sione ratum, secundum constitutionem nostram, quam de hoc proposuimus, quam si & ipse di-
tam esse in omnibus inibi compræhensis & per hanc legem sancimus. Porro si & hoc
diuisionibus subscripserit, & per subscriptionem suam omnia manifesta reddiderit: erit & hoc
ratum, quandoquidem & hoc iam legislatione nostra compræhenditur. Illud uero co-
stat, quod in illis casibus hæc lex ualebit, quæ post eam moueri contigerit. Quæ igitur
nobis placuerunt, & per hanc sacrâ declarantur legē, ea cognoscēs gloria tua oibus manifesta
facito, ne quid eorū lateat, quæ recte & cum summa prouidentia pro subditis nostris lege san-
cita sunt. Dat. Kal. Ianuarij. Constantinop. D. Iustiniani P. P. imperij anno XXI II. Basilio V. C. COS.

DE RESTITVTIONIBVS.

Constit.

CVIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Basso magnificentiss. Comiti deuotiss. Domesticorum, locum
obtinenti Ioannis gloriosiss. sacrorum praeiorum praefecti.

Audiuimus

Vdiuimus speciem quandam facti, oborta de testamento controuersia, quam &
interpretari iustum putauimus, & exquisita lege cōplecti: quæ admodum consuetu-
dinis nostræ est, ut ex quæstionibus in speciebus factorum motis, bonarum legū
condendarum occasiones arripiamus. Nam cum quidam filios suos hæ-
redes instituisset, uelletq; eos non existentibus liberis mutua uice substituere:
iussit, si quem suorum filiorum atq; hæredum contingeret sine liberis humanam hanc uitam
dissolueret, ut post detractionem eorū, quæ lege illi ex rebus ab ipso ei relictis deberentur, omnes
reliquæ res & iura, quæ mortis tempore apud ipsum inueniatur, perueniant ac restituantur ei.
qui ex ipsis superfuerit, aut eius filijs, si quid & ipse mortuus sit: omni cautione & fidei iussione
inter ipsos propter prædictam restitutionem cessante. His ita gestis cum is obisset mortem,
& alter quidem ex eius filijs & hæredibus liberos haberet, alter uero mansisset sine liberis: pro-
hibet is, qui filios habet, eum, qui filijs caret, quasi res deminuat, ne ipsi rebus uteretur. At ille
uis uerbis testamētū, & quod hoc ipsum tantummodo pater restituere iussisset, quod mortis tempo-
re apud ipsum repertū esset: ea se forma ac ratione putauit licentiã habere, ipsi rebus utēdū uel
let, nulla de earum administratione prohibitione sibi inducenda. Nos igitur sumpta ex
inde occasione, putauimus & ueterem insuetudinem, & distinctionem, quæ deinde cōsecuta est,
illam quidem certis includendam finibus, hanc uero perpurgatam in hominum usus reponē-
dam esse, & propterea negotium lege compræhendendum, ut homines uniuersum legis ordi-
nem perdiscant, secūdum quem talia conueniat & intelligere, & discernere. Ac scimus à
Papiniano prudentiss. uiro in decimo nono quæstionum eius libro dictum quiddam, ubi in
talibus casibus alienationes permittit, de industria illo ueluti in ænigmate appposito, quod alie-
nationes tunc demum prohibitas esse oporteat, cum qui restitutione oneratus est, interuente
di fideicommissi causa dedita opera ad alienationem procedat. Et inter imperatores Mar-
philosophus, consimili specie proposita, constituit, ut talibus uerbis boni uiri arbitriū inesse
uideretur. Nobis autem recte se habere uisum est, si legislationem ad hunc formatum
modum, ut si quis in genere dicat restitutionem fideicommissi: ea obtineant, quæ de talibus
definita, & à nobis inclusa sunt legibus. Si uero tale fideicommissum sit, quale proponitur, &
testator ea tantum fideicommissio subiiciat, quæ mortis tempore inueniantur relinquuntur:
tūc quod infinite à prioribus dictum est, id sub legitimam distinctionem deducatur & ordinē.

Si quis enim hæc, aut etiam consimile quid dixerit: sancimus, ut fideicommissi restitu-
tione grauatus institutionem suam usq; ad Falcidiam dūtaxat seruare necesse habeat, nec pos-
sit ex illa quiddam omnino minuire. Nam suffecerit, si hæredi quidem tres partes supererint,
huic uero quartæ solūmodo ratio relinquat. Neq; enim permittimus, ut restitutione grauatus
donationibus aliquibus utatur, idq; dedita forte opera & quod Papinianus dicebat: interuente
di fidei commissi causa, ut & quartam institutionis suæ partem deminuat: sed omnino id fidei
commissum relinquat: omnibus alijs in eius arbitrio positis, ut licentiam habeat his utendi,
ut uelit, quemadmodum perfectis dominis competit. Certe si ipsam etiam quartam re-
stitutione grauatus attingat: necessariū est causam accuratius perquirere, quā obrem id fecerit.
Et quidem si dotem uelit dare, aut donationem ante nuptias, cum aliud in bonis non habe-
at: permittendum illi est hoc agere, secundum quod nostra iam lege continetur, quatinus o-
mnino ei hoc deminutionis genus non denegauimus. Sed & si in redemptio nem captiuorum
(hanc etenim causam excipimus, & quasi donarium aliquod deo offerimus) habeat & huius
agendi licentiam, ut quartam quoq; minuat: ipsa pietatis ratione nobis præciosiore his omni-
bus apparēte. Quod si certis de causis eueniat, ut neq; ipse habeat, unde sumptus faciat: damus
ei potestatem, ut & hos ex istiusmodi restitutione faciat: id quod etiam testator præcepit, cū
in restitutionem petrahi uoluit, quidquid omnino relinqueretur, & (ut aliquis dixerit) ex eo,
quod illi redundaret, restitutionem fieri. Si nulla eiusmodi causa subit: prorsus necesse
habeat quartam institutionis suæ partem seruare, & huiusmodi restitutioni grato animo ob-
sequi. Caterum si quid insumpserit, cum haberet, unde supplementum faciat: ex illo & quar-
ta suppleatur, neq; ea ratione aliqua deminutionem patiatur. Si quartam attigerit, neq; habe-
at aliud quidq; in bonis ad supplementum: tunc damus illis autoritatē huius legis tā contra
uenditores, quā qui aliter eā re acceperint, in rem actionem & ius hypothecarum, ut rerum
indicatione satis huic fideicommissario possit fieri: id quod & in legatis iam præbui-
tam ex constitutione conditionem, q̃ etiam persecutionem fideicommissi illis largientes.
Vnde & cautionem dabit fideicommissarius, non se minus quarta seruaturum: nisi & hanc te-
stator remittat, quemadmodum in casu ad nos renunciato, Siquidē enī testatore non solum
omnem

omnem fidei iussione, sed etiam cautionem remittere, nos diuersum quiddam statueremus: illud sane intente ad defectu uoluntate collineatu non esset. Secundum hanc igitur decisa sunt negotia, tam hoc ipsum, quod quaestionem praebuit, quam omnia alia, ex quibus pendere speciem aliquam facti contingat, ad hunc modum confectis testamentis, defunctisque forte testatoribus, neque dum tamen istiusmodi fideicommissio locum habente, restitutione scilicet grauato adhuc superstiti. Atque haec non tantum de liberis dicimus, sed etiam de alijs tum cognatis, tum extra cognationem eius existantibus, quibus omnino huiusmodi fideicommissum relinqui contigerit. Gloria igitur tua omnibus ista subditis nostris manifesta faciet, ut sciant, & quomodo uiuere eos oporteat, & quomodo mori, & testamenti tabulas conficere, & fideicommissa relinquere, & alia facere, quae in talibus legibus comprobata sunt.

DE MULIERIBVS FIDE HAERETICIS. Constit. CIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. Orientalium praetoriorum praefecto, iterum ex consule ordinario & patricio.

Nicum nobis auxilium per omne administratae reipublicae, gestique a nobis imperij tempus, spem in deum esse confidimus: scientes, quod hoc nobis ipsius animae salutem praebear. Vnde conuenit, ut & legislationes nostras exinde pendat, & eo respiciant, & hoc eorum principium simul, & medium, atque finis sit. Omnes igitur nouerunt, quod qui ante nos imperium rexeunt, & maxime Leo patre memoriae, & sacratiss. princeps Iustinus pater noster, in constitutionibus suis in uniuersum omnibus haereticis interdixerint, ne quam ipsi uel militiam capefferet, uel in publicis sollicitudinibus ullam communionem haberent: quominus occasione tum militiarum, tum tractatione insuper publicorum negotiorum, sanctae catholicae & apostolicae dei ecclesiae partes uiderentur corrumpere. Et nos quoque hoc ipsum fecimus, hisce per constituta nostra corrobore. Haereticos autem illi dixerunt, & nos dicimus, quicunque diuersarum sectarum sunt, quibus connectimus & comumeramus eos quoque, qui Iudaicam Nestorij, & maxime Manichaeorum & Apollinaris impietatem renouarunt: & insuper quicunque memores sanctae dei catholicae & apostolicae ecclesiae non sunt, in qua & omnes sanctis, totius habitantis patriarchae, tam Romae occidentalis, quam huius regiae urbis, & Alexandriae, & Theopolis, & Hierosolymorum, & omnes sub istis constituti religiosi, episcopi, uno ore apostolicam fidem & conditionem praedicant. Qui igitur incontaminata in catholica ecclesia cum dei amantiss. huius sacerdotibus non participant, optimo iure uocamus haereticos. Tamen Christianorum sibi nomen imponunt: eo tamen ipso, quod a uera Christianorum fide parent, & communione seipso separant, dei se iudicio subdici cognoscunt. Ac leges quidem, quae de haereticis promulgatae sunt, omnibus manifestae existunt. Nos uero cum eos, qui orthodoxam exosculantur fidem, & mordicus eam retinere conantur, amplius privilegium habere uelimus, quam eos, qui seipso ab ouili dei segregant: quandoquidem iustum non est, ut aequalibus privilegijs haereticos dignemur cum orthodoxis: ea propter & ad praesentem legem reuocamus. Ex quo enim praerogatiua mulieribus dedimus in dotibus quidem, & quioribus creditoribus praerantur, & meliore loco sint, quam tempore uincantur: dotibus uero propter nuptias, ut pro ratione temporum, quibus factae sint, hypothecarum habeant: omnibus in praesentia per hanc sacram legem nostram notum facimus, quod & praerogatiua, & tacitas hypothecas, & omnia alia, quae mulieribus in diuersis privilegijs a nobis concessa sunt legibus, his solis praebemus, ut ex his fructum capiant, illorumque utantur beneficijs, quae diligentiam adhibent, quomagus rectam & adorandam fidem nostram (nempe catholicam & apostolicam ecclesiam) retineant, & participant salutari in ea communione. Quae cum a sancta catholica & apostolica dei ecclesia seipso separant, neque incontaminata in ea communione cum dei amantiss. huius sacerdotibus participare sustinent: eas ne uicque uolumus huiusmodi privilegijs perfrui. Nam si a dei se muneribus separant, & a sancta & incontaminata se communione alienas faciunt: multo magis neque nos concesserimus, ut privilegijs dignarentur, atque ex legum nostrarum applausu ac fauore fructum percipiant. Quin potius haec ficia e legibus profecta penitus ipsis inaccessa sunt, & omni privilegio a constitutionibus nostris

illis ipsis concessio priuabuntur. Licebit autem eis ubi meliorem sententiam amplexae, & rectam ueritatem fide exosculatae, neque non mordicus usquequaque eam retinere conatae fuerint: istiusmodi muneribus & privilegijs perfrui. His per uniuersam imperij nostri ditionem obtinentibus & obseruandis, principaliter quidem a dei amantiss. sacerdotibus, deinde uero & a nostris magistratibus & iudicibus, siue maiores, siue minores existant, & insuper ab excellentia tua, ad quam & praesentem legem proferimus. Vnde conueniens est, ut iudices, apud quos uel contra mulieres, uel a mulieribus quaedam sibi privilegia uindicare uoluerint, eas mouentur lites, ad praesentis legis respiciant uigorem & potentiam. Et si deprehenderint eas orthodoxae fidei non esse, neque incontaminatae & adoranda illa communione in sancta catholica & apostolica ecclesia cum uenerandissimis huius sacerdotibus participare: non concedat hisce, ut privilegijs & nostris constitutionibus profectis perfruantur. Quae igitur nobis placuerint, & per hanc sacram declarantur legem, ea cognoscens excellentia tua, simul culta edicta & proprias iussiones omnibus manifesta facito, tam in alma hac urbe, quam in prouincijs: ut omnes cognoscant, quantum nobis cura sit, tum uera in dominum Christum uerum deum fides, tum suorum nostrorum salus.

DE VSVRIS NAWTICIS

Constit.

CX.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriosiss. per Orientem praetoriorum praefecto, iterum ex consule ordinario, & patricio.

Cum quidem per suggestionem excellentiae tuae legem iam nos de traiectione periculis codicis, quae in sinuata fuit iudicio tuo. Sed quia postmodum interpellationibus nobis factis iussimus, ne illa lex ualeret, mandato dato, ut e iudicio tuo reciperetur, cognouimus autem in nonnullis eam prouincijs iam in sinuatam esse: propterea sancimus, ut eiusmodi lex penitus uacet, atque inualida sit: & ita rem praecedere uolumus, quasi praedicta lex neque scripta esset, ipsaque adeo controuersias examinauerunt, & per hanc sacrae declarantur legem, ea itudero excellentia tua effectui ac fini tradere.

DE TEMPORE ACTIONVM, QVAE SACRIS LOCIS competunt.

Constit.

CXI.

Imp. IVSTINIANVS A. Theodori Orientalium praetoriorum praefecto.

Quod medicamenta morbis, hoc exhibent iura negotijs. Vnde consequitur, ut nonnunquam iudicio discordiae effectus, & quod crederet coniectura prodesse, experimento inueniantur. Probat igitur hoc praesentis etiam necessitas sanctionis, in qua privilegium ex religioso proposito sacrosanctis ecclesiis dei, & monasterijs, alijsque religiosis locis constitumone nostra nuper indultum, necessaria correctione distinguimus. Dudum siquidem illis annis ad centum illis annos exceptionis propagari curricula, per cuius licentiam sanctionis negotia quidem multa commota sunt, & uelut antiquorum uulnerum obducae paruerunt iterum cicatrices. Sed eorum sanitas provenire non potuit, probationum scilicet difficultatibus impedita: quoniam per tantum seculi magis, quam temporis spacium, nec documentis integritas, nec caelestis fides, nec aetas ualeat testibus suffragari: uerum quia largitati nostrae causarum non occurrat angustia, cum ratione simul ac religione tractantes praedictum privilegium usque ad possibilem modum deducere, experimento retraximus. & iubemus in negotijs, quae ante hac triginta annorum remouebat exceptionis, nunc uenerabilibus ecclesiis, monasterijs, & xenodochijs, necnon orphanotrophijs, & brephotrophijs, & proclis quadraginta annorum protelatio conferatur: salua scilicet circa alias personas & causas uirtute, quam semper tricennalis libri praescriptio uindicabat, quoniam hanc decem annorum adiectionem solis (ut dictum est) religiosis locis, eorumque iuri, uel contrahentibus indulgemus: ut supra hoc temporis spacium tam personales, quam hypothecariae actiones in perpetuum conquiescant, nihil penitus alijs exceptionibus derogantes, sed tam in alijs, quam triennio uim roburque tenentibus. in illis namque (ut dictum est) tantum negotijs religiosos contrahentes memorato quadraginta annorum privilegio uolamus perfrui, in quibus eis centum annorum praerogatiua constitutio nostra contulerat. Si quas praeter eas causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclesiis, ceterisque sacris locis ubicumque commorantur, iudicialis

cialis sententia aut transactionum conuentio terminauit, nolimus refricari, sed in reliquum illis hanc obijci sanctionem, quas ante hac scriptas octo lustrorum silentio moueri hactenus aut motas terminari non contigit. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, quæ per hanc generalem legem nostram statuam, æternitas: edictis propositis ad omnium notitiam faciat peruenire. Dat. Kalend. Iunij. Constantinop. Imperij DN. Iulianiani A. PP. anno. XV. Basilio V. C. COS.

DE LITIGIOSIS, ET DE CAUTIONE, QVAE ANTE
reorum citationem præstari debet ab actoribus, & quando actor priuilegio
uti nequeat, quod inuitus agere non compellatur. Constit. CXII.

Imp. IUSTINIANVS A. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

Litigiosas appellari conueniat. Atque ea igitur de re sancimus, ut litigiosa res dicatur in
litigaturque, siue mobilis, siue immobilis, siue seipsam mouens, de cuius quidem dominio in
ter actorem & reum mouetur questio, siue citatione ad magistratus facta, siue præces im
peratori oblatas, & iudici insinuat, & per ipsum aduersario eius, qui principem adiit, cognitis.
In his enim casibus & priorem mansuetudinis nostræ constitutionem, in qua eius rei consensio
& ignorantes emptores discernimus, postea obtrudere uolumus. Sed & illud nobis ad
ijcere uisum est, ut si reum pendente adhuc lite de re litigiosa, mortem obire contingat, &
redesque eius uelint bona diuidere: absque impedimento liceat hoc eis agere. Nam cum litigiosa
res per successionem deferuntur ad hæredes: harum inter hæredes diuisio pro alienatione in
reliqui non debet. Illud quoque per præsentem nostram legem sancimus, ut si quempiam
ex istis, qui de talibus rebus litigant, cum humanis excedit, contingat aliquid rerum, quarum de
dominio mouetur controuersia, per ultimam uoluntatem legati nomine relinquere: siquidem
hæres iudicialia sententia earum dominus comprobatus fuerit: tunc legatarius omnibus
modis id, quod ipsi relictum est, ferat. Sin hæres in iudicio deteriorē sententiā reportauerit:
locum legatarius ad alteram rem pro eodem legato ab hærede exigendam non habebit. Vnde li
doquidem testator, qui litigiosam rem esse nouit, lris euentum legatario reliquerit. Vnde li
centiam damus legatario, ut si hoc sibi expedire putauerit, locum se in litem addat, ne quam
forte negligentiam postea, aut prodicionem possit hæredi opponere. Ab hac uero liti
giosi appellatione hypothecas separatas esse, inque his hanc distinctionem ualere sancimus: ut
siquidem speciales res mobiles, uel immobiles, uel seipsas mouentes nominatim in nexum
hypothecarum inferantur: integrum quidem debitori sit eā rem, cui & quando uelit, uendere:
sed ita, ut ex precio satis ipse creditori faciat. Sin creditor hoc minus faciat, damus credi
tori pignus habenti in re uendita licentiam, ut eam uindict, quousque sibi pro debito satisfiat.
Hæc autem obseruari præcipimus, si non ea res prius alijs forte creditoribus, uel nomi
natim speciali, uel generali hypotheca obligata sit. Tunc enim pro tenore nostrarum legum, quod
unicuique creditori sua temporum priuilegia custodiri sancimus. Vnde manifestum est, quod
multo minus generales hypothecas litigiosi appellatione contineri uelimus. Quam facili
actiones secundum ueterum legum placita examinari, & suum habere uigorem iubeamus, ne qua
Atque hæc quidē de litigiosis, & speciali, quin & generali hypotheca dispositionem illius
in posterum de his nascatur in iudicijs controuersia, sed secundum hanc distinctionem illius
modi finiantur certamina. CETERVM ad intentiones eorum, qui per calumniam
lites mouent, & exsecutorum fraudes excludendas, inuenit prouidentia nostra & aliud reme
dium. Sancimus enim, ut omnes iudices, si quando aliquos uel præhendi uel citari uelint, in
interlocutionibus suis hanc conditionem apponant, ne aliter accusatorij libelli reis porrigant
tur, aut exsecutoribus præbeantur sportulæ, nisi actor in libello prius uel per se, uel per tabu
larios subscribat, & apud actorum publicorum monumenta fidedignum fideiussorem præ
beat, qui periculo competentis cohortis spondeat, quod & ad terminum usque lris iudicio adli
debit, & proprias actiones uel per se, uel per legitimum procuratorem expediet: & si posthæc
iniuste litem mouisse ostendatur, sumptuum & expensarum non uine decimam eius quousque

fatis partem, quæ libello comprehenditur, accusato restituet. Quod si dicat facultatem
sibi ad fideiussorem dandum non adesse: tunc apud iudicem, apud quem controuersia exer
cenda est, propositis sanctis euangelij, iureiurando id ipsum affirmet, atque ita iuratorij cau
tionem exponat, & per eam hæc, quæ superius dicta sunt, profiteatur. Si uero non omnia
hæc prædicto modo peragantur: non concedimus, ut reus ullum responsum exsecutori præ
beat. At si contra memoratam formulam uel iudex aliquis, uel cohors eius, uel quicunque
tandem exsecutor, citare aliquem præsumperit: a iudice quidem & cohorte eius denarium li
brarum auri poena exigetur. ipse uero eius controuersia exsecutor tum publicationi bonorum
subijciatur, tum exilio cōdemnabitur in quinquennium. Poena uidelicet, quæ ex lege compe
tit, exigenda periculo gloriosis, pro tempore Comitum sacrarum nostrarum rerum priuatarum,
& inferenda nostro arario. Omne quoque dispendium, quod accusatus ex hac aggressura
contra tenorem præsentis legis facta fuisse iuerit, reo ex substantia actionis refarcitur pericu
lo iudicis, per cuius exsecutorem præhensus fuit, neque non & cohortis illi obtemperantis: ut
ex omni parte sit, qui a supremo nutu potentia nostræ concediti sunt, illasi conseruentur.
Enim uero lites, quæ consensu utriusque partis mouentur in iudicio: ut a poena præsentis
constitutionis libera sint, sancimus: & terminentur, quemadmodum alijs nostris con
stitutionibus conuenit. PORRO cum omnes controuersias præcis ambagibus ue
limus ad finem decurrere: illorum etiam uersutij aduersamur, qui actiones tantummodo ue
ponunt, nolunt autem eas ad terminum usque lris persequi, dicentes legem esse, quæ ueter
ne quis proprias actiones exercere compellatur inuitus. Hanc igitur uersutiam studen
tes extinguere iubemus, ne memoratæ legis auxilio utantur hi, qui contra aliquos proprias i
actiones proposuerunt, siue aditione magistratum, siue per preces imperatori oblatas, & iudi
ci insinuat, perque ipsum ad noticiam aduersarij delatas, & a legitimo iudice examinari co
ptas, neque enim iuste actionem intemere recusat, qui ueluti paratus aduersarium suum in ius
uocauit: cum istiusmodi recusatio reo potius, quam actori competat. Propterea sancimus, ut actor
coceptam causam usque ad finem lris persequatur & exerceat. Si uero causam peragere dis
tulerit: damus reo licentiam iudicis, apud quem lis contestata est, postulandi, ut actor ab ipso
citeretur, quomagis uel per se, uel per legitimum procuratorem in ius ueniat. Et si minus id fe
cerit, propositis tribus edictis ipsum euocet, unaquaque uocatione non minus, quam triginta dierum
spacio includenda. Iubemus etenim, ut ordinarij iudices non solum præconum uocibus, sed
etiam propositis edictis, quousque tandem litigatorum pars a iudicio se absintet, eā in ius uocent.
Nam præconum uocem patet, qui forte præsentem repentiunt, audire possunt: edicta autē per
multos dies proposita, omnes ferme possunt cognoscere. Insuper omnibus alijs iudicibus,
qui iudicare iniquitali controuersias examinant, per præsentem legem permitimus, ut quæ
partes iudicium non obstruant, eas propositis edictis euocent, ne causæ indecise & absque termi
no permanent. At uero si lis apud iudicem nondum suscepit initium, sed sola citatione
per libellum facta in ius productus est aliquis, aut precibus serenitati nostræ oblatas, iussio uo
cognitionis: licebit sic quoque reo ad competentem ingredi iudicem, & per ipsum consimili modo
suum uocare aduersarium: ut si quidem sui ipsius copiam actor faciat, causa secundum legem
examinata ordinem legitimum terminum suscipiat. Sin autem propositis edictis eno
catus in ius uenire, & actiones suas uel per se, uel per legitimum (ut dictum est) procuratorem
proponere noluerit: tunc alteram illi unius anni dilationem concedimus, intra quam nisi actionē
suam persequatur, damus iudici licentiam, ut iudicium obseruantis partis allegata secundum
leges nostras uel absente aduersario examine, & ueritate exacte perquisita, legitimam profe
rat sententiam. Ceterum si intra prædictam unius anni dilationem adueniat, & actiones
suas exercere uelit: iubemus, ut iudex omnibus modis sumptus sine expensis, quas per causam
lris reus, dum iudicium obseruat, sustinuit: ante omnia ab actore exigat, & accusatione tenta
to præbeat, & actorem obseruare iudicium faciat, quo usque causa secundum leges terminum
fulcipiat. Nam si solummodo accedat, & sumptibus siue dispendijs præbitis, dumtaxat
eius anni tempus uelit diffindere, & rursus a iudicio discedens, usque ad terminum lris non per
maneant: iubemus, ut post prædictas edictorum & annui interualli obseruationes omni ipse acti
one excidat, quam contra reum sibi competere suspicatur. Si quidem deterior eius esse fraus
intelligitur, qui diffusam litem denuo deferit, quam illius, qui semel a contestata lite destitit.
Priuilegio autem legis, quæ mouendarum actionum necessitatem nolentibus non im
ponit, illis & quidem solis uti concedimus, qui nullam contra aduersarios suos questionem
z iij prædictis

prædictis modis mouerint. Atque hæc omnia ualere sancimus in his controuersiis, quæ nondum uel iudicialia sententia, uel amicorum interuentu, uel alia decisione legi cognita suscepunt terminum. Theodoro præfekte charissime atque amantissime. Illustris itaque et magnifica auctoritas tua præsentem nuntius nostri legem in perpetuum ualituram, editis in hac regia urbe propositis, et præceptis nobis in uniuersas prouincias sub tua constitutis iurisdictione directis faciat manifestam: ut omnes ea, quæ pro uoluntate eorum sancimus, a se custodienda cognoscant. Dat. 1111. Idus Septembris. Constantinop. Imperij D. Iulianum. P.P. anno. X V. Basilio V. C. COS.

NE IN MEDIO LITIS FIANT SACRAE FORMAE,
aut sacrae iussiones, sed secundum generales leges causæ decidantur. Et
ut præsens constitutio ante personarum in iudicio confirmationem
inseriratur actis iudicialibus. Constit. CXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Theodoro sacrorum prætoriorum præfekte.

Vm omnia secundum leges nostras geri uelimus, habeamusque studio, ut huius uigor conseruetur: uisum nobis est ad ipsarum legum observationem peruenire legem conscribere. Cognouimus etenim, quod quidam iudicum uolentes eos, qui causas agunt, contorquere, studentesque clam haberi comprehendendos, ne a se factas, aliquoties causari solent, dicentes, sacras sibi formas, aut sacras iussiones, aut commissiones spectabilium nostrorum Referendariorum insinuatæ esse, quæ for-
mæ præscribant, quo modo controuersias ipsos examinare aut iudicare oporteat. Atque ea de re sancimus, ne dum lis apud iudices examinatur, siue in criminalibus, siue quibuscumque emergentibus causis, siue hic, siue in prouincijs, uel pragmatica forma, uel aliud rescriptum, uel sacra aliqua nostra scripto comprehensa aut sine scripto iussio, uel commissio in hac regia urbe a spectabilibus nostris Referendijs, aut quocumque alio, quæ formam præscribat, quomodo cœptam controuersiam examinare iudicare oporteat, iudicibus inueniatur, aut insinuata ualeat, sed secundum generales leges nostras lites examinentur, et decidentur. Nam quod ex auctoritate legum iudicatur, id aliqua extrinsecus formula, uel auctoritas non indiget. Si qua enim ad nos controuersia, uel aucta modo apud iudicem, uel a te, quæ ea lis initium sumeret, deuenit, uisumque nobis erit nostra sententia eam decidere: non sane alterius præterea id sententia indiget. Quæ etenim sacra (ut dictum est) ad ponuntur decidenturque sententia, ea aliorum examinatione, aut sententia, aut retractatione, aliqua non indigent. Neque enim nos, quibus deus ferendarum etiam legum potestatem donauit, si de controuersia aliqua qualemcumque sententiam protulerimus: permittimus, ut alius uel hanc, siue per formas, siue per commissiones spectabilium nostrorum Referendariorum, aut alterius cuiuspiam, quo modo hanc examinare retractare oporteat, examinet, et retractetur, utpote cum quod a nobis semel iudicatum est, retractari a nemine possit. His uidelicet obstrictis ob scripto comprehensa eiusmodi aliqua iussio procedat. Cæterum si iudici dubitatio oriatur de lege aliqua: suggestionem referro ad potentiam nostram, & scripto comprehensam a nobis expectato causæ explanationem aut interpretationem, secundumque eam hanc decido. Si uero dum lis agitur, uel pragmatica nostra forma, uel commissio spectabilium nostrorum Referendariorum, aut alterius cuiuspiam, uel aliud quidque omnium prædictorum, insinuatum fuerit iudici, quod uel examinationi uel iudicationi formam præscribat, iubemus, ut iudex ne utique his aduertat animum: sed his uacantibus, neque robur ullum habentibus, sed dum generales leges nostras causam examinet, & legitimo termino contradat. Quod si iudex ea non obseruabit: decem librarum auri poenæ subiaceat, ultra hoc, quod maiorem etiam aiam nostram indignationem experietur. Eidem poenæ subdendo & eo, qui talem aliquam formam dictare ausit, simul & his, qui huic in ministerio erunt, & huiusmodi aliquam commissionem facientibus spectabilibus nostris Referendijs. Atque hæc dicimus, siue ex sacro nostro oraculo iudicare aliquis iussus est, siue iussione magistratum, siue forma arbitrorum aut promissariorum cognitorum quaestioni accommodare audientiam, siue scriptura interueniente, siue sine scriptura & de plano iudicare iussus fuit. Sed & si quis iudicem, salutis sue contemptor, ex aliquo horum sententiam proferre præsumperit: hanc ita irritam atque infirmam esse uolumus, ut neque prouocatione opus habeat, neque ex compromisso inducat poenam.

lumus enim nos, ut omnes iudices, tam examinationes, quam iudicationes suas, secundum leges nostras expediant. Illud sane in confesso est, quod neque iussio aliqua magistratum contra ea, quæ hac nostra lege constituta sunt, ualitura sit. Ad hæc & illud iudices scire oportet, quod conueniat ipsos, uel quæ etiam hoc tempore lites agitantur, secundum generales definitiones leges, tametsi sacrum aliquis iam impetrauerit oraculum, quod iudicis examinationi iudicationique formam præscribat. Volumus etenim, ut qui huiusmodi aliquid iam impetrauerit, nullam ex impetratis utilitatibus percipiat. Nam si semel definitiuam sententiam proferri contigerit: minime ipsam ex hac nostra lege scrupulosius indagari peruestigarique iubemus, tametsi prouocatio secuta est, aut aliqui contra sententiam spes aliqua retractationis est. Atque iussionem, quæ iudicanti quidem aut iudicaturum formam non præscribit, quomodo inquisitionem in causa fieri, aut sententiam proferri oporteat, sed liti uult legitimam adhiberi diligentiam, aut actorum editionem inducit, aut iudicem legitimam compellit proferre sententiam, aut in cognitionem secundum nostras leges alium addit iudicem: fieri utique & ualere, siue interueniente scriptura, siue absque scriptura factam, non prohibemus. Ut autem omnes subditi nostri, & maxime qui litibus atteruntur, nostram pro ipsis prouidentiam nouerint, neque aliquis sacram hanc nostram legem ad se pertinere inficietur, aut ignorantiam in ea prætentat: sancimus, ut ea in quacumque controuersia, quæ apud iudicem sumptis principum, statim a primordijs atque ab ipsa personarum in iudicio confirmatione, & inscribat, & actorum pars fiat. Ita enim & præfulgens actus prohibebit, quominus contra tenore eius, cum circa alias, tum circa personarum (ut probabile est) in iudicio confirmatione perperam aliqua attentetur: & poenas interueniens his, qui prædicari eam conantur, a talibus ausis ipsos continebit, neque ut in ea contentis poenis locus fiat, sinet. Nam ut legis transgressionem simul & iniusticiam per omnia ejciamus: propterea præsentem legem tulimus, ex omni parte ipsam, & per ipsam omnes alias leges reipublice, nulli labefactioni, nullis expositis insidijs cõseruantes, secundum quas præbente deo & nos ipsi imperium suscepimus, & per eas reipublicam nostram custodiri, proque ipsa excubias in omne æuum agi optamus. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea excellentia tua tam custodire studeto, quam omnibus manifestis constituto, proponens ipsam tum in alma hac urbe, tum solitis utens ad prouinciarum præfides iussionibus, ut omnes homines & per hanc cognoscant, quam magnam pro ipsis geramus prouidentiam.

DE SACRIS ISSIONIBVS.

Constit. CXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Theodoro sacrorum prætoriorum præfekte.

Notra serenitatis sollicitudo remedijs inuigilat subiectorum, nec cessamus inquirere, si quid sit in nostra repub. corrigendum: ideo namque uoluntarios labores appetimus, ut quietem alijs præparemus. Unde ad uniuersorum utilitatem pertinere respeximus, si sacras etiam iussiones cum competentibus iubeamus cautela procedere, ne aliquibus liceat eas pro sua uoluntate profiteri. Nam præsentem lege decernimus nullam diuinam iussio- nem, neque per uiri magnificentissimi quaestoris adiutores, neque per aliam cuiuslibet militæ, aut dignitatis, aut officij personam cuiusque iudici concessam, a quolibet suscipi cognoscere, cui magnifici uiri quaestoris annotatio subiecta non fuerit, quæ contineat, & ad quem iudicem, uel per quam fuerit directa personam, quatenus omni posthac ambiguitate submota, nulla cuiuslibet excusationis relinquatur occasio: scientibus iudicibus, uel administratoribus uniuersis, quod si in quolibet negotio sacra suscepint iussionem, nisi cui quaestoris uiri magnificentissimi fuerit subiecta annotatio: multa uiginti librarum auri, & officium simili poena plectetur. quibus iubemus, si qua talis iussio ad eos peruenierit, mox ad prædictum uirum magnificum quaestorem referre: aut cum illo, qui hæc ingerit, destinare, ut in eum iudicatum procedat, quæ in saluari iura nostra constituerunt. Theodoro præfekte charissime atque amantissime. quam legem perpetuo ualituram celsitudo tua ad uniuersorum faci-

Constit. CXV. sex habet capitula.

Ut cum de appellationibus, & retractationibus, & relationibus iudicum cognoscitur, secundum illas leges controuersia decidantur, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtinebant, non quæ postea promulgatæ sunt. Si altera litigantium pars renunciet se allegationibus contentam fore, altera uero differat, quasi non contenta: iudex dato unius,

unius, & item a terius, & tertij mensis dilationem. his autem præteritis non amplius expectato, sed proferto sententiâ. 3 Quæ causæ ingratitudinis rationabiliter possint parenti sint à parentibus. 4 Quæ rursus causæ ingratitudinis rationabiliter possint parentibus obijci à filiis. 5 Vt iugentes, & qui genere illis proximi sunt, nulla de causa intra nonum diem præhendantur, uocenturq; in ius. 6 De constitutæ pecuniæ obligatione & sponsonibus, si quis ira pecuniam constituat aut spondeat, satis tibi facio: aut satis tibi fiet à me: & hoc, & illo: aut satis tibi fiet à me, aut hoc, aut illo.

Imp. IVSTINIANVS A. Theodoro Orientalium sacrorum prætoriorum præfecto.

Erueit ad serenitatis nostræ noticiam, quod mota lite inter Eustachium delamantis. Tlo ciuitatis episcopum, & Pistum Telmissensis ecclesiæ diaconum à prouinciæ præside definitiua processerit sententiâ, contra quam appellatio potest recta sit. Proinde cū iudices, apud quos examinabatur appellatio, ambigerent ad nostram retulerunt mansuetudinem, utrum secundum illas leges eam contra trouersiam examinare deberent, quæ tunc obtinissent, cū definitiua processisset sententiâ, an uero secundum tenorem eius legis, quæ post definitiuam à nobis promulgata esset sententiâ. Iustum igitur nobis uisum est, ut secundum eas leges prædicta appellationis causâ examinaretur & terminū susciperet, quæ tempore prolata ualuerunt sententiâ. Viliam item nobis est, ut si postea talis aliqua emergat dubitatio, consimili & ipsa ordine terminetur.

Et propterea sancimus, si quando de controuersia aliqua definitiua processerit sententiâ, insequaturq; appellatio: ut qui appellationem examinant, secundum eas leges negotiorum terminum assignent, quæ sub tempore definitiue ualuerunt sententiæ. Eodem hoc uidebitur obseruando, & cum gloriosis, præfectorum retractantur sententiæ, & in relationibus suis nempe cum utraq; pars proprijs suis renunciat allegationibus, & iudices relationibus suis interrogant, quam negotio tandem formam debeant præscribere. In omnibus enim iuste casibus illas leges à disceptatoribus custodiri sancimus, quæ tempore sententiæ, aut certe relationis ualuerunt, tamen si legem postea promulgari contigerit, quæ noui aliquid disponat, & uigorem suum uel ad præterita etiam negotia referat. SED ET HOC præterea legem facimus. Ex quo enim nonnunquam inter litigatores contingit, ut altera quidem partium suis allegationibus renunciet, altera uero cognoscens, quod malam habitura sit causam, post tractatam in iudicio litem & dilationes, quas probationum causa leges concedunt, profiteri agnoscatur: tentam se allegationibus esse, neq; alia de causâ, quàm ne celerius causæ qualitas agnoscatur: iubemus, ut cum una partium suis renunciauerit allegationibus, altera uero pars dixerit habere se, quod adijcere debeat: causæ iudex omnibus modis eam partem, quæ dilationem, quod compellat intra triginta dies, quàm altera pars renunciauerit, citra ullam dilationem, quod uult, proponere. Quod si non fecerit: tunc ut improbitas eius superet, alter ei mensis indulgeatur à iudice.

Si sic quoq; differat: item alterius ei mensis dilatio præbeat. Ita tamen ut intra prædictos tres menses, quos litem protelantibus litigatoribus concessimus, allegationes suas non proposuerit: iudex non amplius expectans, omnibus modis sententiâ legibus conuenientem proferat, ut si uoluerit referat: quo minus litigatoribus improbo studio contententibus liceat causarum euentus in longum protrahere.

AD HÆC A L I V D capitulum præsentem apponere legi nobis uisum est. Sancimus igitur, ne qua ratione patri aut matri, uero aut uix, pro uero aut pro uix, filium suum, aut filiam, aut reliquos liberos, in testamento suo liceat silentio præterire, aut exheredes facere: etsi per quamlibet donationem legitimam, aut fideicommissum, aut alium quemcunque modum debitam ipsi portiones nominatim contulerint: nisi forte ingrati comprobentur, & eas ingratitudinis causas pariter nominatim in suo descripserint testamento.

Sed quia causas, ex quibus filij ingrati iudicantur, in diuersis hinc inde legibus dispersas, neq; manifeste proditas inuenimus, quarum pleraque ne dignæ nobis ad ingerendam gratitudinem sunt uisæ, aliæ uero, tamen si dignæ, prætermissæ sunt: propterea necessarium nobis esse uisum est, præsentem eas lege nominatim complecti: præter hæc nemini liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ contextu præsentis constitutionis continetur. Iustas uero causas ingratitudinis has esse decernimus: Si quis parentibus suis manus intulerit, aut atrocem & indecentem contumeliam intulerit, aut de criminibus publico ipsos iudicio postulauerit, quæ contra principem aut reipublicam non sint, si cum ueneficis ut ueneficus conuersetur, aut uitæ parentum suorum uel

ueneficio, uel alio modo infidari conatus fuerit. Si cum nonerca sua aut patris concubina filius rem habuerit. Si calumniator filius contra parentes exstiterit, & delatione sua gratia eos sustinere dispendia fecerit. Si quem suorum pariter carcere inclusum esse contigerit, & liberi, qui ab intestato ad eius uenire possunt hereditatem, precibus ab eo petiti, sine etiam unius ex ijs, in fidem suam recipere eum noluerint, aut pro persona prone ære alieno fidem dare, in quantum qui precibus petitur, idoneus esse comprobatur. hoc uero, quod de fideiussione sanximus, ad liberos masculos & solos quidem pertinere uolumus. Si de eo liberorum aliquis conuincatur, quod parentes suos testamentum facere prohibuerit: si quidem postea testamentum facere potuerint: licentia ipsis sit ea de causa filium exheredem facere. Si uero in ipsa prohibitione parentum aliquis sine testamento decesserit: & alij, siue qui ab intestato cum ipso filio, qui testamenti factionem prohibuit, aut post ipsum ad eius uocantur hereditatem, siue quos sibi heredes aut legatarios esse uoluit, siue qui factionem aliquam ex prohibitione istiusmodi negotia terminentur.

Si præter uoluntatem parentum inter arenarios gentes istiusmodi negotia terminentur, hoc ipsum comprobauerint: secundum alias de hoc latas leges uenatores aut mimos se ipsum filios recenseat, & in ea professione perseveret: nisi forte & parentum professionis fuerint. Si cui ex prædictis parentibus filiarum nepotum suarum maritum dare, & secundum uires patrimonij sui pro ea dotem offerre uolenti, illa non consentiat: sed turpem uitam delegerit. Sed si filia legitimum annorum modum atq; ætatem suum peccet, aut sine consensu parentum marito se (libero uenit) coniungat: hoc ad ingratitudinem imputari filiarum nolumus: quandoquidem non sua, sed parentum culpa hoc deliquisse dimoscitur.

Si quis de prædictis parentibus furiosus fuerit, & liberi eius, uel quidam ex eis, aut liberis illi non existentibus, alij eius cognati, qui ab intestato ad eius hereditatem uocantur, ministerium illi & conuenientem sollicitudinem non exhibuerint: si quidem huiusmodi morbo liberatus fuerit: licentia ei erit, utrum filium, aut filios, aut cognatos, qui eius curam non gesserunt, in testamento suo uelit ingratum seu ingratos scribere. Quod si extraneus aliquis ipsum, cū eo furoris morbo detineretur, à filiis suis, aut cognatis, aut alijs ab ipso scriptis heredibus negligi uideat, & misericordia ductus curam eius gerere uoluerit: damus ei licentiam, ut his, qui ab intestato aut ex testamento iam facti ad furiosi hereditatem uocantur, attestationem scripto comprehensam mittat, quomagi operam dent, ut curam eius suscipiant. Ac si post eiusmodi attestationem quoq; negligentes sint, & extraneus furiosum in domum suam receptum proprijs sumptibus usq; ad mortem curam eius gessisse comprobatus fuerit: eum, qui ministerium & diligentiam furioso adhibuit, ut maxime extraneus sit, ad huius uenire hereditatem sancimus: subuersa illorum institutione, ut qui quod furioso (ut diximus) sollicitudinem adhibere neglexerint, successione eius indigni sint. Ita tamen, ut reliqua testamenti capitula in sua firmitate permaneant.

Si unum aliquem de prædictis parentibus in captiuitate detineri contigerit, & liberi eius, siue omnes, siue unus, non festinauerint hunc redimere: si quidem captiuitatis calamitatem possit effugere: in eius potestate sit, utrum hanc ingratitudinis cauam in suo describere uelit testamento. At si per liberorum negligentiam & contemptum liberationem non fuerit, sed in captiuitate uitam finierit: non sustinemus illos ad eius peruenire successione, qui quidem redemptionem eius procurare non festinauerint. sed omnibus liberis de origine traxit, addicuntur: inuentario uidelicet sub publica attestatione faciendo, ne quid ex patrimonio eius deperat: ea conditione, ut quidquid exinde peruenitur sit ad ecclesiâ, id in redemptionem captiuorum procedat.

Verum hæc quidem dicta sunt, quantum ad personas, quas exheredes facere non licet, nisi ingratitudinis causas adscribi & approbati contigerit. Ad generalem uero legem ferendam præsentem nobis controuersia occasionem dedit. Et propterea generaliter iubemus, ut si ille in captiuitate detentus fuerit, neq; liberos habuerit, & alij, qui ad huius hereditatem uocantur ab intestato, redimere ipsam non festinantibus, in captiuitate uitam finierit: nemo ex ijs, qui se in ea re negligentes præbuerunt, hereditatem eius adeat, quantum ante captiuitatem testamentum forte ab eo conditum fuit, in qua memoratas personas heredes scripserit. Sed & hic heredum institutione ad irritum recedente, & reliquis testamenti capitalis in sua firmitate manentibus, consimili modo huiusmodi personarum facultates ecclesijs earum urbium, unde duxerunt originem, addicuntur: neq; in alias causas, q̃ captiuorum redemptiones, infumuntur: ut unde illi à suis redempti non sunt, exinde aliorum redemptiones procurentur, & similiter ex hoc pio actu illorum animæ releuetur. Eodem hoc obseruando,

obseruando, et si aliam extraneam personam ante captiuitatem hæredem scripserit, & illa cognitum habens, quod hæres ab illo scripta sit, ex captiuitate hunc redimere neglexerit. Hanc autem poenam contra illos ualere sancimus, qui decimum octauum ætatis suæ annum impleuerunt. Cæterum in eiusmodi causis, cum pro captiuorum redemptione pecunias dari necessarium fuerit, si quis proprias pecunias non habeat: licentiā habeto, si prædictæ ætatis sit, mutuā pecuniam desumere, & res mobiles aut immobiles pignori opponere, siue proprias, siue eius, qui in captiuitate detinetur: quia in omnibus prædictis, quæ pro captiuorum redemptione dari insumuntur probantur, perinde huiusmodi contractus firmos ac liberos esse iubemus, ac si à persona, quæ sui iuris & perfectæ ætatis foret, celebrati essent. nullo præiudicio generando his, qui in memoratis causis, quo dictū est modo, cū talibus personis contrahunt: necessitatem uidelicet habente eo, qui à captiuitate postliminio reuertitur, ut huiusmodi contractus ratos habeat, & his tanq̃ proprijs debitis teneatur obnoxius. Si quis ex memoratis parentibus, cum ipse orthodoxus sit, sentiat filium suum, aut filios non esse catholicæ fidei, neq̃ in sacrosancta ecclesia communicare, in qua omnes beatis. patriarchæ, & concilia Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, & Chalcedonense amplecti seu recitare nesciuntur, talesq̃ liberi in ea infidelitate permaneant: damus eorum parentibus licentiā, ut hæc maxime de causa ingratos eos & exhæredes in suo testamento describant. Atq̃ hoc quidem de causa ingratitudinis disposuimus. Enimuero generalem prouidentiam orthodoxis accommodantes liberis: iubemus, ut saluis legibus, quæ iam de alijs prolata sunt hærentes, eadē & circa Nestorianos & Acephalos custodiantur: & si quando parentes depræhendunt, uel Iudaicæ Nestorij uesaniæ dediti, uel Acephalorum amplexati dementia, & propter communionem catholicæ ecclesiæ separati: ne ijs liceat alios sibi hæredes instituire, & orthodoxos liberos, & cum catholica ecclesia communionē habentes, aut liberis non existentibus, masculini foeminiq̃ sexus cognatos, qui uidelicet orthodoxi sint. Sin uero (ut licet coniciatur) ex filijs alijs orthodoxi sint, & cum catholica ecclesia communionem habeant, alijs ab hac se parati sint: ut omnes parentum facultates ad filios catholicos & eos solos perueniant, sancti mus: et si huiusmodi personæ nouissimas uoluntates conficiant, cōtra tenorem huius nostre constitutionis aliquid disponentes. At si fratres, qui ab ecclesia separati sunt, postea ad eam reuertantur: competens illis portio ea forma, qua inuenta fuit restitutionis iniquitatem aut molestiam sustineant catholici, qui prius memoratas res obtinuerant, quia quemadmodum earum rerum, quæ ex parte non communicantium fratrum orthodoxi possessionem nacti sunt, alienationem prohibemus: ita & præteritorum temporum fructus & administrationem neutiq̃ ab his, qui earum conspotes fuerunt, exigi retractariq̃ iubemus. ad finem usq̃ uitæ suæ in eodem errore hi, qui non communicant, perseuerauerint: tunc orthodoxos fratres aut hæredes eorum plenissimo iure dominij easdem res possidere alieni.

Sin uero omnes liberi peruersæ opinionis, & à communionem catholicæ ecclesiæ inueniantur, alijs autem, qui genere proximi uel per masculinum, uel per foemininum sunt, orthodoxam fidem colere, & cum ecclesia communionem habere approbentur: hi hæreticis præferantur liberis, & eorum hæreditatem successionis ordine suscipiant. At si liberi, & genere proximi adgnati seu cognati ab orthodoxæ fidei communionem peregrini existant: tunc si quidem parentes ipsorum inter clericos ordinem aliquem obtinuerint, ut eorum ad ecclesiam ciuitatis, ubi domicilium habuerunt, pertineant, uolumus, ita tamen, ut si ecclesiastici intra anni spaciū huiusmodi personarū res uindicare neglexerint, eorum communium nostro uindicetur ærario. Si laici sunt: sine aliqua distinctione facultates eorum etiam similiter ad sacras res nostras priuatas perueniant. Quæ obtinere sancimus, & cum sine testamento tales personæ moriuntur. Omnibus, quæ tum contra reliquos hæreticos, tum etiam contra Nestorianos & Acephalos, & omnes alios, qui cum catholica ecclesia communionem non habent, in qua prædicta quatuor sancta concilia, & reliqua, neq̃ nō patriarchæ referuntur, in constitutionibus disposita sunt, consimiliter & contra hæredes eorum obseruandis. Non si pro mundanis causis tam anxie sumus solliciti: quanto maiore cum prouidentia cura adhibenda est pro salute animarum? Siue igitur omnes prædictas ingratitudinis causas, sine certis ex ijs, siue quamcumq̃ unam parentes in suo descripserint testamento, & scripti hæredes nominatam, aut nominatas causas, uel unam ex ijs ueram esse monstrauerint: ut testamentum firmitatem suam obtineat, iubemus. Cæterum si hæc ita obseruata nō fuerint, tunc

lumi liberis præiudicium fiat, qui hæredes scripti non sunt: sed quantum ad hæredum institutionem attinet, ad irritum recedente testamento, liberi ad parentum hæreditatem ab intestato æquis portionibus perueniant, ne liberi falsis condemnentur accusationibus, & in patenti facultatibus aliquam sustineant circumscriptionem. Sanè si usu ueniat, ut in talibus quibusdā testamentis legata aliqua, aut fideicommissa, aut libertates, aut tutorum dationes relinquantur, aut quæcumq̃ alia legibus cognita capitula nominentur: hæc omnia impleri iubemus, & illis præstari, quibus relicta sunt, perinde quasi ea parte testamentū non subuersum reuocatumq̃ ualeret. ATQ̃ YE HÆC quidem de testamentis parentum disposuimus. Iustum autem nobis uisum est, & contrarium cum quadam distinctione eadem hæc & de testamentis liberorum dispoere. Sancimus igitur, ne liberis parentes suos silentio præterire, aut quocumq̃ modo à rebus suis, in quibus testandi habent potestatem, omnino eos alienos facere liceat: nisi causas, quas enumeramus, specialiter in suis testamentis descripserint, eas autem has esse iubemus. Si parentes liberos suos ad interitum tradiderint: excepta tamē causa, quæ ad crimen perduellionis tendit. Si ueneficijs, aut magicis artibus, aut alio modo parentes liberorum uita infidias posuisse comprobati fuerint. Si pater cum uirgine sua, aut concubina filij sui rem habuit. Si parentes liberos suos testamenti tabulas conficere prohibuerint in his rebus, in quibus testandi potestatem habent: omnibus uidelicet in huiusmodi testamentorum prohibitione obseruandis, quæ in persona parentum distinctione notauimus. Si maritum uxori, aut uxore marito uenenum dare, uel ad interitum, uel ut emoræ mentis fieret, uel alio modo alterum alterius uitæ infidias posuisse contigerit, quamuis eiusmodi crimen tanq̃ publicum secundum leges examinatur, & legitimam promeretur uindictam: sancimus tamē, ut liberis licentia sit, uel nihil de facultatibus suis in testamentis suis illo modo ei, qui tale facinus admisisse dinoscitur, relinquere. Si liberis, aut uni ex ijs in furore constituto, curam adhibere neglexerint: omnia & hic conseruari præcipimus, quæ de prædictorum parentibus superius sancimus. His factorum speciebus calamitatē etiam captiuitatis apponimus, in qua si liberos detineri, & per contemptum parentum aut negligentia non redemptos mori contigerit: neutiq̃ ad liberorum facultates, in quibus liberi testamentum condere poterant, hæc cognatis atq̃ adgnatis, qui ab intestato ad ipsorum iura uocantur, & extraneis hæredibus scriptis superius disposuimus. Si quis de memoratis liberis, cum orthodoxus sit, sentiat parentem suum, aut parentes non esse catholicos: eadem & in illis personis obtineant, quæ superius in suis descripserint testamentis & scripti ab ipsis hæredes uel omnes, uel certas, uel unā ex his comprobauerint testamentum in firmitate sua permaneat, præcipimus. Si hæc ita obseruata non sint: ne quem uigorem huiusmodi testamentum (quantum ad institutionem hæredum) habeat, sancimus. Quin subuerso testamento, his, qui ab intestato ad defuncti hæreditatem uocantur, illius res assignari disponimus: legatis uidelicet, siue fideicommissis, & liberis obtinentibus. Porro si quid uel de legatis, uel fideicommissis, uel libertatibus, uel alijs quibuscumq̃ tandem capitulis, in alijs legibus huic constitutioni inuentum fuerit contrarium: id nullo obtinere modo uolumus. Atq̃ hæc quidem exhæredationis aut præteritionis poenæ, quantum ad causas ingratitudinis, contra prædictas personas ita expressæ & ueluti in formam determinatas legibus sustinento. Hæc aut ita hac forma proposuimus, ut tam pa-

et si ut certis rebus contenti essent, iussi fuerint: nihilominus testamentum hoc quidem casu stras leges ab hæredibus suppleri præcipimus. Vna enim hæc serenitati nostræ cura est, ut præteritionis & exhæredationis contra parentes & liberos contumeliam perimamus. Considera- do quidem, & ipsi parentes fieri cupiunt, & à suis honorari filijs præoptant. Vnde manifestum existit, quod ad utrumq̃ utilitatem & securitatē præfens lex respiciat, quam non sine causa dissepant, quod cum Polysceria à matre sua grata filia diceretur, exhæres postea in testamento in paternis, q̃ maternis bonis nominata sit, & quia istiusmodi charta dolo & machinatione

compositam cognouimus, nullo eam modo ualere concessimus, filiam autem patri simul & matri hæredem fieri iussimus, quemadmodum scripto compræhensâ nostra sententia de eo negotio prolata manifestat.

MEMORIA insuper tenemus legem a nobis promulgatam esse, per quam iussimus, ne cui prorsus defunctorum cadauera debiti nomine detinere, aut horum sepulturæ impedimentum inferre liceat. Sed in præsentia cognouimus nullos defuncti cuiusdam patrem, cum ex funere filij sui regrederetur, debiti nomine præhendisse. Et propterea pium iuxta & humanitati nobis consentaneum esse uisum est, humiliori di crudelitatem pientissima lege coercere.

Sancimus igitur, ut nemini prorsus defuncti hæredes, uel parætes, uel liberos, uel uxorem, uel adgnatos, uel alios cognatos, uel aliqui ad fines eius, uel fideiussores, ante nouem dierum spacium, in quibus lugere uidentur actionem intentare liceat, aut quocumque modo negotium facessere, aut citationem aliquam ipsi offerre, seu in ius uocare, siue debiti nomine, quod a defuncto descendit, siue quacumque alia de causa, quæ specialiter memoratas personas respiciat.

Sin uero intra nouem dies quamlibet prædictarum personarum præhendere, aut adoriri, aut cautionem aliquam, seu promissionem, seu fideiussionem ab ulla earum accipere ausus fuerit: ut hæc omnia irrita sint, sancimus. Post decursum uero nouem dierum si quis contra huiusmodi personas aliquam se habere actionem putauerit: hæc secundum leges exerceto: nullo uidelicet præiudicio actoribus ex hoc interuallo circa longi temporis præscriptionem, aut quacumque aliam legitimam allegationem penitus generando.

AD HÆC ET aliud capitulum, quod constitutæ pecuniæ obligationes seu promissiones concernit, præsentem nobis lege exprimere uisum est. Sancimus igitur, **SATIS** do aliquis uel pro se, uel pro alia persona pecuniam constituerit, dicens forte aliquid, & se **CON** **TIBI FACIO**: ut hic omnibus modis ad quantitatem, quam protulit, obnoxius sit, & se con

stitutum implere, atque debitum persolvere compellatur. Si quis uero dixerit, **SATI** **TIBI FIET**: hic, utpote cum talis sermo absque determinatione certæ personæ prolatus sit, perinde quasi nihil dixerit, ab omni exactione liber conseruetur.

At si quis dixerit, **PER** **ET TIBI SATIS A' ME, ET AB HOC, ET ILLO**: his quidem, quos ille nominauerit, nisi consenserint, nullum ex tali locutione præiudicium nascatur: sed neque ipse, qui hoc dixit, pro illis personis, quas nominauit, aliquam exactionem sustineat. pro se uero id, quod ex ætate alieno secundum leges comprobato debiti monstratum fuerit, pro rata duntaxat persoluit.

Cæterum si dixerit, **SATIS TIBI FIET A' ME, AUT AB HOC, AUT ILLO**: tunc personis quidem nominatis, nisi consentiant, consimili modo nullum præiudicium generetur. qui uero eam pecuniam constituit, is integrum quidem debitum persolvere compellatur. si quam tamen contra nominatas personas actionem sibi competere putauerit, hæc

contra ipsos secundum leges proponat, & legitimo potiat auxilio. Omnia autem hæc in his omnino controuersijs obtinere sancimus, quæ nondum iudicialia sententia, aut amicorum interuentu susceperunt terminum.

Præfate charissime atque amantissime. Excellen tia itaque tua præsentem generalem numinis nostri constitutionem, tam edictis in regia hacurbe more solito propositis, quam iussionibus ad prouinciarum præfides directis, ad omnium noticiam peruenire efficit.

DE MILITIBVS.

Constit.

CXVI.

Imp. IVSTINIANVS A. Theodoro Orientalium prætoriorum præfecto.

Post domini dei beneuolentiam, subditorum nostrorum securitas in militum rerum administratione & disciplina consistit. his enim prouidentia dei contritus recteque consociatis, & barbarorum petulantia frenu inicitur, & ad publicum pertinentes res augentur.

Quoniam igitur plerique nullam salutis sue rationem habentes, milites & foederatos, qui pro libertate reipublicæ contra hostes decertare debent, præsumunt subtrahere, & exinde in priuatis occupatos tenere uisus: uisum nobis est per præsentem nostram legem in commune omnibus interdicare, ne quis de cætero militem, in quibuscunque recensetur numeris, aut foederatum, circa quos tam multos nos labores illis exercendis agendisque delectibus sustinemus, ut publicis eos uisibus præbeamus, subtrahere domus suæ aut in proprijs possessionibus habere audeat.

uerint igitur omnes, quicunque milites aut foederatos aliquos in domibus suis aut possessionibus qualitercunque desidentes, & priuatis aliquibus illorum uisibus inseruentes detinent: quod intra

intra triginta dierum spacium a præsentis nostræ formulæ & dispositionis ibi locorum insinuatione numerandorum, hos abegerint: tam facultates ipsorum, qui eos habent aut detinent, publicationi subiectæ, addicentur ætate: quæ ipsi dignitatibus, & militijs, quas habent, depelluntur. Et milites ac foederati, qui post præfixum tempus apud hos permanent, non solum spoliabuntur cingulo, sed etiam extrema sufferent supplicia. Sciturus item unicuique prouinciaratoribus aliquibus, uel personis, uel domibus, uel dominis, uel possessionibus, uel quibuscumque priuatis uisibus assideant, neque festinanter eos præhenderint, & supplicijs subiecerint, & militet quidem ad suos numeros, in quibus militant, foederatos uero ad optiones suas transmiserint: & denarium ab ipsis libratum auti poena exigetur, & insuper tradentur exilio, ut qui iussiones nostras negligere præsumpserint.

Nemo igitur aut sacro aliqua de hoc (ut potest fieri) comparata forma, iussionibus magistratuum utatur, aut huiusmodi aliquas formas magistratuum iussiones suscipiat: sed cum summa celeritate tam milites ad suos numeros, quæ foederati ad optiones suas reuertantur, & pro republica decertent. Nullo enim modo concedimus, ut milites aut foederati nostri in ullis omnino priuatis uisibus teneantur occupati.

Quæ igitur nobis placuerint, & per hanc præsentem declarantur legem, ea cognoscens excellentia tua, tam in alma hac urbe propositis edictis, quam in prouincijs destinatis iussionibus, omnibus manifesta facere studeto.

DE DIVERSIS CAPITVLIS, ET SOLVTIONE MATRIMONIORUM.

Constit.

CXVII.

IVSTINIANVS A. Theodoro præfecto Orientalium prætoriorum.

Diuersis ad nos capitulis relatis, necessarium nobis uisum est generali ea lege ad certam redigere formulam.

Sancimus igitur, ut matri & aui, neque non alijs parentibus, simul atque debitam legibus portionem liberis reliquerint, licentia sit reliquam substantiæ suæ partem donandi, uel per ultimam uoluntatem relinquendi filio aut filia, nepoti aut nepri, aut deinceps descendentibus, siue

in solidum uoluerint, siue proparte: ea siue & conditione (si uelint) ut pater, aut omnino qui eos in potestate habet, nullum in hisce rebus usum fructum, aut quamlibet prorsus communem oboneat. Hæc etenim poterant extraneis quoque relinquere, unde nihil parentibus accessisset eodem modo. Quia non tantum parentibus hoc, sed cuiusque etiam personæ licere iubemus.

Eas uero res, quæ ita aliorum potestati subditis personis relinquuntur donanturque, siquidem perfecte ætatis sint, quamuis filij familiarum, licentiam tamen habento administrandi, quo uolunt modo.

Si imperfecti adhuc ætate sint: per quemcumque testatori donatoris ætatem perueniant: licentiam habente testatore aut donatore, ut earum rerum administrationem (si uelit) tam matris, quæ auiæ horum, quibus res collatæ sunt, si dei concredat, licet prædictæ mulieres maritis cohabitent, ita tamen, si & ipsæ huiusmodi administrationem amplecti uoluerint.

Si uero (ut probabile est) is, qui relinquit, aut donatoris non facit, neminem, qui hæc gubernet, præsumere: aut qui ab ipso datus est, huiusmodi administrationem subire, uel non uult, uel non potest, uel prius decedat, quæ illi perfecte ætatis fiant: tunc iubemus, ut cōpetens magistratus cum legitima fideiussione istiusmodi rebus fidedignum curatorem præficiat, qui reliquam huiusmodi personis substantiam tantisper administrare simul & custodire debeat, donec illi (ut dictum est) ad iustā ætatem perueniant.

In illis enim casibus duntaxat legem, quæ usum fructum præbet parentibus, obseruari uolumus, in quibus specialiter huiusmodi conditio inserta non est.

AD HÆC VERO & illud lege complecti uisum est, ut si quis cum filium seu filiam habeat ex muliere libera, qui cum illi consistere matrimonium possit, in instrumento siue publico, siue priuato manu conscripto & trium fidedignorum testimonio subscriptiones habente, uel in testamento, uel apud actorum publicorum monumenta, dicat hanc aut hanc filium seu filiam suam, neque adiciat naturalem: huiusmodi monumenta, sint, neque ab ipsis alia eius rei requiratur probatio, sed omnibus persuantur iuribus, quæcumque legitimis filijs nostræ præbent leges: utpote ipsorum parte eos (ut dictum est) suos filios appellare.

Exinde enim & cum eorum matre demonstratur legitimas habuisse nuptias: neque ad nuptiarum

A iij rum

rum fidem alia ab ea requiratur probatio. Item si pater, cum ex eadem muliere multos haberet filios, uni ex ijs quocumque prædictorum modorum testimonium præbuerit: uni datum patris testimonium sufficiat & alijs ex eadem muliere natis ad legitimorum iura obtinenda.

SED ET HOC præsentis nobis constitutioni adijcere uiuim est, ut si quis affectione maritali, nullo scripto interueniente, mulierem duxerit, & filios ex ea procreauerit, solutoque matrimonio cum ipsa habito, aliam eum uxorem ducere cum dotalibus instrumentis, & con- similiter filios ex hac procreare contingerit: ne quod illis, qui ex indotata uxore nati sunt filij, circa paternam hereditatem præiudicium generetur: sed una cum reliquis filijs ex secunda uxore natis, quæ cum dotalibus instrumentis in matrimonio fuit, uocentur & illi ad patris hereditatem, nimirum cum sola etiam affectione matrimonium possit consistere. Quod similiter obtinere uolumus, & si primum dotalibus instrumentis interuenientibus uxori copulatus quis fuerit, post illam uero aliam duxerit sola affectione maritali. EX QVO VERO præ-

legem promulgauimus, quæ iubeat, aut dotalia instrumenta confici, aut alias probationes procedere, quæ apud ecclesiæ defensores celebrentur, per quas matrimonia confirmari conue- niat, aut etiam iusiurandum dari. uisum nobis est in præsentia pulchrius ea, quæ pridem digni- ratibus decorati sunt usque ad illustres, hi aliter matrimonia non contrahant, nisi dotalia con-

scripserint instrumenta: nisi si quis sola affectione uxorem duxerit, nondum tales dignita- tes assecutus. Id genus enim matrimonia, quæ ante dignitatem constituta sunt, etiam post dignitatem legitima manere iubemus: & item qui ex ijs nati sunt, legitimos esse filios. Sane postea, quæ talibus aliqui dignitatibus honorari cœperunt, aliter uxores non ducant, nisi dotalia in- strumeta interuentu. Exquisitam uero hanc legis subtilitatem nostro imperio subditis Barba- ris remittimus, etsi huiusmodi dignitatibus decorati sint: ut si uelint, possint etiam nuda affectu- nis nuptias contrahere. Præter eos autem, qui ampliis (ut dictum est) dignitatibus decorati sunt, nemini omnium ex reliquis, cuiuscumque dignitatis, militiæ, professionis fuerint (siquidem no- luerint, aut potuerint) cum dotalibus instrumentis uxores ducere prohibemus. Quod si mi- nus hoc obseruauerint: sancimus, ut & nuptiæ, quæ sola affectione contractæ comprobantur, firmæ sint: & qui ex ijs nascuntur, legitimos esse filios iubemus.

QVIA VERO prælegem posuimus, quæ precipiat, si quis uxorem aliquam sine dotalibus instrumentis solo affectu nuptialis coniungat, & hanc sine causa legibus cognita procreauit, ut ipsa quartam substantiæ eius partem percipiat: & postea, quæ decernat, si quis indotatam uxorem sola affectione maritali duxerit, & ad mortem usque præmoriatur, ut similiter ea quartam substantiæ illius portionem desumat, quæ tamen centum librarum æri quantitas non transcendat: in præsentis melius utraq; legem disponentes, sancimus, ut in utroque casu ex talibus matrimonijs nati filij legitimi sint, & ad paternam uocentur hereditatem.

Vxor autem ex utroque horum casuum quartam sub- usque ad tres filios maritus eius habuerit, siue ex ea, siue ex altero matrimonio: quartam sub- stantiæ mariti patrem capiant. Si plures filij sint: tantum capere uxorem iubemus, quantum uni filiorum competit: ita uidelicet, ut in hisce rebus uxor solum usum fructum habeat: do- minium uero illis filijs conferuetur, quos ex eo matrimonio habuit. Si talis mulier filios nulli non habeat: iubemus, ut res, quas ex substantia mariti ad ipsam peruenire per præsentem reli- mus legem, etiam iure domini obtineat. Præterea si legatum aliquod ei maritus reli- quat, minus præfinita parte: hoc suppleatur.

Si quas uero proprias res mulier in domo mariti, aut alibi repositas habeat: harum exactionem simul & retentionem omnibus modis imminutam habeto: istiusmodi rebus neutiq; mariti creditoribus subiacere queantibus, nisi in quantum ex hac lege illius iurium hæres est.

Hæc autem dicimus, si mulier, quæ dotem non dedit, laboret ex inopia, & cum maritus defunctus omnium rerum affluenti copia abunde uerit, ipsa superstes egeat. Alioqui si forte illi aliunde suppetat: æquum non fuerit, ut ea, quæ do- tem non intulerit, successione defuncti grauet filios: præsertim cum alia lex nostra sit, ne muli- er, quæ dotem non obtulit, per donationem ante nuptias possit uindicare res mariti. Quod qui- dem & hic obtinere uolumus, præter quod si ipse maritus uel legatum, aut partem institutionis il- li reliquerit, fieri enim hoc nullo inuidemus modo, ut per omnia nobis leges consonæ conser- uentur.

Maritum autem inopem, & qui donationem propter nuptias non obtulit, lege nostra capere aliquid ex substantia uxoris, omnibus modis prohibemus: nisi prorsus & ipsi co- iunx donare aut relinquere aliquid uoluerit. Illo indubitanter conseruando, quod Le- gionis pie memorie constitutio in omnibus alijs casibus, qui præsentis lege non comprehen- duntur, propriam habeat firmitatem. Atque legem piens. principis Constantini ad Gregorij scriptam, & eius interpretationem à Martino item piens. principe factam, in quibus mulier,

rum, quas Constantini lex humiles & abiectas uocauit, cum aliquibus dignitate decoratis co- nubia prohibentur, nulla penitus ratione admittimus: sed omnibus, quicunque uolunt, etsi qui- buscumque amplis dignitatibus condecorentur, licentiam præbemus huiusmodi mulieres sibi cum dotalibus instrumentis adiungere. Reliqui uero præter eos, qui amplius exornantur digni- tatibus, licentiam habent huiusmodi mulieres ducere, siue interueniente scriptura uelint, siue sola affectione nuptiarum: si tamen liberæ sint, & cum quibus licet est celebrare nuptias.

SED ET ILLO ad eam redigere formam nobis uisum est, ut si quando matrimo- nium inter uirum & uxorem solui contingat: nullo modo filij ex eo matrimonio nati per ma- trimonii separationem oblectantur, quin ad parentum hereditatem uocentur, haud dubie ex- cundas non penitent nuptias: apud matrem alantur, patre suppeditante sumptus. Si uero cul- tor. Si patrem laborare inopia, matrem omnibus affluere contingerit: ut apud ipsam egentes libe- ri maneant simul & ab ea alantur, iubemus. Quemadmodum enim filij locupletes egentem ma- trem cogunt alere: ita æquum iudicamus, ut & a matre locuplete exhibeantur filij. Quod autem de filiis & matre, cum egent alendis definiuimus: hoc sanè & in omnibus tam ascendē- tibus, quæ descendētib; personis utraque sexus iubemus.

QVONIAM VERO multas lē: propterea uisum est ex ijs nonnullas, quæ nobis ad dissoluendum matrimonium dissolui fo- apparent, detrahere: & eas solummodo non uiam præsentis legi inferere, ex quibus rationa- biliter possit, siue uir, siue mulier, repudiij libellum mittere.

Causas igitur, ex quibus circa ipso dominio ex eo matrimonio susceptis liberis, aut filijs non existentibus, perpotiri etiam do- minio eas esse decernimus.

Si contra maiestatem imperatoriam captantibus aliquibus nunciatis tacente liberum esto mulieri per quamcumque personam renunciare hoc imperatori, ne quando maritus aliquam ex hac causa diuortij occasionem inueniat.

Si de adulterio maritus patet suam continere posse uxorem: conuenit, ut maritus prius contra uxorem, aut etiam adulterum in crimen subscribat. Et si huiusmodi accusatio uerax esse ostenditur: tunc repudio misso habeat ut ultra donationem ante nuptias etiam dotem: & insuper si filios non habeat, tantum accipiat ex alia uxoris substantia, quam magna tertia pars dotis esse cognoscitur: ut eius proprietas & dos & a nobis definita postea pœna applicetur. Si enim filios ex eodem matrimonio habuerit: iubemus, ut & dotem (secundum quod leges censent) & ali- am mulieris substantiam conferuet filijs. Et in adulter legibus amictus una cum uxore puniatur. Ac si quidem adu- ter uxorem habeat: accipiat ea cum dotem propriam, quam donationem propter nuptias. Et si filios non habeat: solo usum fructu mulier fruatur donationis proprietate seruanda filijs, aliam uero mariti substantiam eius filijs ex nostra largita- te donamus. filijs uero non existentibus, æternisque quidem donationis proprietatem competere mulieri sancimus, omni tamen reliqua mariti substantia secundum antiquas leges applicetur. Si quocumque modo mulier uitæ mariti infidias collocauerit, aut alijs id agentibus conscia marito non manifesta- uerit.

Si uero cum extraneis uiris nolente marito ageret conuiuia, aut cum ijs se laueret, aut theatra, aut arenas uenationes spectatum prodeat, ignorante aut etiam prohibe- te marito.

Enimvero si contingat extra aliquam prædictarum causarum quæpiam uxo- rem suam domo sua expellere, ut cum illa patentes non habeat, apud quos manserit, necessa- rio foris noctu degere compellatur: iubemus, ut nulla marito licentia sit, propter hanc causam mulieri libellum repudiij mittere, quandoquidē ipse huius rei author existerit.

PORRO ipsa tamen dotem potest capere, quæ donationem propter nuptias exigere, consimiliter filijs in do- natione seruato domino, aut filijs non existentibus, obtinere & huius dominium: has esse solas præscribimus.

Si contra maiestatem imperatoriam uel ipse consilium captauerit, uel id captantibus conscia, imperatorie maiestati non manifestauerit, uel per se, uel per quæ- cunque personam.

Aut si quolibet modo maritus uxoris uitæ infidias posuerit: aut alijs de hoc consulantibus sciens prudensq; uxori non manifestauerit, & secundum leges uindicare stulerit.

Si maritus uxoris castitati infidatus, alijs stuprandam eam tradere pertenta- uerit.

Aut si maritus de adulterio uxorem inscripserit, neque adulterium comprobauerit: liberum esto mulieri, si uelit, & ea de causa marito libellum repudiij mittere, & tam propriam dotem recipere, quæ donationem ante nuptias adipisci: & pro huiusmodi calumnia (si filios ex eo matri-

ptare consilia, ubi qui deum timent, solent peccatorum suorum ueniam postulare: iubemus ut si quis huiusmodi hominem, de quo suspicio est, post tres (ut dictum est) denunciations ad aliena uxore fabulari depræhenderit: licentia sit huius marito utraq; personam defensori ecclesie, aut alijs clericis tradere, ut ipsorum periculo separatim ij habeantur in custodia, donec loci magistratus re comperta mittat ad ciuitatis episcopum, quomagus hi sibi tradantur excepti supplicia secundum leges, quæ uerant, ne adulteri ex sacrosanctis ecclesijs impunitatem & defensionem habeant: neq; ullam hac parte aliam de adulterio probationem requirentem iudice, nisi tres (ut superius diximus) denunciations. Nam si hæ tres denunciations emissæ cõprobentur: omnibus illi modis ut adulteri subduntor supplicijs. Neq; enim istiusmodi personæ ex uenerando loco impunitatem obtinere debent, quem ipsi proprio scelere habuerunt despiciatui. Si enim eos, qui alibi mulierum raptus & adulteria committunt, ad oratoria cogredientes, leges nostræ ab his defendi nõ permittunt: quomodo illis, qui huiusmodi flagicia perpetrare in ipsa student ecclesia, permitteremus ex ecclesiasticis terminis aliquod inuenire perfiduum? ac non potius omnibus modis tradi hos magistratibus, ut supplicium sustineant, quod digni sunt, qui sacrosancta præsumunt pollueret loca? Nam qui ibi delinquit: ubi saltem petrar? Et generaliter disponimus, ut si quis depræhenderit uxorem suam, aut filiam, aut neptem, aut nurum cum aliquo in uenerandis locis confabulari, suspiceturq; turpi aliqua de causa ipsos inter se habere commercium: tradat eos defensori aut alijs sacrosanctæ eius ecclesiæ clericis, ut ipsi suo periculo utraq; personam diuissim tantisper custodiant, donec magistratus eos iudicet, & secundum leges negotium dispiciat. Quæ igitur per præsentem & in posterum ualituram legem nostra disposuit tranquillitas, in omnibus prædictis ualere uolumus: si non dum tamen aut iudiciaria sententia, aut amicorum interuentu composita sunt. Nam ea propria obtinere firmitatem sancimus. Gloriosa itaq; & magnis rebus gerendis necessaria auctoritas tua, in celebri quidæ hac urbe editis propositis, ad omniū ea noticiā perducas, in provincijs uero per iussiones ad clariss. prouinciarū præfides missas, omnibus hæc manifesta fieri studeo, ut nemo prorsus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt. ita tamen, ut per proprias iussiones omnibus interdicit, ne cum iniusto aliquo dispendio præsens lex nostris insinuetur collatoribus.

Constit. CXVIII. QVAE IVRA ADGNATIONIS ET COGNATIONIS TOLLIT, & PRÆSCRIBIT SUCCESSIONES AB INTESTATO.

Imp. IVSTINIANVS A. Petro gloriosiss. præfecto sacrorum prætoriorum Orientis

Vm multas & diuersas uetustioribus temporibus leges promulgatas inuenimus, per quas iuste differentia successione ab intestato inter adgnatos cognatosq; introducta non est: necessarium nobis uisum est, omnes simul cognationis ab intestato successiones per præsentem legem clara & compendiarie diuisione ad certam redigere formulam: ut prioribus legibus, quæ de hac causa perlatæ sunt, uacantibus: ea sola de cetero conferrentur, quæ modo disponimus. AC CVM omnis ab intestato generis successio tribus internoscatur ordinibus, hoc est ascendenti, & ex transuerso consistenti, qui in adgnatos & cognatos diuiduntur: ut prima successio penes descendentes sit, decernimus. Si quis igitur descendentiū intestato defuncto supersit, cuiuscunq; sexus aut gradus, siue per masculinam, siue foemininā ascendens & scendat, & siue alterius potestati subditus, siue potestate solutus sit: omnibus is ascendens & ex transuerso cognatis præfector. Tamen si enim defunctus alterius potestati subditus præfector hilominus tamen filios eius, cuiuscunq; sexus uel gradus fuerint, ipsi etia pariter præfector iubemus, quorum potestati defunctus subiectus fuit: in illis uidelicet rebus, quæ secundum uetus teras nostras leges parentibus non adquiruntur. In quibus enim casibus earum rerum usus fructus adquiri conseruari debet: in ijs leges nostras de his latas parentibus referuamus. Ita tamen, ut si quem ex ijs descendentijs mori contingat relictis filijs: illius filij, siue eius potestate soluti inueniantur: tam magnam ex hæreditate defuncti portionem percepturi, quocunq; tandem fuerint, quantam eorum parens adeptus esset, si superuissset. quod genus successione uetustas appellauit in stirpes. Siquidem in hoc ordine gradum perquirere non debemus, sed cum

sed cū filijs & filiabus ex præmortuo etiā filio aut filia nepotes uocari sancimus: nulla differentia introducenda, mares ne, an foemellæ fuerint, & per masculinam ne lineam, an foemininam descendant, siue sub potestate, siue potestate liberi sint. Atq; hæc quidem de successione descendentiū disponimus. CONSEQUENS autem nobis uisum est, & de ascendentijs descendentes hæredes non relinquar, parer ipsi aut mater, aut alijs parentes superuixerint: omnibus hosce ex transuerso cognatis præferri sancimus, exceptis solūmodo ex utroq; parente defuncto coniunctis fratribusq; filijs, ut per sequentia declarabitur. Si multi ex ascendentijs supersint, hos præferri iubemus, qui gradu proximi inueniantur, masculos iuxta & foeminas, siue patrum, siue matrum generis. Si eundem gradum oēs tenebunt: hæredes inter ipsos æquis portionibus diuidentur: ut semissem quidem omnes paterni generis ascendentes capiant, quocunq; tandem sint: reliquum uero semissem ascendentes matrum generis, quocunq; eos tandem inueniri contingerit. Si cum ascendentijs inueniantur, licet parer aut mater sint: diuidenda uidelicet inter ipsos hæreditate pro personarum numero, ut ascendentiū atq; fratrum quisq; pro se æqualem portionem habeat, sed & fratrum filij portionem sui patris capiant. Nullum in hoc casu usufructum omnino patre sibi ex filiorum filiarumq; portione uidelicet quærit: quandoquidem per præsentem legē pro eo usufructu patrem ipsi hæreditatis etiam iure domini tribuimus. nulla differentia inter hæc personarum conseruanda, foemellæ ne, an mares sint, qui ad hæreditatem uocantur, & per masculinam ne, an foemininam personam defunctum contingant, & sub potestate ne, an potestate uerso appellati, diuiduntur in adgnatos aut cognatos: ut & hac parte ad certam descripta forentes reliquentur primos ad hæreditatē uocamus fratres & sorores, qui eodem patre eademq; matre progeniti sunt, consubstituti quoq; fratrum filios, quos & cum patribus ad hæreditatem uocauimus. His uero non subsistentibus, secundo loco illos fratres ad hæreditatem uocamus, qui ex uno parente defunctum contingunt, uel per patrem solum, uel per matrem.

Quod si defuncto fratres supersint, & alterius fratris sororisq; præmortuorum filij: uocabuntur hi ad hæreditatem cum patris & auunculis, amitis & materteris suis: & quocunq; tandem fuerint, tam magnam ex hæreditate portionem capient, quantam percepturus fuisset parer eorum, si superuissset. Unde consequens est, ut si præmortuus forte frater, cuius filij supersint, per utrumq; parentem defuncti modo personæ coniunctus fuerit, qui uero su peruissset fratres, per patrem duntaxat aut matrem fortitan hunc contingant: præferantur eijs modi filij patris, auunculis, amitis, materteris suis, etsi tertio gradu sint, quæ admodum & parer eorum præferrentur, si superuissset. Et e conuatio si superstes frater ex utroq; parente defunctum contingat, qui uero præmortuus est, per unum tantummodo parentem illi concludentur. Id autem priuilegiū in hoc cognationis ordine solis præbemus fratribus sororibusq; filijs aut filiabus, ut in iura parentum suorum succedant. Nulli enim omnino alij per sonæ, quæ ex hoc ordine proficiunt, hoc ius concedimus. Sed & ipsis fratrum filijs tunc hoc beneficium impendimus, quando cum patris & auunculis, neq; non amitis & materteris suis uocantur. Si autem cum fratribus defuncti etiam ascendentes (sicut iam diximus) ad hæreditatem uocantur: nullo modo ad successione ab intestato admittuntur. Quandoquidem igitur fratris & sororis filij huiusmodi priuilegium concessimus, ut soli in locum parentum suorum succedentes, cum tertio gradu sint, cum his, qui primo & secundo gradu sunt, ad hæreditatem uocentur: illud manifestum est, quod patris & auunculis neq; non amitis & materteris defuncti præferantur, tamen si similiter & illi tertium cognatus cuiusq; gradus prærogatiua: ut qui gradu proximi sunt, ceteris præferantur. At si multi eiusdem gradus inueniantur: hæreditas inter ipsos pro personarum numero diuidetur, id quod leges nostræ in capita appellat. Nullam uero differentiam esse uolumus inter quocunq; successione aut hæreditate inter mares aut foeminas, qui ad hæreditatem uocantur, quos communiter & ex æquo ad hæreditatem uocari definiuimus, siue per masculinam, siue per foemininam personam defuncto coniungantur. Quia in omnibus successione ab intestato

gnatorum pariter & cognatorum differentia aboleri iubemus, siue per causam foemineae personae, siue per causam emancipationis, siue alio quocumque modo prioribus tractatum est legibus & ceteris absque aliqua huiusmodi differentia secundum cognationis suae gradum ad cognatorum ab intestato successionem uenire iubemus. ENIM VERO ex his, quae de hereditate diximus ac disposuimus, manifesta existunt & ea, quae tutelam concernunt. Sancimus enim, ut eo quique gradu ac ordine, uel soli, uel cum alijs tutelae munus subeant, quo & ad hereditatem uocantur: nulla neque hac parte differentia introducenda per agnationis & cognationis iura, sed omnibus, qui impuberem uel masculino, uel foeminino genere contingunt, ex aequo ad tutelam uocandis.

Haec autem dicimus, si mares & perfectae aetatis sint, & nulla lege prohibeat ad tutelam accedere, neque competere sibi utantur excusatione. Mulieribus etenim & nos tutelae munera subire interdiximus, nisi mater aut auia sit. Nam his solis pro successione hereditariae ordine tutelam subire permittimus, si apud acta tam secundis nuptijs, quam Velleianae fidei tus consulti auxilio renunciauerint. Haec enim si obseruauerint: omnibus ex transverso cognatis in tutela capeffenda praferentur, eo quod mulieribus tantummodo tutorum munera subire interdicitur, si mater aut auia non sit, solis testamentarijs tutoribus eas anteuertentibus. Igitur eodem defuncti uoluntatem atque electionem praferri uolumus. Sed si multi eundem cognationis gradum tenentes, uocentur ad tutelam: iubemus, ut communi consilio magistratum, cui ea pars cura est, aduocantes unum aut etiam plures ex se (quocumque ad patrimonii gubernationem sufficiens) deligant & nominent, qui pupilli res uel soli, uel cum adiutoribus ministris: periculo tutelae omnibus, qui ad tutelam uocantur, ex aequo imponendo, & si ceteris, quibus eorum tacite huius administrationis nomine pupillo obligandis.

Haec autem edictis, quae de successione generis sanximus, in illis obtinere uolumus, qui catholicae existunt fidei. In haereticis enim eas leges, quae iam a nobis sunt propositae, firmas esse iubemus, nullam inuentionem aut denuntiationem ex praesente lege subituras. Quae igitur per hanc in perpetuum obseruandam constitutionem nostra sanxit tranquillitas, in illis obtinere casibus uolumus, qui ex primordijs Iulij mensis praesentis sextae indictionis contigerint, aut etiam postea contingant. Nam praeteritos casus, qui usque ad memoratum tempus euenerint, secundum ueteres edicti leges praecipimus. Quae igitur per praesentem a nobis legem disposita sunt, ea praesentem habeo gloria tua, ut ad omnium noticiam perueniant, in hac quidem oratione solito propositis edictis, in prouincias uero missis ad clariss. prouinciarum rectores hisce litteris, ut nemini eorum, qui nostro subiecti sunt imperio, nostrae mansuetudinis circa hos incognita sit prouidentia. Ita tamen, ut absque ullo dispendio ciuium & prouincialium, ubique locorum praesentis legis celebretur insinuatio.

VT DONATIO PROPTER NVPTIAS SPECIALIS contractus sit, & de alijs capitulis. Constit. CXIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Petro gloriosiss. praetorum praefecto.

Propter nuptias donatio specialis contractus sit iuxta & iudicetur, neque aliter cognoscatur donationibus, per praesentem legem sancimus, quandoque pro hac tantumdem offertur dotis. Siue igitur apud actum monumenta insinuata fuerit, siue non: iubemus, ut per omnia propria ipsa firmitate teneat, quantum ad mulierem, siue ab ipso marito, siue ab alio quopiam mulieris oblata sit, aut conscripta, siue etiam in personam uiri ea conditione instituat donatio sit, tamen si (ut dictum est) non insinuetur, quantum scilicet ad mulierem. Vnde enim uero quia ex ipsa rerum experientia necessarium mulieribus esse deprehenditur, ut donationes ante nuptias apud acta publica insinuentur, quomodo instrumentorum exemplariae sorte deperditis, per actum monumenta praemanu ipsis sint contractuum nuptiarum probationes: sancimus, ut ipsi mariti, aut qui donationes ante nuptias seu propter nuptias ipsis conscribunt, si quingentorum aureorum quantitate excedat, necesse habeant eam in notariis apud actum monumenta, in regia quidem urbe apud magistratos census, in prouincijs uero apud singularem ciuitatum defensores, aut denique apud quos talium institui monumentorum confectio potest. Si minus eas insinuauerint: quantum quidem mulieris,

mulieris iubemus & ita eas conualescere. Et si per occasionem donationis aut partis eius exactione obueniat, ne mulieri opponatur, quod donatio insinuata non fuerit. Sin uero donationum instrumentorum pactiones & horum euentus parti mariti praebentur, aut etiam partis eius exactionem: nisi donationem (ut dictum est) apud actum monumenta insinuauerint, ne quam ipse actionem habeat, iubemus. Nam cum uiri insinuandum donationum potestatem habeant: absurdum nobis esse uidetur, non insinuatarum donationum periculum mulieribus incumbere.

SED ET HOC per praesentem constitutionem sancimus, ut quo tempore minoribus aetate in alijs facultatibus suis testandi potestas permessa est, ab eo ipsis etiam in extremis uoluntatibus seruos suos libertate donandi licentia sit: nullum his impedimentum adferat aetate: lege uidelicet, quae prius id prohibebat, abolita. INSUPER & hoc praecipimus, ut si quis in instrumento aliquo alterius instrumenti mentionem faciat, nulla ex hac mentione nascatur exactione: nisi item & alterum instrumentum eius mentio in altero facta est, proreuera debeat. Id enim & in ueteribus legibus inuenimus. Quod ea summa, cuius mentio habita est, ut si quando successu appellatione, nouissimo exeuntium induciarum die, uel utrague pars, uel is solus, qui appellatione usus est, occurrat, & sui praesentiam appellationis causam examinetur, ro magistratum, aut eius consiliarios, aut causas introducentibus manifestet, & iudex hanc intra deputatum tempus admittere differat: nullum omnino partibus, aut uni horum ex hoc oratione praetudicium, sed & postea nihilominus huiusmodi appellationes examinentur, & legitima terminetur sententia.

ALIUD AD HANC capitulum, nostra indigens legislatione, ad meliorem formam erigere nobis uisum est. Ex quo enim leges nostrae definiunt, si quando praefecti sacrorum praetorum sententiam proferunt, ne qua conuicta eam offeratur appellatio: sancimus, ut quoties a gloriosiss. cuiuscumque tractus praefectis proferatur sententia, & unus (ut potest fieri) litigatorum puter se grauatum: talis licentiam habeat ad monitorium eius rei libellum intra decem dierum spacium, quod prolata fuit sententia, sententiam proferentibus gloriosiss. praefectis, aut collaboratoribus eorum, aut causas introducuntibus offerre: ne hoc insecto, aliter sententia executioni mandetur, nisi prius uictrix pars in tam magnam quantitate idoneas fidei iussiones praebuerit, quod magnam complectitur condemnatio: ut si postea re tractatione legitimo more procedente, sententia subuertatur, res cum legitimis illi incrementis restituatur.

Si uero intra memoratum decem dierum spacium, quod prolata fuit sententia, libellum is, qui se grauatum putat, non obtulerit: iubemus, ut executio negotij sine fidei iussione procedat: & tractationis nihilominus iure illi reservando, qui se grauatum putauerit, ipsos deuoluit, & ab ipsis agnita fuit, & omnes creditores praesentes inueniantur in illis locis, in quibus petitur restitutio in integrum: creditores uocentur a magistratu, & omnibus is in praesentia constitutis, minores ab huiusmodi hereditate desistant. Sed si uel omnes, uel quidam ex is absentes sint: iubemus, ut minores, qui id agere uolunt, ibi locorum, ubi hi degunt, magistratum adeant. Ille uero creditores solitis edictis euocet, & si creditores intra trium mensium spacium prius non acceperint: liceat his absque metu periculi ab eiusmodi hereditate discedere: magistratu, apud quem in integrum restitutio tractatur, prouidentiam accommodatione, ubi nam locorum res hereditariae mobiles iuxta & immobiles adseruari debeant: harum uidelicet quantitate apud actum monumenta publico insinuanda inuentatio.

VLTRA HANC sancimus, ut si quis mala fide res possidens, aut per uenditionem, aut per donationem, aut aliter eas alienet: alius autem, qui eas res ad se pertinere putet, sciens praedensque intra decem annos inter praesentes, & uiginti inter absentes, secundum leges emptoris, aut qui donationem acceperit, aut in quem alio quocumque modo res translata fuerint, restitutorum conueniat: is, qui huiusmodi res adeptus fuerit, firmiter eas obtineat, post decennium uidelicet inter praesentes, inter absentes uero uicennium decursum. Ceterum si uerus rerum dominus ignoret, simul quod ex res ad ipsam pertineant, simul quod alienatio intercesserit: iubemus, ut non aliter, quam tricennij praescriptione excludatur: eo, qui res hoc modo possidet, dicere nequeunt, quod ipse bona fide possideat, quando a mala fidei possessore hasce perceperit.

Quantum uero ad praescriptionem decennij, & haec decernere nobis uisum est, ut si uir quia in praedicta aliquis temporali decennij praescriptione per aliquot annos praesens sit, per aliquot rursus absit: totidem illi ad decennium alij anni apponantur, quot ex ipso decennio absens fuit. Haec autem omnia, quae de longi temporis praescriptione finiuimus, non in praeteritis, sed in futuris & his tantum controuersijs ac negocijs ualere iussimus, quae hanc legem secuturæ sunt.

tura sunt. **Q**VIA VERO antehac legem in medium produximus, ut testatores uel in propria, uel per testes heredum nomina in testamenti tabulis describant, cognouimus autem multa testamenta per exquisitam huiusmodi subtilitatem subuersa esse, nimirum testatoribus eiusmodi subtilitate custodire nequeuntibus, aut etiam (quod licet conijcere) nolentibus, ut aliqui uoluntatem ipsorum cognitam haberent: iubemus, ut licentia quidem sit uolentibus ista in suis obseruare testamentis. Si tamen hæc non obseruauerint, & ex uetere consuetudine testentur: sancimus, ut nihilominus testamentum sic quoque ualeat, siue per se aliquis, siue per alteram personam hæredis nomen inscribat: modo reliquam omnino legitimam obseruationem testator in testamento suo custodiat. **LEGEM** uero, per quam sanximus, ne res, quæ à uenerabili ecclesia ad domum nostram perueniant, transferantur ad alios: abominari sancimus, tam in his, quæ uel hoc tempore ad domum nostram legitime perueniunt, & etiam his, quæ posthac peruentura sunt. **S**I QVIS VNQVAM testatus fuerit, & speciem quam immobilem familiæ suæ aut alteri cuiuspiam personæ legati nomine suscepit, & speciem liter dixerit, ne quo tempore ea res alienetur, sed apud hæredes aut successores illius, cui relicta sunt, permaneat: in hoc legato iubemus, ut nullum penitus locum lex Falcidia habeat, ita ut, quandoquidem alienationem eius ipse testator prohibuit. Hæc autem in his casibus ualere iubemus, qui nondum uel iudiciali sententia, uel amicorum interuentu, aut quocumque legitimo modo decisi sunt. Quæ igitur per præsentem in perpetuum ualituram legem nostra sanxit tranquillitas, excellentia tua propositis quidem in hac regia ciuitate edictis, consilii uero ad oim prouinciarum præsidēs iussionibus, ad omnium peruenire noticiā efficiet.

DE ALIENATIONE, ET EMPHYTEVSI RERVM ecclesiasticarum. Constit. CXX.

Imp. IUSTINIANVS A. Petro gloriosiss. Orientalium prætiorum præfecto.

Um multæ diuersæque leges de alienationibus, & emphyteusibus, & locationibus, & reliqua rerum ecclesiasticarum administratione promulgatae sunt: uisum nobis est omnia præsentem complecti lege. Sancimus igitur, ut qui sacrosanctæ in urbe regia maioris ecclesiæ, aut orphanotrophij, aut xenodochij, aut prochorotrophij, aut nosocomij, aut alterius uenerabilis domus in regia ciuitate, aut eius territorio constitutæ (exceptis uenerabilibus monasterijs) res gubernantes, gratiam habeant uendere, aut donare, aut permurare, aut remunerandæ donationis gratiam, aut quacumque alia forma alienare uel rem immobilem, uel civilem annonam, uel rustici mancipium: nisi cum imperiali domo instituat permutatio, & quidem solum. Sed neque coloniarum iure dari aliquid permittimus. Emphyteusæ uero à prædicta sacrosancta regia urbis maiore ecclesia & memoratis uenerabilibus domibus celebrari iubemus, tamen personam eius, qui accepit, tum in alijs duobus ordine hæredibus: ut tamen ultra sextam partem substantiam canonis nihil ei, qui emphyteusim suscipit, indulgeatur. De suburbanis autem, quæ ad sacrosanctam maiorem ecclesiam, & prædictas uenerabiles domos in urbe regia uel eius territorio constitutæ sunt: iubemus, ut siquidem suburbana integrum & solidum modo in emphyteusim, tam suscipienti, & alijs duabus successiōibus, neque aliqua in re fiat releuatio, sed potius augmentum. Si ea suburbana aliquem omnino redditum non habeant, licentia præbimus uenerabili locorum dispensatoribus sub certa quantitate (uti prædictum est) dare ea in emphyteusim. Porro si quamlibet rem ab aliquo prædictorum uenerabilium locorum emphyteutico iure dari, uel ad domum imperialem, aut sacrum nostrum ærarium, aut curiam, aut aliam quamcumque uenerabilem domum peruenire contigerit: licentiam præbimus uenerabili locorum dispensatoribus, à quibus initio celebrata fuit emphyteusis, quando ad unam aliquam prædictarum personarum huiusmodi peruenit emphyteusis, ut suam declarēt sententiā intra biennium, uelint ne apud illos eam rem relinquere, ad quos peruenit, & annum redditum, qui pacto comprehensus est, auferre: an resoluta emphyteusis hanc recipere, si expediens hoc ipsis esse putauerint. Si qua uero loca sunt, uel ad sacrosanctam maiorem ecclesiam, uel ad aliquam prædictarum uenerabilium domum pertinentia, in quibus antiquæ domus collapsæ existant, ex quibus nullus omnino redditus præbeatur, meminerunt

tem uenerabiles domus, ad quas hæc loca pertineant, ex ædificare eas nequeant: licentiam damus, ut harum curatores ea loca perpetuo iure emphyteusicos tradant: ita tamen, ut emphyteusis aut in tertia parte pensionum, quæ ex ædibus adhuc stantibus colligebantur, ex primordijs emphyteutici temporis procedat: aut si emphyteuta ea cōditione loca accipere maluerit, ut prius ædificet, & dimidiam pensionum partem, quæ exinde æstimatione inita accedunt, præster ei uenerabili domui, à qua eadem loca suscipit: & hoc fieri concedimus. Utatur autem istiusmodi emphyteuta ex diruris etiā ædibus illic inuentis materiis ac ruderibus. **C**eterum si quis uoluerit quamcumque rem immobilem usus nomine à sacrosancta regia urbis maiore ecclesia, aut una memoratarum uenerabilium domuum accipere: non aliter hanc percipito, nisi protinus alteram rem uenerabili domui, à qua eam rem suscipit, iure dominij præbuerit, quæ & tantumdem redditus habeat, quantum habet res, quæ illi datur, neque maioribus publicis prægrauata sit præstationibus: ita ut post mortem, aut illud tempus, in quod usus datio pacta conuenit, quod tamen accipientis uitam non transcendat, utraq; res in solidum, tam propter ædificata, quam uenerabilem domum perueniat. **L**ocationes quoque ab istis uenerabilibus domibus contrahi concedimus, ad quocumque annos contrahentibus placuerit, qui tamen triginta annorum spacium non transcendant. **Q**uod si usu ueniat, ut aliqua prædictarum uenerabilium locorum nomine ne publicarum contributionum, aut ob quālibet aliam uenerabili domui incidentem necessitatem indigeat pecunijs: licitum esto huius dispensatoribus immobilem rem obligare, & in speciale pignus dare: ut creditor ipsam rem possideat, & inde fructus colligat, eosque sibi tam in ipsam creditam pecuniā reputet, & etiam in usus, non ampliores quadrantibus legitimæ centesimæ. Si uero res alienum eius uenerabilis domus antistitis dissoluerint, aut creditor satisfactum sit ex fructibus: recurrato ea res denuncas, & quinquennium excedentes locationes contrahi uolumus, à sacrosancta quidem regia urbis maiore ecclesia, sententia & consensu beatis. huius archiepiscopi & patriarchæ iurantis, quod is contractus non ad fraudem & circumscriptionem eius iurium fiat. In alijs autem uenerabilibus domibus, siquidem chartularij sint, iurato & ipsi consimili modo præsentem uenerabilis domus antistite. Si chartularij non sint: ipsi uenerabilium domorum antistites propolitis sacrosanctis euangelijs contractum celebrant, describentes in talia instrumenta cum iureiurando, quod contractus ad læsionem aut circumscriptionem uenerabilis domus non fiat. **O**economis etiam, & orphanotrophis, & reliquarum uenerabilium domuum dispensatoribus, atque in super omnium chartularijs, & horum parentibus simul & liberis, & alijs uel genere ipsis uel iure adfinitatis coniunctis, interdiciamus, ne emphyteusas, aut locationes, aut hypothecas rerum istarum uenerabilibus domibus competentium, uel per se, uel per interpositam personam percipiant: scituris ipsis, quod si quid eius generis factum sit: non solum hoc inualidum erit, sed etiam uniuersum patrimonium ipsorum, tam accipientium, & œconomorum, & chartulariorum, & dispensatorum, quibus hi prædicto modo coniuncti sunt, post ipsorum mortem ad uenerabilem domum, unde rem susceperunt, peruenire iubemus. **A**tque hæc quidē de sacrosancta maiore ecclesia, & prædictis uenerabilibus domibus in regia urbe & eius territorio consistentibus disposuimus. **C**onsequenter autem & in alijs sacrosanctis ecclesijs, & monasterijs, & xenodochijs, & nosocomijs, ac reliquis uenerabilibus domibus in omnibus prouincijs nostræ reipublice positis, neque non etiā monasterijs tam in urbe regia, & territorio eius consistentibus definire nobis uisum est. **L**icentia igitur præbimus prædictis uenerabilibus domibus, non solum ut rerum immobilium ad se pertinentium temporariam emphyteusim contrahant, sed etiā ut in perpetuum eas iure emphyteutico tradant uolentibus. **E**t quidem si sacrosanctæ sint ecclesiæ, aut aliæ uenerabiles domus, quarum gubernationem locorum episcopus uel per se, uel per uenerabilem eius clericum exsequatur: sententia ac consensu eius huiusmodi contractus perficitor: iurantibus præsentem eo œconomis, & dispensatoribus, & chartularijs uenerabilis eius clerici, quod ex ea emphyteusi nihil damni uenerabili inferatur domui. **Q**uod si prochia, aut xenones, aut nosocomia, aut aliæ uenerabiles domus sint, quæ priam gubernationem habeant: siquidem sancta ibi contingat esse oratoria: sententia maioris partis clericorum illic ministrantium, neque non etiam locorum antistitem. Si solummodo xenon, aut prochium, aut nosocomium, aut alia uenerabilis domus sit: antistes locorum contractum celebrato, iurantibus earum uenerabilium domorum dispensatoribus in præsentia dei amantiss. episcopi, à quo uel promouentur, uel ordinantur, quod nihil in eo contractu ad læsionem

ad lationem aut circumscriptionem earum uenerabilium domuum fiat. In uenerabilibus autem monasteriis præsules eorum cum maiore parte monachorum illic ministeria obeunt, ut contractum perficiunt. Atque in prædictis sanè omnibus iubemus, ut cum iureiurando deserviantur in instrumento, quod non ad lationem aut circumscriptionem uenerabilium domuum fiat, quæ cõficiatur: & ea obseruatione sic procedere, releuatio nõ ultra sextam partem domuum res in emphyteusim data habet.

Quæ uero de collapsis ædibus ad uenerabiles domus hac regia urbe positas pertinentibus superius disposuimus: ea & illic in uenerabilibus domibus obtinere uolumus. Sed & hoc de uenerabilibus domibus disponere nobis misum est, ut si quæ ex ipsis, siue pro tributis publicis, siue ex alia necessaria ei domui causa, debitis redantur obnoxia, neque fieri possit, ut ex mobilibus rebus ea debita dissoluantur: primo quidem loco creditori res immobilis in speciale pignus dator, ut collectis eius fructibus, reputet eos si ubi partim in ipsam creditam pecuniã, partim in usuras non maiores quadrantibus legitimæ ceterisimã.

Si eo modo debitum dissolvere nequeant, iubemus, ut ab his quidem, qui à sanctis ordinantur patriarchis, siue metropolitanis, siue episcopis, siue archimandritis, siue orphanotrophis, siue ptochotrophis, siue xenodochis, aut nosocomis, aut aliarum uenerabilium domuum dispensatores: apud ipsos sanctis patriarchas, à quibus ordinantur, aut promouentur, actorum monumenta cõficiantur, & cū iureiurando dispensatorum & consensu maioris partis eorum, qui in his obeunt ministeria, debitum insinuat, quodque ex re mobili id ipsum dissolui nequeat. Hi uero, qui à metropolitanis episcopis ordinantur: siue episcopi, siue archimandritæ, siue orphanotrophis, siue ptochotrophis, aut aliarum uenerabilium domuum dispensatores: consimiliter apud ipsos metropolitanos episcopos huiusmodi monumenta describunt. Apud illos item episcopos, qui uel à patriarchis, uel metropolitanis, aut nosocomis, aut aliis uenerabilibus domibus, consimili modo monumenta cõficiuntur. Ita tamen, et siue apud patriarchas, siue apud metropolitanos, siue apud alios episcopos id genus monumenta cõficiantur, nullum pro ijs dispendium aut sumptum uenerabiles domus sustineant. Propterea enim nolumus, ut de cetero apud prouinciarum præsides, aut locorum defensores à memoratis personis seu domibus eiusmodi monumenta cõficiantur, ne quod exinde de sustineant dispendium.

Simulatque uero hæc ita apud memoratos sanctos patriarchas, & metropolitanos, aut alios episcopos secuta fuerint: tunc prædicti ære alieno oppressi uenerabilis domus dispensatores per uiginti dies scriptum aliquod in publico ciuitatis loco proponunt, & eo modo rem immobilem emere uolentes prouocant, ut qui plus præbiturus est, is ceteris præferatur. Quæ si omnia ita processerint: celebrator tenere possit, nisi rei omnibus modis pro ære alieno dando, ut emptor non aliter eã re firmiter tenere possit. Si precium pro ipso soluatur debito, & hoc expresse cum iureiurando in syngrapham emptionis describatur, quodque nihil ad lationem aut circumscriptionem uenerabilis domus fiat. Si prædicto modo eius rei uenditor non fuerit inuentus: iubemus, ut cui ab aliqua prædictarum domuum debetur, is eo iure, quod pro soluto dicitur, hæc ipsam possessionem capiat, iuxta & ex qua sita æstimatione inira, addita item precio decima parte totius æstimationis ad eandem quantitatem: capiatque rem creditor pro soluto, firmo eam dominio possessoris. Ita tamen, ut dispensatores debito oppressæ uenerabilis domus, & maior pars in ea ministrantium humiliorum di uenditionibus cõsentiant.

Quæ uero immobilis res in hoc traditur: ea nõ ad optionem creditoris, sed æquabili mediocritate partim inter fertiles, partim inter steriles uenerabilis domus possessiones, & harum redditus, neque non tributorum, & reliqui status ac qualitates detur. At si quis episcopus, aut œconomus, aut dispensator cuiuscunque uenerabilis domus, siue in regia urbe, siue in prouincijs positæ, pecunias mutuo desumpserit, aut posthac de sumptibus iubemus, ut neque ipsi uenerabili hoc domui imputetur, nisi prius ostenderit, quod in usus regiarum uenerabilis domus hæc processerint: neque creditor, aut hæredes eius aliquam pro ijs contra uenerabilem domum actionem habeant, nisi prius ostenderit, quod in causas uenerabilis domui competentes hæc pecuniæ profecerint: sed actiones suas contra eum moueat, qui pecuniam a mutuo sumpsit, aut hæredes eius. Hoc quoque iubemus, ut excepta sacrosancta regia urbis maiore ecclesia, & uenerabili orphanotrophio, & xenodochis, & uenerabilibus domibus aut territorio eius existantibus: liceat omnibus sacrosanctis ecclesijs, & uenerabilibus domibus, neque non etiam monasterijs, tam in urbe regia, quam in diuersis prouincijs positis, permutationibus inter se rerum facere, cum utriusque uenerabili domui conseruatur indemnitas: consentientes in hunc contractum, siue interueniente scriptura, siue per confessiones apud sancta de iocundis

propositas, nõ solum utriusque uenerabilis domus dispensatoribus, sed etiam maiore parte eorum, qui ibi ministerium habent.

Quæ uero à domo imperiali ad quamcumque uenerabilem domum peruenerunt, aut posthac perueniunt, sunt eas nullo modo tendere, aut pignori opponere, aut permutare, aut omnino alienare concedimus, neque si uenerabiles id domus inter se faciant.

Quia uero cognouimus, quod ab aliquibus monasteriorum quoque alienationes sunt in hoc, ut sacra forma ad priuatam & profanam transformetur conuersationem: & hoc omnibus modis prohibemus. Quod si tale aliquid factum inueniatur: præbemus licentiam religiosi, eius loci episcopo, ut id monasterium uindictet, & ad ueterem formam reducat.

Porro si qua prædictarum uenerabilium domuum tum in regia urbe, tum in prouincijs existentium, excepta sacrosancta regia urbis maiore ecclesia, possessionem habeat multis præstationibus publicis grauata, ex qua nullus redditus inferatur uenerabili domui: uelint modo, ad eius uenerabilis domus dispensatoribus, ut talem possessionem, quocumque natione apud eos conficiendis, à quibus huiusmodi locorum dispensatores promouentur, aut ordinantur, & ad sanctas scripturas iurantibus, tã eiusmodi uenerabilis domus antistitibus, quam maiore parte eorum, qui ibi ministeria obeunt, quod neque per prodicionem, neque ad gratiam, neque quolibet circumscriptione fiat alienario, sed ut indemnitas ei uenerabili domui cõseruetur.

Atque œconomis, & dispensatoribus, & chartularijs quatumcumque uenerabilium domuum, neque non eorum parentibus, ac libetis, & alijs, qui genere, aut adfinitatis iure illis cõiuncti sunt, locationes, uel emphyteuses, uel emptiones, uel hypothecas rerum immobilium ad eas uenerabiles domos pertinentium subire uel per se, uel per interpositam personam, quemadmodum & in ijs, qui in regia urbe sunt, iisdem pœnis interdiciamus.

Si quis uero colonus, aut emphyteuta ex rebus uel ad sacrosanctam maiorem ecclesiam, uel aliam uenerabilem domum ubicunque locorum nostræ reipublicæ positam pertinentibus aliquam, quam accepit, aut postea hac acceperit, deteriorem fecerit, uel per biennium confessum & pacto conuentum emphyteuticam aut emphyteusim celebrata fuit, ut tam præteriti temporis debita, & ueteris statum ac qualitatem locatæ seu in emphyteusim datæ rei exigat, quam emphyteusi aut locatione depeccat eum, qui neque meliorationum nomine contra uenerabiles domos actionem aliquam mouere possit.

Ceterum si depellere eum dispensatores harum nolint: exigi quidem ab eo prædictum ea, quæ ex condictione, aut emphyteusi debere cognoscitur, tantisper autem, dum prædictum finitum tempus exeat, datam sibi rem is obtineat, si pacto conuenta præstet. At si distulerit: licentiam præbemus eorum uenerabilium domuum antistitibus, ut uenerabilibus domibus ex illius bonis indemnitas afferant: neque uero eone hac quidem parte aliquid de meliorationibus proponere.

Sacrosanctis ecclesijs Odesiæ & Tomenis ciuitatum permittimus, ut res immobiles pro captiuorum redemptione alienent: nisi ea condicione quæpiam sita Hierosolymorum ecclesia licentiam habeat domos ad se pertinentes, & in ipsa sancta ciuitate positas uedere: sed nõ minore precio, quam quantum ex ipsis pensionibus per quinquaginta annos possit colligi, ut ex harum precio meliores redditus compararetur.

Enim uero si qui cuiusque uenerabili domui, siue in regia ciuitate, siue in prouincijs positæ, steriles possessiones pro ijs rebus datum uenerabilis domus, ad quam talis peruenit possessio, sustineat, aut tributorum nomine, uel quacumque alia de causa prægrauetur: sed omne id onus in eos, qui dedecunt, hæredesque eorum denoluantur, cogendos recipere huiusmodi possessiones, & de patrimonio suo omne dispendium uenerabili domui ex hac illi causa proueniens restituere.

Sed & si huiusmodi dolus in ea re subsequatur, ut pro eo uenerabili domui certa detur pecuniæ summa: iubemus, ut & hanc sibi ea uenerabilis domus lucro habeat. Steriles autem res ei, qui dedit, aut omni modo hæredibus eius restituant.

Ad hæc iubemus, ut nulla sacrosanctis ecclesijs, aut alijs uenerabilibus locis, tam in regia urbe, quam in omnibus reipublicæ nostræ prouincijs positis, necessitas inducatur, ut steriles aut fertiles possessiones ubicunque locorum sitas emant, ne per hanc occasionem uel eas, quas habent, obligare deprehendantur. Insuper si quis rem immobilem uelit usus nomine ab aliqua prædictarum uenerabilium domuum (quemadmodum & superius de uenerabilibus domibus in regia urbe positis disposuimus) capere: non aliter hanc capito, nisi protinus alteram rem uenerabili domui, à qua eam rem capit, iure dominij præbeat, quæ & tantundem redditus habeat, quantum res habet, quæ ipsi datur, neque grauioribus

grauioribus præstationibus publicis grauata sit: ut post illius mortem, aut tempus, ad quoddam usum durare placuit, non transcendens uidelicet accipientis uitam, utraq; res tam propriate, q̃ usufructu ad eandem uenerabilem domum perueniat. Atq; hæc quidem de immobilibus rebus præcepimus. De sacris uero uasis, quæ ad eandem sacrosanctam regiam uis maiorē ecclesiam, aut ad alia oratoria ubicunq; locorū nostræ reipublicæ posita pertinent, generaliter disponimus: ut non aliter hæc uendantur, opponanturq; pignori, q̃ pro capitiuorum redemptione. Sanē si plura uasa in una aliqua memoratarum uenerabilium domum sint, quæ necessarium de se usum non præbeant, & usu ueniat, ut eiusmodi uenerabilis locus ære alieno grauetur, neq; suppetant aliæ res mobiles, ex quibus æs alienum restitui debeat: licentiam eis damus, ut confectis (sicut superius dictū est) actorum monumentis, quæ uasa superuacua inueniuntur, ea aut alijs uenerabilibus locis, quæ his opus habent, uendant, ne res fiant, & similiter uendant, preciumq; eorum ad dissoluendum æs alienum conferant, ne res immobiles alienent.

S I C O N T R A ea, quæ præferte à nobis lege interdicta sūt, cōtrahi aliquis in rebus mobilibus, quæ ad unam aliquam prædictarum uenerabilium domuum pertinent, celebretur: non tantū sacrosanctæ ecclesiæ, aut uenerabili domui ea res, in qua tale quiddam subsecutum est, cum medijs temporis fructibus restituitur: sed etiam precium, aut quod remaneret donationis, aut permutationis, aut alterius cuiuscunq; causæ nomine datum est, apud ipsam remanero. Quod si emphyteusis contra interdicta nostra peracta sit: iubemus, ut & sacrosanctæ ecclesiæ, aut uenerabilibus locis ea res reddatur: & præterea emphyteusis, sicut quod placitū est, præstetur, sinaturq; pactum secundū uirtutem emphyteuticalium instrumentorum.

Si res ecclesiastica, aut alterius uenerabilis domus donata sit: tam ipsa eidem sacrosanctæ maiori ecclesiæ aut alijs uenerabilibus domibus cum medijs temporis fructibus reddatur, q̃ etiam aliter tantum, quod æstimatione eam rem æquet. Si hæc cōtra pignus datum fuerit: credite & debitum amittito, & eam rem uenerabili domui restituito. Tabellionibus, qui contra hanc nostram legem talibus inferuire instrumentis præsumperint, perpetuo rōdemandis exilio.

Postremo si quid ante hanc legem secundum ueteres constitutiones factū est: iubemus, ut hoc omnibus modis suum robur obtineat. Omnia uero, quæ contra ueteres facta sunt leges, subuerti sancimus: & res, quæ contra earum tenorem datæ fuerunt, uenerabilibus domibus restitui. De cætero autem omnia secundum præsentem fieri legem decernimus: uacantibus posthac omnibus alijs cōstitutionibus, quæ in huiusmodi casibus antea promulgatæ sunt.

Quæ igitur per præsentem in perpetuum ualituram legem nostra sanxit tranquillitas, ea studeto excellentia tua insauia & inconuulsa conseruare, edictis consuetis destinatis. Nos enim prouidebimus, quomodo absq; subditorū collatorūq; læsione omnibus præfatis nostra generalis constitutio insinuetur.

VT PARTICVLARES VSVRARVM SOLVTIONES IN
duplum computentur. Constit. CXXI.

Imp. IVSTINIANVS A. Basilio præfidi Tarfi.

Vt decuriones uideamus nobis instare precibus, & libenter ijs indulgemus: merito sanē legibus contrarias artes, & per fraudem excogitatas conuersiones ualere non concedimus. Docuerunt enim potentiam nostram Eusebius & Aphthonius, qui Demetrio nepotes exstiterunt, nati ex Palladio Demetrio filio: quod is Demetrius Artemidoro per causam mutui quingentos aureos debuerit, in quam summam etiam usuras stipulatus sit. Nuper uero sacram prodigijs impetravit, quæ uoluerit, si duplum debiti solueretur, ut nulla contra ipsos secundum leges nostras sit exactio. Artemidori autem creditoris successores Epimachum & Artemonem dixisse meminit, quod ipsos in precibus, neq; nostro dignandos auxilio: cum debito plene satisfactum non fuerit, sed soli nongenti quadraginta nouem aurei persoluti sint. Aiunt enim supplices, patrem suum Palladium unā cum Demetrio patre eius & Paulo odtingentos sexaginta septem soluisse aureos. Sed Artemonem & Priscianam Artemidori filios, qui Epimachi & Artemonis illius alterius aui fuit, dixisse particularem se solutionem sorti non adiungere, sed omnia uelle perputare in usuras, hæc item innuere sententiam prouinciæ præfidis, & propterea exegisse præfatis.

ladium pro priore quingentorum aureorum sceneraticia syngrapha alteram aureorum sexingentorum. Soluisse autem ipsi (inquiunt) diuersis temporibus & Palladium aureos septuaginta duos, & Eusebium atq; Aphthonium decem, ut inde colligatur nongentorum quadraginta nouem aureorum summa. Eum uero, qui controuersia audientiam præbuerat, cum in animo non reuolueret, quod totius accusationis eadem causa esset: non admisisse ipsos, sed uoluisse in sexingentos eos aureos sortis condemnare. Petieruntq; ut hac necessitate eximerentur: & collecto uniuerso debito quingentorum aureorum, si quinquaginta unum adhuc soluerent, qui reliqui essent ad mille solidorum quantitatem, tam uniuerso debito liberarentur, quā sceneraticiam sexingentorū aureorum syngrapham reciperent. Cum igitur prioribus, quod illæ quidem debita constituant usq; ad duplum, si nulla particularis facta fuisset solutio: nos uero recipiamus, ut particulares etiam solutiones debita dissoluant, si usq; ad duplum pertingant: sancimus, ut particulares etiam solutiones debita dissoluant, si usq; ad duplum adhuc ad mille aureos deest, recuperent etiam sceneraticiam sexingentorum aureorum syngrapham: ne debitū ex hac causa multipliciter exigi depræhendantur. Quæ itaq; nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, ea studeto magnificencia tua effectu & fini tradere: tam ea interpretatione, quæ de hac causa in sententijs, quorū supplices meminerunt, facta est, abolita: q̃ omnibus, quæ per obreptionem & ex una tantum parte confecta sunt, aut conficiuntur, uacantibus.

EDICTVM DE FORMVLA ARTIFICVM. Constit. CXXII.

Mnis artifex, aut mercenarius, aut mercator, secundum auctionis formulam operas locato, merces uendito. Nam si quid amplius acceperit: pœnæ tripli subiacer.

DE ECCLESIASTICIS DIVERSIS CAPITVLIS.
Constit. CXXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Petro gloriosiss. magistro sacrorum nostrorum officiorum.

Dispensatione, & privilegijs, alijsq; diuersis capitulis earum rerum, quæ ad sacrosanctas ecclesias & alias uenerabiles domos pertinent, nonnulla iam ad certam redeimus formam. In præsentia uero ea, quæ religiosiss. concernūt episcopos, clericos, & monachos, in diuersis pridem disposita constitutionibus, hac lege cū competente nobis correctione complecti uisum est. Nam si leges ciuiles, quarum potestatem fidei nostræ deus pro suo erga homines amore cōcredidit, per omnia firmas ac stabiles conseruari ad subditorum securitatem studemus: quanto plus studij debemus circa sacrarum regularum & diuinarum legum obseruationem reponere, quæ pro salute animarū nostrarum definitæ & constitutæ sunt? Qui enim sacros obseruare canones, hi domini dei potantur auxilio: & qui in hosce præuaricantur, ijs seipsos cōdēnationi subiiciunt. Maiori autē cōdēnationi obnoxij erunt religiosiss. episcopi, quorum fidei commissa est canonum inquisitio & custodia, si quid in his transgressum inultum reliquerint. Sacris sanē canonibus obseruatis, uarias contra clericos, & monachos, ac nonnullos episcopos interpellationes suscepimus, quod secundum sacros canones uitam nō instituant, alij etiam ne ipsas quidem sacræ oblationis & sacri baptismatis preces scire dicuntur. Dei itaq; iudicium reuoluentes in animo, in unoquoq; horum, quæ renuntiata nobis sunt, quæstionem & correctionem canonicè iussimus procedere. Nā si generales leges ea, quæ perperā admittūtur à laicis, nō cōcedūt si minū salutem regulariter disposita sunt, despici sustineamus? Multos præterea ex hoc depræhendimus in peccata incidisse, quod synodi religiosiss. sacerdotum secundum ea, quæ à sanctis apostolis & sanctis patribus præfinita sunt, non celebrentur. Nam si id obseruatum fuisset: unusquisq; reueritus subeundā à se in synodo redargutionem, studuisset utiq; & sacra ediscere ministeria, & honeste uiuere, ne cōdēnationi subiiceretur factorum canonum. Sed & illud plerisq; non paruam delinquendi occasionē præbuit, quod episcopi ac presbyteri,

byteri, neque non diaconi, & reliqui clerici sine examinatione & de recta fide & uitae honestate testimonio ordinentur. Nam si illi, quibus negotium datum est orandi pro populo, indigni ministerio dei inuenti fuerint: quomodo pro populi delictis placare deum poterunt? Quod uero ordinationes sacerdotum conueniat cum summa fieri diligentia: docet nos inter sanctos habitus Gregorius Theologus, sanctos apostolos & sacros secutus canones. ita enim dicit in magno Apologetico. Quis autem ad Pauli se regulas & praescripta dimetiens, instructi ad baptis & presbyteris fecit, ut sobrii sint, modesti, non uinolenti, non percussores, non decedendum, irreprehensibiles in omnibus, & nihil cum improbis habentes commercij: non deprehendat, multum se ab hac regularum rectitudine discrepare? Et rursus idem sic dicit. Multum prius esse oportet, deinde mundare: instructum sapientia, atque ita ad sapientiam instruere: lucem fieri, & illuminare: appropinquare deo, & alios ad deum adducere: sanctum idem in factis habitus Gregorius de istis in eadem oratione hoc scribit. Quis obsecro quasi signa uno eodemque die fingat ueri ministerij antistitem, qui cum alijs angelis stationes habeat, cum archangelis laudes deo dicat, cum Christo sacerdotali fungatur munere? Et per haec quidem ordinat Theologus, quales ad sacerdotium promoueri oporteat. De his uero, qui in digne ordinantur, idem haec dicit in eadem oratione. Qui cum nihil antea in sacrum dei aluerit intulerint, nihil antea laboris ad id, quod pulchrum est, assequendum sustinuerint: simul discipuli & angelis stri pietatis designantur, & prius, quam purgentur ipsi, purgant: heri factorum direptores, hodie sacerdotes: heri a sacris alieni, hodie factorum principes: ueterani malicia, tyrones pietate, beneficio humanae gratiae, non spiritus. Quod autem eos, qui alteram duxerunt uxorem, sacri canones clericos esse prohibeant: in sanctis etiam habitus Basilii docens, ita inquit. Eos qui nuptias iterarunt, canon exclusit ministerio. Atque haec quidem inter sanctos habitus Basilii. In tantum autem sancti patres pro sacerdotio gesserunt curam, ut hi, qui Nicæ conuenerunt, ita se habentem canonem ediderint. Interdixit in uniuersum magna Synodus, ne quis uel episcopo, uel presbytero, uel diacono, uel qui omnino in clero constitutus sit, licet ad gloriam secum uxorem habere, praeter matrem, aut amitam, materteram uero, aut quae suspicionem effugiant. SEQUENTES igitur ea, quae sacris definita sunt canonicis, pragmaticam legem facimus, per quam sancimus, ut quoties opus fuerit ordinare episcopum, coeant in unum clerici & primates ciuitatis, cui episcopus ordinandus est & propolis, de tribus personis decreta faciant, & quisque eorum iuret per sacra eloquia, idque ipsis decretis inferant, quod neque per largitionem, neque promissionem, aut amicitiam, aut quamcunque aliam affectionem, sed quod sciant ipsos rectae & catholicae fidei, ac honestae uitae, esse & supra tricesimum quintum aetatis annum, hos elegerint: & quod neque uxorem, neque filios quempiam ipsorum habere sciant: aut concubinam, aut naturales liberos, aut ipsos habuisse, aut habere: sed etsi quis ipsorum prius uxorem habuerit, sed neque uideam, neque se uideam a uiro, neque sacris canonibus interdictionem habuerit: sed neque muneribus adductum, neque cohortalem esse aliquem ex his nouerint, qui decretis electus est: praeterquam si curiae muneribus additus, aut cohortalis, non minus annis quindecim, quae prius in monasterio uitam extra omnem calumniam transegerit: uidelicet obseruatione, quae prius a nobis dicta est, per faciendam de ipsis decreta & in his personis custodienda: ut ex tribus illis personis, quae decretis hoc modo eliguntur, melior ordinetur, electione & iudicio eius, qui ordinandi ius habet. Curialis uero uel officialis, qui (sicut dictum est) quindecim annis in monasterio conuersauerit, & ad episcopatum prouocatus, liber a propria fortuna sit: ita tamen, ut liberatus a curia, quartam substantiae suae partem sibi retineat, reliquis eius rebus secundum nostram legem auri & publico uindictandis. Datus autem licentiam decreta facientibus, si quempiam laicorum dignum memorata electione esse putant: ut hunc cum alijs duobus clericis aut monachis eligant: quomodo si laici hoc modo ad episcopatum eligatur, non repente episcopus ordinetur: sed prius clericis non minus tribus mensibus conueneretur, & ita sanctas regulas & quotidianam ecclesiae ministeriam elationis episcopus ordinetur. qui enim alios debet docere, post ordinationem ab alijs doceri non debet. Si uero (ut ceteris) in quibusdam locis non inueniantur tres personae ad talem electionem opportuna: licet decreta facientibus in duobus & in una persona decretum facere: omnes tamen dicti a nobis habentes testimonia. Si uero, qui debent episcopum eligere, cito ipsa decreta intra menses sex id ipsum non faciant: tunc periculo propriae animae ille, quem ordinare conuenit episcopum, ordinetur: omnibus alijs, quae praediximus, obseruandis. Exigatur autem prius ab eo, qui ordinandus est, per eum, qui ordinat, libellus cum propria illius subscriptione, quae rationem rectae eius fidei comprehendat. Pronunciet autem is sacram etiam oblationem, quae in sacro profertur, ut in hac sancta sit communione, & cum ceteris precibus eas quoque, quae in sacro profertur, ut in hac

smate. Subeat insuper is, qui ordinatur, iurandum per sanctas scripturas, quod neque per se, neque per aliam personam quidquam dedit, aut promiserit, aut postea daturus sit, uel ei, qui ipsum ordinat, uel his, qui pro ipso decreta confecerunt, uel cuiusque alij omnium, conferenda in ipsum ordinationis nomine. Si quis contra memoratam obseruationem episcopus ordinatus fuerit: tam ipse omnibus modis episcopatu eiiciatur, quam etiam is, qui haec contra ordinatam praedominum deductus est, propter aliam, quam fecit, dominio ecclesiae, cuius quolibet tempore aut modo in eius T E R V M si quis contra eum, qui episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut alius clericus, aut etiam presul monasterij ordinandus est, accusationem aliquam instituat quacunque de causa, quae possit secundum leges aut canones eius impedire ordinationem: differtor huiusmodi ordinatum crimen delatum, ad remedium usque persequente. Imo quamuis accusator se absenter, si maius ea de re questione habeto, & siquidem eum, qui accusatione in crimen uocatus fuit, siue se uel duos factos canones, siue secundum nostras leges obnoxium inuenerit: prohibetur ordinatione. Accusator autem, siue praesens non probauerit, siue praesente, siue absente accusato si quidem clericus sit: proprio gradu depellitur. si laicus: competentem coercionem sustinet: ordinatus est, uterque sacerdotio depellitur. P R A E O M N I B U S autem illi ad custodiri sanctum, ut nemo per largitionem auri, aut aliarum rerum ordinetur episcopus. Si quid tale delinquitur: tam qui dant, quam qui accipiunt, & mediatores eorum, ipsi se ipsos condemnationi secundum diuinas scripturas & sacros canones subiiciunt. Ac propterea tam is, qui dat, quam qui accipit, & mediator existens, a sacerdotio, aut clericali honore remouetur. Quod uero per hanc causam sit, qui per hanc causam accipit, aut mediator in negotio factus est: datas res in duplum ab eo exigi iubemus, uindictas scilicet ecclesiae. Non solum autem quae hoc modo data sunt, aut digni praecipimus: sed etiam omnem cautionem pro hoc quocunque modo expositam, & praecipimus, atque insuper qui promissionem accepit, non solum confessionem reddito, sed etiam alterum tantum, quantum confessione continetur, exigitur, quod ipsum dari debet ecclesiae. Si quis tamen ex episcopis, siue ante ordinationem suam, siue post ordinationem, uoluerit proprias res suas, aut ex ipsarum ecclesiae, cuius sacerdotium suscepit, offere non solum id non prohibemus, & omni eum condemnatione ac poena praesentis legis liberum esse sancimus: sed etiam omni laude dignum iudicamus: quandoquidem id non emptio, sed oblatio est. P R O C O N S E T V D I N A B U S uero illa solum ab his, qui episcopi ordinantur, ut beatis: quidem archiepiscopi & patriarchae, hoc est senioris Romae, Constantinopolis, Alexandriae, Theopolis, & Hierosolymorum: si consuetudo habeat, ut episcopis aut clericis in eorum ordinatione minus, quam uiginti librae auri dentur: ea sola praebent, quae consuetudo agnoscat. Si plus ante hanc praebatur legem: ne quid ultra uiginti libras auri praebatur. Metropolitani uero, qui a synodo sua, uel a beatissimis ordinantur patriarchis, neque non omnes alij, qui aut a patriarchis, aut a Metropolitani ordinantur: si quidem eius ecclesia, qui ordinatur, non minus in reditu habeat, quam uiginti libras auri: dent pro enthronastico quidem, solidos centum. Si uero ecclesiae reditus minus quidem in annum conferunt, quam triginta libras auri, non minus autem libris decem pro enthronastico quidem, solidos, alij autem omnibus, qui ex more capiunt, solidos, 100. Sin minus, quam decem, non minus autem quinq; auri libris ecclesiae reditus esse contingat: dent pro enthronastico quidem, solidos, 50. omnibus autem alijs, qui ex more capiunt, solidos, 75. Si minus, quam quinq; non minus autem tribus libris auri in reditu habeant, solidos, 24. Si minus tribus, non minus autem duabus libris in quantitate redditum ecclesiae inueniatur: dent pro enthronastico quidem, solidos, 12. pro omni uero alia consuetudine, solidos, 6. Episcopi enim ecclesiae, quae minus in reditu habet, quam duas auri libras, neque pro quacunque alia consuetudine dare aliquid concedimus. Haec autem, quae praebere disposuimus, primus presbyter ordinantis episcopi & archidiaconus suscipiētes, C iij inter

inter eos, qui ex more capiunt, diuidunt. Hæc igitur iubemus omnibus obseruari modis, ne per huiusmodi occasiones ecclesiæ prægrauentur debitis, & sacerdotia fiant uenalia.

Certe si quis ultra quantitatem à nobis definitam, enthroniasticorum aut consuetudinum nomine, quocumque modo capere aliquid præsumpserit: iubemus, ut quod amplius acciperit, id in triplum ex bonis eius uindiceretur ecclesiæ illius, qui dedit. Atque hæc quidem de ordinatione episcoporum dicta sunt.

POST ordinationem uero tam seruili, quam adscripticiæ fortuna episcopos liberos esse iubemus: nisi decurio aut cohortalis præter prædictam obseruationem ordinatus sit. Eiusmodi enim remotos ab episcopatu, curiæ aut cohorti suæ restitui iubemus, ne qua ex tali fortuna sacerdotio oboriatur contumelia. Illos autem, qui ante hanc nostram legem ex curiali fortuna ordinati inueniuntur episcopi: sancimus quidem, ut huiusmodi fortunæ liberi sint, sed legitimam partem ex bonis suis assignent curiæ & publico: ita sane, ut nullum ecclesiastica iura detrimentum sustineant in rebus, quas post episcopatum in super quasque res, ad eorum ecclesiam pertinere disposuimus.

Quod si contingat, ut is, qui ordinatus episcopus, sub partis sui potestate sit: ex ipsa ordinatione sui iuris esto.

PORRO dei amantissimus episcopus, sub partis sui potestate sit: ex ipsa ordinatione sui iuris esto. Presbyteros autem, & diaconos, & subdiaconos, si iure ac lege cognationis ad tutelam aut curam uocentur, eiusmodi munus suscipere concedimus: si tamen intra menses quartæ exinde numerandos, ex quo uocati sunt, apud competentem iudicem scripto declarauerint, id se munus propria uoluntate suscepisse. Et si (ut probabile est) eorum aliquis hoc fecerit, nullum ex hoc præiudicium circa aliam tutelam aut curam sustineat.

Sed neque susceptorum, aut exactorem publicarum contributionum, aut conductorem uectigalium, uel alienarum possessionum, aut curatorem familiæ, aut dispensatorem, aut procuratorem litis, aut fidei uisorem pro his causis esse episcopum, aut oeconomum, aut cuiuscunque gradus alium clericum, aut monachum concedimus, siue suo, siue ecclesiæ, aut monasterij nomine id subeat: ne per hæc causam sacræ ædibus infligatur damnum, & diuina impediatur ministeria.

Ceterum si ecclesijs aut monasterijs aliqua adiacere inueniantur possessiones, uelintque uenerabilium domus dispensatores in conductione aut emphyteusi eas accipere: tunc si omnes clerici & monachi de huiusmodi causis, aut in ipso instrumento, aut sub actorum confessione, & consensu declarant, ad utilitatem uenerabilium domuum hoc fieri: procedere & id genus conductionis seu emphyteuseos concedimus.

Sed & ipsis sacrosanctis ecclesijs & reliquis uenerabilibus domibus licentiam damus, ut conductiones & emphyteuses inter se celebrent: consimiliter & clericis, ut suarum ecclesiarum possessiones conducant & gubernent, sententia tamen episcopi & economi, concedimus: exceptis personis, quas per alteram legem hoc facere prohibuimus.

Si quis contra prædicta aliquid egerit: si quidem episcopus sit: omnes res eius, quas ex quacunque causa, aut persona, siue ante episcopatum, siue post episcopatum ad ipsum perueniunt, ecclesiæ eius uindicare sancimus. Si uero oekonomi, aut alij clerici sint, qui hoc deliquerint: poena ab ipsis pecuniaria, quam episcopus eorum probauerit, exigito: tunc canda ecclesiæ: quando & hi, qui uectigalium aut cuiuscunque possessionis conductionem, aut publicorum tributorum susceptionem profligationemque, aut curam familiæ illorum fidei crediderunt, aut pro memoratis causis fidei iussores eos acceperunt, nullam contra ecclesiam, aut monasterium, aut res eius, aut dispensatores, aut etiam contra eas personas, quarum fidem securæ sunt, aut facultates, aut fidei iussores earum actionem habituri sint. Quin si quid publico damni obuenerit illi, qui publicarum contributionum aut uectigalium susceptionem, aut conductionem, aut profligationem memoratis personis crediderunt, aut fidei iussores eos suscepunt: hoc ipsum ex propria substantia restituere compellentur.

PRÆTEREA nulli magistratuum licebit dei amantissimis episcopos cogere, ut perhibendi testimonij causa in ius producantur: sed iudex mittito ad eos aliquos ex personis ipsi apparentibus, ut propositis sanctis articulis, prout sacerdotes decet, dicant, quæ nouerunt. Sed neque ut episcopus pro pecuniaria aliquæ aut criminali causa ad civilem militaremque magistratum inuitus perducatur, si statum sine imperiali iussione concedimus: sed magistratus, qui hoc uel scripto, uel sine scripto mandare præsumpserit, post cinguli detractionem uiginti librarum auri poenam persoluit. Idemque de dam ecclesiæ, cuius episcopus perductus, aut sisti iussus est: consimiliter ex eorum quoque cinguli detractionem tam tormentis subiiciendo, quam in exilium mittendo.

INTERTERIM CIMS autem dei amantissimis episcopis, ne proprias deferant ecclesias, & in alias provincias. Sed etsi huius agendi necessitas aliqua incidat: non aliter, nisi cum literis beatorum, eorum patriarcharum aut metropolitani, aut imperiali uidelicet iussione hoc faciat: ita ut

ut ne illis quidem episcopis, qui sub beatis archiepiscopo Constantinopolitano & patriarcha constituti sunt, sine eius mandatu, aut nostra iussione ad regiam uenire urbem liceat. Quod si eo modo episcopus quocumque loci peregrinetur: non amplius uno anno ecclesiam suam relinquit. Episcopi uero, qui ad regiam (ut dictum est) urbem accesserint: cuiuscunque dioceseos sint, ante omnia beatis archiepiscopo Constantinopolitanum & patriarcham adcurrent, atque ita per ipsum ad nostram ingrediuntur tranquillitatem.

Qui uero contra nostram dispositionem uel peregrinantur, aut ultra præfinitum anni tempus extra ecclesiam suam alibi commorantur: his primum quidem non subministrantur ab ecclesiæ suæ oconomis sumptus: deinde citantur sacerdotum literis, sub quibus censentur, ut ad ecclesias suas reuertantur. Si reuerti differant: secundum sacros euocantur canones. Et nisi intra tempus à sacerdotibus præfinitum ad ecclesias suas reuertantur: ipsi quidem ab episcopatu depelluntur, alij autem meliores in ipsorum locum ordinantur pro renore præsentis legis. Eodem hoc obtenturo & in clericis, cuiuscunque gradus fuerint, seu ministerij.

QUIA VERO quod à sacris dictum est canonibus de sanctis episcoporum synodis, quæ per singulas celebrari debent provincias, hæc usque obseruatum non est: maxime necessarium fuerit ad rectam id demum uiam reducere. Ac sancti quidem apostoli & patres definiunt, ut bis per singulos annos religiosi, sacerdotum seu episcoporum in quaque provincia celebrarentur synodi, & quæ supplicarent, examinarentur, potirenturque competenti correctione: hoc est altera quidem, quarta seria sanctæ penitentie, altera uero in mense Septembri.

Nos autem cum ex huiusmodi negligentia multos uarijs implicitos peccatis inuenimus: iubemus, ut omnibus modis in quaque provincia per singulos annos, uel in mense Iulio, uel Septembri una synodus celebretur: cocantque in unum apud beatis quidem patriarchas illi, qui ab ipsis ordinantur, neque ius habent alios ordinare episcopos: apud religiosos uero cuiuscunque provincie metropolitani hi, qui ab ipsis ordinantur: quomagus moræ causæ, & quæ ab aliquibus denunciantur uel occasione fidei, uel canonicarum questionum, uel administrationis rerum ecclesiasticarum, uel de episcopis, aut presbyteris, aut diaconis, aut alijs clericis, uel de monasteriorum præsulibus, aut monachis, uel de reprehensibili uita, aut alijs, quæ correctionem desiderant, agitentur iuxta, & conuenienter examinentur, neque non correctio ipsi adhibeatur, quæ sacris canonibus & nostris conueniat legibus.

Non tantum autem hæc quarantur in synodis per singulos annos celebrandis: sed etiam quoriescunque aliquis uel sacerdotum, uel clericorum, uel præsulum, uel monachorum, uel de fide, uel de turpi uita, uel quod contra sacros aliquos canones peregerit, accusatus fuerit. Et si qui dem is, qui accusatur, episcopus fuerit: huius metropolitani ea, quæ proferuntur, examinatio, si uero metropolitani: beatis archiepiscopi, sub quo censetur, si presbyter, aut diaconus, aut alius clericus, aut præsul monasterij, aut monachus: religiosi episcopi, sub quo hi censentur, delata in accusationem examinatio. Et ueritate comprobata, unusquisque pro modo delicti canonicis censuris subijcitur iudicio eius, qui causæ examinationem accommodat.

Atque hæc omnia non tantum obtineto in ipsis episcopis, & clericis, neque non præsulibus, qui post hac ordinabuntur: sed etiam in ipsis, qui modo sunt, si quis (quod licet conijcere) de certis causis per sacros canones nostrasque leges prohibitis accusetur. His enim ita obseruatis, laici quoque merebuntur.

AD HÆC iubemus, ut omnes episcopi pariter & presbyteri non tacito modo, sed clara uoce, quæ à fidei populo exaudiatur, sacram oblationem & preces in sancto baptismo adhibitas celebrent: quo maiore exinde deuotione in depromendi domini dei laudibus audientium animi effertantur. Ita enim & diuus apostolus docet, dicens in prima ad Corinthios epistola. Enimuero si solummodo benedicat spiritui, quomodo is, qui priuati locum implet, dicet ad gratiarum actionem tuam deo ipsum Amen: quandoquidem quid dicas, non uidet. Tu quidem pulchre gratias agis, alter autem non edificatur. Et rursus in epistola ad Romanos sic inquit. Corde quidem creditur ad iusticiam, ore autem fit confessio ad salutem.

His igitur de causis conuenit, ut inter ceteras preces & ea, quæ in sancta oblatione dicuntur, clara uoce à religiosi episcopis & presbyteris domino nostro Iesu Christo deo nostro cū patre & sancto spiritu proferantur: scituris religiosi sacerdotibus, quod si quid horum neglexerint: & in horrendo iudicio magni dei & seruatoris nostri Iesu Christi de his rationem reddent, neque nos hæc cognoscentes conuiescimus, relinquentesque inulta.

Iubemus autem ut primum quidem metropolitani & alios episcopos urgeant ad celebrandas prædictas synodos: & ut omnia impleant, quæ per synodos præsentis lege præcepimus.

Quod si eos moram

elestias in ordinem cogant, tum metropolitani de hoc à religiosiss. patriarchis admoniti, & idem faciant, & omnes alios sub se constitutos episcopos ad hanc commensurationem cogant, quo magis operam dent, ne ultra modum census clericorum ordinationes celebrent. Scimus enim, quàm multæ ex hac ordinandorum & sumptus effusa immensitate sacrosanctæ ecclesiæ inopia oppressæ sint: quodq; nonnullas ex ipsis, licet ægre, seruamus tamē: quædam uero etiamnum onustæ iaceant, neque untes ex tanta se rerū angustia efferre. Quod legem nudis compræhensam literis, ipsis factis administratæ ostenderint.

REVERENDISS. presbyteris, & diaconis, neq; non subdiaconi, & lectores, ac cantores, quos omnes clericos appellamus, ut res quocunq; modo ad ipsorum dominiū deuolutas sub potestate sua habeant, ad instar castrensium peculiōrū, præcipimus: ut & donare eas possint, & de his testari, tamē si sub potestate parentum sunt. Ita tamen, ut horum filij, aut his non subsistentibus, parentes eorum legitimam portionem ferant.

REVERENDISS. presbyteris, & diaconis, neq; non subdiaconi, & lectores, ac cantores, quos omnes clericos appellamus, ut res quocunq; modo ad ipsorum dominiū deuolutas sub potestate sua habeant, ad instar castrensium peculiōrū, præcipimus: ut & donare eas possint, & de his testari, tamē si sub potestate parentum sunt. Ita tamen, ut horum filij, aut his non subsistentibus, parentes eorum legitimam portionem ferant.

TRA quempiam uel clericum, uel monachum, uel diaconissam, uel monastriam, uel monasterium, cuiuslibet actionem: instruit prius religiosiss. ea de re episcopum, cui uniuscuiusq; hoc subditus est. hic aut negotium inter ipsos disceptato. Et quidem si utraq; pars iudicium adquirecit: iubemus, ut per loci magistratum ea plenariæ tradantur executioni.

TRA quempiam uel clericum, uel monachum, uel diaconissam, uel monastriam, uel monasterium, cuiuslibet actionem: instruit prius religiosiss. ea de re episcopum, cui uniuscuiusq; hoc subditus est. hic aut negotium inter ipsos disceptato. Et quidem si utraq; pars iudicium adquirecit: iubemus, ut per loci magistratum ea plenariæ tradantur executioni.

TRA quempiam uel clericum, uel monachum, uel diaconissam, uel monastriam, uel monasterium, cuiuslibet actionem: instruit prius religiosiss. ea de re episcopum, cui uniuscuiusq; hoc subditus est. hic aut negotium inter ipsos disceptato. Et quidem si utraq; pars iudicium adquirecit: iubemus, ut per loci magistratum ea plenariæ tradantur executioni.

TRA quempiam uel clericum, uel monachum, uel diaconissam, uel monastriam, uel monasterium, cuiuslibet actionem: instruit prius religiosiss. ea de re episcopum, cui uniuscuiusq; hoc subditus est. hic aut negotium inter ipsos disceptato. Et quidem si utraq; pars iudicium adquirecit: iubemus, ut per loci magistratum ea plenariæ tradantur executioni.

TRA quempiam uel clericum, uel monachum, uel diaconissam, uel monastriam, uel monasterium, cuiuslibet actionem: instruit prius religiosiss. ea de re episcopum, cui uniuscuiusq; hoc subditus est. hic aut negotium inter ipsos disceptato. Et quidem si utraq; pars iudicium adquirecit: iubemus, ut per loci magistratum ea plenariæ tradantur executioni.

TRA quempiam uel clericum, uel monachum, uel diaconissam, uel monastriam, uel monasterium, cuiuslibet actionem: instruit prius religiosiss. ea de re episcopum, cui uniuscuiusq; hoc subditus est. hic aut negotium inter ipsos disceptato. Et quidem si utraq; pars iudicium adquirecit: iubemus, ut per loci magistratum ea plenariæ tradantur executioni.

TRA quempiam uel clericum, uel monachum, uel diaconissam, uel monastriam, uel monasterium, cuiuslibet actionem: instruit prius religiosiss. ea de re episcopum, cui uniuscuiusq; hoc subditus est. hic aut negotium inter ipsos disceptato. Et quidem si utraq; pars iudicium adquirecit: iubemus, ut per loci magistratum ea plenariæ tradantur executioni.

TRA quempiam uel clericum, uel monachum, uel diaconissam, uel monastriam, uel monasterium, cuiuslibet actionem: instruit prius religiosiss. ea de re episcopum, cui uniuscuiusq; hoc subditus est. hic aut negotium inter ipsos disceptato. Et quidem si utraq; pars iudicium adquirecit: iubemus, ut per loci magistratum ea plenariæ tradantur executioni.

TRA quempiam uel clericum, uel monachum, uel diaconissam, uel monastriam, uel monasterium, cuiuslibet actionem: instruit prius religiosiss. ea de re episcopum, cui uniuscuiusq; hoc subditus est. hic aut negotium inter ipsos disceptato. Et quidem si utraq; pars iudicium adquirecit: iubemus, ut per loci magistratum ea plenariæ tradantur executioni.

Sed & si à clerico, aut quocunq; alio contra episcopum quacunq; de causa fiat interpellatio: primum religiosiss. metropolitanus secundum sacros canones & nostras leges negotium diiudicatio. Si quis iudicatis reclamet: causa ad beatiss. illius dioceseos archiepiscopum & patriarcham deferretur, & ille secundum canones & leges huic finem adhibeto.

Quod si quacunq; alia persona dioceseos illius beatiss. patriarcha consimili modo negotium disceptato. Pro quibuscunq; causis deniq; episcopi conueniuntur, siue apud episcopum, siue à clerico, aut num, siue apud patriarcham, siue apud alios quoscunq; iudices: nulla ab ijs fideiussio aut confessio de lite exigitor. ita tamen, ut & ipsi studeant illatis sibi accusationibus se eximere.

OECONOMOS uero, aut prochorothophos, aut xenodochos, aut nosocomos, & aliarū uenerabiliū domū dispensatores, neq; non omnes alios clericos iubemus, ut pro administrationis suæ rationes reddant, & exigantur, quod ex ipsis debere comprobati fuerint, illi uenerabili restituendum domui, cui ex administratione debitum apparuerit.

Si in exigendo grauatō putauerint: metropolitanus negotium debitum apparuerit. Si se in exigendo contra aliquam prædictarum personarum istiusmodi causas examinari, & debito exegit, & à quo exactum est, is putet se grauatō: dioceseos illius beatiss. patriarcha negotium disceptato. Neg enim prædictis personis concedimus, ut de memoratis causis ante examinationē & exactiōem debiti suos refugiant episcopos, & ad alia se conferant iudicia.

Quod si quis ex ecclesiasticis, cui eiusmodi aliqua administratio concedita est, ante expositas rationes & exactiōibus obnoxij sint. Si quis episcopus, aut clericus ex quacunq; prouincia Constantinopoli reperitur, & uoluerit aliquis contra ipsum actionem proponere: siquidē litis contestatio in prouincia de ea controuersia facta est: illic lis impletor. Si lis uero nondum coepit: apud solos gloriosiss. præfectos prætoriorum Orientis, aut sacros iudices, qui à nobis de iuscunq; sacrosanctæ ecclesiæ, qui in regia urbe uersantur, aut ad beatiss. patriarchas siue metropolitanos à suis mittuntur episcopos: neq; pro suis episcopis, neq; pro negotio ecclesiæ suæ, aut debito publico, seu priuato actionem aut exactiōem aliquam sustinent: nisi mandatum conueniuntur, licentiam damus, ut si quam actionem contra ecclesiam aut episcopum habent, contra ipsos proponant. Sed & si de certis rebus aut actionibus se ipsos reddiderint obnoxios eo tempore, quo respondendi munerē & legatione defungitur: eas etiam actiones, quæ pro ijs intentantur, excipiunt.

Item & si episcopi aut clerici pro ciuitate per causam legationis, aut ordinandi episcopi in regia urbe, aut ubicunq; locorum peregrinantur: iubemus, ut nullam ipsi molestiam aut inquietudinem à quacunq; persona sustineant: licentia existente nullo his, qui se putant illos habere obnoxios, postq; reuersi sunt in prouinciam, ipsos conueniendi: scriptionem propter id tempus, quod in huiusmodi peregrinatione produxerint.

Si QVANDO causa emerferit, q̄borem clerico, aut monacho, aut monastria, aut ascetria: cuiusq; tandem monasterij, & maxime mulierum, pro quacunq; pecuniaria causa, siue publicæ, siue priuata, citatio uel executio inferatur: iubemus, ut citra contumeliā & cum honore, quo decet, citatio uel executio inferatur: iubemus, ut citra contumeliā & cum honore, abstrahatur, sed procurator ab ijs constituatur, qui de eo negotio respōdeat.

Monachis uero licitum est, proprias, aut monasterij causas, siue per se, siue per procuratorem agere. Scitatore uidelicet ultra hæc & rormenta subituro, & in exilium mittendo. Religiosiss. locorum episcopis prouidentiam adhibetur, ut nihil his contrariū fiat: aut si quid delinquantur, ut prædicta ultio procedat. Sed si magistratus ultionem irrogare differat: episcopus eam rem ad nostram scientiam refereto.

SPORTVLARVM autem nomine nullam personam, neq; in quocunq; ecclesiastico recenseatur ordine, insuper neq; diaconissam, neq; monachum, neq; ascetiam, neq; monastriam, in ulla criminali & pecuniaria causa, cuiuscunq; quantitatis fuerit, siue à clerico, siue ab aliquo in militiam allecō citationem suscipiant, siue in regia urbe, siue in prouincijs, in quibus degunt, ultra quatuor siliquas dare concedimus.

Sed si quis executor nostra iussione, aut magistratus, aut beatiss. patriarchæ missus in alias prouincias, D ij alicui

alicui memoratarum personarum citationem inferat: non ultra unum solidum aufertot.

Quod si in una & eadem causa multos ex memoratis personis citari contingat: unica tantummodo personae sportulas pro omnibus auferri sancimus. Episcopus autem pro rebus ecclesiae suae nullam aggressionem aut inquietudinem sustineto. Sportulae uero ab eo, neque si rerum suarum nomine citetur, exiguntur: actiones scilicet, quae contra ecclesiam proponuntur, excipientibus aëconomis, aut illis, quibus id negotij commissum est.

Qui uero hæc contra exigere sportulas præsumperit: in duplum id, quod accepit, personae, à qua exactum est, reddere compellitor. Et si quidem militiam habet, etiam cingulum amittito: si clericus fuerit, è clero ei jctor. PRESBYTERIS sanè, & diaconis, & subdiaconis, & omnibus alijs, qui in clero collocati sunt, qui uxores secundum sacros canones non habent, interdici-

mus & nos pro tenore sacrorum canonum, ne mulierem aliquam domi suae adfectionem effugiant. Si quis uero contra hanc obseruationem mulierem domi suae habuerit, quae possit suspicionem contra ipsum inducere, & semel atque iterum uel à suo episcopo, uel à collegis suis admonitus, ne cum tali muliere habitet, domo eam sua eicere noluerit, aut emergente accusatore probatus fuerit, inhoneste cum tali muliere conuersari: tunc episcopus eius secundum ecclesiasticos canones clero ipsum erigito, curiae eius ciuitatis, in qua clericus fuit, tradendum.

Episcopum autem nullam omnino mulierem habere, aut cum ea habitare concedimus. Sed si id minus obseruasse comprobatus fuerit: episcopatu deijctor. Ipse enim seipsum episcopatu indignum commonstrat. Diaconissam quoque nulla ratione cum uiro, ex quo inhonestae uitae suboriri potest suspicio, habitare concedimus. Quod si hæc non obseruauerit: sacerdos, cui subdita est, hanc admoneto, ut omnibus modis talem uirum domo sua eiciat. Si hoc facere differat: ecclesiastico ministerio & suis spoliata diarijs, in monasterium traditor, & illic omni-

uitae suae tempus ad finem usque transigito: bonis eius, si filios habeat, inter ipsam & illos proportionum numero diuidendis: ut portionem, quae ipsi mulieri competit, monasterium percipiat, & eam alat. Si filios non habeat: omnis eius substantia inter monasterium, in quod conue-

tur, & ecclesiam, in quam prius ordinata fuit, æquis portionibus diuiditor. Si quis uero cum diuina mysteria, aut alia sacra ministeria celebrantur, sanctam ingressus ecclesiam, uel episcopo, uel clericis, uel alijs ministris ecclesiae, contumelia aliquid intulerit: in ebrietas, aut tormenta sustineat, & in exilium mittatur. Quod si ipsa etiam diuina mysteria, aut sacra ministeria turbauerit, aut celebrari prohibuerit: capitali supplicio afficitor.

hoc & in supplicationibus publicis, in quibus episcopi aut clerici inueniuntur, custodientur: ut quidem, si duntaxat contumeliam fecerit, tormentis & exilio tradatur: si supplicationem publicam dissipauerit, periculum capitis sustineat. Atque hæc uindicare iubemus, non tantum ciuiles, sed etiam militares magistratus. Omnibus autem laicis interdiciamus, ne supplicationes publicas peragant sine religiosi. episcopis, & qui sub eis sunt, reuerendis clericis. Quando enim supplicatio publica esse potest, in qua sacerdotes non inueniuntur, qui solennes preces peragant? Sed et uenerabiles cruces, cum quibus sacerdotes in supplicationibus ingrediuntur, non alibi, quam in uenerabilibus locis reponuntur: & si quando usus postalauerit ad celebrandas supplicationes, tunc solum ipsas cruces hi, qui ex more eas portare solent, accipiunt, & cum episcopis ac clericis supplicationes celebrant. hæc custodientibus sanctis, locorum episcopis simul & ipsis clericis, neque non ibi locorum magistratibus. Si quis uero in hoc capite præsentis nostrae legis uigorem uel transgressus fuerit, uel non uindicauerit: prædictas poenas sustinebit.

RELIGIUM est nobis & de uenerabilibus monasterijs & de reuerendis monachis certam formulam præscribere. Illud igitur ante cetera monasterium ut per omne æuum, & ubique terrarum nostri imperij, si unquam aliquis uenerabile monasterium ædificare uoluerit: non prius eius agendi licentia sit, quam dei amantiss. locorum episcopum accersat, qui & manus in cælum protendat, & prece sua locum deo consecret, fixo in eo salutis nostrae signo (nempe adoranda illa & uere preciosam crucem dicimus) sicque ædificationi detur initium, cum præclarum illud & concordes fundamentum iecerit. Atque hoc quidem principium uenerabilium monasteriorum exstructionis esto. Iubemus autem, ut abbas monachorum mandrita, qui in singulis existunt monasterijs, non per omnia secundum gradus monachorum sed secundum actiones uitae creentur: sed & quem omnes monachi, qui meliorem opinionem elegerint, propositis sanctis euangelijs aientes, quod non per amicitiam, aut quamcumque gratiam ipsum elegerint, sed quod eum & fide rectum nouerint, & uita honestum, & administratione dignum, quodque monachorum scientiam & omnem monasterij disciplinam, & statutum utiliter conseruare possit. religiosi. episcopo, sub quo monasterium constitutum est, omnibus

omnibus modis præfulem, qui eo modo electus est, promoturo. Atque omnia hæc, quae de præfulem promotione à nobis disposita sunt, præcipimus item ualere in uenerabilibus monasterijs & asceterijs mulierum.

Ceterum si quis ad monasticam uenire uitam uoluerit: iubeamus, ut si quidem de eo constet, quod nulli serui conditioni obnoxius sit: præfulem monasterij habitum illi, quando sibi uisum fuerit, adhibeat. Si de eo non constet, cui nam conditioni obnoxius sit: intra tres annos habitum is monasticum non assumat, sed intra prædictum tempus monasterij præfulem periculum facito, si pedem referre uelit.

Et si intra triennium emergat aliquis, qui hunc uel seruum, uel colonum, uel adscripticium suum esse dicat, quodque uel agriculturalis laborem fugiens, uel aliquid furatus, uel propter aliquod delictum in monasterium ingressus sit, & hæc comprobata fuerint: restitutor is domino suo cum rebus, quas in monasterio intulisse probatus fuerit: data prius & accepta fide, quod nihil à domino suo mali perpetierit.

Si nemo intra triennium contra aliquam prædictarum personarum actionem & controuersiam mouerit: monasterij præfulem post triennij decursum tunc illi habitum præberet, si istiusmodi hominem dignum iudicauerit: neque postea quisque ei negotium de statu ac conditione sua facessito, quamdiu tamen in monasterio degit. res uero, quas in monasterio intulisse uidebitur, probanti id domino restituantur. At si quis prædictarum personarum reliquerit monasterium, & ad secularem uitam transierit, siue in urbibus, siue per agros oberrans: suae fortunae ac conditioni redditor.

Porro in omnibus monasterijs, quae quidem cœnobita appellantur, iubemus, ut secundum præscripta & formulas monasticas omnes in una domo habitent, omnes in commune alantur, omnes in una domo consimili modo separari cubent, ut uicissim alter alteri honestae conuersationis testimonium præbeat. Nisi quidam tamen ex eis aut propter longam in monasterio conuersationem, quicquid uolentes uiuere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis intra monasterium constitutis degant, & hoc cum conscientia & uoluntate abbatis fiat. His omnibus & circa monasteria & asceteria mulierum conseruandis. In nullo rei publicae nostrae loco concedimus, ut in uno monasterio monachi simul & monastriae cohabitent, & (ut appellatur) duplicia sint monasteria. Quin sicubi tale monasterium inuentum fuerit: iubeamus, ut uiri à mulieribus separentur, & hæc quidem tanquam imbecilliores in eo monasterio maneat, in quo sunt: uiri autem aliud sibi monasterium exstuant.

Si uero plura eiusmodi monasteria existant, neque necesse sit noua exædificare monasteria: religiosi. locorum episcopis colligere curae habeto. quas uero res communes inter se habent: hæc pro eo, quantum cuique iuris competat, diuiditor. Mulieribus autem, quemcumque ipsae elegerint, siue presbyterum, siue diaconum, ut pro ipsis respondeat, aut sanctam eis communionem deportet, religiosi. episcopus, sub quo sunt, quasi ductis sortibus attribuito, si recta fidei & honestae uitae hunc esse cognouerit.

Quod si presbyter aut diaconus non sit, qui ab ipsis electus est, dignum autem tali ministerio episcopus iudicet: ordinatione ei imposita, qua dignus esse uidebitur, respondendi (ut dictum est) muneri eum pro monasterio attribuito. ita tamē, ut neque qui eo modo ad ea, quae pro mulieribus respondenda sunt, electus est, in monasterio cōmaneat. Si uero plura eiusmodi monasteria existant, neque necesse sit noua exædificare monasteria: religiosi. locorum episcopis colligere curae habeto. quas uero res communes inter se habent: hæc pro eo, quantum cuique iuris competat, diuiditor.

Monasterijs autem, quemcumque ipsae elegerint, siue presbyterum, siue diaconum, ut pro ipsis respondeat, aut sanctam eis communionem deportet, religiosi. episcopus, sub quo sunt, quasi ductis sortibus attribuito, si recta fidei & honestae uitae hunc esse cognouerit. Quod si presbyter aut diaconus non sit, qui ab ipsis electus est, dignum autem tali ministerio episcopus iudicet: ordinatione ei imposita, qua dignus esse uidebitur, respondendi (ut dictum est) muneri eum pro monasterio attribuito. ita tamē, ut neque qui eo modo ad ea, quae pro mulieribus respondenda sunt, electus est, in monasterio cōmaneat. Si uero plura eiusmodi monasteria existant, neque necesse sit noua exædificare monasteria: religiosi. locorum episcopis colligere curae habeto. quas uero res communes inter se habent: hæc pro eo, quantum cuique iuris competat, diuiditor.

Monasterijs autem, quemcumque ipsae elegerint, siue presbyterum, siue diaconum, ut pro ipsis respondeat, aut sanctam eis communionem deportet, religiosi. episcopus, sub quo sunt, quasi ductis sortibus attribuito, si recta fidei & honestae uitae hunc esse cognouerit. Quod si presbyter aut diaconus non sit, qui ab ipsis electus est, dignum autem tali ministerio episcopus iudicet: ordinatione ei imposita, qua dignus esse uidebitur, respondendi (ut dictum est) muneri eum pro monasterio attribuito. ita tamē, ut neque qui eo modo ad ea, quae pro mulieribus respondenda sunt, electus est, in monasterio cōmaneat. Si uero plura eiusmodi monasteria existant, neque necesse sit noua exædificare monasteria: religiosi. locorum episcopis colligere curae habeto. quas uero res communes inter se habent: hæc pro eo, quantum cuique iuris competat, diuiditor.

Monasterijs autem, quemcumque ipsae elegerint, siue presbyterum, siue diaconum, ut pro ipsis respondeat, aut sanctam eis communionem deportet, religiosi. episcopus, sub quo sunt, quasi ductis sortibus attribuito, si recta fidei & honestae uitae hunc esse cognouerit. Quod si presbyter aut diaconus non sit, qui ab ipsis electus est, dignum autem tali ministerio episcopus iudicet: ordinatione ei imposita, qua dignus esse uidebitur, respondendi (ut dictum est) muneri eum pro monasterio attribuito. ita tamē, ut neque qui eo modo ad ea, quae pro mulieribus respondenda sunt, electus est, in monasterio cōmaneat. Si uero plura eiusmodi monasteria existant, neque necesse sit noua exædificare monasteria: religiosi. locorum episcopis colligere curae habeto. quas uero res communes inter se habent: hæc pro eo, quantum cuique iuris competat, diuiditor.

tionem mīnuat. quæ uero pars filijs data non erit, ea ad monasterium pertinet. Quod si omnem substantiam inter filios diuidere uoluerit: propria eius persona filijs connumerata, unā sibi partem omnibus modis seruato, quæ ad ius monasterij pertinere debeat. Si cum in monasterio degat, anteq̃ inter filios bona sua distribuatur, moriatur: legitimam partē filij capient, reliquum patrimonium ad monasterium pertinet. Porro legitimis inter aliquos sponsalibus contractis: siue sponsus in monasterium ingrediatur, recipito ea, quæ pro sponsalibus arræ nomine data sunt: siue sponsa monasticā uitam eligat, illa sola reddito, quæ similiter arræ nomine accepit: pœna utriq̃ personæ per indulgentiam remissa. Quod si constante adhuc matrimonio uel maritus solus, uel uxor sola monasterium ingrediatur: dissoluitur matrimonium uel sine libello repudiij: simulatq̃ tamen persona, quæ monasterium ingreditur, monasticum habitum suscepit. Et quidem si maritus monasticam uitam delegerit: restituito mulieri tam dotem, & si quid aliud ab ea percepit, q̃ insuper ex nuptiali donatione tam magnam partem, quanta mulieri competisset ex morte mariti secundum pactum conuentum, quod dotalibus instrumentis insertum est. Sin mulier monasterium ingressa sit: consimili modo maritus nuptialem sibi donationem retinet, & casum dotis, qui ex morte mulieris pacto conueniat. reliquum dotis mulieri restituere præcipimus, & si quid aliud ex rebus uxoris apud ipsum inuentum erit. Si utriq̃ uero monasticam uitam deligant: iubemus, ut dotalibus instrumentis uacantibus, maritus nuptialem donationē retineat, & uxor dotem suam, & si quid aliud præterea marito dedisse probabitur, recipiat, ut unusquisq̃ rebus suis sine damno perfruatur: nisi sponsus sponsæ, aut sponsa sponso, aut maritus uxori, uxorue marito aliquid donare aut remittere uoluerit, quando neq̃ ex pactis nuptialibus uiro aut mulieri quicquid lucrari conuenerit. Nullam autem licentiam damus aut parentibus, ut liberos: aut liberis, ut parentes, qui secularem conuersationem relinquunt, tanq̃ ingratos hæreditate sua excludant per causam aliquam, quæ monasticā uitam præceperit. Interdicimus item parentibus, ne filios suos, simulatq̃ monasticam uitam elegerint, e uenerabilibus monasterijs abstrahant.

SI MONACHVS monasteriū suum reliquerit, & aliud ingressus fuerit, aut res aliquas per id tempus, dum monasterium reliquit, habere uideatur: ad primum monasteriū, in quod initio ingressus fuit, has pertinere iubemus. Porro religiosi, locorum episcopi prouidentiam adhibento, ne monachi, nēue monastriæ per urbes oberrent: sed si quid habeant, de quo cogantur respondere, per apocrisarios id suos peragunt, ut ipsi in suis permaneant monasterijs. Quod si monachus monasterium reliquerit, & ad secularem uitam transierit: hic militia primum & honore, si quem habet, denudatus per locorum episcopum & prouinciam præsidem, in monasterium remittitur: & res, quas postea habere monstratus fuerit, ad monasterium, in quod immittitur, pertinet. Si denuo quoq̃ monasterium relinquat: tunc præses eum prouinciæ, in qua inuentus fuerit, detinet, & subiectæ sibi cohorti communitur. **S**I QVIS ascetriam, aut diaconissam, aut monastriam, aut aliam mulierem, quæ sanctimonialē uitam colit, habitumq̃ gestat, rapuerit, aut sollicitauerit, aut conspuerit: iubemus, ut tam huius res, quàm eorum, qui in eiusmodi se scelere huic sociarunt, uenerabili loco, in quo talis mulier habitabat, per religiosi, locorum episcopos & eorū ceconomos, neq̃ non & cuiusq̃ prouinciæ præsides, ac cohortes eorum uiuindictur. Qui uero talia deliquerit, aut sceleris cum ipsis societatem habuerunt: periculum, quod ex lege irrogatur, sustineant. Eiusmodi quoq̃ mulier ubiq̃ requiratur, & cum rebus suis coniiciatur in monasteriū, in quo cautius adseruari possit, ne rursus in eodem depræhendatur crimine. Planē si diaconissa sit, & filios habeat legitimos: legitima pars dator filijs. Si intra annum, q̃ eiusmodi scelus innotuit, istiusmodi res a uenerabilibus domibus uiuindictæ nō erunt: iubemus, ut omnibus modis comites rerum priuatarū nostro eas fisco addicat. præside locorū, qui ut eas res uiuindicaret, ad sollicitudinem suam non reuocauerit, cingulo spoliando, multaq̃ ab eo quinq̃ librarum auri per comitem rerum priuatarum exigenda. In uniuersum autem omnibus, qui in seculari uita conuersantur, & maxime his, qui in scenam prodeunt, uiris iuxta & mulieribus, neq̃ non etiam prostitutis interdiciamus, ne habitu monachi, uel monastriæ, uel ascetriæ utantur, aut quocunq̃ modo eum imitentur: scituris oībus, qui uel tali habitu uti, uel eū imitari, uel in quemcunq̃ ecclesiasticum statum illudere præsumpserint: quod & corporis supplicia sustinebunt, & in exilium tradentur. prouidentiam in huiusmodi rem accommodantibus non solum religiosi, locorum episcopis, & subditis eis clericis, sed etiam ciuilibus militaribusq̃ magistratibus, & obtemperantibus illis cohortibus, neq̃ non locorum defensoribus. Deniq̃, quæ præsentī legi insertæ sunt, quæ quidem prioribus quoq̃ legibus cognitæ fuerint, non

non solum in futuris, sed etiam in præteritis casibus siue delictis ualere, & omnibus modis irritari sancimus. Quæ uero per præsentem legem recentē expressa, & ad certā formulam redacta sunt: futuris solummodo temporibus cōseruari iubemus. Confirmamus item per præsentem legem omnia reliqua, quæ a nobis in diuersis constitutionibus sancita sunt, tam de episcopis, & presbyteris, ac reliquis clericis, q̃ etiam de xenodochis, prochorothis, orphanotrophis, & ceteris, qui uenerabilibus præsent domibus. Quæ igitur nobis placuerūt, & per hanc nostrā declarantur legem, ea per programmata solitis locis in regia urbe propostis, excellentia tua ad omnium noticiam perducere, & prouinciarū rectoribus manifesta facere studeto.

DE LITIGATORIBVS. ET DE SPORTVLIS, ET VT
quæ iubentur, referendarij compleant, neq̃ se cause immisceant, & per se exsequantur.
 Constit.
 CXXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

Præsentem legem proferimus, ut & iudicum integritas elucescat, & litigatores non ualeant largitione leges circumscribere. Subemus igitur, ut quotiescunq̃ apud ullos iudices uel magistratus lites aut appellationes examinantur: ante omnia principales litigantium personæ, aut illi, ad quos (ut potest fieri) medio tempore lites deuolutæ sunt, in præsentia iudicum, tactis sanctis euangelijs, causam quocunq̃ modo dederint, promiserint, aut postea dabunt, uel per se, uel per quamcunq̃ aliam personam: exceptis his, quæ aduocatis suis pro aduocatione præbent, aut alijs personis, quibus leges nostræ dari præscripserint. Hoc autem obseruari præcipimus & in sacro nostro consistorio, cum consultationes introducuntur, ut in præsentia sacri senatus memorata iuramenta præbeantur. Quod si (ut solet fieri) aliqui litigantium nequeant ad iudices accedere: tunc iubemus, ut præsentem quidem prædictum iusiurandum subeant. ad absentes uero mittantur cum aduersa parte ex apparentibus cohortibus aliqui, ut consimiliter præsentibus ijs, prædicta iuramenta præbeantur. Si mulier sit, quæ propter honestatem uitæ extraneis se uiris ostendere non consuevit: tunc & absente aduersario missi cohortales memorata iuramenta suscipiant. Si partes in alijs abesse locis contingat, aut una ex ijs: iubemus, ut absens in prouincia, in qua degit, quo a nobis dictum est modo, iuramenta apud actorum monumenta coram prouinciæ præside aut locorum defensore præbeat. Illo utiq̃ genere ralius obseruando, ut si quis litigantium, uel præfens, uel absens, huiusmodi iuramentum præstare noluerit, & hoc innotescat iudici: in sententia eius, actor quidem casum & amissionem actionis, reus uero condemnationem sustineat. Si quis litigantium dixerit, dedisse alicui se, aut promississe, & personam proferat, & hoc comprobauerit: ipse quidem sub euentum litis ueniam promeretur. is uero, qui uel largitionem, uel promissionem accepisse commonstratur, siquidem pecuniaria causa est: id quidem, quod datum est, in triplum: quod uero promissum est, in duplum ab eo per comitem rerum priuatarum exigitur: simul & dignitatem, seu magistratum, quæ gerit, utroq̃ casu amittit. Sin uero criminalis accusatio sit: is, qui per acceptas largitiones alienum in se crimen transferre studuit: publicationē substantiæ suæ sustineat, & in exilium mittitur. Caterum si largitionem aut promissionem factam litigator ostendere non potuerit: iusiurandum præstato persona, quæ largitionem, aut promissionem accepisse dicitur, quod neq̃ per se, neq̃ per alienam personam, uel aliquid acceperit, uel de aliquo promissionem habuerit. Atq̃ eo iure iurando præstato, ipse quidem liber esto. à litigatore autē, qui id probare nequijt: in pecuniarijs causis per comitem rerum priuatarum aestimatio litis exigitur, lite nihilominus suum euentu præstolatura. in criminalibus uero, publicationē bonorum suorum sustinet, & negotium apud competentes iudices secundum legum ordinem terminatur. Sed si petiona, quæ a litigatore manifestatur, memoratum iusiurandum recuset: tam in criminalibus, quàm pecuniarijs causis, memoratis pœnis subiaceret. Enim uero si quis litigantium iurauerit se non dedisse, aut promississe, intra quatuor aut tem menses, post prolata sententiā numerādos probetur aliquid uel dedisse, uel promississe: prædictæ pœnæ tam contra eos, qui dederunt, q̃ qui acceperunt, locum habebunt. In litibus uero, qui per tutores aut curatores agitantur: iuramenta quidem tutores aut curatores subeunto: sed nullo ex hoc

ex hoc præiudicio generando ijs, qui sub tutela aut cura degere noscuntur. **SEDET** HOC iubemus ubicunq; locorum nostræ reipublicæ ab omnibus iudiciis obseruari, ut neq; magisterianis, neq; præfectianis, neq; cuiq; alij executori concedant, q; magis ab ulla persona amplius aliquid sportularum nomine accipiat, q; nostris promulgatū est legibus, neq; si sacram potestatis nostræ iussione proferant. Quin si quem deprehenderit, qui amplius aliquid extorgeret: licentiam habento & comprehendere eum, & carcere includere, & quadrupli eius, quod amplius acceperit, exigere: ut simplum quidem ei, qui damnum sustinuit, detur: triplum uero inferatur fisco. Cæterum si civilis aut militaris magistratus, siue ea de re aditus, siue quacunq; ratione id cognoscens, uiuicare eum, qui damno affectus est (quemadmodum dictum est) neglexerit: ex eius substantia quadruplum prædicto modo exigetur. Eandem etiam poenā exigi iubemus per comitem nostrarum rerum priuatarum & a competētib; magistratib; si quos de cohortibus suis executores cognouerint sportularum nomine aliquid contra leges nostras exegisse, & id uiuicare superfederint. **Damus** item licentiam ijs, qui aggelationē ea de re patiunt, ne quid exsecutoribus amplius, q; nostra cōstitutione definitū est, præbeant: & si quid amplius ab ipsis uelint hi exigere: licentiā habento ijs resistere.

QVI A uero tam pientis, principis patris nostri, q; nostræ tranquillitatis lege dispositum est, ne quomodo iudices in sententijs suis adscriberēt, imperiali se uerbo sine scriptis prolati iussos esse, ut cerros homines in ius producerent, aut sisterent iudicio: item ut spectabiles referendarij iussiones nostras, uti decet, insinuarent: eandem legem confirmantes, iubemus, ne spectabiles referendarij in causis, quas exponunt aut referunt ad nostram tranquillitatem, uel ipsi, uel ipsorum adiutores, per se, uel per quamcunq; aliam personam, quempiam præhendendi, aut ad fideiussionem dandam adigendi, aut ab aliquo exigendi, cogendiue, ut transactiones habeant aliqua cum aduersarijs suis faciat, aut cuicunq; negotio se immiscendi licentiam habeant. Nihil enī aliud eos facere concedimus, præter q; ut iussiones nostras in quacunq; cōtrouersia siue scripto, siue absq; scripto prolatis, competentibus aut deputatis inueniant iudicibus.

Quod si præsentī aliquid legi contrarium ex ipsis quispian peragere ausus fuerit: is qui id iudicium circa ius suum sentiet. Qui uero tale quid egerit: per competentem in iudicem compelletur damnum oblatae personæ illatum ex suo patrimonio restituere: & ultra hæc cinguli & dignitatis amissionem excipiet. Hæc autem omnia iubemus, ut non tantū in iudicijs, sed etiam in iam cœptis & nondum finitis ualeant. **Excellentia** igitur tua præsentem legem in perpetuum ualituram, editis more solito in regia urbe propositis, ad omnium noticiam peruenire procurato, ut omnes cognoscant, quæ ut communi eos beneficio afficeremus, a nobis disposita sunt.

DE IUDICIIS.

Constit.

CXXV.

Imp. IVSTINIANVS A. Gabrieli gloriosiss. prætoriorum præfecto.

Quoniam quidam iudicum post longa litium certamina, & plurima damna litigantibus illata, in causis apud ipsos motis, ad nostram tranquillitatem deuoluuntur suggestionibus: uisum nobis est & hoc præsentē generali lege corrigere, quo minus ex his dilatio procreetur in negocijs, & aliud rursus exordis examinationes capiant. Iubemus igitur, ne quis iudicum ullo modo aut tempore in causis apud ipsos propositis, relationem per suggestiones ad nostram tranquillitatem instituat: sed perfecte negotium examinet, & secundum quod ipsi iustum & legitimum iudicauerit, iudicet. Et si quidem partes iudicatis acquirerint: sententia pro tenore legum etiam executioni tradatur. Quod si quis ex definitiua se sententia oblatus putauerit: legitima utatur appellatione: & ea secundum ordinem a legibus definitum exerceatur, perfecte suscipiat terminum. Si duo aut plures sint litis disceptatores, & inter ipsos oriatur dissensio: iubemus sic quoq; unumquēq; horum, prout sibi uisum fuerit, suam dare sententiam. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum ualituram a nostra tranquillitate definita sunt: tam excellentia tua, q; omnes alij iudices maiores iuxta ac minores conseruare nullo modo uelint. Cum editis in hac regia urbe more solito ab excellentia tua propositis, tum iussione a nobis ad prouinciarum præfides dimissis: ut omnes cognoscant, quæ pro litigantium utilitate a nobis

nobis lege promulgata sunt: ita tamen, ut uniuersis intendatis per propria præcepta, quantum sine ulla iniuria dispendio nostris collatoribus insinuatio præsentis legis fiat.

EXEMPLVM SACRAE FORMAE DE APPELLATIONIBUS.

Constit.

CXXVI.

Imp. IVSTINIANVS A. Petro gloriosiss. prætoriorum præfecto.

Manifeste Theodosius & Valentinianus sacratiss. principes lege expresserunt, ut causas appellationum quæstor sacri palatii una cum præfecto Orientalium prætoriorum, qui pro tempore thronum regat excellentiæ tuæ, secundum formam sacrarum consultationum examinet. Inuenimus autem in huiusmodi examinationibus aliquid euenire, quod & republica & nostro indignum sit: impe-
rio. Litigatores enim & procuratores, & horum aduocati, & omnes, qui in huiusmodi causis ministerium suum adhibent, quasi nobis ipsis præsentibus & audientiam præbentibus, rante uelut, q; calceamentis, & uerbis apud nostros magistratus utuntur, quibus solummodo uti conuenit eos, qui ad maiestatem ingrediuntur imperatoriam. Quin & ipsi iudices non ex propriis personis, sed quasi nobis ipsis præsentibus & interloquentibus, ita suas proferunt sententias. Quod de cætero in quocunq; iudicio fieri prohibemus: sancientes, ut sacri quidem nostri palatii pro tempore quæstor quidē una cū tua excellentia, siue pro tempore sacrorum prætoriorum præfecto huiusmodi causas examinet: non autem ex nostra, sed ex proprijs personis interlocutorias proferant, & legibus cognitam edant sententiam: solis uidelicet scribis in huiusmodi cognitionibus suum adhibentibus ministerium. Scientibus quoq; magistratibus, qui id genus causas diiudicant, quod si quid hæc contra quocunq; modo de cætero delicti fuerit admissum, crimini perduellionis subiacebūt. In omnibus præterea appellationibus hoc ualere iubemus, ut quotiescunq; appellatione interposita, intra præfinitum tempus utraq; pars fatalem diem obseruauerit: absq; omni dilatione iudices, tum acta causæ, tum iudicæ examinare studeant, & legi ac iuri consentaneam depromere sententiam. Sin uero solus is, qui si uel requisitus uictor non inuentus fuerit, examinatis actis causæ legitimam adsignent terminum. Si solus is, qui uictorem reuult sententiā, ingrediatur, qui uero prouocauit, requisitus inuentus non fuerit: præstolentur iudices non solum ad extremum usq; fatalem diem, sed etiam per tempus reparationis, hoc est tres menses. Quod si ne tūc quidē inuentus fuerit, qui prouocauit: non amplius decursu temporis corroboretur sententia, sed uel una tantum præsentē iudices ascrita in causa, & iudicata examinent. Et si quidem recte prolatam sententiam inuenerint: eam conseruent. Si quid in ea per negligentiam omissum est: id corrigant, & legitimam edant sententiam. Simul atq; uero semel appellationis causa intra eos dies, qui dilatiōis causa præfinita sunt, siue ab utraq; parte, siue ab una tantū introducta fuerit: non amplius biennij decursu firmitatem de cætero capiat sententia, sed attentis oculis ueritate ac iute considerato, terminum huiusmodi causis legitimam adhibeant, siue una, siue utraq; parte præsentē. Ac propterea iubemus, ut in hoc genere causarū non amplius, quæadmodū in præsentem usq; diem obtrahunt, in primam appellationem omnes cognitiones conseruentur, sed una quæq; cognitio suum diem præscriptum habeat. **AD HÆC** sancimus, ut oēs iudices appellationem quidem, quæ intra deputatos dies offertur, neq; interdicta est legibus, omnibus modis suscipiant. Intra triginta uero dies, q; oblata fuit appellatio, ascrita in causa cum propria subscriptione præbeant litigatoribus, ut illi pro suo hæc auxilio comperenti possint insinuare magistratui. Quod si quis iudicum hoc facere superfederit: sententia qui parent, omne damnum, quod per causam non editorum actorum litigator sustinuerit, ex proprijs facultatibus ei resarcire compellantur, & denarum librarum aut poenam nostris inferendam rebus priuatis persoluent. Gloria igitur, & magnis rebus gerendis nata autoritas tua præsentem legem & in regia urbe proponere studeto, & alibi manifestam facere procurato, ut omnes cognoscant, quid obseruare debeant.

VT FRATRVM FILII SVCCEDANT PARITER AD
E imitationem

fuscipiant. Vnde si postea inueniantur, qui secundum leges eam suscipere debeant: non aliter hoc fiat, quam suscipienti eam restitutum fuerit, quidquid per causam exactorum, aut decurionum, aut uindictam, aut cohortalium, minus deteriusque factum est. **IV**TEMVS & hoc insuper, ne pro pecunijs aut speciebus in prouincijs consumptis exigantur à collatoribus ea, quæ paræ pompica, quasi transmissoria dicuntur: neue pro transmissis speciebus aut pecunijs amplius præbeant, quæ initio in quaque prouincia dispositum est. Qui uero ad quæcunque publica tributa profliganda diriguntur in prouincias: hi non aliter, & prius exactorem ordiantur, quam in prouinciali iudicio iniunctas ipsis de hoc iussiones insinuauerint, quominus qui publica tributa persoluant, alicui pro his periculo aut damno subiaceant. Eodem hoc & in priuatis causis obseruando.

HOC QVOQUE iubemus, ut qui publicorum tributorum exactorem tractant, nullam priuatarum rerum executionem in fidem suam recipiant. Quin etiam eius generis aliquid tractandum ipsis committat: nulla tamen ratione audeant id facere, ne sub prætextu publicorum contributionum collatores nostri oblectantur. Sed & si quis, cum reuera publicas contributiones debeat, exsecutori dicat, quendam alium sibi debitorem esse: non liceat exsecutori molestiam aliquid nominato inducere, nisi prior debitor nullo penitus modo ad publicas contributiones soluendas comprobetur esse idoneus. Et sanè hoc prius apud prouinciæ præsidem in disquisitione deducitur, an nominatus reuera debitor sit: sicque denuo legitimo more in utroque casu celebratur exactio.

At si quis exsequi aut exigere contra præscripta nostra præsumpserit: & cingulo denudabitur, & publicatione bonorum multatus, tradetur in exilium. magistratus uero, qui iniunxit, præceptum, ab eo decem librarum auri poena exigitur: cohors quoque eius quinque librarum auri poena obnoxia esto. **N**ULLI autem penitus eorum, qui publica tributa exigunt, sed neque censualibus, neque logographis, neque alijs quibuspiam fisco ministerium præbentibus, licitum esto ex locis sacris impunitatis ius querere contra eos, qui in publicorum tributorum exactione ab ijs se læsos dicant.

Item nemo pro prædiorum contributione, quæ non possedit, inquietudinem & molestiam suscipito. Sed & si contingat ut ad aliquem pertinentes agricolæ & adscripticij propriam possessionem habeant: publicæ pro ea contributiones ab illis exigantur, nullam pro ijs inquietudinem sustinente eorum domino.

Eos nisi (quod licet cōscire) ipse sua se sponte huiusmodi contributioni obnoxium fecerit. uero, qui publica exigunt tributa, iubemus, ut iustis poderibus iuxta & mēsuris utantur, ne quæ collatores nostros in hoc afficiant iniuria.

Certe si collatores putauerint se ponderibus seu mensuris grauatos esse: habento licentiam, ut specierum quidem pondera simul & mensuras à gloriosis præfatis, aut uero à gloriosis pro tempore comite sacrarum nostrarum adlegationum percipiant. quæ mensuræ & pondera in sacrosancta cuiusque ciuitatis ecclesia adlegantur, ut secundum hæc absque ullo collatorum onere, & publicorum tributorum illatio, & mēuentur, ut secundum hæc absque ullo collatorum onere, & publicorum tributorum illatio, & mēlitares aliæque expensæ fiant.

AC CVM de urbibus nostræ reipublicæ, & earum incolarum summopere geramus prouidentiam: iubemus, ne quo modo licentia sit publicorum tributorum exactoribus, ut cum pecunijs, quæ in opera & frumentationes ciuitatum, aut aqueductus, aut quæcunque alia solennia seu salaria deputata sunt, communionem habeant, aut ex ijs aliquid detineant, aut in suum lucrum referant: sed sine ulla dilatione aut diminutione eas præbeant, ut in eos usus proficiant, ad quos initio deputata sunt.

Sed neque possessoribus seu incolæ urbiū ullo modo ex ijs pecunijs aliquid detrahare, aut descriptionum nomine, uel pro sportulis aliquid ex his præbere expenderēue ausint.

Quod si quis uel dare, uel accipere aliquid ex ijs ausit: iubemus, ut ipse de suo hoc ciuitati conduplicata quantitate restituat.

Quæ prouinciarum præsidēs, aut horum cohortes, aut quisque alius omnino communionem cum prædictis pecunijs habeat, aut harum gubernationi se immittat. cuiusque uero ciuitatis religiosi, episcopus, & ciuitatis primates, neque non eius possessoribus patre ciuitatis, & frumentationem, & alios eius generis administratores designet.

Et singulis annis exactis, religiosi, episcopus cum quinque primatibus urbis rationes ab his, quos ipsi designauerint, repetant. Ac si quid ex huiusmodi rationibus deberi, aut residere in reliquis uisum fuerit: id ab huiusmodi administratoribus exigatur periculo eorum, qui eos designauerint: & in eos usus, ad quos deputatus est, referatur.

Quod si quis prædiorum administratorum parum inueniatur idoneus: ex templo hunc remoueri iubemus, & alium in locum eius, tam à religiosiis, episcopo, & ceteris possessoribus (ut dictum est) designari: scietibus his, qui eos nominant, quod si detrimere aliquid capiat res publica, ex suis facultatibus hoc refarcient.

Sed neque eorum alicui, qui uel in cohorte gloriosis præfatis, aut alia cohorte, seu schola recescent, huiusmodi rationum committere, cuiuspiam licitum esto, ne ex iussione quidam præfecturæ tuæ, aut alterius magistratus, neque in

pragmaticam, aut aliam formam, aut sacrum commonitorium acceperit, quod huiusmodi aliquid illi demandet. Sed si quid tale fiat: licentiam habeat religiosiis, cuiusque ciuitatis episcopus & huius primates, ne de prædictis capitulis istiusmodi personis respondeant. referat autem ad nos, ut re comperta, & damnum ciuitatibus illatum ex ipsorum substantia restitui iubeamus, & cōpetentē talibus irrogemus uindictam.

Ad hæc iubemus, ut neque senarii operum, qui sub præfatis factorum prætoriorum censentur, ullam omnino communionem cum huiusmodi rationibus habeant: uacantibus omnibus, per quæ huiusmodi aliquid ipsis, uel generaliter, uel specialiter prius concessum est, aut postea imperretur. rationes enim ad prædictas causas pertinentes neminem committere uolumus: nisi nos ex utilitate ciuitatum fore rati, uirum bona opinione præditum & dignitate ornatum elegerimus, qui & scripturam a nobis sacram iussionem percipere debet, quæ per pietatis nostræ adnotationem præ se ferat illius nomen iuxta ac dignitatem, & causas, atque tempora, in quæ rationes ei committimus. A quibus uero per tales personas rationes exiguntur, eos summam habere securitatem præcipimus, nullatenus aliam sustinentes quæstionem.

Ad hæc sancimus, in nullo reipublicæ nostræ loco eundem episcopum & iudicem esse loci seruatore gloriosissimæ præfecturæ, aut magistrorum militaris cinguli, sed neque aliquam exactorem fiscalium tributorum agentem loci seruatore esse gloriosissimæ præfecturæ, aut magistrorum militum. Et simpliciter dicendum est, nullum in prouincijs fieri loci seruatore præfectorem, nisi per nostram iussionem in expeditionibus, ubi utilitas exigit loci seruatore mitti eiusdem præfecturæ, qui debeat providere militibus expensis. Si quidem autem extra hoc delinquatur & committatur: qui quidem loci seruatore suum fecit, triginta librarum auri poena exigitur: restitutus omne damnum, quod per eum, qui ab eo directus est, aliquis pertulerit. Cuius uero fieri præsumpserit: proprio cingulo, & dignitate, & militia priuabitur, & decem librarum auri poena multabitur.

Ad hæc prohibemus, ut in prouincijs existentes iudices ciuiles & militares in ciuitatibus aut castris loci seruatores in commissis sibi prouincijs facere, ex quo uidelicet in prouinciam accesserint, & in quantum in ea administrant: quinque librarum auri poena imminente tam facient loci seruatore iudicis, quam fieri præsumunt. Antequam uero in prouincijs ueniant iudices: damus eis licentiam uices agentes suos instituere, qui debeant omnia usque ad sui præsentiam agere, quæ possunt ibi iudicari: sed si ultra tamen nouissimum supplicium aut membri incisionem. Sed si quis ex iudicibus secundum iussionem nostram in aliam regionem mutatur: licet ei per similem modum loci seruatore suum facere.

Iubemus autem, ut omnes magistratus, tam militares, quam etiam ciuiles, per se requirant eos, qui latrocinia, aut violentias, raptusue rerum, aut mulierum, aut quæcunque alia flagicia in prouincijs delinquant, legitimamque ipsis irrogent supplicia, neque pro his causis quidquam consuetudinum nomine perferant, ut collatores nostri ex omni parte conseruentur illæsi. Neque enim ulli maiori aut minori, militari aut ciuili magistratui concedimus, ut uel latrunculariores, uel uiolentijs cohibendis præpositos, uel huiusmodi de causis tribunos, aut qui ullis debeant arma detrahare, in prouincijs designent, ne per eiusmodi occasiones prouincialibus plures uiolentiæ inferantur.

Si quis uero magistratum ista non obseruauerit: cognoscito non solum si dei eius credito se magistratum spoliatum iri, sed etiam de cem librarum auri poenam soluturum: illo, qui id negotij suscipere ausus fuerit, post tormenta, & substantiæ publicationem, mittendo in exilium.

ULTRA HÆC iubemus, ut prouinciarum præsidēs & cohortes eorum, si quando de ciuitate profisciscantur in ciuitatem, neque angarijs, neque descriptionibus, neque alijs expensis collatores prægrauent, sed ex annonis & publico ipsis deputatis sumptus faciant.

PRÆTEREA sancimus, ut prouinciarum præsidēs omnibus modis post magistratum depositum quinquaginta dies uersentur in prouincijs, & actiones contra ipsos intentare uolentibus respondere.

Quod si causa intra quinquaginta dies terminata non fuerit: si quidem pecunia iudicandi munus habuerint: siue magistratus sint, siue à præfatis dati fuerint: nisi intra uiginti dies, quam coepit agi, ea lite terminauerint, decem libris auri multandis, lite nihilominus secundum prædicta procedente.

Sed si contingat, ut ex ijs aliqui antea prouinciam relinquunt, quam quinquaginta dies impleverint: iubemus, ut omnes, qui damnum aliquod per ipsos sustinuerunt, religiosiis, eius prouinciæ metropolis episcopum adeant, & quisque pro se apud acta monumentorum tactis sanctis euangelijs declaret, quæ sibi damna illata sint: atque ex illius substantia, & periculo ipsorum pro tempore præfectorum, & tractatorum eius prouinciæ: scietur ipsis, quod si eius rei satagere neglexerint, ipsi de suis facultatibus omnia damna oblati compellentur restituere.

Ceterum si quis prouinciæ præsidem uel ad alium magistratum, aut usum anocetur, uel alia ei prouincia concredita fuerit: iubemus, ut legitimo procuratore instituto, his, qui à damnis acceptis actiones proponunt, respondeat.

Quod si minus fecerit: sancimus, E iij ut &

ut & actorum monumenta apud religiosiss. episcopum (ut superius dictum est) conficiantur, & his, qui de damnis sibi illatis iurauerint, pro tenore actorum cōsimiliter omne damnum reddatur providentia & periculo ipsorum pro tempore præfectorum, & cuiusq. provincie tractatorum. Omnes autem pecuniarias poenas, quæ præsentem comprehenduntur lege, ab his, qui præsentem legem violaverint, per ipsum pro tempore comitem rerum privatarum exigi, & fisco nostro vindicari sancimus, qui nisi has ita vindicaverit, ipse unā cum apparente schola de propria sua substantia earum quantitatem solvere compellatur. Quæ igitur per præsentem salutarem legem, in perpetuum ualituram, pro utilitate & meliore statu nostrorum collatorum disposuimus, ea studeo excellentia tua absq. temporis præfinitione inuolata atq. immota conseruari, & ad omniū peruenire noticiā procurato, edictis quidem in hac regia urbe more solito propositis, iussionibus uero ad clariss. provinciarum præfides missis, ut per eas omnibus manifesta fiant.

DE TRANSITV MILITVM.

Constit.

CXXIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

Precipiam multoq. maximam reipublicæ nostræ conciliationem in hoc consistere arbitramur, si quæ noster transit exercitus, ut ibi citra omnē alatur querimonia, & incolumitas atq. indemnitas nostris conseruetur collatoribus. Ininde adeo iubemus, ut quotiescunq. transitus sit nostrorum ducum & exercituum * delegatores, comitenturq. eos hi, qui militariū alimentorum curam gerunt. Singularum uero provinciarum præfides, per quas transitus fit, in parato habeant, unde expensæ fieri possint, ut in quaq. provincia exercitus noster, cum transit, citra querelam alatur. Et cuiusq. ordinis optiones tam species absq. ulla distortionem suscipiant, & annonas, quæ suppeditantur in specie, erogent in præfectos legionum & milites: quā etiam ipsi deputatā sibi solatij occasionem habeat decimam quintā partē. De his etiam, quæ ab ipsis expendantur, optiones collatoribus solita recata faciat, periculo eorum, qui cum ipsis sunt, præfectorum legiois, & tribunorum, & comitū, & promissorū exercitus, ac delegatorū, & cuiusq. ordinis primariū. Neq. ullo modo milites apud collatores nostros gratis sumptus suos, siue occasione eius, quod (ut fieri potest) nihil in parato habeatur, siue introitū nomine quorū penitus ipsam etiam appellationem tollimus, quo magis ex omni parte collatores nostros illæ sos indemnesq. conseruemus. Eas etiam species tantummodo, quæ in singulis reperiuntur locis, milites capiant: neq. alias requirant, quæ in ea provincia non reperiuntur, & distortionem atq. damnum nostris inferant collatoribus. Qui uero sumptus a possessionibus in milites factus est, & per recata declaratur: iubemus, ut a throno excellentiæ tuæ sine ulla distortionem, damno, aut uastro commento, in contributionem ab ipsis publico inferenda illius indictionis reputet, in qua is sumptus factus est. Quod si plures species, q. ab his, qui eas dederunt, contribui solet, depræhendantur insumptæ: iubemus, ut ex uniuerso publicorum eius provincie tributorum corpore his, qui ultra propria contributionis modū sumptus fecerunt, satisfiat. Si ea uero provincia tantum publicorum tributorum nō habeat, quantum ad sumptum factum sufficiat: uel his, qui eum sumptum fecerunt, satisfiat a generali mensa, quæ ab excellentia tua gubernat: uel ea ex his, quæ sequente ab ipsis indictione contribuantur, ipsi sibi retineant, & ab his, qui publica tributa profligant, omni ipsis modo reponentur. His omnibus procedentibus & obseruandis periculo gloriæ tuæ & cuiusq. provincie tractatorum, neq. non præsidum, & obtemperantium ipsis cohortium, susceptorum quoq. & decurionum, & omnibus, qui publica tractant tributa. Sed & hoc obseruari iubemus, ne quisq. aut ex præfectis legionum aut militibus, uel ab urbibus, uel prædijs occasione transitus, per cōcussione exactæ aliquid pecuniæ percipiat. Si quis uero depræhensus fuerit, qui per cōcussione exactæ aliquid pecuniæ pceperit: iubemus, ut ab eo, qui tale aliquid perpetrasset, plū omnino eius, quod pro hoc accipere ausus fuerit, exigat. Si qui uero ex nostrarij legionū præfectis, aut exercitibus, aut optionibus eorū de facto ab ipsis sumptu recata non composuerint: iubemus, ut collatores, qui sumptū suppeditarūt, actorum monumenta conficiant, si quidem præfides in ijs locis inuentus fuerit, coram ipso & religiosiss. ciuitatis episcopo, si præfides in ijs locis inuentus non fuerit, coram religiosiss. ciuitatis episcopo, aut defensore

corum, in quibus possessio sita est, unde sumptus factus est. perq. eam monumentorum confessionem manifestum reddant, & qui nostrorum ducum, aut cum quo exercitu transivitum facientes, recata non composuerint, & quā magnam summam insumpserint. Atq. hoc genus actorum transmittant ad tuam gloriam: ut gloria tua perinde, quasi recata sint composita, tam ipsis collatoribus (quemadmodum superius diximus) sumptum ab ipsis factum uel præstet, uel reputet: quā ex his, quæ ex tribus publicis legionum præfectis & militibus, qui sumptus fecerunt, delegantur, eam quantitatem, quæ per actorum confessionem declaratur, retineat. Ad hæc iubemus, ut nostrarum legionum præfecti, siue etiam conseruatores exercitus, & delegatores, cum transitus fiunt, antea in illum locum, ubi exercitus noster deber occurrere, mittat, & insumeda præparent, neq. ad alias urbes, aut possessiones, aut prædia mittat, quasi necesse habeat illic manere exercitus, perq. hanc causam a possessionibus ac prædijs ex eo quoq. modo prædicta actorum monumenta conficiantur, quæ declarant, & quid datum, & cui quidq. datum sit: neq. non quo superius a nobis modo dictum est, tam damno affectus a gloria tua reputentur, præstenturq. omnia, quæ per huiusmodi actorum confessionem declarata fuerint: quā legionum præfecti, & qui quocunq. modo exercitum nostrum conseruant, & delegatores in duplum quantitatem eorum, quæ accipere per hanc causam præsumpserint, reddant: promeratoresq. tormentis iuxta & exilium sustineant. Porro si qui ex provinciæ arum præsidibus nonnunq. cum exercitus nostri prouisoribus conspirantes, sumptus nō præparauerint, & per hoc in diuersas hosce urbes & loca perduxerint: iubemus, ut tales magistratu abdicati, cum obtemperantibus sibi cohortibus publicationi bonorum & exilio subijciantur. nostri uero collatores sic quoq. indemnes conseruentur, uel ex danis recantis, uel ex actorū monumentis, quæ prædicto debent modo confici. Hæc autem custodi præcipimus non solum in transitu nostrorum ducum & militum, sed & aliorum, qui ex quacunq. gente ad auxilium nostræ a nobis mittuntur reipublicæ, ut neq. per metatorum præbitionem contumelijs afficiatur collatorum nostrorum libertas. Sancimus item, ut nemini omnino nostro militum liceat metata sibi in priuatis habitationibus desumere, in quibus ædium domini habitare depræhendantur: sed illæ quidem domini suis conseruentur omni niolestia & inquietudine liberæ, milites uero in alijs sibi cenaculis metata desumant. Quæ igitur notepiscopis, & clariss. provinciarum præsidibus, neq. non omnibus nostris in quacunq. provincia & urbe collatoribus excellentia tua manifesta constituto: ut collatores nostri sciant, quæ pro incolumitate ipsorum a nobis disposita sunt, & cognoscant, quod si hæc contra factum aliquod fuerit, & qui iniuria afficiuntur, silentio admissum tradiderint, ipsi eiusmodi sibi dāni auctoritates existant.

DE VSVRIS NAVTICIS.

Constit.

CXXX.

Imp. IVSTINIANVS A. Petro gloriosiss. præfecto sacrorum prætoriorum.

Nuncium audiuius a tua celsitudine, cui occasionem nos ipsi præbuimus. Duos enim istos Petrum & Eulogium supplicasse nostræ sacre potestati, & per se explanasse dicentes, quod conseruerint naucleris seu negociatoribus mutuari, & maxime in mari negotia facientibus, & hanc uitæ habere occasionem. Ipsa uero marina credita uocare nostram consuevit lex traiecit, & metuere eos, utpote dubitationibus hinc eis exortis, oportere propterea fieri manifestum, quæ ualeat super his consuetudo, ut & sacra nostra in hac procederet iussio, quæ consuetudinem ad certissimam duceret formam. Itaq. nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoscere, & hanc ad nos deducere, quatenus manifesta nobis facta, quod uideatur lege comprehendere perpetua, tuāq. gloriā ut a nobis iussa perageret, cōuocasse naucleros, qui random adijcentes testimonio, perhibuisse modos esse uarios talium mutuatorum: qui rit creditoribus in singulis solidis pecuniarum, quas dederint, unum tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem publicis præberent pro telonearijs: sed quantū ad ipsos sine teloneo nauigare nā pericere solidum pro usuris, in ipsos autem creditores respicere excentibus periculum. Si uero non erumpant hanc uiam creditores: ostendam partem percipere pro singulis solidis nomine usurarij, non in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naues reuertantur saluæ: secundum hoc autem schema contingit forsan & in annum extendi tempus. si tamē foris moretur nauis, ut & annum aut terminos suos sumat, aut etiam transcendat citius: aut ea remeante tempus in unum solum aut duos trahi menses

mensis, & ex tribus filiis utilitate habere. uel si ita breue sit tempus, uel si apud alterum extra debi-
torem maneat debitum, hoc idem ualere. aliam rursus negotiatoribus protectionem asumentibus, &
per unumquodque onus definiri schema, secundum quod competit mutui, aut manere, aut permutare se-
cundum pactum, quod ob hoc conuenienter partibus. Si tamen post reuersionem nauis salua, & nequaquam
navigare propter tempus ualentes reuertantur: triginta solum dierum inducias dari à creditoribus debi-
toribus, & nihil pro debitis usurarum causa exigere, donec uendij contingat onus, parentes apud alios
esse debitum non reddendum duas partes centesimæ dominis pecuniarum dare ueluras & mutare, &
mox mutuum in terrenum transponere modum: nequaquam maritimis periculis creditorem molestari
dis, & hæc omnes dixisse cum iureiurando perhibentes testimonium, quæ ad nos nuntiasti, ut nos sana-
citemus, quod nobis uidet; et super his dicebas hoc nostræ nunciare potestati.
Nos igitur & ipsa
legentes gesta & causam edocti, sancimus secundum quod testatum est coram tua celsitudine, ita nunc
& deinceps in omne tempus tenere: eo quod neque iam positus repugnet legibus, ut oporteat nunc & de
cætero secundum quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus super taliu cauam hæc
seruari litibus. & secundum dictum modum prædictarum paciorum ita fieri etiam cueniens: & alia
omnia, quæcunque in prioribus testata sunt, apud sedem tuam, unde secundum propriam legem tenent
in naucleris aut negotiatoribus. Quod enim longis ita seruatum est temporibus, & tenuit in manu ubi
liter, sicut testimonia apud tuam gloriam definierunt: quomodo non est iustum et in alijs omnibus tra-
lere, quæ postea erunt, & esse hanc eis rerum transactionem ex propria lege ualentem, & altera quadam
dispositione non egentem, sed in naucleris seu negotiatoribus occasibus in omni tempore ualentem,
ut puta generalem existentem legislationem: & naucleris seu negotiatoribus & eorum contra debitorum ex-
positam, quæ debet etiam pars fieri iam à nobis politarum legum, & iudicantes ad hæc respicientes pro-
ferre sententiam. Quæ igitur placuerunt nobis tua celsitudo iugiter seruare festinet.

DE ECCLESIASTICIS CANONIBVS, ET PRIVILEGIIS,
quæ sacrosanctas respiciunt ecclesias. Constit. CXXXI.

Imp. IVSTINIANVS A. Petro gloriosiss. præfecto sacrorum prætoriorum.

Presentem legem de ecclesiasticis canonibus, & priuilegijs, neque non alijs capitulis,
lis, quæ sacrosanctas ecclesias, & reliquas uenerabiles domos concernunt, prole-
rimus. Sancimus igitur, ut sancti ecclesiastici canones, qui à sanctis quatuor
or concilijs (hoc est Nicæno decem trecentorum & octo, Constantinopolitano
centum quinquaginta sanctorum patrum, Ephesino primo, in quo Nestorius
condemnatu est, & Calchedonensi, in quo Eutyches cum Nestorio anathemate percussus est)
expositi & confirmati sunt, uicem legum obtineant. Prædictorum etenim sanctorum con-
ciliorum decreta perinde, ut sacras scripturas suscipimus: & canones, ut leges custodimus.

Ac propterea sancimus, ut secundum eorum definitiones sanctis. ueteris Romæ Papa
primus omnium sacerdotum sit. beatiss. uero archiepiscopus Constantinopolis nouæ Romæ
secundum locum post sanctam apostolicam ueteris Romæ sedem obtineat, cæterisque omnibus
præferatur. Beatiss. autem pro tempore archiepiscopus Iustinianæ primæ patriæ nostræ sem-
per sub iurisdictione sua habeat episcopos prouinciarum Daciæ mediterraneæ, & Daciæ ripen-
sis, item & Triballæ, ac Dardaniæ, & Mysiæ superioris, & Pannoniæ, & ab ipso hi ordinantur.
Ipse uero à propria ordinetur synodo, & in prouincijs ipsi subiectis locum teneat apostolicæ se-
dis Romanæ secundum ea, quæ sanctus papa Vigilius constituit. Consimili modo & archiepi-
scopale munus, quod episcopo Iustinianæ Carthaginiensis Aphricanæ dioceseos dedimus, ex
quo deus nobis hanc restituit, conseruari iubemus. Sed & aliæ ciuitates atque horum episcopi,
quibus passim in diuersis locis ius metropoliticum concessum est, in perpetuum hoc priuile-
gio perfruuntur. Omnia autem priuilegia & solatia, quæ ex imperiali liberalitate, aut ex
quocunque alio modo sanctis ecclesijs aut alijs uenerabilibus locis concessa sunt: simuliter ipsis
per omnia conseruantur. Ad hæc sancimus, ne ullarum sacrosanctarum ecclesiarum, &
aliarum uenerabilium domuum possessiones sordida munera & extraordinarias necessitates
sustineant. Si tamen sternendæ uix, aut exstruendorum renouandorumque pontium
incidat sacrosanctæ ecclesiæ atque aliæ uenerabiles domus eiusmodi opus ad instar cæterorum
possessorum impleant, cum quid in ea ciuitate possederint, in qua opus tale perficitur.

Quod si res aliquæ ex curialibus patrimonijs ad quancunque sacrosanctam ecclesiam aut
aliam uenerabilem domum secundum leges peruenerint, aut posthac peruenerint: liberas has
esse sancimus à lucratiuorum descriptione. Item pro temporalibus decem, & uiginti, &
triginta annorum præscriptionibus præcipimus, ut sanctis ecclesijs & alijs omnibus uenerabi-
libus domibus quadraginta duntaxat annorum præscriptio opponatur. Eodem hoc cunctis
modo

* De Salona
Dalmatiæ intel-
lige. qd' ex gl.
obserues. 7. q. 1
c. scripsit. ut ue-
hementer pec-
cēt, qui Iustinia-
nū per cōtume-
liā Thracē ap-
pellant.

* Aliabi Præu-
litanæ corru-
pte leguntur.

endo & in petitione legatorum & hereditatum ad pias causas relictarum.

Præterea si quis
uoluerit uenerabile ex ædificare oratorium aut monasterium: non aliter ædificationem incipito,
nisi locorum religiosiss. episcopus preces illic profuderit, & preciosam erucem fixerit. Certe
te qui semel cepit uel nouum oratorium exstruere, uel uetus renouare, omnibus modis à bea-
tiss. locorum episcopo, & œconomis eius, magistratibusque ciuili compellitor, uel ipse, si super sit,
uel eo mortuo, hæredes eius ceptum opus perficere.

Si quis domi suæ, aut in subur-
bio, prædioue ecclesiasticum celebrare ministerium præsumperit, aut alijs celebrare sine cleri-
cis religiosiss. locorum episcopo subditis concefferit: iubemus, ut ea domus, aut suburbium,
aut prædiu, ubi tale quid admissum fuerit, sacrosanctæ eius loci ecclesiæ per dei amantijs. epi-
scopum & œconomum eius, ciuilemque magistratum, uindictetur. Quod si ignorante lo-
corum domino procuratores eius, aut coloni iniquissime, aut emphyteutæ huic contrarium
aliquid fecerint, aut fieri concefferint: dominus quidem loci nullum preiudicium seu damnum
sustineat. qui uero id uel fecerunt, uel fieri concefferunt, ex prouincia, ubi hoc admissum fuit,
enunciant, rebus ipsorum sacrosanctæ eius loci ecclesiæ uindicandis.

Si quis in nomine
magni dei & seruatoris nostri Iesu Christi hereditatem aut legatum reliquerit: iubemus, ut eius
loci ecclesia, in quo testator domicilium habuit, relictum capiat. Si quis unum aliquem
e sanctis hæredem scripserit, aut legatum illi reliquerit, neque specialiter locum nominauerit, in
quo ueneranda domus sit, inueniantur autem in eodem loco aut urbe plura oratoria eiusdem
sancti: illi potius ædificatæ, quæ pauperior sit, relictum præbetor. Sin uero in ea urbe nulla ædes
notari sancti sit, inueniatur autem aliqua in territorio eius: illi datur. Si neque in territorio eiusmo-
di ædes reperitur: tunc ecclesiæ ciuitatis, in qua testator domicilium habuit, relictum præbetor.

Si quis uenerabile oratorium, aut xenonem, aut prochium, aut orphanotrophium, aut
nosocomium, aut aliam uenerabilem domum exstrui in ultima uoluntate disposuerit: iube-
mus, ut oratorium intra quinq; annos perficiatur, prouidentia locorum episcopi & ciuilis ma-
gistratus. Xenon uero, aut prochium, aut alia uenerabilis domus intra unum annum exstrua-
tur. Si intra annum hæredes xenonem, aut quancunque uenerabilem domum, quam tes-
tator exstrui disposuit, non fecerint: iubemus, ut domum ipsam uel emant, uel conducant, ubi ius-
sa queant exsequi, tantisper dum eiusmodi uenerabilis domus absoluitur.

Ac si quidem
ipse testator finierit, qui nam xenodochi, aut prochotrophi, aut id genus alij dispensatores fieri
debeant, aut hæredibus suis huius rei optionem præbuerit: iubemus, ut omnibus modis hæ-
redes ipsius, his, quæ ab ipso disposita sunt, satisfaciāt: beatiss. locorum episcopis inspecturis, aut
dispensatio pulchre pcedat: & si deprehenderit eos, qui dispensatione habet, nequa hoies & nul-
lius bonæ rei esse, licentiā habueris, ut sine dāno alios in illorum locum magis idoneos sufficiant.

SEDET SI QVIS pro redemptione captiuorum, aut alimonia pauperum hæredita-
tem uel legatum, in rebus mobilibus, aut immobilibus, siue semel, siue annuam reliquerit: &
hoc modis omnibus secundum testatoris uoluntatem per eos, qui id exsequi iussi sunt, præsta-
tor. Si specialiter non dixerit, cuius loci pauperibus hæc reliquerit: iubemus, ut religi-
osiss. ciuitatis episcopus, in qua testator domicilium habuit, eas res ad se recipiat, & inter pau-
peres eius ciuitatis distribuat.

Item si pro redemptione captiuorum aliquid relictum sit,
ut res in hoc relictæ locorum episcopus & huius œconomus capiat, & huiusmodi pium opus
impleat. In omnibus enim istis pijs uoluntatibus uolumus etiam ipsos religio: liss. locorum episco-
pos prouidentiam accommodare, ut omnia secundum testatoris uoluntatem procedant, et si
maxime à testatoribus aut donatoribus interdiktum ipsis sit, ne quid in ipsis habeant commercij.

Certe si illi, qui hæc exsequi iussi sunt, semel atque iterum à beatiss. locorum episcopo, & e-
ius œconomis per publicas personas admoniti, ea, quæ disposita sunt, implere distulerint: iube-
mus, ut ij omne lucrū, quod ab eo, qui ista iussit, ipsis relictæ sunt, amittāt. religiosiss. uero loco-
rum episcopi omnes res, quæ quibuscunque (ut dictum est) pijs causis deputatæ sunt, cum fructi-
bus & medij temporis accessionibus, atque item memorato lucro uindicent, & quæ testator dis-
posuit, adimpleant: scituri, quod si & ipsi neglegentius egerint, pro oibus his rationem deo red-
dituri sint.

Sanè si religiosiss. locorum episcopus aliquid eorum, quæ à nobis dicta sunt,
prætermiserit: licitum esto religiosiss. eius metropolitano hæc exigere, atque implere. sed & cu-
ius alij licetia erit, ea de re questione mouere, dareque operā, ut oibus modis id genus piæ cau-
sæ exsequatur.

Si uero hæres ea, quæ in pias causas relictæ sunt, non impleat, dicens, non
sufficere ad has relictum sibi patrimonium: iubemus, ut omni lucro, quod ex Falcidia proue-
nit, uacante: quidquid in eius facultatibus inuentum fuerit, pro identia sanctiss. locorum epi-
scopi

scopi totum in causas, ad quas relictum est, procedat. Quod si legatum ab aliquo ad pias causas relictum fuerit: iubemus, ut intra sex menses ab insinuatione testamenti numerandos, omnibus hoc modis præstetur his, quibus relictum est. Sin autem, qui hoc grauati sunt, huiusmodi legatum præstare distulerint: & fructus, & usura, & omnis legitima accessio, ab ipsis iam inde à tempore mortis eius, qui reliquit, exigentur. Si legatum annuum cuiusque uenerabili domui relictum fuerit: siquidem hi, qui hæc dare iussi sunt, aut locus, ex quo id præstari iussum est, in eadem aut uicina prouincia est: iubemus, ne quo modo tale legatum alienetur. Sin loca, aut personæ, ex quibus aut à quibus hoc dari iussum est, in remotioribus sint partibus: tunc integrum illis esto, quibus id relictum est, ut si obligata etiam pars consensit, legatum permutent, & uicinum aliquem pro hoc redditu capiant uberem, & cum accessione, quæ non minus quarta relictæ quantitatis parte continet, & neq; multis publicis præstationibus onusum. Sed & si uendere tale legatum uoluerint: non minus precij nomine capiant, quæ ex tali legato per triginta quinq; annos colligatur: ita tamen, ut eiusmodi precium ad utilitatem prædictæ uenerabilis domus procedat, cui relictum est.

INTERDICI MUS item religiosiss. episcopis, ne res mobiles, aut immobiles, aut seipsas mouentes, quæ post adeptum episcopatum quocumq; modo ad ipsos peruenerunt: ad cognatos suos, aut quascumq; alias personas ullo modo transferant. Ad redemptionem tamē captiuorum, & alimoniam pauperum, item in alias pias causas, neq; non pro utilitate ecclesiæ suæ, ex his expendere licentiam habento. Et si quid ex talibus rebus post illorum obitum in patrimonio illorum, permanserit: iubemus, ut hoc ad dominium sacrosanctarum ecclesiarum, in quibus gesserunt sacerdotium, pertineat. In illis enim rebus tantummodo alienandi, aut quibus tandem uoluerint, relinquendi ipsis licentiam concedimus, quas aut ante episcopatum habuisse comprobati fuerint, aut post episcopatum ad ipsos usque peruenerint, qui generis proximitate eos contingebant, quibus ab intestato poterant usque ad quartum gradum succedere. Atq; omnia hæc, quæ de rebus post episcopatum ad religiosiss. episcopos prouenientibus diximus: in reuerendis. item orphanotrophis, & prochoris, & nosocomis, & gerontocomis, & xenodochis, & omnibus alijs uenerabilium ædium directoribus ualere sancimus: & hoc quo ad res, quæ dispensationis suæ tempore prædicto modo ad ipsos peruenerint. Quod si quis episcopus, aut clericus, aut cuiuscumq; ecclesiastici gradus minister, aut ecclesiæ diaconissa sine testamenti tabulis & legitimis decedat: successores huiusmodi successio ad ecclesiam defertor, in quam sorte ordinati fuerat. PORRO iubemus, ne quisq; hæreticus, uel per conductionem, uel emphyteusim, uel emptionem, aut quocumq; alio modo res immobiles à quacumq; ecclesia aut uenerabili domo capiat. Si quid uero eiusmodi delicti admissum fuerit: hæreticus quidem, si quid per hanc causam præbuerit, amittat. istiusmodi uero res uenerabili domui, à qua & data sunt, uindicantur. dispensator autem domus, qui huiusmodi res hæretico dederit, in uniuersum à dispensatione remouetur, & in monasterium cōjicitur, & per annum unum à sancta communione segregatur, ut qui Christi anos hæreticis tradiderit. At si orthodoxus, qui possessionem habet, in qua sancta sit ecclesia, uel per emphyteusim, uel conductionem, uel quocumq; administrationis genere ea data, ipsam alienauerit, aut reliquerit Iudæo, aut hæretico, aut Samaritano, aut Græco, aut Montanistæ, aut Ariano: sacrosancta eius oppiduli ecclesia horum dominium uindicato. Si quis ite hæreticorum, quibus connumeramus etiam Nestorianos, & Acephalos, & Eurychianistas, speluncam aulicæ dei suæ exædificare, aut Iudæi nouam sibi synagogam exstruere: sancta locorum ecclesia eas fabricas suo domino uindicato. Cæterum si quis per emphyteusim, aut conductionem, aut quocumq; alio administrationis genere possessionem suam huiusmodi personæ dederit: siquidem possessionis dominus nouit, quod hæretico hanc commiserit: omnes redditus illius temporis, quod contractui accessit, ecclesia ciuitatis, sub qua possessio posita est, uindicet.

Si uero possessionis dominus ignorabat, quod hæreticus esset, cuius fidei casu & possessionibus eiiciatur, & substantia eius addicatur fisco. Sane orphanotrophii tuorum & eorum locum obrineto: ita tamen, ut de rebus, quæ ad orphanotrophia, uel proprietatis iute ad ipsos orphans pertinent, etiā sine satisfactione actiones intentet & excipiant. Res uero, quæ ad quempiam forte orphanorum pertinere contigerit, orphanotrophii præsentibus tabularijs publicis, & sub actorum publicorum cōfectione, tam in regia ciuitate apud magistrum renius, quam in prouincijs apud eorum præfides, aut locorum defensores capiunt, & orphans reuerentius, aut alias res in illarum locum comparant. Sed & tutelarijs ac curatorijs rationibus, & quanto obnoxij. Conseruati autem iubemus uenerabili orphanotrophio regie urbis & xenoni

xenoni sanctæ memoriæ Saporum, & his, quæ eius dispensationi subsumt, oratorijs atq; xenodochijs, aut alijs uenerabilibus domibus omnia priuilegia, quæ quidem sacrosancta maior Constantinopolitana habet ecclesia. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum ualituram nostra sanxit tranquillitas, tua æstudo edictis solenniter in hac regia urbe propositis, ad omnium studeat peruenire noticiam. nos enim prouideuimus, quantum sine collatorum dispendio fiat etiam in prouincijs manifesta.

EDICTVM DE FIDE. CONSTANTINOPOLITANIS.

Constit.

CXXXII.

Precipuum summumq; omnibus hominibus bonum esse credimus rectam ueræ & irreprehensibilis Christianæ fidei confessionem, in hoc ut per omnia ipsa ualentior reddatur, & omnes habitari orbis religiosiss. sacerdotes ad concordiam cōpulentur, & uno ore rectam Christianorum profiteantur ac prædicent fidem, & omnis ab hæreticis ex cogitata adimatur occasio. id quod ex orationibus simul & edictis à nobis diuerso tempore per scriptis ostendit. Sed quia hæretici, dum neq; dei timorem mente concipiunt, neq; per legum seueritatem interminatas istiusmodi hominibus potestas reputant in animo, & nonnullos è simplicioribus decipiunt, præter morem sanctæ dei catholice & apostolicæ ecclesiæ conuenticula, atq; baptismata clam concelebrant: pium arbitri sumus, per præsentem nostrum edictum tales cohortari, ut & ipsi ab hæretica desistant uerant ecclesiam, in qua nihil antiquius habetur rectis dogmatibus, & omnes hæreses cum ipsarum tero inueniantur aliqui, qui improbo more ita conuenticula agitauerint, aut ad ea conuenerint, amplius eos non tolerabimus: sed tam domos, in quibus tale quid peccati perpetratum fuerit, sanctæ addicemus ecclesiæ: quæ ipsi, qui ita peruerso more conuenticula egerint, quicq; ad eos conuenerint, constitutionum poenas omnibus inferri modis iubemus.

DE MONACHIS, ET ASCETRIIS, ET EORVM conuersione.

Constit.

CXXXIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni beatis. archiepiscopo.

Solitaria uita atq; in ea cōtemplatio res planè sacra est, & quæ suapte natura animas ad deum adducat, neq; ipsarum tantum, qui eam incolunt, commodet, sed etiam omnibus alijs puritate sua & apud deum interpellatione competentem de se utilitatem præbeat. Vnde & olim ea res imperatoribus studio fuit habita, & nos non pauca de dignitate & honestate eorum legibus complexi sumus. sequimur enim sacros in hoc canones & sanctos patres, qui hæc comprehendunt legibus: quandoquidem nihil non peruii ad inquisitionem maiestati existit imperatoria, quæ communem in omnes homines moderationem & principatum à deo percepit. Ac descriptissimus quidem iam constitutionem, quæ uult, ut monachi, etsi magno continentur numero, secundum formam cœnobijs (ut appellant) in commune uitam degant, neq; proprias habeant possessiones, neq; opes accumulunt, neq; clam testibus uiuant: sed & communiter cibum capiant, & in communi loco cubent, & uicq; bene compositam persequantur uitam, testesq; sint inuicem mutæ honestatis: & iuniores reuerentur caniciem eorum, qui ista inspicunt: nonnunq; etiam dedita opera capeant uigilias, ut ne in somno quidem aliquid intempestiuū aut turpe de se alijs edat spectaculū, sed quicq; pro se honestatē uel inter dormiendum conseruet. uero quæpiam nobis renunciatur, quæ & maiore cura digna sint, & firmiore lege indigeant: merito ad præsentem legislationem ad illius perfectionem & supplementum peruenimus. Cuiquam sancimus, ut nullus omnino propriam habitationem habeat, neq; aliqua (ut appellat) cellula sit in monasterio his, qui ad uitam in cōtemplatione & quiete traducendam uno forte aut duobus utantur ministris: sed tametsi plures uiri sint, nihilominus unus ipso sit contentus, siue precetur, siue naturæ opera faciat, quæ citra reprehensionem tamē & absq; calumnia consistunt: & tam communiter (ut dictum est) cibum capiant, q̄ communiter dormiant: si modo

F ij

tanta

ranta multitudo sit, quā una domus possit capere. alioqui duæ forte aut tres domus existant, quæ ipsos recipiant. Nullus autem omnino quidcūq; habeat proprii, sed diu noctuq; in cōmune uiuat, & noctes eandem inter ipsos cum diebus habeant obseruationem. Neq; enim semper omnes dormiunt: sed manifestarium est, quod dumhi dormiendo occupati sunt, illi uigilant, & prorsus quidam dormientes inspiciunt. Cæterū si quæ habitatiunculæ seu cellulæ in ullo monasteriorum fuerint, sub generali huius amplæ urbis patriarcha, siue in eius consinijs, aut sub sanctitate tua constitutorum, siue à nobis ipsis ædificatorum, siue ab alijs: hæc omnes omnibus modis demolieris, aperiesq; ipsis mutuum inter se aspectum, ut quæ uicissim inter ipsos geruntur, omnes intueantur. Cur enim tandem hoc agere reuerētur, qui semel se deo dedicarunt, & omnem popularem conuersationem ualere iusserunt? Atq; hoc quidem fini obtinere, tam hoc tempore, q̄ in omne deinceps æuum uolumus: nullo (ut dictum est) propriā habitationem habente, sed omnibus in unum congregandis, & quæ uicissim inter ipsos gerantur, spectaturis. Illud enim constat, quod eiusmodi peragere studebunt, quæ undiq; reprehensibile onē careant.

Quod si quis usq; adeo impudens uisus erit, ut conari audeat transgredi ea, quæ lege promulgata sunt: hæc solitariae māsiois præsul examinato, uolumus enī, ut ista nostra obseruatio diligentius custodiatur. Et primum quidem, ne monasterium multos habeat aditus, sed unum tantum, aut duos forte, & ut portæ adsistant uiri ætate graues, & casti, neq; non omnium testimonio cōprobat, qui neq; ipsos reuerendiss. monachos permittat sine præsulis uoluntate monasterio egredi, sed intus eos contineant, ut ea, quæ deum concernunt, perquirant, nec seipsum, actionesq; ac studia sua à deo diuellāt: neq; alios quospiā uel inter diu uel noctu in monasterio uersari sinant, qui quidē, ne reuerendiss. monachorum sincera ac recta maneant opinio, efficiant.

Esto autem monasterium forti muro circumseptum, ne quis alia parte exitus sit, q̄ per portas. Deinde etsi ecclesia in monasterio non sit: neq; sic tamen licentia prætextu ecclesiarum egrediantur, aut etiam deambulationes illic faciant, & cum aliquibus colloquantur, quibus cum non decet: sed tempore quidem sacri ministerij unā cum præsulibus primoribus eius, ac ætate prouectis illō accedunt. ministerio autem impleto, quidquid monachorum est, omnes in cœnobium denuo concedant, & ibi resideant, simulq; magnum deum precibus fatigent, & sacrarum scripturarum lectioni incumbant. ingens enim sacrorum officij modum librorū existit chorus, & potis est cuiusq; animū emendare, ac sacris irrigare eloquijs. Por si continue legant, non unq; errauerint, neq; ad humanas delabentur sollicitudines.

Por si in sacrosancta ecclesia, quæ in monasterio consistit, quatuor aut quinque ex eadem monasterio senes sint, quibus omnis iam difficultas in sancta illa uitæ ac fidei institutione superata est, & qui ordinationem in clero meruerunt, presbyterorum forte, uel diaconorū, uel aliorum deinceps gradum tenentes: atq; hi aduentibus sui copiam faciant, & de scripturis sanctis exquisitis sermocinabunt, efficientq; ut aliq; omnes tales reputentur, simul sacram adseruantes ædem, mul iuuent utem insolescentem & terminos suos egredi uolentem in tolerantia retinentes.

Non ingreditur autem omnino, neq; mulier in monasterium uirosum, neq; uia in muliebri, uel obtentu memoriæ defuncti illic reconditi, uel ob aliam causam. Et maxime si quis fratrem forte, aut sororem, aut quempiam ex genere cōiunctis se in monasterio habere dicat. Quid enim monachis etenim cognatio in terra non est, utpote qui cælestem uitam afficiunt. Quid enim omnino tandem uolentes, huiusmodi aditiones faciūt: nisi si quid perpetrare uelint inter dictarum: cum & ea, quæ uiros decent, uiris in uirosum monasterijs efficere, & cōsimiliter quæ mulieribus attributa sunt, mulieribus liceat in muliebribus monasterijs peragere: nullo alteri admisto, neq; si frater, aut soror, aut alius cognatus esse dicatur. Neq; enī per hanc causam aditū ipsis patere concedimus. nam si ipsa præciderimus principia, & errorem, qui per aspectum animis hominum insinuat, & exinde ad mala lubricitatem prohibuerimus: multo clementius & facilius existet sacris decertatoribus uitæ in melius emendatio. Omnes itaq; huic legi obtemperanto, & neq; uirum recondunt in muliebrium monasteriorum sepulchris, neq; mulieres in uirosum monasterijs seu asceterijs defodiunt. neq; enim uiris mulierū domicilia ingrediunt, uolumus exinde inhonestas hæc cōmissiones fieri: ne per hanc causam naturæ fenestra aperiat, ut ea, quæ nefas est, delicatius in se admittat, & ludos faciat, sacrasq; res defecet, ac uelamēto pietatis & sub specie exsequiarum ea perpetret, quæ neq; dicere, neq; in animo cogitare solitariam uitam exercentibus pulchrum est.

Cum uero illud re ipsa manifestum existat, quod necesse sit eos, qui sepulchris peragēdis ministerium præbent, & maxime qui intertra deportant, quicq; defodiunt, ingredi in monasteria: res sanē difficilis cōsistit in muliebribus, cum ob

cum ob alia multa, tum propter præfatam prohibitionem. Sancimus tamen, ut si quando tale aliquid futurum est, & mulier aliqua in muliebri sepeliatur monasterio (uitam enim ibi sepeliit non perititimus) reuerendiss. quidem mulieres in suo permaneant habitaculo, sola autem ostiaria, siue ostiaria, & ipsa forte (si uelit) antistes his, quæ sunt, interfit. simulatq; uero illi, quæ circa exsequias fieri solent, tā sepulchro effosso, q̄ corpore recondito, effecerint: statim discedant, neq; aliquas ipsi reuerendiss. spectantes mulierum, neq; ab aliquibus earum spectati.

Sed neq; aliam ingressū occasionem excogitanto, uel uiri in muliebria monasteria, uel mulieres in ea, quæ uiris deputata sunt, per causam eorum, quæ peraguntur circa exsequias, quas scilicet memorias appellunt, in tertium nonumq; diem conuenientes, item cū quadraginta excesserint, aut etiam annus: cum liceat, si quidem muliebri monasterio sit, mulieres omnia peragere: si uirile, uiros; neq; per huiusmodi occasionem uenerabilibus monasterijs aliquam iniungere infamiam. Quia uero nihil eorum, quæ inclusa sunt legibus, uti æquum est, seruari potest, nisi conuenientē habeat custodiam: sancimus, ut qui cuiusq; monasterij pro tempore præsul fuerit, continēte ad ipsum animaduertat, & in unoquoq; ad instar rei hoc emēdat, neq; committat, ut maior exinde lapsus oriat, & anima, quæ ad salutem ex sancta uitæ atq; fidei institutione proueniret confugit, pereat. Ipse quoq; monasteriorum summus præsul, siue in loco sit, quemadmodū in hac est urbe, siue nō, enixe in ea rem operā dato, & apocritasios suos (ut nuncupantur) per monasteria dimittit: & uicinis etiam interroget, nunquid mali in aliquo uiciorum perpetratur monasteriorum: atq; hæc omnia coerceto, & competentem pro dignitate impendito prouidentiam.

Sed & cuiusq; ciuitatis episcopus reuerendiss. defensores ecclesiæ, siue patriarcha, siue metropolitānus, siue quicunq; sit: & reuigilans, ut præter decorum quidcūq; fiat, sed & si quid tale perpetratur: ut primo quoq; tempore hoc concernat, perquirat: & eius rei custodes dei amantiss. defensores sacrosanctæ maioriæ ecclesiæ, & quoscunq; diligentissimos honestissimosq; esse putauerit, constituto: ut maiore adhibita custodia, amplior item obseruatio, & pro delictis uindicta procedat. Enimvero singula monasteria sub aliquo censeri oportet antistite, & habere (quemadmodum diximus) quos dicat apocritasios, uiros ætate graues, qui & in monastica iā disciplina impendio decerta rint, & hoc tantum, si uirosum monasterium sit: sed etiam si mulierum forte sit, duo aliqui uiri. Neq; hoc tantum, si uirosum monasterium sit: sed etiam si mulierum forte sit, duo aliqui uiri. Nel (si haberi possint) eunuchi cōstituant, qui amplius testimonio comprobati, negotia ipsarū gerant, & ineffabile ipsis communionē, cum eius rei oportunitas erit, distribuunt.

Quod si illi de necessitate aliqua monasterij, aut quæ unam aliquam reuerendiss. ascetiarum pertingat, necessitas aliquid dicere noluerint: colloquantur ea de re cum sola antistite, neq; præter ea cum ulla alia mulierum, quæ in eo consistant monasterio: per reuerendiss. tamen omnia conficientes ostiarias, oportet enim & huiusmodi aliquas ad fores collocari, quæ cōsimiliter & ingressus, & exitus respicientes, tam exitus mulierum prohibeant, q̄ inaccessos uiris aditus, exceptis apocritasijs, reddant. Hi aut ostiarias accedēt, & aduentus sui causam exponent, antistes uero re cognita, & progressa cum his colloquetur: ipsiq; ad illam referent ea, quæ dispensationem eorum concernunt, & necessitatem, quamobrem accesserint. Atq; ita & humana pulchre administrabuntur, & ex omni parte nullo tentata malo durabit castitas. Certe si quis delinquat (ut multa sunt humana, neq; quicq; ita cōtinere naturā potest in officio, quin aliqui peccet. hoc enim solius est dei) hunc quidem, si medicare delictum sit, & admoneto, & seorsim includito, tempusq; illi assignato penitentiae: ut meliore ratione percepta, ad seipsam modo peccati adhibitor etiā emendationis diligentia, & item uehementiore admonitione & fortiozem penitentiam expetito. Et si quidem huiusmodi modis seruare eum ualuerit, qui labi cogratias agat, qui & angelicis in cælo potestatibus gaudium oboriri dixit, si quis peccatorum ipsum expellit: ut cum seipsum à melioribus ad deteriora contulerit: ipse solus improbitatis suæ fructum capiat, neq; uiciorum suorum aliquid ceteris contagione adfricat, quemadmodū pēste laborantia & incurabiliter agrotantia solēt pecora. Nam ut maxime hi neglexerint: non tamen maiestas ista despiciet imperatoria, neq; indignatione contra id factum, contraue

locorum episcopum, & ecclesiasticos, qui sub ipso constituti sunt, abstinebit, nisi hoc obseruauerint: nimirum cum eius negocij diligentia necessario ipsi etiam maiestati imperatorie incubat. Si enim puris illi nudisq; manibus pro republica preces deo obtulerint: manifestum sanè, quod & res militaris pulchre se habebit, & ciuitates in bono statu erunt. deo item propicio ac beneuolo constituto, quomodo non omnia in summa pace, & recta legum moderatione uigebunt? Terra quoq; nobis fructum feret, & celerius bona sua edet, per dei beneuolentiam precibus illorum uniuersam rempublicam in unum colligentibus. sed & communis hominum figura uenerabilior erit, quarentesq; quod præstantius est, illorum puritatem reueriti. Vnde una fiet conspiratio, omnibus simul ad hoc concurrentibus, & (quoad fieri potest) exterminata omni malicia, melioribus sanctioribusq; studijs introductis, & dignitatem habentibus. quod quidem cum desideremus, bonum haud dubie opus, quemadmodum persuasum habemus, perficimus.

Illud quoq; omnibus obseruari modis uolumus, ut si quis reuerentis monachorum in caupona aliqua diuersari uideatur: ilico is tradatur ciuitatum defensoribus, aut hic iudicio excellentiæ tuæ, castigeturq; conuictus, certiorq; ea de re reddatur antistes, ut eum, qui hæc deliquit, & turpem uitam cum angelico hoc statu permutauit, expellat monasterio. Quibus enim potissimum in rebus operam & diligentiam reponere oportet monachos, ut aut sacris uacet scripturis, aut quas manuiarias uocare solent artes, monachos decet meditari, ut ceantq; siquidē meris inerti ocio dedita haud sanè quidq; bonorū pepererit. Atq; hanc legem de his proponimus, tam in hac regia ualituram urbe, q̃ in omnibus gentibus. nam & ad unumquemq; religiosiss. patriarcham pro maiore cautela & competente custodia eam transmittemus. hi uero ad metropolitanos sub ipsis constitutos eam emittent. illi autem omnibus alijs impertientur episcopis: & per episcopos hæc reuerentiss. monachis eorumq; antistitibus manifesta fiet.

Porro huius rei obseruationem committimus non tantum cuiusq; mansionis solitariae præfati, neq; solum dei amantiss. locorum episcopis, aut religiosiss. metropolitanis, aut sanctiss. patriarchis: sed & hic quidem præfatis, ut si res uehementiore aliqua inuaduerione indigeat, de hoc à dei amantiss. uiris edocti, id exsequantur in prouincijs uero illarū præsidibus, ut tamen quid facto opus sit, prius à dei amantiss. perdiscant episcopis. Et prius tā per sacras personas, quā magistratus ea, quæ deum concernunt, incorrupta existant: de præ cæteris omnibus per maiestatem imperatoriam, utpote cū nihil diuinatum rerum, & quæ cunctis dire iustum est, à nobis negligatur: sed per omnia studeamus, ut communis reipublice status ex magni dei & seruatoris nostri Iesu Christi erga homines amore fructum auferat per reuerentiss. uirorum puritatem: quam custodient & clerici, & monachi, & episcopi tam maiores, quā minores, tum sacrorum memores canonum, tum nostrarum legum & constitutionū de hoc conscriptarum, quas & ualere, & ratas esse per præsentem quoq; legem sancimus.

Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea cognoscens gloria tua, effectui & fini tradere studero.

DE VICARIIS, SEV LOCVM TENENTIBVS. ITEM

de mulieribus adulterium committentibus, & alijs capitulis.

Constit.

CXXXIIII.

In nomine domini Iesu Christi dei nostri.

Imp. Cesar. Flauius, Iustinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, felix, plus glorio-
sus, uictor, triumphator, nunq̃ non colendus augustus, Musonio præfecto urbis.

Vm sedulo circumspicimus, quæ ad subditorum nostrorum utilitatem pertinent: depræhendimus varia collatoribus nostris incōmoda per uicarios importari, qui tam à ciuilibus, quā militaribus magistratibus instituantur in prouincijs: deq; ea re pridem legem conscripsimus, particularem quandā negotio correctionem adhibentes. Nunc uero cum perfectius nostris opem ferre collatoribus studeamus: sancimus, ne quam licentiam habeant orientalium pro tempore, Illyricianorumq; prætoriorum præfati, aut comes largitionum, aut comes rerum priuatarum, ut uicarios in prouincias emittant, uel ipsos prouinciarum præfides sui magistratus illic uicarios os faciant. Sed neq; prouinciales magistratus, ut in concredit sibi prouincijs per quamcūq; ciuitatem pro se uicarios instituant, Solummodo autem iubemus, ut per

Sopotamiam

Sopotamiam prouincias uicarij sint: & item si usus postulet, ad alia loca expeditionis tempore aliquis pro comite & alimonia exercitus mittat: atq; hoc tamē nostro iussu. Ad hæc iubemus, ut neq; magistri militum, neq; duces in prouincijs, in quibus cum imperio esse iussi sunt, uicarios, aut uolentis cohibendis præpositos, aut latrunculos habeant. Si uero usu ueniat, ut necessitate exigente uel magistri militum, uel duces iussu nostro mittantur ad alia loca: tūc uicarius in locū absētis fiat, & hoc ex cōmissione nostra.

PO R R O' nulli magistratui, neq; civili, neq; militari licitum est absq; necessaria causa obire prouinciam. Si qua uero necessitas, ut huiusmodi aliquid fiat, postulauerit: sumptibus suis hoc facere tam ipsos iubemus magistratus, q̃ qui circa eos uerari solent, & obtemperantem ipsis cohortem. Sed neq; argamur, neq; his, quæ epidemica dicuntur, aut ullo alio incōmodo collatores nostros prægrauent. Item neq; consuetudines nouem: aut requirant ea, quæ iniuste decessorum aliqui ad suū fortasse lucrū excogitant. Quæ enim improbe excogitantur, ea ne longa quidem consuetudine confirmari uolumus. Scituris omnibus prædictis magistratibus, tam ciuilibus, q̃ militaribus, quod si hæc contra factum aliquid fuerit: & is, qui uicarios pro se instituit, uiginti librarum auri poenam dependet, neq; non cingulo spoliabitur. & qui id factum in se admisit, bonis suis exutus, subdetur exilio.

Ad maiorem autem dispositionis nostræ cautelam iubemus, ut locorum episcopi, & prouinciarum præfides, & item qui urbes incolunt, neminem contra præsentem nostram dispositionem suscipiant, siue uolentis cohibendis præpositis, siue latrunculator sit. In summa, neminem magistratum, neq; ciuilem, neq; militare, qui quidem in prouincia præfatus sit, uicarium pro se habere concedimus. Et maxime iubemus, ut prouinciarum præfides ita recte se gerat, ita res pulchre administrent, ne opus sit de quocūq; negotio, quod inquiri tractariue debeat, alios in prouincias emittere. Quod si necessitas postulat, ut aliqui per causam publicarum exactionum, aut quarumcūq; aliarum emergentium quæstionum, in prouincias uicarij mittantur: is neq; præfidentiam, neq; nomen uicarij habeto. Simul atq; uero is, qui in prouinciā mittitur, ibi fuerit: nihil damni collatoribus irrogato, sed credita sibi functionem perficito, præfide prouinciæ & cohorte eius auxilium illi præsentibus. Cæterū si cōtra accusatū forte præfide mittatur: tunc iubemus, ut prorsus illi prouincialis cohors appareat.

Quemadmodum autem prohibemus, ne uicarij fiant: ita iubemus, ut prouinciarum præfides & eorum cohortes omne periculum sustineant, nisi publicorum tributorum profligationem, & publicam per loca disciplinam, neq; non ut omnis iniuria atq; damnum reprimat, diligenter ad sollicitudinē suā reuocauerint.

Item si in prouincijs uel uindictas, uel susceptores sint publicorum tributorū, indigeantq; aliquo auxilio: iubemus, ut prouinciarum præfides & eorum cohortes omnem intentionem atq; studiū eo conferant, quomā uindictas controuersias, siue pecuniarias, siue criminales, quæ tamen prouinciarum præfidentibus competunt, in disquisitionem eos uocare præcipimus, ut & suo eas periculo examinent, & more legitimo terminum ipsis imponant.

AD H A E C iubemus, ut prouinciarum præfides, siue præfentes, siue absentes sint, anteq̃ magistratum suscipiant, tam præfecturæ, quā nostris largitionibus, & comiti rerum priuatarum, de collendis unicuiq; prædictorum magistratuum pecunijs cautionem exponant. Ita quidem, ut tametsi cautionem non præsentent: nihilominus tamē, quasi cautione exposita, ita iubemus ipsos iuxta & cohortes eorū prædictis obligari magistratibus.

In illis uero prouincijs & urbibus tātū uolumus, ut præfides circa tributariam exactionem periclitentur, in quibus neq; scriniarij, neq; uindices, neq; alij quidā fuerint, qui in prouincijs magistratum gerunt, ita impie ferantur cupiditate lucrī, ut quidam eorum, qui in prouincijs magistratum gerunt, ita impie ferantur cupiditate lucrī, ut neq; testamenta fieri, neq; facta insinuari, neq; aliquos nuptijs inter se iungi, neq; nuptialibus donationibus actorum monumenta constitui, neq; defunctorum corpora sepulture tradi, neq; reipublicæ describere, aut aliud eius generis uel apud acta publica, uel in testationibus expiendis celebrari absq; dispendio cōcedant.

Quapropter interdiciamus omnibus magistratibus ciuilibus patiter & militaribus, neq; non eorū cohortibus, aut quicūq; tandē sit, ne quid eiusmodi præsumant. Si quis uero huiusmodi flagitium in quocūq; reipublicæ nostræ loco perpetrare attentauerit, aut adiutare ministerio eum, qui tale quicūq; audeat: iubemus, tales spoliati cingulo, mittantur in exilium, & ex illorum substantia damnum, quod iniuria affectis obuenerit, in duplum restituantur: non adempto illis neq; reliquo, quod legibus præbetur, auxilio.

Omnem porro licentiam concedimus religiosissimis locorum episcopis & ciuitatum primatibus, ut huiusmodi conatus prohibeant: & procurent, quomāgis omnia hæc sine

hæc sine impedimento & pro tenore legû absq; dispendio procedant, & quæ eam partem concernunt, per suggestionem ad nos referant. APPELLATIONES sanè, quæ secundum legem offeruntur: uolumus, ut omnes iudices, etsi nostro iussu audientiam præbeant (quæ & a diuinis appellare licet iudicibus) siue maiores, siue minores sint, suscipiant: & actitata in causa sine ulla dilatione litigatoribus edant, ut legitima in his procedat examinatio. Ad hæc iubemus, ut appellatione secundum legem oblata, neq; executio peragatur, neq; possessiones rerû transferantur, donec absoluta in ea processerit iudicatio. CVM VERO contingerit adulterium, raptusue mulierum, aut cædes, aut quæcunq; alia crimina in prouincijs admitti: iubemus, ut prouinciarum præfides omnia secundum leges vindicent: & ipsos, qui deliquerunt, ducunt originem, alium pro alio cõpro alijs capiant, aut ex regionibus, unde qui deliquerunt, ducunt originem, alium pro alio cõprehendant, damnumue importent ipsorum prædijs. Sed neq; propter eum, qui deliquit, opipignerationes faciant, aut de criminis persecutione lucri sui causa trāfigant, aut delinquentibus bona sibi lucrifaciant. Nam ut reos legitimas sustinere pœnas uolumus: ita neuiquam auctoribus nostris damnum, aut lucrum ex hoc prouenire iudicibus, eorumue hominibus, aut etiam cohortibus iubemus: ne quando nimia bonorû auaritia depræhendantur uel iniuste alios quos affectisse supplicio, uel delinquentes uendidisse pecunia. Nam si quid hæc contra factum fuerit: tam ipse prouinciæ præfides omne exinde damnum iniuria affectis obueniens refaciet, & tormentis subiectus, tradetur in exilium: q̃ etiam adfessor eius consimile iustinebit supplicium, si his, quæ a præfide geruntur, contra leges scripto consenserit: sed & cohortis eius, atq; alij, qui lucri sui gratia in talibus ipsi ministeriū præbuerunt, non solum dispendia cõpellentur iniuria oppressis restituere, uerû etiam ut horum auctores, legitimis subditi supplicijs, tradentur in exilium. Cæterum si quis eorum, qui de criminibus postulari rei sunt, uel latet, uel illam prouinciā, in qua crimen contraxit, reliquerit: iubemus, ut legitimis a præfide edictis euocetur: & nisi obtemperauerit, illa contra ipsum procedant, quæ nostris definita sunt legibus. At si compertû fuerit, quod is in alia degat prouincia: iubemus, ut eius prouinciæ præfides, in qua huiusmodi delictum admitti contigerit, publica utatur epistola ad illius prouinciæ præfidem, in qua persona, quæ id peccatum in se admisit, degit. Ille uero, qui publicas accipit literas, suo periculo & cohortis suæ talem comprehendat, & eum ad prouinciæ præfidentem transmittat, in qua deliquit, legibus expressa subiturum supplicia. Sed & si is, qui publicas accipit epistolam, onisso id ipsum animo fecerit, aut cohortales eius cõsiliū pœnitentia, aut imperata facere neglexerint: tunc & ipsū præfide tres auri libras, & ite cohortē eius alterius pro pœna soluere iubemus. Siue autē præfides, siue aliquis de eius cohorte lucri causa tale personam non præhenderit, aut præhensum non transfuderit, & hoc fecisse conuictus erit: nudatus cingulo, in exilium traditor. PRAETEREA hoc quoq; ab omni magistratu obseruari iubemus, ut si scripto compræhensam iussionem nostram ad aliquem destinari magistratum contingat, & is medio tempore abeat magistratu: qui post illum magistratum mitti, pariter hanc suscipiat & insinuet. & quidem si priuata causa est: perinde eam implere & exsequatur, quasi ad ipsum scripta foret. Si uero istiusmodi iussio ad publicum spectabit, impietur minet hanc. & si publicum nihil ex ea re detrimenti capiat: quæ in ipsa continentur, suggestio nem ad nos referat, ut altera in eo negotio a nobis depromatur iussio. Sed & si mandata a quocunq; magistratu sint edita, & prius, q̃ ea insinuentur, aut eum, qui mandatum dedit, aut cui mandata data sunt, contingat remoueri a magistratu: itidem is, qui in magistratum successit, hæc suscipito, & exsequitor, si legitime facta fuerint. Si uero cõtra legem, aut aduersus reipublicam facta sint: pro infectis ea haberi iubemus. QVONIAM VERO & hoc impietatis genus in diuersis reipublicæ nostræ locis admitti cognouimus, quod credideres debitorum filios a suis pignoris loco, uel ad seruile detinere ministerium, aut etiam ipsorum locare operas: omnibus id modis prohibemus. Et iubemus, si quis tale quid deliquerit, ut non solum debito excidat, sed & in alterum tantum condemnatur, dandum ei, qui ab ipso detentus fuit, aut parentibus eius: & insuper a locorum magistratibus corporalibus subdatur supplicijs, quandoquidem liberam personam debiti nomine detinere, locareue, aut pignori capere re præsumpsit. ILLUD QVOQVE ad collatorum utilitatem corrigere nobis uisum est, ut si qua mulier in instrumento mutui marito suo consentiat, uel patrimonium suum subscribes, aut etiam se ipsam reddes obnoxiam: iubemus, ne tale ualeat aut obtineat, siue scilicet sepius huiusmodi aliquid in eo ipso fiat negotio, siue priuatum, siue publicum debitor sit: sed perinde habeatur, quasi neq; scriptum sit: nisi manifeste ostendatur, quod pecunia merata

metata in proprios ipsius uxoris usus insumpta fuerit. NECESARIUM autē putamus, ut & illud competente auxilio corrigatur, ne qua omnino mulier ab ullo magistratu qualibet de re includatur carcere, deturq; in custodiam. Sed siquidem mulier pro publicis priuatisue debitis secundum legem actione petatur: uel per maritum, uel per se, uel per quamcunq; tantum personam uoluerit, legitime in iure respondeto, causamq; agitato. Sed & si uidua cunq; personam uoluerit, secundum legem iura sua proponat. Qui uero prædictorum aliquid hæc contra facere præsumpsit: eum iubemus, si maior magistratus sit, uiginti librarum auri: si minor, decem librarum auri pœna obnoxium esse. qui uero in prædictis functionibus ministerium ipsis præbuerit: hi denudati cingulo, tormentis subdantur, mittanturq; in exilium. Cæterum si mulier post legitimam citationem neminem instituere uoluerit, qui pro ipsa respondeat, aut etiam in iure litem persecuta cõdemnetur: ne sic quidē in carcere includatur, tradaturq; custodia: sed ea, quæ leges iubent, in rebus ad ipsam pertinentibus procedant. Enim uero si crimen mulieri intente, propter quod necesse sit eam tradi in custodiam: si quidem fideiussores dare poterit, qui pro persona eius spondeat: habeatur ei sanè fides. Sin iurauerit, fideiussores se dare non posse: iuratoriam cautionem exponat de obseruatione iudicij. Si grauis crimen inueniatur, de quo instituitur accusatio: in monasterium aut asceretum conijciatur, aut tradatur mulieribus, per quas possit pudice & liberaliter adseruari, tantisper dū cognitio interponatur in causa: tuncq; demû cõtra ipsam procedat illa, quæ legibus definita sunt. Nullam enim mulierem pro pecuniaria causa, siue publica, siue priuata, proue criminis occasionem pudicia illarû depræhendatur affici contumelijs. Monasteria plane aut asceretia nullo actionis genere & suis abstrahi monasterijs aut asceretijs cõcedimus. Si uero mulier pœna delinquentibus irrogatur, quas præscribunt leges: illis quoq; legitimis sustentibus pœnas, qui quidē, uel intempesti uel ministri tam impio crimini existerunt. Præter ea de substantia adulteri, si uxorem habeat, dos ei donatioq; ante nuptias conseruetur: aut si do talia instrumenta non interuenerunt, portio, quæ prædicta desertur lege. Reliquam eius substantiam descendentes aut ascendentes (si qui sunt) usq; ad tertium gradum capiant secundum ordines & gradus suos. Si nulli huiusmodi supersint: fisco hæc addici iubemus. Mulier uero, quæ adulterium commisit, competentibus subdita pœnis, in monasterium conijciatur. atq; si maritus intra biennium eam recipere uoluerit: damus ei huius agendi licentiam, ut & in matrimonio eam habeat, neq; ullum ex hoc teueretur periculum: matrimonio quoq; per ea, quæ medio tempore facta sunt, nō lædendo. Sed si prædictum tempus præterierit, aut maritus, anteq; uxorem recipiat, uitam finierit: iubemus, ut ea & tondeatur, & monasticum habitum assumat, & per omne tempus uitæ suæ in eo monasterio habitet. Vnde si descendentes habuerit: duas quidem portiones substantiæ eius ipsi capiant, partientas secundum legum ordinem: reliqua uero tertia pars monasterio assignetur, in quod conijcitur. Si descendentes non sint, sed ascendentes inueniantur, qui huiusmodi impiamento non fauerint, opemue tulerint: hi trientē capiant secundum legum diuidendum ordinem: bes uero tribuantur monasterio, in quo talis mulier includitur. Si neq; descendentes, neq; ascendentes habeat, aut ascendentes tantum impietati opem tulerint: omnem eius substantiam capiat monasterium. Illo obseruando, ut per omnes casus marito pacta conuenta, quæ dotalibus cõprehensa sunt instrumentis, salua sint. Ex quo uero quidam nostram legem student transcendere, in qua specialiter causas enumerauimus, ex quibus solummodo libelli repudij uel a uiro, uel a muliere transmitti queant: iubemus, ne quo modo præter illas causas diuortia fiant, factæue confirmantur, aut matrimonia mutuo soluantur consensu, & uicissim alter alteri delictorum ueniam præbeat. Quod si præter causas, quæ a nobis definitæ sunt, matrimonium aliqui dissolvere præsumpsint: iubemus, si quidem descendentes, uel ex eo ipso, uel ex alio matrimonio habeant: ut facultates eorum illis secundum legum ordinem tribuantur: & tam uir, q̃ mulier in monasterium per omne uitæ suæ tempus conijciatur, & de cuiusq; patrimonio quaternæ uncie assignentur monasterijs, in quæ conijciuntur: uiro nimirum ne usum quidem fructum habere in ea parte, quæ datur liberis. Si uero descendentes non habeant, sed ascendentes reperiantur: hi trientem substantiæ capiant, si tam impiæ solutioni matrimonij non consenserint. bes uero monasterio, in quod quisq; conijcitur, deputetur. Si neq; descendentes, neq; ascendentes fuerint, aut etiam ascendentes facto præbuerint assensum: iubemus, ut uniuersum patrimonium

* hæc leguntur in græco sup. const. 117.

monium monasterijs, in quæ coniecti sunt, detur: ne per huiusmodi uaficiem & commentum tam iudicium dei habeatur contemptui, q̄ lex nostra præuaricationi pateat. Sed & eos, qui huiusmodi matrimoniorum solutionibus ministerium accommodant, aut eiusmodi illicita instrumenta composuerint, corporalibus poenis subdi, & in exilium mitti iubemus.

Certe si qui matrimonium dissoluere conati sunt, rursus se matrimonij nexu copulari noluerint, anteq̄ conijciantur in monasterium: damus eis huius agendi licentiã, & prædictas ipsi poenas remittimus, ut & facultates suas retineant, & ita inter se uiuant, quasi nullũ eius generis peccatum interuenerit. Item una persona matrimonium reuocare uolente, nisi altera consentiat, poenæ contra eam obtineant, quæ noluit.

Atq̄ hæc omnia custodiri iubemus tam in regia hac urbe, q̄ in prouincijs, tam per comitem imperialium rerum priuatarum & scholæ palatinorum, q̄ præfides in prouincijs, eorumq̄ cohortes. Scituris ipsis, quod si quid negligenter ad huiusmodi aliquod delictum animaduenerint, neq̄ hæc ita obseruauerint, & publicam onem bonorum, & exilium sustinebunt. Eademq̄ hæc iubemus etiam religiosi, & monasticos obseruare, ut prouidentia eorum tradita personæ cõijciantur in monasteria, & monasterijs ex earum bonis præbeantur hæc, quæ à nobis definita sunt.

Si quis autem de adulterio accusatus, uel per prodicionem iudicium, aut quocunq̄ alio modo legitimis poenis effugerit, deprehendaturq̄ postea cum muliere, propter quam accusatus fuit, corpore conuenerit, aut eam in matrimonium ducere: siue id uiuente adhuc marito, siue post mortem eius fiat: ne matrimonij robur accipiat, iubemus. Quin eum, qui tale quid delinquere ausus fuit, et si prius effugerit, cuius tamen iudici præbemus licentiã, ut eũ comprehendat, & post tormēta legitimis subiiciat supplicijs, nulla indigenti excusatione aut probatione. Et mulierem castigatam deorsumq̄ iubemus in monasterium conijci, & per uniuersum illic uitæ suæ tempus manere. utriusq̄ uero substantiam prædicto ordine diuidi, tam periculo (quem admodum præ diximus) comitis rerum priuatarum, q̄ locorũ præfidis.

QVIA VERO humani nos generis imbecillitate oportet protegere: ut corporales pro parte poenas minuamus: interdicimus, ne utraq̄ manus alicui, aut etiam uterq̄ pes amputetur, aut huiusmodi supplicia inferatur, per quæ resoluantur artus: quandoquidem artuum resolutio grauior est, q̄ utriusq̄ manus amputatio. Quapropter iubemus, ut si quid huiusmodi delicti admittatur, propter quod leges delinquentibus mortem inferunt: pro tenore legum is ipse poenas sustineat.

Si delicti qualitas amputationem membri exigat: una duntaxat manus amputetur. Si delicti qualitas amputationem membri exigat: una duntaxat manus amputetur. Pro furto autem prorsus nolumus, ut ullum membrum amputetur, aut sine armis talia delinquant. Eos enim, qui uolenter grassantur, uel cum armis, uel sine armis, siue in domo, siue in uia, siue in mari: legibus comprehensas sustinere poenas iubemus.

AVTEM non solum corporales poenæ, sed etiam pecuniariæ moderatiore fiant: sancimus, si illi, qui in iudicio postulantur de criminibus, in quibus leges publicatione bonorum aut mortem definiunt, conuincantur aut condemnentur: ne bona ipsorum uel magistratibus, uel eorũ cohortibus lucro cedant, sed neq̄ secundum ueteres leges addicantur fisco: sed si quidem descendentes habeant, ut hi bona obtineant: exceptis ijs, quæ per tale ipsis delictum acceperunt.

Si nulli descendentes subint, sed ascendentes: usq̄ ad tertium gradum & ipsi obtineant. Sin uero qui ita damnati sunt, uxores habeant: omnibus modis iubemus, ut hæc tam dorem, q̄ donatione nuptiale capiat.

Sed & si sine dote huiusmodi personis fuerint in matrimonio: legibus nostris definitam portionem ex uniuerso damnati patrimonio capiant: siue liberos habeant, siue non. Quod si neminem prædictorum habeatis, qui deliquit: tunc fisco bona eius addici uolumus. In his tamen, qui perduellionis crimine damnati sunt, ueteres conseruari leges uolumus.

Prouidentiam igitur adhibeto gloria tua, ut præsentem sacram legem nostram & in alma hac urbe proponat, & per prouincias mittat, ininuicem harum prælidibus: quomagus omnes subditi intelligant, quantam pro ipsis geramus promissionem.

NE QVIS COGATUR BONIS CEDERE. Constit. CXXXV.

Vibus maxime rebus diuinum à nobis numen placari perhibetur, ea sane inter subditos iugiter incrementũ accipere atq̄ elucescere cõtendimus. Quod si quispiam ex Mysis oriundus, cum lachrymis porrectis precibus, nos edocuit, quod

quod cum pecuniarum publicatum pariter & priuatarum nomine conuentiones expetiretur, à claris. prouinciæ præfide cum contumelia & quidem sola. neq̄ enim credidit de ijs pecunijs proprietarum rerum suarũ persecutionis libellos oblatũ iri, id quod iniustissimum habetur, & inter ea capitula, quæ cum primis adferunt molestiam. Vbi enim locorum iustũ est, ut is, qui in uniuersum ex accidēt, nō supina neglegētia res suas amisisse traditus esset, denuo per uim ad ignominiosam uitam transponatur, & ad quotidiani uictus, neq̄ non (ut licet conijcere) annictus corporis inopiam adigatur. De his edocti, alacriterq̄ cupientes id, quod deterius est, per melius corrigere, quo magis ea re omnium optimus deus cõcilietur, neq̄ calamitosi aliquid nostris geratur inq̄ usu habeatur temporibus: sancimus, ut nemini alieni eorum inferre, qui de prædictis causis iudicium sustinent, aut huiusmodi contumelijs uti ac prætextibus, perinde quasi dum corporis supplicium ipsi remittitur, maluerit rerũ suarũ amissionē capessere potius, q̄ eũ inopiæ iugo itidem ad mortē usq̄ præmi opprobrio ignominie lusiurandum tamē per adoranda præbeat eloquia, quod nullam rerum causam occasionē aut aurum reliquum habeat, unde æris alieni supplementum faciat. Præterea si quæ ipsi iura lex uel ex hæreditate, uel cognatorũ donatione in rebus mobilibus præstet, in quarũ potestatem ex ijs, uel etiam totum colligere, extra tamen res uxoris: reuera hoc fiat, siquid ad ipsos pertineant, creditoribusq̄ huiusmodi actionum uindicandi, & in personam eius, qui aliquando iurium futurus sit dominus, actiones instituendi, siue præsens debitor est, siue non, & (ut simpliciter dicamus) quo ad actionem & uindicationem rerum, cõsistendi in persona eius, qui ita fuerit obnoxius, licentiã sit. Diligens itaq̄ & uirtutis amas magnificentia tua, ea, quæ tam pie nobis placuerunt, obseruato: decem librarum auri multam ei, qui ex ijs aliquid, quæ de his à nobis sancita sunt, transgredi præsumpsit, irrogans. Neq̄ enim absq̄ periculo erit, sed & uitæ periculum inferetur ijs, qui uel sola cogitatione tēus ea, quæ iuste à nobis per hanc sacram exprimentur legem, transilire attentauerint.

DE ARGENTARIORVM CONTRACTIBVS. Constit. CXXXVI.

Vi in corpore ac collegio consistunt argentariorum huius almæ urbis, hi suppli- ces apud potentiam nostram facti, de multis nos capitulis petierunt, potiri cupientes auxilio, ut qui cum multis se utiles præbeant, nihil aliud exinde habeant, quam constituta pecuniæ & mutui obligationes ex omni parte periculi plenas.

Nam cum sacra nostra existat constitutio, quæ uult, ut exactiones ordine fiant, ac primũ quidem principales rei & res eorum exequantur, deinde uero & fideiussores, & mandatores, neq̄ non constituta pecuniæ rei: ab hac legislatione ipsorum eximi consortium, & pati omnium grauissima, si ipsi quidem constitutionis auxilio uti nequeat, sed protinus exgantur: cū uero constituta pecuniæ obligationes ab alijs percipiant, non item ipsis satisfaciunt, qui pecuniã cõstituerint, mādatores uel in eā rē, aut fideiussores exstiterint, & cōueniens putetur nostram ipsis constitutionem opponere.

Sancimus igitur, ut cum aliqui ex his, qui argentariæ mensæ præpositi sunt, mutuum alicui pecuniam dederint, & uel constituta pecuniæ reos, uel fideiussores, uel mandatores in eam rem acceperint, opponat utq̄ ipsis constitutio, & ordo per eam introductus: nihilominus & in ipsis constitutio obtineat, nisi speciale pactum fecerint, ut creditori licentiã sit tam principalem debitorem, q̄ mandatorem, atq̄ fideiussorem, & constituta pecuniæ reum conueniendi, non expedato constitutionis gradu. Propter ingens enim illud studium, quod argentarij circa publicos contractus adhibent, huiusmodi pacta cōuenta admittimus: cum non uideantur contra legem esse, propterea quod unicuiq̄ integrũ est huius, quæ ipsi à lege data & concessa sunt, renunciare. Proinde sicubi tale pactum fiat: licetq̄m ipsis esto, tam principalem debitorem, q̄ mandatorem, & fideiussorē, atq̄ alias porro personas cõuenire. Vt quidem si nullũ pactum adscriptum sit, penitus & in ipsis ualeat constitutio. Si pacta uero adscripta sint: simul formam ac regulam addant contractui, siq̄ exinde inferatur exadio.

SECUNDVM uero ipsis ipsi capitulum de altera illa exceptione erat, quam pridē fecimus, cum quis argentariæ mensæ præpositus militet, aut filios suos militare faciat, ut nequeant eo militates ipsorũ filij uti, quasi non ex paternis, aut aliunde quæsitis pecunijs militet, sed creditorũ: & petierunt, ut aut neq̄ in ipsis huiusmodi locum haberet præsumptio, aut ipsi quoq̄.

quoque eadem suppeterent, ut si quis mutuo ab ipsis sumpto militet, aut etiam eius filij, neque de bitum possit aliunde dissolui, uel ex istiusmodi militia eius aut filiorum exactione satis ipsis fiat.

Nos igitur cum neque simpliciter legem proposuerimus, sed cum certa cautela: neque facile sub uerti ipsam sustineamus: sancimus, ut sacra constitutione ualente, neque hac presumptione, quae secundum sacram constitutionem contra ipsos protenditur, sublata: quandoquidem multi, cum contrahunt, non suis omnia pecunijs facere uideantur: habeant & ipsi hoc privilegium, ut si quis militet, aut eius filij, ipsius quidem militia omnibus modis obnoxia teneatur, si de numero earum sit, quae uendi solent. consimiliter autem & filiorum, nisi manifestissime ab ipsis comprobetur, quod uel ex maternis filiorum bonis, uel ex principali largitate militia ipsis accesserit. nam si debitum aliunde dissoluere nequeat: tunc argentaria mensae praepositis etiam ex filiorum militia satis fiat: siquidem ipsorum gratia hanc legem proponimus, opposcentes eam presumptioni, quae ex constitutione nata est. Et quemadmodum illa praedicta contra ipsos praesumptionem efficit: ita & nos contrarium ipsi remedium addentes, his solummodo, qui de praedicto consortio sunt, liberalitatem nostram explicamus propter communem ipsorum utilitatem, quam in contrahendis exhibent, dum multis se periculis immiscunt, ut ingruentibus aliorum necessitatibus medentur.

PORRO nequillud abs re dicere uisi sunt, si cuiuspiam mutuentur, aut etiam praeterito tempore mutuati sint ad nonnullarum mobilium, aut immobilium rerum emptionem, & certa auri summam dederint: ut prorsus ipsi ea in re potiora iura habeant, neque distortionem alia qua tentent: sed simulac ostenderint suis pecunijs ea re comparata esse, neque possint debitores pecunia ipsis numerata satisfacere: res istiusmodi pecunijs empta perinde ipsis addicatur, quae si reuera ab ipsis emptio celebrata foret, & nuda emptoris appellatio fuisset adposita. Neque enim iustum est, ut qui tam largiter pecunias suas profundunt, non item primum & extra omnem controuersiam positum ordinem in rebus sua pecunia comparatis teneant: duntaxat si in contrahendis scriptura interueniente celebratis hypothecae aliqua facta sit mentio. hoc namque si obseruauerint: totum habituri sunt, quod a nobis petierunt. imo uero etiam amplius, quae petierunt siquidem omnibus praestantiora ipsis iura in istis rebus concedimus, quae ipsorum pecunijs empta praebantur.

Si tamen contractus factus sit, aut fiat, nulla scriptura interueniente, ipsae praepositi uel pecuniam numeratam dederint, uel (quod maxime apud argentaria mensae praepositos fieri consuevit) species aliquot mudi forte muliebris, aut argenti, quod ob eiusmodi datur uenditurque, pro quo tamen premium nondum perceperint: tunc liceat ipsis hac tanquam sua iudicare, et si hypothecatum ius in istis non habeant. neque enim illi possidebunt aliena: & cum autem pro precio non soluerint, frustra detinebunt ea, quae ipsis ab alijs tradita sunt: sed siue ad haeredes transmiserint, haeredes eorum pro ipsis, uel ipsa data reddent: siue ad haeredes non pertinerint, licebit hac ipsis uindicare, nulla contra ipsos hypotheca in eorum rebus, quae per alios forte quaesita sunt, ualitura.

QVIA VERO legem tulimus, ne argentaria mensae praepositi ultra besse usuras foenerarentur, docuerunt autem nos, quod cum sine scripto foenerati soleant, hi deinde illiberales se circa usuras praebant, propterea quod & mutuū sine scripto contractū, neque stipulatio interposita sit: scilicet iuxta illud, quod uulgo dicitur, non continetur, ut usurae citra interpositam currant stipulationem: quamquam multi casus sint, in quibus uel sine stipulatione & ex pacto nascatur usurarum obligatio: nonnunquam etiam haec, tamen ipsi ipsis etis, sed suapte sponte introducuntur, tamen exigantur: propterea sancimus, ut usurae ipsi non solum ex stipulatione, sed etiam absque scripto praebantur, nimirum tales, quales ipsos indu stipulari permittit, hoc est usque ad bessem centesimam. Nam qui omnibus propemodum indigentibus opere ferre parati sunt: hos utique per eiusmodi minutias iniuriam perpeti, iustum non fuerit.

IN SUPER de hoc quoque nos instruxerunt, quod hi, qui cum ipsis contrahunt, cum instrumenta contractus & ratiocinia conficiunt, partim publice ea in foro componunt, ut si quid ipsi propria manu conscribunt, partim ab alijs conscriptis subscribunt: petieruntque, ut si quid eius generis conscribant, qui cum ipsis contrahunt, teneantur obnoxij, & ipsis satisfaciunt, neque possint hoc in usum assumere & dicere, quod tamen si instrumenta, siue confessiones, siue ratiocinia omnia manu sua conscripserint, aut alijs scribentibus his subfignarint, aurum tamen, quod in istis comprehenditur, datum non sit: & ut exinde hypothecas habeant, & besse usuras quauis scriptae non sint, tamen percipiant.

Nos itaque, quoniam eiusmodi communia ac publica sunt, & maiore consideratione indigent: respondemus ad haec, uti conueniens est. Et quidem si quis publicum instrumentum confecerit, aut totum propria manu conscripserit, aut etiam instrumentis uel ratiocinijs ab alijs conscriptis subscripserit: ut omnibus modis teneatur, & haeredes eius personalibus scilicet actionibus teneantur obnoxij, sancimus. Neque enim remota hypothecam

hypothecam dederimus his, qui de ea pactum non fecerint, nisi omnino in scriptura eorum, quae in bonis sint, comprobetur facta esse mentio, aut ipsi bona sua pignori opposuerint, aut saltem hoc simpliciter adiecerint, periculo eorum, quae in bonis habeant, aut denique aliquid proenim ipsis etiam hypothecam praebemus, ut neque legum nostrarum in uniuersum naturam perturbemus, neque ipsos tolerabili defraudemus auxilio. **Usurae sane**, siquidem certas pepigerint, pactae praestentur. si uero duntaxat scriptum fuit, quod foeneraticium creditum existiterit: nequeant contrahentes dicere, quod ex quo usurae finitae non sunt, propterea & debitum sterile haberi debeat: sed ex praesumptione ita celebretur exactio, quasi besse usurae expressis uerbis nominatae sint. atque hoc quidem de cetero obseruetur. In ratiocinijs uero, quae iam contracta sunt, et si nulla usurarum habita sit mentio: tamen quia manifestarium est, quod apud argentaria mensae praepositos solummodo contractus sub usuris ineatur, cum non possit, qui ipse usuras dependit, sine usuris dare impendia: liceat ipsis besse usuras expetere, ut tamen de cetero obseruent ea, quae praesens ipsis sacra lex largitur. In illo utique casu nimis ipsis opem ferimus, ut si ratiocinia proferantur, quae expresse quamquam causam habeant adscriptam, in quam aurum datum est, atque hic ratiocinijs ipsis subscripserit: etsi singulas in ipsis causis pro acceptilatione, siue etiam aliter, non confecerit: nequeat amplius ab eo, qui hoc fecit, singularum causarum particularum probationes exigere: nisi forte ex abundanti uelit uel ipsi, uel credito ris haeredibus iusurandū deferre. hoc enim solum ei concedimus: intra tamen ea tempora, quae exceptioni non solutae pecuniae attributa sunt. Nam si id quoque tempus praeterire contigerit, ne hoc quidem ex usu erat: nam cum, qui propria manu uel scripsit, uel tradidit pro datis scriberet? Quae igitur nobis placuerunt, & per hanc sacra pragmatice declarant legem, ea tam gloria tua, quae quicunque praeterea reipublicae nostrae magistratus, inuolata custodire in perpetuum studeto: decem librarum auri poena imminente his, qui hac uel transgreddiuntur, uel transgredi patiuntur.

Desideratur hoc loco constitutio.

DE INTERPRETATIONE A PRINCIPE FACTA. ET
ut usurae particularim solutae duplum sortis non excedant.
Constit. CXXXVIII.

Ratens constitutio declarat, quod neque usurae, quae per partes soluuntur, duplum debitae sortis excedant.

Item quod omnis sacra & principalis interpretatio uim legis obtineat.

REMISSIO POENAE ILLICITE CONTRACTA
rum nuptiarum. Constit. CXXXIX.

In nomine domini Iesu Christi dei nostri.
Imperator. Caesar. Flavius. Iustinianus Aug. Floro.

Et uult ad nos gloria tua, incolas Syndyos pagi, neque non Hebraeos in Tyro insula, illicitis contractis nuptijs, in sacram nostram incidisse constitutionem, nec secundum ea, quae de hoc constituta sunt, quartam bonorum suorum partem inferre: iamque ex istis nonnullos in tertia aetate consistere, & filiorum patres esse, ac propterea cum lachrymis supplicasse, ne nunc tandem uxores a se dimittere compellantur: sed ut tam ipsas retineant, qui ex ipsis procreati sunt filij, aut procreabuntur, successores eorum existant, neque ullam exinde reuereatur poenam. Sancimus igitur, ut pro huiusmodi indulgentia propter praefatas causas singuli denas auri libras praebant. ipsi quoque uel solis maior illa poena remittat, & tam uxores, qui exinde nati sunt, & (ut potest fieri) postea nascantur, successores habeant. neque id a nobis in exemplum alijs sancitum intelligatur: sed quocumque alio scituro, quod si quid tale petierit: ultra hoc, quod petitis non potestur, etiam facultates amittere.

res amittet, atque insuper corporalibus poenis exceptis, perpetuum incolet exilium. Nemo autem his, qui a nobis nostra dignati sunt indulgentia, aut eorum uxoribus, existetibus uel futuris filiis, aut bonis, siue ex iudiciaria sententia, siue alio quocunque modo inquietudinem inferat. Quae igitur nobis placuerint, & per hanc sacram nostram declarantur legem, quae & uigore habet specialis nostri indulti, ea studero gloria tua effectui & fini tradere.

Desideratur hoc loco constitutio.

EDICTVM DE HIS, QVI LVXVRIVNTVR CONTRA naturam. Constit. CXLI.

Imp. IVSTINIANVS A. Constantinopolitans.

Um semper omnes benignitate ac bonitate dei indigeamus: tum uero maxime hoc tempore, cum propter peccatorum nostrorum multitudinem uariis ipsorum modis ad iracundiam prouocauimus. Et quancumque minitatus est, & clare ostendit, quibus secundum peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramque suam in aliud tempus reiecit, nostram expectans poenitentiam, ut qui nolit mortem nostram peccatorum, sed conuersionem & uitam. Quapropter dei non fuerit, ut omnes nos opulentiam bonitatis ac tolerantiae & longanimitatis benigni contemnamus, ne in obduratum & poenitentiam refugiens cor nostrum iram nobis in die irae accumulamus. sed cum omnes improbis studiis & actionibus abstinemus, tum uero maxime qui abominabili illa & merito deo exosa, atque impia actione coputauerunt. loquimur autem de stupro masculorum, quod nonnulli mares sacrilego & impio ausu praesumunt, cum masculis perpetrantes turpitudinem. Scimus etenim, sacris scripturis edocti, quam iustum deus supplicium his, qui olim in Sodomis habitabant, propter hunc ipsum in commistione furorem intulerit, ut in hunc usque diem ea terra igni conflagret inextinguibili: deo per hoc nos erudiente, ut legibus contrariam hanc actionem auersemur. Rursum scimus, qualia de huiusmodi diuinae cat apostolus, qualiaque reipublicae nostrae leges promulgent. Unde omnes, qui timore dei intenti sunt, conuenit, ut a tam impia & scelestis actione abstinere, quam ne in brutis quidem animantibus admissam repperire est. Et qui quidem nihil tale sibi conscij sunt, hi & in posterum eo se pacto conseruent. Qui uero hoc morbi genere contabuerunt: illi non solum de cetero peccare desinant, sed etiam rite agant poenitentiam, & coram deo procidant, & morbum beatiss. patriarchae renuncient, rationemque curationis percipiant, & (prout scriptum est) fructus prodigant poenitentiae, ut benignus deus pro opulentia miserationum suarum dignetur nos quoque benignitate: & omnes illi agamus gratias de poenitentium salute, quos modo iussimus ut etiam magistratus persequerentur, conciliantes sibi deum, qui merito nobis irascitur. Et quidem scientes prudentesque ad sanctorum dierum reuerentiam benignum deum obsecramus, ut ita hi, qui impiae huius actionis ceno coinquinati sunt, poenitentiam capeant, ne alia nobis persequendi eius flagitij praebeatur occasio. Praedicimus autem omnibus deinceps, qui huiusmodi actionis sibi peccati conscij sunt, nisi peccare desierint, & seipsos renunciantes beatiss. patriarchae, salutis suae curam gesserint, pro tam impijs actionibus deum intra sanctum festum placante: quod acerbiora sibi accersent supplicia, nimirum qui nulla de cetero uenia digni habebunt. Ne quem de eius rei inquisitione ac correctioe quidquam relaxabitur, negligentius tractabitur contra eos, qui intra sanctum festum se non detulerint, aut in tam impia actione perstiterint: ne si omissio circa id animo simus, deum contra nos iritemus, quod caecitientibus oculis transierimus actionem tam impiam, ac prohibitam, & quae maxime idonea sit, ut bonum illum deum in omnium perniciem ad iram prouocet.

DE HIS, QVI EVNVCHOS FACIUNT. Constit. CXLII.

Imp. IVSTINIANVS A. Marthanae.

Supplicia, quae ab aliquot retro principibus contra eos, qui eunuchos facere auderent, constituta sunt: omnia sane manifesta existunt. Ex quo enim nonnulli rationem salutis suae non habentes, ante patrum admodum tempus ausi sunt contra

impium in se delictum admittere: propterea & nonnulli meritis de se dederunt poenas, alij post irrogata supplicia etiam in exilium missi sunt. Verum enim uero quia ne sic quidem a tam impia actione temperatur, sed in tantam multitudinem hoc flagitij genus excurrit, ut saepenumero e multis uix pauci euadant incolumes, usque adeo, ut quidam ex his, qui seruati fuerunt, sub nostro aspectu deposuerint, & nonaginta ex tres seruatos esse: quis obsecro in tantum salutis suae contemtor existit, ut haec despiciat, & inulta relinquat? Nam si leges nostrae eos etiam, qui gladium contra aliquem distringunt, supplicij subdunt: quomodo impune conuiuentibus praeterire oculis possimus tot perpetratas caedes, & factum contra deum pariter & leges nostras praesumptum? Inde adeo necessarium duximus eos, qui huiusmodi facere ausint, exquisitis per hanc legem persequi. Sancimus igitur, ut qui in quocunque reipublicae nostrae loco quamcumque praesumpserint, aut etiam praesumpserint: siquidem uiri sint, qui hoc facere praesumes euaserint: tam bona eorum addicantur fisco per eum, qui pro tempore magistratum obit gloriae tuae: quam ipsi mittantur in gypsum, ubi locorum per omne uitae suae tempus esse deper eum, qui pro tempore gerit magistratum tuum, addicantur fisco, mittanturque in exilium: ut ex quo putauerint aut putant impium se lucrum assecuturas, ex eo supplicia simul & bonorum suorum amissionem sustineant. Porro & eos, qui ad hoc mandatum dederint, obtulerintque personas, aut etiam domos, uel locum aliquem ad hoc praebuerint, aut praebent, siue facti sint, siue mulieres, eadem subire supplicia iubemus, utpote qui iniustae huius actiones testes bar. iubemus tamen, ut qui iam inde a decima indictione nunc ineuntis mensis per quemcumque in locis nostrae reipublicae castrati fuerint: liberi sint, neque ullo modo aut quouis genere contrahus in seruitute retrahantur: neque ite instrumentum de ipsis uel publicum, uel priuata manu conscriptum, quocumque tandem modo aut per fraudem factum aut fiendum, ualeat. sed neque inquirendi illorum status causa cognitiones, quae anacrises dicuntur, de istiusmodi personis interponantur, aut interpositae ualeant. Sed & omnes eos, qui tali contrahui in posterum ministerium praebent, superius traditis subire poenas iubemus. Praeterea si uoluerint, ut seruus propter morbum castraretur: iubemus, ut & ille libertatem nanciscatur. Qui enim initio liberi erant, eos probabile est, cum in hoc genus morbi inciderint, sui potestate habuisse, ut quod uellet, sibi remedium adhiberent. Iubemus igitur, ut in nostra reipublica castrati iam inde a memorato tempore, apud quamcumque personam sint, liberali causa adserantur manu, & liberi sint, neque unquam in seruitute retrahantur. Caterum si qui eorum post praesentem nostram legem aliquos detinere apud se castratos praesumpserint: damus etiam ipsis castratis licentiam, nimirum qui semel ex praesente nostra lege libertatem promeruerint: ut hic quidem maiestatem imperatoriam & sanctiss. pro tempore patriarcham adeant, neque non apud gloriosiss. imperij nostri procures relationem ea de re instaurant, in prouincijs uero apud religiosiss. locorum episcopos & harum praesides: quo magis prouidentia omnium nostrorum magistratuum, & periculo obtemperantium ipsis cohortium (siue Constantinopoli, siue alibi) locorum nostrae reipublicae (his secundum libertatem dentur iudicia, libertasque ex praesente nostra lege ipsis largita conseruetur. Nam tot caedes conuiuentibus oculis accipere per causam eorum, qui talia in nostra praesumunt reipublica, nequiquam sustinuerimus. Si enim barbari, simulatque nostra de hoc audierunt mandata, haec custodierunt: quomodo tandem permittemus, ut post tota principum sanctiones tale quid denuo delinquatur, & inultam relinquatur in nostra reipublica? Quae igitur nobis placuerint, & per hanc sacram generalem declarantur legem, ea tam hic, quam in prouincijs gloria tua manifesta pariter faciet & conseruabit.

DE MULIERE RAPTVM PASSA. Constit. CXLIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Areobindo gloriosiss. praetorianum praefecto, expressio alme urbis, & ex magistro militum.

Egis interpretationem culmini tantum principali competere, ne mini uenit in dubium: cum promulgandae quoque legis auctoritatem fortunae sibi uindicet eminentia. Meminimus itaque pro raptu mulierum, siue iam desponsatae fuerint, uel maritis coniunctae,

coniunctæ, siue non, uel etiam si uiduæ sint, legem antea posuisse: & capitulis subiecisse supplicio non tantum raptores, uerum etiam comites eorum, nec non alios, qui eis auxilium tempore inuasionis contulisse noscuntur. & non tantum parentibus mulierum, uerum etiam consanguineis, & tutoribus, & curatoribus huiusmodi dedisse per eandem legem uindictam. & præscriptis poenis locum dedisse, si iam nuptæ uel desponsatæ mulieres rapiantur: cum non solum raptus mulieris, uerum etiam adulterium per huiusmodi temeritatem committitur. Et super alias poenas raptoris etiam, necnon aliorum, qui cum eo fuerint, patrimonium raptæ mulieri uindicari, per eandem legem præcipimus: ut dotis etiam marito legitimo dandæ copia per raptoris ei ministretur substantiam. Illo quoque specialiter adiecto, ut nulla sit mulieri uel uirgini raptæ licentia, raptoris eligere matrimonium, sed cui parentes uoluerint (excepto raptore) legitimo matrimonio copulari: nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptæ permissa, raptoris se coniungere matrimonio. sed parentes etiam, si tali consenserint matrimonio, deportari præcipimus.

Sed mirati sumus, quod conati sunt aliqui dicere, raptam mulierem, siue uolentem, siue nolentem: etsi raptoris matrimonium contra nostræ constitutionis tenorem amplexa sit: debere tamen eam raptoris habere substantiam, uel quasi legis præmium, uel ex testamento forte, si hoc etiam factum esse contigerit. qui enim talia dicere præsumpserunt, hi prædictæ legis seriem intelligere non potuerunt. Qui enim tale stare matrimonium, etsi rapta uoluerit, prohibuimus, & ob hoc parentes raptæ mulieris deportationis subiecimus poenæ, si huiusmodi consenserint matrimonio: quomodo raptas mulieres, raptorum eligentes connubium, præmissum honorassemus raptæ datis mulieri? Superfluum igitur eorum dubitatione uel in posterum resecantes: priorē per præsentem legē interpretari censuimus:

Sancimus itaque, si rapta mulier, cuiuscumque sit conditionis uel ætatis raptoris nuptias eligendas esse cesserit, parentibus præsertim non consentientibus: nec ex beneficio legis, nec ex testamento raptoris hæreditatē suscipere, uel quocumque modo substantiā uindicare: sed præmiū, quod per legē nostram raptæ mulieri datum est, ut raptoris, & eorum, qui ei auxilium tempore inuasionis præbuerint, bona uindictæ: hoc ad parentes, si ambo, uel unus supersit, qui nuptiis specialiter non probatur consensisse, ex tempore raptus ipso iure transferri, & patrimonium raptoris non raptam iam habere mulierē, quæ cōiugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas transferri, quas superius nominauimus, ei non consentientes cōiugio. Nam nefarios huiusmodi coitus poenis corrigi, non præmijs honorari conuenit. Quod si parentes iam decesserunt, uel huiusmodi sceleri consenserunt: substantia raptoris, necnon & aliorum, qui facinoris fuerint participes, fisci iuribus uindicet. Quā interpretationē non in futuris tantummodo casibus, uerū in præteritis etiā ualere sancimus, tanquam si nostra lex ab initio cū interpretatione tali à nobis promulgata fuisset, præfecte charissime atque amantissime. Quæ igitur per hanc legē nostra statuit æternitas, tua celsitudo effectui mancipari obseruarique præcipiat.

DE SA

Impiam Samaritanorum hæresin, & omni ratione carentem horum uesania ad meliorem frugem perducemus, neque non ipsorum animas, quo derinentur morbo, liberaremus: sepe numero tam piens princeps pater noster, qui etiam nos ipsi studio habuimus. Sed in plerisque horum non potuimus id, in quod longum studio incubuimus, effectui tradere. Euaferunt enim in tantam nonnulli eorum uesania, ut uel saluari baptismo dignati, denuo ad id mali, unde discesserant, redierint, & eadē cum Samaritanis habere in precio eodem cum ipsis agitari furore dinoscantur. Præclarum igitur nobis uisum est, ueterem illam & prius contra ipsos propositam patris nostri legem renouare. Ac propterea sancimus, ut ipsi neque ex testamenti tabulis, neque absque ipsius hæredes fiant, legatæque capiant, aut donationis titulo rem aliquam nanciscantur. Sed neque Samaritani, aut in uniuersum hæretici, quicquid redam se Christianorum fidem amplecti simulant, cū reuera neque ita sentiant, neque huic consentanea faciant ad hæreditatem ab intestato uocati, successione habeant. Item neque testamenta conscribant, neque legata relinquunt, aut donent, nisi qui ea percepturi sunt, & recte de fide sentiant, & fideles sint operibus. Nam si nemo horum sit: iubemus, ut post ipsorum mortem horum bona ad sacralis, pertineant ærarium. Unde & sacra illa forma, per indulgentiam ipsis à patre nostro concessa, quæ legis uicem obtinent, largitur ipsis, ut hæreditatem pariter adire & transmittre, item legatis honorari & legata relinquere possint: in posterum uacabit, neque prorsus ullam firmitatem habebit. Nam si huius se clementia indignos esse perhibuerint, qui Samaritanorum agitantur uesania: neminem alium, qui se ipsos accusabunt, cum à benignitate dei & seruatoris nostri Iesu Christi alieni sint. Libertatem autem ab imperatoria olim maiestate ipsis concessas amittunt in hoc, ut ad meliorem mentem redeant, non ut perpetuò in peruersa hac opinione sua permaneant. Excipimus autem à præsentē lege rusticos, qui Samaritanorum opinionibus honorem habent: idque non ipsorum gratia, sed propter constitutionem prædiorum, quæ ab ipsis coluntur, propterque reditus & tributa, quæ exinde inferuntur publico, ut qui rusticitate seducantur. His etenim permittimus, ut tam ascendentes, quam descendentes, & ex transuerso cognatos suos hæredes legatariosque scribant, tamen si Samaritanorum errore detineantur: ut tamen fundos recte colant, quod magis & uberior exinde prouentus ad prædiorum dominos deferatur, & per ipsos ad fiscum. Sed & sine testamentis prædicti alter ad alterius hæreditatē perueniunt propter eandē causam. Quandoquidem etsi nemo horum inueniatur, nihilominus tamen uolumus, ut prædij dominus, in quo rusticus defunctus est, ab illo relicta capiat, & fisci locum teneat, utpote qui & pro illo publicis satisfacit tributis. Præterea Samaritanum omnino neque militiam capeffere, neque in consortium desertissimorum assumi, neque adulescentes instituire. Sed & si qui ex his saluari dignati baptismo, ad pristinum denuo errorem reuersi, obseruare sabbata, aut etiam alia quedam agere uideantur, quæ coarguant per simulationem ipsos sanctum baptismum assumpsisse: eos proscribi iubemus, & in perpetuum tradi exilium. siquidem quoque poenitent. Perpulchrum uero nobis uidetur, ut ad incontaminatum accurrentes baptismum non temere suscipiantur, sed cum quadam obseruatione, & instructione, quæ initiationis tempore fieri solet. Dicimus autem, ut qui omnino sensu aliquo bonæ doctrinæ tangi possunt, sacro redemptionis offerantur baptismati, tam longi temporis poenitentia prorsus redemptionis fructum assecuti. Pueros autem admodum, qui per ætatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac obseruatione sacro dignari baptismate admittimus. Porro nullus Samaritanus Christianum habebit mancipium: sed simulatque emptum fuerit, protinus in titulum ei esto, si Christianorum de fide sententiam exosculetur, ut ipse dominus, fuerit libertate potiti. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem declarantur legem: ea proponens gloria tua solennibus locis, effectui & fini contradi præcipito.

VT NULLAM DE CAETERO LICENTIAM DVX ALI-
quis, aut cohibendis uiolentijs præpositus habeat ad utranque Phrygiam acceden-
di, aut

di, aut aliquos ipsis continendos eo dirigendi, ut quosdam comprehendant. Sed neque earum provinciarum incolae ad eos, qui tales magistratus in Lycaonia & item Lydia gerunt, decurrant, apudque ipsos contra aliquos querelam instituunt: cum civiles magistratus abunde sufficiant ad huiusmodi emergentes casus persequendos. Constit. CXLV.

Imp. IVSTINIANVS A. Areobindo praetorium praefecto, ex praefecto
almae urbis, & ex magistro militum.

I Ametsi assidue incidentibus rebus competens per singula remedium inuenimus: postea tamen, quod eius usus esse desinit, rursus priori nos ordini adiungimus, pro modo duntaxat laborantis particulam medicinam statuentes. Cuius generis quiddam & praesens sacra nostra lex inuit. Cum enim paulo ante partim perturbationes ordinis ac disciplinae publicae, partim latronum incursiones passim per utramque Phrygiam & Pisidiam fieri perdisceremus: ultra civilem administrationem functionemque his ipsis, atque insuper Lycaoniae & Lydiae, militarem etiam magistratum praefecimus: eum, cuius curae haec pars committeretur, Ducem nominantes, seu Biocolytam, hoc est cohibendum uiolentis praepositum. Verum qui utramque Phrygiam & Pisidiam incolunt, dudum nos adierunt, dicentes grauiam quidem illa, quae olim admittebantur, iam desisse, neque latronum amplius reuera praecula per ea loca existere, neque hoc hominum genus in prouincijs suis enutriti: onus autem excogitari a nobis magistratus se ferre non posse, cum hi, qui illi sunt in ministerio, crebro decurrant per prouincias, & certos homines comprehendant, damnaque inferant: & locis illis militibus refertis tumultibus, prouincias ipsis penitus inhabitabiles reddi. Adeoque & multos ex ijs, qui prouincias incolunt, lucrum sibi ex aliorum modestia adfiscientes, magistratus huius uelamento abuti, & innoxios praehendere, atque hac ratione perpetrare ea, quae iure ipsos facere aequum non est. Haec cum multoties apud nos prorulerint, ipsos miserati, ad praesentem legem nostram peruenimus, per quam sancimus, ut praedictae nostrae prouinciae (nempe Phrygia salutaris, Phrygia Pacatiana & Pisidia) de cetero ab hoc magistratu, quem prius ipsis, neque Lycaoniae insuper & Lydiae praefecimus, exemptae sint: neque ulla iam inde ab hoc tempore licentia sit his, qui illum magistratum gerunt, ut uel in ijs prouincijs uersentur, quasi potestatem aliquam & imperium in eas habeant: uel aliquos de cohorte sua, aut aliqui sibi coniunctos illo dirigant, & quosdam praehendant. Sed neque ijs, qui ex illis prouincijs originem habent, licentia sit, ut ad eos, qui utramque eum magistratum gerunt, currant interque se uarias querelas proponant, siue de pecunijs, siue de criminibus agitur, quae istis his, qui pro tempore eum magistratum gerunt, aut denique in cohorte ipsorum referuntur, triginta librarum auri poenam formidantibus: nobis uidelicet omnem illis ad praedictas prouincias aditum intercludentibus. Unde neque iussiones in illis prouincijs, aut contra illos, qui eas incolunt, edent, neque alioqui quidquam eorum, quae ad ipsos referant, sibi uindicet: sed contenti erunt Lycaonia & Lydia, his solis imperitantes, quemadmodum initio magistratum ipsorum duabus hisce prouincijs in clusimus, nulla illi in utramque Phrygiam & Pisidiam potestate data. Omni enim exinde proueniente difficultate prouincias illas liberamus: ciuilibus magistratibus omnia persequentibus, siue ad pecunias, siue ad crimina spectent. Scituris ipsis, quod si perpetrato aliquo latrocinio in illis locis, aut aggressura, ereptisue rebus, competenti animaduersione factum prosequi non fuerint, & id, quod ereptum est, uindicauerint: de suis facultatibus emergens inde damnum re sarcire compellentur, siue magistratum adhuc gerant, siue eum deposuerint. Quapropter et si is, qui in Lycaonia & Lydia militarem magistratum sustinet, posteriore tempore, uel ipse ausit ad praedictas a nobis prouincias accedere, uel aliquem de cohorte sua mittere: licentiam damus ciuitatum episcopis, ut ipsum, aut ab ipso missos accedere uolentes arceant, locisque abigant, ut qui in uniuersum per praesentem sacra id facere legem prohibiti sunt: ultraque hoc, quod trium librarum auri poena tam ei, qui pro tempore eum magistratum tenet, quam quibuscumque iunctum est, ut dicto illius audientes sint, incumbet, si tale quid uel ipse iusserit, uel quipiam in hoc ministerium praebere ausus fuerit: & insuper ultra amissionem magistratus, circa ipsam etiam in hoc ministerium substantiam. Gloria itaque tua cognoscens ea, quae per praesentem sacram a nobis legem sancita sunt: tam decreta his consentanea faciet, quam edictis & iussionibus uerecundis manifestis fiat, quae occasione huius nobis placuerunt.

DE HE.

DE HEBRAEIS, QVOMODO OPORTEAT EOS
scripturas legere. Constit. CXLVI.

Imp. IVSTINIANVS A. Areobindo gloriosissimo praetorium praefecto.

A Equum sane erat, ut Hebraei, cum sacris libris aures praebent, non se uiter & rebus solummodo gestis delectarentur, sed reconditos in ipsis sensus spectarent, per quos magnum illi deum & seruatores humani generis Iesum Christum annunciant. Verum enim uero quamuis dum commentis inter ipsos interpretationibus se committunt, in hunc usque diem a recta sententia aberrarunt: quia tamen didicimus, habere ipsos inter se controuersiam: non sustinimus eum tumultum relinquere ipsis incompositum. Siquidem per interpellationes, quae ad nos referuntur, didicimus, quod ex ipsis quidam sola lingua tenentur Hebraica, eaque utendum esse in sacrorum librorum lectione uolunt, quidam etiam Graecam assumendam contendunt: & longo iam tempore ea de re seditiones inter se agitant. Nos igitur de hac controuersia edocui: meliores esse iudicauimus eos, qui Graecam etiam linguam in sacrorum librorum lectione uoluerunt assumere, & (uno uerbo) omnem denique linguam, quam locus a commodatiore & magis familiaris, qui uoluit, licentia sit in eorum synagogis, Graeca etiam lingua, itemque patria hac forte, nempe Italica, aut quacumque alia pro loci ratione mutata lingua, sacros libros intelligentibus legere: quomagis per ipsorum lectionem intelligentibus tota doctorum series ordine manifesta sit, secundumque ea & uitam & studia sua instituatur: neque facultas sit ipsorum interpretibus, qui solam hebraicam assumunt linguam, ut suo arbitratu maliciose hanc tractent, uel qui ignorantia suam regentes improbitatem. Enim uero qui Graeca lingua legunt, utentur interpretatione septuaginta, quae omnibus ex auditoribus est, & praeter ceteras multa continet occulta: praeterim uero propter id, quod in interpretando accidit, nam cum semper bini seorsum conclusi essent, & diuersis locis interpretarentur: unam tamen omnes compositionem ediderunt. Ad haec quis non illud in ijs uiris admiretur, quod cum longo tempore salutarem apparitionem magni dei & seruatores nostri Iesu Christi praecesserint: tamen illam futuram quasi praesentibus cernentes oculis, prophetica quodammodo gratia ipsos circumfulgere, sacrorum illi librorum interpretatione accommodatur. Atque hac quidem omnes praecipue utuntur, ne tamen in eam opinionem ueniant, quasi ceteras interpretationes excluderimus: damus illis licentiam, ut etiam interpretatione Aquila utantur: tamen si ille diuersae nationis fuerit, & in nonnullis dictionibus non mediocriter cum septuaginta habeat differentiam. Quae uero deuterotica, quasi secundaria traditio ab ipsis dicitur, in uniuersum interdicimus, ut quae sacris libris comprehensa non sit, neque desuper tractata per prophetas, sed excerpta quaedam uitorum contineat, qui terrena duntaxat loquuntur, neque quidquam in se diuini habeant numinis. Sed & ipsas utique sacras uoces legant, cum scriptas uocum inanitates, ab ipsis ad perditionem simpliciorum excogitatas. Unde hac a nobis praebita licentia, neque aliquibus omnino subdatur dispendijs hi, qui Graecam & alias linguas assumunt, neque ite ab ullo prohibebunt. neque qui archipherecitae, aut seniores interim, aut etiam magistri apud eos appellantur, licentia habebunt, ut uasris quibusdam & mentis aut anathematismis id prohibeant: nisi uelint corporalibus castigati poenis, atque insuper bonis spoliari, uel inuiti consentire nobis, qui & praestantiora, & deo magis accepta uelimus iubeamusque. Certe si quis impias & sacrilegas uocu inanitates introducere attentauerit, & uel mortuorum resurrectionem, uel indicium extremum negare, aut affirmare, quod figmentum & creatura dei per angelos subsistat: hi uolumus, ut etiam omnibus locis expellantur: neque tam maledicam uocem aliquid proloqui pertentauerint: omniu acerbissimis supplicijs subiicimus, introducto per hos errorem gentem Hebraeorum depurgantes. In uotis autem habemus, ut per hanc & illam linguam sacris libris praebentes aures, & interpretum peruersitatem obseruent, neque solis attendant literis, sed res etiam ipsas degustent, & sacratiores omnino sensus percipiant: quomagis & quod praestantius est, addiscant, & aliquando decipi, atque ab eo, quod omnium praestantissimum est, nempe in deum fiducia, aberrare desinant. Propterea enim omnem ipsis linguam ad sacrorum librorum lectionem aperuimus, ut si omnes ordine eorum scientiam amplectantur, ad meliora perdiscenda reddantur aptiores: cum in confesso sit, multo paratiorem ad meliora

H ij

meliora discernenda & capessenda esse eum, qui sacrorum librorum lectione innutritus, non longe à correctione, & ut ad bonam frugem perducatur, dissidet: quod qui nihil horum intelligit, sed ex solo religionis nomine dependet, eique tanquam sacrae adhæret anchoræ, & scientiam dei perorat in sola sectæ appellatione uersari. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea obseruabit tam gloria tua, quam cohors tibi obtemperans. obseruabit autem & qui pro tempore in fastigium magistratus tui collocabitur. neque committet, ut hebraei contra hæc faciant. sed & eos, qui obstiterint, & omnino prohibere attentauerint, corporalibus primum poenis subditos, ademptis etiam bonis, compellet incolere exilium, ne quando insolentius se & temerario ausu contra deum pariter & maiestatem imperatoriam efferat. Venerit autem & iussionibus ad prouinciarum præsidēs, adiungens ipsis legem nostram, ut & ipsi de hoc edocli per singulas urbes hanc proponant: scituris, quod necessario hæc obseruanda sunt, nostram indignationem metuentibus.

VT EA, QVAE PRAEFECTIS, AVT LARGITIONIBVS,
aut rebus priuatis, aut sacro patrimonio debentur in reliquis: in quacumque specie usque ad præteritam septimam indictionem & ipsam indulgeantur.
Constit. CXLVII.

Imp. IVSTINIANVS A. Arcobindo gloriosiss. prætoriorum præfecto,
ex præfecto almae urbis, & ex magistro militum.

Ameti magnis hoc tempore sumptibus, ut nunc antea, indiget res publica, simul ut ea tueatur, quæ per dei benevolentiam obtinet, simul ut ad propagandum imperium ultra limites bello circumiacentes barbaros urgeat: omnes tamen uias comminiscimur, ut & in eos usus absque impedimento omnia erogentur, neque ullum humanitatis genus circa collatores nostros prætermittatur. Quam multa igitur his, qui singularim nos adeunt, & fiscalia debita, suamque in soluendo præterdunt inopiam, nulla interposita mora liberaliter elargiamur: quodque nemo, qui humanitatem sibi exhiberi desiderarit, sine effectu à nostro conspectu discesserit: non nostrum est dicere, cum de hoc conscriptæ exstaret tabulae: & hi, qui liberalitates exceperunt, eius rei nobis testimoniū præstent.

Sed quia pusillum & maiestate imperatoria indignum esse arbitramur, circa singulos speciales aliquas liberalitates edere, aut certe prædij, uel urbibus duntaxat, aut etiam in integris prouincijs tenus benignitatem nostram extendere, ac non potius magno aliquo & communi beneficio in uniuersum omnes collatores afficere: huius rei gratia ad præsentem nostram largitionem peruenimus. Per quas sancimus, ut omnibus collatoribus nostris omnia rebus liqua, quæ ab ipsis iam inde à prima prioris circuli indictione & ipsa, in quam priores nostras largitiones conclusimus, usque ad septimam nuper transeuntem indictionem & ipsam debentur, remittantur: ut ita in collatores nostros à nobis explicata liberalitas per uiginti duos annos porrigatur ordine, neque ulla reliquorum, quæ ad illa tempora reducuntur, supersit exactio.

Atque hæc non tantum dicimus de ijs, quæ in auro consistunt, sed & si argentum, aut frumentum, aut alia species debeat: aut Illyricianæ præfecturæ, aut alicui sacrorum nostrorum thesaurorum, siue hæc tributorum nomine, siue sub alijs titulis quocumque eis modo inferantur. In commune enim omnibus nostris collatoribus ordine hanc nostram exhibemus munificentiam. Vnde nemo eorum, qui pro illis temporibus aliquā ab ijs reliquorum exactioem faciunt, in posterum tolerabitur, siue ab ipsis dirigantur magistratibus, aut aliquo etiam modo ipsius fisci personæ sibi uindicent, siue iussiones aliquas aut madata proferant extraordinaria: quandoquidem & eos, qui tale quid percipiunt, post tantum temporis interuallum exigere, nolimus. Omne enim contra collatores exactioem tollimus, insuperque etiam contra fisco. Nam cui tam longa temporis serie tantum debetur, aut socordiae deditus, aut inter sportularios potius, quam principales habitus: cum neque ab illis, neque à fisco quidquam perceperit: neque oportuno tempore in posterum extraordinariarum exactioem mentionem facit, neque inde competentem exactioem conatur inducere. Quin & contrario eum, qui huiusmodi aliquid facere pertentat, quasi uiciatorem nostrarum largitionum auersamur: ut omnis deinceps exactiois prætextus ac uafries tollatur, tam contra collatores, quam contra fisco, & maior uitæ tranquillitas nostris exinde proueniat collatoribus. Quod autem his largitionibus percipiuntur etiam possessiones, quæ ad sacras nostras res priuatas, aut sacrum nostrum patrimonium

patrimonij: quodque nec contra agricolas, aut colonos, aut emphyteutas pro prædij à nobis reponibus publicorum tributorum nomine, uel ab his, qui publica tributa profligant, uel à palatinis ipsis institueretur exactio: apud omnes in cōfesso est. Hæc autem de his dicimus, quæ adhuc debentur, & apud nostros restant collatores. Si quidem illi præterito iam tempore de derint, quod uel apud decuriones forte, uel cohortales, uel susceptores, uel exceptores, uel etiam apud tractatores prouinciæ resederit: nolumus, ut ea pars nostris comprehensa intelligatur largitionibus, sed fisco conseruabitur: cum absurdissimum existat, ut quod à collatoribus tributatur, id fisco non percipiat, sed priuatim alteri in lucrum cedat. Porro ab hac nostra munificentia excludimus & ea, quæ forte à tractatoribus, aut seriniarijs, aut arcarijs fisco cōfessa, aut etiam constituta sunt. neque enim hos in partem æquabilis uocamus munificentiae: quandoquidem semel hæc sibi fisco uindicauit pro suis, & prope modum accepta habuit. Ex

capimus insuper diuina hac munificentia militares discussiones & fœderatorum. hæc etenim collatores nostros non contingunt, & iustam contra illos exactioem inducunt, qui aut incompetenter ex publico perceperunt, aut quamuis per causam militaris forte impendij seu fœderationem accepertint, in suum tamen id lucrum conuerterunt. Multo magis hac nostra largitione excipimus ciuiliū pecuniarum inquisitiones, insuperque discussiones operum, tam in alma hac urbe, quam in prouincijs. quandoquidem iustum non est, ut cum tantum nos auti pro munitione reipublicæ expendamus: hi quidem, qui ministerij in hoc subeunt, iniustum exinde lucrum habeant: loca uero nostra fraudentur munificentia, aut etiam urbes defraudentur pecunijs, quæ ad uenustatem & dignitatem ipsis conseruandam attributæ sunt.

Et quamuis omnifari tempore obliuisci possumus: propterea sancimus, ut exceptio in certis à nobis capitulis facta, in ijs temporibus locum habeat, quæ à prima iapidè transcurrente indictione elapsa sunt, nempe quæ sedecim ante annis exstint. In his enim temporibus, quæ præcesserunt, simpliciter generaliter omnibus ordine munificentiam nostram exhibemus, nullam in ea exceptionem facientes: ut communitur omnes homines securitate perfruantur, neque ab eo tempore quacumque de causa uel la reliquorum procedat exactio.

Hanc nos actionem tamen liberaliter subdijs edimus: no. putauiamus tamen & magno eam deo offerendam, ut omnes, cum exinde prouenientibus bonis perfruantur, magno deo pro maiestate nostra gratias agant, qui hanc nobis actionem in mentem miserit. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea stude- to excellentia tua, ut ad effectum perducantur, sed & ut conseruentur, dato operam.

DE INDVLGENTIA TRIBUTARIORVM RELI-
quorum, Constit. CXLVIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Arcobindo gloriosiss. prætoriorum præfecto.

Quantum studiū & prouidentia iam inde ab imperij nostri primordijs in cōmoda publica contulerimus, dum sedulo tradita nobis à deo reipublicæ curā gerimus: omnibus manifestum reddidimus ex ijs, quæ iam gessimus. Nam & ararium, cum multis prægrauatū debitis, & ad extremam redactum inueniremus inopia: & rem militarem, quæ iam necessariorum rerum inopia difflaxerat, ut undique res publica barbarorum labefacta retur irruptionibus & incursionibus, quantum in nobis fuit, competente correctione dignati sumus. Nihilominus tamē iuuadis subditis non tantum hucusque terminos præstituendos arbitrati sumus: sed etiam collatores alterius cuiusdam humanioris sententiæ participes faciendos esse putauiamus, quæ liberos eos reddamus à reliquorum solutione, quæ ab ipsis de- bentur ærario. Commune igitur & hoc beneficium nostrum in omnes extendentes: omnia præteriti temporis reliqua, à collatoribus fisco debita, usque ad octauam instantis circuli indictionem & ipsam indulgemus. Et sancimus, ne qua celebretur exactio eorum, quæ in reliquis debentur, usque ad prædictam indictionem, siue generalem, aut specialem mensam concernunt gloriae tuæ, siue administrationem sacrorum prætoriorum in Illyrijs, aut gloriosiss. præfecti militarium numerorum in Mysia & Scythia, aut & sacrorum nostrorum thesaurorum, aut etiam sacratis. nostri ararij, aut sacri patrimonij, aut magnificentijs. curatoris rerum priuatarum: sed quidquid in auro pariter, & argento, & reliquis speciebus debitum fuerit, id omnibus debitoribus

debitoribus indulgetur: ut neq; ab agricolis, neq; colonis, neq; emphyteutis, neq; item possessoribus reliqua fisco debita usq; ad prædictæ indictionis tempora & ipsius exigantur. Excipimus autem hac nostra munificentiâ discussiones militares simul & fœderatorum. hæc enim nulla parte collatores nostros solent contingere: sed illos, & quidē solos, qui uel ē publico erogatas pecunias incompensate accipiunt, uel eas, quæ militaribus ordinibus & fœderatis deputatæ sunt ē publico ad suum lucrum transferunt. Cæterum si qua apud eos, qui uel susceptores, uel depensatores, uel exceptores dicuntur, à collatoribus nostris in auro, aut argento, aut alijs, quæ depensantur in specie, inueniatur soluta: exigetur & ipsa, atq; prædictis à nobis magistratibus, ad quos quæq; pertinent, præstabitur. Consimili quoq; modo omnes alios, qui à collatoribus nostris aurum, aut aliud quiddam in prædictis à nobis indictionibus acceperint, neq; id fisco persoluerint, cui persolvere conuenit, præsentem nostram largitionem excipimus: quo magis hæc fisco, aut etiam quibuscumq; talia competunt, persoluant. Siquidem ducti misericordia collatoris præsentem humanitate dignamur, non etiam eos, qui publicas ab ipsis suscepunt pecunias, defraudareq; uoluerint aut publicū, aut illos, ad quos extraordinarie exigendos destinati fuerant. Illud sanè manifestarium est, quod si qui, cum hanc nostram munificentiâ præsentirent, uasicie quadam animi à collatoribus pro indultis reliquis confessionibus aut exemptionibus acceperint: etsi ea ad priuata debita transposuerint, aut aliud eius generis ad circumscriptionem excogitasse effecisse uideantur: nullam tamen ex ijs utilitatem habebunt, sed confessiones restituent his, à quibus hæc abstulerunt. In uniuersum autem omnes deo ac nobis agent gratias: hi quidem, qui reliqua debent, quod horum indulgentia & humanitate dignati sint: illi uero, qui nihil in reliquis debent, quod sollicitudine liberati sint, quam in obseruatione susceptorum habuissent, reueriti, ne quando intercederent, & eorundem temporum nomine denuo sustinerent inquietudinem. quin rursus * quasi furto proprias res receperint, omisso animo sunt, cum omni cura ac sollicitudine uacent: ut merito in omnes præsentis nostra distribui uideatur largitio. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacræ nostræ declarantur legem, ea literis uia gloria tua, omnibus per hanc regiam urbem manifesta constituunt.

Desideratur hoc loco constitutio.

DE EA, QVÆ RAPTORI SVO NUBIT. Constit. CL.

Parsens constitutio confirmat poenas in constitutione ipsam præcedente prædictas. Iuber enim, ne puella raptum passa raptori suo nubat. Sin uero hoc fecerit: non succedit ei, cuiuscumq; tandem sectæ aut ætatis sit. Nam si ipsi coniuncta non fuerit: capiet omnia bona eius. Si parens consenserit raptum passæ filie suæ, ut raptori suo copuletur: mittetur in exilium. Si mortuus est, non præbito consensu: tunc raptoris bona confiscantur: uidelicet cum nefariæ sint eiusmodi nuptiæ, si denuo raptori suo raptum passæ puella copuletur.

NE DECURIO, AUT COHORTALIS PERDVCA TVR
in ius, si taturus iudicio citra iussionem principis, quæ insinuetur præfedis.
Constit. CLI.

Imp. IVSTINIANVS A. Arcobindo prætoriorum præfecto.

Suggestio nobis per epistolam gloriæ tuæ facta est, quæ dicit, nō ex usu esse, ut decuriones aut cohortales, cum publico priuatioue cū ipsis iure agendum est, ad diuersa iudicia, uel ad hanc aliam perducant urbem, uel in alias mittantur prouincias. sæpenumero autem sacras nostras præberi iussiones, quæ id uelint permissum, ut sacra pragmatica forma prohiberetur, ne quis cohortalium aut decurionum iudicij causa uel ex alia in aliam prouinciam duceretur, uel ad hanc usq; regiam pertineretur urbem. si uero sacræ de hoc componantur formæ: ut hæc prius insinuentur iudicio excellentiæ tuæ, & decreta, uti æquum est, suscipiant. Nos igitur tametsi omnem productionem ius, exhibitionemq; in iudicio auersamur: si tamen necessitas incidat, ut huiusmodi aliquis agatur: nulli nostrorum magistratuum, excepto throno tuo, concedimus, ut cohortalem aut

Ne sacræ formæ de publicis causis aliter robur accip. quàm etc. Constit. CLII.

decutionem ad hanc aliam urbem iudicij causa perducere faciat: nisi sacræ aliqua intetueniat iussio, quæ expressis uerbis id præcipiat: quam ipsam conuenit, ut & excellentia tua perdiscat, neq; citra decretū tuū ipse huc in ius perducatur, cū ita fieri id expediat publico: nesci ex ijs locis, ubi publicas tractant pecunias, abstrahant: hanc ansam arripiant nocuentū inferenda cōtra reipublicam. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacræ nostram pragmaticam declarantur formæ: ea studere excellentia tua effectui & fini tradere.

NE SACRÆ FORMÆ, QVÆ DE CAUSIS PROCE-
dunt publicis, aliter robur accipiat, q̃ gloriofiss. prætoriorum præfedis insi-
nuatæ sint, uel fuerint, illicq; habeantur ratæ. Constit. CLII.

Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni gloriofiss. prætoriorum præfecto.

Antes operam, ut diuino cooperante auxilio, cum summa diligentia res imperij à domino deo nobis concediti gubernentur: iubemus, ne aliter forma de publicis confecta causis ad magnificentiis. ducem, aut etiam Augustalem, aut clariss. prouinciarum præfides ualeat, nisi prius insinuata fuerit iudicio excellentiæ tuæ. quæ uero insinuata non fuerint, nullam firmitatem habeant. Absurdum etenim fuit, sacrum formam pro publicis confectam causis, non prius insinuati throno excellentiæ tuæ, atq; ita transmitti in prouincias, finiq; cōtradi. Si quid igitur hucusq; ad detrimentū reipublicæ factū est: iubemus hoc irritum esse, sancientes, ut quæuis de cætero sacræ formæ pragmaticæ, siue ad Augustalem, siue ad ducem, siue ad reliquos prouinciarum præfides confectæ, eoq; pacto (ut dictum est) causarum publicarum: omnino insinuentur iudicio excellentiæ tuæ, & quæ quidem sacræ formæ ad detrimentum reipublicæ factæ non sunt: hæc & suscipiantur, committanturq; in præceptiones, & ab excellentia tua mittantur in prouincias, quatenus certo fini tradantur. quæ uero ad detrimentū reipublicæ per obreptionem fiunt: has quidem sacras formas tua suscipiat excellentia: non tamen prius, quæ inibi sunt reposita, faciat, q̃ ad nos relationem ea de re pertulerit: quo magis si quid (ut potest fieri) ad detrimentum factum est reipublicæ, id corrigamus. Quæcumq; enim sacræ pragmaticæ, forma publicarū causarū nomine facta, throno excellentiæ tuæ insinuata non fuerit: hanc nullo ualere tempore uolumus.

DE INFANTIBVS EXPOSITIS. Constit. CLIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Menne gloriofiss. præfecto prætoriorum Illirici.

Rimè à sensu humano alienum, & quod ne ab illis quidem barbaris admitti credibile est, dei amanti. Thessaloniceis ecclesiæ apocrisarius Andreas ad nos retulit, quod quidam uix ex utero progressos infantes abiciant, inq; sanctis eos relinquunt ecclesijs: & postq; educationem atq; alimoniam à hominibus pietatis studia exercitibus promeruerint, hos uindictæ, & seruos suos esse pronunciet, cupientes crudelitati suæ hoc etiam apponere, ut quos in ipsis uitæ primordijs ad mortem exposerint, eos postq; adoleuerint, defraudent libertate. Ex quo igitur huius generis factum multa simul in se absurda complectitur, eadem uidelicet, ac calumniam, & quæcumq; aliis in tali actione facile enumerauerit: æquum sanè erat, ut qui talia perpetraret, nindictam, quæ proficiscitur ex legibus, nō effugeret: sed quo magis alij exēplo horū tēperatores fieret, extremis poenis subicerentur, ut qui per actionis impudentiā sua detulerint flagicia: id quod in posterum custodiri iubemus. Qui itaq; ad eum modum in ecclesia, aut uicis publicis, aut alijs locis proiecti fuisse comprobati erant: hos omnibus modis liberos esse præcipimus. It cet ei, qui præiudicio contendit, ad hoc manifesta existat probatio, & possit eiusmodi personam ad suum pertinere dominium ostendere. Nam si nostris præcipitur legibus, ut ægrotantes serui à dominis suis pro derelicto habiti, & quasi desperata iam ualitudine, cura dominorum non dignati, prorsus ad libertatē rapiantur: quanto magis eos, qui in ipso uitæ principio aliorum hominum pietati relictī, & ab ipsis enutriti fuerunt, non sustinebimus in iniustam seruitutem

248 De his, qui in Osaroena illicitas contrahunt nuptias. Conspir. CELIA

tutem pettrahi? Quin sancimus, ut tam religiosis. Theſſalonicenſium archiepiſcopus, ꝓ ſancta dei ſub ipſo conſtituta eccleſia; & gloria tua his opem ferat: ne utiquam illis, qui hæc parant, legibus noſtris conſtitutas pœnas effugientibus: nimirum qui omni in humanitate & crudelitate referri ſint, & tanto deteriores homicidio pollutiſ, quanto calamitoſioribus id inſerunt. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc ſacram noſtram declarantur legem, ea tam gloria tua, ꝓ qui eundem pro tempore magiſtratũ ſuſcepturi ſunt, & obtemperans uobis cohors, effectui ac fini tradere & obſeruare ſtudento. Quinq; etenim librarum auri pœna imminebit tam his, qui hæc tranſgredi pertentauerint, quàm qui alios tranſgredi permulcerint.

DE HIS, QUI IN OSDROENA ILLICITAS CON-
trahunt nuptias. Constit. CLIIII.

Imp. IVSTINIANVS A. Floro comiti sacrarum rerum privatarum.

Praeter opinionem incertus ad nos rumor peruenit, quod hi, qui Mesopotamia & Osdroenam provincias incolunt, illicitis se iungere audent nuptijs: & Romanas leges, neque non interminatas in his poenas ueteres simul & nouas transgrediuntur, in illicitas ac prohibitas incidentes nuptias, dum uicinis & adiacentibus populis morem gerunt. Ceterum nos nihil quidem horum credidimus. neque enim arbitramur homines esse, qui quidem, cum portio sint nostrae reipublicae, tale quid facere audeant quo facto & progenie suam dehonestent, & confundant nomina. Unde & petuere ea uoluimus, & si omnino huius generis aliquid factum sit, extremum delinquentibus inferre supplicium. Sed quia & longum tempus est, neque credimus eiusmodi aliquid delicti admissum esse: ut maxime huiusmodi quid contigerit, tamen quod praeteriit, quocumque modo habeat, his, qui Osdroenam & Mesopotamiam provincias incolunt, propter diuersas hostium irruptiones, quae quotidie in ipsis fiunt, indulgemus, maxime uero quia agrestis ut plurimum multitudo haec fertur delinquere: si nimis quae ea mauere sub praesente forma, haud scrupulosius nimis quae anxie haec inquirentes, quae usque ad nouellam sacram de hoc nostram (ut potuerit) constitutionem perperam admissa fuerunt: sed omnem huiusmodi de hoc inquisitionem contra personas & res ad earum provinciarum incolas pertinentes prohiberi facientes. Post nostram uero legem, quae nuper de hoc fuit proposita, si quis praesumpsit, aut etiam praesumpserit tale quid facere: uolumus, ut is extremis subditarum poenis, scilicet, quod non intra pecuniarias poenas resistemus, sed etiam ipsum, & uxorem, & liberos ex illicitis procreatos nuptiarum post nostram constitutionem digna animaduersione persequemur, & periculum capitis simul atque bonorum ademptionem irrogabimus: nulli parentes, siue maioris, siue minoris praesentis conditionis, aut (quod multo etiam difficilius est) sacerdoti sit, sed omnibus praesentis solennem & Romanis legibus decentem ordinem conseruabimus, non tantummodo partem bonorum ablaturi, sed & cum toto patrimonio partem corporis: & si importunitus illicitas contra tractas nuptias deprahenderimus, ne ipsam etiam uitam quoque saluare queunt: ut per omnia poenae constanter sint delictis. Oportet enim recta pariter ac conuenientia sapere, & ex mai earundem rerum emulationem excitare: non uero ipsos perpetrare legibus contraria, & ex mai tua uiciorum imitatione refugium quaerere. Haec igitur conseruari in praedictis provincijs uolumus: tam ciuilibus, quam militaribus magistratibus id ipsum custodientibus, & ut praedicti delinquentibus imponantur, procurantibus. Atque hoc mandatu tuo uolumus ibi locorum programmatibus per proprios magistratus manifestu fieri: nisi & ipsi extremis subditi uelint supplicijs simul, & magistratu ac bonorum amissionibus, si quid horum per negligentiam omiserint. Quae igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur: ea studere gloria tua effectui & fini tradere.

VT MATRES ETIAM TVTELAE RATIONIBVS
obnoxia sint. Confit. CLV.

Imp. IVSTINIANVS A. Belisario.

Orrexit potentia nostra supplicationem Martha clariss. scemina, qua contine-
batur, quod magnifica memoria Sergius, qui pater eius fuit, cum obisset mor-
tem, tenera admodum ætate ipsam reliquerit, quodq; clariss. mater eius Auxen-
tia, testatione apud actorem monumenta deposita, non se ad secundas peruen-
turam nuptias, tutelam eius subierit; & legibus nostris de hoc definito iure iura-
do præstito, res administraverit. His ita ab ea gestis, quasi neq; iusuradum ab ipsa præstitum,
& despicabile patrimonium relictum esset: paucula quædam in inventario ab ea confecto des-
gnasse. postea etiã secundas elegisse nuptias, cū tutorē ipsi nominasset Petrum. Item ē secūdo
matrimonio duos habuisse filios. & cum recte erga ipsam affecta non esset institutum quidem
ab ea tutorem administratione destituisse, cum ipsa uix decimum tertium apprehendisset an-
num: petissēq; ut secundæ ætatis curatorem quæreret, mox etiam persuasisse, ut pro se acce-
ptilationes conficeret, & omni actioni, quæ secundum leges ipsi posset competere per cau-
sam tutelarium rationum, in istiusmodi acceptilationibus renunciaret: cum in cubiculo per id
tempus esset, neq; quidq; sciret eorū, quæ gererentur. Neq; enim possibile fuit, ut ea, quæ apud
illam educaretur, neq; in ullo contradicere posset his, quæ aduersus ipsam gererentur, ut maxi-
me inferri sibi detrimentum sensisset: aliquid ageret eorum, quæ prohibere potuissent ad ipsi-
us attentata iactura. Postq; uero tempus effecerit, ut quæ aduersus ipsam agitata essent consi-
lia, persentisceret: se quidem apud matrem usam exhortationibus, ne his, quæ in fraudem suā
gesta essent, perperam uteretur: sed ut matrē deceret, se ostenderet, & quas primū res in bonis
habuisse noscere, sibi restitueret. Ipsam uero, cū se totam filiis ex secundo matrimonio pro-
creatis exposuisset, ne utiq; istiusmodi rationes edidisset. quin & contrario sacram nostram præ-
tendisse sanctionem, qua continetur, non posse restitutionis contra ipsam iura in usum assu-
mi: tamen si ea nihil eius generis de matribus, quæ filiorū tutelam suscepissent, & secundas ex-
osculatæ essent nuptias, sanciret. Atq; ea de causa supplicationem nobis porrexit, & quomagis &
mentem sacræ constitutionis redderemus manifestam si perperam in ea contentis uteretur Auxentia mater eius, res à patre relictas in lucrum propri-
um conuerteret.

Cum igitur hæc in se cōtineret supplicatio: merito ad sacram hanc præ-
maricam formam respeximus. Per quam sancimus, ut quoniam sacra nostra sanctio nullam
mentionem facit earum mulierum, quæ suscepta filiorum suorum tutela, secundas amplexæ
sunt nuptias: non liceat Auxentia clariss. scemina eam sacram nostram sanctionem perperā
in usum desumere. Propter causas autem prædictas, & quia monumenta actorum, sub quibus
Marthæ filix suæ tutelam suscepit, ostendunt legibus definitum ipsam iusurandum præstitis-
se, non se ad secundas peruenturam nuptias: & quod iusurandum aperiens, in matrimoniū
secundo se marito iunxit, & susceptis ex eo liberis, effecit, ut clariss. filia eius Martha pro ter-
tium restitutione acceptilationes in ipsam exponeret: summam utiq; licentiam habere Martham
clariss. scemina in posse sancimus, ut restitutionem in integrum iure utatur, præstitum cum non
dum se uicissimum quintum ætatis suæ annum excessisse profiteatur. sacra sanctione à nobis
proposita, quæ sancit, ne filij contra parentes suos, aut liberti contra patronos suos possint re-
stitutionis in integrum iure: neutiquam ipsi obijcienda, propterea quod nihil lex de his dis-
putet, quæ filiorum suorum tutelam suscepit. quin contra, eo quod altera post hæc sacra
nostra processerit sanctio, quæ sancit, ne qui tutores constituuntur, aliter filiorum suorum tute-
lam suscipiant, q̃ si designationis suæ tempore apud acta deposuerint, quod pupillos in desen-
sos non relinquant: & si cōtingat etiam matrem filiorum suorum tutelam suscipere, ut & ipsa
hoc faciat, tutelariibusq; rationibus obnoxia sit; & si alium pro se designare tutorē uelit, ut suo
& subsistentium illi rerum periculo id faciat.

Vnde omnibus modis hoc etiam casu con-
tutoria ipsi actiones competunt: tam restitutione in integrum utatur, q̃ omnibus alijs, per quæ
leges nostræ minoribus ætate opem & auxilium præbent. Sancit etenim nostra potentia, ut o-
mnis reuerentia, quæ parentibus debetur à liberis, itē honor, atq; obsequiū parentibus conser-
uetur: dum tamen nihil ab ipsis in illorum detrimentum fiat. Ut uero ex prioribus nuptijs fili-
os despiciamus, neq; religioni putamus consensitaneum: neq; alioqui conuenire, ut res, quæ ex
paterna ad ipsos perueniunt substantia, huiusmodi matres possint uel sibi, uel his, qui secūda
uice ipsas habent in matrimonio, uel ex istiusmodi matrimonio procreatis liberis luci faciāt.

Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam, ca-
studeto gloria tua unā cum beatissimo archiepiscopo Theopolitano, & c.

DE PROLE PARTIENDA INTER RYSTICOS.
Constit. CLVI.

Occurrunt nos, qui sacrosanctæ Apamiensis ecclesiæ negotia gerunt, quod ad alios quosdam pertinentes rustici cum rusticis mulieribus suis se coniungant, exindeque procreauerint filios, petieruntque, ut & rusticos ipsi assignarent, & horum filios, maternum sequentes uterum. Sed qui hæc petunt, hi sanè constitutionem nostram, quæ nuper prodijt, intelligere non uidentur, quid ea sibi uelint. Nam si liberi aliqui se adscripticijs coniungant, secundum rationes constitutione comprehensas infantes matrem sequuntur, unde ad libertatem non perueniunt. Si uero rustici sint, non amplius constitutioni illi per omnia locus sit, sed quemadmodum nuper decreuimus & lege cauimus, proles diuiditur in partes. Et si quidem æqualis sit natorum numerus: in duas partes diuiditur, si inæqualis, aut etiam unus tantum natus sit: tunc quod redundat, uenter habet, propterea quod & amplius laborauerit, & unus quidem si sit, matrem sequetur, si uero tres nati fuerint: duo quidem duæue matrem sequuntur, unus autem ad proprietatem patris dominii peruenturus est, atque ita semper (ut prædiximus) id quod impar est, habebit uenter. Et secundum hæc Apamienses quoque prolem partiendam esse cognoscunt: ut quod multis retro temporibus in controuersia fuit positum, intelligant de nouo sub nostram redactam sanctionem.

DE RYSTICIS, QUI IN ALIENIS PRAEDIIS NUPRIAS CONTRAHUNT.
Constit. CLVII.

Imp. IVSTINIANVS A. Lazaro Comitū Orientis.

His, quæ diuersimode ad nos relata sunt, didicimus in Mesopotamia & Osidena provincijs quidpiam delinqui, nostris planè temporibus indignum. Confectum etenim apud ipsos esse, ut qui ex diuersis originem trahant prædij, nuprias inter se contrahant. Inde sanè conari dominos, de facto iam contratas nuprias dissoluere, aut procreatos filios à parentibus abstrahere, exindeque proles in locum misere affligi, dum & rustici uiri & mulieres ex una parte distrahantur, & proles his adiungitur, qui in lucem prodixerunt: & sola nostra opus esse prouidentia. Sane igitur, ut prædiorum domini de cætero rusticos suos, prout uoluerint, conferuerint: neque quicquam eos, qui iam coniuncti sunt, possit secundum consuetudinem prius obtinentem diuelleret, aut compelleret, ut terram ad ipsos pertinentem colant, abstraherent à parentibus filios præterea conditionis colonariæ. Sed & si quid huiusmodi forte iam factum est: corrigi hoc simul, & restitui efficias, siue filios abstrahi contigerit, siue etiam mulieres, nempe uel à parentibus, uel contubernij consortibus: eo, qui reliquo deinceps tempore huiusmodi aliquid facere præsumpserit, etiam de ipso prædio in periculum uocando. Quare libera sunt contubernia prædij, qui dudum ipsis immittitur, & parentes habent ex hac iussione filios suos: neque uentibus prædiorum dominis subtilibus contendere rationibus, & uel nuprias contrahentes, uel filios abstrahere. Qui enim tale quid facere præsumpserit, etiam de ipso prædio in periculum ueniet, cui nos uindicare rusticos attentat. Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticeam declarantur formam, ea prouidentiam habeto magnificentia tua, tibi quoque obtemperans coram: rursum: trium librarum auri poena imminente ei, qui ullo unquam tempore hæc transgredi attenta-

UT DELIBERANDI IUS ETIAM AD IMPUBERES
transmittatur.
Constit. CLVIII.

Blatæ nobis à Thecla, quæ & Mannò appellatur, preces sunt, quæ declarant Theclam quandam e uita discessisse, relicta Sergia filia impuberem ætatem ægrotante: cumque uix sedecim dies matri superuixisset filia, obiisse & ipsam mortem contagione illa, quæ nuperrime homines inuaserat. Eam uero, quæ nobis præces porrexerit, inquit Sergiæ patri sororem extinxisse. Cosmaui autem Theclæ fratrem

Ut restitutiones fideicommissi usque ad unum gradum consistant.

Constit. CLIX.

fratrem Sergiæ hereditatem uindicasse, dictasseque eo nomine iudicium. Rursum hanc, ne non recte contentiones sereret, abrisse ad Ioannem provincialis fori aduocatum, percontractum de legibus, quæ hanc causam concernerent. Illi uero responsum in scriptis edidisse, eo ipso signifi- cantem, quod Sergiæ ad ipsam delata esset hereditas. Atque ea sanè de causa controuersia iudicem delegasse ipsum Ioannem, Cosmæ partes agente Aesculapio quodam seriniario per Orientem magisterij militum. Sed Ioannem contrariam edidisse sententiam his, quæ in scriptis responde- rat: insurpata ad hoc in sententia lege iussis, principis Theodosij, quæ dicit non posse eum, qui nondum septem annorum natus sit, maternam uindicare hereditatem, nisi tutorem habeat: sed ut ad illos ea deferatur, quibus competitura esset, etsi defunctus impubes ad hereditatem legibus uocatus non esset. Neque hæc tantum protulisse in sententia, sed & effecisse, ut quæ nobis supplicaret, consequenter secundum sententiam pacta iniret, & eadem de nouo diceret Aesculapio, qui pro Cosma causam egerat. Petijque nos, ut ipsam tam misere affectam iniuria respiceremus: & maxime cum lex in Codice, qui de nostro nomine cognomen accepit, posita sit, quæ innu- ar, recte maternam hereditatem ad ipsum delata, antequam uindicaret, aut contrariam ea in- sita, quæ uult, ut si quis hereditatem ad ipsum delata, antequam uindicaret, aut contrariam ea in- re sententiam suam ostendat, ex hac uita emigret: super ea hereditate deliberandi ius ad hæredes suos transmittat. Porro eam legem, quæ nuper à nobis proposita sit, quæ idem in hereditatibus or- do adgnatis pariter & cognatis tribuitur: locum in hac controuersia non habere, cum antiquior sit nostra, cuius occasione lex illa ualere iussa est. Saneimus igitur, ut gloria tua, si hæc ita- us ei tribuit, nimirum Sergia ante excessum anni post matrem suam confuerit, quæ deliberandi- temam Sergiæ hereditatem uindicare, eius agendi copiam præbeat. Neque enim pugnare inter- se aliquis Theodosij pietatis, principis & nostram legem dixerit: cum in eodem utraq; uolu- mine sit posita, & nos per constitutionem, quam pro eo posuimus, obfirmauerimus, nihil in- eo refidere contrarij. Sed obtinero quidem lex nostra in præsentis controuersia, & omnibus ca- sibus in quæstione deducto assimilibus: obtinero autem Theodosij sacratis, principis lex, in- quibus annum præterire contigit, & deliberandi tempus elapsum est. Pacta enim post senten- tiam conscripta, cum altero inita, qui obligationem adquirere non potuit: manifestum est, quod nullam actionem Cosmæ de his, quæ inibi confessa fuerunt, dederint.

UT RESTITUTIONES FIDEICOMMISSI VSQVE
ad unum gradum consistant.
Constit. CLIX.

Imp. IVSTINIANVS A. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfello,
iurum ex consule & patricio.

Antum nobis benignitatis adest, ut ne priuatas quidem causas, quæ iudicium nobis inquisitionem superare uidentur, legibus nostris desinere indignum pu- temus: ne si quando priuata causa audientiam in iudicium deferri solitam exce- dat, longa mora eos, qui in iure controuerso hærent, atterat. Aliquoties igitur gloriosiss. uir Alexander ad nos retulit, gloriosæ memoriæ patrem suum Heronem, cum testamenti tabulas conferberet, hisce uerbis usum esse. Volo ac iubeo, ut hæredes mei, Constantinus quidem clariss. uir deputatam sibi domum cum omnibus (ut præscriptum est) coherentibus illi iuribus, & suburbium in Coparijs appellatum cum omnibus (ut præscri- ptum est) iuribus ad ipsum pertinentibus, & domum Antiochiæ sitam, emptam ab Ammiano: Anthemius uero dulcissimus suburbium in Blachernis dictam, redemptum à gloriosæ memo- riæ uiræ Eugenio & Iuliano, & suburbium in promontorio sinus Sosthenij, quod olim in do- minio Ardaburi gloriosæ memoriæ fuit: Caillippus autem clariss. uir suburbium Bythariū, siue Philothæ nuncupatum: & Alexander clariss. uir suburbium in Venetis, neque per uenditio- nem, neque donationem, neque permutationem, neque quocumque tandem titulo in alium transfe- rant, uel ciantur, aut eam domum seu præscripta quinq; suburbia e meo nomine & mea fami- lia alienent: sed siquidem (quod deus faxit) nascatur filij, & relicti post se filijs aut nepotibus, siue legitimis, siue etiam naturalibus moriantur: ut pro se quisque deputatum sibi suburbium aut domos, tam in hac regia urbe, quæ Antiochia positas filijs ac nepotibus, legitimis, aut etiam naturalibus suis relinquunt. Persuasum etenim habeo, quod neque in naturalibus liberis ac ne-

potibus dispositione uoluntateque hanc meam. Si uero in uniuersum omnes, aut aliqui, aut unus ex ijs (quod abominor) sine liberis decedat: uolo & iubeo, ut qui liberis orbi aut orbus mortē obierit, superstitibus aut superstiti ex ipsis fratri præscriptas domos, & quæ in hac urbe, & quæ Antiochiæ est, & item prius declarata quinq; suburbia cum omnibus eorum iuribus, & omnibus denique rebus ac personis, quæ ijs continentur, citra ullam exceptionem restituat: cessante uidelicet inter eos fideicommissorum seu legatorum seruandorum causa satisfactione. Volo etenim ac iubeo, ne quisquam ab alio huius generis satisfactionem exspectet: ijs uel eo, qui præter paternam & pietatis erga ipsos plenissimam intentionem meam à fratribus suis satisfactionem in rebus abalienari prohibitis exspectare pertentauerint, uel pertentauerit: omni modo eius fideicommissi amissionem sustinentibus, uel sustinente. **ATQVE** hæc quidem ipsum protulisse in testamento, conscripsisse autem & codicillum, in quo talibus proprium modum uerbis usus sit. Manifestum planè facio, quod pridem testamentum per scripturam fecerim, & quæ in eo conscripta sunt, ex animi mei sententia composuerim: uoloque ac iubeo, ut omnia, quæ in eo testamento continentur, omni modo firmitate obtineant: his solis exceptis, per quæ forte in hoc meo codicillo uel aliquid mutauero, uel relicta alicui legata ademerō. Volo igitur ac iubeo, ut suburbium illud meum, quod Coparia appellant, quod in proposito testamento magnificentiss. filio meo Constantino reliqui, detur & pleno proprietatis atque possessionis iure ad clariss. pariter & generosiss. nepotē meum, Constantium magnificentiss. filij mei filium Hierium simul uniuersum pertineat, enim omnibus prætoris, quæ in eo sunt, & omnibus scalis, & quæ uel intra urbem, uel extra urbem pro pensione elocantur, & diabus atque officinis, & balneo, & hortis tam intra, quæ extra muros existentibus, & hippodromo, neque non orto, qui in ipso est, & cisterna, atque omni denique iure, quod ullo modo in eo mihi suburbio cōpetit. Id ipsum uero suburbium tunc demum prædicto clariss. nepoti meo Hierio dari uolo, cum primum post meam mortem patris sui potestate solutus, per emancipationem sui iuris factus erit: nulla licentia eidem generosiss. nepoti meo concedenda, ut præfinitum rei terminum excedat: aut ijs, qui uel ex hoc meo, uel eiusdem clariss. nepotis testamento in ea rei iura successerint, ut idem suburbium, uel partem eius aliquā, uel ius diuendant, permutentur, aut alicui donent, aut quocumque titulo denique abalienent: propterea quod hoc ipsum suburbium & ædes situm sitasue intra portam muri siculnei, quæ uia ducit ad sacrosanctum martyriū sanctæ Theclæ, per omnia & perpetuo uelim permanere in familia mea, neque unquam de meo nomine egredi. Volo autem & iubeo, si quidē eneniat, ut generosiss. nepos meus Hierius, uel intra pubertatem, uel etiam post pubertatem, sine liberis tamen legitimo matrimonio procreatis, moriatur: ut eius suburbij iure ædium possessio simul & proprietates perueniat, & deferatur, aut restituat magnificentiss. patri eius Constantino sub eadem conditione, ne unquam de familia mea meoque nomine abalienentur. **HIS ITA** confectis, ipsum quidem e rebus humanis abiisse. Hierium uero gloriosæ memoriæ domum quidem Theopoli sitam, quæ successione paterna ad ipsum peruenerat, alijs personis uendidisse: ipsam autem domum, quæ in hac alma urbe est, & insuper suburbium, quod illi codicillo datum erat, in quibus omnibus interdicta fuerat alienatio, ad Constantem gloriosæ memoriæ filium suum transiisse. Illumque rursus prægnante uxore relicta uitam finisse: scripto prius testamento, in quo dispositum fuerit, ut si puer uel natus non esset, uel natus ante pubertatem mortuus esset: tam gloriosiss. eius mater Maria, quæ in eadem etiam uxor eius altera Maria, ad successionē eius uocaretur. ea uero, quæ nata filia in ipsa infantia & teneram adhuc ætatem agens, humanis rebus excessit: cum reliquam substantiæ partem, tum etiam domū in ampla hac urbe, & insuper suburbium, quod expressis uerbis Hierio gloriosæ memoriæ in codicillo relicto fuit, ad inclitæ & suburbium deuoluta esse: meritoque tam ex testamento, quæ ex uerbis codicilli, domum iuxta & suburbium uindicandi sibi locū datū, utpote qui solus hoc tempore ex Hierij gloriosæ memoriæ liberis superstitēs germanferit, & primū gradū in nomine familiæ obtineat. Verum qui pro Maria & Maria gloriosissimis foeminis faciebant uerba, hi aiebant neque testamenti uerbis tantum locum factum esse. Neque enim Constantem gloriosæ memoriæ absque liberis ex rebus humanis abiisse, ut utrarumque ædium restitutioni locus sit. Sed neque suburbij nomine rite secundum leges Alexandrum gloriosissimum uirum hæc adoriri: cum & ipse suburbium, quod ipsi relicto fuerat, in quo communis pater æque, ut in cæteris, alienationē illi prohibuit, ante id tempus alienauerit: sed & alios fratres idem hoc fecisse. Et leges nostras, si quidem omnes ordine, in quibus huiusmodi aliquid definitum sit, defuncti uoluntatē transgrediantur: ex quo omnibus restitutionem adinexere: ne si uicissim alter alterum mutua petitione in ius uocent, malis

multis in una causa subdantur iudicijs. legesque de hoc propositas nobis reuocarunt in memoriam. Alexander autem gloriosiss. uir recte se actionem intentare aiebat, & maxime de utrisque ædibus, defunctum enim satis manifeste suam in codicillo sententiam de ijs rebus declarasse, cum res familiæ conseruari uoluerit, sed multo inferioribus se rationibus inniti in suburbio. Neque enim recte illas sibi alienationē exprobrare, cui ex imperiali iussione hoc facere indultum fuerit. Ac prolixis in ea causa disputationibus utraq; pars usa est, nunc testatoris inter pretando uoluntatem, nunc nostras usurpando leges, quas in re quæque sua facere arbitrabatur. **NOS IGITUR**, cum & legum, & testamenti interpretationem perspectam haberemus: non nuda sententia, sed lege eius causæ decisionem complectendam duximus, simul ut præsentē dirimeremus controuersia, simul ut cæteris mouendæ de his cōtentionis ansam præpereremus. Vnde subtilius pariter & exactius testamenti uerbis innixi, deprehendimus ipsi quidē filijs hereditatē capissentibus alienationem interdictam, si sine liberis uita functi essent, non ulterius uero his etiam, qui eis filijs succederent: sed contentum fuisse defunctum, si inter filios duntaxat alienationis interdictum constitueret. neque enim si & ipsi relictis filijs decederent, maiorem ipsum cura perquisisse, cui aut quomodo res relinqueretur: nec uoluisse alienationis interdictum ultra filiorum uitam extendere. Enimuero codicillum, qui de suburbio duntaxat factus fuit, interdixisse his etiam, qui ex testamento gloriosæ memoriæ Hierij (de iuniore loquimur) res per successionem cepissent, ne suburbium alienarent, & quod consequenter inducitur, in his quoque defunctum uoluisse, ut id perpetuo in familia permaneret. Et quidem quæ in controuersia deducta sunt, eiusmodi fuerunt. Nos uero cum totam causam cum diligentia, qua decet, penitus intueremur: in alijs quidem rebus, quarum sanè Constantinus gloriosæ memoriæ, Hierij senioris filius ex paterni testamenti tabulis dominus factus fuit, præclaram nullam quæstionem excitandam tati sumus, arcendumque in his actione non solum Alexandrum gloriosiss. uirum, sed etiam omnem reliquam familiam: cum & testamenti uerba prohibitionem inter solos constituant filios: & ipsi gloriosæ memoriæ Hierij filij, per quos qui post eos illius familiæ portio existerent, Hierij sibi iura uindicant, nonnullas apud se constitutas res alienauerint, perinde quasi ex una uoluntate substitutionem interdixerit. Quod aut ad suburbium attinet, cuius dominum codicillus ostendit esse gloriosæ memoriæ Hierij, præter modum scrupulosa nobis diligentia plenum uisum est, si post quatuor demum generationes huiusmodi quæstionē produceremus in medium. Nunc certe cum Maria & Maria gloriosiss. foeminae etiamnum supersint, quas alicubi & ipsas nostræ leges in familiam reponunt, ut quæ sponas quoque hac appellatione dignentur: neque recte, neque ordine Alexander gloriosiss. uir item a se præteritam instituit. Quin ut maxime hæc decessissent: raram causam denuo tradi iudicijs: & maxime cū Constantis filia in pupillari adhuc ætate uitam finisset: non ipsa pupilla, sed ipsa quodammodo lege horum causa existente: quamuis nemo successorum gloriosæ memoriæ Hierij circa uoluntatem eius deliquisset. Licet enim Constantis, cum testamenti tabulas conscriberet, substitutiones quasdam fecerit, filia intra pubertatem mortua: nihil tamen inde excellens introducitur: cum & ipsa lex pupillæ substantiam matri, quasi ea sine testamenti tabulis decessisset, per se præbitura esset. Sancimus igitur, ut neque gloriosiss. uir Alexander, aut eius filij, neque reliqui senioris Hierij gloriosæ memoriæ liberi, neque alius quisque omnium, qui genus suum in eorum familiam referunt, uel Mariam & Mariam gloriosiss. foeminas occasione rerum apud ipsas consistentium, uel alios, apud quos aut hoc tempore res existant, aut ad quos sequente tempore peruenturæ sint, in quibus alienationem forte Hierius gloriosæ memoriæ prohibuit, adorianur iudicio, aut omnino mentionem de cætero prohibitionis & familiæ nominis faciant, & aliquod sibi exinde ius adquirent: utpote do alienationibus consenserint, ac per has, neque non alias, quas prædiximus rationes, quæ ad huiusmodi iudicationem & legislationem abunde nobis sufficiunt, sibi pariter & successoribus suis actiones, quæ ipsis potuissent competere, sustulerint. Atque hæc non tantum præsentibus præterierint, & ultimus hæredum per interuenientem aliquem in medio impuberem hæreditatem nostram legem transmittendā rerū licentiā habebit. Siquidem in commune hanc legem, tam de præsentī casu, quæ de omnibus posthac futuris ad eum modum prohibiti-

onibus protulimus, simul contentionem componentes, quæ hoc tempore euenerat, simul (ut probabile est) futuras præcidentes. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declaratur legem, ea proponere gloria tua in alma hac urbe, & effectui ac fini tradere, ut, atque obseruari præcipito.

EXEMPLVM SACRAE PRAGMATICAE FORMAE
de usuris. Constit. CLX.

Imp. IVSTINIANVS A. Papio.

Aristocrates prudentis. Aphrodisiensis reipublicæ pater, quicquid immobilia in ea possident, supplices nobis facti sunt, aientes prædictam ciuitatem &c. Ac principio quidem illud cognoscimus, quod plerique leges nostras ita accipiant atque intelligant, ut unde minime conueniat, inde iniustarum ipsis actionum anfas præbeant. Siquidem à patre reipublicæ edocti fuimus, quod cum bene magna auri summa Aphrodisiensis reipublicæ ex legatis à nonnullis ciuitati relictis collecta esset, ne quando ea deperiret: quidam illorum, qui in republica cū potestate erant, eam auri summam collocauerunt, ut quamdiu id auri apud ipsum resideret, tādū qui suscepisset, quoque anno pro eo ciuitati deberet (siue quis id pactum, siue redditum, siue etiam usuram appellare uelit) quantum ferre ciuitatem æquum esset. Eos uero, qui aurum susceperunt, postquam constitutione protulimus, ne creditoribus permittatur, ut debitū ultra duplū exigere, sed hoc ipso duplo contenti sint, sanè legatum ciuitati deperire, & tam calefactiones balnearum publicarum, quæ exinde fieri soleant, iniuria affici, quæ opera publica per legem nostram habebantur, & illorum interpretationem uicium adferre reipublicæ. Ut igitur omnia hæc è nostra expellamus reipublica: sancimus, ut qui id auri perceperunt in hoc, ut pensionem aliquam pro eo persoluant reipublicæ, singulis annis, quoad illud penes se aurum habuerint, inferre compellantur id, quod pro eo se illaturos constituerint, haudquaquam sacra nostra ad hoc constitutione ne usurpata. Illam etenim de creditoribus conscripsimus, & qui in ea comprehensum casibus. Præsens uero species illam non attingit: siquidem hoc magis annuo redditui, quæ usurarum præstationi simile uidetur, nos autem ex æquo ciuitatum curā gerere oportet, ut rerum fiscalium. Quod si quis post hanc præsentem nostram formam aliter ea, quæ à nobis lege promulgata sunt, acceperit, & defraudare ciuitatem dato auro uoluerit: & pro uicelore, quantum debet, ciuitati persoluet, & præterea reddet duplum: ut maliciose interpretationis iustam retributionem percipiat, propterea quod cum in manu illi esset, ut bonum sepehiberet ciuem, ira improbus est, ut quæ illum in lucem protulerit, eam non dubitet, officere iniuria.

DE PROVINCIA RV M PRAESIDIBVS. Constit. CLXI.

Non tantum decenter leges ferre summo bono est, sed etiam sancita accurate custodire, & ad effectum deducere, transgressoresque competentibus poenis subijcere. Quæ enim legum erit utilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? Ac scimus quidem, quam uehementer maiestas imperatoria collatorum curam gesserit, cum aliquoties definierit, ut prouinciarum præsidēs officia gratis suscipiant: quo magis & ipsi, cum potius his utuntur, æquum & bonum subditis impertiatur, & ex collatorum incolumitate omnium rerum copia abundet res publica. Sed hæc quidem per immodicam auariciam eorum, qui officia redimunt potius, quam suscipiunt, deuicta, paulatim in obliuionem deuenerunt. Nos autem de his propositas leges renouantes, sancimus, ut illi magistratum gerant, qui & bonæ estimatione noti sunt, & in exercenda iusticia plurimum reposuerunt sollicitudinis. Sed & ut ciuitatem ullum munus & largitionem magistratus suscipiant. Item ut tam collatores incolumes inter demnesque conferuant, quam publica tributa diligenter expediant. Præterea ut neque per se, neque per adfessores suos, aut cancellarios, domesticosue, aut quempiam eorum, qui ad ipsos pertineat, quidquam à subditis accipiant, nisi in quadruplum uelint (ut leges loquuntur) quod ab ipsis acceptum est, dependere: sed contenti his sint, quæ legi ipsis deputata sunt è publico. Similiter atque magistratu abierint, ut per solennes quinquaginta dies in prouincia assideant, sub publico uocantes

uerfantes conspectu, & omnibus actionem intentare uolentibus respondeant. Lite uero intra quinquaginta dies non finita: siquidem pecuniaria sit, procuratorem dato. Si uero criminalis: ad terminum usque causæ permaneto: his, qui in causa dijudicant (siue magistratus sint, siue à præfectis dati) nisi intra uiginti dies, quæ initium coeperit, eam litem finierint, decem libris auri mulctandi: lite nihilominus secundum prædicta procedente. Si qui enim mala conscientia stigem pro modo admissorum inter iniuria affectos diuidenda. Et quemadmodum procedes de hoc constitutio & ex una parte, prout amea lege comprehensum est, stiterit: quæ pro collatoribus introducta sunt, ea firma permanente, permanentibus uidelicet & alijs firmis, quæ ad collatorum utilitatem de præsidibus pulchre à maiestate sancita sunt imperatoria. Quemadmodum autem eos, qui hæc perpetram in se admittunt, punimus: ita & eos, qui per hanc causam contra interdictum aliquid ab ipsis accipiunt, restitutioni quadrupli subijcimus. Atque ut hæc ita caueremus lege, ex eo nobis in mentem uenit, quod piuribus à nobis sit subditorum opulentia & medela, quæ redditus qui exinde inferuntur imperio. Contrahimus enim unam cum largitionibus præsidum in arduis ipsa etiam suffragia, quæ imperialibus inferebantur rationibus, & magnum reddebant pecuniarum cumulum: quo magis hac causa & res publica meliore successu potiat, & locupletior redeat, aliquot retro temporibus à nonnullis excogitantis præstationibus liberata. Vna enim hæc res potentia nostra studio est, ut prouinciarum & bonis gubernentur legibus, & tuto inhabitentur, neque non ex præsidum iusticia fructum capiant, & tributa publica sine querela inferantur. neque enim aliter conseruare licet rempublicam, nisi pientis. præstationes importentur in publicum, ex quibus & milites nutriuntur copiae, ut resistatur hostibus, & per agros ac urbes agantur excubiae: perfruuntur item reliqui ordines atque tribus sibi salarijs, reparantur quoque muri & urbes, denique omnia alia proueniunt, quæ communem subditorum utilitatem cōcernunt. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarationem legem: ea gloria tua in alma hac urbe consuetis locis proponet, sed & solitis usque subditorum nostrorum incolumitas curæ sit.

SACRA FORMA TRANSMISSA DOMINICO GLORI
olisi. prætoriorum Illyricianorum præfecto, de diuersis capitulis.
Constit. CLXI.

Percontata nos est gloria tua de quibusdam, quæ ab eloquentis, in Illyriciano foro causarum patronis deducantur in controuersiam, quæ ait nostra indigere disceptatione, quominus perpetuo laborent dissidio. PRIMVM igitur capitulum huiusmodi fuit. Mulier quædam, cum res ipsi à coniuge donata essent, res uindicare, quasi hæc tam dona tam donatione, quam silentio mariti facta. Opponebatur à reum possessoribus, habere ipsam solummodo exceptionem in ius uocatam, si possideat: non etiam ab alio hæc per uindicationem perere posse. Et quidem quod controuersum est, eius modi fuit. Nos uero & constitutione nostram reuocauimus in memoriam, quæ dicit, donatorem, licet traditio ab eo stipulata non fuerit, necesse tamen habere, ut donatam rem tradat, neque enim per imposturam, & ut in nudis consistant literis, quæ geruntur, instrumenta cōfici conueniens est. Sumpsimus præterea in mentem sanctionem ueteris legis Aelia Sentia, quam recte & pro officio è legum suarum corpore ablegauit olim respublica, consimilia pronatio, prout ante à nobis dictum est, perfecte omnia habeat, tam quo ad modum, quam quo ad insinuationem: ab eo statim tempore, quo facta est omni modo secundum prædictam constitutionem silentio mariti conualecat. Ut tamen si maritus eam rem postea hypothecæ det, tamē si facta non est, præbeat etiam (siquidē stipulatio interposita est) largiatque ei exceptione: qui id silentio præteritis, ab alienasse non uideatur: & traditio, si facta est, largiatque ei exceptione: pulatu, ut donatam rem percipiat. Sed & illud constituere iustum duximus, ut si quidem initio donationes apud actorum monumenta insinuata fuerint: omnibus modis silentio confirmantur. si uero insinuata non fuerint, transcendant autem modum, qui insinuatione indigeat: ad eam duntaxat quantitatem conualecant, quatenus uel sine insinuatione donationes

firmas

firmas esse, lege à nobis expressum est. hoc enim cū posterius sancierimus, obtinere & ipsum uolumus, neq; quod recte se habere poterat, propter quantitatis appendicem intercideret: idq; etiam in generalibus iam donationibus lex nostra dicit. His non tantum inter uxorem & maritum ualituris, sed etiam in cæteris personis, inter quas consentientibus nuptijs donationes sunt prohibitæ. DE SECUNDO insuper capite ab excellentia tua interrogati sumus, an post constitutionē nostram, quæ uult, ut qui ex libera & adscripticio nascitur, propter conditionem matris postea & ipsi liberi sint: arbitrari oporteat, quod tamen si adscripticij, quemadmodum olim, facti non sint: tamen omnino coloni existant propterea, quod alia constitutio nostra colonorū filios nō sinat terram relinquere, sed manere colonos iubeat: multoq; id magis esse oporteat hoc loco, quandoquidē & inter has prorsus personas adscripticij sunt propterea. Atq; hæc quidem sub prædicto capitulo existerunt in interrogatione tua. Nos autem oportet eos, qui legem nostram considerant, quod nullo unq; tempore concedamus, ut liber uenter adscripticij pariat: sed hanc notam atq; signum genito post legem tunc positam immitti oporteat, quod omnibus modis libertas ex libera matre progenitis concedatur. Si igitur ex libera & adscripticio natus aliquis fuerit: est ille quidem liber, neq; maternam ingenuitatem ulla ratione abiicit. ostendit tamen constitutio à nobis proposita, quod tales uelit prædiorū permanere incolas, & agrorum cultores, tanquā illic prognatos. hoc enim sibi uult coloni appellatio. Non præbemus itaq; ipsis licentiam, ut prædium deserant, & aliō se recipiant. Quin si omnino aliqui prædio cuiuspiam deputentur, & ex adscripticia matre nati sint: manifestariū est, quod penitus adscripticij futuri sint. si ex libera: manebūt quidē liberi, & quæ adquisierint, in bonis suis habebunt, neq; peculium fieri dominorum. non tamen ex eo prædio egredientur, sed hoc excolent: neq; ipsis erit licentia, ut hoc deserant, alterum obici alienum, nisi forte propriæ alicuius possessionis domini fiant, quæ satis superq; ipsos inibi occupatos tenere possit, neq; permittat, ut alteri præterea fundo colendo operam nauent: inq; illam transmigrant. Alioqui sancimus, ut omnibus modis in eo prædio maneant, liberi quidem constituti, incolatu tamē detenti. Et hoc quidem in ea specie ita constitutum est. NE QVE illa nobis quæstio abs re facta, & disceptatione nostra indigna uisa est. Nam si adscripticia cum adscripticio aliquo ad alterum pertinere coniugium coeat: quæsitum est de prole, si filij ex ipsis nascantur, utrum eam ad dominum uiri, an ad dominum mulieris pertinere ueniat. Sancimus igitur, si eius generis aliquid incidat, & diuersorum inter se dominorū adscripticij congregiantur: quandoquidem conditionis ratio in controuersia posita non est, cum uenter liber non existat: sunt quidem nati adscripticij, non tamen matri dominique huius totum dabimus. Sed si quidem unus filius procreetur: uenter sationi præfertor, & quod natus fuerit, esto domini ipsius matris. sin uero duo forte filij: ambo inter ipsos diuiduntor, electi one ductis sortibus celebranda. Si impar filiorum numerus sit: id, quod redundat, maternus finis retinetor. ut si tres existat: duo quidem sint matris, unus uero patris. rursus si quinque: tres quidem ē prognatis domini matris, duo uero patris sint. secundumq; hanc incrementi rationem numerus procedat, ut quod æqualiter potest diuidi, id ex æquo distribuatur: quod uero redundat, quod & gratiosissimū est, hoc attribuat matri. oportet enim maiore eā studio protegi, quæ partus doloribus distenta fuit, quæ peperit, quæ nutrit: q̄ eum, qui successu tantummodo libidini operam accommodans, filij generationem procurauit. Quæ igitur sacra hac pragmatica comprehenduntur forma, ea in similibus casibus conseruare gloria tua studet. Si quidem & generalem de hoc legem conscripsimus, tum ea ipsa, tum insuper alia quæpiam in quibus legislationem necessariam esse credimus, ad certam redigentes formulam.

DE RELEVATIONE TRIBVTORVM PVBLICORVM.
Constit. CLXIII.

Ræstantis, inter homines bona sunt iusticia & benignitas, quarum altera æqualiter suum cuiq; tribuit, neq; appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorū incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareq; imperium, hæc conseruare rempublicam, hæc pulchre humanam nouerunt gubernare uiam. Vnde & nobis, ex quo diuinitus imperij scepra suscepimus, magno affectu est studio, ut undiq; tam bonis actionibus conspicui simus: quo magis si utiles nos præbeamus subditis, ex uirtute & gloria remunerationem habeamus. Ac scimus quoniam

mutua illa & omnimoda hominum exitia ad tantam inopiam possessiones redegeisse, ut neq; redditus possint suis producere possessoribus, neq; satis idonee publica inferre tributa. Atq; hæc militari & alio necessario sumptu imminente, uelementerq; nos impellente, dum multis incuras in eam rem impendimus, quā nam ratione fieri possit, ut & necessitati faceremus satis, & subditorum egestati adferremus remedium. cumq; in multis nostra circa hæc distraheretur sententia: magis tamen obtinuit, ut ad benignitatem respiceremus, & deo placentem collatoribus impertiremur medelam: & quod cōmunibus deesset sumptibus, hoc in eius uicē introduceretur ex thesauris principalibus. Acceptam igitur & hanc nostram curam ferentes domino Christo, & salutaris passionis neq; non sanctæ resurrectionis eius presentibus magni festi diebus condigna facientes, merito & ipsi in præsentia hanc pro republica largitionē offerimus. per quā concedimus in uniuersum oibus, agricolis pariter & collatoribus (idem autē dice relcet & de prædiorū dominis) integrum unum canonem publicorum tributorum, in quā diennium partiendum: hoc est quartam quidem eius portionem pro nona indictione proxime initura, tantandem uero alterā & pro decima, quæ hanc secutura est, consimiliter & pro undecima & duodecima uniuersisq; quartam portionem: una eademq; opera deminuentes & consue rudines, quæ quocunq; modo aliquibus hoc nomine præbentur. Remittimus autem his & præteriti temporis reliquationes, usq; ad finem proxime præteritæ quintæ indictionis. Ac sancimus, ne qua fiat exactio pientis, à nobis condonatarum præstationum, siue maximam præfecturam respiciant sacrorum orientalium prætoriorum, siue præfecturam Illyricianam, siue præsidatum insularum, atq; præfecturam militarium in Scythia & Mysia ordinum, aut sacras nostras largitiones, aut deniq; alium magistratum interdientes decurionibus & exceptoribus, seriniarum & cohortalibus, palatinis & exactoribus, neq; non susceptoribus, & quicūq; uel exactione uel susceptione publicorum expediti aut expediti tributorum, ne per uasfriciem excogitatis contra agricolas & collatores urantur artibus. aut etiam prædiorum dominos, ut diuersos ex reliquis indultis pro se instituunt, aut confirmatæ pecuniæ obligationes, aut fideiussiones, aut confessiones dolo malo suscipiant. Constituiamus etiam omnem contra munificentiam nostram factam aut futuram circūscriptionem irritā: cū illud constet, quod si qui nostram antea uententes largitionem, ex reliquationibus iam inde à quinta indictione factis aliquid exegerint, neq; id perfoluisse uidebuntur: omnibus modis pagnitatem impartiri sumus: non autem his, qui publica tributa suscipiunt, & in suū lucrū cōferte ea uoluerint, præsentis ad rēpus canonis indulgentiā instituiamus: nullo modo embola (hoc est annua specierū transmissione, ut in condito & ad militares sumptus habeant) demittenda. Oportet enim uniuersum frumenti aliarumq; specierum modum consueto ac solito more & contribui, & importari: precij quartæ partis per singulos annos à nobis usq; in quadrienniū collatoribus indultæ, ad mensam publicam cum alijs, quæ in auro ab ipsis contribuuntur, æstimandis soluendisq; publico. Idemq; hoc in Oldroëna & Mesopotamia peragatur eorum gratia, quæ pro reconditis & militari sumptu in speciebus conferuntur. Coniunguntur & in speciebus, quæ ploimæ, quasi nauibus transportandæ dicuntur, quæ proueniunt in Lazica, & Bosporo, & Chersoneso. percipient enim harum precia ex publico, prout in mensis præfectorum ordinatum fuerit, unde hæc importantur, ut & ipsi nostra in hoc perfruantur benignitate. Earum enim specierum illationem negligere, haud quæpiam turum est: cum & inuitabilis existat impensa, & publicas (ut ita dicamus) res in unum conciliet. Credimus autē & ex hac nostra largitione magna reipublicæ incrementa futura, deo omnia nobis fausta per huiusmodi actiones præbente: ea, quæ pro subditorū à nobis utilitate disposita sunt, transire nobis placuerunt, & per præsentem sacram declarantur legem: ea programatis uia gloria tua, tam in alma urbe, quā etiam per provincias omnibus manifesta faciet, ut neminem nostra lateat munificentia.

DE HAEREDIBVS.

Constit. CLXIII.

Eo simul & iusticia nihil maius existit, absq; his enim nihil unquā cōmode geri potest, & præcipue in nostra hac republica. Exinde enī & recte regnare, & subditos ad beneuolentiam, neq; non ad summā licet attrahere deuotionem. Ea propter cum &

cum & nos diuinitus, perque iusticiam imperij scepra suscepimus: tamen si multis undique
 ns implicamur, quomagus & Romani quotidie uirtutibus reddantur auctiores, & Barbari de-
 uicti succumbant, non ramen penitus a sollicitudine nostra secludimus, ne non in his, quæ pri-
 uatim usui esse possint subditis, competens accommodetur prouidentia. Ac cum multa,
 quæ prius confusa erant, ad meliorem statum erexerimus: conueniens esse putauimus & id,
 quod longo iam tempore in successione neglectui fuit habitum, ad actionem deo placente
 reducere. Cognouimus enim, quod quidam oberrantes defunctorum perturbant patrimonium,
 sed neque testamenta ualere sinunt, neque item ab intestato successiones locum capere, mobilibus
 quidem rebus immittentes signacula, immobilibus uero imponentes titulos, ut hac ratione
 ipsis illorum successio ad crescat, inque ea decente aliquo ordine occupent. Quoniam uero impos-
 sibile est in tanta multitudine, exacte ea, quæ singularem in talibus eueniunt, perdiscere: perpul-
 chrum nobis uisum est, si generali hac lege ad certam redigeremus formulam. Propter
 ea sancimus, ut uniuersi citra inuidiam & rebus iuribusque suis perfruantur, & ad suos ista trans-
 mittant hæredes. Penitus autem nemo omnium illorum inuadat patrimonium, aut horum suc-
 cessores damnis implicet, aut titulos siue signacula rebus præter legum nostrarum placitum
 imponat. Nam & successiones ab intestato, quo quisque uocatur ordine, confirmamus: & ultra
 mas horum uoluntates legitime consistentes non subuerimus. Si enim sedulo aduigilamus,
 sumusque solliciti, ut collatores bonis gubernentur legibus, & de eorum incolumitate multo
 maximam potentia nostra curam sustinet: quomodo non in hanc quoque partem prouidentiam
 ipsis accommodauerimus, & alacriter nostrum ipsis impertiamur beneficium? hac etenim
 placere deo persuasissimum habemus, & hoc iusticiæ munus esse asserimus, persuasissimum
 est, imperium per hæc nobis undique munitum & quietum futurum. Cõnumerat itaque
 & hæc nostra lex cæteris præclaris nostris facinoribus: & subditi pristinis liberati molestiis, &
 tanta a potentia nostra dignati prouidentia, deo simul & post illum nobis gratias agant diui-
 num numen placantes precibus, ut deus istis hostibus, aliam insuper & maiore ipsis securitate
 impertiamur. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea
 conseruante tam gloriosius, sacram domuum curatores, quibus uel maximorum, uel etiam
 am minorum gerendorum magistratum cura, siue in alma hac urbe, siue item in prouinciis
 commissa est: publicationem bonorum iuxta & supplicium formidantes capitis, si sancta no-
 stra transgressi fuerint. Præsentem itaque sacram nostram legem gloria tua in insigni-
 bus locis huius almæ urbis proponet, sed & usa ad hoc iussionibus, transmittet in prouincias.

GENERALIS FORMA DE PROSPECTU IN MARE.

Scripta Dominico gloriosius, prætoriorum præfecto.

Constit. CLXV.

Ocui nos mater, &c. Prospectus in mare, qui intra ceterum esse pedes solet,
 non solum per directum, sed ne per transuersum quidem impediri nouo debet
 opere. hoc enim præfens forma adijcit, tum Zenonis constitutionem custodiam,
 tum nouellam interpretans.

Nouellarum constitutionum D. N. Iustiniani sacratiss. principis,
 quæ hoc tempore exstant, & ut exstant, finis.

Greg. Haloandro interprete.

Anno Domini

M. D. XXXI.

CANONES SANCTO

RVM APOSTOLORVM, PER CLEMENTEM A' PE-
 tro Apostolo Romæ ordinatum episcopum, in unum congeſti.

- 1 Episcopus a duobus aut tribus episcopis ordinator.
- 2 Presbyter ab uno episcopo ordinator, item diaconus, & reliqui clerici.
- 3 Si quis episcopus aut presbyter præter ordinationem domini, quam de sacrificio instituit,
 alia quæpiam, puta aut mel, aut lac, aut pro uino sicera, aut confecta quædam, aut anes, aut
 aliqua animalia, aut legumina supra altare obtulerit: ut qui contra ordinationem domi-
 ni faciat, deponitor: excepto nouo frumento & uua opportuno tempore. Præterea licet
 tum nõ esto aliud quippiam admouere ad altare, quod oleum in candelabrum, & incen-
 sum oblationis tempore.
- 4 Omnium aliorum pomorum primitiæ episcopo & presbyteris domum mittuntur, non
 super altare. Manifestum est autem, quod episcopus & presbyteri inter diaconos & reli-
 quos clericos eas diuidunt.
- 5 Episcopus, aut presbyter, aut diaconus uxorem suam prætextu religionis non abijcit, si
 abijcit: segregator a communione. si perseverat: deponitor.
- 6 Episcopus, aut presbyter, aut diaconus seculares curas non suscipito, alioqui deponitor.
- 7 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus sanctum diem Paschæ ante uernum æqui-
 noctium cum Iudeis celebrauerit: deponitor.
- 8 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quicumque ex sacerdotali consortio, obla-
 tione facta, non communicauerit: causam dicito. Et si bona ratione subnixus sit, ueniam
 promeretur. Sin minus dixerit: a communione excluditor, tanquam qui populo author of-
 fensionis fuerit, mota contra eum suspicionem, quod obtulit.
- 9 Quicumque fideles ecclesiam ingrediuntur, & scripturas audiunt, neque apud preces & sanctam
 communionem permanent: eos tanquam qui ordinis in ecclesia perturbationem inducunt,
 a communione arceri oportet.
- 10 Si quis cum excommunicato, licet in domo, preces coniunxerit: iste cõmunione priuator.
- 11 Si quis cum deposito clerico, ut cum clerico, preces coniunxerit: deponitor & ipse.
- 12 Si quis clericus, aut laicus a communione segregatus, seu nondum in communionem
 receptus, ad aliam profectus ciuitatem, sine cõmendatitijs literis receptus fuerit: a com-
 munionem excluditor tam qui recepit, quam qui receptus est. Si excommunicatus fuerit: in
 longius illi tempus excommunicatio protenditor.
- 13 Episcopo, qui parochiam suam dereliquerit, alteri insilire nefas esto, licet a pluribus ad
 hoc compellatur: nisi rationabilis aliqua causa subsit, quæ hoc ipsum facere ui adigat,
 nempe quod plus lucri & utilitatis his, qui illuc constituti sunt, uerbo pietatis cõferre pos-
 sit, neque hoc tamen a seipsis, sed multorum episcoporum iudicio, & exhortatione maxima.
- 14 Si quis presbyter, aut diaconus, aut quicumque tandem de clericorum consortio, relicta
 parochia sua, in aliam concesserit, & omnino transmigratione facta, præter uoluntatem
 sui episcopi in alia parochia moram traxerit: huc iubemus, ne porro in ministerio publi-
 co sit ecclesiæ, maxime si accerente ipsum episcopo eius, redire contemnat, peruer-
 so illic ordine perseverans. ut laicus tamen ibi locorum in communionem admittitor.
- 15 Quod si episcopus, ad quæ accesserint, p. nihilo reputata uacationis a ministerio ecclesiasti-
 corum, quæ contra eos definita est, ipsos ut clericos susceperit: a communione excludi-
 tor, ut peruersi ordinis magister.
- 16 Qui post baptismum duabus implicatus fuit nuptijs, aut concubinam habuit: is episco-
 pus, aut presbyter, aut diaconus, aut denique in consortio sacerdotali esse non potest.
- 17 Qui uiduam duxit, aut diuortio separatam a uiro, aut meretricem, aut ancillam, aut ali-
 quā, quæ publicis mancipata sit spectaculis: episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut
 denique ex consortio sacerdotali esse non potest.
- 18 Qui duas sorores duxit, aut consobrinam, clericus esse non potest.
- 19 Clericus, qui fidei iussiones dat, deponitor.
- 20 Si quis humana uolentia eunuchus factus est, aut in persecutione amputata ei sunt uiri-
 lia, aut ira natus fuit, & dignus est: efficitur episcopus.

K ij

Qui

- 55 Si quis clericus contumelia affecerit presbyterum, aut diaconum: a communione segregator.
- 56 Si quis mancum, aut mutum surdumque, aut cæcum, aut eum, cui uiciosus inceffus est, subannauerit: communione priuator. Consimiliter & laicus.
- 57 Episcopus, aut presbyter, qui negligentius circa clerum uel populum agit, neq; in pietate eos erudit, a communione segregator. Si uero in ea socordia perseverauerit: deponitor.
- 58 Si quis episcopus, aut presbyter, clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditauerit: a communione rejciatur. Si perseverat: deponitor, ut qui fratrem suum necauerit.
- 59 Si quis falsò inscriptos impiorum libros tanq; sacros in ecclesia ad populi & cleri communionem publicauerit: deponitor.
- 60 Si accusatio contra fidelem instituat de fornicatione, aut adulterio, aut quacunque alia actione prohibita, & conuictus fuerit: in clerum non perducitor.
- 61 Si quis clericus per metum humanum, uel Iudæi, uel Græci, uel hæretici negauerit, siquidem nomen Christi: ab ecclesia rejciatur. Si uero nomen clerici: deponitor. poenitentia tamen ductus, ut laicus recipitor.
- 62 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino quicumq; ex sacerdotali consortio comederit carnes in sanguine animæ eius, aut à bestiis abreptum, aut suffocatum: deponitor. hoc enim lex prohibuit. Sin uero laicus fuerit: a communione excluditor.
- 63 Si quis clericus, aut laicus, synagogam Iudæorum, aut hæreticorum conuenticulum ingressus fuerit, ut preces cum illis coniungat: deponitor, & a communione secluditor.
- 64 Si quis clericus in concertatione aliquè pulsauerit, & uno ictu ac pulsatione interemerit: deponitor propter temeritatem suam. Sin uero laicus sit: arcetor a communione.
- 65 Si quis dominicum diem, aut sabbatum, uno solo dempro, ieiunare depræhendatur: deponitor. Sin laicus: a communione ejciatur.
- 66 Si quis uirginem sibi non desponsatam admota ui detinet: a communione suspenditor. Non licitum autem esto ei aliam ducere: sed eam detineto, quam sollicitauit, quæ pauperula sit.
- 67 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus secundam ab aliquo ordinationem suscepit: deponitor tam ipse, q; qui ipsum ordinauit: nisi forte constet ordinationem eum habere ab hæreticis. Qui enim à talibus baptisati, aut ordinati sunt: hi neq; fideles, neq; clerici esse possunt.
- 68 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor sacram quadragesimam paschæ, aut quartam feriam, aut pasceuen non ieiunauerit: deponitor, præterq; si imbecillitate impediatur corporis. Sin laicus sit: a communione priuator.
- 69 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino quicumq; ex clericorum consortio cum Iudæis ieiunauerit, aut commune festum diem cum ipsis egerit, aut laici festi, nempe azyma, aut aliud huius generis, ab eis suscepit: deponitor. Si laicus: a communione segregator.
- 70 Si quis Christianus oleum ad sacra gentilium, aut in synagogam Iudæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit: a communione excluditor.
- 71 Si quis clericus, aut laicus ceram aut oleum ex sancta surripiat ecclesia: a communione seungitor.
- 72 Vas aureum & argenteum sanctificatum, aut uelamen linteumque, nemo amplius in suis usus assumito. iniquum enim est. Cæterum si quis depræhensus fuerit: excommunicatione multator.
- 73 Episcopum de aliquo per fidedignos accusatum homines, ab episcopis uocari necessarium est. Et si quidem comparuerit, & confessus conuictusque fuerit: censura irrogator ecclesiastica. Si uero uocatus non obtemperauerit: secunda quoq; uice uocator, missis duobus ad ipsum episcopis. Quod si per contumaciam ne sic quidem comparuerit: synodus suam cetera ipsum pronunciato sententiam, ne quid tergierando detrahendoq; iudicii lucri facere uideatur.
- 74 In dictionem testimonij contra episcopum hæreticus non admittitor: sed neq; si delis, si solus sit. In ore enim duorum aut trium testimonium consistit omne dictum.
- 75 Item non oportet episcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato humano gratificari affectu. Neq; enim ecclesiam dei conferre debet in hæredes. Enimvero si quis id fecerit: irrita permaneto ordinatio. ipse autem excommunicatione percellitor.
- 76 Si quis oculo defectus, aut obruso cruce existat, & dignus sit: episcopus efficitor. non enim

- mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animæ.
- 77 Qui uero mutus surdusque, & cæcus est: episcopus non efficitur, non quia oblatro corpore est, sed ne ecclesiastica impediatur munia.
- 78 Si quis dæmonem habeat: clericus non efficitur, sed neq; cum fidelibus preces fundito. Mundatus uero recipitor: & si dignus fuerit, efficitur.
- 79 Qui ex uita gentili aduenit, & baptisatus est, aut ex conuersatione praua: eum iustum non est protinus promoueri in episcopum. Iniurium enim est, eum, qui non prius specimen & documentum de se præbuerit, aliorum doctorem existere. nisi alicubi dono diuinæ gratiæ hoc fiat.
- 80 Dicimus, quid non oporteat episcopum, aut presbyterum publicis se administrationibus immittere, sed uacare & commodum se exhibere usibus ecclesiasticis. Animum igitur inducito hoc nō facere, aut deponitor. Nemo enim potest duobus dominis seruire iuxta præceptum dominicum.
- 81 Serui si in clerum promouentur citra dominorum uoluntate: hoc ipsum operatur redhibitionem. Si quando uero seruus quoq; gradus ordinatione dignus uideatur, qualis & noster Onesimus apparuit, & domini consenserint, manuq; emiserint, & domo sua ablegauerint: efficitur.
- 82 Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui militiæ uacauerit, & simul utrumq; retinere uoluerit, tam officium Romanum, q; functionem sacerdotalem: deponitor. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ dei, deo.
- 83 Quisquis imperatorem aut magistratum contumelia affecerit: supplicium luito, & quidem si clericus sit: deponitor. Si laicus: a communione remouetor.
- 84 Sunt omnes uobis, clericis simul & laicis, uenerandi ac sacri libri, ueteris quidē testamenti, Moysi quinq; Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Iesu filij Naue unus. Iudicum unus. Ruth unus. Regnorum quatuor. Derelictorum ex libro dierum, duo. Hester unus. De Machabæorum gestis tres. Iob unus. Psalterium unus. Solomonis tres. Prouerbia, Ecclesiastes, Canticum canticorum. Prophetarum duodecim. uetus Esau ut adolentes uestri addiscant item Sapientiæ eruditi Syrach. Nostri uero: hoc est noui testamenti, Euangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis. Pauli epistolæ quatuordecim. Petri epistolæ duæ. Ioannis tres. Iacobi una. Iudæ una. Clementis epistolæ duæ & præceptiones, quæ uobis episcopis per me Clementem in libris octo muncupatæ sunt, quas omnibus publicare non oportet ob quædam arcana, quæ in se continent. Et actiones nostras Apostolorum.

Finis apostolicorum canonum, Gregorio Haloandro interprete.

K iij

NORIMBERGAE EXCVDEBAT IOAN. PETREIVS TYPOGRAPHVS ET BIBLIOPOLA IBIDEM.

Anno Domini

M. D. XXXI.

CANDIDIS LECTORIBVS. S.

Quoniam in opere tam magno, optimi lectores, & uario, neq; non ex chartis uetustate penē ac carie consumptis descripto, per imperitiam atq; incuriam eorum, qui excusatores typos aut componunt, aut corrigunt, cauere non potuimus, quin aliqui mendarum relederit, errorumue emerferit: honestum sanē & quodammodo necessariū iudicauimus, quod eius generis essent, paucis & ueluti in transcurso subnotare: quomagis & nos ea re existimatiōnem nostram tueremur, neq; uobis aliqua impostura fieret. In quibus enim crimine uersari mihi uidentur illi, qui eorum se bonorum possessione uenditant, à quibus adhuc longissime absunt: & qui reueriti, ne quam ignorantia maculam contrahant, aut uulgo eruditionis famam amittant, ea uicia, quae humanitus nonnunq; nobis adesse solent, agnoscere & in melius reformat: recusant. Deinde malumus temere & fortuito admissum emendare, quod sapientis paratur: q̃ fallere, id quod longe lateq; ab officio boni uiri dissidet. Accedit eo impudens quorundam improbitas, qui cum cæcutientibus oculis multa bona prætereant, paucula tantū consueant erracula, ut reprehendendis aliorum laboribus, memorabile sibi nomen cōparent: cū tamen, nisi alius benigne sua in medium ad utilitatē publicam contulisset: nihil ipsi habituri fuissent, hoc hominum genus relinquimus, qui (ut ille aiebat) quod iniuste omnes reprehendant, indulgentes animi sui uicio, neq; laudare quenq; neq; rursus ab alijs laudari possunt. Quare, optimi uiri, quæso etiam atq; etiam, ut factū nostrū pro humanitate uestra in meliorem partē accipiat. Sunt autē, quæ perperam impressa in græco leguntur codice, sermē huiusmodi.

[illegible]

Nota recogniti operis.

[illegible]

διατυπωθέντα. C. 171. u. 40. δημοσίᾳ ἀπογραφῇ. C. 172. u. 21. κρητήσωντος. 41. παρὰ Col.
173. u. 19. ἢ μὴ τὸν. 31. καὶ συναίνεσει. 45. οἶκον dele καὶ. C. 174. u. 21. εἰς εἰδικόν. 30. μηδὲ πο-
λιτῶν dele ἢ. 32. dele item ἢ. C. 175. u. 18. ἐκ τοῖς εἰδωμένοι. C. 176. u. 12. τῆς ἡμετέρας πολι-
τείας ἐπερχομένης. C. 178. u. 33. παλαιότα. C. 179. u. 8. ἐπισκοπῶν. 24. ἀπεκινθῶσα. C. 180. u. 12
ἀποκινουμένων. 32. φανδρινῶν. 45. ἐπισυνάσσειν. C. 185. u. 10. ἐκ τῆς δευτέρας. 41. κληρονομήσει.
C. 188. u. 3. dele ἵνα. C. 190. u. 33. διάν. C. 191. u. 37. φανδρινῶν. C. 192. u. 19. ὡς γράφει.
C. 193. u. 46. πρὸς ἀπομνησιν. C. 195. u. 16. περὶ τῶν μνησιν. C. 198. u. 5. ἀπαιτήσῃ. 50. οἰκονόμῳ.
C. 199. u. 19. πρὸς ὁδὸν. C. 200. u. 24. γραφομένων. 27. τῶν παρόντων ἡμῶν. 37. deest ἰσχυρῶς.
καὶ ἐπὶ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ. constitutionis certe contextus indicat, non tantum archiepiscopo, sed etiam praef. praetorio. aut praef. urbi adscriptam. qua de re doctiores exactius
iudicabunt. C. 201. u. 14. ἀποδομῶν. C. 203. u. 37. ἀποδομῶν. C. 204. u. 12. ἀποδομῶν.
τῆς λαοῦ. 25. τὸ πᾶν. C. 205. u. 5. ἀποδομῶν. 17. πᾶν. 28. ἀποδομῶν.
rurs. τῶν ἐμῶν. 29. ἀποδομῶν. C. 206. u. 6. ἀποδομῶν. 9. πᾶν. 25. ἀποδομῶν.
C. 207. u. 1. ἐκ τῆς λαοῦ. 7. ἀποδομῶν. 8. πᾶν. C. 209. u. 6. ἀποδομῶν.
ἐπὶ τῇ λαοῦ. 15. ἀποδομῶν. 33. ἀποδομῶν. dele οἱ. rurs. ἐκ τῆς λαοῦ. C. 210. u. 9. ἀποδομῶν.
τῆς. 11. ἀποδομῶν. 27. ἀποδομῶν. 39. οἱ οἱ τῆς. C. 212. u. 2. ἀποδομῶν. 29. ἀποδομῶν. 35.
ἐκ. 24. ἀποδομῶν. 52. γ. ἀποδομῶν. C. 215. u. 14. ἀποδομῶν. C. 216. u. 7. ἀποδομῶν. 33. ἀποδομῶν.
μὴν. 30. ἀποδομῶν. ἀποδομῶν. 34. ἀποδομῶν. 36. ἀποδομῶν. 44. ἀποδομῶν.
forte SEXTO ἡμῶν. ANNO legendum. 47. ἀποδομῶν. C. 217. u. 30. dele ἡμῶν. C.
219. u. 25. ἀποδομῶν. 26. ἀποδομῶν. C. 220. u. 10. ἀποδομῶν. 23. ἀποδομῶν. C. 221. u. 6. ἀποδομῶν.
deest ἡμῶν. 20. ἀποδομῶν. 50. ἀποδομῶν. C. 222. u. 50. ἀποδομῶν. C. 223. u. 18. ἀποδομῶν. 50. ἀποδομῶν.
λαοῦ. C. 224. u. 28. ἀποδομῶν. 39. ἀποδομῶν. 51. ἀποδομῶν. C. 226. u. 1. ἀποδομῶν. C. 227. u. 16. ἀποδομῶν.
30. ἀποδομῶν. deest ἡμῶν. rurs. ἀποδομῶν. 33. ἀποδομῶν. C. 228. u. 6. ἀποδομῶν. 7. ἀποδομῶν.
γ. 26. ἀποδομῶν. 34. ἀποδομῶν. rurs. ἀποδομῶν. 35. ἀποδομῶν. 37. ἀποδομῶν. 44. ἀποδομῶν.
47. ἀποδομῶν. C. 229. u. 31. ἀποδομῶν. C. 231. u. 6. ἀποδομῶν. deest ἡμῶν. 8. ἀποδομῶν. 22. ἀποδομῶν.
καὶ. C. 232. u. 4. ἀποδομῶν. C. 233. u. 43. ἀποδομῶν. deest ἡμῶν.

Sequuntur hoc loco ea, quae supra in Constit. s. 1. temere omiffa notauimus.
huiusmodi eos unius liberabat: quomodo non ite codicilli, qui oibus hoibus dignitate praestant, dari solent a maiestate
imperatoria, quae summæ rerū praesidet, patriae potestatis iure ipsos liberent? Nunc uero cum humaniore quam
plus amplitudinis allaturā reipubl. sententiā ageremus in animo: etiā de gloriosiss. consilibus, q. post maiestatem imperato-
riam nomē suū addunt tēpori, neq. nō de his, qui consularibus tantūmodo honorantur codicillis, atq. magistratibus a ne-
xu auriæ liberare querētibz, hoc est praefectura iuxta et magisterio militū (qui tamen in ipsis thronis atq. sacris
cognat) hoc idē sancimus: ut omnis eiusmodi dignitas talisq. magistratus nonnullis, quos ipsi nos probauerimus, ad
quisitus, qui et a curia ipsos liberos reddit, is ualeat etiam iure patriae aut auriæ eos potestatis liberare.
legimus, ut si seruus aliquis sciente domino militiā aut aliqua forte dignitate a maiestate dignatus sit imperatoris,
protinus liberetur, et ad ipsam rapiatur ingenuitate: quomodo non iustum fuerit, cum quoq. qui tam amplis codicillis
gnatus sit ab alienae potestatis iure liberū fieri? Ea propter amplissima hac lege usi, sancimus ut ordinarij
sules, si sub alterius potestate degāt, unā cum dicto, quod hūc dignitatis gradum ipsis largitur, ad suae potestatis arbitri-
um deferatur. insuper ut his quoq. qui consularibus codicillis a maiestate honestatur imperatoria, siquidē sub manu pa-
trum cōstituti sunt, codicillis emancipatiōis loco sit. Porro et si quem cuiusq. harū administrationū, quibus gloriosiss.
praefecti sacrorū nostrorum praetoriorū praesunt, praefecerimus, aut ad urbicarian praefecturā utrusq. Romae produ-
xerimus, magistrūue aliquod militū: ut hi quoq. protinus suae potestatis efficiantur. Nam ut is, q. tot hoibus praetorū
est imperio, totq. hoibus daturus est mandata, sub alterius cūam nū potestate maneat, neq. inter patres familiarū an-
atur: legibus simul et sedibus nostris indignū duximus. Sane in genere (prout dictū est) sancimus, ut quicūq.
dignitas, quicūq. magistratus, qui a curia liberandi potestate habet, is et suae potestatis ius in premium ipso hono-
ris praebet. Hoc certe patres quoq. uenerabiliores reddit: am talium patres sint, qui ita ab imperatoris maiestate
ficiuntur honoribus. Neq. enim tā opere horū nomine precibus maiestate fatigassent imperatoria, nisi cōmunitis studiis
unā cum filiis id contendissent. Vnde siue hoc tempore aliquis filius etc.
Atq. haec sunt, optimi lectores, quae tumultuaria opera, relecto uolumine, indicare uolu-
mus. Vestrum erit, nostrum in hac re studium aequi boniq. facere. Valete.

F. M. d. 17

Nova
Nova

